

EDITURA EMINESCU

**EUGEN
BARBU**

INCOGNITO

EUGEN
BARBU

INCOGNITO

★★★

Coperta : *Done Stan*

Bucureşti, Piaţa Scînteii 1

*EUGEN
BARBU*

INCOGNITO

CINÉ-ROMAN

VOLUMUL III

EDITURA EMINESCU — 1978

VIII. O tânără fată din Kostiol

— DE CE V-AȚI SCULAT AȘA, CU NOAPTEA-N cap, dragă ? Ce s-a întâmplat ? De tine, Raoul, nu mă mir, ai căpătat obiceiuri de sexagenar, dar Armand ?...

Evelyne coborise pe pajiștea de iarbă pe care mai rămăseseră de cu seară masa de trestie și scaunele ușoare, de vară. Cinci sau șase pahare golite, o cupă de aluminiu în care mai era un rest de apă de la topirea cuburilor de gheață, fața de masă pe care o luase vântul și o tirise puțin mai departe, sub un copac și lumina aceea nemi-loasă, de vară, de la orele șase dimineața, când atmosfera este limpede, curată și norii leneși veniți dinspre Bărăgan încă nu se instalaseră deasupra Bucureștilor. Femeia căsca ușor, acoperindu-și gura cu palma, așteptînd un răspuns. Armand foileta un dosar și Raoul, după bunul său obicei, își turna într-un pahar coniac *Courvoisier*.

— Începutul sfîrșitului, Evelyne, Mussolini a căzut !

Ridică un pachet de ziare proaspete, pe care i le aruncă la picioare pe iarbă.

— Citește ! Ce-i drept, știrea e bine mascată printre comunicatele de pe front, dar n-au putut s-o evite. Italia are un nou guvern. Tu, Armand, ai auzit de asta, de Badoglio ?... *Les événements font les hommes nouveaux*.

Evelyne apucă un scaun ușor de nuiele, pe care se așează, strîngîndu-și în jurul picioarelor halatul vișiniu de casă.

— Și Puiu ?... Știe de chestia asta ?...

— Ba bine că nu. A plecat devreme de tot. Mareșalul i-a convocat la șapte dimineața. Dacă e posibil să faci consiliu cu noaptea-n cap !

Evelyn ridică un ziar, privi în treacăt titlurile mari de pe ultima pagină și aruncă maldărul de foi în iarbă.

— Dacă n-aș vedea ce scrie aici, aș crede că Puiu a găsit iar o pipiță și-a înnoptat la ea.

— Și tu, Evelyn, dragă, nu-l mai slăbești cu bănuielele astea. Nu vezi prin ce trece țara ?... Crezi că o să-i fie ușor lui bărbatu-tău ? Dacă-i vine și lui Mihăiță o idee ? Că-n Italia boșorogul ăla de rege, Victor Emanuel, uite ce-a făcut ! Să-ți spun drept, îmi pare rău de Mussolini, cît nu-i sufăr eu pe fasciști, dar a pus nițică ordine în lucruri. Le vîra el unt de ricină pe gît, dar le-a dat și de lucru. Să știi de la mine că ăsta era un popor care trebuia disciplinat. Că eu i-am cunoscut. Toată ziua cîntau canțonete, chestii. Nu se poate, dragă, nici așa...

— Și ce crezi că o să se întîmple acum ? întrebasese femeia.

Raoul dădu peste cap paharul de coniac, simțind cum se înviorează.

— Ce să se întîmple ?... Ceea ce am prevăzut noi, cei lucizi. Anglo-americanii or să debarce pe Continent și într-un an-doi — ce ?, doi ani sunt mulți —, Puiu al duminică o să fie cooptat într-un guvern de coaliție, că el știe să se învîrtească. Ca mîine îl vîd ministrul Cultelor, că numai cu popii n-a lucrat pînă acuma.

— Și tu, Armand, nu spui nimic ? Ce tot citești acolo ? Cum de nu ești cu Puiu la ședința Mareșalului ?

— La astfel de parastase nu vii cu secretarul, dragă. Sunt chestii secrete. Îi bagă ăla în cancelarie la el, le ține un discurs bine simțit, le arată care e drumul just și lucrurile merg mai departe.

Femeia privea peluza umezită de rouă și umbrele copacilor care începuseră să crească.

— Altădată, pe vremea asta eram la Mangalia, intram în mare, făceam ultraviolete. Ah, ce viață ! Raoul, mai ții minte ? Dar Balcicul, cu străzile alea de piatră, cu oleandri. Mai ții minte, în '37, cînd am petrecut noi la madame Nemoianu pînă la trei dimineața ? Și pe la patru jumătate s-a prăbușit vila, de i-a găsit pe amîndoi, și pe

Nemoianu și pe nevastă-sa, tocmai în fundul mării, cu vilă cu tot...

La un capăt al peluzei apăruse grădinarul, care tundeia iarba cu mașina. Un miros vegetal puternic, adus de vîntul ușor, o făcu pe Evelyne să strănute.

— Nu ești îmbrăcată prea ușor ? o întrebă Armand.

— A, vorbești, mutule ! Ce scrie în porcăriile voastre de foi secrete ?

— Păi, dacă sunt secrete, nu poate să-ți povestească, dragă Evelyne, răspunse, pentru celălalt, Raoul. Dacă mă gîndesc bine, frate-meu ăsta nu e prost deloc.

— Ce vrei să spui ?

— Știi tu mai bine ca mine. Ori ție nu-ți povestește afacerile lui ?

— Cine ? Mutulică ? Puiu este într-adevăr un om secret.

— Adică să nu știi tu că el i-a aranjat lui Mihai Antonescu, în ianuarie, o întrevvedere cu Bova Scopa ?

— Cine, ministrul Italiei la București ? Nu înțeleg nimic.

— Treaba e foarte simplă. Asta poate s-o gîndească și un copil. Noi, ca și italienii, n-avem forța să ducem pînă la capăt un război pe care, iată, începem să-l pierdem. Așa încît Ică, ăsta numai prost nu este, a emis ideea unei alianțe italo-române, care să ia contact cu anglo-americanii și să le explice dimensiunile reale ale pericolului rusesc în Europa. Pentru că, trebuie să mă-nțelegi, eu nu-i sufăr pe boși, dar nu înseamnă că mă omor după comuniști.

— Și Bova Scopa, întrebă Evelyne, ce crede despre chestiunea asta ?

Raoul băuse și al doilea pahar de coniac. Se scutură ușor ca un cal care cabrează și se miră :

— *Hélas !* iată că și femeile s-au apucat de politică ! Era normal. Draga mea, Bova Scopa e și el o mică piesulică în jocul complicat al diplomației. L-a întrebat și el pe contele Ciano, care, la rîndul lui, a cerut voie pînă afară de la Mussolini.

— *Tu parles comme un maquignon...* și Mussolini e de acord ?

— Da de unde ! Legitimist, cum îl știm, a protestat la idee.

— Și ?...

— Și... Ică a luat-o pe altă cale. La începutul lui februarie l-a pus pe Lahovary, ministrul României în Elveția, să vorbească cu nunțul papal, Bernardini, și acesta să găsească o ocazie favorabilă pentru a se începe discuții pentru pace. Dacă vrei să știi, el nu s-a oprit aici, a discutat și cu Suphi Tariöer, ministrul Turciei la București, și cu nunțul papal, Cassulo.

— Nu-mi e prea clară ideea.

— E simplu ca bună-ziua. Mareșalul, ca și Hitler, speră într-o pace separată cu forțele occidentale, pentru a putea să aibă mină liberă în Rusia. Lucrurile sunt mai complicate chiar decît bănuim noi. Dacă vă interesează — tu mă auzi, Armand ? —, la 13 ianuarie anul acesta, Churchill a fost la Adana și a discutat cu președintele Turciei, İnönü, căruia i-a spus că are în vedere organizarea viitoare a Europei, în care a prevăzut un bloc al statelor balcanice și dunărene, evident îndreptat împotriva Rusiei.

— Și rușii nu știu de chestia asta ? Întrebă Armand, continuînd să privească în hîrțiile lui.

— Cum să nu ! Dealtfel, lucrurile au rămas destul de încurcate. Guvernul englez n-a mai dat nici o urmare ideii lui Churchill, desigur la presiunea lui Stalin, iar nemții aflînd de proiect, de la frații lor unguri, bineînțeles că s-au zbîrlit și, cînd ministrul nostru la Ankara a expus guvernului chestiunea, aceia au răspuns că ar face bine să continue războiul contra Rusiei.

Apăruse valetul Anton, surprins văzîndu-i așa de dimineată în curte.

— Doamna și cu domnii doresc ceva ?

— Da. Roag-o pe Marcela să ne facă cîte-o cafea.

— Prea bine, doamnă. Domnii nu doresc un *whisky* ? Raoul ridică sticla de *Courvoisier* și i-o arată :

— Nu, mulțumesc. Poate tu, Armand, vrei un *whisky* ?

— Nu.

— O să speriem servitorii cu sculatul ăsta de dimineață. Și nimic mai neplăcut decît să nu mai ai încre-

derea lor. Ascultă, Raoul, spuse Evelyne, dar tu de unde știi toate chestiile astea ? Că Puiu nu-ți dă nici o informație.

— Am și eu prietenii mei. Uiți că noi am fost o camarilă, zdrobită, ce-i drept, la ora asta, dar solidară. Dealtfel, dacă ai vreo îndoială, poți să-l întrebi pe Armand, care știe și el, ca și mine, tot ce v-am spus eu.

— El știe, dar n-are voie să vorbească.

— Ei, cum e, Armand ? clipi Raoul din ochii obosiți de prea marea lumină a dimineții.

— Dacă te interesează, chiar că nu știu nimic.

— N-ai auzit nici despre acțiunea lui Cădere, ministrul României la Lisabona, care a încercat prin Salazar să ia contact cu englezii ? Nici de Nicolae Dumitrescu, care, la Madrid, prin ambasadele Argentinei, Portugaliei și Turciei, le-a explicat că discursul lui Mihai Antonescu, din februarie, de după Stalingrad, nu este altceva decât prohodul imperialismului german și debutul imperialismului rusesc ?

— Habar n-am.

— *Toujours bouche-close*. Îmi place, ține-o așa că tot acolo ajungi. Poate n-ai aflat nici despre memoriul lui Ică adresat lui Ribbentrop, în care România vrea să devină un factor de conciliere între Germania și puterile occidentale ? Omul lui Puiu, să știi de la mine, e pe dric. În aprilie, la Klessheim, când Antonescu a fost la Hitler, *Führer*-ul i-a cerut capul, și nu numai lui, ci și pe cele ale miniștrilor de la Berna, Madrid și Lisabona. Deși, fie vorba între noi, Hitler era cel care inițiasse aceste tatonări. Dar voi de ce naiba nu mai mergeți pe la recepții, că acolo, între un pahar-două, se mai află câte ceva ? Nu-i vorbă, mie îmi și place să beau, dar mai trag și cu urechea. Dacă vă interesează, secretarul de stat american Hull l-a sfătuit pe ministrul american la Lisabona să-l sprijine pe Ică.

— Ei, dar asta de unde o mai știi, dragă ? se miră Evelyne, căscînd discret.

— Uite c-o știu ! Rahatul pute. Și, ca să vă liniștesc, vă mai aduc la cunoștință că, tot la convorbirea de la Klessheim, Mareșalul s-a ținut bine. Zugravul s-a rățoit

la el, dar ăsta nu-i dus la biserică și i-a amintit în stilul său lipsit de menajamente că ar mai trebui să facă și puțină politică. Atunci Hitler i-a reproșat Mareșalului că a pierdut bătălia de la Stalingrad din cauza trupelor române, ceea ce l-a iritat foarte rău pe Conducător, care, marșal cum e, i-a retezat-o scurt : Ba, să mă scuzați, sau cum i-o fi zis el acolo, broscarii dumneavoastră au pierdut bătălia de la Stalingrad. Că nu puteam să ne alegem un aliat mai pricopsit decât pe macaronarii ăștia, care au plecat pe front în sandale și bluze, crezându-se la Tobruk. Cît privește înlocuirile cerute de Hitler, să mă scuzi, Evelyn, ciuciu !...

— *Qu'est-ce que c'est ça, ciuciu ?...*

— Ceva pe țigănește, Evelyn, murmură rizînd de-alăturea Armand, aruncînd dosarul pe iarbă.

— După cum știți, continuase Raoul, Mihai Antonescu nu numai că n-a fost înlocuit, dar acum vreo 20 de zile a fost primit de Mussolini și Bastianini la Roma. Mussolini, în principiu, era de acord, numai că aștepta o situație militară mai bună. Și, iată, situația militară mai bună s-a ivit. E prizonier și o să-l vedem la zid.

Apăruse Marcela cu un cărucior pe care aducea gustările de dimineață și cafelele.

— Bună dimineața, doamnă. V-ați sculat devreme astăzi.

Pe ceilalți doi îi salută cu o ușoară înclinare a capului.

— V-am adus și apă minerală. E pentru domnul Raoul. Știu eu ce-i trebuie dimineața.

— Mulțumesc, Marcela. Ca totdeauna, atentă cu mine. Și-i strecură discret o bancnotă în buzunarul șortului.

— Marcela, știi ceva despre *masseur* ? întrebă Evelyn. N-a mai venit de o săptămînă. Ce-i cu el ? N-a dat un telefon, nimic.

— Poate că mă înșel, dar e internat la o clinică. Se pare că are cancer.

— Nu mai spune ! Cum e posibil ? Omul ăsta cît un munte... Sper să te-nșeli.

— Nu, doamnă, se pare că e adevărul-adevărat. Se simțea rău încă de astă-primăvară, dar nu arăta. A început cu niște amețeli, pe urmă cu o mare oboseală. Acum vreo

zece zile a făcut niște analize, pe urmă am auzit că e la spital.

Fata le împărți cafelele și o privi interogativ pe Evelyne.

— Doamna mai dorește ceva ?

— Și cu Margulius ai idee ce s-a întâmplat ? Parcă l-a înghițit pământul și pe ăsta. Ieri trebuia să fie la *court* și a trebuit să joc cu Drăgănescu, care aleargă ca o cismă. Am pierdut trei partide la dublu cu el.

— S-a-nsurat.

— Ce spui ?

— Ce auziți. S-a-nsurat. Cu Jo-Jo, dansatoarea de la *Fu-Ciang*.

— Ei nu, că e bună ! Păi asta, Armand, tu știi mai bine, nu era încurcată cu inspectorul Mizdrache ?

— Dar cu cine nu era încurcată ? făcu morocănos secretarul ministrului. În general, femeile de genul ei au mult succes la sportivi.

— Mai cunosc eu un caz, reluă pasa Evelyne, deși victima căreia îi era adresată această ironie nu era de față.

Raoul se afla la al patrulea pahar de Courvoisier.

— Despre ce vorbiți voi acolo ?

— Facem și noi cronică mondenă, zise Evelyne și o concedie pe Marcela... Fii drăguță și pregătește-mi rochia albă și pălăria din pai de orez, cea cu panglică portocalie. Merg la *Yodl Club* să fac canotaj, așa de bine am ajuns. În loc să mă duc la mare, mă duc la Herăstrău.

— Dar cine te oprește, dragă, să pleci ? Că de când te știu ești o ființă independentă, slavă Domnului !

— Raoul, pentru Dumnezeu, cum pot să-l las pe Puiu în asemenea împrejurări singur ? N-auzi, a căzut Mussolini, că doar tu ai spus-o...

Raoul începu să ridă.

— Ei, asta-i bună ! *Vous êtes au courant avec les choses*. Felicitările mele ! Și, mă rog, chestia asta cu canotajul cum de s-a produs ? Ceva-cumva ?...

— Nu fi mizerabil...

— Păi, dacă e așa, eu mă duc să citesc. Mi-am luat porția de dimineață. Sticla o confisc, că, sgîrcită cum ești, o să-i dai dispoziții lui Anton să-mi dea să beau poșircă. *Au revoir*.

Rămăseseră singuri. Evelyne îl privi lung. Armand părea preocupat de grădinarul care tundeă atent iarba la capătul peluzei.

— N-ai să-mi spui nimic ? întrebă femeia.

— Ce să-ți spun ?

— Nu crezi că mă cam neglijezi ?

— Știi bine ce program încărcat am avut săptămânile astea. Evenimentele se precipită.

— Știu, nu-i nevoie să-mi spui, dar un ceas-două poți să mai găsești și pentru mine, ori mititica aia a ta ți-a sucit de tot capul ? Nu știu dacă ai băgat de seamă, dar bărbaii cad cloșcă, cum spune Marcela, mai ales vara și mai ales la mare. Ție nu ți s-a întâmplat așa ceva ?

— Nu. Nu cred.

— Vrei să mă faci să cred că n-o vezi pe Irène ? Că n-ai timp nici de ea ?

— Îmi faci o scenă ?

— A, nu, dragul meu. Am trecut de vîrsta asta. Din partea mea știi că ai toată libertatea.

— Tocmai asta credeam și eu. Idila cu Irène-Nathalie salvează, cel puțin, aparențele.

Evelyne rîse mușcător, voind să sublinieze ceea ce avea să spună :

— A, și tu care ții seama de toate circumstanțele, vrei să mă aperi. Și așa destul vorbește lumea pe seama noastră. Dar mai bine spune-mi : tot așa bisericoasă e micuța ? Aud că bateți toate minăstirile. Săptămîna trecută, șoferul Costache ți-a schimbat pneurile la Citroën. S-au tocit de-atîtea raiduri. Sau ai participat la vreun raliu, și nu știu eu ?

— Evelyne, pentru Dumnezeu, în urmă cu vreo cîteva luni voiai s-o iau de nevastă, și acum ce te-a găsit ?

Evelyne se juca cu un cuțitaș de unghii, pe care-l scolese din buzunarul halatului. Părea foarte preocupată de degetele ei.

— Este adevărat, dar am date noi.

— Ce vrei să spui ?

— Ah, poți să-mi explici tu chestia asta, Armand, de ce mi se sfișie unghiile ? Probabil o lipsă de calciu, nu-i așa ? Uite, totdeauna o pățesc. Dacă m-agăț de un fir de

ață, unghia mi se sfișie ca o bucată de hirtie. E limpede că e o lipsă de calciu.

Armand se ridicase în picioare și se plimba în jurul ei cu miinile la spate. Era îmbrăcat într-un pantalon alb de buret și peste cămașa albă de mătase chinezească se învăluisese într-un *Wind-jacke* transparent.

— Nu mi-ai răspuns la întrebare.

— Ești atât de curios ? Nu vrei mai bine să vorbim de altceva ?

— Nu, chiar mă interesează.

— Mergi la tenis astăzi ? mai încercă o dată femeia să scape de curiozitatea lui Armand.

Îi privea pantofii albi de pînză și-i măsura silueta subțire, căutîndu-i parcă un defect.

— Mi se pare mie sau te-ai mai îngărășat ?

— Nu cred. De ce eviți să-mi răspunzi ?

— Ei bine, dacă ții cu orice preț, micuța ta Irène-Nathalie Mavrocordat trăiește cu Dimitrie Pavlovici Ignatiev !

Grădinarul începuse o nouă brazdă, dinamul mașinii de tăiat iarbă păcănea ca o motocicletă. O rafală de vînt se isbi în coroanele fastuoase ale bătrînilor copaci ai vilei. Mirosea a iarbă retezată, un miros albastru, cum spunea un poet. Încet-încet, căldura zilei se încropea deasupra grădinii.

— Știi, mă lupt cu Puiu de zece ani să pună în funcțiune fîntinile alea din fața donjonului și nu reușesc să-l conving. Are o aprehensiune la hidraulică, pretinde că sgomotul apei îl enervează. Pe mine, cît am stat în Italia — am petrecut o vacanță la Tivoli acum vreo șapte ani —, fîntinile mă făceau să dorm. Dormeam, Armand, dacă mă crezi, cite zece ore. Și mirosul ăla de portocali înfloriți și toate grădinile care emiteau esență de migdale amare... A fost un vis... Pe vremea aia încă îl mai iubeam pe Puiu, deși el m-a înșelat tot timpul, dar se ținea bine, nu chelise ca acum. Își păstra silueta, avea *charme*-ul lui...

— Și acum se ține bine.

— E macerat, probabil că ne-am și plictisit unul de altul. Vezi tu, obișnuința asta e un lucru îngrozitor. Pe vremea aceea nu ne separasem, nu aveam dormitoare

fiecare, dar cred că de-atuncea a început. De-aia zic eu că nu e bine să te însori, totuși. Mă uit la tine, ai succes, toate femeile te doresc, ar fi fost o prostie s-o iei pe Irène, deși, cu mutrișoara aia a ei spășită, mi se părea exact ce-ți trebuie. Dealtfel, nu-ți ascund, totdeauna i-am suspectat pe tipii ăștia mistici de ipocrizie. Am avut vreo două servitoare care nu furau, erau curate, corecte, însă am constatat că mințeau îngrozitor, chiar fără să fie nevoie de asta. Nu făceau nimic rău, nu mi-a lipsit un lucru cît le-am avut, dar mă enervau că, pentru a-și face o plăcere, găseau niște motivații atît de complicate încît mă înspăimîntau cît puteau să mintă. De ce era nevoie de toate chestiunile astea, nu-mi dau seama.

Armand se reazează în fotoliul ușor de nuiiele, privind-o cu atenție.

— Este adevărat ce mi-ai spus despre Irène ?

— Dar ce-ți închipui ? Că m-apuc s-o calomniez ? La drept vorbind, chestiunea mi-ar fi convenit din toate punctele de vedere. Are un nume, știe să se poarte, mă deranja numai că face parte dintr-o familie cam scăpătată. Nici ereditatea ei nu e prea clară. Tat-su ăla, pictorul care a murit la Paris, era cam boem. Pe urmă a fost crescută de niște mătuși. Mi se pare că ți-a povestit. Niște nebune. Pe polcovnicul Ignatiev îl cunoști, nu ? Se pare că e dintr-o familie bună și el, dar nu face lucruri tocmai onorabile. E adevărat că vinde mobile ca să trăiască, dar și fata asta putea să găsească ceva mai interesant. Ignatiev are vîrsta lui Raoul, cum i-o fi sucit capul — nu știu. Lumea vorbește fel de fel de chestii, dar eu cred că e numai o toană. Și tu, văcarule, ce dracu ai păzit ? Că parcă îmi pare rău să fii așa, încornorat, de un boșorog de-asta care cară scaune cu spinarea... Te credeam mai înfipt, mai cinic.

Armand nu-i răspunse.

— Sper că nu te-am făcut să suferi. Uneori o brutalitate din asta face mai bine decît o ipocrizie prelungită. Oricum, aflai. De cînd n-ai mai văzut-o ?

— Ce importanță are, Evelyne ?

— A, domnul își asumă...

— Probabil că am fost un idiot, cum spui tu, și, stînd atîția ani între vaci și peoni, n-am învățat să mă port cu doamnele.

— Nu s-ar zice. De pildă, pe mine mă tratezi destul de dur.

Pe alea grădinii se ivise automobilul ministrului. Era gol, șoferul Costache deschise portiera și se apropie de cei doi cu șapca în mînă :

— Sărut mîna, doamnă. Bună dimineața, domnu' Armand. Domnul ministru anunță că n-o să vină astăzi la masă. Să nu-l așteptați. Adunare mare la Consiliu. S-a-ntîmplat ceva cu Mussolini. Vorbeau toți șoferii azi-dimineață.

— Bine, Costache, vezi-ți de treabă, spuse Evelyne, pe urmă i se adresă lui Armand Nu mergi cu mine la *Yodl Club* ?

— Nu, probabil că o să mă caute la telefon careva. O să fie nevoie de acte... E mai bine să rămîn.

Irène-Nathalie Mavrocordat, fiica prințului Hercule-Onessime Mavrocordat, avusese o copilărie ciudată. Mama ei, Aleksandra Zahacinski, o născuse în Kostiolul lui Paustovski, un tîrg de harabagii evrei și mici negustorași de graniță, mereu pe drumuri, preocupați de afacerile lor nesigure și de războiul cu turcii, unul din acele orașe parcă strivite de noroaie, începînd din octombrie pînă în decembrie, cu ulițe înguste, urduroase, care mureau la șase seara odată cu aprinderea felinarelor și păreau însuflețite numai în timpul slujbelor de duminică dimineața, cînd *ksiondz*-ul împărțea sfintele daruri în fața crucifixului împodobit cu trandafiri de hirtie, în sgomotele de clopoței, pe care niște copii îmbrăcați în negru și cu gulere albe, apretate, îi agitau în fața altarului care aducea cu oulisele unui teatru. Mica biserică cu ziduri albe și statui de ipsos, cu un singur vitraliu pictat de un țaran cu un secol în urmă, cu un Christos șasiu și aureolele șterse de ploi și de soare, cu băncile roase de cîteva generații de credincioși, printre care preotul își rostea în latinește implorările lui monotone : *Requiem aeternam*

domna eis, Domine, et lux perpetua luceat eis, printre bujorii de hîrtie încărcăți de praf și toate acele obiecte de cult, simple, așezate pe o masă acoperită cu o pînză albă, imaculată, și apoi glasurile celor treizeci-patruzeci de inși repetînd cuvintele latinești, și profilul agresiv al contesei Branițkaia, cea mai bogată femeie din județ, văduvă de două decenii, care abia o băga în seamă pe bunica Dorofeea Zahacinski, nobilă scăpătată, trăind într-o margine a moșiei aceleia, în cîteva camere aproape ruinate, cu două slugi neplătite cu lunile, mereu nemulțumite de ce li se-ntîmplă, bombănind prin ograda plină de orătării și amenințînd că o vor părăsi.

La cinci ani, Irène-Nathalie rămăsese singură cu Aleksandra și cu Dorofeea Zahacinski, pentru că tatăl său se afla undeva la Habarovsk sau în Abisinia, sau în China, trimițînd rar depeșe prin curieri, care făceau cîte o lună ca să ajungă la Kostiol. Încă nu se stabilise la Paris, sau nu știa ea, și nu picta. Vindea vulpi polare, călătorea cu vase pe Amur, pierzînd tot ce cîștiga într-o noapte, la cărți, în tavernele aceluia Eldorado rusesc, dintre Pacific și stepele siberiene. Trăise la Petersburg și la Moscova, unde o cunoscuse pe Aleksandra, care-i născuse trei ani la rînd trei copii, între care ea, Irène-Nathalie, era al doilea. Pe Nichifor-Belizarie Mavrocordat îl înfiase mai tîrziu un frate al tatălui care trăia la Iași, ca profesor de greacă, și plecase din Kostiol într-o iarnă cumplită, cu o sanie, învelit în piei de lup, și Irène n-avea să-l mai vadă decît după refugiul lor, al ei și al bunicii Dorofeea, în România, prin 1922. Fratele cel mic, Sviatoslav, murise la 11 ani de leucemie, se pregătea pentru cariera militară, la îndemnul nașei lui, contesa Branițkaia, care, fire autoritară, o obligase pe mătușa ei, sub jurămint, să-l trimită la Moscova să se facă ofițer.

Irène-Nathalie Mavrocordat avusese o copilărie întu-necată, însingurată în acel mic conac care aducea cu cele de la țară, și chiar fusese un refugiu de vară al familiei Zahacinski, cînd încă Kostiolul nu se întinsese cu mahalalele lui pline de evrei pînă la *grădinile alexandrine*, cum le numeau intelectualii din tîrg, ale contesei Branițkaia, în care pe atunci încă umblau cerbi sălbatici. Nathalie apucase acei plopuri uriași, plantați cu o jumătate

de secol în urmă de contele Branițki de-a lungul unui rîu leșios, secat, care lăsau vara valuri de funigei argintii, semănînd cu o maree strălucitoare ce acoperea totul. De copilăria ei se legau țipetele gîștelor sălbatice, toamna, plecînd în cîrduri undeva spre sud, și sunetul clopotelor de aramă ale bisericilor din Kostiol, douăzeci de biserici, dacă nu mai multe, și amintirea siluetelor turlor sinagogilor înverzite de ploi, și plugarii îmbrăcați în redingote negre, cu meloane pe cap, umblînd în urma boilor ca un stol de corbi, primăvara, ciudați semănători, cu desagele tărcate pe un șold, din care aruncau semințe în urma plugului, cîntecele ce semănau cu un plîns repetat și obloanele care se închideau totdeauna la ora șase, în octombrie, cu pocnete surde, aducînd cu închiderea unor morminte, și ceața de pe ulițe, înaintînd ca un fluviu de lavă, aburi albicioși, lingînd noroaiele ce mai clipeau albastru într-o ultimă lumină de dinainte de apus. Orașul părea atunci un port uitat, îndepărtîndu-se în stepă, cu pîlpîiri rare, înghițit de norii ca niște vâlătuci, joși, arînd ei înșiși ogoarele culese toamna și intrînd în morțiul iernii, cînd zăpada acoperea totul, imensă plapumă, și tot Kostiolul semăna cu o așezare dispărută, din care numai fumurile galbene de balegă uscată sau de paie mai erau dovada existenței umane. Singurul lucru frumos păreau felinarele și gardul de fier forjat al domeniului contesei Branițkaia, dincolo de care, pe la jumătatea lui ianuarie, în zilele senine puteau fi văzuți cerbii mirifici, lopătînd în salturi deasupra zăpezii. Noaptea flăcările de acetilenă ale felinarelor și geamurile vechii sufragerii a contelui Branițki aruncau dire feerice pe omăt. Cădeau frunzele de stejar de anul trecut, vechi, uscate, foșnînd ca hîrțiile, într-o rotire leneșă de elice, și pădurile se despodobeau, rămînînd goale, negre, drepte, ca un uriaș rastel negru și pe urmă veneau zaporojenii în săniile lor pictate, pe aripile cărora sburau ingeri cu pendule la subțioară și aripi vestejite, și gîște sălbatice cu chip de femeie, cum avea să vadă Nathalie-Irène mai tîrziu în picturile lui Chagall. Curtea contesei Branițkaia se umplea de larmă, vînatul era descărcat din sănii și cărat pe niște culmi ale căror coarde de sîrmă păreau uriașe harfe de care spînzurau vulpi roșcate, din boturile cărora încă se

mai scurgea singele. Braconierii de pe moșiile contesei Branițkaia își lăsau prada prin bordeiele îndepărtate, numărînd pieile rămase. Servitorimea fierbea uriașe cazane cu samagon și hrișcă ; se coceau plini pe plite încinse și se auzeau cîntecele căzăcești — *dumki*. Bucătăresele scoteau de prin cotloane peștele uscat, stropit cu saramură. Se încingeau chefuri de trei zile, toată mulțimea — îmbrăcată în halate de catifea neagră sau albastră, cu briie bătute în ținte și cisme roșii — toca zăpada ogrăzii și ai fi zis că nu are timp de dormit. Ardeau focuri din lemn de stejar prin colțurile curții și contesa Branițkaia, în dantele negre, cu broboadă de Kiev roșie ca focul, cu ciucurii mari aurii, făcută parcă dintr-o cortină de teatru, străbătea curtea, dînd porunci sau ciocnind cu noii veniți și cîntînd, laolaltă cu bărbații, cîntece ciumace, melancolice :

*Suierînd în marș cazacii
Au pornit călare,
Multe lacrimi Marușenka
A vărsat, amare.*

Și iar începeau chiotele și samagonul curgea gîrlă, și cîte unul era găsit țeapăn a doua zi, în zăpadă, și abia îl desghețau, turnînd apă fiartă pe el, după ce-l despuiau și-l frecau cu spirt, iar îmbătîndu-l. Irène-Nathalie și fratele ei mai mic ascultau acele strigăte guturale și priveau focurile întunecateelor odăi ale casei lor, pline de icoane, aduse de la Lavra Veche, unde fuseseră sfințite. Sub privirile acelor părinți nemiloși, severi, unii ținînd o spadă de foc în mînă și alții numai două degete amenințătoare ca un avertisment către cineva nevăzut, fata simțea cum crește în ea un sentiment îngrozitor de umilință. Casa era plină de colecții din revista *Niva* care apărea la Petersburg și, la prima căldură din sobe, odăile începeau să miroasă a hîrtie uscată. Bunica Dorofeea Zahacinski aprindea candelile și mobila greoaie apărea din întuneric, cu uși ca de criptă, lustruite, scaune de stejar care ți-ar fi rupt picioarele dacă s-ar fi răsturnat, sfeșnice de argint, samovarul fierbînd tot timpul, o carte de tălmăcit visele și hrisovurile vîrîte în teci de piele, răsînd și ele nelipsitul miros de hîrtie arsă care-i

însoțise toată copilăria. Erau nopțile cînd Dorofeea Zahacinski le povestea despre războaiele cu turcii, despre hatmanul Sagaidicinii care avea treisprezece neveste și umbla însoțit de patruzeci de sâni pline cu odoare de aur. Erau evocate risipirile de la Zaporozskaia Seci de pe timpul Ekaterinei a II-a, cînd sotniile fuseseră sparte și o parte din acești cazaci ajunseseră pînă pe malul rîului Ros, lîngă Belaia Țerkov. Sviatoslav asculta cu ochii speriați evocarea luptelor sîngeroase cu polacii, povestirea măcelului de la Uman și răpirile hatmanilor din Cighirin, care furau fetele din sate. Bunica Dorofeiei fusese turcoaică, adusă cu carul cu boi de la Perekop sau de la Armiansk, pe unde umbla bărbatul ei vînzînd grîne. Dar cîte povești nu auzise Irène-Nathalie despre stepele albastre și aurii, nesfîrșite, ale Ekaterinoslavului și Hersonului : „Știți voi, copii, unde e raiul ?” — întreba ea și le dădea turtițe de secară, pe care ei le rodeau ca niște șoareci ascultînd cuvintele acelei femei minunate. „Raiul e în Crimeea, unde n-apune niciodată soarele și unde e o mare verde ca sticla asta...” Și le arăta un bocal buburos, în care ținea apa de ploaie cu care se spăla seara ca să-i piară ridurile. Cu ea, cu această Dorofeea, călătoriseră amîndoi la Kazanlik în Trakia, unde existau femei cu numele de Esmé, Fatma, Selima, pe care, dacă le lua vreun creștin, preotul le numea Honorata. Așa treceau iernile lungi, nesfîrșite. Cazacii cu sâniile lor plecau și conacul contesei Branițkaia se pustia. Ea se uita în casă, de parcă murea în acel anotimp, vedea numai fumurile coșurilor, drepte, verzi, ridicîndu-se sub cerul apăsător. Numai duminica după-amiaza, pe la cinci, cînd lumina agoniza, abia tîrîndu-se spre stejarii despuiați din spatele conacului, se auzeau sunetele deșelate ale unui clavicord. Copiii ascultau înfricoșați aceste sunete de dincolo de lume ; parcă li se și părea că primăvara n-o să mai vină niciodată în ținuturile lor. Ningeă bogat cîte o săptămînă, cu fulgi cît o aripă de gîscă, ce cădeau lent, abia așezîndu-se, foșnind, cu un sunet inimitabil, care-i rămăsese, ca și mirosul de hîrtie ofilită, în memorie.

În martie se topeau zăpezile. Îi trezea — și pe ea, și pe Sviatoslav — desghețul aceluia rîu care iarna se umfla și îngheța, stringînd toate apele pîraielor din jur, niște:

trăsnete ca de stejari despicați în furtună, cum se-ntîmpla cîteodată vara, cînd, de uscăciune, cîte un trunchi de copac exploda, fărîmițîndu-se, spintecat parcă de sabia unui arhanghel în plină cîmpie. Dorofeea Zahacinski se trezea ; în odăi era frig, ședeau sub polog, adulmecînd cu spaimă sgomotele îndepărtate de-afară : „Auziți, copii, a sosit primăvara“, și nu mai dormeau pînă în zori. Atunci abia ieșeau din curte, pentru că în timpul iernii nu erau lăsați să treacă dincolo de pragul porții din cauza lupilor care bîntuiau în jur. Încetau și strigătele cerbilor înspăimîntați de prezența haitelor. Deasupra malurilor roase se scurgea soarele ca un muc de luminare, cu o lumină păduchioasă, galbenă, tîritoare. Gheața era vînată, plină de paie. Pe la prînz se înmuia. Copiii din Kostiol se dădeau pe gheață pe șine de tablă. Nepoții contesei Branițkaia, îmbrăcați în catifea albastră, aveau patine *Halifax* și dansau cu fete de doisprezece ani, cu coade, făcînd cercuri largi, pe gheața scrișnitoare, spre seară, aruncînd în urma patinelor o brumă argintie. Ah, cîtă invidie nășteau acele patine strălucitoare, care păreau fulgere în goana copiilor, cismulițele albe cu treizeci de nasturi, ale fetelor îmbrăcate în scurte de miel peste rochiile de balerine ! După o săptămînă, riul începea să curgă somnoros undeva spre depărtările neștiute, printre cioatele de sălcii, rămînea milul unsuros, plin de crengi putrezite, și tot ținutul devenea o uriașă mlaștină smălțuită, și ulițele se transformau într-o mocirlă spumoasă în care tarantulele jidovești se înfundau pînă la butuci, și birjarii degeaba smoneau caii, și ei înglodați pînă la piept. Pe la colțuri isbucnea firul de iarbă. Atunci apăreau cîntăreții orbi, o șleahță amestecată de bărbați uscați ca niște sfîinți, desculți, sdrențăroși, ținîndu-se de umerii unor copii sub zece ani, mucoși, în lungi cămăși de cînepă, cu niște saci pe spinare, în care țineau merindele, pîinea, ceapa și sarea. *Maiștrii*, cum li se spunea, în frunte cu Ostap sau Liolia sau Anatol Efremovski, o întreagă dinastie, cu lire ucrainene atîrnate de piept, acordau tija de lemn cu roțiță și aceasta se freca de strune și un zumzet uscat, ca și cînd milioane de țințari ar fi năvălit de undeva din stepă, umplea ulițele. „Au venit cîntăreții, a

sosit starostele Ostap, au venit *Maiștrii* !“ — strigau copiii, și de departe se auzeau *dumki*, acei psalmi ce-l slăveau pe Dumnezeu, într-o litanie răgușită care te umplea de spaimă. „Au venit sfinții apostoli“, spuneau muierile de după uluci, și iar se auzeau strunele lor din mațe de miel, zumzând. Bărbații se scărpinau în buzunare, căutând câte doi groși, unul pentru copilul cu desaga și altul pentru orb. Ei anunțau iarmaroacele ucrainene care începeau în aprilie, dimineța, pe rouă, într-un abur albastru, după ce pământul se bătătorea și pe preșuri de cirpe se așezau ulcioare de lapte, buchete de părăluțe în găleți cu apă, miere din floare de hrișcă de anul trecut, în oale de lut, brânzoaice calde cu stafide, site cu vișine murate și tot târgul mirosea a porcușor de râu și se auzeau bătînd leneș clopotele de la biserici, și soseau și țigani cu cazane de aramă și tingiri, bătînd niște cai mici, huțuli, cu biciuște împodobite cu flori de hîrtie, roșii și verzi. În ceair făceau o roată din căruțele lor pictate cu cruci și heruvimi și evreii se tocmeau câte-o dimineată întreagă ca să cumpere câte-un cazan de rachiu, în care toamna făceau samagonul. Pe broboade, în praf, se așterneau piramide de săpun trandafiriu de Kazanlik și se auzea sgomotul de zbatuiri ale morii, a cărei roată începuse să umble. Mirosea a lapte fiert, ciinii hămesiți furau covrigi, huiduiți de negustori și loviți cu bolovani. Bătrînele : Hanna, Parasia, Gorpîna, Olesia, Frosia, unele atingînd suta de ani, în rochii negre și broboade care le acopereau gurile știrbe, lăsîndu-le numai ochii vii, își făceau cruci mari și se îndreptau spre cimitirul târgului, dincolo de o luncă a contesei Branițkaia, călcînd printre tufe de ienupăr și broscăriță, strivind sub picioare iarba și ajungînd în fața lespezilor pe care totdeauna găseai un trandafir de oțel negru. Se închinau în fața crucilor de fontă și aruncau un pumn de flori sălbatice, privind cerul îndepărtat în care se stirneau furtuni neașteptate, de care nu le păsa. Se așezau pe câte-un colț de lespede și borboroseau rugăciuni nedesluse ațipind câte-un bun sfert de oră, pe urmă iar se rugau, și iar ațipeau, și le trezea câte o pală de vînt care venea de undeva, din stepă, și bubuia cerul ca vara, pe neașteptate, și deodată, ca o turmă de porci mistreți spre acel râu secăt în iulie, dar acum cărînd resturi de lemne și

garduri, se învălmășeau niște turle negre în care sclipeau fulgere și începea o ploaie repede, apăsătoare, rece, și târgul se spărgea într-o clipită, fiecare fugind sub șoproane sau în cârciumile de lemn ale ovreilor, unde se apucau să bea samagon, pînă cînd iară ieșea soarele, sclipind în niște ghioluri de antracit, ca și cînd cineva și-ar fi pierdut părăluțele de argint. Și pe urmă iar se auzeau pe sub șoprurile din coceni de porumb cîntece stinse :

*În tristețe mă chinui cumplit,
De-al meu suflet cumva dacă-ți pasă,
Pe la mine să vii negreșit
Să-ți vorbesc de o soartă ciînoasă.*

Orbii plecau cu desagele pline, cu groșii lor de aramă, vîrîți în brîie de piele, desculți, sfrijiți, murdari, dispărînd sub orizontul vag. Și coardele mai scoteau, încă, un sunet sugrumat, la cîte o izbucnire a vîntului ca un strigăt de desperare, îndepărtat. Verile erau furtunoase la Koștiol, pînă în iunie creștea o vegetație bogată, ținutul se înverzea, nu era prăfos, șters, ca după strînsul recoltei. Cădeau ploi rezezi dinspre Gorodișce, la *Ivan Kupala*, de nașterea sfîntului Ioan Botezătorul, la 24 iunie, trăsnea ca-n iulie și ploile nu mai conteneau. Copiii mergeau la rîu pe înserate și aruncau cununi de flori de cîmp, în mijlocul cărora așezau o cruciuliță din două nuielușe de alun, pe care lipeau mucuri de lumînări de ceară. Cînd scăpăta soarele, se aprindeau lumînările și convoiul coroaanelor plutea leneș pe lîngă maluri, lăsînd niște meandre luminoase pe ape. A cui coroniță plutea mai departe, se spunea, acela va trăi mai mult. Fetele mai răsărite, cu cosițele blonde, legate cu panglici portocalii și negre, cu salbe de mărgele la gît, se uitau la promisiile lor, niște băieți spelbi, de cincisprezece ani, care priveau indiferenți la acel joc. Vara, Aleksandra pleca cu copiii la Cerkassî, pe Nipru, la bunica Vikentia Ivanovna, o bătrînă de nouăzeci de ani, care nu mai scosese rochia ei neagră de doliu de la sdrobirea răscoalei polonezilor din 1863, cînd îi fusese ucis soțul. Dădea copiilor hîrtie mov, lucioasă, din cutiile de tutun ale unui bătrîn surd, care avea grijă de treburile casei, trăind într-o odaie plină de borcane pline de miejii de nucă puși la saramură. Sub tavanul de

birne, cu ferestre înguste, dînd spre un cîmp fără sfîrșit, Kolea prefira munți de tutun pe care-l deșerta din niște cutii pe mesele de brad. Cînd termina cu ceea ce numea el uscarea ierbii dracului, se apuca să fumeze țigară de la țigară, în odaia întunecoasă în care se aflau doar două lavițe acoperite cu piei de urs și o pușcă de vînătoare cu prășele de argint. Mirosea iute a tutun stătut, și, dacă n-ar fi fost candelarele trandafirii mereu aprinse sub icoanele, și ele, afumate, locul ar fi părut sinistru și ar fi înspăimîntat-o pe Irène-Nathalie. Vikentia Ivanovna vorbea la nesfîrșit cu maică-sa în odăile din față, ceva mai luminoase, cu ferestrele acoperite cu hîrtie roz, de creton, dînd spre livada cu nuci care oprea soarele de dimineață, aruncînd umbre verzi pe podelele lustruite, din lemn ceruit, de culoarea lămii. În fiecare primăvară ea se ducea în pelerinaj la locurile sfinte, la Varșovia, la Vilno sau la Chęstochowa, sau la Lavra Troițe de lîngă Kiev, la Serghievo sau Pociaev. Într-un an, mai demult, făcuse și un hagialic la Mecca, la mormîntul lui Mahomed, se avea bine și cu țadicii evrei, pe care-i ruga să-i citească din cărțile lor sfinte, din *Talmud* și *Tora*. Aleksandra, maică-sa, o chema și pe ea, și Irène asculta povești înfiorătoare despre sfinți zidiți în pereți în cripte de piatră, stînd în picioare, neputreziți, în cămeșoale unse cu mir, cu chipurile afumate, despre icoanele făcătoare de minuni pe care le vindeau călugării de la Lavra Pecerskaia, moaștele scumpe pe care ea le ascundea în niște lăzi din pod ca să-i ocrotească casa, vreun deget de sfînt, vreo bucată de lemn din crucea lui Iisus care urcase Golgotha, ținută într-un borcan fără aer ca să nu se sfărîme, despre mulțimea pravoslavnică ce se înghesuia în extaz, tirîndu-se în genunchi pe coridoarele Lavrei, în aerul cu miros de sudoare, tămîie și lumînări scurse, în zumzăitul de glasuri, mii de glasuri care rosteau la nesfîrșit rugăciuni, în țipetele biruitoare ale cîte unui bolnav adus pe targă, care se ridica drept în picioare din paralizie și umbla cu ochii holbați prin curte ; despre nebunii vindecați în acele locuri minunate, unde toate șipotele de apă erau sfințite și, dacă cei turburați la minte beau cîteva înghițituri, privirile lor albastre sau verzi, pierdute, se înseninau și pe chip le curgea o slavă împăciuitoare și zîmbeau cum

numai sfinții știu să zîmbească, cu blîndețea heruvimilor, și umblau cu miinile întinse către Salvatorul pe care ceilalți nu-l vedeau, ca și cînd ar fi pășit pe apă. Mulțimile oarbe, fanatice se prăbușeau deodată în genunchi, în praful curților și urlau către Dumnezeuul nevăzut, smulgîndu-și vestmintele, beți de extaz, îmbrățișîndu-se, cîntînd și urlînd. Atunci, deasupra turelor de aur ale bisericilor, acele cupole răsucite, ca niște baloane care ar fi încercat să se ridice la cer, strălucea glorios soarele, clopotele băteau ore nesfîrșite, în continuu, pînă cînd călugării cădeau sub frînghiile lor, osteniți de moarte. Și atunci, ca o mare neagră, amestecată, o mulțime necunoscută, înotînd în nori de praf, înainta din satele dimprejur spre locurile de pelerinaj, minată de speranță și curiozitate. Ologi aduși în roabe de neamuri, orbi bîjbîind în urma căruțelor abia ținînd pasul cailor, gîfîind, binecuvîntînd, rugîndu-se. Femei pe moarte, ridicate în plăpumife în care zăcuseră luni de zile și aduse ca niște baloturi în spinare, copii cu falcă de bou, născuți pe cînd mamele lor se uitau la animalele din ogradă, gemeni legați spate la spate, născuți odată, lipiți ca două jucărele, abia respirînd cu ochii cîrpiți de urdori, goi mișcînd degetele minulelor scurte, șandalii cu picioare strîmbe, cerșetori fără un braț sau cu nasul tăiat pentru niște pedepse mai vechi, o gloată sgomotoasă, flămîndă de mîntuire, strivindu-se, aruncîndu-se în șanțuri cînd ajungeau la drumul mare și li se părea că cei dinainte îi împiedică din drumul lor grăbit spre mîntuire. Îi preceda cîte un tînăr desculț, într-o cămeșoaie pînă-n pămînt, cu fruntea însîngerată de o coroană de spini, purtînd pe spate o cruce grea, de fier sau de birne, pe care cineva scrijelase cu briceagul, cu litere chirilice : „Iisus Nazarineanul, regele iudeilor“. Verste întregi crucea era purtată cu schimbul de alți tineri, și ei cu coroane de spini, și ei aproape alergînd în văzduhul plin de praf și în murmurul acela amenințător al femeilor, bătrînilor și copiilor rătăciți, uitați de mamele lor și luați de necunoscuți pe umeri sau pe șold ca niște desagi și duși spre locurile ce vesteau minunea, cu clopotele lor deslănțuite, spărgînd văzduhul, în ploaie sau arșiță. Și cei din curțile Lavrei auzeau furtuna mul-

țimilor, care se apropia, acele răgete guturale, unanime, vedeau norul învirtejit de praf, ce le anunța, răsucindu-se deasupra șoselelor, apoi gloatele se adunau ca un nod la un pod de lemn, spînzurînd deasupra unui rîu secăt și coloanele nerăbdătoare, care nu mai încăpeau pe puntea de lemn și o apucau prin vad, grăbind delirant spre turlile ce păreau că se aprind și iau foc de atîtea rugi, de dorință și de mîntuire. Estropiații, așezați pe scindurile unor cărucioare cu roțile tocite, aveau palmele însîngerate tot ajutîndu-se să înainteze în acea înghesuială fanatică, care-i strivea citeodată, nepăsătoare, minată de o pornire în care nu mai încăpea nici o milă. Se vedeau de departe prapurii sdrențuiți, așezați de călugări de-a dreapta și de-a stînga înaltelor porți ce erau dărîmate de graba și furia celor care soseau. În turla clopotnițelor, călugări cu voci grozave, gesticulînd, rugau mulțimile să aibă răbdare, să nu se înghesuie, dar cine-i mai asculta, cînd tot acel val deslănțuit nu mai încăpea în curțile lavrelor și era strivit și schelele de birne erau sdrobite ? Cîțiva călugări muriseră sub clopotele prăbușite deasupra-le, fără ca nimeni să-i mai audă. Începea o bătălie tăcută pentru moaștele aflate pe tarabe ; atunci se furau icoanele făcătoare de minuni și bucățile de lemn sfînțit din nesfîrșita cruce a Mîntuitorului. Coridoarele păreau gata să explodeze de atîta omenire înghesuindu-se spre raclele cu sfînți. Odată, la Chęstochowa, se aprinseseră niște odăjdii și mulți muriseră asfixiați în catacombele fără aer ; povești teribile, pe care Irène-Nathalie și Sviatoslav, fratele ei, le ascultau cu sufletul la gură. Într-un an, bunica Vikentia Ivanovna îi luase, pe ea și pe maică-sa, Aleksandra, la mînăstirea catolică Iasna Gora, din Chęstochowa, unde se afla icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului. Orășeni cu gambete colbăite, țărani, țărance, preoți catolici, ministranți în stihare cu dantele, pelerini, ofițeri bronzăți, în tunici albe cu stilette de aur, cazaci murdari, cu cisme încrețite și iatagane la briu cădeau în genunchi în drumul prăfuit, urcînd un deal pînă sub zidurile năpădite de mușchi ale mînăstirii, cîntînd psalmi. O femeie căruntă, cu fața palidă, se tîrise ținînd în mîini un crucifix negru de lemn pînă sub șanțurile din jurul fostului castel medieval, care adăpostea mînăstirea și

În care se mai vedeau încă urmele ghiulelelor suedeze, ruginite. Podurile mobile, prinse cu lanțuri de fier, se ridicau amenințătoare cu scrișnete mari, cînd numărul celor care intrau înăuntrul minăstirii întrecea măsura. Așteptaseră două ceasuri lîngă șanțurile în care coclea o apă verzuie ; un Christ de alamă, bătut în cuie, pe care atîrna o coroniță din flori de hîrtie, privea de deasupra podului la acea mulțime tăcută, răbdătoare, care-și aștepta rîndul. Călugării vindeau inimioare bombate din catifea roșie și niște pîinișoare în formă de capete de sfinți sau de prunci. Se servea ceai cu chifle tari, varșoviene, niște cazane metalice sforăiau alături scoțînd aburi și, pînă să se treacă puntea și să se ajungă pe coridoarele pavate cu lespezi, prin crăpăturile cărora creștea patlagina, ascultasera ruga celor din jur : „*Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus !*” Și răspunsul altora „*Na wieki wieków !*” — Fie lăudat Iisus Christos ! — În vecii vecilor ! Cei din fața buncii și a mamei sale se mișcau încet, aerul se rărea, Irène-Nathalie nu simțea nici un fel de frică, deși cîteodată trupurile celor din jur o striveau. Mirosea a sudoare bărbătească, a iuft, din ziduri atîrnau felinare de fontă, oarbe, fără sticlă, în care își făcuseră cuibul păsările. Rîndunelele țiuitoare sburau pe deasupra capetelor prin coridorul lung, muced, cu un miros vag de podbal și isbucneau în văzduhul albastru. Oamenii se întindeau pe lespezi în așteptare și oftau încet, de undeva din față se auzea un freamăt stins și pe pereți jucau vagi urme galbene. Pînă la intrarea în biserică trecuse un ceas și jumătate, dar curiozitatea ei răbdătoare o făcuse să nu-și dea seama de asta ; se auzea detunînd o orgă și glasuri mărețe de preoți și cînd maică-sa, Aleksandra, o ridicase pe umeri, deasupra mulțimii, odată intrată în catedrală, o întîmpinase un întuneric plin de murmure șoptite și pe urmă o tăcere cutremurătoare care fusese curmată de aprinderea a trei sute de lumînări deodată și de desvelirea bruscă a icoanei Maicii Domnului din Chęstochowa. Șase preoți bătrîni în odăjdii cu dantelă căzuseră în genunchi în fața ei și un cardinal slab, în sutană purpurie, strîns cu un briu lat, violet, se ivise în fața altarului. Credincioșii se prăbușiseră și ei, tîrîndu-se ca să-i sărute marginea sutanei. „Vezi, vezi, îi spunea Aleksandra, strîn-

gînd-o în brațe, ține minte, ține minte, ea este Maica Domnului din Chęstochowa care te va apăra toată viața. Ei să i te rogi în fiecare seară.“ Și un sentiment de eliberare, de strălucire a sufletului, de împăcare cu ceva necunoscut i se implantase pentru totdeauna în suflet. Cînd credea că se află în clipe de cumpănă, mai tîrziu, în pribegie, acel efect teatral al aprinderii lumînărilor deodată și smulgerea draperiilor vișinii ce acopereau icoana dătătoare de minuni îi dădea parcă o putere nouă. Dacă ar fi mințit vreodată, maică-sa sau Dorofeea Zahacinski, care știau de acest pelerinaj, o puneau să jure pe chipul Maicii Domnului din Chęstochowa și n-ar fi putut minți din pricina spaimei pe care i-o stîrnea evocarea acelui minunat minut cînd văzuse pe cei șase preoți și pe cardinal în fața altarului.

În alte veri rămîneau în casa din Cerkassî, printre ciubere verzi de lemn, oleandri cu flori mici, trandafirii, niște flori palide, devitalizate de seceta acelor ani, cerce-luși, garduri de brusturi, și în odaia largă pentru masă, cea mai luminoasă, împodobită cu trandafiri galbeni, numiți *de ceai*, se beau la nesfîrșit căni cu cvas, afară era prea fierbinte, răzoarele cu pansele se ofileau în vipia verii, motanii birmanezi ai Vikentiei Ivanovna li se în-curcau printre picioare. Aveau păr lung, labe maronii și o mască taciturnă. Lepădau smocuri-smocuri de păr roșcat, de culoarea castanei și, cînd se așezau pe lavetele din jur, în ochi nu mai aveau nici o privire, păreau fără viață. Maruška, bătrîna servitoare, aducea blinelele fierbinți și oala în care fierbea încă borșul de sfeclă și castronul cu cașă. Aburii făceau să pălească frunzele lucioase ale ficușilor și oleandrilor. Apăreau și alți bătrîni, pe care Irène-Nathalie îi uitase, alde Vania Timoșenko, un văr dinspre mamă, mut, indiferent, nelacom, mîncînd fără poftă, Margarita Voloșevskaia, o vară de-a doua a bunicii, unchiul Modest Trofimovici, care cînta simbătă seara romane georgiene la guzlă și întrebă din cînd în cînd cu glasul lui leneș : „Ehei, Aleksandra Ilarievna, pe unde-o mai fi bărbatu-tău, ăla ?“ „Ultima dată mi-a scris de la Addis-Abeba. Negusul Menelik cică i-ar fi dat un colan de aur pe care o să ni-l arate cînd o să se întoarcă.“ Ceilalți bătrîni morfoleau în gurile lor știrbe bucățile de

piine neagră și sorbeau din lingurile de lemn ciorba gustoasă de sfeclă. „Da' și el, de ce n-o mai sta pe-acasă ?” întreba Margarita Voloșevskaia. Bunica reteză aerul cu mina ei uscată : „Ei, are treabă, ce știți voi.” „Ce fel de treabă o fi avînd ?” se mira vărul Vania. „Păi, ultima oară a fost la Pekin și a vîndut mătase.” „Hă-hă-hă”, ridea cu gura pînă la urechi Modest Trofimovici. „Cum să vinzi mătase chinezilor ? Poate a cumpărat ?” „Chiar așa, răspundea mama ei, rușinată. A cumpărat mătase, da, acum mi-aduc aminte. Uite, dacă nu credeți, vă aduc scrisoarea, o am în ladă. A cumpărat, de la Excelența-Sa Mandarinul Li-Sang, optzeci de baloturi de mătase chinezească.” Și dădea să se ridice să aducă scrisoarea. „Lasă, lasă, făcea bunica Vikentia, te credem, nu-i nevoie să ne dovedești.” „Și cui vinde el mătasea asta ?” întreba și Margarita. „Păi, o dată a ajuns pînă în Persia. Umblă cu convoaie de vase pe riul Ussuri, face cîte trei mii cincisute de verste și bate stanițele din Siberia ; a traversat Transbaikalia și a trecut riul Șilka, la niște coloniști, ba, să mă iertați dumneavoastră, i-a vîndut postav englezesc și episcopului Innokentie al Amurului, care i-a dat o iconiță de argint. Dacă n-ar fi așa de păgubos la jocul de cărți, de mult făcea avere. Ce-i drept, l-a urmărit și ghinionul. O dată, pe cînd cobora de la Cita, pe Amur, i s-au scufundat o sută cincizeci de șlepuri cu tutun. Douăzeci și patru de zile și douăzeci și patru de nopți a umblat în continuu pînă la Habarovsk, unde băteau taifunurile din Marea Chinei. Cîți bandiți erau să-i ia viața, și cîți vameși l-au închis...” Maică-sa tăcea și uita să mînnince, cu privirile la palizii trandafiri de ceai, care se deschideau leneș în amiaza de vară. Tăceau cu toții, uitînd lingurile de lemn în castroanele cu ciorbă. „Dar de ce nu mai mîncăți, ori nu vă place ?” se supăra Vikentia Ivanovna. Nu răspundea nimeni. Toți rămîneau cu ochii în gol, căutînd să-și închipuie acele riuri îndepărtate, frumoase ale Siberiei. „Odată mi-a scris că vrea să ajungă și la America, la Klondyke”, adăuga Aleksandra Ilarievna. „Și n-a ajuns ?” întreba Modest Trofimovici. „Cine mai știe ? !” și iar se făcea tăcere. Bizîiau muștepalide, fără sînge, ca niște lăstuni, care ameteau sburînd și

se prăbușeau pe podelele lustruite. Marușka venea cu niște găluște galbene, cît niște pepeni, aburind și ele, dar bătrînii mîncau în silă. O invidie rea îi rodea pe dedesubt. Ei nu ieșeau din stanițele lor decît dacă se duceau pe la rude, în locuri apropiate. Auziseră despre vapoarele cu aburi, dar nu călătoriseră decît cu șleamurile de birne, mîinate de plutași, și asta în scurte răstimpuri. Nu știau bine unde era China și Pekinul, despre Siberia credeau că este un ținut înecat de ghețuri și zăpezi și se mirau auzind că există și vară pe-acolo. „Trebuie că faci un an de zile pînă la Pekin, se mira Modest Trofimovici, apucînd gîtul guzlei și ciupind-o de coarde, de plictiseală. Eh, mare lucru să călătorești, mai bine stai pe vatră, acasă. Ce ne lipsește nouă? Atîta timp cît avem ceai și nuci, nu ne mai trebuie nimic. Dar nenorocitul ăla de Kolea de ce nu ne aduce niște tutun? Ori iar l-a umezit? Că i-am spus să-l țină pe prispă, la soare, atunci e tutunul bun, cînd se face de culoarea berii.“ Marușka dădea o fugă pînă în odaia aceluia și se întorcea cu o pungă de piele și atunci găluștile erau uitate pe masă. Se scoteau lulelele de pămînt din care bătrînii pufăiau pînă pe la cinci după-masă. Marușka înjura în gînd, strîngea vasele, și-i blestema: „Muncește omul de dimineată pînă seara să-i sature, și ei, cu tutunul! Trag în piept și scuipă. Niște nebuni.“ Unde mai pui că fumau și muierile, și Margarita Voloșevskaia, mai dihai ca bărbații, și Vikentia Ivanovna, cît era de bătrînă! Fumau și tăceau împreună, streini unii de alții, privind perdelele de creton roz, legate cu funde de catifea. Pe la patru se lăsau transperantele de trestie și lumina se tamisa, devenea trandafirie. Motanii birmanezi torceau făcuți colac pe lavițe. Pocneau și podelele, bubuitoare, de-afară se auzeau sgomotele ploii care venea de undeva, de departe. „Se coace grîul“, căsca plictisit Modest Trofimovici și mai ciupea coardele guzlei. „Nu ne mai cîntî ceva?“ se ruga Margarita Voloșevskaia, „tare ne mai plictisim“. „Da, ce, e nuntă să cînt? Numai simbăta seara, dacă dă Vikentia Ivanovna niscăi rachiu, că și vocea omenească trebuie hrănită cu basamac.“ Și rîdea încet, cu sfială, ca să nu-i trezească pe ceilalți, care adormiseră în fotoliile acoperite cu țoale de țară, din sdrențe.

Irène-Nathalie simțea că i se face frică văzîndu-i înțepenii și muți, palizi, supti de vîrsta lor înaintată, ca și cînd atunci ar fi fost desgropați. Nu îndrăsnea să se miște. Afară țipau cocoșii, salutînd trecerea amiezii. Nucii bătrîni din livadă lepădau în iarbă fructele lor ca niște bile verzi. „Au intrat omizile în ei“, spunea pe neașteptate bunica. „Da de unde, rîdea Modest Trofimovici, cum o să intre omizile în nuci, că au iod.“ Și iar rîdea cu glasul lui stins. „Păsările, ele sunt de vină.“ „Da, păsările, dar îmi fac pagubă“, făcea cu lehamite bunica. Irène-Nathalie se apropia de maică-sa și o întreba „De ce nu vine tata ? Mi s-a făcut dor de el. Nici nu mai știu cum arată. Tu, Sviatoslav, îl întreba pe frate-său, nu crezi că ar trebui să ne mai vadă din cînd în cînd ?“ Băiatul nu-i răspundea. Juca șah de unul singur, cu figuri din piine, albe și negre, cele negre fiind date cu vax. „Se întoarce el, n-avea nici o grijă, îi răspundea bunica. Ei, acum o fi cine știe pe unde ! Prin cabaretele lui.“ „Eh, cabarete, cabaret în Siberia !“ se mira Modest Trofimovici. „Sau joacă gopak cu împăratul Chinei, făcea haz de necaz Margarita Voloșevskaia. Ascultați la mine, asta vă toacă averea la Paris în șantane, că-l cunosc eu ce poamă e ! Ei, Aleksandra Ilarievna, ai avut noroc că ți-a tocat numai două moșii pînă acum, și că s-a dus unde a văzut cu ochii.“ „Așa un noroc, să mă țină nașa, contesa Branițkaia, care mi-a botezat copiii de milă și mă lasă să trăiesc în niște cămăruțe pe moșia ei ! Asta să n-o dorești la nimenea !“ Cînd rămîneau singure, cuvintele pe care le spunea despre el se schimbau. În ochii copiilor, ai ei și ai lui Sviatoslav, tatăl lor trebuia să fie un erou. Și atunci, ca-ntr-o transă, mama lor începea să vorbească cu un glas care creștea din ce în ce mai mult : „Ascultați la mine, o să ajungă în America, la Klondyke, are el o idee, o să le vîndă căutătorilor de aur carne pusă la sare în butoaie, și stridii, și guvizi, habar n-aveți voi. Din Siberia pînă-n Alaska e o svîrlitură de băț. Treci cu sâniile pe gheață, cu ciinii, am citit eu asta undeva, și ajungi la minele de aur. Și acolo, într-o lună, poți să te pricopsești. Într-o zi o să-l vedeți voi, sosind cu două sâni, încărcate cu pepite. Știți ce sunt alea pepite ?“ Și le povestea ce sunt pepitele. „Și o să cumpere patruzeci de

moșii și o casă mare la Moscova, cu multe saloane, cum are vară-mea, Tatiana Petrovna Aksakova, care e căsătorită cu un guvernator. O să vă duc o dată acasă la ea, și o să vedeți voi cum trăiesc oamenii bogați, pentru că tatăl vostru de-aia a plecat, ca să câștige bani, să se îmbogățească.”

Afară amurcea, pisicile birmaneze își întindeau labele, transparente erau ridicate și Modest Trofimovici strîngea partiturile de pe fotolii și se apropia de vechiul pian al bunicii, cîntînd barcarole. Apărea Kolea, pufăind din lulea și le aducea simburi de migdale. „Nu, astăzi am chef de o dulceață de trandafiri”, spunea Margarita Voloșevskaia. Din bucătărie se auzeau bătaile albușurilor cu furculița, ale Marușkăi care pregătea prăjiturile de seară. Un miros de vanilie și de cocă proaspătă invadea odăile. Kolea, pentru că tot n-avea ce face, se apuca să spele ficușii, rododendronii și geamurile. Afară o altă slugă bătea covoarele. „Ce te afli în treabă, Kolea?” se răstrea Vikentia Ivanovna. „Nu știi că numai simbăta periem mobila și lustruim mînerile de alamă de la uși? Lasă geamurile alea, că faci curent. Mai bine ai sparge niște lemne!” Pe ușă izbucnea Marușka cu o copaie plină de aluat. *Babe de atlaz*, așa le zicea, un aluat galben, bășicat, învelit cu o plapumă de vată, pe care-l arăta bunicii care făcea o cruce deasupra și scuipa într-o parte să nu-l deoache. Invitații știau că din acel moment, pînă nu creștea aluatul, nimeni nu trebuia să se miște prin cameră, să trîntească ușile, să vorbească tare, iar dacă trecea vreo birjă pe uliță, era o nenorocire; aluatul putea să scadă și, atunci, adio *babe de atlaz*, adio cozonaci înalți și pufoși, mirosind a șofran și acoperiți cu o glazură de zahăr! Marușka mai cocea *mazurci*, prăjiturile uscate, cu stafide și migdale, scoase pe tăvi fierbinți din cuptor, pe care le arăta Vikentiei Ivanovna.

Erau frumoase verile la Cerkassî, dar cum se sfîrșea luna iulie, se întorceau acasă, la Kostiol, în tîrgul lor îngălbenit de praf, părăsit, pustiu parcă, cu obloanele lăsate, pe ulițele căruia umblau numai ovreii în redingotele lor cu coadă de rîndunică, negre și lustruite, și cu gambete pe cap, care nu voiajau nicăieri, pentru că erau sgîrciți și strîngeau bani să facă averi. Vara negustoria

nu mergea și ei se văitau unul altuia. „Oi, oi, că nu mai trece luna asta și luna următoare ! Unde o să ajungem ?“ Așteptau tirgurile de cereale din toamnă, cînd veneau cu căruțele cu coviltir, împreună cu rifcele și cu copiii, cu banițele de măsurat și cu lopata cu care rădeau grămezile de griu. Atunci, în marginile Kostiolului, se ridicau în grabă tarabe de tras la țintă și pavilioane târcate : roșii cu negru și alb, de care spînzura un drapel de tablă ce scîrțîia în vînt. Pe pînzele legate cu sfori deasupra uliței scria cu litere negre : „*Încercați-vă norocul la tir, sportul cavalerilor*“. Începeau să se audă pocnetele capselor și banii se strîngeau în borcanele pline cu ruble ale tarabagiilor. Se trăgea și cu mingii de cîrpă în niște tinichele : premiul era *Marusia*, o păpușă ucraineană, cu diademă de argint, pe care rarii cîștigători erau rugați s-o revindă patronului tarabei de tir, pentru că altfel trebuia să tragă obloanele. Răutăcioșii plecau cu *Marusia* la subțioară și se îmbătau la cîrciumile de-alături, așezînd-o pe masă ca să arate curioșilor cine știe să tragă la țintă și care a făcut armata douăzeci și cinci de ani în garnizoanele îndepărtate de dincolo de Volga, nu ca alții. Copiii mergeau să vadă femeia-sirenă, care se mișca într-un acvariu coclit din cauza sărurilor din apa care nu era schimbată cu lunile. Lui Sviatoslav îi plăcea foarte mult această sirenă, care juca din coadă printre ierburi marine. Cît stătuse cu ei, Nichifor Belizarie, fratele mai mare, ca și Dorofeea Zahacinski spuneau cu scîrbă că totul e o minciună, o înșelătorie pentru proști ca ei, care dădeau cinci groși ca să vadă mascaraua. Pe străzile iarmarocului de toamnă apăreau atleții de la Kiev, niște bărbați în tricouri vărgate, marinărești, cu dungi albastre, cu mușchi grozavi, ridicînd haltere de oțel sau niște obuze de tuci, după ce-și ungeau brațele cu venin de șarpe, cum spuneau în gura mare, sau cu untură, și se legau cu niște centuri late de piele, bătute cu ținte, în jurul șoldurilor. Erau scunzi, lați în umeri, cu picioarele bine înfipite în podelele estradei, o bandă violetă de mătase le ținea încinse fruntea și tîmplele ca să nu le plesnească de atîta efort, și la încheieturile mîinilor se legau cu alte cătușe de piele, pe care le strîngeau cu cataramă de aramă. Se lăsau pe vine, scui-pau de două

ori în palme, apucau bara de oțel care lega obuzele între ele, ridicau privirile la cer ca găina când bea apă și pe urmă, parcă răsgîndindu-se, făceau trei cruci mari, în tăcerea uluită a celor din jur. O clipă de suspensie, cînd se auzeau cîrurile de cocori trecînd sus, deasupra stepei, spre sud, pe urmă un icnet grozav, fața li se roșea ca o plită încinsă, mușchii păreau că se rup, atleții puneau un picior înainte, în celălalt se propteau și privitorii strigau : *ura !* și băteau din palme. Prin mijlocul lor se învîrtea o țigancă șașie, cu plete negre, bine unse, cu cercei de aur, faimoasa Magdalina, care juca după aceea pe estradă în sunetele tamburilor, acompaniată de bătaii din palme de faimoșii marinari din Kiev. Avea la gît o salbă de galbeni pe care o scutura, aruncîndu-și sinii înainte, mai ales în fața bărbaților sgîrciți care nu puneau cît trebuie în tamburina ei. Se spunea că îngropase patru soți pînă atunci și că e urmărită de Bulibașa din Storojineț, care avea să vină cu țiganii lui s-o fure și s-o răstignească pe o plută, legată fedeleş, care plută o să fie lăsată pe Nipru, pînă ce-o să-i ciugulească ciorile ochii. În iarmaroc mai erau măscăricii cu păpușile lor de lemn, care clămpăneau din fâlcile lustruite și le însoțeau acrobațiile. Stolea și Makar erau cunoscuți în tot ținutul. Nu era toamnă să lipsească de la iarmarocul din Kostiol. Făceau lumea să ridă, dîndu-și picioare în fund, sau lăsînd să le scape nădragii de culoarea smeurii și arătînd pe dedesubt niște pantalonăși de damă cu volănașe, în hazul tuturor. De pe o altă estradă îi imbia înghițitorul de săbii, Kaluda, cel care îi producea Irènei-Nathalie groază totdeauna, pentru că mai întîi isbea iataganul lui de o piatră care scotea scînteii. Introducerea spadei în pîntece dura cîteva minute nesfîrșite și lui Sviatoslav i se făcea rău privindu-l. Nichifor Belizarie rîdea de el : „Ești un prost. Nu vezi că e o șmecherie ? Probabil că sabia intră într-o teacă și tu crezi că el o viră pe gît.” Dar cînd Kaluda o scotea afară, aburită, și o isbea iar de piatră, toți încremeneau și se uitau la fratele ei ca și cînd ar fi vrut să-l mănince. Nu se terminau aplauzele bine și apăreau înghițitorii de flăcări, Tinghir și Aloisia, frații ciangăi veniți tocmai de la Chișinău, care întîi

jonglau cu făcliile aprinse, aveau cîte trei, pe care le aruncau și le prindeau cu îndemînare fără ca flacăra să se stingă. Un copil de doisprezece ani, cîrn, blond, îmbrăcat în șalvari turcești, bătea într-o darabană cît timp frumoasa Aloisia înghițea flăcările sub privirile fratelui său, care o imita numaidecît după aceea. „Haideți să vă mai arăt pe fakirul indian“, zicea Dorofeea Zahacinski, bunica lor, „și cu asta să nu vă mai aud că crîcniți pînă la iarmarocul de primăvară.“ Fakirul, un țigan din Odessa sau de pe la Ialta, nimeni nu știa bine de unde venea, înalt, slab, numai oase, cu un turban uriaș de mătase albă în jurul tîmplelor, numai într-un sari de rafie și un briu de bumbac verde, în care erau înfipite trei fluieri — unul de argint, altul de os și unul de pămînt —, stînd cu picioarele încrucișate sub el, pe o saltea, se ruga întîi cu mîinile duse la frunte, în tăcerea curioasă a spectatorilor. În jur erau așezate cîteva bocale verzi și roșii de sticlă, în care așteptau adormiți șerpîi vrăjitorului. În cel mai mare lenevea o cobră cafenie, căreia fakirul îi cînta din fluierul de argint un cîntec strident, făcînd-o să ridice capul de nevăstuică, cu ochi magnetici și să scoată o limbă șuierătoare, lungă, pe care o învîrtea în jurul bocalului. La al doilea cîntec, cel scos din fluierul de os, trupul ei mlădios, parcă nesfîrșit, unduindu-se, se tîra spre brațul fakirului. Cobra îl fixa ca și cînd ar fi vrut să-l muște de beregată, se înfășura pe mușchii lui și în jurul gîtului și svîcnea ca și cînd ar fi vrut să-l sugrume. Bătrînele și fetele țipau de spaimă, crezînd că fakirul Ravelomanga va fi sugrumat sub privirile lor, dar acela scotea al treilea fluier de la briu și începea să cînte o melopee care-l îmblînzea pe șarpe, făcîndu-l să se prăbușească, căzînd ca o frînghie de pe un stîlp în jurul căruia a fost înfășurată. Lumea bătea înnebunită de bucurie din palme și Ravelomanga așeza cobra în bocalul ei, ca și cînd ar fi fost adormită. La ieșirea din iarmaroc îi întîmpinau cei șase tătari, conduși de atamanul lor, Akim Akimovici, cel care condusesese cavaleria de pe Ussuri, în urmă cu douăzeci de ani, și rămăsese ciung de-o mîină. Frații lui mai mici se săltau în scări, cu pumnalele în dinți, jucau căzăceasca pe șa, din goana cailor, și li se băgau sub burți, agățați și tîrînd mînecele halatelor

căzăcești prin praf. După care se răsuceau ca niște svîrlugi, sărind de pe un murg pe altul, schimbîndu-și caii, într-un exercițiu gimnastic perfect. Urma duelul cu lănci și pe urmă adunau bacșișul, tot din goana calului, în cușma căzăcească, cu fundul roșu de catifea. Ei erau fiii cei mai iubiți ai iarmarocului și copiii îi petreceau la spartul bilciului pînă la drumul de margine care ducea în stepă, ascultîndu-le încă multă vreme tristele cîntece din bandure.

În octombrie începeau ploile, Kostiolul iar se pustia, ulițele deveneau alunecoase, treceau tarantulele jidovești, cu polog de lemn deasupra, și se auzeau clopoșii mîrtoagelor înotînd în gloduri. La șase seara ulițele se mistuiau într-un întuneric umed, ardeau ici și colo felinare unsuroase, obloanele prăvăliilor sigilau dughenele. Se puneau drugii de fier, se auzea clănțănitul lacătelor ca niște închizătoare de armă, și firmele de tablă mugeau la cîte o isbitură de vînt. Bogătașii aprindeau sobele varșoviene de tuci, pe care fierbeau samovare, grele perdele de pluș astupau ferestrele ca să nu mai fie curent, între cercevele se puneau rulouri de vată ca să nu intre frigul, negustorii aprindeau lămpile și se apucau să citească *Gazeta comerțului*, care sosea cu o întîrziere de trei zile la Kostiol, fumînd tutun negru de Crimeea, în pipe de porțelan cu capace de argint. Pe ulița centrală, la cafenelele poloneze, se dădea copiilor *przevrucna kawa*, cafea cu lapte sau bezele. Femeile mînceau prăjituri cu fistic și se întorceau să-l citească acasă pe Mickiewicz. La opt, pe dealul Zankovaia, trăgea un tun de pe vremea lui Napoleon, ca să anunțe ora, și bărbații se întilneau să joace biliard, bînd coniac și gustînd caviar. Chibiții anunțau pe cei de la mese că la Novorossiisk sosiseră crucișătoarele *Cei doisprezece apostoli* și *Trisvia-titelia*. Se fumau țigări turcești cu foiță roză, pe care erau imprimate litere arabe de aur. Un fum verde acoperea mobila din jur. Se auzea numai lovitura tacului în bilele de fildeș și cineva scria cu o cridă pe o tablă neagră punctele.

Toamna trecea greu, tot orașul mirosea a samagon, cazanele de alamă ale ovreilor țiuiau ca niște locomobile. Rar treceau pe ulițe care încărcate cu coceni, strînse de

sărântoci de pe cimpuri. Negustorii de mărunțișuri somnolau în fața dughenelor. Pînă la Crăciun nu se cumpăra mai nimica. Rar, cîte o testea cu ace sau cîte o duzină de jurubițe de ață de toate culorile pentru plăpumi, nasturi colorați ori abțibilduri pentru copii. Mai murea careva, un drapel negru spînzura, ud learcă, între ulucile dărăpănate, veneau popii în cabrioletele lor roase, trase de cai slabi, niște mirtoage căroră li se vedeau coastele. Popii rasoleau slujbele, erau guturâniți sau băuți, tușeau, aveau bărbile încă pline de firimituri sau bucăți din scrumbiile pe care le înghițeau pe la birturile ovreiești, în treacăt, după care mortul era dus la groapă, cu unul din cele trei dricuri ale Kostiolului : bogații se înmormîntau cu dricul societății „Eternitatea“ a lui Nikolai Serafimovici Bîzdov, un dric ca o filegorie, cu turnulețe, cu coroane de hirtie argintată, cu cruci în patru colțuri, tras de șase cai cu valtrapuri negre, bine hrăniți, călcînd ca la paradă cu grelele lor copite, dric care n-ar fi trecut niciodată spre oricare din cele două cimitire ale orașului decît pe strada principală, anunțat de fanfara de alămuri a fostului nacealnic, Piotr Petrovici Smirnov, care, în ritmul lent al unui marș mortuar, făcea să se deschidă toate obloanele de deasupra prăvăliilor. Un copil în cisme de iuft ducea crucea în spatele fanfarei urmate de preot. După dric, rudele cernite, în vestminte negre, sub umbrelele umezite, păseau suspinînd și aruncînd bani copiilor care însoțeau convoiul. La cimitirul *Sfîntul Duh* sau *Adormirea Maicii Domnului*, groparii așteptau cu capetele descoperite să depună sicriul în groapa plină de apă. O ultimă slujbă pentru răposat, cîteva scurte cuvîntări și pămîntul greu acoperea rămășițele pămîntești ale vreunui nobil scăpătat, refugiat în Kostiol din cine știe ce pricini, ori ale vreunui subșef de cancelarie imperială.

Negustorii erau îngropați de către breasla lor, care avea la dispoziție un dric cu geamuri de cristal, străjuît de patru îngeri bucălați, din bronz aurit, sburînd spre eternitate cu brațul drept întins spre cer și patru cai, mascați, cu pompoane în culorile breslei. Fanfara era condusă de un praporgic cu steagul cernit, împodobit cu un spic, un ciocan și o roată. În costul înmormîntării intra și corul

bocitoarelor, șapte oarbe de la minăstirea de maici Po-ciaev, cu voci grozave, chemate câteodată și la Moscova, la sfînta Patriarhie, și discursul de înmormîntare, mereu același, ținut de starostele Uniunii breslelor din Kostiol, Arkadi Mihailovici Kreatov.

Sărmanii erau duși la groapă de căruța primăriei, trasă de două mîrtoage, care avea un singur semn distinctiv, un polog de pînză neagră, cu o cruce mare de fir argintiu la mijloc. În sicriile necioplite erau cărați la locul de veci fierarii din mahalalele tîrgului de-afară, chivuțele, măturătorii și micii meseriași fără ateliere, care lucrau la domiciliu. Cîteodată, în aceste convoaie se auzea cîte-un taraf, cîntînd cîntece vesele, după dorința răposatului și, în loc de plîsete, rudele chiuiau ca la nuntă. Spectacolul grotesc era disprețuit de nobilime și de negustori, care trînteau ostentativ obloanele la trecerea convoiului. Căldărarii țigani din convoiul mortuar huiduiiau și făceau gesturi obscene spre ferestrele închise. Pe urmă larma se stîngea și, la întoarcere, căruța goală, cu rudele răposatului, ciucite și umezite pe fundul ei, gonea spre casă, ca să ajungă înaintea invitaților la pomana răposatului.

Evreii erau duși la cimitirul lor într-o căruță în care cadavrul era înfășurat gol într-o pînză, fără nici un alt acoperămint. În urma cortegiului venea rabinul, smulgîndu-și părul din cap și rostind cuvinte neînțelese în ebraică, privit de ceata nedeslușită a rudelor, toți cu gambetele pe cap, tăcuți, mărșăluind sub umbrele. Cadavrul, învelit în cearșaf, era așezat în groapă direct pe pămînt și acoperit cu pămînt. La capătul mormîntului așteptau lespezi de piatră, în care erau încrustate versete cu litere aurii.

Astfel trecea toamna, începeau ninsorile și peste Kostiol se abăteau furtunile de zăpadă aduse de un vînt vrăjmaș, de departe, voaluri albe de cristal, măturînd cîmpia și copacii desfrunziți, un hăuit uruitor, care spărgea cetele de ciori și le arunca în sus și-n jos. Pe cîmp cădeau corbi degerați ca niște pachete negre, pe care îi devorau dihorii sau vulpile. Zăpada îngheța, căpăta o crustă lucioasă, orbindu-te în diminețile cu soare, pe care alunecau săniile pictate, zaporojene. Treceau cai albi în pas dansant spre locuri necunoscute. Contesa Branițkaia

pleca la vânătoare cu niște vecini de moșie și trei zile se auzeau împușcături și chiotele hăitașilor înnoptînd pe la pavilioanele îndepărtate de vânătoare, niște chioșcuri de lemn de frasin, căptușite cu piei de lup, făcînd focuri grozave și acoperindu-se cu mițe sălbatice. Petrecerea se sfîrșea totdeauna într-o luni, cînd, la conacul contesei, soseau întii sâniile cu iepuri și cu vulpi, descărcate în mijlocul ogrăzii și, pe urmă, vînătorii, băuți, veseli, trăgînd în aer focuri răslețe, ca să împuște iarna.

De Crăciun, Aleksandra și cu cei trei copii ai ei (cît fuseseră trei) erau invitați de contesa Branițkaia, împreună cu Dorofeea Zahacinski și cu alte rude mai îndepărtate. Curtea conacului era curățată de zăpadă, cuptoarele duduiau, mirosea ca la Cerkassî, a cozonaci, a *babe de atlaz* și a *mazurci*. Slugile beau samagon și vin fierț, frigeau carne de căprioară pentru oaspeți și pe mese bolboroseau încă, în marmite mici, metalice, caltaboși și cîrnați polonezi. Lîngă salamuri uscate și sîngeret, murături gogonele, morcovi, țelină, printre care se amestecau fire de leuștean și căței de usturoi.

Masa o deschidea un țăran de pe moșia din Golovaia, care aducea gazdei o căpățînă de varză murată, galbenă și mirosind frumos, pe care contesa Branițkaia o despica cu un cuțit de argint, înghițînd cîteva jumări. După care făcea o cruce mare și-i poftea pe musafiri să se așeze. Aproape douăzeci de bărbați, femei și copii luau loc în jurul mesei, făcînd o scurtă rugăciune înainte de a șede pe scaune. Prințul începea cu cîte o *vodkă* și o lacherdă, pe care cei sosiți de pe drumuri lungi o înfulecau cu mare poftă. Femeile căutau în bocale măslinele murate, verzui, de Chios, cumpărate la Kiev de către trimișii contesei Branițkaia. Urma un borș rece, *barszcz na zimno*, din carne de vițel, sfeclă, roșii, morcovi și țelină, borș preparat din făină de secară, castraveți acri, pătrunjel, mărar, arpagic și smîntînă, peste care se aruncau un pumn de zahăr și unul de sare. La acest fel, bărbații căpătau, fiecare, cîte o cană de tablă cu spirt alb, curat, în care sdrobeau un ardei verde, iute, dînd-o dintr-o dată peste cap. Urma o ciorbă de varză acră, *kapusniak*, din ciolan afumat de porc, zisă de *cap de piept*, cu ciuperci uscate, zarzavat de supă, ceapă, făină, slănină și sare, încinsă bine

pe o plită, să-ți ia pielea de pe beregată. După încă un rînd de vodkă, se dădea un borș de sfeclă roșie, *barszcz buraczkowy*, cu zeamă de oase, untură, făină și zeamă de lămîie. Mai bine dispuși, mesenii începeau să cînte colinde, schimbînd urări între ei după fiecare cîntec, sărutîndu-se de trei ori pe obraz și așteptînd salata de heringi cu maioneză. Tot ca aperitive se serveau măruntaie de gîscă cu prune uscate, *czernina*, învăluite în zarzavat de supă, mere și pere uscate, tăiate felii, cu zahăr, scorțișoară, cuișoare, maghiran și făină, peste care se presăra sînge de rață sau de gîscă, oțet, apă și sare. După ce servitoarele strîngeau blidele, între ferestre se așeza un cazan cositorit, sub care ardea un foc de spirt și în care se fierbea vin negru amestecat cu rom, piper, scorțișoară, cam cinci damigene, după care cazanul era acoperit cu un capac care lăsa fiertura să răsuflă prin niște găurele, un abur amețitor care te îmbăta el mai întîi. Pe trei sînii cu tălpicile lustruite, se aduceau trei porci uriași, rumeniți cu cărbune de lemn de tei, cu cîte un măr copt în gură. Contesa Sofia Branițkaia tăia urechile și le oferea oaspeților celor mai dragi, vreun prinț rătăcit la Kostiol, în drum spre Moscova sau Kiev, vreo verișoară, prințesă la curtea împărătească, venită după multe invitații cu o ciurdă de servitori după ea, vreun general în retragere, amator de vînătoare, sau vreun procuror la curtea imperială. Porcii, așezați pe o plapumă de varză călită, cu stafide și bucăți de gutuie, erau despicați de slugi și dinlăuntrul lor se scoteau pe farfurii cîrnați, umpluturi, floricele roșii în gogoloaie învelite în marțipan, smochine, murături, portocale, ficăței de pasăre, păsări întregi, fazani cu alice în ei, ori iepuri vînați în urmă cu trei zile. Mesenii făceau glume fără perdea despre încrucișarea struțului cu cămila sau a iepurelui cu o vacă bălțată, în hazul mîncăcioșilor oaspeți, cărora li se turna în căni de lut băutura fierbinte, cu polonicul. Pe la șase după-masă se aduceau clătitele, *naleśniki*, făcute în cîte douăsprezece foi, cu brînză de vacă, cu smîntînă, marmeladă de caise sau vișine, apoi *makowiec*-ul din aluat de cozonac, mac, zahăr, lapte, pesmet, unt și vanilie. Copiilor li se dădea *piernik*, turtă dulce, cu miere, scorțișoară,

cușoare, cardamon, rom, coajă de lămie rasă, migdale sau nuci. *Mazurcile* și *Înghetata* erau ultimul fel.

De la aceste praznice nu lipsea niciodată arhiepiscopul Urban Kazimierowicz, venit tocmai de la Cracovia, care rostea o scurtă rugăciune de închidere a mesei și rupea dintr-o piine mare de secară o coajă pe care o înmuia în sare, tocind-o fără grabă cu dinții lui mărunți, și dind peste cap o ultimă cană de spirt, în semn de umilință.

La nesfârșitele prinzuri, terminate adesea spre seară, copiii își găseau de lucru în apartamentele întunecate ale conacului, toate încălzite în acele zile, sau în jurul bradului care se afla la intrare într-un vestibul de sticlă, care era de fapt sera Sofiei Branițkaia, o pagodă înaltă cu pereții de cristal, cu vitralii portocalii, galbene, verzi, violete, care filtrau lumina scurtelelor zile de iarnă, marcând răsăritul, amiaza și amurgul, cu umbre lungi aruncate peste butoaiile cu oleandri păliți iarna, peste ficușii lucioși cu frunză oblongă, ceruită, mereu verde, în care pomul împodobit, beteala și luminările păreau artificiale. Acolo se-mpărțeau cadourile în noaptea de Ajun, copiii înconjurînd bradul într-o horă lentă și cîntînd *O, Tannenbaum*. Afară huruiau viscoalele precum căruța morții, se auzeau lupii din stanițele îndepărtate sau mai de-a-proape, din pădurea de stejar a contesei Branițkaia, cite-un echipaj cu întîrziată sosea cu larmă mare de undeva din pustiul viscolit al nopții. Surugiii (erau doi sau trei, cu schimbul) țineau o facă mare aprinsă în mînă, ca să lumineze drumurile mistuite de zăpadă. Sunetul clopoțelilor se insinua de departe în tăcerea vătuită și se apropia ca un colind spre ferestrele conacului, copiii se buluceau spre intrare să vadă în lumina felinarelor caii asudați din care ieșeau nouri de aburi, bușumați de slugile contesei cu paie și iute viriți în grajduri, unde-i așteptau porții de fin și pături cu care erau acoperiți. Din sânni, de sub pologurile mițoase, în șube lungi de piei de lup, coborau bărbați grozavi, cu căciuli de astrahan pînă peste ochi (cu spicul numai cristale de gheață, clin-căind cum clincăiau clopoțelii nebunilor), pe care călătorii le isbeau de genunchi și de sub ele ieșea cite o claie de păr galben, năclăit de sudoare sau vreo chelie lucioasă. Erau băuți, aveau obrazul încins, roșu, tropăiau

cu cismele pe scări, se îmbrățișau cu ceilalți, intrau primii în casă, uitându-și femeile care veneau mai pe urmă, și ele înfofolite și legate cu basmale peste glugile de vulpi polare apărindu-le timplele. Copiii erau scoși din niște desagi căptușiți cu piei de iepure ca să le țină de cald, adormiți gata, trezindu-se uimiți în mijlocul atîtor lumini și privind la necunoscuții care strigau în jur cu pahare de vodkă în dreapta, răcnind făloși și făcându-și cruci mari că scăpaseră de lupi și de frig. Veneau din tîrguri îndepărtate, încărcati de cadouri : cutii de bomboane, îmbrăcate în țiplă colorată, cu funde de mătase, azurii sau de culoarea naramzei, săculeții de cafea nerișnită, rahat Lokum, sugiuc, postavuri, coți de mătase, cumpărați de la Moscova sau de la Paris, păpuși de Nürnberg pentru fete, toate în rochițe de dantelă și cu cheițe de metal, care se întorceau pentru ca blondele zîne să dea ochii peste cap sau să cînte dintr-o goarnă cîteva măsuri de marș. Timp de un ceas sau două copiii sfîșiau pachetele aduse pentru ei, trăgeau cu ochiul la cadourile primite de ceilalți, se fuduleau cu iataganele căzăcești de tablă sau cu tobele franțuzești cu ciucuri sau cu copia pitică a puștilor *Winchester* englezești, cu capse. Începea o hăr-mălaie asurzitoare, sera contesei Branițkaia se transforma în cîmp de luptă, servitorii abia-i potoleau, chemînd în ajutor părinții, cei mai ambițioși plingeau, revendicînd lucrurile mai frumoase, căpătate de alții, începeau lungi pertractări, schimburi de lucruri, pe urmă cerute înapoi, parlamentări și lunga noapte a Ajunului se sfîrșea abia la patru, cînd, încă, în sufrageria conacului se mai auzeau glasurile bărbaților. Sus, în cele trei dormitoare ale Sofiei, femeile se strîngeau grupuri-grupuri, povestindu-și voiajurile, birfele de la curtea imperială sau din micile lor tîrguri de provincie. Bătrînele își făceau socoteala cît mai au de trăit. Se lăudau cu cavourile la care lucrau de ani de zile zidari neplătiți, încărcînd prețurile din făloșenie, vorbeau despre lespezile de marmură pe care le ascundeau prin șopronuri sau poduri. Contesa Branițkaia uita că anul trecut le arătase sicriul comandat la Kiev, făcut din lemn de stejar, pe care îl ținea într-o cameră alăturată de dormitorul ei, un sicriu matlasat cu atlas galben de Persia, cu pernă de catifea, încăpător, cu un capac în

care era încrustată o cruce de argint, sicriu în care dormea în fiecare an, de ziua ei, ca să se obișnuiască, spunea ea, cu eternitatea morții. În dormitorul al doilea, cel care dădea spre tirgul din Kostiol, se adunau femeile măritate, nevestele bravilor bărbați care beau pînă a doua zi pe la prînz și o luau de la capăt după un borș de sfeclă fierbinte. Erau de față Margarita Voloșevskaia, Vikentia Ivanovna, venită cu Marușka, sluga ei, și cu Kolea de la Cerkassi, Dorofeea Zahacinski, Aleksandra, mama Irènei-Nathalie, lăudindu-se că a primit de la bărbatul ei un mesaj de la Harbin sau de la Buhara, totdeauna le încurca sau se prefăcea că uită de unde primește ultima scrisoare a lui Hercule-Onessime. Irène multă vreme nu înțelesese de ce femeile acelea o priveau pe maică-sa cu o îndoială pe care n-o ascundeau. Margarita Voloșevskaia spusese o dată, pe neașteptate : „Dragă Aleksandra Ilarievna, ai început să uiți. La Harbin și Buhara nu se ducea taică-tău ăla, care l-a crescut și pe Onessime, pe care ți l-a dat mai tirziu de bărbat, unchiul Iuzea, cum îi spuneam noi, cel care îmi aducea și mie boboțe albe, chinezești de la Pekin, pe care le puneam în apă și se umflau, cel care se plictisea, vagabondul familiei, care l-a molipsit și pe bărbatu-tău ? Ei, ce om era ! Umbla cîte o lună fără să doarmă, cu troika sau cu poștalionul. Eu l-am cunoscut la Kiev. Ședea o săptămînă-două și o dată se ridica în picioare și spunea : «Apăi, eu m-am plictisit, plec iarăși la mine acasă, în Extremul Orient !»“ Aleksandra Ilarievna începea să plîngă și se înfură, sfîșiind o batistă în mîinile ei nervoase : „Totdeauna mă contrazici. Dacă-ți spun că am primit o scrisoare lungă de la Hercule, de ce nu mă crezi ? Vrei să ți-o aduc s-o citești ?“ Celelalte femei se prefăceau că-i dau dreptate și vorbeau despre alte lucruri. Sărmana maică-sa, totdeauna roșea de cîte ori era prinsă cu minciuni. Irène-Nathalie știa bine ce rar veneau scrisorile de la tatăl ei, dar ar fi fost gata să mintă și ea pentru ca s-o apere în fața acelor verișoare și mătuși răutăcioase, care o birfeau pe la spate și n-o scoteau din „nenorocita și sărmana, și biata de ea“. Și în ea se năștea o ură cumplită față de celelalte femei, pe care le socotea dușmancele cele mai înverșunate ale familiei lor. Mai tirziu, cînd se făcuse mai mare și această ură rece începuse să ia pro-

porții, le tăia pe furiș rochiile cu foarfeca iar copiilor lor le îngropa păpușile pe ascuns în grădina contesei Branițkaia, sub zăpadă, superbe *poupettes* blonde, aduse de la Paris, cu ochii albaștri, de vis. O întreba și pe ea dacă nu știe cumva cine ar fi putut să facă un asemenea sacrilegiu, pentru că primăvara servitorii Sofiei descopereau acele zîne din *papier maché* putrezite în pămîntul abia răscolit sub zăpadă, desfigurate de umezeală, cu părul devenit cenușiu, pierzîndu-și strălucirea. I le arătau, pentru că o bănuiau, în special contesa Branițkaia. Păpușile păreau niște îngeri morți, deshumați, nu mai aveau nimic frumos, rămîneau numai o grămadă de cirpe putrezite și fețe strivite. Nu o prinseseră niciodată și Irène-Nathalie era mîndră de asta. Foarfeca contesei o ascundea după o perdea lungă din salonul de jos și, cînd începeau să scotocească bagajele copiilor, nu găseau instrumentul furat și se bucura nespus că mîndra Jasmine Roudinsky-Lamorigière, nepoată a contesei Branițkaia, căsătorită cu marchizul Lamorigière, femeie de treizeci și cinci de ani, frumoasă, mîndră, trăind toate iernile la Paris și la Monte Carlo pentru că nu suferea clima Rusiei, tiranizîndu-și soțul pe care aceste Crăciunuri la Kostiol îl plictiseau de moarte (ei plecau din octombrie de la Moscova, oprindu-se la cîteva conace, pentru ca Anselme, mare amator de vînat, să-și facă partidele lui, și ajungînd aici, în preajma Crăciunului, pentru o ultimă vînătoare de vulpi și a pleca mai departe, spre Paris, prin Varșovia, unde nevastă-sa mai avea unele rude bogate), descoperea în cutiile ei de carton rochiile sdrențuite. Cînd revînea a doua iarnă la Kostiol, lucrurile erau uitate, dar cineva deschidea pe neașteptate vorba și femeia rece, răsbunătoare promitea să-l prindă pe făptaș, pentru că, spunea ea, pusese capcane și atentatorul avea să-și prindă mîinile în niște arcuri de fier și o să afle ea cine-i taie rochiile. O vreme Irène-Nathalie crezuse în aceste viclene meșteșuguri și o pîndise pe Jasmine, dar văzuse că cutiile ei de carton n-aveau nici un fel de capcane. Le uita pe fotolii sau pe paturi, deschise, pentru că, înainte de a coborî la masă, la prînz sau seara, încerca cinci sau șase, la rînd, în fața oglinzii și, dacă-și amintea ce pățise în anul trecut, le

ascundea în largile dulapuri de nuc negru, ale mătușii Sofia Branițkaia, și vîra cheia într-un vas de porțelan chinezesc, de unde Irène o lua și, cu sufletul la gură, trăgînd cu urechea spre scările scîrțitoare de lemn, le deschidea și cu o furie plină de fericire făcea ferfeniță dantelele de Bruxelles sau moarul violet cu ape ale lungilor rochii de seară croite la Paris. De cîteva ori, fusese gata-gata să fie prinsă. Abia avusese timp să se ascundă sub casa scării sau în nișele în care se țineau grămezile de lemne tăiate mărunt sau lopețile pentru cărbuni. Tocmai acest lucru o făcuse părtașă la o taină care avea să aibă consecințe nefaste în viața familiilor lor, atît de amestecate.

Într-una din acele seri de Crăciun, într-a doua sau a treia zi a sărbătorii, cînd petrecerile se stingeau încet-încet, din pricina oboselii și dîrjii bărbați picoteau în fața piftiilor de curcan sau a salatelor de ciuperci, și femeile căscau plictisite prin odăile lor, întîrziind să vină la masă, măsurîndu-și, goale, în fața oglinzilor, șoldurile pe care se pusese grăsimea, Irène-Nathalie se afla în camera Jasminei Roudinsky-Lamorigière, boțînd cu furie o jupă de mătase, cînd auzi glasul vărului Clariss și al Jasminei. Începuse să intuiască relațiile secrete între unii dintre oamenii strînși laolaltă în casa Sofiei Branițkaia, mici stringeri de mînă între fetele și băieții mai tineri, schimburi de priviri, al căror sens încă nu-l știa, între unii bărbați și unele femei, dar conversația celor doi, a lui Clariss și a Jasminei, avea ceva care o intrigă. Nemaiputînd să părăsească odaia, se ascunse în uriașul dulap în care verișoara ei își ținea rochiile.

Amadeus Czerny, zis Clariss, era junker la Școala de cadeți din Moscova și-și petrecea vacanțele de Crăciun la conacul contesei Branițkaia. Cînd apăruse fiul baronetului Czerny, din Wrocław, la Kostiol, era blond, frumos, îmbrăcat în uniformă școlii *Aleksandrovskaja*, într-o manta de postav peste care era încins cu o curea albă, prinsă cu cataramă de alamă, în mijlocul căreia ardea un granat, apoi cravată, căciulă rotundă de miel pe sprînceana dreaptă, avînd vulturul bicefal în mijloc, cu pantalonii călcați și botinele lustruite, părea o apariție din altă lume. Salutase scurt, militărește pe fiecare și rămăsese

într-o uniformă bleumarin cu lampasuri roșii, recomandându-se scurt : „Amadeus Czerny din al patrulea corp al cadeților !“, bătînd tocurile cu eleganță. Pe șold purta un mic stilet strălucitor și în priviri o agresivitate precocă. Se adresase Sofiei Branițkaia în franțuzește, prezentîndu-i omagiile, sărutase mîinile celorlalte doamne, Irènei ne-aruncîndu-i decît o privire în treacăt, cum făceau toți acești băieți abia răsăriți care nu se mai credeau copii. Cît timp stătuse la conac, și asta durase vreo două săptămîni, fusese distant, reoc, vorbind numai cu bărbații, căroră le povestea despre exercițiile militare pe care le făceau sau declamînd cu glas tare ceva ce ei i se părea un fel de jurămint : „Să mori pentru patrie, ce cuvînte mărețe ! Moartea ? Ce poate fi moartea, dacă nu una din transformările suferite de această forță niciodată înțeleasă de noi și alcătuită numai din bucurie ? Să mori e o bucurie la fel de mare ca și somnul dulce și fără vise după o zi de trudă.“ Pe Irène-Nathalie aceste cuvînte psalmodiate o isbiseră de la început. Ochii lui albaștri iradiau un fanatism pe care avea să-l înțeleagă abia mai tîrziu. Ședea drept lingă pianul Sofiei Branițkaia, luminat de luminările galbene, așezate în sfeșnice de argint, și în părul lui parcă ardeau toate amiezile verilor de la Cerkassî. Vania Timoșenko, indiferent ca totdeauna, bea vișinată și-l privea tăcut, cu o ironie neascunsă în priviri. Unchiul Modest Trofimovici spunea fără nici o legătură cu cele ce auzea, repetînd într-una : „Școala *Aleksandrovskaia* este mîndria Rusiei. Voi nu sunteți ca căcăcioșii ăia de la Petrograd.“ Și ridea gros, fără motiv. „Soldatul bun face din coadă de topor borș de carne.“ Și iar ridea prostește și-l privea. „Ascultă, Clariss (atunci aflate Irène-Nathalie că așa îi spuneau acasă, Clariss), la voi, la Moscova, se mai poartă uniforma aceea de gală, redingota de culoare verzuie, pantalonii bufanți, prinși pe sub talpă cu bențițe și epoleții aurii ?“ „Cum să nu ?“ „Și mai aveți voi pe Piotr Cebotariiev, croitorul militar la care se îmbracă *bogatirii* moscoviți ?“ „Da, tot acolo ne îmbrăcăm și noi, la Cebotariiev.“ „Și tot mai învață fetele aristocrate la *Institutul Ekaterininski*, adevărata aristocrație rusă, de viță, care la noi, la Moscova stă, și nu la Petersburg ?“ Modest Trofimovici nu știa că pe cei din jur această laudă

îi irita. Czerny-ii erau aristocrați polonezi, siliți de împrejurări să studieze la curtea imperială, dar micul Clariss nu deosebea pe-atunci aceste nuanțe. Pe vremuri, cîntărețul din guzlă urmasa și el Școala de cadeți, însă o năsbîtie mare îl alungase din rîndul lor și renunțase la cariera militară. „A, ce vremuri, l-ai mai apucat pe Foto ghen Pavlici, cel care plimba cadeții cu sania ? Dar pe profesorul Kliucevski, pe doctorul în teologie Ivanțov Platonov?” Amadeus Czerny nu-i mai apucase. Mai existau Pouaré și Tarasov, care dădeau lecții de scrimă, bătrînul maestru de dans Ermolov încă îi mai învăța mazurca, dar atît. Ceilalți muriseră. Și Eicikin, proprietarul troicilor, și portarul Porfiri, fost feldvebel în regimentul de grenadiri *Pernovski*, care avea o livrea lungă pînă în pămînt și o pelerină bogată din postav greu, roșu aprins, cu galoane aurii, brodate cu rînduri de vulturi negri bicefali, și un tricorn imens cu cocardă și pană alb, acoperindu-i capul pe care purta o perucă pudrată cu cosiță, și-n mîna dreaptă un baston greu de ceremonii cu o măciulie mare, aurită, ce se înălța deasupra capului. Mustățile lui negre, dese și groase, răsucite în sus, costumul, statura și ținuta nu puteau fi uitate. Clariss îl întîlnise la intrarea în școala *Aleksandrovskaia*. El, acest uriaș, acoperea tot corul junkerilor la vizita țarului de sfîrșit de an, cîntînd din toți plămîinii *Cînt de slăvit* și apoi *Tatăl nostru* cu întreaga garnizoană.

Dintr-o dată tot ținutul uitat de lume al Kostiolului se umbrise pentru Irène-Nathalie. Ulițele prăfoase și dughenele ovreești, riul care seca și stejarii contesei Branițkaia, pe care atît îi iubise, săniile încărcate cu vulpi, mîinate de zaporojeni, și iarmaroacele de primăvară și de toamnă, totul pălise. Îl urmărea pe Clariss și el nu băgase multă vreme de seamă acest lucru. Îi părăsise pe ceilalți copii și rămînea în preajma lui, tăcută, mototolită pe un covor, ascunsă după o perdea, fericită să nu fi pierdut nici un cuvînt din povestirile lui și ale celorlalți. Trei ani la rînd, călătorise cu el la Moscova, știa cum arată Kremlinul, Hodînskoe, cîmpul manevrelor de vară ale junkerilor, cum se mînuiește carabina de infanterie cu repetiție, sistem *Berdan*, cu închizător glisant, numărul doi, cum se face un cort în trei minute, ce e acela un

batalion, cum prezintă arma efreitorii și cum se comandă: „Drepti, pentru onor la drapel!“ Unchiul Modest Trofimovici îl întreba de fiecare dată cînd îl revedea pe Clariss dacă mai există limonada gazoasă, produsă de firma *Lanin*? Dacă se mai dădea cvas de cereale fanfarei școlii în pauza de la unsprezece? Se mai dădea! Și la Soborul Uspenski mai erau candelabrele alea sub care se băteau celebrii luptători cu pumnul? Mai mergeau junkerii să-i vadă pe frații Durov? Dar, la paradă, mai cînta fanfara lui Kreinbring? Nu, murise și Kreinbring!

Cînd venise a doua oară la Kostiol, Amadeus Czerny părea și mai mîndru și mai milităros, pe obraz îi ieșeau primele tuleie, mirosea a ger sdravăn, „ca un pepene verde de Astrahan, proaspăt tăiat“, cum scrisese o dată, despre junkeri, Kuprin. Clariss salutase ca totdeauna scurt pe bărbați, după ce sărutase mîinile doamnelor. În toată acea seară a celui de-al doilea Crăciun petrecut împreună, Irène-Nathalie plutise ca într-un vis. Un sentiment nelămurit o luase în stăpînire. După plecarea lui, tîrgul lor puturos i se păruse și mai urît. Îi pierise pofta de mîncare, privea, prin perdelele arse vara de soare, ninsoarea care acoperea Kostiolul și știa că n-o să-l mai vadă un an. Dorofeea Zahacinski o silea să mănînce, dar ei nu-i mai ardea de nimic. Începuse să învețe cu un profesor care venea acasă la ei, un prăpădit de la Harkov, Gulea Țvetov, un om de șaizeci de ani, cu haine lustruite, verzui de atîta purtat, sărac ca un șoarece, văduv, cu o pensie mică, și el dintr-o familie de nobili scăpătați, ajuns din întîmplare în Kostiolul care părea o lagună a celor disperați, adunînd toate resturile Rusiei. Vorbea franceza, preda aritmetica și chirilica, dar Irène-Nathalie știa să scrie de la cinci ani grecește, o învățase, cît stătuse cu ei, tatăl lor, Hercule-Onessime. Mai tîrziu, cînd bătrînul ei profesor îi predase primele noțiuni de geografie, ea îi povestise cîte ceva despre arhipelagul grecesc, pe unde, în copilărie, bîntuise tatăl său. Acel an trecuse greu. Învățătura o mai absorbise puțin. Își pierdea vremea cu lungile teme date de Gulea Țvetov. Simțea cum creierul i se năclăiește, avea lungi momente de absență și i se părea că vremea stă pe loc. Vara petrecută la Cerkassî o mai scosese din gînduri,

și când începuseră ploile pîdea în fiecare dimineată primul îngheț, aștepta prima ninsoare ca pe un semn ceresc pe care el i l-ar fi trimis din îndepărtata Moscova. Nu îndrăsnea să o întrebe pe maică-sa sau pe mătușa Dorofeea dacă de Crăciun vor mai fi chemați la contesa Branițkaia și dacă Clariss va mai veni și el? Dar zilele trecuseră și ea, tot pe sub perdele, copil tăcut, ascuns, pîndindu-l. Lumea era aceeași, casa mirosea a cozonac și a varză acră. Apăruse, în acest al doilea an, Jasmine cu soțul ei, un bătrînel fanfaron, uscat, fudul, lăudîndu-se cu istoriile lui vînătorești, și deodată în fizionomia celui junker tînăr se petrecuse ceva. Nu la începutul vacanței, cînd el tot între bărbați rămăsese, povestindu-le despre balul de iarnă dat în aula *Institutului Ekaterininski*, unde junkerii veniseră în mare ținută și urcaseră splendida scară de marmură cu balustrade din pilaștri sculptați, cu spații între ei, cu palier încăpătoare și linii de piatră, pure și aeriene, cu covoare roșii, pe care atît de bine le cunoștea și unchiul Modest Trofimovici. „Mai sunt oglinzile alea de la intrare?” „Da, cum să nu! S-au mai înverzit puțin.” „Și orchestra lui Riabov mai cîntă *poloneze*?” Da, totul era neschimbat la *Institutul Ekaterininski*. Clariss vorbea cu plăcere despre parfumul vag, aromat, al luminărilor speciale, despre hîrtia galbenă și lucioasă care era arsă ca să schimbe aerul, despre elevele institutului îmbrăcate în rochii de gală, vaporease, de culoare vișiniu închis, lungi pînă la glesnă, cu decolteul mare, de bal, care le descoperea gîtul și partea de sus a pieptului, ceafa și umerii. Irène-Nathalie își și închipuia acele siluete grațioase, mișcîndu-se sub lumina candelabrelor, cu mînușile de căprioară trei sferturi și evantaiele cu care își răcoreau obrazul. Clariss, simțîndu-se ascultat, căpăta aripi și obrazul i se aprindea, era și mai frumos ca anul trecut și fata simțea că după aceste două săptămîni, care vor trece și ele repede, va muri dacă nu o să-l vadă. Tînărul junker sugera reverențele dansatorilor cu o ușoară înclinare a capului, vorbea despre draperiile roșii de stofă, despre coroanele de marmură ale aulei și fracurile negre cu plastioane albe ale orchestranților, despre uni-formele elevilor liceului *Katkov*, și ei invitați la acest

bal, cu gulere neobișnuit de înalte, de culoare roșie, pînă la urechi, ori redingotele lungi, elegante ale studenților, închise cu nasturi pînă la gît. „Dar jilțurile aurite de sub balconul aulei mai sunt ocupate de musafirii de onoare, bătrînii generali în uniforme brodate cu aur, cu lente roșii și albastre petrecute peste umăr, cu înalte decorații și pantaloni cu lampasuri aurii?” întreba Modest Trofimovici. „Dar generalii de husari, în tunici negre cu brandenburguri de argint și cu pantaloni de călărie de culoare brun-roșcată, ajustați pe picioare, își mai ocupau locurile lor?” Nu, nu le lua nimeni! Fetele de la *Institutul Ekaterininski*, fermecătoare și enigmatice, alunecau pe parchetul lustruit ca un patinoar, ca pe vremea lui. Domnișoarele din nobilime, în blănuri de lutru, tot își mai desenau alunițe sub ochi cu cărbune... Era o lume mirifică, pe care Irène-Nathalie o invidia din toată inima. „Dar *gajurile* și *Poșta* mai jucați voi?” întreba Modest Trofimovici. „Mai știți ce-i acela *grand rond*?” „Cum, nu?” se mîndrea Clariss, privindu-i cam de sus pe acei bătrîni care n-aveau să intre, ca el, în garda țarului. Tot atunci, fata aflase că Amadeus cînta în orchestra Conservatorului din Moscova, la *cornet-à-pistons*, lucru de care era foarte mîndru, alături de Smirnov, care cînta la clarinet, Mihailovski, la corn, și Ciarodei Dutkin, la tuba de alamă, toți reangajați, proveniți din regimentele moscovite de grenadiri. „Tot după ureche cîntați, sau v-ați modernizat?” întreba cu o răutate invidioasă Modest Trofimovici. „Da de unde, avem partituri caligrafiate cu peniță *rondo* și multiplicare la hectograf. Cîntăm Strauss, Schubert, *Moara*, *Marșul lui Boulanger*, *Patrula*, *Uvertura la opera Ruslan* și, mai ales, *Poșta din pădure*.” „Tot grenadirii din Moscova, exclama Modest Trofimovici, ei sunt podoaba armatei ruse!”

Într-una din aceste seri, cînd Vania Timoșenko își amintise despre deraierea trenului imperial din 1888, în apropierea gării Borki, și de garda pe care o făcuse el, ca junker, lingă Grilajul aurit și Pridvorul frumos, și-l văzuse pe țarul Aleksandru al III-lea cu coroană gotică, în violet intens, cu argint, și pe cap cu coif cu panaș alb, cu barba lui roșcată, scurtă și deasă, cu tăietura vultu-rească a sprîncenelor, și țarina mică și grațioasă, însoțită

de marile ducese în rochii deschise, în sunetele clopotelor de la catedralele Blagovescenski și Uspenski și bătuse Țar-Kolokol, între bărbați se ivise, într-o rochie de catifea brodată și rebordată cu perle și mătase, cu satin și moar, Jasmine Roudinsky-Lamorigière. Purta peste umeri o mantăluță din aceeași stofă, brodată și ea, ca să nu simtă frigul odăilor. Părul și-l strinsese la spate într-un conci de fildeș. Cobora măreț scara care ducea în salonul cu pian, urmată de marchizul Anselme Lamorigière, agitat, vorbind graseiat și explicându-i ceva. Irène-Nathalie, cu instinctul copiilor frustrați, simțise o strângere de inimă inexplicabilă. Instinctiv privise spre Clariss. El o fixa pe Jasmine ca și când acum o vedea pentru prima oară, descoperind ceva care îi scăpase, asta creîndu-i un sentiment de mare surpriză și de remușcare. Irène-Nathalie îl văzu luînd pentru prima oară carafa de vodkă aflată pe o consolă a căminului în care ardeau butuci aproape carbonizați și dînd de dușcă un pahar, „ca un adevărat jun-ker“, cum remarcase imediat, cu ironie, Modest Trofimovici. Se părea că verișoara lor nu-l băgase în seamă, pornind spre Margarita Voloșevskaia, căreia avea să-i spună ceva. Și atunci se petrecu un lucru nebunesc. Clariss bău al doilea pahar de vodkă, tot dintr-o dată, parcă sfidîndu-i pe cei din jur, după care se îndreptă către clavicord și-i ceru lui Modest Trofimovici să-l acompanieze la guzla de care unchiul nu se despărțea niciodată. „Hai să cîntăm romanța *Visam o zi...*“ „Dar ce-ți veni?“ se mirase Sofia Branițkaia, care îi urmase pe Jasmine și pe soțul ei. „Uite-așa, mi-a venit.“ Clariss se apropiase de clavicord, tapîndu-i clapele. Unchiul Modest Trofimovici ridicase guzla lăsată într-un colț și începuseră amîndoi să cînte :

*Visam o zi ce nu se va întoarce
Și-un om care nicicînd nu va veni...*

Clariss avea o voce subțire, înaltă, sfișiată de nu știu ce nostalgie. Coardele guzlei, ciupite rar, făceau să sbîrnie geamurile. Și, cînd termină, Clariss izbi cu putere clapele într-un ultim acord, cerîndu-i lui Modest Trofimovici : „Și-acum să dansăm, Modest Trofimovici, vrei să ne cînți o polcă?“ Se ridicase de pe taburetul rotitor și

se îndreptase spre verișoara sa, bătînd tocurile. „Dansați ?” Îi vorbea la plural ca și cînd n-ar fi fost rude, deși se tutuia. Irène-Nathalie înțelese că se întîmpla ceva neobișnuit, ce nu mira pe nimenea, dar care pentru ea era un lucru atît de limpede și de străveziu. Modest Trofimovici lovea clapele cu furie și cei doi se priviră o singură secundă și începură să țopăie pe podele sub privirile mirate ale celorlalți. Vania Timošenko o invită imediat pe Margarita Voloșevskaia, iar marchizul Lamoricière pe Aleksandra Ilarievna, aceasta din urmă ca și Dorofeea se apropiaseră auzind sunetele clavicordului. Sofia Branițkaia, așezată într-un fotoliu, nu dansa, bărbații știau că își mișcă greu picioarele, așa încît nu făcură nici măcar o încercare de a o invita. Cu părul ei coliliu, în rochia neagră, lucioasă, de mătase, sprijinită într-o cîrje cu măciulie de argint, ea privea cu îngăduință această sbenguială neașteptată a celor tineri. Irène-Nathalie nu-i scăpa din ochi pe cei doi. Jasmine îl privea pe Clariss cu un zîmbet ușor amuzat. Erau frumoși amîndoi, ea glacială, cu priviri verzi, îndepărtate, el devorînd-o, cu o nerușinată iscodire a decolteului. Jasmine aruncase mantăluța și își arăta acum umerii pudrați, pe care perlele sclipeau în lumina luminărilor. Îi spunea ceva rîzînd și fetei i se păru că Clariss se pierduse, încurcînd cîtiva pași. Ea îl domina, cîteodată Irène-Nathalie avea impresia că verișoara lor îl poartă de brațe ca pe o păpușă mare, blondă, smulgîndu-l de pe pămînt și așezîndu-l ușor pe podelele alunecoase, și iar învîrtindu-se și alergînd în cadența care creștea, a polcii, și nimeni nu băga de seamă ce se întîmpla cu Clariss.

Mai mult nu mai ținea minte din cele ce se întîmplaseră în seara aceea. Se ascunsese undeva, după un cuptor, și plînsese în pumni. Își căutase foarfeca cu care tăia rochiile verișoarei sale și n-o găsisese, sau uitase perdeaua după care o ascundea. Se gîndise să fugă afară prin zăpadă, desculță, să răcească și să moară, s-o găsească servitorii contesei Branițkaia înghețată tun. Îi trecuse apoi prin cap că după acest dans Jasmine va merge sus, în dormitor, și-și va schimba rochia și poate o să uite acele perle pe care le purta la gît și o făceau atît de frumoasă și ea o să

i le fure și o să i le spargă cu un ciocan. Dar nu se întâmplase nimic din toate astea. Cei de jos petreceau mai departe, unchiul Modest Trofimovici cînta acum o mazurcă, se auzeau risete și tropăituri, pe ea o uitaseră cum o uitau totdeauna. Ceilalți copii dormeau, fuseseră duși de doicile lor în odăile de sus cu cîte patru pătuțuri, unul lingă altul, și Irène-Nathalie coborîse pe furiș în seră, mînată de un gînd : „O să le dau foc !” Intrase în marele salon de cristal, cu pereții lui de sticlă, nădușiți de căldura care pătrundea pînă aici. Bradul începuse să se usuce pe la poale, acele lui miroseau plăcut. Străluceau cîteva globuri de la lumina din salon, luminările fuseseră stinse, beteala și lanțurile de hîrtie se îngălbeniseră, erau uscate încă din anii trecuți, îi trebuia numai un chibrit, dar chibritele nu se lăsau pe mîna copiilor, erau ascunse cu grijă, și atunci căută un cărbune aprins, dar în salonul pustiu focul nu mai ardea și urcă pe furiș că caute o sobă. Nimeri în dormitorul Sofiei Branițkaia și scormoni cu o lopățică de fier cenușa răcită. „Ce-i cu tine aici ?” se auzi glasul acesteia, pe neașteptate. „Ce cauți ?” Nu știu ce să-i răspundă. O privi speriată și fugi prin ușa deschisă. Dacă o prindea ? Atunci probabil că le va alunga, și pe ea, și pe maică-sa de pe moșie, dar puțin îi păsa.

...La toate acestea se gîndea ținîndu-și respirația, în dulapul de nuc în care se închisese, ascunsă între rochiile Jasminei. Se certau și asta i se păru de la început foarte curios. Clariss spunea precipitat, cu o voce de-acum bărbătească : „Ai să faci ce-ți spun eu ! Ai să-l lași pe caraghiosul ăsta bătrîn și ai să faci ce-ți spun eu ! În doi ani voi fi ofițer. O să am cu ce să te întretin.” Răsunase un rîs vinovat și Jasmine îi spusese cu un glas spart : „Ești nebun. Ai șaptesprezece ani, ce-ți trece prin gînd ?” „Și ce dacă am șaptesprezece ani ? Te iubesc, tu nu înțelegi ?” „La vîrsta ta ar trebui să-ți găsești o elevă de la *Institutul Ekaterininski*. Am vîrsta mamei tale. Ori ai înnebunit de tot ?” „Nu-mi pasă de nimic. Ți-am scris treizeci de scrisori și nu mi-ai răspuns.” „Despre ce scrisori e vorba ?” „Ai să le găsești, probabil, la Moscova, în poșta soțului tău, dacă nu le-o fi citit.” „Anselme nu-mi citește

scrisorile, niciodată. Și ce te-a găsit să faci pe amoretul ? Nici nu ți-a căzut cașul de la gură !” Se auzise o palmă și strigătul Jasminei : „Ești nebun ! Vrei să chem pe maică-ta sau să te spun Sofiei Branițkaia cum te porți ?” „Privește, se auzise iar glasul amenințător al lui Clariss. M-am bătut pentru tine în duel. Uite, urma asta de pe față.” „Cum o să te bați pentru mine în duel, ce de minciuni !” „Colegul meu de bancă, văzându-mă că scriu atât de des cuiva, a vrut să citească adresa și l-am plesnit.” „Copilării, ce-mi pasă mie de toate astea ?” și se auzise iar râsul turburat al femeii. „Jasmine, să știi că sunt în stare de orice. Termină cu caraghiosul de marchiz, lasă-l să plece la Paris, la ai lui, și așteaptă-mă. Altfel te omor, sau îmi trag un glonț în cap.” Urmase un lung minut de tăcere. Verișoara lor se ruga acum de el : „Clariss, nu înțelege, peste câțiva ani voi fi o femeie bătrână. Ai toată viața înainte. Sunt atâtea fete frumoase pe care o să le cunoști, care te vor iubi.” „Puțin îmi pasă de acele femei care mă vor iubi pe mine ! Am nevoie de tine, înțelege.” „Clariss, o să treacă și asta. Cum ai răbdat un an de zile, mai lasă să mai treacă un altul. Am să-ți citesc scrisorile și am să-ți răspund. O să-ți dau voie să-mi mai scrii și anul ăsta, și o să cer să-mi trimită corespondența la Paris. Nu vrei să fim prieteni ? O să ai nevoie de prietenia unei femei ca mine. Toți băieții se aprind așa și pe urmă le trece. Se însoară cu fete de vîrsta lor, fac copii și pe urmă rîd, aducîndu-și aminte de prostiile pe care erau în stare să le facă. Ascultă la mine.”

Irène-Nathalie simțise că moare în acele secunde. În dulap parcă nu mai era aer, se asfixia, dar nu îndrăsnea să se miște. Era rigidă ca o scîndură. Dacă ar fi avut un ac de păr s-ar fi înțepat într-un deget, să-i curgă sînge, să o doară ceva. Își mușca buzele să nu țipe. O ură înspăimîntătoare creștea în ea, dar continua să se stăpînească. De dincolo de ușa grea de nuc se auzeau șușoteli și un fel de gungurit al Jasminei, care probabil că-l mîngîia și-l săruta pe păr. Totul era nedeslușit. O curiozitate fără margini o îndemna să împingă ușa dulapului și să-i privească, dar frica o paraliza. „Clariss, m-ascuți ? Clariss, îți dau voie să-mi scrii. Te rog, înțelege-mă. Vom rămîne prieteni. Este o nebunie ce-mi ceri.” Pe urmă

se auzi plinsul mîndrului ei verișor, junkerul care trăgea cu carabina *Berdan* și călărea în manej armăsarii gărzii imperiale, Clariss, cel ce se bătuse în duel cu un coleg numai pentru că acesta voise să afle numele acestei iubite care-l respingea. „Ah, de-ar muri amîndoi, gîndise copila, în momentul acesta. Ah, de-ar muri!” Își virise pumnul în gură și se mușcase pînă la sînge ca să nu țipe. Mai apucase să-l audă pe verișorul său spunînd : „Bine, te mai aștept un an. Atît ! Am să-ți scriu la Moscova. Și dacă n-ai să-mi răspunzi, știu ce am de făcut.” Pe urmă se auziseră pașii lui precipitați pe scări și un plins tăcut de femeie. Așteptase cîteva ceasuri pînă să iasă din dulap. Nemișcată, încremenită, abia respirînd. Jasmine părăsise demult odaia. Ea întredeschisese ușa dulapului, privise patul răvășit pe care șezuseră cei doi și abia spre seară se strecurase afară, urcînd scările spre dormitorul copiilor. O căutaseră, dar nimeni nu se speria dacă unul dintre ei lipsea mai mult, casa era mare, cu încăperi numeroase, băieții se jucau cu niște cai de lemn, în pod, bătîndu-se cu săbiile lor de tablă. Cîte unul cobora, urlînd, cu fața sgîriată și i se dădea cu spirt, și mai lua o bătaie de la doică sau de la maică-sa. Pe urmă totul se liniștea. Așa că nu se mirară de nimic. Irènei-Nathalie i se păru din acea zi că este deținătoarea unui secret pe care n-avea să i-l încredințeze nimănui decît lui Clariss, dacă acestuia i-ar fi trecut vreodată prin cap să-i ceară să i-l spună. Vărul ei mai șezuse cîteva zile în casa contesei Branițkaia. Părea apatic, fără chef, degeaba îl îmbia Modest Trofimovici să mai cînte la clavicord. Părea ars pe dinăuntru, bea fără chef vodcă cu ceilalți, care se bucurau, spunîndu-i că a dat examenul de maturitate din moment ce soarbe patru pahare unul după altul. Jasmine se îmbolnăvisese și nu cobora din dormitorul ei. Mîncarea i-o aduceau sus servitorii. Soțul ei, marchizul Lamoricière, îi căra buiote cu apă caldă, turtițe de secară și ceaiuri. Margarîta Voloșevskaia urcase de cîteva ori, ca și Vikentia Ivanovna, să vadă ce e cu ea. Nu știa nimeni să dea vreo explicație. „De-ale femeilor !” făcea Dorofeea Zahacinski, trecută prin multe, parcă nu știți și voi. E sensibilă, trăită la

Paris, nu ca noi. Acolo clima e mai blindă. Plouă mult, nu sunt iernile astea grozave. Îi trece ei, n-aveți nici o grijă." Irène-Nathalie nu voia să-l mai vadă pe Clariss. Se încuiase în seră. Nu se mai juca cu ceilalți copii, devenise răutăcioasă, abia o scoteau de-acolo. Tăiase gîtul unei păpuși, tot pe ascuns. Proprietarul ei, fetița Maki-donia, plînsese o săptămîină după aceea, dar ei puțin îi păsa. Și într-o dimineată cu soare strălucitor, sania lui Clariss trăsese la poarta conacului. Surizător, dar cu o privire rece, stinsă, el sărutase mîinile doamnelor, pe rînd, strînsese mîna bărbaților și la întrebarea lui Modest Trofimovici dacă nu-și ia rămas-bun și de la verișoara lui, Jasmine, dăduse din umeri : „Nu vreau s-o deranjez. Femeile nu vor să fie văzute cînd sunt bolnave. Transmiteți-i multe urări de sănătate din partea mea." Bătuse scurt din călcîie și le întorsese spatele, siluetă subțire, în mantaua bleumarin, strînsă pe șolduri, cu pantalonii cu lampasuri roșii, cu căciula lui de junker în mijlocul căreia strălucea vulturul bicefal și se urcase în sanie. Irène-Nathalie abia îi deslușea chipul blond prin geamurile asudate ale serei...

Iarna trecuse greu, și mai nesfirșită decît cea de anul trecut. Slăbise, cu învătătura mergea prost, profesorul Gulea Țvetov se plîngea maică-sii, care nu înțelegea ce are și o amenința că-i va scrie tatălui ei, tocmai la Pekin, spunîndu-i ce face ea, pe-acolo, pe la Kostiol. Dar fetei puțin îi păsa. Îi trecea prin gînd să fugă cu poștalionul sau cu trenul pînă la Moscova, ascunsă într-o ladă de bagaje, în care ar fi făcut o gaură, și să întrebe unde e școala *Aleksandrovskaia*, căutîndu-l pe junkerul Amadeus Czerny, zis Clariss. Dar drumurile erau atît de lungi în această Rusie nesfirșită, că ar fi murit pînă acolo. Urmaseră o primăvară secetoasă și o vară cu grindină. Recolta fusese proastă, țărani se tînguiau. „O să sărăcim cu toții !" se văita Dorofeea Zahacinski, mătușa lor. „Încă un an ca ăsta și ne prăpădim. Ascultați la mine." Cîțiva ovrei dăduseră faliment în toamna care urmase, pentru că grîul și porumbul se scumpiseră. Trebuia să te duci la mama dracului, tocmai dincolo de Volga, ca să-l cumperi la un preț bun, dar tot la socoteala aia ajungeai, pentru că transportul costa și el destul.

Prin noiembrie, într-o carită cu lampioane de cristal, sosise de la Cracovia arhiepiscopul Urban Kazimierowicz, care se afla în drum spre Vatican și voia să se odihnească o săptămână înainte de a pleca la drum lung. La iarmarocul de toamnă, înghițitorul de săbii, Kaluda, pe când își expunea înalta sa artă în fața unui public numeros, datorită unei neatenții își tăiasе beregata și un val de sînge îi năvălise pe gură în urletele celor de față. Murise pînă seara, dus la groapă după trei zile, sub un maldăr de flori, de frații Stolea și Makar, de țiganka Magdalina, de fakirul Ravelomanga și înghițitorii de flăcări Tinghir și Aloisia, toți plîngînd și dîndu-și cu pumnii în cap. Iarmarocul se spărsese mai devreme cu o săptămână, ceea ce produsese altă pagubă negustorilor din Kostiol, care promiteau să mărească numărul de luminări aprinse la catedrală pentru că așa nu mai mergea.

Crăciunul venise cu o ninsoare bogată, cu aceeași vinătoare de dinaintea Sărbătorilor, cu larma musafirilor și a slugilor, la conacul contesei Branițkaia, unde se părea că întîmpinarea zilei nașterii Domnului va fi mereu aceeași. În ajun, sosi și junkerul Amadeus Czerny, în mantaua lui de postav închis, cu aceeași căciulă de miel în mijlocul căreia sclipea vulturul bicefal. Nu mai avea aerul unui elev, era de-acum un tînăr ofițer care la sfîrșitul verii trebuia să-și primească primul grad și să intre în Garda imperială. De pe buze îi dispăruse surisul binevoitor al celor obișnuiți cu superiorii, gata să răspundă la comenzi. Ceva agresiv îi stăpînea toate gesturile. Vania Timošenko, tăcuta lor rudă, îi făcea loc cu o umilință pe care Irène-Nathalie n-o înțelegea. Singurul care avea aceeași comportare față de junker era Modest Trofimovici. Acesta făcea glume deocheate, de care femeile din jur rîdeau pe infundate. Era vorba nu de elevele de la *Institutul Ekaterininski*, ci de niște cucoane mai deocheate, locuind în stabilimentul Zarobinski, la auzul numelui căruia bărbații și Dorofeea Zahacinski chicoteau cu înțeles. Clariss povestise că fusese la *Teatrul Bolșoi*, unde văzuse o piesă de Cehov, și la Operă, ca să asculte *Robespierre* a lui Litolff. Czerny avea acum gradul de *potporucik* și aștepta depunerea jurămîntului. Trecuse la compania a doua, care era poreclită *Compania besti-*

ilor, unde se aflau numai tineri sdraveni și bine legați și cu asta se lăuda foarte tare. Se săturase de Compania a patra, de molii lui de colegi și de bărbile lor scurte, parfumate ca a lui Alexandru al III-lea, care ieșeau ultimii la manevre. În câțiva ani nu ajunsese acolo decât *portupei*, ține-steag. În noua lui grupă se băteau în fiecare săptămână, făceau scandaluri în localuri publice și erau băgați la carceră. Superiorii îi pedepseau aspru, dar îi socoteau adevărați viitori ofițeri. Erau primii la înot, la călărie, la sărituri peste obstacole, la alergări pe distanțe mari, la scrima cu floreta și cu spada și la exercițiile la bară și inele. Într-o duminică, o făcuseră de oaie, el și cu Vsevolod Știucă, fiul unui prinț basarabean, intrând în uniformă în cușca leilor, la circul Solomonski de pe bulevardul Țvetnik, în fața publicului, bînd ceai cu spatele la animale, lucru pentru care fuseseră pedepsii cu carcera, deși isprava lor era dată de exemplu junkerilor din celelalte companii. Purta în anul acela cisme strălucitoare de lac, epoleți albi cu monogramă roșie și galoane late, aurii și mirosea a odicolon *Brocard*. Era și mai frumos, cu mica lui mustață blondă de deasupra buzei. Irène-Nathalie îl devora din colțul ei și junkerul simțise că ceva nu este în regulă, pentru că nu prea-l scăpa din ochi și el o bătuse cu mânușile pe obrajii imbujorați cum te-ai juca cu un câțel : „Ce faci, Irène, ai crescut și tu ?” Ea simțise din nou valul acela de ură, pe care nu și-l putea stăpîni, și gestul de a fi lovită pe obraji cu mânușile de antilopă o jignise profund. La masa de prinz, Clariss băuse vin roșu de Crimeea cot la cot cu ceilalți bărbați, și pusese pe masă o cutie muzicală *Monopan*, după care le invitase pe doamne să danseze mai spre seară. Sofia Branițkaia, căreia îi fusese adus darul acesta, ședea într-un fotoliu *Voltaire*, lîngă cămin, și-l privea cu o curiozitate ciudată. „Trebuie să te însurăm, Clariss, nu mai ai mult !” zisese și privise spre celelalte femei, spre Margarita Voloșevskaia, Aleksandra Ilaricvna, maică-sa, și spre Dorofeea Zahacinski. Vikentia Ivanovna, mai bătrînă și mai obosită, stînd și ea într-un fotoliu, protestase : „Ia mai lăsați băiatul în pace ! Ce-i trebuie lui să se însoare ? Mai are vreme destulă înainte.”

Vania Timoșenko îl întrebase dacă și-a făcut cărți de vizită *Bristol*, cum se cuvenea unui viitor ofițer, și el le întinsese cite-un cartonaș lucios, pe care erau scrise numele și gradul și adresa din Moscova. De fapt, era intrigat că cineva lipsea din acest cerc de cunoscuți, dar nu spunea nimic. Seara la ceai, Margarita Voloșevskaia întrebase ca din întâmplare pe contesa Branițkaia : „Dar cu Jasmine ce-o fi ?” „Ce să fie, a rămas la Paris, s-au înmulțit balurile iarna asta. Mi-a scris că n-o să vină.”

Irène-Nathalie, care se juca cu o păpușă mecanică, primită în dar de la gazdă, îl fixase pe Clariss. Mîna nu-i tremurase nici o secundă. Își băuse liniștit ceaiul, povestise, ca și cînd nici n-ar fi auzit ce se spusese, că în urmă cu o săptămînă asistase la cununia Iuliei Nikolaevna Sinelnikova cu domnul substitut Pokornîi, care avusese loc într-o joi, ziua lor de permisie, la biserica *Institutului de ingineri hotarnici, Konstantinovski*. Naș fusese generalul guvernator, Vladimir Dolgoruki. Corul Saharov, cu celebrul protodiacon, Iustov, de la *Soborul Uspenski*, le cîntase mirilor. Iluminație orbitoare, fast și un public elegant ! Corul se întrecuse pe sine, cîntînd *Vino, vino porumbiță din Livan*. Iulia, îmbrăcată într-o rochie albă de mătase, cu o trenă uriașă, purtată de doi băiețași și acoperită cu un voal lung și străveziu. Cavalerii de onoare, venerabilii Venčan și Aleksandrov. Uriașul protodiacon, cu păr roșu și creț, cîntase cu vocea sa plină, viguroasă, cumplită, neomenească : *Femeia să se teamă de bărbat*, în timp ce perechea, cu pirostrie pe cap, dansa în jurul analogului și i se cînta *Isaia dănuiește : fecioara a avut în pîntece*, după care li s-a dat la amîndoi să bea vin din aceeași cupă, s-au sărutat și au făcut schimb de verighete. Femeile erau numai urechi, Margarita Voloșevskaia bătuse din palme, exclamînd : „A, nunți ca la Moscova, parcă cine nu știe...” Aleksandreii Ilarievna îi dăduseră lacrimile, iar Sofia Branițkaia mormăise ceva, chemîndu-l pe Kolea, sluga Vikentiei Ivanovna, să aducă lulelele de pămînt, să tragă cite-un tabac, ceea ce acela se și grăbise să facă. „Și masa de nuntă, cum a fost ?” întrebase mîncăul de Modest Trofimovici. „După moda franțuzească”, le spusese Clariss. „S-a mîncat în picioare,

à la fourchette. Pe mese au fost lăsate gustări reci, scaunele lipseau. Doi feciori, angajați anume, purtau pe tăvi de argint pahare înalte. O șampanie specială, *Veuve Clicqot*. „Ia te uită, mormăia și Vania Timoșenko, ce vorbea rar, șampanie *Veuve Clicqot*?” „Chiar așa”, îl asigurase Clariss. „Dar ceva cărți ai mai adus, romane palpitanțe pentru bătrîna ta Sofia Branițkaia?” îl întrebase gazda. „Cum să nu? făcuse junkerul, am un pachet. *Povestea veșnicului cavaler Franțl, venețian, și a preafrumoasei regine Rențimis*. Mai am și *Gelozia neînfrînată*. Dacă ai să ai timp, ai să citești și *Povestea aventurilor milordului englez George și a contesei Frederika Louisa de Brandenburg, ca adaus la o istorie a fostului vizir turc Marțimiris cu Terezia, regina Sardiniei*.” „Dar *Frumoasa mahomedană ce moare pe mormîntul soțului ei*, ai adus-o?” „Cum, nu?! spusesese Clariss, vi le dau pe toate, numai să vă faceți timp să le citiți.” Pe urmă, și pentru că ora era înaintată, convorbirea se sleise. Modest Trofimovici trecuse la clavicord și cîntase cu vocea lui joasă: „Și luncile de flori pestrițe...” Dorofeea Zahacinski, curioasă de moarte, îl rugase pe junker să mai pună o dată cutia muzicală *Monopan* și să mai danseze, dar nimeni nu mai avea nici un chef pentru treaba asta. Vania Timoșenko căsca discret, cu mîna la gură, iar mincăul de Modest Trofimovici se apucase să povestească ce blinele se dădeau duminica la Școala de cadeți pe vremea lui: „Ehe, dragul meu Clariss, voi n-ați mai apucat *ciocîrliile*, pîinișoarele alea în formă de păsări, cu aripioare, cioculețe și ochi de stafide, deși adevăratul împărat, adevăratul bogatîr al Moscovei era *blinul milenar*, rotund ca soarele, roșu și fierbinte. Peste el se turna unt topit cu smîntînă sau icre boabe, tescuite, de sturion, icre din cherhanaua de la Aciuiiev, de Manciuiria, de somn, blinele cu scrumbii, cu drilcă, cu șprot, sardele cu somon, cu loștriță, cu batog de nisetru și cu somn alb, cu burtă de pește și lapți de nisetru, cu cegă afumată și cu vestitul pește mic din lacul Beloe. Ah, ce prînzuri! Aduceam pe furiș vodkă din muguri de coacăză, mirosind a livadă, vodkă de chimen, de pelin, de anason. Mai beți voi *Doppelkimmel* și vodkă de sunătoare, care te scoate din toate bolile? Dar zubrowkă, vodkă din muguri de mestecăn, vodkă

de plop, de lămîie ? Oh, ce timpuri !“ Vania Timošenko ațipise în fotoliul lui ca și Sofia Branițkaia, care de mult sforăia ușor în fotoliul *Voltaire* de lingă cămin. Modest Trofimovici încă avea spor la limbă : „Voi sunteți niște nevolnici. Nu mai sunt oamenii de altădată. Judecă singur, îi spunea lui Clariss, la o masă cu blinele, la Petroseev (Clariss nu-l știa), negustorul Oganikov a făcut prinsoare cu băcanul Triasinov cine va minca mai multe blinele. Și ce crezi ?... la a treizeci și doua, Triasinov, fără să se ridice de la masă, și-a dat duhul. În tinerețea mea l-am apucat pe negustorul Korovin de pe Balciug, care minca cincizeci de blinele la o singură masă, udate cu vodkă de lămîie și *Balsam de Riga*. S-au dus timpurile alea, dragul meu...” Obosise, capul îi căzuse pe piept și junkerul se trezise singur sub privirile acelei copile de nouă ani. „Dar cu tine ce e ? Nu te duci la culcare ?“ o întrebasese pe Irène-Nathalie, cam răstit, și Sofia Branițkaia se trezise brusc. „Ce spui tu, Clariss ?“ „Nu spun nimic. E timpul să ne culcăm.“ Și se ridicase drept, călcînd cu pasul lui milităresc, frumos cum ea n-avea să mai vadă pe nici un alt bărbat.

Sărbătorile trecuseră în liniște. Mașina muzicală cu zimți *Monopan* cîntase toate cele trei zile, dar nimeni nu dansase. Irène-Nathalie îl pîndise pe Clariss, dar el părea că nu mai are chef de nimic. Cobora numai la masă, minca puțin, cu privirea absentă. A patra zi oaspeții începuseră să plece. Ceva turbure, nesigur, plutea în aer. Dorofeea Zahacinski, cu maică-sa și cu ea se retrăseseră în camerele lor din curtea conacului. Felinarele nu mai ardeau toate, numai cele de la intrare. Servitorii se mai împuținaseră, lucrau fără chef prin curte. Vinătorii își luaseră tainul de vulpi și plecaseră, beți morți, prin satele lor. Începuse viscolul care strîngea zăpada pe la colțurile de uliță și obloanele de la ferestre nu se mai deschideau. Kostiolul părea un uriaș mormînt, alb, pustiit. Noaptea se auzeau lupii dinspre pădurile de stejar ale Sofiei Branițkaia. Furaseră niște viței și-i sfîșiaseră. Cerbii contesei fuseseră adăpostiți în țarcurile lor păzite.

Irène-Nathalie aflase că Clariss nu plecase încă la Școala de cadeți. Seara venea mătușa Dorofeea cu știri : „S-a-mbolnăvit, bea toată ziua ceaiuri de mentă și asudă,

e palid, nu mănîncă nimic.“ „Ia te uită, dar ce-o avea?“ se mira Aleksandra Ilarievna, n-a venit doctorul?“ „Cum, nu? Doctorul Abel Ițikovici.“ „Și ce-a spus că are?“ „Nu știe nici el. I-a dat niște prafuri, dar slăbește văzînd cu ochii. Un fel de tinjeală. O lehamite. Nu mai are nici o putere. Mi-este frică să nu-l dea afară de la Școala de cadeți, tocmai acum cînd mai are cîteva luni pînă să iasă ofițer.“ „Și n-au chemat preotul?“ „Arhiepiscopul Urban Kazimierowicz a plecat la Roma, se întoarce tocmai în preajma Paștilor. El ar fi fost bun, că e mai aproape de Dumnezeu, dar uite că lipsește. Dacă o să mai țină așa, îl chemăm pe preotul nostru. E bun și el, să-i facă o rugăciune.“

Irène-Nathalie simțea o bucurie fioroasă. Ura ei nu se domolise. „Ah, de-ar muri, de-ar muri!“ Pe urmă o apucau remușcările. „Dar, de fapt, de ce-l urăsc atît? Nu mi-a făcut nici un rău. E frumos, e mîndru, aș vrea să-i sărut mîna, dar nici nu se uită la mine. O dată sau de două ori s-a jucat cu cățeaua Mavra. Mie abia dacă mi-a adresat cîteva cuvinte.“ Și ura iar creștea în ea, măcinînd-o. Seara cădea la icoane și se ruga: „Ia-i viața, Doamne, ia-i viața, pedepsește-l!“ Și se speria de ceea ce rostea în gînd. Și începea să plîngă. Aleksandra Ilarievna o găsea cu capul în perne, cu obrazul ud. „Ce-i cu tine, ce s-a întîmplat? De ce plîngi?“ „Nimic, nu e nimic“, spunea cu încăpăținare, cu o încăpăținare înverșunată. „Nu mă minți, te cunosc. Ai ceva pe suflet, sunt mama ta, spune-mi.“ „Nu, n-am nimic să mărturisesc, acum vreau să dorm.“ Și-i întorcea spatele. Pe la sfîrșitul lui ianuarie starea lui Clariss parcă se mai îmbunătățise. Irène-Nathalie îi văzuse umbra umblînd prin seră. Ba, într-o zi, cînd furtunile se opriseră și răsărise soarele, ieșise pe peronul de piatră al conacului și-și întinsese brațele ca un gimnast. „Se însănătoșește, ah, se însănătoșește“, gîndise cu bucurie și părere de rău în același timp. Voise să se apropie de el și să-i mărturisească că din pricina ei zăcuse atîta timp, pentru că-l urise și-l blestemasese în rugăciunile sale, dar n-o zărise. Intrase repede în salonul cel mare și toată dimineața aceea se auzise clavicordul. Pe furiș, o cerceta pe Dorofeea Zahacinski și o îndemna să meargă în odăile Sofiei Branițkaia ca să

mai afle ce face Clariss. „Ce să facă ? Citește din romanele alea franțuzești. S-a mai întremat. A cerut borș cu carne alaltăieri. În curînd o să se pună pe picioare și o să plece la Moscova, la Școala de cadeți. Dar ție ce-ți pasă, că mereu mă-ntrebi ce-i cu el ?” Și o privea bănuitoare, și Irène-Nathalie simțea că-i plesnesc obrajii de rușine. „Nimic ; întrebam, așa. Și ce-i cu asta ?” „Ia vezi, că te spun maică-tii. Mai bine ți-ai face lecțiile alea, că am vorbit eu cu profesorul Gulea Tvetov. Nu se prinde nimic de capul tău ! Cînd o să se facă vremea să dai examen la *Institut*, o să cazi și atîta-ți trebue, să afle taică-tău ! O să vină tocmai din Africa aia sau din China, pe unde se află, și o să-ți dea o mamă de bătaie ! Așa sunt fetele crescute fără tată, răsگیate ! Maică-ta aia știe doar să te mustre. Nu pune mîna pe nuia.”

La începutul primăverii, starea lui Clariss se înrăutățise din nou. Doctorul dădea neputincios din umeri : „Nu are nimic. Organismul e perfect sănătos. Îl apasă ceva pe suflet. Are boala prinților : melancolie. Asta e, Sofia Branițkaia.” Dar Dorofeea Zahacinski, care relata aceste convorbiri, adăuga de la ea, uitînd că de față se afla și Irène-Nathalie : „Ascultă la mine, Aleksandra Ilariевна, știu eu ce fel de boală a prinților are Clariss. O iubește pe Jasmine, parcă n-am băgat eu de seamă ? De la dansul ăla i s-a tras. Am auzit că i-a scris la Moscova și motologul ei de marchiz probabil c-a aflat și-o ține la Paris. La vîrsta ei, să-i sucești capul unui copil, că e un copil încă, chit că mîine-poimîine va fi ofițer... Mie nu-mi place deloc treaba asta. Tatăl ăla al lui, căruia puțin îi pasă de Clariss, n-ar fi trebuit să-l lase aici la noi. Să fi venit cu o sanie și să-l ia, să-l ducă la Moscova. Acolo sunt doctori mai buni. S-ar fi însdrăvenit, s-ar fi pus pe picioare, s-ar fi întors la manejul lui, între cai. Și uita de toată povestea asta. Eu am cunoscut, am avut un verișor care la fel căzuse după o fată. Nu mai mîncea, plîngea. O bătaie bună, tată-său l-a trimis la regiment, i-a rugat pe ăia de-acolo să-l ducă undeva, departe, și a ajuns tocmai în Caucaz. Trăiește și acum. S-a-nsurat, are patru băieți, nici nu mai știe cum o chema pe iubita aia a lui.” Și dîndu-și iar seama că Irène-Nathalie era de față, se

răstise la ea : „Și tu ce stai și ascuți ce vorbim noi ? Du-te și te joacă.“ Totul mersese bine pînă-n preajma Paștilor. Îl așteptau pe arhiepiscopul Urban Kazimierowicz, de la Vatican, și lumea se pregătea pentru slujba de Înviere. Începuse postul cel mare, cînd se bea numai ceai cu pesmet. Se călcau pantalonii lungi și tunicile de marinar cu nasturi aurii ale băieților. Și Sofia Branițkaia chemase croitoreasa ca să-i potrivească rochia neagră, închisă pînă la gît, cu lănișor de aur și cu o fundă prinsă pe după umăr. Contesa era solemnă, frumoasă, își potrivea o floare artificială de heliotrop în corsaj, pe urmă iar o arunca. Văduvia ei eternă o obliga la sobrietate. Își peria părul coliliu și-l ascundea sub boneta de dantelă. Mai smulgea un trandafir galben, artificial din rama oglinzii și-l potrivea între doi nasturi de la piept și zîmbea trist. Pe urmă i-l întindea Dorofeiei Zahacinski : „Pune-ți-l tu, că ești mai tinărară !“ Spre Paști merseseră împreună cu Clariss, care se afla în convalescență, pînă la conacul de lingă Smela. Se trecea un rîu pe un pod de lemn, pe urmă cale bătută de un ceas, pe un drum prăfos. Pe dreapta și pe stînga erau parcuri pustii și tei seculari, sute de măceși. Amadeus Czerny, în uniformă, palid, slab, absent, stătea în fundul trăsurii și Irène-Nathalie îl privea ca pe o stafie. Era tăcut, nu zîmbea, chipul lui de ceară trăda o suferință atroce. Femeile, maică-sa, Sofia Branițkaia și cu Dorofeea Zahacinski, încercau să povestească fleacuri, să-l scoată din această stare de lehamite, dar el nu le lua în seamă. La conacul de la Smela îi întîmpinase mătușa Eufrosina Grigorievna, într-o rochie albastră, lungă. Era o femeie de cincizeci de ani, zdrahoană ca un pădurar, trăind cu bărbatu-său într-o casă albă cu coloane de piatră, cu storuri vărgate la ferestre. Îi privea de departe cu lorgnonul ei de aur, toată numai zuluți cărunți, poftindu-i în odăile răcoroase din care frigul iernii încă nu ieșise. Bătea vîntul, umflînd tare storurile. Pe mese zăceau ziarele : *Russkoe slovo* și *Kievskaja miśl*. O hoardă de ciini înconjura casa, lătrînd anapoda. Înăuntru se aflau glastre cu flori, vase de aramă, un pian cu coadă, pălăriile de paie ale mătușii Eufrosina și niște țevi albastre de puști sclipeau în penumbră. Tablouri în rame aurite,

cu peisaje mohorite și plicticoase sau naturi moarte cu rațe cafenii.

Clariss nu mai avea vioiciunea de altădată și nici aerul lui militar. Sărutase mina gazdei, mîngiase cîinii și intrase în casă unde-l întîmpinase soțul Eufrosinei Grigorievna, pictorul de naturi moarte, Oleg Efremovici, un bărbat înalt, ca un cocostîrc, aplecat din umeri, politicos, cu o fire veselă, care o prezentă și pe sora lui, mătușa Nadia Petrovskaja, dolofană, guralivă, pupăcioasă. Îi așteptau cu masa întinsă, dar parcă nimeni n-avea chef de mîncat. Drumul îi obosise. Mai mult vorbiseră despre tatăl ei, care acum trebuia să se afle pe la Șanhai sau pe fluviul Yukon. Hercule-Onessime fusese ultima oară aici la Smela, în urmă cu cîțiva ani, și le cîntase cîntecul flașnetarilor din Kiev: *Transvaal, o țara mea, tu arzi în flăcări.* „Pe unde o mai fi acum? întreba mătușa Nadia Petrovskaja. Mi s-a făcut dor de el. Uite, aici mi-a cîntat mie: *Întîile întîlniri și cea din urmă, ca șapta glasului iubit.*” Și-l privise pe Clariss, care asculta prin fereastra deschisă curgerea unui rîu. Era răcoare, orăcăiau niște broaște, femeile mîncau înghețată. Pictorul de naturi moarte, Oleg Efremovici Grigoriev, le povestea despre expoziția pe care avea s-o deschidă în toamnă la Moscova. Pe urmă își aduseseră aminte de nebunul de unchiul Iuzea, cum bătuse el Asia Centrală cu caravanele de cămile de la Uralsk la Hiva, cum pierduse o avere la ruletă și ajunsese ofițer la Port-Arthur, după ce fusese cantor de sinagogă, fotograf la palat și prinț domnitor al Abhaziei, sub numele de Sandro Șervașidze, ginecolog și solist în corul țigănesc de la restaurantul *Iar*, voiajor comercial, trișor, cîștigînd totdeauna la stos polonez, sau făcînd să dispară obiectele. „Ce mai om, putea să ajungă general, ascultați la mine, dar nu l-a lăsat firea lui de vagabond! Noroc cu Hercule-Onessime, care-i seamănă. Dar tu, Clariss, ce s-a-ntîmplat cu tine? Am auzit că te-ai îmbolnăvit? Acum arăți mai bine. N-ai de gînd să te întorci la școală?” „O să mă întorc, făcuse el leneș. Să mă întremez puțin. După Paște, precis o să mă întorc la regiment.” Vorbea parcă cu glasul altuia. Pe față avea o tristeță îngrozitoare. Niciodată Irène-Nathalie n-avea să mai vadă un om atît de trist.

Se întorseseră a doua zi pe drumul prăfos, în trapul cailor. Dorofeea Zahacinski îi spunea mamei sale : „Nu-mi place deloc cum arată. Ascultă la mine, asta n-o să termine bine.“ „Ei, și tu, Dorofeea, mai lasă prostiile. E tânăr. Are sînge de armăsar. Îi cunosc eu pe cei din familia Czerny. N-are nici pe dracu’.“

Totul înverzise. Kostiolul își pierdea încet-încet glazura de praf, acea tentă obosită, cenușie. În tîrg se băteau stilpii tarabei de tir. Se întorseseră saltimbancii, măscăricii și inghițitorii de flăcări. Țiganca Magdalina, frații Tinghir și Aloisia, Akim Akimovici, cu cavaleria lui tătarească, Stolea și Makar și fakirul Ravelomanga. Lipsea numai Kaluda, inghițitorul de săbii care murise anul trecut. Băteau tobe, se atîrnau drapele colorate la taraba de tir, o veselie timpă se instaura în tîrgul lor. În noaptea de Înviere sosise arhiepiscopul după un drum lung de la Vatican. Sofia Branițkaia îi pregătise două butoaie cu apă fiartă ca să se spele și prosoape uriașe, cumpărate din tîrgul de la Varșovia în urmă cu zece ani. Conacul iarăși mirosea a cozonaci și a *mazurci*. De Paște erau mai puțini invitați ca de Crăciun, dar curtea zumzăia de slugi și iar răsunase cutia muzicală *Monopan*. În ziua de Paști, după slujbă, cînd toți musafirii se așezaseră la masă, în capul ei ședea arhiepiscopul povestind nemaivăzutele lucruri despre îndepărtata Italie și despre cetatea Vaticanului, în tăcerea pioasă a celorlalți. Muierile de la bucătăriei cărau găluște aburinde și plăcinte de dovleac, după ce se mîncase rață pe varză și șalău polonez. În celălalt cap al mesei, ros de aceeași absență, cu privirile la un ceasornic cu cuc, Clariss, țeapăn, palid, măsura o oră pe care n-o știa decît el. Mai tîrziu, în scrisoarea lăsată Jasminei, junkerul o înștiința că o așteptase pînă la ceasurile cinci după-amiază din ziua întîi de Paști, așa cum îi scrisese în fiecare zi, în cele cincizeci și trei de scrisori pe care i le trimisese pe adresa din Moscova în răstimpul cît zăcuse bolnav la conacul Sofiei Branițkaia.

Pe la șapte seara, pe cînd încă prin odăi picoteau musafirii și arhiepiscopul Urban Kazimierowicz ieșise pe veranda din fața serei să ia aer, sus, în dormitoarele oaspeților, se auzise o împușcătură. Irène-Nathalie se afla în

camera copiilor, deasupra odăii în care zăcuse atîta vreme Clariss. Știuse de la început, înaintea tuturor, că vărul ei se împușcase. Cei din casă, crezînd mai întîii că e vorba de vreun vînător care bracona prin pădurea Sofiei Branițkaia, trimiseseră servitorii să-l alunge. Numai Dorofeea Zahacinski urcase în goană scările, strigînd la ceilalți „Ce stați ? Un doctor ! Un doctor, n-auziți ?...”

A treia zi de Paști, de la fereastra întunecatelor odăi ale locuinței lor, Irène-Nathalie văzuse pe la prînz un cal murg tîrînd prin praful uliței un cadavru despuiat. Obloanele se închideau unul după altul după o clipă de curiozitate. Calul era tras de un țigan murdar, care-l îndemna să se grăbească, dar mîrtoaga nu prea se lăsa.

Dorofeea Zahacinski abia o smulsese de la fereastră pe Irène-Nathalie, care urla, bătîndu-se cu pumnii în cap : „Eu l-am omorît ! Blestemele mele l-au ucis !” „Ești nebună ! Te-ai țicnit !”, striga și maică-sa, Aleksandra Parievna. „O să te băgăm în balamuc.”

Dar ea nu mai auzea și nu mai vedea nimic pentru că hoitul, cu capul sdrobît de un glonț, despuiat, al vărului Clariss era tîrît în afara orașului pe un maidan unde se îngropau toți cei care-și luaseră viața cu mîna lor, la ordinul arhiepiscopului Urban Kazimierowicz, care refuzase să-i facă orice fel de slujbă.

A, și ce primăvară urmase ! Totul înflorise, mirosea a smeură și o undă amăruie de migdale și de flori de mlaștină învăluia totul. Negustorii ovrei aduseseră săpun de Marsilia și tutun aromat de Crimeea în dughenele lor. În odăile de la conacul Sofiei Branițkaia mirosea a hîrtie veche. Teancurile de reviste *Niva* și *Suplimentul ilustrat* se coceau la soarele strecurat prin perdele. Aleksandra Parievna hotărîse să plece la Lublin, să mai schimbe locurile. Aveau acolo niște rude sărace. Se petrecea ceva. Toată Galiția era plină de soldați și trupe de artilerie. Un fum acru de la o fabrică de cărămidă învăluia pinii singuratici, albi și subțiri. Treceau trenuri sanitare, goale, cu fete în rochii liliachii, albe și roz de stambă. Peisajul

era încă pașnic. Țăranii cu gambete negre și redingote lungi, prăfuite, arau întorcînd pămîntul. Cele două femei o luau pe Irène-Nathalie cu o șaretă, ba la Skarrzysko spre Kielce, ba la tirgușorul Henținii, plin de militari, și iar se întorceau la Lublin, unde orgile bisericilor catolice umpleau serile de tunete religioase. Cafenelele erau pline de fum de mahorcă și de soldați care tropăiau pe străzi după aceea. Dimineata, din mica lor cămăruță în care erau adăpostiți de săracele lor rude, se auzea zăngănit de puști, clinchet de bidoane și o mireasmă de liliac înflorit intra pe la nouă prin ferestrele deschise. În parcul Saxonia, duminica, pe la patru, o fanfară repeta fragmente din opere și melodia : *Dragul tău e departe, în țară străină*. La biserica bernardină, ministranții în dantelă și preoții slujeau în jurul pruncului Iisus, înfășat în brocart albastru. *Ksiondzii* cărunți cîntau imnuri latinești în lătrăturile orgii. Pe străzi năvăliseră cerșetorii hoinari din Galileea, cu bărbile lor lungi și murdare. Irène-Nathalie mergea pe malul Weprzului, printre lanurile de grîu, privind pescărușii, colibele de paie, plasele de pescuit și găinușele cafenii de baltă. Țăranii sub corteluri de soare, colorate, în cojoace din piele de oaie, fără mîneci, brodată cu lîină verde, priveau ciocîrliile din înaltul cerului și spuneau că ele îi vor scăpa de război ca pe vremea regelui Ianko cel Cumplit. Se spunea că la hotelul *Marea Britanie*, din centru, cîntă celebrul Sokolovski, la gitară, romanțe gruzine, cîntece armenesti, ucrainene, evreiesti, poloneze, finlandeze și letone. Cînd mai obosea — la vioară, ajutorul lui, Mitea, zicea pe o coardă : *O pereche de cai murgi*, pe țigănește. Pe urmă orașul se cufunda în întuneric. Luminate rămîneau numai cafenelele unde se mai juca biliard, dulcile încăperi care miroseau a ciocolată, a vanilie și surorile bălaie ședeau de gît cu ofițeri de husari, cu eghileți argintii sau cu cavaleriști care le cîntau romanțe ce le făceau să plîngă. Se zicea că-ntr-o noapte o bandă prădase un magazin de bijuterii, ca la Vilno anul trecut, lăsîndu-l sărac pe negustor. Sosea vara secetoasă și fierbinte a anului 1915. Armatele se retrăgeau spre cîmpiile Poloniei, într-un praf amărui, mirosind a incendii. Vagoanele cu răniți, vopsite în roșu, deveniseră plumburii. Suburbia Varșoviei, numită Praha, arsese

mistuită de flăcări, convoaiele de răniți se țirau spre Gomel, intrînd în Polesia cu pădurile ei umede și traversînd riurile molcome ale Bielorusiei.

Începuse războiul și nici Irène-Nathalie, nici mătușile ei nu știau asta. Pe urmă totul se învălmășise. O mașină uriașă de distrugere înainta spre Kostiol. De la Moghiliiov pe Nipru, obștea cerșetorilor orbi, ceata *Maiștrilor*, în frunte cu starostele lor, o luaseră spre Bielorusia și Ucraina, adunîndu-se prin mlaștini, cantoane părăsite și păduri. Li se mai spunea *Arhanghelii* și în ceata lor se spunea că se află și bătrînul violonist Gatenberger, care cîntase la Odessa și prin castelele magnaților polonezi, prințului Radziwill, din Nesvij, sau prin tîrgușoarele evreiești părăginite de pe margine.

Într-o seară de vară, pe la sfîrșitul lui iunie, pe ulițele Kostiolului își făcuseră apariția *Maiștrii* cu lirele lor ucrainene, atîrnate pe piept, duși de copii în sdrențe. Întîi se auzise zumzetul acela ca de bondar al arcurilor ruginite, care întindeau coardele din mațe de miel și versetele *dumkilor*, psalmodiate în cor. În frunte mergea starostele cu niște plete pînă la pămînt, cu o înfățișare sălbatică, cu un toiag cît o prăjină de care atîrna o sdreanță smeurie. Era urmat de un tînăr palid, înalt, cu ochii albi, scurși, desculț, strîns cu o frînghie în jurul mijlocului, tîrît de o cățea, numită Marișka, cum aflară numaidecît copiii, și de ceata celorlalți cîntăreți din liră care strîngeau în blidele lor de lut pomana trecătorilor. Traversară Kostiolul fără să se oprească, primind de la ovrei și de la creștini pîini de secară, rachiu, brînză frămîntată mulțumind: „*Pomogai bog !*” — Doamne ajută ! — și nu se opriră decît lîngă riul Smela, în afara orașului, ca și cînd ar fi fost ciumați.

Împinsă de o pornire pe care nici acum nu și-o explica, Irène-Nathalie urmase convoiul *Maiștrilor*, rămînînd toată ziua în preajma lor. Abia cînd întunericul începu să cadă, se întoarse acasă privită curios de Dorofeea Zahacinski și de maică-sa. „Unde ai fost toată ziua ? De ce umbli fără știrea noastră pe unde-apuci ? Ce fel de fire oi fi avînd ? Începi să semeni cu taică-tău. Ai, ai, ai !” se căina Aleksandra. Bea-ți ceaiul și mănîncă ceva că ai să te

prăpădești. Ești o slăbătură. Tu n-ai auzit că *Maiștrii* sunt sălbatici, fură copiii și-i mănincă ? !” Irène-Nathalie izbucnise în râs. Uitaseră că nu mai era de cinci ani, când aceste povești puteau să fie crezute. „Nu-i adevărat. Sunt niște oameni sfinți, așa spune toată lumea.” Și se hotărîse în sinea ei să-i urmeze, fermecată mai ales de tinărul acela cu ochii scurși, despre care lumea spunea că e fostul ofițer de ulani Aleksei Kostrovski-Inkermann, prins în Urali de trupele răsvrătite de tătari și căruia atamanul Iermolai îi arsese ochii cu fierul înroșit, ca să nu mai vadă pe unde să se întoarcă din stepă.

Timp de o săptămînă, cît *Maiștrii* întîrziară în tabăra de lîngă riul Smela, Irène-Nathalie îl căută zadarnic pe Aleksei Kostrovski, care se refugiase în schitul Precistei, de lîngă tîrgușorul Smela, la șase kilometri depărtare de Kostiol. Îi întrebaseră pe *Apostoli*, și aceștia nu vruseseră la început să-i spună unde-l găsește. Starostele o chemase la el, îi mîngîiase fața cu palmele, ca și cum i-ar fi cîștit chipul și o întrebaseră ce o mîină spre acel orb. „Un mare păcat, sfinția ta, vreau să mă spovedesc.” „Și de ce nu mi te spovedești mie ?” întrebaseră starostele. „Lui vreau să mă spovedesc ! Am un motiv.” Starostele n-o mai întrebaseră nimic și-i spusese unde-l găsește. Într-un ceas, mai mult alergînd, fusese la schitul Precista, ascuns într-o văioagă plină de smeuuriș. O mîină o remușcare îngrozitoare. Cele cîteva luni cîte trecuseră de la moartea lui Clariss nu se mai gîndise deloc la el. Voia parcă să șteargă din amintire orice urmă și numai la auzul acelei fraze, că Aleksei Inkermann fusese ofițer de ulani, îi venise ideea răscumpărării păcatului.

Pe acesta îl găsise, văzîndu-i mai întîi ciinele care păzea o chilie săpată în stîncă. La început îi fusese frică să se apropie, dar știa de la Sofia Branițkaia că, dacă nu-ți e frică de animale, ele fug din calea ta, așa încît urcase fără teamă poteca gloduroasă la capătul căreia se afla chilia. Într-adevăr, ciinele fugi din calea ei fără să mîriie. Furișîndu-se ca un animal de pradă, Irène-Nathalie intrase în scunda încăpere în care ardeau o mulțime de luminări, consumate pe jumătate. Se oprise incremenită în spatele lui Aleksei Kostrovski-Inkermann, care, gol pînă la briu, se flagela cu un cnut cu mai multe curele subțiri,

la capătul cărora se aflau bile de plumb. Toată spinarea îi era plină de sînge, și mici pîrîiașe rubinii curgeau pe spatele lui musculos. Bărbatul nu o auzise. Curelele cnutului șuierau și ea tresărea de cîte ori auzea plumbii înfigîndu-se în carne și maculînd-o. Ciudat lucru era că tocmai această priveliște sălbatică a omului însîngerat o fascina, neputîndu-și lua privirea de pe spatele lui.

Nu știuse niciodată cît timp trecuse de cînd îl privea. Cînd se prăbușise cu fața în ceara topită a lumînărilor, și în nări Irène-Nathalie începuse să simtă un miros de păr ars, se repezise și-l smulsese din mijlocul flăcărilor. El nu simțea nimic, stătea ca-n transă cu acei ochi albi, scurși, frumos, fanatic ca un Christ răstignit. Și o senzație ciudată de bucurie interioară, pe care n-o mai avusese niciodată, o învăluisese. Alergase afară și adusese un ciubăr cu apă pe care-l găsisese la intrare. Îl spălase întîi pe față cu palmele ei mici, pe ochii fără vedere, ca și cînd l-ar fi mîngîiat, pe spate și pe picioarele goale, însîngerate de drumuri.

El se trezi tîrziu. Oftase prelung, neînțelegînd ce i se întîmplă și pe urmă, cu simțul ascuțit al celor orbi, își dăduse seama că este privit. „E cineva aici?” întrebă. „Da, eu, Irène-Nathalie.” „Cine ești tu, Irène-Nathalie?” „O fată.” „Și ce cauți?” „Te-am urmat.” „Vrei ceva de la mine?” „Da. Vreau. Să mă mîntui.” „De ce să te mîntui?” „De un rău mare pe care l-am făcut.” „Ai un glas de copil. Ce rău mare poate să facă un copil?” „Am dorit moartea cuiva.” „Și acela a murit?” „Da.”

Maistrul Aleksei Kostrovski-Inkermann, fost ofițer de ulani, prinț de Podolia Mare, tăcuse un lung minut, gînditor. Pe urmă întrebă: „Și ce moarte i-a ales Domnul?” „S-a-mpușcat.”

Se ridicase. Era înalt cît Clariss, avea plete blonde ca el, aceeași trăsătură brutală a gurii, expresia disprețuitoare a tuturor militarilor, a celor obișnuiți să comande. „Unde ești?” întrebă. „Aici.” „Du-mă afară.” Irène-Nathalie îl condusese. Barba încă îi mirosea a pîrlit. Era plină de ceară de la lumînările arse. Fostul ofițer de ulani se așezase pe o stîncă. Era o zi de vară însorită. Deasupra lor țiuiau lăstunii. „E frumos afară, nu? Arde

soarele. Îl simt. Îl văd. Îl știu. Ultima dată l-am văzut când aveam douăzeci și trei de ani.“ „Ce păcate plătești ?“ întrebase Irène-Nathalie. „Cine știe ?“ Fata tăcuse sfioasă, privindu-l. Pe chip avea serenitatea sfinților din icoane, adică acel aer absent de la tot ce era în jur, a celor care trăiesc mult timp singuri, în deșerturi sau pe mare. „De ce te biciuiai ?“ Irène-Nathalie așteptase mult timp răspunsul. Aleksei Kostrovski-Inkermann zimbise și-i spusese în șoaptă, ca și când i-ar fi încredințat un secret : „Răul trebuie întâmpinat cu umilință. Numai umilința o să ne mai scape. Omul este pierdut. Nu mai știe ce e grația. A trebuit să mi se întâmple o mare nenorocire ca să înțeleg asta. Tu pricepi ce spun ?“

Irène-Nathalie nu-i răspunsese. Nu-nțelegea mare lucru, dar el trebuia să vorbească, asta o știa. Așa că-l lăsă să o facă. „Numai în adâncul unei mari dureri, scăldându-te într-o mare de lacrimi, poți să-l răscumperi pe om și faptele sale. Iisus n-a fost răstignit o singură dată. El este Omul, și Omul este răstignit în fiecare zi, de o mie, de o sută de mii de ori. Rănile de pe spatele meu și de pe tălpi, sîngele care curge este și sîngele lui. În suferință ne amestecăm sîngele cu Mîntuitorul. Umlință, umilință, umilință... Înțelegi ? Și acum du-te și adu-mi biciul acela.“

I-l adusese. Aleksei șuierase o dată și ciinele se apropiase gudurîndu-se. „Cum de nu te-a lătrat ? Ești cu adevărat neprihănită. Cățeaua Marișka știe cine e neprihănit și cine nu. Și acum trebuie să te duci acasă, la ai tăi. Ești din Kostiol, nu-i așa ? Te-ai luat după noi.“ „Da. Așa este.“ „Toți copiii fug după noi și-și părăsesc părinții. Dar tu trebuie să te întorci acasă. Ai părinți, nu-i așa ?“ „Da. Numai pe mama.“ „Și tatăl ?“ „Tatăl e plecat în lume.“ „Înțeleg, Irène-Nathalie. Pe mine știi cum mă cheamă ?“ „Da. Aleksei Kostrovski-Inkermann.“

Coborau spre șoseaua care ducea la tabăra *Maiștrilor*. „E mult de mers, nu-i așa ?“ „Da. Într-un ceas și jumătate vom fi la Smela și de-acolo ajung la Kostiol“, spusese Irène-Nathalie. „Ești o fată înțelegătoare. Ai să ții minte ? Răul trebuie întâmpinat cu umilință, copila mea...“ Avea o voce blîndă, nefirească.

— Ce spui de o asemenea ființă care taie rochiile cu foarfeca, îngroapă păpuși, își urăște primul iubit și-i dorește moartea, fapt care-i și reușește ?

Armand o privea neîncrezător. Se văzuseră de câteva ori, de la recepția aceea, cînd îi fusese prezentată de cineva, el nu mai ținea minte de cine. Se aflau la Posada, în curtea castelului Marthei Bibescu, într-o zi senină de toamnă a anului 1942. Curtea era plină de invitați — sosiți cu mașinile scăpate de rechiziție prin cine știe ce mijloace. În salonul de jos, precum altă dată la Mogoșoaia, prințesa prezida căsătoria Marinei Stirbey cu George Cantacuzino. De undeva, de la bucătăriile din curte, venea un miros subtil. Se pregătea prăjitura *babas au rhum*, cum o numeau snobii invitați ai prințesei, savorinele știute de orice gospodină, ce aveau să fie servite după fazan cu vin *Château Lafite*.

— Nu mi-ai răspuns, stăruise Irène-Nathalie Mavrocordat privindu-l drept în ochi. Spune drept, mă credeai o biată provincială, trăită pe la rudele bogate, din pomana lor și-atît, nu-i așa ?

Avea o privire învăluitoare, un amestec ciudat de tandrețe și ironie îi licărea în ochi.

— Te lauzi. Toate femeile inventă ceva groaznic în biografia lor. Vor să fie interesante. Mi s-a întîmplat de multe ori. Trucuri vechi.

— Deci nu mă crezi ? Îți jur că este adevărul-adevărat.

— E un adevăr care nu mă interesează, dacă vrei să știi. Îmi face plăcere să mă plimb cu dumneata și atît.

— Cam puțin, rîsesse ea scurt, fără cochetărie, ca un om care bagă de seamă că este prețuit cît nu merită.

— Ia-o cum vrei. Oricum, tot ceea ce mi-ai spus despre copilăria dumitale a fost încîntător, te rog să mă crezi. Eu am o biografie banală. N-am să fiu la înălțimea celor ce mi-ai povestit.

— Nici n-am să-ți cer așa ceva. Cînd ai să simți nevoia să mi te spovedești, s-o faci fără invitația mea. Rămînem prieteni, nu-i așa ?

Și-i întinsese mîna. O mînă ușoară, slabă, înnegrită de soare. O iubea încă de pe atunci, dar nu știa, sau nu

voia încă să recunoască. Nu-i trebuia un asemenea sentiment. Dar ceea ce simțea el acum nu putea fi supraviețuit, interzis, așa încît acceptă de formă.

— Cum vrei. Rămînem prieteni.

Ajunseseră în fața intrării. Pe fațada neagră, de piatră, se urca un rug roșu de iederă. Nu era frig. Soarele încă încălzea. Dinlăuntru se auzeau sunetele infundate ale *Jazzului Corologos*, care încă nu fusese luat pe front. Un bărbat cînta *Sonny Boy* și melodia suna straniu în acea adunare de lume elegantă, îmbrăcată în costumele secolului al XVIII-lea.

— Ce se întîmplă astă-seară ? întrebuse Armand, care fusese adus pe neașteptate aici de Irène.

— Ce să se întîmple ? Se mărită Marina Stirbey cu George Cantacuzino, și prințesa a avut ideea de a-i ruga pe invitați să vină în costume de epocă.

Armand o privi uluit.

— Și eu ce naiba să caut aici în *homespun*.

Irène îl apucă de braț.

— Nu te mai formaliza atît, că nu-i nimic. Mătușă-mea știi că nu e conformistă, așa încît hai să intrăm.

— Despre cine vorbești ?

— Despre Martha Bibescu. Tatăl ei, Jean Lahovary, fostul ministru, a fost căsătorit cu Smaranda Emma Mavrocordat care era verișoara mamei. Nu prea ești familiarizat cu aristocrația română.

— Știi că sunt venit în țară abia de cîțiva ani și că am trăit în Argentina.

— Da, știu. Evelynne îți spune „văcarule“, într-un fel foarte familiar.

— Ce vrei să spui ?

— A, nimic. Vorbește lumea. Se spune că sora mamei tale n-are nimic sfînt.

— Geloasă ?

— Poate. Ascultă, Armand (și-l fixă o secundă) : Noi chiar flirtăm ?

— S-ar părea că da. Nu-ți convine ?

— Să mă mai gîndesc.

Irène avea un fel ciudat de a fi cochetă. O constrîngea peste care voia să treacă, nereușind totdeauna. Probabil că nu voia să fie luată drept o libertină cum treceau

fetele din aristocrație, care se lăsau surprinse la aceste reuniuni mondene îmbrățișându-se cu tinerii lor parteneri pe care-i schimbau de la ceas la ceas.

Înăuntru era destul de cald, deși ferestrele erau deschise și dinspre munți venea un val de aer rece. Fetele, în rochii de satin, roz, cu trene pe care fuseseră brodate frunze de argint sau ghirlande de trandafiri, cu pantofi de mătase; altele în rochii ușoare de gaz, de culoarea ceaiului, stil Louis XVI, cu franjuri de perle, prinse cu orhidee albe sau crizanteme; jupe de satin turquoise, presărate cu garoafe sau trifoii, cu corsaje legate de umeri cu semilune de diamante; bărbații costumați în gonfalonieri, mușchetari sau gondolieri, cu dominouri și manșete de mătase. Inginerul Caranfil se deghizase într-un costum de doge venețian, soția lui purta o rochie de satin alb, presărată la poale cu un frunziș argintat de ierburi nebune, cu o broderie de aur și argint care îi încadra umerii. Soții Calomfirescu veniseră și ei în costume de stradă, ca și Armand, dealtfel nu erau singurii. Puști de șaptesprezece ani, strănepoții prințului Brancovan, în pulovere albe subțiri și în pantaloni, dansau frenetic cu niște fete blonde, în rochii de mătase foarte strinse pe corp, arătându-le formele proaspete.

— Ce spui de chestia asta? Nu voiai să intri. Martha dă întotdeauna baluri de epocă, dintr-o nostalgie pe care i-o înțeleg. Iarna trăiește la Paris. Vara stă la Mogoșoaia sau aici, se plictisește. A, iat-o.

Se îndreptară amândoi spre gazdă, instalată într-un fotoliu, așezat într-un colț al salonului.

— Ia un pahar de șampanie, să închinăm cu ea, îi spuse Irène, și-i făcu semn unui valet care servea pe invitații care nu dansau. Armand o salută, scuizându-se că n-a știut la ce ceremonie vine, dar prințesa îi făcu un semn cu mâna, că nu face nimic, invitându-i alături.

— Stați lângă mine și simțiți-vă bine. Tu ce mai faci, Irène?

— Bine.

— Și mătușa ta?

— Cu pisicile ei, cum știi. Acum i-a adus cineva un motan siamez, o minune, ce-i drept. *Toute la maison sent le pipi.*

Prințesa rise cu glasul ei deschis.

— Ce naiba le-o da de mâncare pe vremurile astea ? Că-ți spun drept, uite, și eu am dificultăți. Se fac rechiziții pentru război. Trebuie să dăm tain de carne pentru front. Ne vine destul de greu.

— *Tante* Nicole se descurcă. Are un măcelar care-i aduce bojog de la abator.

— *Ah, quelle horreur !* suspină prințesa. *Qu'est-ce que c'est ça, bojog ?...* Măruntaie de vită ? Și pisicile ei bengaleze, siameze — zici că are și una siameză acumă — mănâncă așa ceva ?

— Ba bine că nu !

— Ah, s-o vadă răposatul Grégoire, care era medic, și încă ce medic ! Cum dădea mâna cu cineva, se și ducea să se spele cu spirt. Avea oroare de microbi. S-o vadă cu haita asta de pisici !... Am trecut pe la voi acum câteva luni, tu nu erai acasă, și m-am speriat, draga mea, în ce promiscuitate puteți să locuiți ! Mă rog, ai cămăruța ta sus, chilia plină de icoane, dar ea cum o putea să rabde, nu mai înțeleg. Toată podeaua era plină de farfurioare cu lapte, că le dă și lapte, dacă înțeleg bine, și pisicile alea țipau și se încurcau printre picioarele noastre. Și ea chiorlăia la ele, le alinta. Ei, nu, că a căzut în doaga asta ! Și parchetul ăla nu l-ați mai făcut și voi de ani de zile. Era negru. Urită-i sărăcia. Și nu atît că e săracă, dar s-a zaharisit.

De grupul lor se apropia acum doctorița Vătămanu, îmbrăcată de oraș, cu pantofi cu tălpi mari de *crêpe*, tăpălgoasă, cum o știau cu toții.

— Bună, Martha. Ce faceți, copii ? se adresează Irènei, privindu-i ochii triști, cenușii. Tot mai înveți croata aia ? Să mă bată Dumnezeu dacă înțeleg de ce există o limbă croată și una sîrbă.

— Pentru că sunt două popoare diferite. Pur și simplu, hohoti prințesa. A, uite-l și pe doctorul Sergiu Lăcănescu. Te pomenești că-ți face curte !

Psihanalistul sărută ceremonios mîinile prințesei și ale Irènei.

— Dacă bag bine de seamă, e și doctorul Polycrat aici. Oare eu l-am invitat sau altcineva, că la mine există obiceiul să se facă invitații în lanț, că n-am ținare de

mente. Astă-seară putem să mîncăm pe săturate, că are cine să ne scape.

Doctorița Vătămanu își așază monoclul la ochiul stîng și îl măsură de departe pe contratele ei.

— Cu cine dansează ? întrebă prințesa.

— Cu doamna Cernat, îi răspunse doctorița Vătămanu. Ascultă, Martha, am auzit că George Cantacuzino e arhitect.

— Ce, nu știai ? Aristocrații noștri s-au apucat de meserii mai lucrative. Părinții lor și-au vîndut de mult moșiile și au trebuit să muncească.

Prințesa avea un zîmbet ironic în colțul buzelor. Îl privi în treacăt pe Armand și-i spuse mușcător :

— E vremea *self-made-man*-ilor. Nu-i așa, domnule Sachelarie ?

— Dacă v-ați lua după cariera mea, eu aș fi mai mult un fermier uitat într-un birou al domnului ministru Tismana.

— Spune drept, nu ți-e dor de pampa ? N-am fost în Argentina, dar îmi închipui ce înseamnă să fii proprietarul a cinci mii de vaci. Asta îți dă dintr-o dată un sentiment de putere, de bogăție. E ceva palpabil. Noi, aici, în Orient, ne conservăm castelele a căror întreținere costă, te rog să mă crezi, destul de mult, plătim servitori nenumărați și dacă avem cîte-o livadă de piersici, cum am eu, și o baltă ni se pare că suntem miliardari.

— Ei, lăsați, doamnă, spuse psihanalistul apucînd de pe tava lacheului o *limbă de pisică*, pe care o ronțai cu discreție. Nu mai puneți la socoteală moșiile, viile...

— Eu n-am vii, dragul meu. Valentin nu suferă podgorenii.

— Da, dar aveți o fabrică de ciment la Posada. Și cimentul e aur pe vremea asta. E nevoie de cazemate, se mai fac *Block-haus*-uri.

Martha Bibescu îl fixă o clipă, gîndind probabil că doctorii psihiatri erau cam într-o ureche.

— Dar dumneata nu știi, domnule Lăcănescu, că toate fabricile sunt rechiziționate de armată ? Mareșalul ne-a lăsat în sapă de lemn. O fi el război sfînt, cum îi zice, dar proprietatea e garantată de Constituție. Și dumnealui a uitat că mai avem și o Constituție.

Pe Armand îl plictisea toată această conversație, așa încît o invită pe Irène la dans.

— Nu știi că nu dansez ? îi spuse fata, luîndu-i brațul și conducîndu-l printre perechile care se mișcau în ritm de *swing*.

— Ei, asta e bună ! Dar de ce nu dansezi ?

— Nu-mi place, pur și simplu.

— Nu te înțeleg.

— Dacă vreau să-mi frec pîntecul de cineva, nu e nevoie s-o fac în public.

Irène-Nathalie Mavrocordat avea cîteodată un limbaj frust, golănesc. Se vedea că-i plăceau mediile artistice. Îl pomenise odată pe sculptorul Băcică, care dădea petreceri la el în atelier. Acolo venea o lume amestecată pe care și Armand o cunoștea bine. Niște fete frumoase, sărmane, pe care pictorii le închiriau cu ora, oră în care intra și culcatul cu ele.

Nu spuse nimic. Ajunseseră afară. Se înserase, se făcea frig. De la schitul din apropiere se auzeau clopotele de seară.

— Cine știe ce șotii a mai pus la cale Marina Stirbey. E și asta o nebună... Ai cunoscut-o ?

— Încă nu m-a prezentat nimeni.

— O s-o cunoști. Mi se pare că dansează în salonul de sus. Acolo se distrează intimitii. Le cîntă orchestra lui Malagamba. Aia sunt și mai nebuni. Știai că e aviatoare ?

— Cine ?

— Marina Stirbey. A făcut cîteva raiduri în Africa, a bătut recordurile. O să cadă și ea, ca frate-meu. Că și lui Nichifor Belizarie îi spuneam să mai lase naibii planoarele alea. Zău că era o nebunie. Ai văzut vreodată un planor ?

— Am văzut, cum să nu văd ? M-am și urcat într-unul.

— Și nu ți-a fost frică ?

Armand surîse. Să fi știut ea în ce fel de planor se urcase el pe frontul din Spania...

— Depinde de împrejurări.

Se apropiaseră de curtea interioară care dădea spre un munte fioros. Pe scări, cîțiva țărani cu facle aprinse luminau decorul sălbatic.

— Dacă află Mareșalul că doamna prințesă sfidează regulile de camuflaj o să-i tragă o amendă de-o s-o sature. Ploieștiul e aproape.

— A, te-nșeli. A fost de câteva ori pe-aici. Ce-i drept, nu știu dacă în timp de război sau înainte, când era un simplu colonel sau general. Sunt prieteni.

Pe scări cobora polcovnicul Dimitrie Pavlovici Ignatiev, însoțit de doi servitori. Îi salută în treacăt. Irène făcu un gest ca și cum ar fi vrut să-i spună ceva, dar ebenistul era grăbit.

— Îl cunoști ? întrebă Armand.

— Cum să nu ? *La vieille aristocratie de la Russie...*

— Ce ciudat lucru ! Voi aveți un mare avantaj. Sunteți ca masonii sau ca evreii : o comunitate. Unde vă duceți, aveți cunoștințe, vă simțiți ca acasă.

— Este adevărat ; dacă mă gândesc bine, când voi ajunge la Paris o să cunosc vechea aristocrație franceză pe care a mai ciopârțit-o doctorul Guillotin puțin. O clasă care dispare, deși a fost invadată de impostori.

— Nu înțeleg.

— A, e foarte simplu. S-a ajuns la o inflație de marchizi, de duci și de contese. La Napoli există falsificatori de diplome. E o adevărată calamitate. Nici nu mai știi cum să-i mai deosebești pe aristocrații adevărați, de cei falși. În special fiii negustorilor bogați au un *penchant* pentru așa ceva. Își fabrică imediat o identitate cât mai strălucitoare și mai obscură. Inventează domenii, se înconjoară de mulți servitori, mai încoace își cumpără automobile luxoase, mărcile cele mai bune, dar tocmai asta stârnește bănuiala, bogăția ostentativă. Veritabila aristocrație a sărăcit. Trăiește un naufragiu social, nu știu dacă înțelegi. Ceea ce o caracterizează este lăcomia și nefrenarea. Bărbații și-au tocat averile la jocuri de cărți, pe amante, pe cai de curse... Ei, unde mai e noblețea imemorială care l-a așezat pe Hugues Capet pe tronul Franței în 987, *réputé noble de toute éternité*, din care făcea parte ducele d'Harcourt ? Unde e *la noblesse d'épée*, *la noblesse de robe* ? Amintiri. Au venit parvenții lui Napoleon, *la noblesse de l'Empire*.

— De fapt, nici nu înțeleg bine ce înseamnă aristocrația.

Irène-Nathalie se așezase pe un trunchi de copac. Pe umeri își pusese o pelerină. Lampioanele venețiene, verzi, roșii și galbene, lăsau dire pe pavajul negru de ardezie.

— Cum să-ți spun eu... unii o confundă cu cei bogați, dar ea e de fapt pătura care gîndește sau care lenevește. O pătură care conservă, să zicem, manierele și un stil de viață desuet, dar frumos. Ceva care se pierde, Armand, înțelegi ? Un fel de a exista care se pierde. Ia-l, de pildă, pe tatăl meu, Hercule-Onessime Mavrocordat. Recita din Homer și-i plăceau măslinile, deși stătuse foarte puțin în Grecia, alungat de sărăcie. S-a căsătorit cu maică-mea pentru că a fost bogată. Nu atît de bogată pe cît erau alți nobili polonezi sau ruși, dar a avut ce să toace, cum se zice. Multă vreme am crezut-o pe mama puțin nebună. Accepta toate minciunile aceluia om care voia să îl imite pe bunicul Iuzea. Dar acela fusese un aventurier veritabil. Într-adevăr, bătuse toată Siberia, de la lacul Baikal pînă la Ussuri, pe cînd tatăl meu eșuase în Paris, cum am aflat după moartea lui. N-a apucat să deschidă nici Galeria aceea de artă, la care visa. Picta, încercase să vîndă tablourile altora, nu i-a reușit nimic. Poate crezi că era bețiv sau afemeiat. Nici măcar asta. Pur și simplu era un om leneș, un visător, unul din acele personaje ale lui Cehov, dacă l-ai citit, care mor cu zile, visînd la ceva pe care n-au să-l facă niciodată. Cît privește călătoriile lui, mergea din cînd în cînd cu trenul la Le Hâvre și dădea cîteva scrisori unor marinari, întrebîndu-i în ce port or să se oprească. Le antedată și scria dedesubt numele localității pe care n-o văzuse niciodată. Inventa povești foarte frumoase despre palatele birmaneze pe care le cumpărase și le jucase la cărți. Cred că n-a văzut, în afară de portul acela și Parisul, nici un alt oraș din Franța. Am rugat-o pe Martha, pe mătușă-mea, să-mi spună adevărul. N-a vrut, se făcea că habar n-are, abia acum doi ani, cînd el a murit de-un cancer, ne-a spus că o dusesese greu, din expediente. Era plin de datorii. Îl urmăreau creditorii. Se ascundea de ei. Avea, ca Balzac, o locuință cu două ieșiri. Îl mai ajutau prietenii, dar să știi, că tot vorbeam noi despre aristocrați, ei sunt foarte egoiști și, mai ales, nu pot să-i sufere pe cei care s-au ruinat. Contesa

Sofia Branițkaia spunea : „Dragii mei, cînd îl vezi pe un cunoscut care nu mai are credit în tîrg, s-o iei pe trotuarul celălalt“. Era o cruzime în ceea ce spunea ea, dar și un mare adevăr. Foarte mulți oameni din tagma noastră trăiesc într-un fel de cerșetorie deghizată.

Invitații începuseră să iasă în curte, pentru că prințesa Martha Bibescu dăduse semnalul începerii seratei venețiene. Mergea greu, înaintea cetei de petrecăreți.

— Ce se întîmplă cu ea ? întrebese Armand. Văd că umblă greu.

— A, un accident la o naștere...

Cele două orchestre se suiseră pe o estradă din mijlocul curții care era iluminată acum de cîteva reflectoare. Fetele, în rochii lungi de epocă, chicoteau cu băieții de bani gata, cu care dansaseră pînă atunci și cu care aveau să continue petrecerea pînă se așeza masa în salon. Se auzi *Alexander Rag in Band* și perechile se refăcură.

— Nu ți-e frig ? o întrebese Armand pe Irène, care căuta cu privirea în mulțimea de invitați pe cineva.

— Nu, îi răspunse Irène, sunt obișnuită. Vin des aici. Pe urmă, ca și cînd atunci și-ar fi adus aminte, adăugă : Sper că nu se vor îmbăta atît de tare încît să se apuce de prostii, cum fac mai totdeauna.

— Adică ?

— Ai să vezi. Își dau poalele peste cap. Mai ales puștii ăștia, noua generație, parcă au înnebunit.

— Vorbești ca o bătrînă.

— Să știi că sunt bătrînă. Am trecut de treizeci de ani.

Armand o măsură cu o curiozitate sinceră.

— Nu mi-aș fi închipuit. Pari foarte tînără.

— Îți mulțumesc, Armand. Ești drăguț, dar să știi că uneori mă simt foarte bătrînă. Am o fire tristă.

— Trebuie făcut ceva pentru asta. Îți promit că am să mă ocup de tine.

— A, ești atît de ocupat ! Și pe urmă ai alte femei, parcă eu nu știu ? Unui bărbat ca tine îi trebuie niște fete vesele, fără probleme.

Irène surîsesese trist.

— Nu vrei să ieșim într-o seară la Colonnade ? E un bar frumos la Șosea. Ai fost vreodată acolo ? o întrebase Armand.

— Nu ți-am spus că nu dansez ?

— Atunci să mergem la curse, la Băneasa. Am înțeles că-ți plac caii. Călărești, nu-i așa ?

— Asta, da. Dar de unde luăm cai ?

— A, nu e o problemă. Îi închiriem de la cercul de echitație din Calea Plevnei. Au niște animale superbe. Irène bătuse fericită din palme ca un copil.

— Chiar vrei să-mi faci plăcerea asta ?

— Cum să nu ? Hai să fixăm și ziua. Uite, marți sunt mai liber. Pe la cinci e bine ? Ba, nu la cinci, că se-nsearează devreme. Pe la trei. Mergem pe Aleea călăreților de la Șosea. Cunoscut pe cineva și la hipodrom. Marțea nu sunt curse după-masa. După ce luăm masa undeva, poate ne dă careva și o *sulki*. Știi ce e aia o *sulki* ?

— Cum să nu ? Bate mîna ! Dar ce naiba fac ?

Armand privi la grupul de tineri în pulovere albe, care, conduși de polcovnicul Dimitrie Pavlovici, cărau niște roți învelite în paie dintr-un grajd. Invitații Marthei Bibescu nu mai dansau. Priveau numai la grupul acela care părea foarte ocupat.

Era cît pe-aci să se dea de gol. „Doar nu ne aflăm în noaptea de San José, în Spania !” Tăcu.

— Țștia-s nebuni ! spuse Armand. Sper să nu dea foc roților.

— Nu m-aș mira, ți-o spun drept. Au mai făcut ei chestii de-astea. Dimitri e capul răutăților !

Armand o privi intrigat.

— Cine-i Dimitri ?

— Dimitri Pavlovici Ignatiev.

— Sunteți cumva rude ? Nu m-aș mira.

— Nu. A trăit ca și mine la Kiev, o vreme.

— V-ați cunoscut, acolo, în Rusia ?

— Nu. Sunt cîteva luni de cînd l-am întîlnit la o recepție și din cîteva fraze ne-am adus aminte de o mulțime de lucruri și locuri comune.

Armand avusese dreptate. Paiele ardeau și roțile erau rostogolite spre văile din jur. Cei de față chiuiau de plăcere. Spițele aruncau scînteii ca moriștile chinezești.

— Sper să nu ia foc vreun stog sau vreun pătul din vale, zisese Irène.

Orchestrale de jazz cîntau *Adiós, muchachos*. Muzicanții erau nepăsători la ceea ce se petrecea în jur. Prințesa striga grădinarilor aflați, undeva, în întuneric :

— Pregătiți gălețile cu apă și furtunul de incendiu, că nebunul ăsta de rus ne dă foc la castel !

Fetele își suflecaseră rochiile lungi și săreau în iarbă ca iepurii.

— *Îi înec pe țapu' ăla bătrîn !* spunea fiul lui Corfirotu, un atlet de aproape doi metri care băuse ceva mai mult. Ce idee să dea foc roților ! Te costă o avere să faci altele pe vremurile astea. Roți de trăsură, boerești.

Toată valea era luminată feeric de roțile acelea oarbe care aprindeau iarba uscată.

— Noroc că nu e vînt, spunea careva.

Grupuri-grupuri, invitații se îndreptau spre intrare și primii sosiți dădeau peste cap cocktailuri colorate, pregătite de valeți în timp ce ei lipsiseră.

Cînd se auziră primele strigăte :

— Arde o claie de fîn jos ! Mă, băieți, dați o fugă pînă acolo cu tulumbele.

Se auzeau răcnetele unor femei

— Arde ! Arde !

— Nu, că rusul ăsta nu-i sănătos la cap ! spunea doctorița Vătămănu.

Puștii în pulovere albe făcuseră o capră lungă, ocolind teată peluza din fața palatului, puțin păsîndu-le de focul care se întindea.

— Mai lipsește cineva să bată toaca, făcu Armand.

Irène nu pricepea. Privea spre intrarea palatului, unde Martha Bibescu îl certa pe Dimitrie Pavlovici :

— *Mais, vous êtes fou, mon prince...*

— *C'est le plus bel incendie de ma vie... Je ne pouvais le rater.*

— *I'll give you a good thrashing.*

— Îl umilește, înțelegi, Armand ? Nu-i permit ! spusese Irène și se repezise spre intrarea salonului. Polcovnicul Dimitrie Pavlovici Ignatiev rămăsese singur. Când o auzi pe Irène, se întoarse cu fața la ea și aceasta îi sărută mîna.

La sfîrșitul verii revoluției poloneze, Aleksandra Ilarietna și Dorofeea Zahacinski, împreună cu Irène-Nathalie, locuiau în strada Sviatoslavskaia, într-o casă de raport din cărămidă galbenă, într-un cartier de oameni săraci. Unele străzi se terminau în niște locuri virane, numite *iaruri*, gropi, care erau astupate de ani de zile de *kalamăștele* care cărau pămînt la nesfîrșit. O lume amestecată dădea tîrcoale acelor locuri : flașnetari cu papagali aduși de la Kostroma, negustori de undițe care aveau niște dughene în care găseai bucățele de plută colorate, acvarii, peștișori de aur, păsări, ouă de furnici și ațbîilduri. Pe trotuarele, și ele din cărămidă galbenă, treceau flașnetari care cîntau *polka*, *Despărțire* și *Hei, plină-i, plină cu vîrf desaga mea*. Revoluția poloneză fusese înăbușită, lumea își vedea de treabă, ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat. În iarna următoare, Irène-Nathalie primise în dar de la Dorofeea Zahacinski o pereche de patine *Yacht Club* și se amestecase cu liceenele care valsau cu mîinile vîrîte în manșoane mici la patinoarul din parcul public. Băieții făceau „pistolul“, alunecînd cu un picior și cu celălalt întins înainte. Pe străzi se anunța balul de la *Clubul negustorilor* și la circ umbla pe sîrmă *Murelatos*, *asul înălțimilor*, cel care își dăduse drumul cu un avion cu aripi de pînză de pe turla bisericii Uspenski și nu pățise nimic. Se lansaseră *Loteriile Allegri*, cele care plăteau repede. Capelmaistrul Trișka cînta în chioșcul înghețat de lîngă patinoar valsul : *O vară ce nu se mai întoarce*. La teatrul de dramă *Solovțovski*, unde Dorofeea Zahacinski o dusesese sus, la galerie, văzuse piesa *Ordonanța Selmenko*. Sala era tapisată cu catifea albastră și avea niște loji mici ca niște gondole. Parterul scliffea de bijuterii, blănuri și binocluri de sidef. Candelabrele aprinse în pauză luminau părul strălucitor al femeilor și cortina de catifea. Doamnele erau îmbrăcate în largi rochii de atlas de culoarea castanei, brodate cu flori și frunze galbene, învelin-

du-și umerii pudrați în șaluri ușoare. Scoteau micile lor batiste de dantelă și-și ștergeau năsucurile. Când nu se mai auzeau tusele bărbatilor, o ureche atentă ar fi deslușit tropăitul cailor de-afară, de la intrarea teatrului. Ah, dar câte minuni nu existau în Kievul acesta ! La cinematograful, care se numea pe atunci *illusion*, pe o pînză se putea vedea filmul *Erupție pe insula Martinica*, „film de vederi“, cum scria pe un afiș. În primăvară se deschisese iar marocul de la Kontraktovaia, în cartierul Podol. Irène-Nathalie umbla, ca odinioară în Kostiolul păduchios, printre chioșcurile de birne, prin zăpada topită, ocolind butoaiile cu amsii, ferind tarabele cu turtă dulce ale negustorilor și privind călușeii care erau minăți de un grup de haidamaci care învîrteau o roată uriașă. La panopticum, un trenuleț te ducea printre schelete de oameni morți la *Castelul din Nürnberg*. Și în cortul acela de pînză se auzeau strigăte înfiorătoare de cucuvele. Într-o altă încăpere, președintele Franței, Carnot, zăcea asasinat pe podea, în frac și cu decorații, iar regina de ceară, Cleopatra, era mușcată de un șarpe negru de gît. Rusalce cu ochi liliachii zăceau într-o cadă de zinc. Mai erau acolo o gorilă împăiată și *Regele saducheilor*. Lumea ieșea năucită de la panopticum și cumpăra halva cu susan, marmorată sau vișinile glasate ale renumitului cofetar Balabuha. Era vremea cînd Niprul se revărsa cu tunete mari. Pe bulevardul Bibikovski înverzeau plopii înalți, piramidali, umplînd aerul cu un miros de tămîie. Pe urmă înfloreau castanii cu luminările lor galbene, roz și tro-tuarele erau invadate de omizi. Și pe Kreșciatik, fluturii, în cete, năvăleau prin ferestrele vagoanelor de tramvai. Uriașele parcuri, cu copacii lor seculari, bătuți de vînt, păreau că se aruncă la amurg în uriașul fluviu. Havuzurile din Dvortovii, Tarski și Kupeceski, care dădeau spre Podol, svîrleau coloane înalte de ape. De aici se auzeau sirenele vapoarelor și se vedea dealul Vladimirskaia cu monumentul cneazului, o cruce uriașă de bronz.

Văra, de-acolo ai fi putut zări Lavra îndepărtată și Riovni, fosta moșie a lui Potemkin. Niprul scăzînd, apăreau ostroave de nisip și cadeții din Kiev, cu epoleți albi, și liceenele cu uniforme cu năsturași de argint, din clasele preparatoare, umblau ținîndu-se de mîna pe liniș-

tita și umbroasa stradă Nikolsko-Botanicalskaia sau pe Tarasovskaia, oprindu-se în scuarul Nikolaievski, unde se așezau pe bănci, așteptând căderea întinericului ca să se sărute. *Liceul numărul 1* din Kiev, cu parcul lui secular, mărginit de patru străzi, era pustiu. Profesorii bărboși, cu surtucuri albastre, nu mai treceau pe sub bolțile străvechi și nu mai se auzeau ecourile pașilor lor pe coridoarele fără capăt. Directorul Bessmertnii, cu bărbuță aurie și cu frac de uniformă, plecase și el la băi, la Ialta.

Irène-Nathalie îi știa pe toți. Se împrietenise cu câțiva liceeni, obținuse dispensă de vîrstă și se pregătea să dea examen de admitere la *Institutul de fete*, în toamnă. Aceia îi vorbeau cu spaimă despre cabinetul înalt, cu tavan sculptat și covor roșu, al directorului care-i chema la el pe elevii răi, pe care îi exmatricula cu *bilet de lup*, ceea ce însemna că, practic, cariera lor de școlari era încheiată. Din peretele cabinetului lui Bessmertnii te privea cu priviri reci chirurgul Prigov. Prietenii ei i-l mai arătasera și pe dirigintele Nazarenko, care avea o barbă albăstrie, ondulată, de rege asirian și era poreclit Nabucodonosor. În capela liceului nu se mai recita *Magnificatum*-ul. Curtea era pustie, arar trecea cite-un paznic, fumînd dintr-o lulea și plimbîndu-se pe aleile pe care, în primăvară, alergaseră școlari.

Ofițerii de artilerie din oraș mergeau la moșia unchiului Kolea, o rudă îndepărtată de-a lor, unde tenorul Askocenski, venit de la Moscova, le cînta :

*În parcul în care-am stat atît de des,
De-ai să auzi deasupra șoapte line
Să știi că plînge-un suflet neînțeles...*

Irène-Nathalie bătuse orașul în lung și-n lat, de la Ripa privighetorilor pînă la ulița Fundukleevskaia, urca dealul către Zolotii Vorota și citeodată intra în mareașă catedrală Sfîntul Vladimir. Orașul fierbea de sutele negre contrarevoluționare. O atmosferă turbure punea la încercare nervii bărbaților, care vorbeau prin cafenele despre moliul de Kuropatkin și trădarea lui Stessel, despre predarea Port-Arthurului și delapidările de la intendenta armatei. Rusia părea un sac putrezit în flenduri. Flota ei fusese nimicită lingă Tușima. Se auzea că începuseră

pogromurile. Dorofeea Zahacinski și cu maică-sa puseseră icoanele la ferestre și făcuseră cu creta, pe porți, o cruce mare. Se spunea că la Moscova s-au ridicat baricade. În ceainării se adunau *drujnicii*, birjarii cu cojoace rupte, care discutau despre luptele de la podul Gorbati, dar lumea își vedea de treabă. De Irène-Nathalie se îndrăgostise liceanul Kozma Sergheevici, care o aștepta la colțul străzii, roșind de câte ori o saluta și pe care ea nu-l băga în seamă. Îi trimitea prin băieți mai mici cutii de bomboane, pe care ea le refuza. Învățase pe ce străzi se plimbă și îi ieșea ca din întâmplare înainte, dar ea-l evita. Îi plăcea să umble singură în cartiere necunoscute, privind la șirurile de covrigi de reclamă de deasupra brutăriilor, la precupețele care vindeau plăcinte calde sau la *poslušnicii* minăstirești, tineri, palizi, în rase cu cordoane lăcuite, care-i ospătau pe clienții birturilor cu ciorbă de urzici și amsii uscate. În oraș se aduseseră de la Odessa tutun de Feodosia, vinuri georgiene, dantele din Vologda, vase de sticlă de la fabricile lui Malțev și stambă din Ivanovo-Voznesensk. În strada Sviatoslavskaia, vecinele Dorofeiei Zahacinski și ale mamei sale își strigau una alteia peste gard că la băcănie se vindeau icre de Astrahan, saramură de scrumbii și muștar din Sarepta. Liceanul Kozma Sergheevici îi scrisese o scrisoare în care îi declara că o iubește și ea rupsesse hîrtia și o băgase pe foc. Puțin îi păsa de dragostea lui ! Umbla cu tramvaiul, privind la ofițerii de cavalerie cu favoriți negri care se duceau după-masa la regimente și la negustorii cu gambete cafenii.

Irènei-Nathalie i se părea că de-acum este o domnișoară. Trecuse examenul de admitere la institutul de fete, fără mari eforturi mai dăduse și niște diferențe și abia aștepta să învețe latina și germana. Prietenele ei mai mari îi povesteau despre profesorii lor, francezul Sairmou, cel cu o mînă paralizată, cu țacălie roșcată ca pe vremea lui Henri IV, care era rivalul lui Monsieur Hovas, din Bretania, care și el preda franceza. Într-o seară, pe bulevard i-l arătaseră pe profesorul de germană, Oskar Feodorovici, care minca pe o terasă homari, autorul operei *Buchetul vinului de Tokaj*.

Grădinile Kievului se arăneau în toamnă. Bătea un vînt trist în copaci și pe bulevarde cădeau castanele. Afîșe mari anunțau că la *Biblioteca Idzihovsk* de pe Kreșciatik se preda esperanto. Irène-Nathalie se întîlnea în fiecare dimineață cu directorul liceului de băieți, Bessmertnîi, cu bărbuța lui aurie, cu o mică sabie băgată în buzunarul viț-mundirului. Vecina lor, madam Kazanski, prietena bună a mătușii Dorofeea Zahacinski, confecționa panglici pentru semne de carte pe care le făcea cadou tuturor prietenilor. Irène-Nathalie, în uniformă, trecea în fiecare dimineață prin fața ferestrelor ei, mîndră, cu o servietă de mușama în mînă, cu părul strîns într-o coadă legată cu panglică. „Bună dimineața, madame Kazanski“, spunea și ea îi trimitea bezele de la fereastră. Elevul Kozma Sergheevici o urma, ca din întîmplare, la o sută de pași în urmă, cu figura lui de ciine bătut, fără să mai îndrăznească să o mai salute. Un vapor vechi, cu zbaturi, se tîra în susul Niprului. Crescătorii de albine coborau din parcuri cu stupii strînși în căruțe. Ziarele scriau că Stolîpin fusese împușcat la Kiev, la Operă, și că revoluția e aproape. În acest oraș de provincie, ofițerii în uniforme bine călcate, cu ledunci, eghileți, dragoane, săbii, pinteni, fireturi și decorații defilau mai departe duminica dimineața cu fanfara. Pădurile Cernigovului se decolorau. Ea mîncă înghețată la *François*, în piața Galițki, sub privirile bete ale liceanului Kozma, care n-o slăbea din ochi și pe care-l ascultase la o serbare comună a liceelor de băieți și fete recitînd versuri de Balmont :

*Plînsul de cuc în liniștea pădurii
Precum o rugă sună,
Precum un vers ciudat
Cînd primăvara glas îi dă naturii.
Îți pare lumea dar neașteptat
Și-aud precum un tropot, în fereastra mea,
Un ropot depărtat și straniu șopot...*

Liceanul se bîlbîise cînd o zărise în rîndul al patrulea și spusese un vers de două ori. Pălise sufocat, dispărînd în culise, urmărit de aplauzele ironice ale fetelor și ale băieților.

Nimic nu anunța evenimentele care aveau să vină. Berăriile erau pline, îndrăgostiții mergeau pe Dealul de Cretă, de la Odessa soseau calcani topiți, scrumbii, bibani, piețele gemeau de guvizi, de pietroșei, de nisiparițe, în coșuri se sbătea plevușca. La tutungerii se vindea tutun de Constantinopole, fără banderolă, în restaurante se cînta romanța *Tu n-ai cîrlionți aurii*, pe afișele lipite de garduri, Irène-Nathalie citea : *Lipogon poate orice, Lipogon are 20 de picioare, 40 de mîini și 100 de ochi* și se întreba cine putea să fie acest Lipogon. Pe Nipru, Dubasul, o luntre mare, căra harbuji de la Herson, în romanele pe care Irène le citea pe sub bancă găsea fraze ca acestea : „Pe mine, Raicika, mă apasă pe inimă plictiseala neagră a existenței și vreau să trăiesc cum scrie în romane, în lacrimi și flori, cu muzică, dragoste și lux“, pe care fetele de la *Institut* le copiau în jurnalele lor, lăcrămînd. Arsele Tîrgul de păduchi, unde se vindeau lucrurile furate. Crucişătorul turcesc *Medgedie* eşuase la Odessa și martori oculari povesteau cum arată. Mereu veneau de acolo vești, ba că nava-spital *Portugalia*, fost vapor franțuzesc, a tras pe cheiul Carantinei și că această glorioasă corabie, care navigase între Marsilia și Madagascar, între Siria și Arabia, fusese vopsită în alb și devenise navă-spital. După o săptămînă se auzise că fusese scufundată cu marinari cu tot în drum spre Trebizonda. Kievul era plin de o lume amestecată, bolșevici, eseri, menșevici, dașnici, ucraineni, dar pe Irène-Nathalie lucrurile astea n-o interesau. O deșteptau cîteodată dimineata de tot sunetele sirenelor de le periferiile Kievului, care anunțau o nouă grevă. Uneori, pe la cinci după-masa, soldații mărșăluiau în pas alergător pe bulevarde spre o destinație necunoscută. O confuzie generală domnea în oraș. Bărbații vorbeau despre sutele negre, despre partidul Paole Sion care lupta împotriva *Căptușelilor albe*, despre membrii Uniunii academice și despre deportări. Mulți elevi de la liceul lui Bessmertnii fuseseră arestați și chiar la institutul de fete se făceau percheziții pe neașteptate în pupitrele elevelor din clasele mai mari. Noaptea se auzeau împușcături sporadice în diferite puncte ale orașului. Dorofeea Zahacinski îi spunea că ar fi bine să nu mai în-

tîrzie și să se întoarcă devreme acasă, că vremurile erau turburi. În ceainării, planele mecanice cîntau :

*Aleargă, troică, nebunește,
Pe gheața Volgăi treci în sbor.
Tăcu, și puha-i, vizitiul
Cu-o mină moale coborî...*

Tramvaiștii intraseră și ei în grevă și lumea mergea dimineața în grupuri, pe jos, cu pas grăbit, soldătesc. Era vremea hoților de buzunare, care colindau piețele cu cîte o pereche de pantaloni pe braț ca și cînd ar fi vrut să-i vîndă și, în realitate, cotrobăind prin pungile cu bani ale muierilor.

În Kiev începuseră să vină refugiați din Kazan și din somnorosul Simbirsk, oraș pustiit, năpădit de promoroacă acum, cu grădinile lui părăginite. Treceau trenuri cu răniți, cărați spre Tambov și Tver sau spre Brest. Suro-rile de la Crucea Roșie îi întîmpinau pe peroane, oferindu-le cutii de țigări *Ira* și bomboane înfășurate în țiplă și legate cu panglici roșii de mătase. Soldații bărboși, cu benzi cenușii de mitralieră pe piept, învăluți în pansamente murdare, cîntau în cor romanțe șugubețe :

*Mi-aș dori un mire curățel,
Cu plastron scrobît pe el
Și pe lingă-acel plastron
Să mai aibă și baston.*

Fetele de la *Institut*, în mantale soldătești, cu brasar-de, roșeau, le împărțeau mahorcă, iconițe, urîndu-le drum bun și însănătoșire, și în urma acestor trenuri rămîneau cioburi de sticlă, bidoane găurite, vată murdară, focoase de oțel de la proiectile, cu gradații pe ele, adică tot gunoiul războaielor.

Ziarele scriau că Zeppelinul nemțesc aruncase deasupra Brestului două bombe și că bătrîni cu banderole pe braț, miliția militară, adunau populația să sape tranșee. Pe la barierele orașului, în furgoane trase de cai nehrăniți cu zilele, intrau refugiați, țărani polonezi, convoaie militare, bejenari cu cravașe, calabalic țărănesc, în mormane amestecate. În furgoane, evreice cu peruci roșcate zăceau pe

saltele, printre vase de bucătărie și mașini vechi de cusut, lighene de aramă coclită și plăpumi.

Elevul Kozma Sergheevici o uitase pe Irène-Nathalie și se îndrăgostise brusc de Raisa Malțev, cu care se plimba de mină în fiecare seară în scuarul Nikolaievski. Dorofeea Zahacinski se îmbolnăvise și zăcea în vîrfurile patului, îngrijită de Aleksandra Ilarievna, care-i dădea ceai după ceai și o doftoricea. Un mujic păros, cocoșat, slăbănog le căra cîte-o roabă de mangal de la fabrica de cărămizi, pentru care încasa cîteva carboave sau, cînd avea noroc, aducea capete de scîndură, bucăți de parchet, rumeguș, cercevele rupte, panoplii de ușa de la fabrica de mobilă, făcîndu-și trei cruci mari ca să le arate prin ce mari primejdii trecuse ca să le facă rost de asemenea rarități. Cînd se terminau toate astea, băgau pe foc și exemplare din revista *Niva*, tipărită pe o hîrtie bună, groasă, făcînd o flacără mare și trosnind în sobe ca lemnul. Toată mahalaua se umplea de o funingine neagră pe care muncitorii de la tramvaie o cărau pe tălpile cismelor, înjurînd și blestemînd. Cei mai săraci strînseseră încă din toamnă saci cu frunze de platan pe care le puseseră la uscat și cu care aprindeau un foc sărman. Asupra orașului se repezeau din cînd în cînd valuri de zăpadă, cărate de undeva, din stepă sau din norii ce se fugăreau deasupra Niprului. Prin februarie, nemaiavind cu ce să se încălzească, de frică să n-o piardă pe Dorofeea Zahacinski, mama ei băgase pe foc *Istoria artelor* a lui Gnedici, în trei volume, și chiar romanele Contesei de Ségur și portretul în ramă de lemn aurit al Linei Cavalierei.

Tramvaiele începuseră iar să meargă, cărînd lumea sărmană a calicelor bisericose, a cerșetorilor și bidinăreselor care plăteau două copeici pentru o cursă care făcea cinci și se tocneau cu taxatorul. Seara, vagoanele erau luminate cu lumînări și cărau la ore tîrzii pe vagabonzi. Cîte-un bețiv uitat pe o bancă mormăia : „Pune mîna ta palidă pe pieptul meu slăbit“ și era aruncat în zăpadă la cap de linie de către nemiloșii vatmani aflați în locomotiva aceea mică, semănînd cu un samovar și șuierînd copilărește dintr-o sirenă cu aburi care scotea nourași argintii.

În parcurile de deasupra Niprului, pustii, domnea o tăcere de aur. Teii giganți, arțarii, plopii, despuiați acum, păreau stâlpii unui uriaș templu în care nu se mai afla nimeni. Stolurile de ciori se aruncau din înălțimi spre valurile reci ale Niprului. Elevele de la institutul de fete nu mai aveau chef să învețe, deveniseră mai îndrăznețe. Băieții le scriau scrisori patetice, amintindu-le că moartea era aproape și că puteau oricând să fie luați pe front și să-și lase oasele pe cine știe unde. Cîteva fugiseră de-acasă spre disperarea părinților și în clasele superioare profesoarele evocau necugetatele lor fapte, îndemnîndu-le pe celelalte să nu le urmeze exemplul. În casele celor bogați, vestiții cîntăreți Lotarev și Igor Severianin cîntau versuri futuriste, enigmatice, puse pe muzică :

Lilie-n șampanie, șampanie-n lilie !

Cîtă e-n ea neprihană și soare !

Mignon-Escamilio, Mignon-Escamilio

Șampanie-n lilie — sfîntă fecioară.

Spre primăvară, kievienii începuseră să audă tunurile *Krupp*, undeva, în depărtare. Războiul înainta încet-încet încoace. Mătușa Dorofeea se însănătoșise. O lua cu ea la Telespor, la biserica catolică din lemn, care vara era năpădită de urzici și nalbe de un roșu aprins. Cerșetorii, mai numeroși ca oricînd, așezați pe treptele de pămînt înghețat, cîntau în cor : „Să vă ocrotească Sfînta Maria, fecioara între fecioare, crinul cerurilor, mama celor odihniți.“ După slujbă, Irène-Nathalie o urma pe Dorofeea Zahacinski în piață, unde se vindeau porumbei îngrășați, murături sau legături sărace de hrean. Totul era murdar, înghesuit. O lume neliniștită, săracă, căuta să-și cîștige existența, furînd sau înșelînd. Într-o margine a pieții așteptau ca niște corbi camionagiii de mobilă, în cojoace peste care purtau șorțuri din foi de cort, dar cine mai cumpăra mobilă pe astfel de vremuri ? Iar cînd apărea cîte-un client, starostele lor își smulgea cușma din cap și aduna numerele scrise pe plăcuțe de aramă și clientul scotea el singur din cușmă cîte numere avea nevoie. Miercurea era ceva treabă la gările de mărfuri, unde se desfăceau hambarele și depozitele. Hamali, cărauși, cantaragii și bătauși se înghesuiau să capete ceva de lucru. Erau

flămânziți, lacomi, violenți. Cînd cite unul dădea ceva de băut, își aminteau de patronul lor, hoțul de cai din Tobolsk, Rasputin, pe care-l alintau „Grișka Efremovici”.

Aici erau locurile unde se făceau averile, unde existau subsoluri tixite cu efecte pentru armată, sustrase de vreun general cu complicitatea magazionerilor. Mantale, chipie, viziere, cocarde, cisme, albituri din pînză grosolană. Poliția lucra mină-n mină cu contrabandiștii, care ajunseseră să aibă trenurile lor cu care făceau transporturi clandestine de la un oraș la altul.

Venise o nouă primăvară, cea a anului 1917. Toată Rusia ținea mitinguri. Dorofeea Zahacinski, care citea ziarele, îi spunea Aleksandrei Ilarievna că revoluția e aproape. Ce înțelegea ea prin revoluție, nimeni nu știa. O dată, Irène-Nathalie o întrebase ce o să se întîmple dacă va fi revoluție? „Eh, fata mea. Atunci oameni ca noi, care avem sînge subțire, nobil, o să fie împușcați sau tîriți de săniile mujicilor prin oraș.” Și ofta cu ochii plini de lacrimi, sorbind din ceai. Dar fetei puțin îi păsa de revoluția care venea. O neliniște ciudată o încerca în acel aprilie dulce, cînd trecea pe bulevardele înverzite ale Kievului. La cafenele, bărbații încă sorbeau liniștiți cafeaua, discutînd despre scufundarea vasului *Împărăteasa Maria*, în golful Severnaia. Prin perdelele marilor restaurante se zăreau bateriile argintate pline cu sticle de șampanie și ofițerii care se ridicau din trei în trei minute în picioare, toastînd pentru nu se știe cine. Seara se introdusese camuflajul, dar dincolo de perdelele negre care astupau lumina trandafirie a localurilor, se auzea cîntecul :

*Sub cerul cald al Argentinei,
Unde-s femei de grații pline,
Iar stelele-s pe cer rubine,
Joe o-ndrăgi pe Cloe.*

La *illusion* rula *Vederi din Paris*, film acompaniat de un pianist și un chitarist. O nepăsare generală luase locul fricii. De la unsprezece de dimineța, se începeau jocurile de biliard. Kievul era plin de papagali aduși de la Sevastopol și negustorii de colivii nu mai făceau față la

atâtea cereri. Căluți flocoși se bălegau nepăsători în piețe, lingă grămezile de zarzavaturi proaspete. Un guițat unanim de purcei chema lumea în țarcurile negustorilor, care ți-ar fi spintecat un godac pe loc, dacă voiai. Cerul era plin de pleavă. Grîul de anul trecut, cît mai era, se vindea cu grămada și cu pumnul, chiar, și era scump, încît femeile nu-l cumpărau decît pentru colivă.

Numai mătușa Dorofeea, după ce termina să citească ultimele știri de pe front, le povestea ce mai răspundea cititoarelor prințesa Greza, care, de fapt, era un literat bătrîn. Tot de la ea aflase Irène-Nathalie că Kerenski nu era decît un evreu botezat din Spoli și că la călugării din mînăstirea Donskoi se găsiseră o mie de ruble de aur, băgate în mere murate. Ziarul *Buletinul Municipalității Moscovei*, care sosea cu două zile întîrziere la Kiev, mai anunța că intelectualitatea mergea cu guvernul provizoriu și că la Moscova, în cartierul *Presnia*, un mare număr de muncitori s-au îndreptat spre centrul orașului strigînd : „*Pace bordeelor, război palatelor, toată puterea în mîinile Sovietelor ! Jos războiul !*“ „Ce vă spuneam eu?“ se căina Dorofeea Zahacinski. „Și tu, Aleksandro, nu mă ascuți. Asta-i sfîrșitul ! Dacă armata nu-i potolește, la anul o să fim în Siberia, dacă n-o să ne împuște careva.“ Mama ei dădea din umeri cu nepăsare : „Cum ne-o fi scris“, și făcea o cruce mare.

Orașul se umpluse de refugiați, în special din familiile nobile care căutau locuri mai liniștite. Soseau cu trenul sau în vechile lor birje de pe la moșii, cu ce puteau să care, lucruri de preț și bijuterii ascunse prin căptușelile hainelor. Dădeau oricît pentru un cal bine hrănit și aduceau vești grozave din capitală. La ei trăsese Oleg Efremovici Grigoriev, slăbit, speriat, înalt ca un cocostîrc, pictorul de naturi moarte, care ducea sub braț, învelit într-o pătură, un tablou cu două rațe moarte, pe care Irène-Nathalie îl văzuse în conacul de la Smela, pe perete, și despre care spunea că e *opera vieții lui*, dar care n-avea nimic deosebit. „E tot ce am putut să salvez. Răsculații au dat foc casei. Pe Eufrosina Grigorievna au omorît-o.“ Fata asculta înspăimîntată și-și amintea de femeia aceea puternică ca un pădurar, așteptîndu-i pe peronul casei cu coloane de piatră și storuri vărgate la

ferestre, toată numai zulufi cărunți, măsurându-i cu lorgnonul ei de aur. Dorofeea Zahacinski aprinsese candelile de la toate icoanele și-și făcea cruci dese, scuipînd în sin : „Doamne ferește ! Apără-ne, Doamne !...” „Și Nadia Petrovskaia ?” „Nu mai știu ce s-a-ntîmplat cu ea. În dimineța răscoalei a fugit devreme de-acasă și nu a mai dat nici un semn. A fost un prăpăd. Nu știu ce-o să mă fac. Adăpostiți-mă și pe mine, o săptămînă-două, pîn-oi vedea încotro s-o apuc.” Îi făcuseră loc în cele două odăi sărace pe care le aveau și după două săptămîni el dispăruse fără să le spună nimic. Mai tîrziu, cînd se aflase că, de fapt, fugise cu o guvernantă tînără, luînd bijuteriile Eufrosinei și ajungînd la Ialta și de-acolo la Paris, Irène-Nathalie începuse să înțeleagă cite ceva despre natura firii omenești. Din acele zile îi rămăsese numai un sentiment de spaimă generală. Oamenii nu se mai respectau parcă și arătau ca niște animale incolțite. Liceul lor se închisese devreme, în mai. Băieții din cursul superior, ai lui Bessmertnîi, fuseseră luați pe front și cine știe pe unde luptau. O ceață uscată venea dinspre Nipru. Prin ferestrele deschise ale vecinei lor, madam Kazanski, la gramofon, cîntau, ca de dincolo de lume, clovnii Bim și Bom :

*La cișmea Lucreția
Fierbe colțunași în oală,
Lîngă ea Mona Giovanna
Cu parfum, brațele spală.*

Vecina-i trimitea bezele ca de obicei și lustruia patul cu bile de alamă din dormitor, făcîndu-l lună. La ferestre, glastrele cu crengi de migdali se aplecau ușor la vînt. Începuse să se plictisească. La liceu era mai bine, bîrfea cu colegele ei pe elevul Kozma Sergheevici care fusese părăsit de iubita sa, Raisa Malțev, sau schimbau caietele cu versuri, citindu-și scrisorile secrete de la elevii care acum erau soldați, undeva în sud. Poveștile teribile cu tîlharii din Moscova, care se ascundeau în catedrale, cu nobilii spînzurați numai pentru că aveau palmele fără bătăături și se recunoșteau între ei, arătîndu-și cărțile de catifea cu arborele genealogic, se terminaseră. Omul acela lung, slab, cu un gît ca o ață, dispăruse așa cum venise.

Cele două femei erau iar singure, sbătîndu-se să găsească ceva de mîncare. Aleksandra Ilarievna aproape că nu mai avea ce vinde. De mult își dăduse pe nimic inelele din degete, serviciile de porțelan și cutia cu medalioane de sîdef a contesei Iablonski, pe care i-o dăduse tatăl ei ca dar de nuntă.

Pe urmă orașul iar se umplu de soldați care se instalau în jurul gărilor, în micile piețe pavate unde altădată așteptau trăsurile. Cîntau *Zapovi* și *Testamentul lui Șevcenko* : *Ucraina încă n-a pierit*. Pe Nipru și Pripet trecea din cînd în cînd un vapor mic și scorojit, numit *Volo-dea*. Dimineța, Dorofeea Zahacinski le citea știri vechi de-o săptămînă de la Moscova. Poarta Nikitskie, bulevardul Tverski, Bolșaia Nikitskaia, stradela Leontievski și cinematograful *Union* erau asediate de gărzile roșii. Octombrie. Se trăsese salva de pe *Aurora*, la Hodinka se concentră detașamente de gărzi roșii și soldați și școlile militare Alekseevskoe și Aleksandrovskoe se aflau în stare de alarmă. Feroviarul ocupaseră piața Arbat. La *Cafeneaua ziariștilor* din Stoleșnikovîi perorau Belii, Martov, Briusov, Balmont, Ciornii, conducătorul orb al anarhiștilor din Moscova, scriitorul Șmeleov, actrița Roksanova, Potapenko și poetul Agnivțev, președintele *Asociației celor ce iubesc cîntecul canarilor*. Lumea urmărea rubrica necrologurilor ca să afle ce rude le-au mai murit. Bătrînii cancanieri fonfi, cu buzunarele pline de acadele lipicioase, își transmiteau știrile ultime la hotel *Metropol*, unde se țineau ședințele Comitetului Executiv Central — Parlamentul, într-un salon în care se afla un havuz cenușiu din ciment, secăt. În centru, bolșevicii și eserii de stînga, în dreapta, menșevicii, eserii și internaționalisții. Fusese asasinat ambasadorul Germaniei, contele Mirbach, dar pe Irène-Nathalie nu o priveau toate aceste știri grozave. Ea bătea mahalalele cu biserici scorojite și rufe puse la svîntat, fundăturile cu case de lemn și micile fabrici părăsite, cu cazane roșii de rugină, uitate prin loboda veștedă sau depozitele de lemn, mirosind a mesteacăn. Kievul părea un oraș imemorial, uitat, cu micile lui ulițe care dădeau către cariere de piatră sau gropi, cu băncile din fața porților sub care pămîntul fusese bătătorit de atîtea semințe de floarea-soarelui, uscate. Trecea liniile ferate

părăsite, printre care începuseră să crească buruienile, hălăduind de una singură. Rar trecea câte o locomotivă cu coș lung de pe vremea lui Stephenson, lăsînd în urmă aburi și un miros de apă opărită, de cărbune vechi și sgură. Pe linii moarte, alte locomotive ruginite, în cabina cărora rîndunelele își făcuseră cuiburi, vara, erau invadate de uriașe pînze de păianjen în acele ultime zile însoțite de toamnă. În jur, munți negri de sgură năpădiți de păpădie, grămezi de gunoaie, lăzi, butoaie. De acolo, Irène-Nathalie bătea ulițele negustorilor de la Hala de vechituri, prefăcîndu-se că vrea să ia colivii pentru grauri sau paturi stricate de fier, alegîndu-și, chipurile, pentru o bunică moartă un grilaj de fier dărăpănat, furat de la o biserică, pe care nu le cumpăra, bineînțeles, niciodată, pe urmă ajungea iar în mahalalele unde, toamna, în ferestre ardeau, în cutii de conserve, mușcatele. Cîinii fugiseră din oraș, se adunaseră în haite și se sălbăticleseră. Lumea nu mai avea ce să le dea de mincare și-i deslegase din lanțuri și în cotețele golite, închise cu lacăte, se aflau cocoși cu cozile negre și găini. Cădea puful plopilor, rostogolindu-se pe ulițe, în valuri cenușii, argintii; femei bătrîne mergeau către biserici. Prin ferestrele deschise, Irène-Nathalie vedea câte-o cromolitografie pătată de muște și interioarele întunecate. În colivii, canarii chiuiau de plictiseală. Se mai vedeau ficuși prăfuiți, căței de porțelan, grauri împăiați și mîncați de molii, un fum vag de samovare. Cerul era alburiu și pe maidane zăceau tuburi de ciment pe care copiii scriseseră cu cărbune: RAIUL, IADUL, INSULA COMORILOR, PALATUL DE IARNĂ... Mirosea a apă stătută și în grădinile de zarzavat, în locul sperietorilor, se mișcau moriști din hîrtie lucioasă în diferite culori. Cupolele de aur înverzite ale Catedralei Sfințului Vladimir pluteau într-o piclă cenușie de praf. Stoluri de porumbei căutau semințe, grădinile Kievului, suspendate deasupra Niprului, lepădau mesajele lor galbene în valuri.

Într-o dimineață, mătușa Dorofeea Zahacinski le spusese că la *Teatrul Bolșoi*, pe cînd se cînta opera *Boris Godunov*, Marusia Spiridonova a ieșit pe scenă cu un Browning, strigînd *Trăiască răscoala!* și anunțînd rebeliunea eserilor din Moscova. În piața Lubiianka

țacăneau mitralierele. Se aflase cine-l ucisese pe contele Mirbach : eserul Bliumkin. Rebelii ocupaseră cazărmile Pokrovskie și telegraful din strada Mesnițkaia. Se dădeau lupte la Triajul de pe linia Kazan și șoseaua Riazan.

Refugiații povesteau că Moscova era ocupată de anarhiști care făceau orgii cu șampanie, o adunătură de de-clasați, adolescenți, tinere aristocrate exaltate și pușcăriși eliberați din temniță, viitorii oameni ai lui Mahno. Ei aveau teatrul lor, *Isis*, un teatru mistic, erotic, și făceau petreceri pe stradela Gvozddvievka, unde se afla vila Morozovei, bătrîna milionară, în casa căreia se adunau anarhistele, cocainomanii, prostituatele de lux și feminis-tele, tunse cu breton, cu cercei enormi de peruzea în urechi, fumînd țigări ca bărbații și vorbind fără șir, ore întregi, despre ideea de revoluție care trebuie dusă pînă la fanatism. În vila Morozovei, care arăta ca o catedrală, cu trepte de granit și uși turnate în bronz, printre tablouri de Repin, Matejko, Villevalde, Meissonier și Gross, în copii, fuseseră lipite lozinci : *Anarhia, mama ordinii !* sau : *Jos capitalismul și militarismul !* Anarhiștii dansau *matthiche* și *cakewalk*, se cînta marșul *Dor de patrie* și Gronschi, actor de la *Comedia Poloneză* din Varșovia, căruia i se mai spunea și *Micul Cavaler*, recita din cartea *Asediul Parisului* de Sarcey și versuri din *Evgheni Oneghin* pe fondul luptelor de la Preussisch-Eilau și Fère-Champenoise, cu șarje de husari, lănci de ulani și fumurile tunurilor, urmărite de generali cu lunete și hărți întinse pe tobe.

Dorofeea Zahacinski, care nu mai ieșea decît o singură dată pe săptămînă din casă, ducîndu-se pe la prietene, le povestea despre ospățurile din oraș, care semănau cu cele de pe vremea ciumei. În mod curios, se înmulțiseră cafenelele și restaurantele. La teatre se jucau *Gelozia* de Arțibașev și operete vieneze. Patrula călări de ulani nemți, cu sulite și stegulețe negre și roșii, patrulau pe străzi. La patinoar, frumoasele din Kiev și ofițerii hatmanului se roteau pe gheață. Se deschiseseră tripouri și bordeluri în cartierul Rusalka, se vindea cocaină și prostituatele de zece ani îi acostau pe trecători. Aleksandra Ilarievna nu-i mai dădea voie să iasă pe stradă

decit însoțită, și Irène-Nathalie se plictisea de moarte, recitind cartea *Caracterul* de Weinigger, volumul uitat de Oleg Efremovici Grigoriev odată cu tabloul lui cu două rațe moarte, pe care mătușa Dorofeea îl bătuse cu un cui în perete și pe care, în toată toamna trecută, niște muște vorace se odihniseră după sborurile lor neobosite.

Mahalalele muncitorești fierbeau. Vecinii vorbeau despre asasinarea generalului Eichorn și despre oștile lui Petliura. La Asociația literar-artistică din strada Nikolaievskaja, într-un restaurant, pe o estradă, se produceau poeți, cîntăreți și dansatori veniți din nord. Vertinski, în frac negru, înalt, palid, uscățiv, cînta cîntecul junkerilor uciși :

*Se-nfășura în șube norodul ostenit
Și-o tinără cu fața de amar schimonosită
Îl sărută pe buze pe-un mort învinețit
Și verigheta-n preot și-o asvirli scîrbită.*

Petliura asedie Kievul în curînd și toți bărbații între 18 și 35 de ani fură mobilizați. Administratorii de imobile erau împușcați dacă nu-i declarau pe toți. Cazarmele din Demievka erau pline de băieți, așa-numiți „motorizați” huliganii și hoții din mahalalele Solomenka și Șuleavka. Seara, înainte ca gornistul să dea semnalul de stingere, trecătorii auzeau cîntecele lor răgușite.

*Hai, să ne trăiești mulți ani,
Atamane de golani,
Atamane de golani,
Pavloscoropațki !*

Cartierul general al comandamentului general al apărării orașului se instalase în bordelul madamei Pinkovici din Priorka. Se fumau țigări *Salve* de la Odessa, groase, tari și aromate și, pe Nipru, vaporul societății *Caucaz* îi aprovizionă pe petliuriști. Generalul, șeful lor, încerca să reînvie Ucraina de altădată, Ucraina cea dulce, cu un Directoriu, format din scriitorul Vinnicenکو, neurasenic și ramolit, și cîțiva miniștri mucegăiți. Haidamacii care ocupaseră orașul umblau în jupane albastre pe Kreșciatik, pe caii lor rapizi, ridicîndu-se în scările duble și dînd jos toate firmele rusești și înlocuindu-le cu firme

ucrainene. Guvernul lui Petliura voia să impună limba galițiană, greoaie, plină de împrumuturi din alte limbi provinciale. Apăruseră banii de hîrtie, bani falși, *carboave* și *șaguri* de o jumătate de copeică, dar *festonul* era alfa și omega monedelor petliuriste, valorînd o sută de ruble.

În sala cinematografului, care mai tîrziu arsesese, venise, pentru prima și ultima dată, primul ministru Vinnicenko, un bătrînel în costum negru, cu bărbuță dichisită, parfumată, cu cravată cu buline, care vorbise despre situația internațională a Ucrainei, după care o femeie în rochie neagră, pudrată, cu chip slav, acompaniată la pian, recitase versurile poetei Gallina :

*Se taie pădurea
Tînără, verde...*

Se jucase *gopakul*, apăruse și ministrul Balanțelor Statului, care fornăia pe nas, în pantaloni gri, în dungii, largi, în haină de șantung și cămeșoaie ucraineană, strînsă la gît cu un șnur, cu ciucuri roșii, care ținuse și el un discurs scurt, după care urmase un număr de divertisment, care le amuzase foarte mult pe Dorofeea Zahacinski și pe maică-sa.

Niște flăcăi jucaseră pe vine, acompaniați de corul care cînta :

*Cine-i mortul din sicriu,
Nu e prinț, boer, polcovic,
E-al baborniței ibovnic...*

Lumea bătea din palme, acompaniîndu-i cu o veselie isterică pe chip, uitînd că numai cu o zi înainte se anunțase ocuparea Odessei de către francezi. Petliuriștii spuneau că dinspre Kiev vor veni bravii zuavi cu pantaloni roșii și fesuri kaki, sosiți tocmai din colonii, la chemarea generalului care era prietenul cel mai bun al consulului francez, Hainault. Cei mai îndrăzneți afirmau că Ucraina va deveni un departament al Franței și că la Kiev va sosi curînd președintele Poincaré !

Dar cîte nu se mai povesteau ! Într-o dimineață vecina lor, madam Kazanski, năvălise peste ele și le spusese că

știe sigur de la cineva de încredere că actrița de cinema Vera Holodnaia strinsese o armată de eseri, asemeni Ioanei d'Arc și intrase călare pe un cal alb, în fruntea oastei, în orașul Priluki, unde se proclamase împărăteasa Ucrainei.

Povestea îi plăcuse Irènei-Nathalie, care o văzuse într-un scurt film la *illusion*, pe bulevard, și, apucată de un entuziasm copilăresc, visa să fugă cu un tren pînă în noua capitală a Ucrainei și să se înscrie voluntară în noua armată a actriței. Pe urmă, entuziasmul îi trecuse. Auzise de la o prietenă, Olea, că liceanul Kozma Sergheevici fusese împușcat pe front, pentru dezertare. Părinții îi aduseseră pe furiș cadavrul, într-o ladă de lemn, și-l înmormîntaseră noaptea, copleșiți de rușine. Irène-Nathalie și-l amintea urmărind-o pe bulevardele Kievului sau la cofetărie, la *François*, unde n-o slăbea din ochi pe cînd mînca înghețată de fistic.

Nemții evacuaui Kievul și se svonea că armata petliuristă va folosi împotriva bolșevicilor *razele violete*, aducătoare de moarte, puse la dispoziție de militarii francezi. Kievienii se băgau în pivnițe și în bucătării și beau ceai pe săturate, fără să le pese de ce primejdii îi așteptau. Se angajase o luptă între regimentele roșii *Bogunski* și *Tarașceanski* pe podul Termoi. Atamanii și golănimea fugeau, lumea văzuse pe la bariere regimente călare. Se auzea muzică de armonică, mitralierele trăgeau serii după serii, explodau grenade, orașul mirosea a iodoform. La mahalale muierile cîntau prin curți :

*Iaca, stau pe boloboc,
Bolobocul joacă,
Mi-e bărbatul bolșevic,
Eu mi-s haidamacă.
Hei, merișor de-a dura dus,
Bagă seama bine,
Vezi să n-ajungi la Bogun,
Că s-a zis cu tine !
Bogun al nostru,
Comandant vestit,
Numai răni și găuri,
Tăt îi cîrpăcit.*

Atamanii Zelionnii și Struk dădeau tîrcoale Kievului. Ultimul ocupase cartierul Podol și din sud se apropia Denikin. În stepele de dincolo de Kremenciuk își făcea mendele Nestor Mahno. Apăruse din neant și *Regimentul de pază*, condus de Antoșcenko, care, în loc să fie împușcat pentru că jefuise ținutul, fusese grațiat și își alcătuisese din rămășițele bandelor lui de mahnoviști, zelionnoviști, cernovo-angheliști, ziși și ingerii roșii și krasnojupancii, o bandă pestriță care se unise cu grigorieviștii și alb-livretiştii, niște băieți prăpădiți, o armată periculoasă. Irène-Nathalie, care nu prea mai ieșea din casă în ultima vreme, îl văzuse pe Antoșcenko în fruntea haidamacilor lui, călare pe cal. Era îmbrăcat într-o bluză roșie de lînă, în pantaloni bufanți, roșii, cu lampasuri argintii, cisme de piele cu pinteni uriași, mănuși roșii iar pe cap purta *kubanka*, căciula cazacilor din Cuban cu fundul purpuriu. Era scund, avea favoriți și picioarele ca niște undițe de crab. Purta un *Mauser* pe șold și o sabie curbată, cu ornamente de argint. Se spunea despre el că apăruse în fața rîndurilor năimiților, strigînd : „Am să vă arăt eu cum să slujiți revoluția, grijania ! Coconașilor ! Cu sabia asta l-am căsăpit pe generalul Kalepin. În fiecare zi borăsc 12 pahare de singe ! Sunt ciuruit de gloanțe ca o sită și primesc în fiecare lună 20 000 de ruble de aur de la Moscova ! Care nu m-ascultă, un plumb în ceafă și la groapă cu el !“

Se mai spunea că pe toți băieții cu carte, pe meseriași, croitori, cismari, brutari, socotindu-i chiulangii, îi trimisese în linia-ntii, păstrînd pe lîngă el numai pleava analfabetă care cînta de dimineața pînă seara în acompaniamentul fanfarei :

*Un pui răzleț,
Cam nătăfleț,
S-a dus odată la plimbare,
Fu înhățat
Și arestat
Și întrebat
Ce acte are.*

Se auzea că Denikin ocupase Odessa, lăudîndu-se că o să-i facă ciur pe toți „nobilii de la Ierusalim“. Elevii din

cursul superior, care mai scăpaseră de front pînă acum, se ascundeau prin pivnițe. Erau numiți *ochelariști* și vînați de toate grupurile. Galia, femeia-cioclu a străzii Sviatoslavskaia, beată moartă toată ziua, se lăuda prin birturi : „Două meserii n-au moarte : frizeria, pentru că părul crește la toată lumea, și groparii, care, mai ales în timpurile astea, au treabă pînă peste cap !” Începuseră pogromurile deniki-
niștilor și junkerilor, care cîntau :

*Negri husari,
Salvați Rusia...*

Într-o noapte, Dorofeea Zahacinski le sculase, pe ea și pe maică-sa, spunîndu-le precipitat : „Voi auziți ?” Erau năucite de somn. Deschiseseră ferestrele larg și, încet-încet, deslușiseră un vaier de copii și femei. „Țipă la Podolul Novoe Stroienie !” spunea mătușa Dorofeea. „Nu aprindeți lampa. Auziți ! Țipă și la Bessarabka.” Pe urmă, totul se transformă într-un vaier, o spaimă uriașă cuprinsese Kievul și, din toate curțile orașului, toată lumea striga de frică. A doua zi de dimineață se svonise că preoții, tineri absolvenți ai *Seminarului din Jitomir*, trecuseră în vagoane de marfă, într-un tren-fantomă care nu putuse fi oprit în nici o gară. Sperau să ajungă în Polonia, prin Stambul, Salonic, Belgrad și Budapesta. În toamnă *albii* se aflau între Orel și Kursk iar *roșii* se ascunseseră în mlaștinile Irpenskie, de lingă Kiev. Se petreceau lucruri ciudate. Apăruse o cîntăreață de la cabaretul *Tivoli*, din Harkov, care dansa *can-can*, domnișoara Liusiaeva, despre care se spunea că e spioană și fusese declarată *Maria Magdalena a timpurilor noastre*. Seminariștii care nu apucaseră să scape fuseseră duși la reparatul liniilor ferate. Haidamacii strigau la ei : „Hai, mai repede, precuvioșilor, la topoare !” Sau „Oastea de Christos iubitore, pe cai !” Liusiaeva cînta prin taverne :

*Bun găsit, Liubașa dragă, drăguliță,
Bun găsit, iubito, și rămîi cu bine !
Smeura, fetiço, toată ne-ai manglit-o.
Uite, vezi, acuma, ți-am adus măsline.*

Într-o miercuri, apăruse în oraș Mahno, cu trupa sa înarmată cu săbii încovoiate, cu paloșe marinărești, pum-

nale de argint, cu pistoale, puști și cartușiere din dril, cu căciuli caucaziene, șepci, gambete, funde negre-roșii, jobene turtite, canotiere de paie, tricouri de marinari și pantaloni bufanți de catifea verde...

Lumea ieșise în porți ca la bilci să vadă șleahta tatuată pe brațe, soldații despuiați pînă la brîu care aveau numai blană de damă la gît sau patrafire care le apărau piepturile păroase. Irène-Nathalie pierduse o dimineată întreagă privindu-i. Haidamacii păreau veseli, picați parcă de pe o scenă de teatru pe care se jucase o comedie. Un tînăr blond cu ochi verzi ținea la subsuoară o gîscă friptă, din care mai smulgea cîte-un hartan, ronțându-l cu poftă. Un bătrîn cu chipiu de licean și cu lance căzăcească, acoperit cu o husă neagră pe care era desenat un răsărit de soare, moțăia pe o mîrtoagă care abia se tîra. Din rînduri se ridicase în șa un zaporojean desculț, care urla din cînd în cînd : „Ridicați-vă, băieți, la chemarea lui Patachon !” și un altul din spate îl blagoslovea : „Cu sfinții odihnește pe Rabinovici cu balabusta !” și pe urmă începea să cînte : *Cine sub mormîntul verde zace*. Gloata murdară de oameni nespălați se amesteca cu hulube de chesoane, cu cai lăptoși, acoperiți cu *talesuri* evreiești, ținuți la mîna de vizitii în cisme galbene sau încălțați în pîslari sau ghetе cu șireturi pînă la genunchi, la care își pusese ră pinteni de argint. Unii aveau cismulițe de husar, cu cocarda ofițerească pe carîmbi, alții purtau cisme de cauciuc sau pantofi portocalii cu bombeuri. Erau și desculți, cu moletiere croite din pluș roșu sau din postav verde de biliard.

Se află că la gară sosise însuși Nestor Mahno și lumea se bulucea într-acolo să-l vadă. Aleksandra Ilarievna rămăsese acasă. Dorofeea Zahacinski o tîra grăbită pe Irène-Nathalie, mînată de o spaimă în care se amesteca curiozitatea. Se strecuraseră printre rîndurile bărbaților și femeilor care înconjuraseră un tren a cărui locomotivă mai pufăia încă pe o linie secundară. „Ăsta să fie ?” întrebau. „N-arată a general ! Lumea zicea că e mai înalt și mai fioros.” „Dracu să-i ia, cu svonorile lor, că nici nu mai știi de cine s-ascuți !” Cînd, în sfîrșit, ajunseră lingă tren, Irène-Nathalie văzu pe o platformă descoperită, într-un luxos landou lăcuit, cu steme princiare pe portieră, cu o hulubă ridicată

pe care flutura un steag negru cu inscripția : *Anarhia, mama ordinii*, pe Mahno, care sta culcat pe o banchetă din saftian roșu, un bărbat pipernicit, cu fața verde, pămîntie, cu caftanul descheiat la piept și cu o pălărie pe cap. Avea ochi goi, de dihor și un moț îi atirna pe frunte. Garda lui, în mantale englezești, păzind patru mitraliere așezate în patru colțuri ale platformei, privea cu o mîndrie furioasă la mulțimea care se înghesuia să-l vadă pe șeful lor.

Trenul mahnoviștilor întirziase o jumătate de zi în gară și pe urmă dispăruse undeva în stepă, fără să știe cineva încotro o luase. Se auzea că la Golta fusese un pogrom, dar că la Odessa tot mai soseau vapoarele companiei *Lloyd Triestino*. Acolo nu se sfiau : marinarii greci umblau pe străzi în uniforme albastre, ghetre albe cu bumbi roșii și tesace. Portul era plin de dezertori. Apăruseră ofițerii din *Batalionul morții*, care aveau cranii albe pe mînecele mantalelor, murdărite de grăsime. Se zicea că trei mii de bandiți, în frunte cu Mișa Iaponcik, jefuiau orașul. Chiolhanurile nu se mai isprăveau în restaurante, unde se cînta despre moartea Verei Holodnaia :

*Bietul Runici plînge-ntruna,
Vera zace în sicriu.*

Bețivanii plîngeau să rupă pămîntul, mîncînd paharele cu dinții și aruncînd cu ce aveau la-ndemînă în lămpile aprinse, dar și pe întuneric cîntecul era continuat de o femeie care cînta în duo cu cel ce rostea versurile Verei :

*Pieptul cu-albăstrele
Să mi-l învelești
Și cu lacrimi grele
Pieptul să-mi stropești.*

Dorofeea Zahacinski n-avea urechi decît pentru cele ce se întîmplau la Odessa, pentru că după Odessa venea rîndul Kievului. Își strînsese cu Aleksandra Ilarievna puținele lucruri pe care le mai posedau și se pregăteau să dispară, cînd roșii ar fi intrat în oraș definitiv. Își pregătiseră pentru asta niște rochii murdare de țărânci. Pe Irène-Nathalie o puneau să umble desculță ca să se obișnuiască. Spărgeau toate trele, cu topoarele, lemne într-o

magazie, ca să-și facă bătăături la miini. Palmele bunicii sale și ale maică-sii erau de mult mâncate de leșie, pentru că nu mai aveau servitori. Aleksandra Ilarievna, care se ținuse bine multă vreme, nu se mai pieptăna și păru-i albise de tot. Devenise sur, de un cenușiu murdar. Începuse și ea să creadă că e mai bine să-și piardă înfățișarea veche de doamnă ca să nu atragă atenția celor pe care i-ar fi întilnit în refugiul care se apropia. Când se aflau numai ele, începuseră să vorbească în limbajul servitoarelor, imitînd-o pe Maruška : „Apăi, dumneavoastră, doamnă, sunteți cam perpendiculară, nu ca mine, *mignonă*“. Și rîdeau de se topeau cite un sfert de ceas. Dorofeea Zahacinski le arăta cum să mănince *distins*, ținînd degetul cel mic ridicat și abia deschizînd gura, cum făcea femeia aceea de cincizeci de ani pe care cel mai bine o imita Irène-Nathalie, cu mersul ei rostogolit ca și cînd ai fi dat la vale un butoi cu apă. „Rîdem, rîdem noi, se căina Dorofeea Zahacinski, dar o să vedem pe dracu', că ăia nu iartă ! Și tu, Nathalie, nu-ți mai tăia unghiile, că o să te cunoască dintr-o privire. Lasă-ți *doliu* sub ele și nu-ți mai șterge nasul atît.“

Pe urmă uitaseră de primejdie și ascultau indifferente veștile care soseau de la Odessa. Roșii tăiaseră pompa care căra apă de la Nistru. Frontul se afla lîngă limanul Tili-gulski și se apropia de Kuialnik. Se dădeau bătălii la sanatoriul *Landesmann* și la Cafeneaua *Canarul galben*, unde-și petreceau vremea ofițerii dezertori, se făcuse o razie și se împușcaseră unii pe alții.

În februarie 1920, *denikiniștii* fugiseră din Odessa. Spitalul, aflat pe malul mării, era pustiu. Se furaseră cearșafurile și perdelele. Paturile erau desfăcute, saltelele sparte și în oraș circulau bancnote de o mie de ruble, care se numeau *bucăți*, și altele de un milion, numite *lămii*. Care mai rămăseseră în oraș spărgeau mobilele ca să se încălzească. Doi ani durase această agonie și vinzoleală, cînd nimeni nu știa bine ce se mai întîmplă. Ziarele apăreau pe hîrtie liliachie, dînd știri contradictorii. În iarna care trecuse se scufundase un vapor bulgăresc în radă, plin cu săpun de glicerină și marea înghețase pînă la farul Bolșoi Fontan. Palatul Voronțov fusese incendiat în parte și la începutul anului 1922 se lansase pe piață vinul *Izabela*.

O firmă de șepci varșoviene încă își făcea reclamă în ziare. Cîntăreața Vera, poreclită *Marafet*, cînta la localul *Gambrinus* :

*Odessa mea, rămii cu bine
Și tu Carantină neuitată,
Plecăm spre Sahalin noi mîine,
Spre insula îndepărtată.*

Marinarii, muncitorii, contrabandiștii, pescarii, fochiștii, harabagiii și hamalii o acompaniau în cor.

La Kiev se auzeau în fiecare noapte tunurile și seriile lungi de mitraliere. Pe Dealul de Cretă, oamenii începuseră să-și facă bordeie, crezîndu-se mai la adăpost, dar și acolo cădea cite-un obuz din cînd în cînd. Se scosese șinele de tramvai și se făceau în grabă baricade. Mica locomotivă cu aburi, care căra pe vremuri mulțimea de la Depoul Mirski pînă la bariere, fusese părăsită la capătul unui bulevard și vagoanele „vapurașului“ serveau copiilor pentru joaca lor nepăsătoare de fiecare zi. O încordare uriașă apăsă asupra orașului.

În această atmosferă incertă, pe strada Sviatoslavskaia, în casa în care ședeau, apăruse îndepărtatul, enigmaticul ei tată, Hercule-Onessime, veșnicul pelerin pe care nimeni nu-l mai aștepta, îmbrăcat într-un palton lung, negru, cu guler de astrahan și gambetă *Eton*, baston cu măciulie de argint, mănuși galbene de căprioară, botine negre lucioase, cu bumbi și șireturi, salutîndu-i ceremonios ca și cînd s-ar fi întors abia atunci de la cursele de cai, cum îl știa Aleksandra Ilarievna de pe vremea cînd ședeau la Moscova în casele lor frumoase și încăpătoare de pe strada Precistenka, în cartierul Staraia Koniușennaia, vechiul cartier al nobilimii ruse. „Dumneata aici ? Îmbrăcat astfel ? Or să te omoare ! Cum ai ajuns ?“, zisese Aleksandra Ilarievna, îmbujorîndu-se ca în tinerețe. Tatăl ei, cu un obraz slăbit, alb, înghețat, proaspăt bărbierit, le privea indiferent cu ochii săi cenușii și abia o mîngîie pe creștet, spunîndu-i în treacăt : „Ai crescut și tu, Irène. A, abia aștept să treacă evenimentele astea și să te iau cu mine la Paris. Să te prezint marchizei La Pommeraye. Ori n-o știți pe marchiza La Pommeraye ?...“ Pe urmă rîsese

stingherit de propria-i enormitate : „Adică cum s-o știți voi pe marchiza de La Pommeraye ?”

Mătușa Dorofeea Zahacinski înmărmurise într-un scaun, privindu-l ca pe a opta minune a lumii : „Cum ai putut ajunge pînă aici ?” Își făcea cruci numeroase, îmbărbătindu-se în gînd. „Nu se poate, am vedenii.” Și iar își făcea cruci. Hercule-Onessime își scosese lunga-i manta cu guler de miel și pusese gambeta pe un dulap. „Dar voi n-aveți un cuier aici ?” Nu-l mira că nu mai existau covoare pe jos și că fotoliile dispăruseră. „Nu faceți puțin foc ? E cam frig în dimineața asta. O să răciți.” „Dar tu de unde vii ? nu știi că suntem în plin război, că ne-am ars toate cărțile ?”

Hercule-Onessime zîmbise îndepărtat, ca și cînd ar fi aflat o veste nefirească. „A, da, înțeleg. Am trecut prin Odessa, nici acolo nu e prea bine. Dacă n-aveam pașaport mă hăcuiau de mult bandele alea. M-au crezut francez. Am trecut pe la Kostiol, credeam că vă găsesc acolo.” Rămăsese într-un costum cam vechi, lustruit pe la mineci, dar bine călcat. Lavaliera liliachie părea proaspătă, ca și cămașa. Era vechea lui manie, aceea de a purta în fiecare zi rufe proaspete. Albise pe la tîmple, era slab, obrazul avea o culoare cadaverică. Își freca palmele înghețate una de alta, pentru că își scosese de mult mănușile. Dorofeea Zahacinski, care își revenise din surpriza provocată de această apariție neașteptată, trebăluia dincolo, în bucătărie, să facă ceaiul. Apăruse după cîteva minute, scuzîndu-se ca-n fața unui strein. „Plînea nu-i prea proaspătă, abia o găsim. Bagă mălai și tărițe în ea. N-avem decît puțină margarină. Oi fi flămînd de pe drum.” „A, nu face nimic, dragă Dorofeea, nu te mai scuza.” „Și pe la Kostiol ce mai era ?” „Pe Sofia Branițkaia au omorît-o țaranii. Au fugărit-o prin pădure, cum fugărea ea vulpile altădată. Nu i-au făcut nimic altceva, n-au bătut-o, n-au schingiuit-o. A murit de epuizare. Era bătrînă. O părăsiseră pînă și slugile. Dacă nu murea cum a murit, ar fi murit de foame, ceea ce era mai cumplit. Noroc că l-am întîlnit pe negustorul Lebedev, cel care vindea cisme. Nici nu l-aș mai fi cunoscut. Arăta ca un mujic, căra bagajele în gară. El s-a apropiat de mine și mi-a spus : «Îmi pare bine că vă văd, domnule.» Îi era teamă să-mi spună pe nume. «Să știți că familia dumne-

voastră a fugit din Kostiol. Vă dau eu adresa, poate vreți să-i găsiți.» Iată cum am nimerit aici.“

Dorofeea Zahacinski adusese ceaiul. Nu mai era ceaiul verde de China, de altădată, pe care-l tîrguiau din piața *Arbat*. Apa fiartă nu mai avea nici un fel de parfum. Abia găsiseră un clonț de zahăr pe care mătușă-sa îl așezase pe colțul unei farfurioare. Irène-Nathalie îl privea cu curiozitatea unuia care vede un om de pe lună. Pe atunci mai credea în călătoriile lui făcute la Pekin sau la Habarovsk sau în Abisinia. El sorbea rar din apa caldută, fără nici un gust, și o privea din cînd în cînd cu blindețe. „Stai mult pe aici ?” întrebese în cele din urmă Dorofeea Zahacinski. „A, nu, atît cît să iau ceaiul cu voi. Am foarte multe treburi. Afaceri europene.” Adusese de-afară, din fața ușii, unde o lăsase, o valiză de piele neagră, cu mai multe încuietori. „Am toate actele.” Își căuta prin buzunărele numeroase ale vestei cheițele ca să deschidă. Pe deget îi strălucea un inel de aur, cu o mare piatră verde, la care Irène-Nathalie privea fascinată de cînd venise. „Da, am toate actele, să știți, le-am păstrat, actele moșilor noastre pe care le-am vîndut numai de formă și pe care am să le iau înapoi, toate titlurile mele nobiliare. Sunt ministrul de finanțe al lui Mahno. Ați auzit de Mahno ? M-au chemat cu telegraful dintr-o călătorie. Eram în Marea Tasmaniei. Mahno are un consilier, pe domnul Mesnilmontant, prietenul cel mai bun al ambasadorului de la Odessa, trimisul special al președintelui Poincaré. Bineînțeles că am întors vasul din drum și am sosit urgent la le Hâvre, unde mă aștepta un curier. Cu un tren guvernamental am sosit în șase ore la Paris. Mi s-a spus despre ce este vorba și am primit. Iată aici actele.” Și scoase un pumn de hîrtii vechi : atestate hătmănești, titluri nobiliare, acte de proprietate, chitanțe de primiri de sume de bani, toate falsificate în dughenele de pe strada Laffite, din arondismentul 8, din Paris, cum avea să afle peste ani, din întîmplare, Irène-Nathalie de la un văr al tatălui său care-l cunoscuse bine. „A, era să uit. Iată, mi-au dat salariul pe un an înainte. Aveți aici cîteva miliarde de ruble.” Și scosese cîteva teancuri de bancnote, *bucăți și lămîi*, tipărite pe o hîrtie ordinară, așezîndu-le cu grijă pe masă și spunîndu-le : „Aveți grijă de acești bani ! Sunt cîteva miliarde,

vă dați seama, nu ? Leafa unui ministru pe un an ! Poate să vi le fure cineva. Pe vremurile astea pot să se întâmple multe lucruri. Am încredere în dumneata, Dorofeea Zahacinski, că ești mai așezată. Ascunde-i undeva, într-un dulap. Încuie-i ! Pe Aleksandra Ilarievna o știu. Ea este o artistă. Nu cunoaște valoarea banului.“ Era nebun sau nu-și dădea seama ; cu acele hîrtii fără valoare abia dacă puteai să trăiești două săptămîni, cumpărîndu-ți niște cartofi, sfecle furajeră și napi înghețați. Dar se prefăcură toate trele, sau nu se prefăcură, crezură mai degrabă că el nu e obișnuit cu valoarea banilor în Rusia, după atîta lipsă, și Dorofeea Zahacinski îi închise într-adevăr într-un dulap. Pe urmă, încă sorbind din ceaiul acela fără gust, începură să vorbească despre bisericile din cartierul Staraia Koniuşennaia, acele biserici cu turla roză și galbene, unde se botezau și se prohodeau nobilii. Își amintiră împreună de casele de lemn cu acoperiş verde, cu faţadele cu coloane, care aveau numai parter și ferestre luminoase, cu mezaninul care dădea spre curtea spaţioasă unde se aflau bucătăriile. Irène-Nathalie nu cunoscuse Moscova feerică a părinţilor. Pe copii îi născuse Aleksandra Ilarievna la Kostiol. „Ei, ce vremuri, Aleksandra ! Unde mai sunt *raznocînţii* aceia, marii funcţionari ai imperiului rus, că ei ţineau statul pe umerii lor bărbăteşti. Ții minte ce scria pe plăcuţele de aramă ale porţilor ? *Casa căpitanului de cavalerie Vladimir Vladimirci, Cavalerul Vasili Barîrski, Mareşalul nobilimii, Ilarion Podolski* și ce porţi de fier, ce grilaje poleite cu aur ! Unde te-ntorceai, dădeai de o tăbliţă pe care scria : *Domnul consilier comercial, Domnul cetăţean onorific* și, la colţul străzii, ghereta din care poliţaiul ne dădea onorul cu halebarda. Cartierului nostru i se spunea *Saint-Germain* al Moscovei.

Dorofeea Zahacinski începuse să plîngă. Hercule-Onesime, sprijinit în bastonul său cu măciulie de argint, cu privirile stinse care văzuseră atîtea mări și oceane, continua să vorbească de unul singur și ele ascultau nemișcate, abia respirînd. „Dar guvernantele nemţoaice, dădacele ! A, să nu uit, am aici un pergament cu blazonul cnezatului din Smolensk...“ Se repezise asupra hîrtilor și căuta febril în ele. „Am totul, stema învelită în mantia de hermină

și, deasupra ei, *șapka* lui Monomah, cneazul Kievului, simbol al autocrației rusești. Iată și un atestat de la Departamentul heraldic, din care rezultă clar că am avut rude printre cnejii Smolenskului. Trei sute de ruble m-a costat. E, he, ne înrudim cu Cantacuzinii și știu de la urmașii lui Capodistria că, după căderea Romanovilor, pentru că e limpede că Romanovii vor muri pînă la unul, dacă nu au și murit pînă acum, urmează dinastia cneazului Mstislavici Udaloj, din care noi mai rămăseserăm, cei altoiți cu Mavrocordații...“ Femeile priveau la el ca la un rătăcit, probabil că nu mai avea memorie, dar nu-l întrerupseseră. „Mai ții minte, Aleksandra Ilarievna, străbunicul tău fusese militar, avea moșii în gubernia Riazan, pe un deal, înconjurat de cîmpii, cu păduri și pajiști. Prințesa Gagarina, soția lui, avea un teatru propriu și fratele ei s-a căsătorit cu o iobagă, actrița Semionova.“ „Ăștia erau spița noastră, spusesse Dorofeea Zahacinski. I-ai încurcat, Hercule. Tatăl tatălui meu a fost ofițer în regimentul Semionovski, cel mai vechi regiment de gardă rus, înființat de Petru cel Mare, în 1687. Promise *Ordinul Anna* cu spade și sabie de aur.“ „Da, așa e, așa e, uite vezi, am început să îmbătrînesc, le-ncurc.“ Nu era atît de bătrîn pe cît voia să pară ; după socoteala Irènei-Nathalie n-avea mai mult de cincizeci și șase de ani.

Așezase cu atenție ceașca pe farfurioara din față și se ridicase în picioare. „Ei, eu ar cam trebui să plec. Mă așteaptă patru ofițeri ai guvernului, țineți minte ce vă spun, revoluția nu va reuși, refacem imperiul rus sub Cantacuzini. Bizanțul n-a murit, va fi strămutat la Moscova, o dorește tot poporul rus. Voi lupta vitejește alături de Mahno și de nobilimea rusă, de ofițerii ei loiali. Aveți încredere în mine.“ Se îmbrăca fără grabă cu lungă-i manta pînă-n pămînt și le sărută pe rînd, pe toate trei. Irènei îi întinse inelul de aur cu piatră verde lăsîndu-i-l în palmă. „Ia-l, micuța mea, el a aparținut ultimului Împărat al Birmaniei. Mi l-a dat la Kampala, pe patul de moarte, pe cînd eram cardinal al Papei, trimis în misiune, acolo, să-i creștinez pe nenorociți. Face o avere, vezi să nu ți-l fure cineva, iar dacă-l vinzi, cînd te vei face mare, va fi zestrea ta, zestrea de la tatăl tău, Hercule-Onessime.“ Din ușă se mai întorsese încă o dată spre ele. „Eu am treburi mari,

treburi europene. Mă așteaptă atamanul Mahno. Avem o reuniune a guvernului. Cum termin, alerg pe bulevardul Bibikovski, ca să vă cumpăr blănuri, că sunteți desbrăcate. Și șampanie, și vodcă. Mă întorc numaidecît ce termin reuniunea.“

De atunci nu-l mai văzuseră niciodată. Înaintea plecării de la Suhumi, în cala unui vapor de mărfuri, vruseră să vîndă inelul dat de către tatăl ei, de Hercule-Onessime. Dorofeea, cu frica în suflet, întrebasese unde poate să găsească un bijutier și un marinăr cumsecade o vîrșise într-un subsol, pe o uliță care mirosea a pește, din apropierea portului. Uruiau vapoare, încărcînd cambuzele, se auzeau sirene, un vîlmășag nemaipomenit era în jur. Irène-Nathalie și cu maică-sa așteptau afară cu inima bătînd de frică să nu fie surprinse de cineva. Și cînd, în sfîrșit, o zăriră pe bunica ei, aceasta înjura bărbătește, arătîndu-le inelul : „Cine știe ce escroc l-a păcălit, e de aramă și piatra o sticlă oarecare. Nu face nici doi bani.“ Irène-Nathalie îl mai păstra și acum, pe undeva prin lucrurile ei. Se înnegrise, era grosolan și sticla aceea nu mai avea nici o strălucire, dar era singurul lucru care-i mai amintea de straniul, misteriosul pelerin, Hercule-Onessime Mavro-cordat.

În primăvara aceluiași an, părăsiseră Rusia. Ieșirea din orașul asediat se făcuse cu multă greutate. La bariere se sporiseră controalele, vasele care mergeau pe Nipru erau supravegheate. Cu ultimii bani plătiseră niște oameni care le vîrșeau într-un convoi de refugiați, îmbrăcate în rochiile ieftine, țărănești, pe care le aveau pregătite de mult. La Suhumi ajunseseră pe un drum ocolit, bătînd Iaroslavlul, Samara, Saratovul, Tambovul și alte tîrguri mai mici ! Întilneau convoaie de soldați, albite de praf, ostenite de atîtea marșuri. Bărbații negri de soare, nespălați, cîntau cu disperare, cu glasurile lor sparte : *O, țară care taci sub albul giulgiu, ca o mireasă sub ușoru-i vîl...* Străbătuseră străzi necunoscute ; în ferestrele streine, se mai vedeau ortensii îngălbenite, covrigi și pîini de secară ori mere ru-mene. Străbătuseră Nijni-Novgorodul într-una din acele

rute absurde care le duceau de colo-colo. Oraşul mirosea a rogojini, a cafea şi a ceapă prăjită... Într-o noapte ploioasă se acoperiseră cu o firmă de tablă, pe care scria : *Beţi coniacul Saradjev*, şi se ascunseseră de o patrulă după nişte butoaie de murături. Îşi mai amintea de Volga neagră, privită de pe Stariivenet şi de plictisitorul oraş Saratov, de depozitele lui cu ridicata, cu ulicioare înguste, de Kurskul plin de iederă şi de privighetori, de Tuskor, un riuleţ rece, domol, cu maluri joase, năpădite de calcine galbene şi de nenumăratele clopotniţe, de ceaţa marină şi de migdalii înfloriţi, anunţind apropierea Sudului, a mării. Pe urmă, în sfârşit, sosiseră după ce trecuseră prin Tuapse, care mirosea a mimoză înflorită. Pe cheiul de la Suhumi, bătea un vînt dinspre mare şi Irène-Nathalie citise firmele speluncilor marinăreşti *La Scrumbia verde*, *La Botul calului*, *La Odihna omului*, la *Țarina Tamara* sau la *Opreşte-te, om bun !* Plătiseră preţul drumului, mai aveau cîţiva bănişori şi intraseră la *Scrumbia verde*, o pivniţă cu pereţi afumaţi, plini de afişe pe care scria *Creditul strică prietenia*, iar pe un grătar se cocea la mangal, pe frigări de oţel, *şaşlikul*, dat cu praf de dracilă sau scorţişoară, garnisit cu ceapă verde şi servit cu azimă şi vin alb. Aşteptaseră într-o magazie a portului cam o săptămînă ca să se poată strecura pe vasul acela de mărfuri. Plouase tot timpul. Simţeau că putrezesc, le era foame. Marinarii le aduceau scrumbii uscate, de milă, şi cîte o sticlă de vin roşu, de Batumi. Se auzeau valurile, cărînd resturi de lăzi şi ierburi, şi pescăruşii strigîndu-se în larg. Pe maidanele din spaţele magaziiilor portului, zăceau mormane uriaşe de sticlă albăstrie, din care răsăreau belşiţele. Pe puntea unui vapor se dansa *lezghinka*. De plictiseală, Irène-Nathalie pornea de una singură printre alţi copii părăsiţi, cu obrazele murdărite, sdrenţăroşi, cerşind la drumul mare, citind firmele streine : *Sosifros*, *John Wittold*, *Paques*. Oraşul mirosea a tarhon, a kinză, mentă, lavaş, ciureci, ciohohbili, saşivi, a brînză de Surugun prăjită, a *zrazi* în foi de viţă şi *şaşlik*, presărat cu scorţişoară pisată. Pe străzile, așa-numite *vesele*, în santanele *Eldorado*, *Fantezia*, *Sans-Souci*, *Chanteclair* şi *Gentleman*, vinul roşu de Kahetia curgea în riuri.

Ultimul cîntec pe care-l mai auzise, ascunsă împreună cu Dorofeea Zahacinski şi cu maică-sa printre nişte saci de

cărbuni, era al unui marinar beat, care striga cît îl ținea gura :

*Trăia-n Podol un jidov
Pe nume Haim Sik,
Moșneag dintr-o bucată,
El se ruga lui Iahve,
Mergera la sinagogă
Și nu minca cușer niciodată...*

Irène-Nathalie terminase înghețata și privea cerul palid de toamnă. Cădeau frunzele îngălbenite de la Șosea, minate de un ușor vînt cald. Grădina de la *Colonade* era aproape pustie la această oră de dimineață. Inspectorul Mizdrache îl salutase pe Armand, părăsind repede masa pe care o ocupa.

— Domnul nu dorește nimic ? întrebasese un piccolo în *smoking* roșu, cu guler de satin.

De undeva, din apropiere, se auzea un sunet subțire de vioară. Un bătrîn cu părul grizonat, cu lavalieră galbenă, încă într-un costum de vară, cu pălărie de paie, cînta la o masă :

— Un *Dubonnet*, dacă ești drăguț.

— Și-o gustărică, ceva ?

— Vezi ce găsești pe-acolo.

Piccolo-ul plecase.

— Spune-mi, Irène, și cum ai ajuns în România ?

— Simplu. Am tremurat cu bunică-mea și cu maică-mea în cala acelui vapor o săptămînă și într-o noapte am fost debarcate la Constanța. Aveam adresa unei rude de-a tatălui meu, un grec care ținea un magazin de coloniale, undeva în oraș ; el s-a sbătut pentru noi. Ne-a făcut rost de acte și, după o săptămînă, Dorofeea Zahacinski avea toate adresele cunoscuților noștri din România. Cu unii ne și înrudeam. Am stat vreo doi ani la Iași, apoi vreo cinci pe la Focșani, pe urmă maică-mea și-a adus aminte — că era o uitucă nemaipomenită — că ne înrudeam cu Bi-beștii. A fost o adevărată sărbătoare cînd am întîlnit-o pe Martha. Nu pot să spun că ceilalți nu ne-au ajutat. A trebuit să-nvăț, să mă înscriu la liceu, să o iau de la capăt.

De masa lor se apropiase vioristul acela cu părul alb, care îi salutase discret, cu vioara sub braț, și le cîntase cu o voce ușor pierdută :

*Eu n-o mai iubesc, dar mă-ndeamnă
O urmă de vechi obicei,
Să trec în amurgul de toamnă
Prin dreptul ferestrelor ei...*

Armand îi întinsese discret o monedă de hîrtie, pe care el o virise în buzunar, salutînd încă o dată grațios și înde-părtîndu-se.

— Ce frumoase sunt toamnele la București ! Înfloresc ultimii trîndafiri, parcă nici nu e război, zisese Irène-Nathalie. N-aș mai vrea să mai aud iar tunurile, să văd cadavre.

— Spune-mi ce simte un om cînd pierde tot ? Cînd își părăsește țara ?

— Crezi că eu mai știu ? De fapt, ce mă lega pe mine de această Rusie veche care s-a prăbușit și a cărei agonie abia am înțeles-o ? Amintirea fostului Kostiol, a mătușii Sofia Branițkaia, care a murit fugărită ca o vulpe, de epuizare... Ce ciudat cuvînt... să mori de epuizare. Nu găsești ? Dar pe tine, Armand, de ce te interesează aceste legende provinciale ? Nu cumva îți este milă de mine ? Asta mi-ar face cel mai mult rău.

Armand îi luase palma.

— Uîți că și eu sunt pe un pămînt strein și am nostalgia unei țări îndepărtate ?

„Acum mint ca un actor de cinema, nu mi-ar fi rușine, dar trebuie să-mi joc rolul pînă la capăt, deși fata asta nenorocită îmi place.“

— *Palabras !* Nu spun așa vécarii tăi ? Vorbe !... Oameni ca noi se simt bine oriunde. Mîine, dacă aș pleca la Paris ca să-mi iau doctoratul la Sorbona, ca o studentă întîrziată ce sunt, aș uita petrecerile de la Mogoșoaia și de la Posada, cursele noastre pe caii de la manejul din Calea Plevnei...

— Te-ai mărita, probabil, cu un marchiz bătrîn, care te-ar închide într-un castel pe Loara. Și tu i-ai reconstitui arborele tău genealogic, i-ai vorbi de Mavrocordatii lui Hercule-Onessime care au domnit în Valahia și i-ai face

cîțiva copii care mai tîrziu ar învăța la liceul *Charlemagne*. O, ce poveste frumoasă !... Irène, nu-i așa ?

— Mă iubești puțin ?

— Cine știe.

— Adevărat. Cu atîtea doamne în jurul tău. Dar de ce vorbim noi despre lucrurile astea ?

— Și de ce n-am vorbi ?

Irène tăcuse multă vreme, privind căderea frunzelor cu rotoagoale leneșe în aerul dulce.

Piccolo-ul adusese *Dubonnet*-ul și cîteva măsline. Le așeză cu o atenție concentrată pe masă, făcu cu ochiul bărbatului și plecă repede.

— La ce te gîndești ? o întrebase Armand.

— La Parisul din care tu abia te-ai întors și-n care eu abia aștept să ajung. Știi că am citit tot ce se poate despre Paris. Cred că m-aș mișca în el ca-n Kievul de odinioară. Știu tot despre biserica *Saint-Roch* care are trei-prezece scări, opt coloane dorece și statuile sfintelor *Clo-tilda* și *Geneviève*. Nu-i așa ?... Plus trei capele, să nu le uit... Se întristase pe neașteptate. Și Hotelul de Talleyrand, construit de *Phéliepeaux*, duce de la *Vrillier*, conte de *Saint-Florentin*, ministru al casei lui *Louis XV*, la moartea căruia, în 1777, i-au scris acest epitaf :

*Ci gist malgré son rang
Un homme assez commun ;
Ayant porté trois noms,
Il n'en laissa aucun...*

— Bravo ! Știi tot despre Paris. Dacă te aștepti să afli de la mine lucruri mai multe despre el, te înșeli.

— Dar ce naiba ai făcut tu în Paris ?

— Ți-am spus, afaceri. Am stat și foarte puțin. Trebuia să lichidez ce mai aveam pe-acolo și să vin încoace...

— Nu-ți place să vorbești despre Paris, sau nu-l iubești ?

— Irène, acolo nu sunt numai turiști. A trebuit să plătesc niște datorii, treburi încurcate. Ce poți tu să-nțelegi ce i se întîmplă unui bărbat, rămas dintr-o dată fără familie și îndreptîndu-se spre un loc necunoscut, unde își caută un viitor incert ? !

— Bine. Dacă nu-ți face plăcere, n-am să-ți mai vorbesc niciodată despre el.

— Ba da. Să-mi vorbești ori de câte ori vrei.

— Nu facem plata ? Eu mi-am mâncat înghețata. Mă așteaptă Tante Nicole. Azi are zi de primire și trebuie să deretic prin casă. Pisicile alea fac o mizerie înfiorătoare. Ah, și dacă ai ști ce pâțesc cu ele ! Le-aș omori, nu altceva, dar ea m-ar lăsa pe drumuri.

— De ce nu te muți la o altă rudă ?

— Peste tot e la fel. Să știi de la mine, nimeni nu primește cu plăcere o rudă săracă. Cei mai scăpătați sunt mai primitori. Pe urmă, m-am obișnuit.

Armand lăsase niște bani pe masă și-i oferise brațul.

— Atunci mergem. Abia aștept să-ți văd *Palatul de Iarnă*, cum îi zici tu acestei locuințe mirifice, încărcate de pisi.

Îi deschisese portiera *Citroën*-ului și o poftise să ia loc. Lăutarul grizonat îi salutase cu pălăria lui de paie atât de nepotrivită în acest anotimp.

— Ai dreptate, Irène, sunt atât de frumoase toamnele la București !

Din copaci continuau să cadă frunze galbene, într-o rotire nesfârșită.

— Încotro ?

— Spre strada Mecet. Cunoști ?

— Mă descurc eu.

După un sfert de oră, dădea ocol unui scuar cu iarbă opărită de vara care trecuse, cu copii care jucau *lapte gros*, strigând în gura mare : „capul la cutie !” și Armand opri mașina în fața unui bloc cu două etaje, a cărui intrare se afla în fundul unei curți foarte înguste.

— La ce etaj ?

Irène începuse să rîdă.

— Ia-te după mine.

Intrarea era strîmtă, întunecoasă, deși afară încă bătea soarele. În micul hol cu afișe pentru camuflaj și înștiințări de plată, mai ardea încă un bec palid care clipea bolnav din cînd în cînd. Patru uși, o scară care nu mai fusese spălată de mult, preșuri în fața canaturilor scorojite, sonerii, cărți de vizită ; Armand făcu un inventar sumar, cum obișnuia ori de câte ori intra într-un loc necu-

noscut, vechi obicei de războinic și de ilegalist. Irène coborî citeva trepte, strigîndu-i peste umăr :

— Ai grijă la scări, nu se vede nimic aici...

Se auzeau miorlăiturile pisicilor despre care pomenise Martha Bibescu la Posada în scurta convorbire cu Irène, la care asistase și el. Un miros iute de urină, amestecat cu altul de igrasie, de rumeguș de lemn și de pereți sli-noși... Armand se obișnuise cu întunericul. De dincolo de o ușă se auzea sfîrșitul unei sobe, pe care fierbea ceva, și o voce întrebă :

— Tu ești, Irène ?

— Da. Am venit cu cineva.

Deschisese cu cheia o ușă și pisicile năvăliseră în întîmpinarea ei, miorlăind. O singură cameră, o mică dormeză pe care se afla un covor foarte bun, macerat de vreme, abia luminată printr-o fereastră îngustă, care dădea probabil la nivelul străzii. Pe podele, se aflau cîteva farfurioare golite în care probabil că fusese lapte, pe care Irène le evitase cu agilitate ca să ajungă la un comutator. Se aprinse un bec scoțînd din întuneric puțina mobilă. O masă într-un colț, un dulap pentru haine, o ușă prin care trebuia să te streкори și care ducea într-o mică bucătărioară. Nu era murdar, dar totul mirosea a urină, un miros insuportabil pentru cine nu era obișnuit.

— Să nu te sperii, spuse Irène.

— Țasta e *Palatul de Iarnă* ?

— A, nu. Acolo locuiesc numai eu. Ai puțină răbdare. Întîi să-ți fac cunoștință cu doamnele. Nu vrei să șezi puțin ?

Armand se așeză pe patul acoperit cu un Tebriz răcoros și molatec, ciuruit de vechime. Își puse sub cot două perne micuțe de mătase, pe care le găsi la îndemîină. Pe peretele din față, un vechi și micuț tablou al țarului Aleksandru al III-lea, în uniformă ; în stînga, o icoană și o natură moartă cu două rațe cafenii, cu gîturile spînzurînd pe marginea unei mese, probabil tabloul pictorului Oleg Efremovici Grigoriev.

— Ea e Sanny, pisică englezească de fermă, *cornish rex*. Răspunde de șoarecii casei.

Animalul avea niște ochi galbeni, cu care-l fixa curios pe noul venit. Era o pisică albă cu părul lins, bine hrănită.

— El, Haile Selasie, zis Negusul (și-i arată un cotoi, cu nas roz și cu burta de culoarea caisei). Trăiește cu toate aceste doamne, e singurul bărbat. Pare cam schilav, mă-nîncă numai salam, refuză bojogul și de lapte să nu audă. Probabil că bea în taină fără să-l știm noi...

Avea un haz trist ; voia să acopere această mizerie, cu o verbozitate făcută. Armand se prefăcu că se amuză.

— Și cum se descurcă *Tante Nicole* cu ele ?

— A, i-ai reținut numele ?

— Da, am o memorie de delator, glumi Armand.

— Se descurcă. Cred că dacă n-ar fi aceste pisici, și-ar lua lumea-n cap. Dar să continuăm prezentările... Ea este Pit-Pat, pisică persană. Are ochii oranj, bagi de seamă ? E cea mai perversă, îi place muzica. *Tante Nicole* îi pune la patefon romane rusești, cumpărate de la Constanța. S-o vezi atunci cum se alintă. Dinsa este Jolivette, vine din Siam, rasa *sealpoint*. Îți place ?... Eu îi spun Față-de-cafea.

O ridică pe lăbuțe și o întoarce cu fața în sus. E cea mai tinăără și cea mai jucăușă... *Pamela* e originară din insula Man, n-are coadă, după cum bagi de seamă. A venit singură, probabil din cauza Negusului. E cea mai nouă în tabără.

Armand îi privi blana gălbuie, bătînd ciudat în albastru, probabil din cauza luminii încăperii. Se obișnuise cu mirosul acela nesuferit.

— Ea e contesa Walewska. Și-i arată o pisică roșcată, cu păr lung, cu un cap ciudat. Nu știu dacă seamănă cu Greta Garbo, dar probabil că *Tante Nicole* din cauza asta a botezat-o așa, cînd va fi văzut filmul cu același nume. În sfîrșit, iat-o și pe La Mienne, favorita mătușii mele. *Idi siuda !* Vrei lapte ? *Malako ?* întrebă ea.

Era o balineză bej, cu labe închise, cu o coadă stufoasă și un cap leonin. Miorlăi scurt și începu să se frece de picioarele lui Armand. Irène se strecură în bucătăria de-alături, aduse o sticlă cu lapte și umplu o farfurioară. Pisica începu să soarbă lacom.

— Acum, că prezentările au fost făcute, putem să mergem la *Palatul de Iarnă*.

Irène porni înainte, urmată de Armand. Urcară treptele slinoase ale celor două etaje și ea se opri în fața unei uși

pe care o deschise cu altă cheie. Era o fostă debara, sub acoperişul blocului, cu două ferestre înguste, care dădeau spre o curte părăsită, plină de copaci neîngrijiţi. Cinci sau şase icoane împodobeau peretele mansardei, tapisat cu hîrtii care imitau mătasea. O masă, două scaune, un pat la fel de îngust ca acela de jos, din subsolul lui *Tante Nicole*, un dulap de haine în care nu puteau încăpea multe lucruri, o chiuvetă, un duş improvizat, după o perdea înflorată, cîteva rafturi de cărţi, patefonul de care vorbise Irène, cu 20 sau 30 de discuri, în vechi anvelope de hîrtie cerată, un vas de flori în care mai trăiau cîteva garoafe, aduse probabil de cineva. Nu mirosea a pisică, ca dincolo, totul era curat, apretat. Mica mansardă avea aerul unei camere de gardă de la un spital.

— E frumos la tine, spuse Armand. Pot să mă așez pe pat ?

— E singurul loc unde se stă bine, spusese Irène. Nu te sfii. Bei ceva ?

Și pînă să-i răspundă el, scosese o cheiță cu care desfăcuse o ușa încastrată în peretele tapisat cu hîrtie.

— Să știi că n-am mare lucru. Nu sunt o bețivă, deși din cînd în cînd, ți-o spun drept, simt nevoia să beau vodkă. Îți place vodka poloneză ? Am niște prieteni care vin pe-aici, nu-s prea mulți, îți dai seama, ne așezăm pe podele și unul dintre ei, Rostislav, prepară *cocktail*-ul nostru, al refugiaților, *cocktail*-ul Irène.

— Poate-mi dai și mie formula. Nu strică să-nveți pe unde poți cîte ceva.

— Fumezi ? Am niște țigări grozave. Algeriene. Date de nepotul prințului Brancovan. El are boala asta. I le aduc italienii, de unde naiba, nu știu...

— Nu. Nu fumez.

— Atunci să-ți dau formula *cocktail*-ului : Luăm două kilograme de spirt alb, le amestecăm cu unul de rom, plus o jumătate de vin negru în care se sfărîmă un pumn de ardei iuți, comandă specială.

— Dar asta e un *cocktail Molotov*. Poți să arunci un tanc în aer cu el.

— A, nu ! Prietenii mei sunt obișnuiți. E o nenorocire dacă nu am ardei. Sunt gata să mă trimită în stradă, pe orice vreme, după așa ceva...

— Și ce se întâmplă după asta ? După ce beau *cocktail-ul Irène* ?...

— A, nu se întâmplă nimica. Și Sașa, și Wladimir, și Wanda, și Molka au o beție serafică. Cîntă *Djesteș e giș* și pe urmă îi cară, unul cite unul, pînă jos și-i urcă în tramvaie. N-am avut nici o pierdere pînă acum. Dar pe tine te amuză, Armand, ce spun eu ? Nu crezi că duc o viață tristă ?

— De fapt, ce faci ?

— În afară că mă pregătesc pentru doctoratul meu de la Sorbona, pe care nu știu încă dacă am să apuc să-l dau, învăț limbi pe care nu le vorbește nimeni.

Îi arată cu un gest derizoriu niște dicționare, aflate pe un rastel, deasupra patului.

— E ca la jocul de șah. Dacă te amuză, te-nvăț croata, vrei ? Sunt o partidă interesantă. Știu cîteva limbi rusa, polona, bulgara, greaca, sirba și croata. Dacă mai punem la socoteală și franceza, pe care o știe orice femeie din stirpea noastră, iată, sunt destule.

— Am să mă mai gîndesc la propunerea asta.

Avea un fel ciudat de a-și ironiza propria-i existență, probabil că asta ascundea o mîndrie bine mascată, de care făcea caz. Astfel de oameni nu cer nimic niciodată, nu fac nici o aluzie și refuză să se lase ajutați. Armand o știa bine. Mai cunoscuse astfel de exemplare în războiul civil. În rîndurile anarhiștilor.

— Nu ți-am arătat cel mai frumos lucru pe care-l posedă familia noastră. Acest triptic, din secolul al XIII-lea, care a aparținut familiei regale poloneze. E lucrat la Szczecin, de un pictor anonim. Dimitrie Pavlovici mi-a oferit pe el o sumă fabuloasă, dar nu l-am vîndut. E singurul lucru prețios pe care-l am. Abia l-am putut aduce ascuns printre niște rufe murdare. N-aveam cu ce-l plăti pe cei care ne-au transportat pe vasul acela de cărbuni, de la Suhumi, și am fi dat totul ca să ne salvăm, dar erau niște marinari cumsecade. Scosese cu grijă din perete tripticul de lemn și-l chemă lîngă fereastră.

— Culorile s-au cam șters. A trecut destulă vreme, ce-i drept, dar pentru cunoscători compoziția este interesantă.

— Ce reprezintă, de fapt ? Nu prea-mi dau seama.

— E o alegorie după Judecata de apoi, așa cum și-o închipuiau pictorii aceia care probabil că erau țărani. Tribunalul este format din Iisus, cu tiară de cardinal pe cap, iar lângă el se află Maica Domnului, în vestminte somptuoase de curte și alături Sfântul Ioan Botezătorul, în armură de cavaler. După cum observi, cetele îngerești sunt de asemenea în armură și poartă lănci și halebarde. Privește acum voleurile care s-au păstrat mai bine. Cei torturați arată ca niște rîndași. Sunt schingiuiți cu fierul roșu sau trași pe roată. Cei vinovați de erezie, arși pe ruguri sau înfipti în țeapă. Dimitrie spune că la Paris aş putea să trăiesc cîțiva ani din vînzarea acestui triptic. E bine păstrat, deși e foarte vechi. Dar n-o să-l vînd cu nici un chip.

Un sentiment ciudat îl încerca pe Armand. Nu-și dădea seama dacă atracția pe care încerca să și-o reprime față de Irène se născuse, cum se-ntîmplă în unele cazuri, mai mult dintr-o nostalgie față de o lume pe care n-o cunoscuse. Povăștile ei cu bunica Dorofeea Zahacinski, care, pe vremuri, cît fusese bogată, dăruise perle servitorilor ca bacșiș, acel Kostiol prăfos, îndepărtat și misterios, evocarea vărului Clariss, care se sinucisese pentru ciudata Jasmine Roudinsky-Lamorigière, convoaiele de orbi, conduși de copii, bisericile ciudate ale Kievului, cu turle galbene și verzi, apariția straniului Hercule-Onesime, bizarul călător ; pe urmă plimbările lor, între care pe Armand îl izbise aceea cu sania pînă la Mogoșoaia, pe viscol. O sanie pictată de cine știe ce țigan din suburbii, care probabil că ei îi amintea de săniile pictate cu corbi care aveau lăute sub aripă, ca în tablourile lui Chagall, amintirea Sofiei Branițkaia moartă de epuizare, vînătorile de vulpi, bătute cu biciul în zăpada afinată a pădurii de stejar de la Kostiol, fratele cel mic, pierdut la unsprezece ani, de leucemie, Nichifor Belizarie Mavrocordat, care se prăbușise cu un planor lângă Cimpina, cu vreo cîțiva ani înainte. Pe urmă, crucile din cimitirul Mogoșoaiei, pietrele tombale ale Bibeștilor, scufundate în iarba pajistei, întru amintirea *nemortului lor nume*, micuța biseri-cuță cu capul de bour și corbul brâncovenesc, urmele bogomilice, o amuleță apărătoare de rele chaldeeană, și

ea toropită de o vegetație sălbatică în incinta Mogoșoaiei, pisanile pe care i le citise, obsesia ei față de morți și de mormintele lor, plăcerea pe care o avusese când îi cum-părase plăcile cu cintece bizantine de la doamna Smaranda Robescu (Irène învățase arcul patefonului și pusese una din ele de cum intraseră aici), plimbările lor pe străzile din vechiul București, undeva în Culmea Veche, în niște case bătrânești ocupate de o lume amestecată acum, camio-nagii, negustori de piei de la Abator, foști generali scoși de Antonescu la pensie, în sfârșit, fântinile Mavroghe-nești cu olane de la puțurile Zinchii, cafenelele șalva-ragiilor, în care se vindea bumbac la metru sau erau de-pozite de alviță, podurile de lemn pe care treceau oștile sultanilor, girlele de la Plumbuita cea somnolentă, cu biserica ei fără turlă și pridvoare dințate, drumul făcut într-o după-masă cu mașina lui la Potlogi, unde nu se mai găseau decât niște ruine și ea furase câteva clanțe în formă de broască de la cuhniile părăsite, intrările fere-cate ale bisericii Krețulescu și biserica Scaune. Iată filmul acestei prietenii ciudate între ei, încă nedefinite.

De pe placa hiriită se auzea mărețul *Kirie Eleyson* cântat de un cor grecesc. Irène-Nathalie îi turnase dintr-o sticlă *cocktail*-ul ei, recomandându-i-l ca pe o doctorie :

— Încearcă. N-o să fie ca *Dubonnet*-ul de la *Colonade*, dar poate o să-ți placă.

Își turnă și ei un pahar.

— Și-n afară de croată, bulgară, greacă și ce mai știi, ce faci, Irène ?

— Țes covoare la Mogoșoaia cu principesa Martha Bibescu și cu doamnele din înalta societate, de la care aud ce se mai întâmplă prin București. Am un prieten care mă duce la Grădina Botanică, joia, din an în Paște, când are el timp, și mă-nvață numele latinești ale plan-telor. Dar nu bei ?

Armand dădu peste cap paharul și simți că-i ia gura foc.

— Mai toarnă-mi unul !

— Ah, ești viteaz. De obicei novicii renunță.

— N-am să ajung la opt pahare ca prietenii tăi. Drept să-ți spun, are un gust bun, puțin cam iute pentru mine, dar omul cât trăiește învață.

Irène băuse și ea fără să clipească și-și mai turnase o dată.

— Te-am auzit povestindu-i Marthei cîte ceva despre un rachiou numit *tequilla*, pe care-l beați voi acolo, în Argentina, cu băieții *gringo*. Din ce se face ?

— E tot un spirt, scos dintr-o plantă care scamănă cu varza. E lemnoasă și crește pe stîncă. Are un gust de mentă, ba, dacă mă gîndesc bine, aduce chiar cu vodka.

Irène ridicase discul pe care-l pusese pentru el și-l întorsese pe fața cealaltă.

— Slujba cea mare a arhiepiscopului Athenagoras de la sfînta Mitropolie din Atena. Bunica mea, Dorofeea Zahacinski, ar lăcrima auzind-o. M-am gîndit, din păcate tatăl meu nu mai trăiește, ce plăcere i-ar fi făcut lui să audă aceste cîntece bizantine.

Alcoolul iute, cu gust de rom și de vin, îl făcuse să-și iasă din rezerva obișnuită. Un sentiment de ușurare lăuntrică, pe care nu-l avusese niciodată, îl luase în stăpînire. Asta se numea „disponibilitate“, cum ar fi zis doctorul Lăcănescu.

— Ascultă, Irène, mi-ai spus odată că ai mai mult de treizeci de ani.

— Da. Ce-i cu asta ? se miră ea. Fă socoteala cîți ani au trecut de la venirea mea în România. Sunt o femeie bătrînă.

— Știi ce-i curios ? Cînd te-am cunoscut, nu-ți dădeam mai mult de optsprezece ani. Nici acum nu-ți dau mai mult. Hai să zicem, douăzeci.

Irène zîmbi într-un fel care trăda o veche amărăciune.

— Probabil că suferința conservă. Pușcăriași și călugării n-au vîrstă. Știi că la sosirea noastră în România... ba nu, asta s-a întîmplat cînd a murit mama într-un accident de automobil... ți-am spus, ai noștri mor toți în accidente... atunci am vrut să mă călugăresc. Pe urmă m-am răzgîndit. Trebuia să am grijă de bunică-mea, care căzuse în darul beției. Acolo, la Kostiol, mă înșelase. Bea pe furiș, nu băgam de seamă. Se ținea bine. În refugiu își pierduse controlul, a făcut ciroză în cele din urmă și a trebuit să mă mut cu *Tante Nicole*. Ea este altfel de ființă, se controlează mai bine : e cea mai săracă dintre rudele noastre de aici și reușește să plutească. Mai bine

zis, e un fel de a spune că reușește să se mențină la suprafață. Se descurcă. Probabil că vinde lucruri pe care nu mi le arată și le ține ascunse. Dar asta nu mă interesează pe mine. Ce mai vrei să știi ? Astăzi sunt dispusă să-ți spun totul.

Îi mai turnă din sticlă și-și turnă și ei, ciocniră și ea îl privi cu o lipsă de curiozitate jignitoare.

— Dacă ți se face foame, să știi că am niște pui rece.

— Nu, mulțumesc. Nu mi-e foame.

— Eu am să fumez o țigară algeriană. Miroase urit după asta, dar țin ferestrele deschise, pentru că *Tante Nicole* mă ceartă. Unde rămăsesem ?... A, probabil că ai auzit povestea aceea cu vărul biciuit la Horezu. Cu inaccesibilitatea mea. Povești. Nu crede nimic. Profită că m-am îmbătat puțin și ascultă-mă.

— Sunt lucruri pe care nu vreau să le știu, Irène.

— De ce nu ? O biografie patetică, confecționată de un romancier născut dintr-un tată mincinos și o mamă melancolică ? A, câte lucruri nu se pot improviza. Dar trebuie să-ți spun adevărul. Ei vor să mă mărite, toate rudele astea ale mele. Martha, *Tante Nicole*, toată șleahta lor nobiliară. Mi-a cam trecut vîrsta, spun toate mătușile, ce-am de gînd ? S-ar părea că sunt interesantă, deși figura mea, ușor degenerată, nu prea are farmec. Ție-ți plac, de pildă, asta o simt, sunt femeie. Dar ai ceva care mă ține departe. Ești un om ascuns. Semenii cu un văr al meu care a fost spînzurat la Petropavlovsk. Acolo era o închisoare teribilă. Deși prinț, era conspirator. Îți semăna puțin. Știi, dacă mă gîndesc bine, aduci nițel și cu Clariss. Numai ochii ăștia asimetrici nu le seamănă. Dar nu despre asta vorbeam. Vărul meu, Igor Semionski, părea un om foarte vesel, vorbea despre orice, dar am știut încă înainte de a-l aresta că ascunde ceva. Între el și noi exista întotdeauna un zid de gheață.

Armand lăsă păhărelul pe podele.

— N-am nimic de ascuns, Irène. Duc o viață timpită. L-am rugat pe bărbatul Evelynei să mă trimită în diplomatie. Crezi că aș fi un bun diplomat ?

— Da. Cred că da. Ai avea mare succes la femei și asta contează. Diplomații au și ei neveste. Și de ce nu vrea să te trimită în diplomatie ?

— Știu eu ? Poate din cauza războiului ăstuia, care nu se mai sfîrșește. Probabil că are nevoie de mine.

— Nu mai bei încă un păhărel ?

Privirea aceea cenușie, incertă, necurioasă, începuse să dispară din ochii Irènei.

— Ba da, de ce nu ?

— Asta n-o să te-ncurce. N-ai treabă astăzi ? Îmi dăruiești mie toată ziua, pe care o vom petrece singuri, în feeria *Palatului meu de Iarnă*, în sunetul mării slujbe a arhiepiscopului Athenagoras ? Va semăna cu o cununie, Armand...

Își turnase și ei, și ciocniseră, privindu-se drept în ochi.

— Cîte prostii îți spun, dar n-aș vrea să mă crezi o fată bătrînă, ceea ce și sunt în realitate, poate. Dar ce ziceam ? A, da, nebunele astea de rude ale mele vor să mă mărite cu prinții lor ramoliți. Niște căzături libidinoase, te rog să mă crezi. Unii se gîndesc că se vor îmbolnăvi curînd și că au nevoie de o infirmieră drăguță. Mulțumesc ! Nu-mi trebuie așa ceva. Îl prefer pe sculptorul Băcică. Asta e băiat de la țară, știe ce-i trebuie unei femei.

— Vrei să spui că i-ai pozat ?

— De ce nu ? Nu cumva ai prejudecăți ? Sau mă crezi fecioară pînă la vîrsta asta ? Am să te duc într-o zi la atelierul lui, să mă vezi cum arăt în piatră. Am un corp frumos, să știi.

— Vechea dorință a femeii de a se vedea tînără mereu.

— Nu. Nu e asta. Pur și simplu mă îmbătasem puțin într-o seară, cu prietenii mei, în atelierul lui Băcică. Să știi că individul nu-mi place deloc. E grosolan, are un limbaj care mă deranjează, dar mi se pare foarte talentat. O să facă o mare carieră, toată lumea o spune. I-au pozat toate prietenele Marthei.

— Înțeleg.

— Nu fi ironic. N-am făcut-o din orgoliu. Pur și simplu mi-a fost lene să mă întorc acasă. Ploua, era foarte

urît. În atelierul lui era cald. Fusese o seară reușită și mi se urise cu pisicile astea, de *Tante Nicole* care are în fiecare zi o boală. Dealtfel, n-a fost primul bărbat. Cum îți închipui ?

Ceva amar, nedeslușit îl lua în stăpînire pe Armand. Despre lucrurile astea nu se vorbește în general și ar fi vrut să le pună în seama dorinței curioase a femeilor de a apărea umilite vreodată în viața lor, lucru care, în general, nu dădea niciodată greș. O aflase de la *Evelyne* sau de la *Raoul*, nu mai ținea bine minte. În bărbatul care e încornorat de la naștere, se naște cocoșul, cel care protejează victima, care redă demnitatea strivită, autorul sentimentelor reparatorii. Dar nu era asta. În glasul Irinei se simțea o sinceritate ce nu putea fi contrafăcută. Dealtfel, ea simțise și exclamase, fără patetism :

— Obişnuita pornire rusească a spovedaniei. Iartă-mă, Armand, sunt zile întregi cînd nu vorbesc cu nimeni. De aceea mă și duc la *Mogoșoaia*, la atelierul de covoare. Acolo pot să tac și să ascult pe alții. E mai simplu. Cred că n-am iubit pe nici un bărbat, în afară de *Clariss*. Probabil că pe el m-am răzbunat cînd m-am lăsat înjosită de un fel de unchi. Totdeauna mi-au plăcut bărbații mai în vîrstă decît mine. Asta s-a întîmplat la *Focșani*. Aveam douăzeci și șase de ani, era timpul să termin cu schivnicia, nu ? Locuiam la el, îmi dădea tîrcoale, îl simțeam. Nevastă-sa bănuia și ea că ceva e în neregulă. Situația era scandaloașă, dar pur și simplu nu puteam să mă culc cu un om de pe stradă. Într-o dimineață, cînd ea lipsea, lucrurile s-au întîmplat pur și simplu, eu le-am provocat. Bărbatul a fost foarte uimit. Pe urmă am plecat din casa lor. N-a fost o legătură. Femeilor li se întîmplă de multe ori astfel de treburi. Să nu crezi că era o lipsă de scrupule, dar mi se părea că trebuie s-o fac și pe-asta ! E umilitor să-ți minți prietenele că ai un amant și, în realitate, lucrul să nu fie adevărat. Pari dezamăgit. Sper că nu te așteptai la mine să fiu *Tereza d'Avila*.

Armand mai ceru un păhărel.

— Știi că e bună băutura voastră ! Cînd mai faci vreo petrecere, să mă chemi și pe mine. Acum trebuie să mă duc. Ministrul meu mă așteaptă la *Athénée*, aveam

o masă cu o delegație germană. Cel puțin o să arăt bine dispus.

Nu avea aerul unui om bine dispus, dar atîta lucru putea să încerce și el să facă.

— Nu mă minți ? întrebă Irène.

— Nu. Dacă vrei, uite, te invit ; la astfel de recepții o fată ca tine ar face o foarte bună impresie. Militarii ăștia grosolani se dau în vînt după aristocrate. Toți se recomandă von Cutare, von Cutare și, dacă-i cauți bine, n-au nici urmă de sînge albastru.

Irène ezită o secundă, apoi îi puse mîna pe umăr.

— Cred că masa ta de la Athénée Palace a căzut foarte bine...

Îl sărută ușor pe buze și-l apucă cu brațele pe după ceafă, privindu-l drept în ochi.

— Armand, s-ar putea ca pe tine să te iubesc în cele din urmă. Nu știi ce-i cu mine.

Risese puțin stîngerită și-l condusese pînă la ușă.

— Nu mai cobor. Mi s-a făcut lene. Probabil că n-ai să vrei să mă vezi multă vreme. Nu. Nu spune nimic. Cît aș părea de lipsită de experiență, vă cunosc bine pe voi, bărbații. Sunteți orgolioși, nu suferiți să vi se spună adevărul. Petrecere bună.

Masa diplomatică era reală, numai că el ar mai fi avut timp să întîrzie. Era abia ora unu. Așa că se sui la volan și-și duse mașina în Aleea Alexandru, spunîndu-i șoferului Costache că, dacă întreabă cineva de el, peste o oră putea fi găsit în *salonul albastru* de la Athénée, unde avea loc un prînz oficial.

— Doamna e acasă ?

— Nu. E la tenis. La *Telefon Club*. Mi-a spus să o aduc la trei înapoi. Alte ordine aveți de dat ?

— Nu. Nimic, Costache ; vezi-ți de treabă. Mai uită-te la bujiile alea. Mașina merge bine, dar știi cum e cu motoarele astea.

— Probabil că mergeți pe jos pînă-n Calea Victoriei. Vă înțeleg. E o zi atît de frumoasă astăzi...

— Ar fi putut să fie foarte frumoasă, spuse Armand mai mult pentru sine, dar șoferul Costache nu-l mai auzi.

Armand urcă în goană scările în odaia lui. Își schimbă costumul și cămașa, butonii și cravata, se privi o clipă în oglinda în care se ivi, pe neașteptate, Marcela.

— Domnul dorește ceva ? V-am văzut când ați coborît din mașină.

„Drăguță, spălătică, flămîndă de bărbați, probabil în slujba poliției“, gîndise rapid Armand.

— Nu, mulțumesc, Marcela. N-am nevoie de nimic. I-am spus și lui Costache. Dacă o vezi pe doamna, spune-i să nu ne aștepte cu masa. Sunt cu domnul ministru la un dîneu oficial.

Știa că Evelyne prefera să mănînce acasă, singură, decît să facă conversație plicticoaselor persoane din delegațiile oficiale. „Probabil că e cu suedezul acela, tînăr, cu noul consilier de presă. Cred că de data asta e ceva serios.“

Coborî fluierînd scările, binecuvîntînd pantofii italieni cu crep, buni de trotat, foarte potriviți pentru ziua asta, cînd era cald și avea un drum de o jumătate de oră de făcut prin București, pe jos. O apucă pe Jianu spre Piața Victoriei. Într-adevăr, ultimii trandafiri galbeni, trandafirii de ceai, cum ar fi spus Irène, se scuturau pe peluzele de iarbă. Era o zi strălucită, dulce, călduță, cu un cer palid, fără culoare. Treceau trăsuri spre Șosea, scoase de undeva, din remize, uitate, revopsite, din cauza rechizițiilor de mașini. Muscalii de altădată dispăuseră, dar birjarii acestor carose vechi aveau un aer fudul. O cursă pînă la lacul Băneasa și înapoi costa de două ori mai mult decît una cu un taxi hodorogit. Femeile, în taioare deschise, ținînd fulare de gaz în mină, niște eșarfe violete, sau albastre, sau roșii, se mișcau ușor, leneș, însoțite de bărbați în vîrstă, și ei cu pălăriile în mîini, cu un aer uitat, zăpăcit de soarele blînd care învăluia copacii ce se desfrunzeau.

Armand ocoli Piața Victoriei, privindu-și ceasornicul. Avea timp destul, nu se grăbi, o apucă pe Calea Victoriei. Cineva îi făcea semn dintr-o limuzină. I se păru că este Marie-Jeanne. O salută vag și privi vitrinele unei cofetării rătăcite cine știe cum între acele case boerești. La palatul Cantacuzino servitorii măturau cu tirnurile grele frunzele din parc. Se mai salută cu cîțiva domni,

cu compozitorul Silvestri și cu sculptorul Han, mereu boem, mereu cu lavalieră la gît, înalt, frumos încă, deși bătrînețea începea să-și spună cuvîntul, salutînd pe toată lumea cu glas mare: „Salve, salve, tinerețe! Complimente domnului ministru Tismana.“

La *Athénée Palace* ajunsese cu un sfert de oră înainte. Se îndreptase către micul bar din dreapta, mascat de două draperii vișinii de mătase, barmanul îi făcuse un semn discret, arătînd spre o masă acoperită cu marmoră, la care se afla Raoul.

Armand răspunse pe mutește că nu-i nevoie să-l turbure și se întoarse în holul aglomerat, așteptîndu-i pe ceilalți.

Masa fusese, ca toate mesele oficiale, plicticoasă. Tismana părea în formă. Vorbise mai mult el. Totdeauna avea plăcerea de a-i arăta lui Armand cît de bine se descurcă-n nemțește. De față era și o interpretă venită cu delegația din Germania, o doamnă de patruzeci de ani, destul de frumoasă, căreia ministrul îi făcuse tot timpul o curte discretă.

Masa luase sfîrșit după un ceas și jumătate, niciodată nu ținea mai mult, invitații salutaseră scurt și se urcaseră în mașinile lor. Rămăseseră singuri pe trotuar, făcîndu-le semne de bun rămas oaspeților, el și Tismana.

— Armand, ce-i cu tine? Azi n-ai un aer fericit.

— A, nu e absolut nimic, domnule ministru, vă rog să mă credeți. Am trecut pe la un prieten și am băut o vodkă poloneză, dacă pot să spun așa, și pe urmă berea asta care m-a tufliț.

Tismana îl privise curios, fără să-și dea seama de ce.

— Tufliț, îmi place cuvîntul ăsta. Se cunoaște că te învîrți printre boemii ăia ai lui Raoul, pe care nu pot să-i sufăr. Știi ce? Dacă vrei să rămii singur, să faci o plimbare cu o fată, n-am nimic împotrivă. Mai era parcă ceva după-masă, dar mă descurc singur. Hai, nu nega. Te-am părăsit. Uite, îi dau un telefon lui Costache să vină să mă ia cu mașina și fă-te nevăzut, pînă nu mă răsgîdesc. Îmi spune mie ceva că ai dificultăți sentimentale...

Era după ora patru, într-o amiază de toamnă bucu-reșteană. Soarele cădea undeva dincolo de acoperișuri. Peste cel mult un ceas avea să se-ntunece. Și el își dădu seama dintr-o dată că nu are unde să se ducă. Trăia în orașul ăsta de câțiva ani, avea o mulțime de cunoscuți, dar nici un prieten. Dacă îl excludea pe Colonel, dar pe acesta nu putea să-l caute. Așa că nu-i rămânea decît să se plimbe. Dacă s-ar fi întors acasă, pe Ionescu-Tismana lucrul l-ar fi intrigat. Trebuia să întrețină ideea unor legături amoroase, pe care le sugera celorlalți, dar pe vremea aceea, în afară de întîlnirile cu Evelynne, cineva care l-ar fi supravegheat n-ar fi putut să-l vadă decît cu Gerda Hoffmann, cu care se întîlnea destul de rar (dar cu ea avea un gen de relații speciale) și cu Irène-Nathalie, care nu însemna nici ea o legătură sentimentală propriu-zisă. O ciudată oboseală și melancolie îl luă în stăpînire. Se afla într-unul din acele momente rare ale vieții lui, cînd ar fi vrut să se numească numai Vasile Dănacul, să se poată întoarce în orașul lui de pe Bega și să încerce să ia de la capăt o viață care fusese normală pînă-ntr-o zi, cînd totul se schimbase și fusese silit să aibă alte identități.

Pe la șapte seara se afla în grădina *Bordei* cu Lupu Rădulescu, care-l acostase în dreptul Creditului Minier în urmă cu cîteva ore, tachinîndu-l, cu familiaritatea lui sgomotoasă.

— Singur, singur, ca băieții ! Uite ce-ți propun. Am cîteva ceasuri libere. Nu vrei să bem o bere pe malul lacului ? Știu eu o crișmă cumsecade. Să nu-mi spui că ești ocupat, că mă supăr. Am impresia că mă eviți.

— Da de unde, domnule Rădulescu. Iată, de data aceasta, chiar că pot să te însoțesc.

— Ce se mai aude cu politica ? Să nu-mi spui secrete de stat, că-mi astup urechile. Mai bine lasă-mă să-ți povestesc cum l-a dat afară Mareșalul pe Stelian Popescu, cu picioare în fund. Țta crede că, dacă i-a făcut portretul la 6 septembrie, se poate trage cu el de gumilastic.

Armand se prefăcuse că-l ascultă și încercase să se îmbete în acea după-masă fără să reușească. „Trebuie să ai

talent și la chestia asta", gîndise cu amărăciune. Mai bine s-ar fi dus la curse, dar azi erau curse ? Oricum, era prea tirziu.

Celălalt vorbea încă, salutînd în stînga și-n dreapta cunoscuți de pe la mesele către care se îndreptau. Grădina *Bordei* era aproape plină, pe fețele de masă tărcate și bine apretate se așezau lanterne speciale, camuflate, lăsînd umbre violete pe fețele clienților.

— E un loc discret, ce spui, Armand ? Vin des pe-aici, nu te-am văzut cu nici un puîsor. Pari discreția în persoană. Nu cumva ești pederast ca Mitu Palade, care umblă în sandale romane, o face pe Cicero și decavează poeții tineri ! ?

Familiaritatea lui Lupu Rădulescu nu-i plăcea lui Armand, dar omul era plin de snoave, de cancanuri, foarte potrivit pentru o astfel de după-amiază pierdută.

— Parcă erați prieteni, domnule Rădulescu ?...

— Cine a spus că nu suntem încă ? Dar mie îmi place femeia, domnule. Eu nu scriu scrisori de amor la băiețandri, nu le trimit fotografia mea cu autograf, invitîndu-i să-i lansez după ce mă culc cu ei.

Se așezaseră la o masă care dădea spre lacul noroios. Se auzea orăcăit de broaște, era răcoare, soarele declinase. O umbră viorie încă stăruia deasupra orașului. Pornirea pamfletară a celuiilalt nu încetase.

Lupu Rădulescu avea hazul lui. Chelnerul îi întrebaseră ce doresc. Celălalt comandase vin negru și o friptură uscată, cum îi plăcea să spună, că ținea la siluetă și nu voia să se-ngrașe.

— Dumneata ce bei ?

Armand se gîndise puțin. Le cam amestecase astăzi : *Dubonnet*, cocktail polonez, bere nemțească...

— Bere, spusese absent.

— Seara nu ținem bere, domnule, se ofuscaseră chelnerul, neobișnuit cu astfel de clienți.

— Dar ce ți-neți, mă rog ?, întrebaseră în locul lui Lupu Rădulescu agresiv.

— Vinuri, domnule. Vinuri și grătar, domnule.

— Bine, atunci un vin negru și la mine, și o friptură slabă, cedase Armand.

— Ce fel de vin negru, domnule ? *Mott, Niculițel, Șaba, Drăgășani* ?

— Se cunoaște că nu ești băutor, constatase ironic Lupu Rădulescu. Și pe urmă îl întrebă ce mai face Raoul, care îi era foarte simpatic.

— L-am văzut la prînz la *Athénée Palace*. Bea cu cineva.

— Nu pierde vremea domnul Raoul. A, ce tip ! Dumneata nu-l știi din tinerețele lui. Sau poate ți-a povestit, că sunteți cam rude. Uite, îți spun eu chestia cu Puiu Dumitrescu și cu Carol al II-lea. De ce l-au dat ăia afară din camarilă, că asta n-o cîntă nimeni, dar noi, gazetarii, ce paștem ?...

Pe la șapte jumătate îl părăsise. Lupu Rădulescu îi spusese din timp că așteaptă o doamnă și voise să-l lase singur. Se întucase bine de tot. Un vînt rece aducea nouri de undeva, dinspre Bărăgan. Mirosea a frunză uscată, arsă prin curți, mirosul sublim al Bucureștilor, în octombrie. Undeva, în fața lui, fulgera. *Eclat-uri* de un galben uscat, luminînd copacii o secundă, cu coroanele lor despodobite aproape, și asfaltul trotuarului. Nu se grăbea. Ar fi vrut să-l apuce o ploaie repede, să-l facă ciuciulete, ca-n copilărie, cînd băieții strigau ca paparudele : „Plouă, plouă, plouă, / babele se ouă, / moșii să trăiască, / să le cotîrcească !“

Nu știa încotro merge, dealtfel avea un singur drum. Undeva, în lumina slabă, albastră a felinarelor, zări, printre pomii despuiați, la cîte un fulger, silueta regelui Ferdinand, călare. Cînd ajunse în dreptul statuii lui Meștrović, începu să plouă. Nu grăbi pașii, deși știa încotro se-ndreaptă. După o oră, stropit bine de ploaia care trecuse repede, se afla în fața scuarului de pe strada Mecet. Sus, la mica mansardă, în care locuia Irène, ferestrele erau deschise.

Armand urcă pe întunerice scările și bătu la ușă.

— Intră, spuse de dincolo Irène-Nathalie. Aprinde lumina !

Îl aștepta încă în rochia de stradă, întinsă pe micuța canapea, cu miinile sub cap.

Priveau caii. Cursa a treia încă nu începuse.

— Pariem pe careva ? întrebuse Armand.

— Nu-mi place să pierd.

— Încearcă.

— E un sentiment neplăcut.

— Cu toate astea, încearcă.

— Dacă ții cu orice preț ! Numărul 2. Cum se numește ?...

— *Cadet*. Să știi că nu e printre favoriți.

— Cu atît mai bine.

Irène îl privi lung, ca și cînd ar fi vrut să deslege un lucru necunoscut în legătură cu el.

— Chiar îți place să joci la curse ? Sau vii aici pentru lumea asta...

Armand îi cuprinse brațul și o conduse ușor puțin mai departe de *padok*.

— Hai mai bine să facem o *martingală*. Mai spune un număr.

Irène se-ntoarse să mai privească o dată caii. Erau șase sau șapte, cabrați, frumoși, cu părul lucios. Jocheii abia-i țineau în frîu. Păreau niște copii îmbrăcați în costume vesele de clovni.

— Cîștigă bine băieții ăștia ?

— Destul de bine. Mai ales cînd trișează cursele. Ai ales ?

— Unu.

— Iapa Gătaia. Asta, da. Ai o șansă.

Porniră prin mulțimea care se înghesuia în fața caseilor de pariuri. Nu era o zi cînd trebuia să se întîlnească cu Colonelul, dar aveau o înțelegere. Joia, dacă s-ar fi ivit ceva pe neașteptate, se puteau vedea fără vreo convocare, aici.

— Cauți pe cineva ?

— Nu. Nu caut pe nimeni. Mă uit pe unde să o apucăm, să ajungem mai repede la ghișeu. Cel mai mult mă plictisește să stau la coadă.

— Vii des aici ?

— Nu. Știi bine că n-am timp. Când se ivește o după-amiază liberă, e plăcut să stai și să privești caii.

— Da. E plăcut. Cimpul, femeile în rochii frumoase. Bărbații care urmăresc cu binoclul pista. Prințul Brancovan mi-a vorbit odată despre Longchamp, unde mergea el în tinerețe. Doamnele veneau acolo în costume speciale, unii se ruinau. Alte vremuri.

Din mulțimea de pariori, cineva îl fixa pe Armand. Un bărbat ars de soare, cu ochelari mari, negri, care îi acopereau privirile. Era îmbrăcat într-un costum bine croit de stofă gri. Poate prea închis pentru amiaza de toamnă. Armand nu-i dădu nici o importanță. Probabil vreun prieten de-al ministrului, care-l știa. Mai aveau puțin și ajungeau în fața ghișeului.

— Pe cît pariem ? Ai destui bani ?

— Am. Lasă-mă pe mine, sunt norocos.

Domnul acela cu părul ușor albit pe la temple, cu înfățișare athletică, îi cedă locul :

— Pofțiți. Eu nu pariez.

Glasul nu-i spunea nimic. Îi mulțumi, salutînd din cap. După ce completează buletinul de joc și plăți, se întoarse biruitor spre Irène, arătîndu-i hîrliile.

— Acum să te văd !

Îi luă brațul și porniră spre tribună.

— Mergem sus, se vede mai bine.

În capătul scărilor se-ntoarse și-l zări pe bărbatul bronzat privind după ei. Trebuia să fie vreun controlor de pariuri, cu escrociiăștia trebuie să-ți iei toate măsurile.

— La ce te gîndești ?

— La tine, Irène.

— Adevărat ?

— Nu mint decît cînd e nevoie.

— Și acum era nevoie să minți ?

În ochii cenușii îi juca o lumină veselă.

— Ministrul tău o să te dea afară. Îți pierzi cam multă vreme cu mine.

— Găsești ?

— Eu, nu...

Se așezară pe o gradenă a tribunei. Lumea încă citea programul curselor următoare, făcînd socoteli cu creionul. Bărbații erau mai agitați, femeile păreau indiferente.

Veneau acolo ca să vadă ce rochii purtau celelalte. Nu mai era publicul de dinainte de război, dar grupul acela de oameni cu bani, care se plictiseau și-și tocau aici timpul cu femeile lor elegante, încă exista. Îi zărise pe Popescu-Grivița și pe Calomfirescu. Ei erau vechi jucători. Locul publicului de altădată de pe Hipodromul Băneasa îl luaseră afaceriștii obscuri, care plăteau sume mari ca să fie scutiți de front cu adevăruri false, date de medicii de regimente, și speculanții de țigări italiene, care dimineața puteau fi văzuți în gangurile din străzile Lipscani și Bărăției.

Caii se adunau în fața unei plase de sfoară. Bătu un clopot din turnul de control, lumea se ridică în picioare ca să vadă mai bine. Se ridicară și ei.

— Vrei o oranjadă, ceva ?

— Nu. Nu mi-e sete.

Plasa se ridică pe neașteptate și grupul de cai și călăreți se avîntă pe pista de șgură neagră, în grup compact. Animalele întindeau gîtul și jocheii se cocoșaseră în șa, parcă le-ar fi șoptit ceva la ureche. Țineau încă cravașa sub braț și șepcile alb-roșii, cu cozoroc, le astupau privirile.

— Probabil că mai bine știu caii ce au de făcut decît jocheii, spuse Irène.

— Nu s-ar zice că nu te pricepi.

— Da de unde ? ! E prima dată cînd vin la o cursă de cai. Dar la Kostiol aveam mulți cai.

Mereu nostalgia celui tărîm îndepărtat, pe care-l părăsise atît de demult. Într-una din seri, pe cînd se aflau în mansarda din strada Mecet, ea deschisese radioul. Avea un aparat mic de bachelită, pe care-l punea de cîte ori erau împreună. „Te ferești să nu fii auzită de cineva ?” „A, nu, îi spusese Irène. Îmi place muzica. Te-am văzut de cîteva ori la Ateneu. Vii rar. Eu lipsesc numai cînd sunt plecată din București. În fiecare duminică dimineața la unsprezece sunt acolo.” „Ciudata nevoie de muzică a celor singuratici, a celor care vorbesc puțin. Nu-i așa, Irène ?”

În seara aceea se cîntase ceva straniu. Armand nu avea memorie muzicală. Fusese întîi ca o tînguire de alămuri. Muzica sugera trecerea unui convoi burlesc. Și, deodată,

Irène, care pregătea o cafea pe spirtieră, lăsase totul deoparte și-l întrebă: „Știi ce-i asta?” „Nu.” „Motivul nebunului... Musorgski, *Tablouri dintr-o expoziție*.” Armand ascultase. Muzica avea ceva din nebunia lui De Falla. Pe De Falla îl știa bine... „Nu-i frumos?” îl întrebă Irène. „Ba da. Dar mărturisesc că nu l-am recunoscut pe Musorgski. La capitolul muzică stau destul de prost. Mă cară Evelyne pe la concerte, dar eu nu sunt un mare amator.”

Probabil că jockeyii aceia îi aminteau de mășcăricii ei din iarmaroacele Kostiolului. Căii începeau să se departajeze. Conducea numărul 6 Torquemada, dar Armand pariase tot pe 1 și 2, ca și Irène. Calul avea un fuleu frumos. „Numai de-ar rezista.” Ceilalți se grupaseră în pluton compact. Deocamdată așteptau ultimul tur și intrarea în linia dreaptă.

— Te amuză ? întrebă bărbatul.

— Da. Dar nu atît cît m-așteptam. La Institutul de fete profesoara de gimnastică organiza din cînd în cînd concursuri între noi. Ieșeam ultima totdeauna. Cred că am fost și am rămas foarte leneșă.

Grupul de spectatori din jur striga în cor numele favoriților. Erau mai interesante mutrele congestionate, privirile disperate ale celor ce începeau să înțeleagă că au pierdut, umbrelele ținute în dreapta, cu care parcă amenințau cerul, și interjecțiile scuipate printre buze. „Hoților ! Hoților !” Irène îl privi. „Mereu depărtarea față de lucruri.” Numai cînd îi lua mîna sau o mîngîia pe obraz, atunci ceva dinlăuntru al ființei sale se încălzea și fața-i devenea prietenoasă, ochii aveau ceva copilăros. Era sigură că pariurile astea nu-l interesau deloc. Un om foarte ocupat, care vine aici să-și risipească plictiseala.

Căii se angajaseră pe coardă, intrau în ultima pistă. În cap era tot numărul 6. Grupul celorlalți se spărsese. Cîțiva rămăseseră în urmă de tot, fără nici o șansă.

— Vezi ceva de-aici ?

— Ar fi trebuit să luăm un binoclu.

— Nu-i nimic. Dacă e să cîștigăm, vom cîștiga și fără să vedem de departe.

— Cred că 6 se ține destul de bine, încă are rezerve. E urmat de numărul 2, iapa Gătaia. Te pomenești că

răstorni toate pronosticurile. Totdeauna așa se întâmplă : ageamiii ciștigă.

Bătu clopotul ca să anunțe intrarea în linie dreaptă. Jocheii se ridicaseră în scări și-și cravașau caii. Cu câteva zeci de metri înainte de sosire, Torquemada galopă.

— Îl vor descalifica.

— Pe cine ?

— Pe Torquemada.

Irène nu înțelegea nimic.

— De ce să-l descalifice ? Nu vezi că e primul ?

— Pentru că a galopat...

Cursa se sfârșise. Ciștigase numărul 5, cel de-al doilea favorit : Biliboi.

— Sper că ai pariat pe alți cai, spuse Irène.

— Nu. Am jucat tot pe 1 și 2. Sunt buni amîndoi de salam. Mergem ?

Făcu ghemotoc buletinele de joc și-i luă brațul.

— Încotro ?

— Vrei să bem ceva ? De cînd cu *cocktail*-ul tău polonez, am să devin un bețiv.

Era devreme, trei, trei și jumătate. O zi însorită, nu rece. Fusesse o toamnă călduroasă, lungă, ciudată anul acela. Unii spuneau că a înflorit liliacul a doua oară. Mulțimea se împrăstia. Același murmur nelămurit de glasuri omenești, fluturări de hîrtii deasupra capetelor : se făceau alte jocuri. „La mine pune-l pe Gigolo, hai mai repede că-ncepe cursa a patra !” Apucară pe aleea pietruită către ieșire.

— Știu eu o circiumă pe-aici. E cam sordidă, poate n-o să-ți placă.

— Ador circiumile sordide. Cu Băcică ăla, sculptorul, numai în astfel de taverna umblam. Odată era să ieșim bătuți măr, de pe undeva, pe Buzești.

— N-ai putea să nu-l mai pomenști pe Băcică ? Întrebă enervat Armand.

Irène îi luă brațul.

— Te-ai supărat ?

Bărbatul nu-i răspunse. Începuse să meargă mai repede, aproape tirînd-o, și asta-i plăcea nemaipomenit Irènei.

— Ai să-mi scoți sufletul...

O mașină stopă brusc lângă ei și șoferul scoase capul afară, strigându-le :

— Dacă vi s-a făcut de spital, alegeți-vă altfel de moarte, nenorociților...

Irène se oprise și el se întoarse mirat.

— Ce-i cu tine ?

— Nu mai pot.

— Vrei să te iau în brațe ?

Se împăcaseră...

— Ajungem noi la *Gogoșarul* și am să te pun să mărturisești tot.

— Asta ce mai e... *Gogoșarul* ?

— Cîrciuma de care ți-am vorbit.

— Are un nume suspect.

— Da. Vin samsarii din *Filantropia* și snobii care se saturează de *Capșa*.

Devenise prudentă, sau i se părea lui asta ?

Apucaseră pe strada Mînăstirea Cașin. Biserica, începută înainte de război, era încă la roșu. Armand își aduse aminte că o văzuse în urmă cu trei zile pe Irène intrînd în Biserica rusă de pe strada Ghica.

— Frumos cartier. N-am trecut niciodată pe aici, zisese femeia și-i apucase din nou brațul. Totdeauna faci atît de urît cînd te înfurii ?

Armand o privi lung, ca și cum n-ar fi văzut-o de multă vreme.

— Irène, îmi scapi...

— Ce vrei să zici ?

— Nîștiu nici eu, dar am un sentiment ciudat.

— *Tu veux savoir qu'est-ce que je fais dans mes heures de loisir ?*... Și rîse stingherită de ceva.

Era îmbrăcată într-un taior de toamnă, croit pe corp. Bluza cu guler *en coeur* o prindea foarte bine. Urmele verii care trecuse se mai vedeau pe obrazul ei. Irène înțelese la ce se gîndea.

— Vara am stat la Mogoșoaia. Abia în septembrie am fost la mare. Nu mai e sezon ca altădată. Plaja aia e invadată de soldați. Dar ai noștri (o spunea cu o mîndrie specială) își fac marea abia în septembrie. E lume puțină,

nu te inghesuie nimeni. Ne-am distrat foarte bine.

— Da, știu, mi-ai mai spus-o.

Se văzuseră de câteva ori de la întoarcerea ei de la mare, și el n-o întrebase nimic iar ea nu-i spusese nimic. Mîinea. Dar el se făcu că nu bagă de seamă. Străzi liniștite, vile, prin curțile cărora se mai vedeau șezlonguri întinse la soare. Trecu o lăptăreasă cu un faeton plin cu garnițe goale. Calul avea un galop leneș. Era bine hrănit, mirosea plăcut a sudoare de animal. În grădini cădeau gutuile, pe iarbă, cu un sgomot sec.

— Mai mergem ?

— Ai obosit ?

— Nu. Întrebam numai.

— Ajungem numaidecît.

Traversară un bulevard pietruit, pe care treceau tramvaie galbene cu un sdrăngănit de tablă. Erau goale la ora asta. Taxatorii căscău plictisiți. Începeau niște străzi pavate cu pietre de riu, printre care creștea iarba.

— Ce nume ! Grigore Ureche. Țsta nu a fost un cronicar ? Am învățat în particular, cred că mi-am luat examenele mai mult pentru că vorbeam cu profesoarele în franceză. Asta le făcea să treacă peste multe. Mă ascuți ?

— Da. Te ascult.

Gardurile răpănoase erau pline de iederă. În curți cîntau cocoși, se zăreau niște case parcă de țară, cu curte pentru păsări și poteci pavate cu cărămidă ca tro-tuarele din strada Sviatoslavskaia. Cîțiva copii jucau fotbal în mijlocul străzii. Trecuse o căruță cu lemne de foc, abia trasă de un cal răpciugos. Un miros de ierburi sălbatice, uscate la soare, parfuma tot acel cartier. Pe prispe (casele aveau prispe ca la țară) se vedeau borcane cu murături puse la acrit. Femei bătrîne moțăiau pe bănci în fața porților.

— Uite și cîrciuma, zisese Armand.

— Uf, făcuse Irène, va trebui să-mi dau pantofii la reparat.

Urcară trei trepte de ciment, stropite cu apă, intrînd într-o încăpere întunecoasă, cu podelele date cu gazonină, negre, lucioase. Plafonul jos făcuse o burtă ca un pîntec de corabie. Dealtfel, tot micul salon avea aerul

unei corăbii. Ferestrele erau rotunde, lămpile de alamă împletite cu rafie, acum neaprinse, barul de tinichea lucioasă și butoaiele cu bere puse lângă intrare, totul evoca puntea unei corăbii.

— Ți place ? întrebuse Armand.

— Da. Îmi pare bine că am venit cu tine.

La cele câteva mese se aflau numai cițiva clienți o pereche și un bărbat între două vârste, care nici nu-i privi.

— Doamna ? Domnul ? se înfățișă patronul, arătându-și dinții de viplă. Cu ce să vă servim ?

— N-am nici o idee, spuse Armand. Dă-ne ce vrei dumneata.

Fusese de câteva ori aici cu grupul lui Lupu Rădulescu. Ei mincau momițe și specialități și lăudau vinul.

— Mai ai pelinul ăla ?

— Cum nu, domnu', se poate ?

Irène privea coliviile cu canari atârinate deasupra tejghelei. Trei colivii, legate cu funde roșii, cu trapeze și farfurioare cu mei și apa în niște străchioare mici.

— Încă n-au început concertul, zisese patronul, văzînd la ce se uita Irène.

Femeia rîsesse stingherită.

— Așadar, să pun niște măduvioare, niște creier, ceva ? Domnișoara servește ?

— Pune ce vrei dumneata, dar adu mai întîi pelinul ăla, că ne este sete. Am umblat mult pe jos.

Cînd rămăseseră singuri, Armand îi luă mîinile.

— Și *Tante Nicole* ?

— Ce-i cu *Tante Nicole* ?

— Te-a întreb什么 ceva ?

— Ea nu-ntreabă niciodată nimic. Nu discutăm decît despre bolile lui La Mienne. E o pisică delicată. Alaltăieri am scos-o în curte. În astfel de situații, puțină iarbă îi face foarte bine. Ai băgat de seamă cum se descurcă animalele singure ?

Armand nu-i răspunse. O privea numai cu o fixitate, care începuse s-o jeneze.

— Aș vrea să știu că ești fericită, Irène. Mi se pare că așa se spune în romanele proaste.

— Adevărat ? Am citit multe romane proaste, dar n-am băgat de seamă...

— Te-am văzut alaltăieri pe stradă...

— Da. De ce nu m-ai oprit ?

— Intrai în biserica de pe strada Ghica, Biserica rusească. Nu știam că porți doliu.

— Nu port deloc doliu.

— Erai îmbrăcată într-o rochie neagră. Sau mi s-a părut mie ?

— Nu. Ți s-a părut.

Armand înțelese că ea nu dorea să o mai întrebe altceva. Mereu sentimentul acela pe care-l ai alunecînd pe o pată de ulei. Tăcu. Patronul le adusese pelinul într-o carafă aburită. Tot el le turnă în două pahare. Irène ciocni.

— E foarte bun. Are un gust amărui. Pelin. Asta e o plantă, nu-i așa, Armand ?

— Da. O plantă. Francezii numesc băutura *absinthe*. N-ai băut niciodată absint ?

— Tu chiar mă crezi o bețivă ?

Intra o altă pereche. Patronul se grăbea să-i întîmpine.

— Pofțiți, pofțiți ! Pe-aici.

Canarii începuseră să cînte. Întîi cel din colivia de la mijloc, scoțînd siflante subțiri, pe care le prelungea. Avea doi ochi acoperiți de o piele albă și penele i se sburliseră.

— Parcă e un cîntăreț de operă caraghiosul ăsta, spuse Irène.

— Mai ai puțină răbdare, că or să cînte și ceilalți. O să crezi că e corul Patriarhiei...

Într-adevăr, se auziră și ceilalți, dînd replici scurte și dese. Se virau pe rînd în ceșcuțele cu apă, ca și cînd ar fi făcut baie, și pe urmă se scuturau și cîntau prelung.

„De ce m-o fi mințit ?” se întrebă Armand. „Ce dacă era în doliu și intra în Biserica rusească de pe strada Ghica ?” Știa că, în general, oamenii nu mint fără motiv. Nu cunoscuse prea multe femei. În liceu cîteva prietene cu care se plimbase, prostituatele de la optășpe ani, de la madam Prejbeanu, pe bulevardul Elisabeta, unde-l duseseră colegii de la Politehnică, o scurtă idilă mai serioasă la Timișoara, care se îngropase într-o corespondență în-

treruptă de el, din motive binecuvîntate, și cîteva femei în Spania. Dar acolo era război. Vivandierele anarhiste se culcau cu tine ca și cînd ar fi făcut sport. Nici n-aveai timp să te îndrăgostești. Poate cîntăreața aceea de la *Hotel Metropol*, de pe via Alcala, care cînta sus, într-un fel de tabernacol pentru răniții de la parter, în sgomotul bombelor care cădeau pe bulevardele capitalei spaniole. Pe urmă Solange și mai nimic... Totul începea cu o privire, era ca la vînătoare. Vînătorul care se lăsa vînat. Mereu aceleași banalități cu care se începea. Două pahare și acel ceva necunoscut, care se întrețese pe nevăzute între două ființe. Pe urmă exultarea, sentimentul de biruință bărbătească, valul fierbinte din inimă și pofta de a face ceva nemaipomenit care se aseamănă cu beția sborului...

Dar de data asta era altceva...

— Doamna ? Domnu' ? Pofțiți, vă rog.

Patronul apăruse cu două tocătoare de lemn îmbibate de sînge, pe care se aflau cîteva bucăți de carne, amestecate cu enibahar și unt, piper alb, pătrunjel, usturoi și, alături, mămăligă rece.

— Să guste doamna, să guste domnul și să-mi spună după aceea ce părere au. Nu vă grăbiți. *Gogoșarul* are de toate. Vine și măduvioara, vine și creierul. Gustați cu încredere, vă rog. Mulțumesc.

Deși avea o siluetă greoaie, se mișca cu ușurință. Purta vasele cu aceeași măiestrie ca Pepe, de la Madrid, grăsunul acela al cărui singur client fusese o vară întreagă...

Le luase carafa și adusese, cît ai clipi, o alta, tot brumată, turnîndu-le în cele două pahare.

— Vă place, nu-i așa ? *Pelîn de Drăgășani*, marfă garantată. Serviți, vă rog. Îmi permiteți să mă retrag ?

— Îți place ? o întrebuse.

Irène surîsese trist.

— Ai aerul unei surori de caritate, Armand. Ceva nu-ți convine. La tenis — tu joci tenis, nu-i așa ? — asta se numește minge în *out*.

— Probabil că sunt obosit. Și pe urmă începuse să-i spună o poveste cu Tismana, care-l trimisese pînă la Ploiești, ieri, după un dosar confidențial, lucru care era adevărat, dar care n-avea nici o importanță. Nu era deloc

obosit. Același sentiment de zădărnicie. Începi și nu știi unde ajungi. Pista e prea îngustă, n-ai voie să ieși de pe ea. Fără confidențe, fără sentimente, asta era deviza. Cît se poate, pe urmă nu mai rămîne decît fuga.

Irène minca fără poftă. Băuse două pahare de pelin. Îi plăcea. Îl îndemnă și pe el.

— Nu crezi că asta o să-ți facă bine ?

Ridicase paharul în dreptul ochilor și-l privea prin alcoolul chihlimbării ca printr-un ochian :

— Mă maimuțăresc. În copilărie, cînd voiam să mă răzbun pe cineva, îl priveam printr-o sticlă care-l deforma. Asta era răzbunarea mea. Știi cum arăți tu acum ? Ești gras și șasiu.

Armand îi luă iar mîinile.

— Întii trandafirii galbeni cu care ai umplut *Palatul de Iarnă*, de nu mai am loc să mă-ntorc, aduși haiducește la miezul nopții, încă umezi, și după asta, scena lui Othello care-ți umblă în biografie și te-ntreabă dacă ai fost la biserică ?

În urmă cu cîteva nopți, Armand simțise că nu mai poate să stea în camera lui din donjonul casei Tismana. Se despărțiseră pe la unsprezece și, după ce îi lucrase ministrului ceva pentru a doua zi, vruse să adoarmă, dar nu reușise. Cerul avea culoarea vinului. Coborîse fără să știe de ce, furișîndu-se pe scările casei, cu pantofii în mînă, ca la internat, ca să nu scoale slugile. Și, ajuns pe Jianu, jefuise toate răsăturile cu trandafiri galbeni, pe care îi vedea în fiecare dimineață. Se înțepase, avea mîinile însîngerate. Într-un pulover și-n pantaloni de casă, cu brațele pline de flori furate, unele avînd încă bulgări de pămînt printre rădăcinile smulse, oprise un taxi somnoros care abia se tîra dinspre Statuia Aviatorilor. Era lună. Orașul părea mort, iar el se grăbea. Șoferul îi deschisese portiera și spusese zîmbind

— Știi ce trebuie domnului. În ce stradă, vă rog ? Am sosit la timp.

Îi spusese adresa. Ajunseseră după zece minute. Îl rugase să-l aștepte cît o să urce el cu trandafirii pe care nu putea să-i lase din brațe și sărise treptele cîte două. Bătuse cu cotul în ușa, încercase clanța. Dinăuntru nu

răspunsese nimeni. Lăsase trandafirii în fața ușii, știa unde se afla cheia și descuiase. Coborîse și plătiase taxime-tristului, dîndu-i un bacșiș gras, și pe urmă, fără grabă, urcase iar scările. Nu mai avea nici un chef, trandafirii zăceau la picioare, dar lui i se păru că tot ceea ce face este ridicol. Îi așază pe podele și pe pat. Erau mulți, se scuturaseră, nici nu aprinsese lumina. Vedea petalele galbene, risipite. Prin ferestrele deschise, sălbăticiții roșcovi șuierau cînd bătea vîntul în grădina de alături. (Deja aveau amintiri : cîteva seri cu ploaie, cîteva nopți, singuri, goi pe podele, cu alcoolul sticlind pe pervaz, în păhărelele mici de lîngă ei. Și patefonul care nu cînta ca să nu-i trezească pe vecini, cu diafragma lui metalică licărind în întuneric.) Se despărțiseră, deci, la unsprezece, acum era aproape două ; barurile se închideau la unu. Poate că o să vină... Un sentiment de culpabilitate îl cuprinsese. Și dacă n-o să vină singură ?... Nu era cavaleresc să o pîndească. Dar nici să plece nu reușise. Cel puțin atunci, imediat. O curiozitate care-l măcina îl ținea în loc. Trebuia să știe ; era mai simplu. Afla și gata. Adică ce să afle ? Irène îi vorbise deschis. I-ar fi plăcut să creadă că toți acei bărbați cu care se culcase nu existaseră, dar nu era așa. Și ce drept avea asupra ei ?

Nici măcar nu fuma. Timpul trecea foarte greu. Roșcovi începuseră iar să sune. Din cînd în cînd se auzeau pași în scuarul de jos. Glasuri amestecate de bărbați și femei care se întorceau de undeva. Dar nu era glasul ei, l-ar fi recunoscut. Și dacă ar fi intrat pe neașteptate cu cineva și ar fi aprins lumina, și l-ar fi găsit pe podele, printre trandafirii smulși de pe Jianu ?... Ce caraghios era !

Se ridicase. Încuiase ușa. Pusese cheia la locul ei și coborîse treptele în goană, dorind din tot sufletul să n-o întîlnească. Și n-o întîlni. Acum la asta făcea aluzie. I-o luase înainte.

— A, chiar bine că mi-ai adus aminte. Sper că ai mai găsit florile. Tu ai atîția prieteni care știu, ca și mine, unde ții cheia...

— Da, erau niște trandafiri foarte frumoși. Cel mai minunat lucru era că-i furaseși.

Armand nu se putu stăpîni.

— Irène, vrei să-mi spui unde poate fugi de-acasă o fată după ce s-a despărțit, la ora unsprezece, de iubitul ei ?

— Mă miram că nu m-ai întrebat mai devreme. Ai nervi buni. Prietenii mei, polonezii. Era ziua lui Molka, băuseră undeva, erau beți morți și m-au luat la ei acasă. Îți convine versiunea ?

„Ah, ar fi fost mai bine să mintă, să spună că a fost la un bar. Înseamnă că se gândise la toate amănuntele. Era pregătită. Și dacă ar fi fost adevărat ? Dacă ea spunea, pur și simplu, adevărul ? La ce-ți folosesc toate astea ? Cum spunea anarhista aia de la Barcelona, pe care o întreba dacă n-are remușcări că se culcă în fiecare noapte cu altcineva ? «Știi ce-a spus Solomon, *rumano* ? Că urma pasării în cer, a șarpelui pe piatră și a omului în femeie nu se cunoaște.»“

— Da. Versiunea îmi place. Să transmiți salutul meu polonezilor. Ei știu să petreacă.

Patronul sosise cu măduvioarele și cu creierul în tiplă. Avea figură pofticioasă, își adunase degetele de la mină la buze și țîțîia de plăcere.

— Ah, așa niște măduvioare, așa un creier ! Domnișoarei o să-i placă. Domnul a mai fost pe-aici, cu băieții aceia veseli care au credit la mine.

Și le luase și a doua carafă, întorcîndu-se cît ai clipi din ochi cu o alta, brumată și ea, din care le turnă în pahare.

— Vă doresc poftă bună. Și dacă mai vreți ceva, faceți un semn discret și sosim rapid.

Cîrciuma se umpluse aproape. Perechea plecase, venise un grup de zidari care fură repede întorși din drum cu scuzele de rigoare ale patronului, care le explica ceva și-i bătea prietenește pe umeri.

— Irène, îți promit să nu te mai întreb niciodată nimic. Totul e atît de absurd ! Hai să bem. Îți place pelinul ?

— Da. E foarte bun. Am să-i aduc și pe prietenii mei aici. Poate-i desvîț de rachiul acela cu ardei, care le place atît de mult.

— Tot atît de rău se mai îmbată ?

— Nu pot să trăiască fără asta. Sunt disperați. Polonia nu mai există. Unii dintre ei au rude care au fost împuș-

cate, sunt refugiați ca și mine. Nu le rămîne decît beția. Vor să uite.

— Toți vrem să uităm cîte ceva, Irène.

— Și tu ? Pari un om care n-are nevoie de nimic. Nici măcar să uite ceva. Beton armat. Asta nu pot să sufăr la tine. Mă privești ca pe o insectă sub lupă. Ești curios. Dar cu ființa asta, ce mai e ? De unde vine și unde se duce ? Ce face ea în nopțile cînd i se aduc trandafiri și ea e plecată de-acasă ? Vrei să-ți spun ceva ? Au existat perioade în viața mea cînd eram foarte singură.

Nu mîncau nici unul, nici altul. Era una din acele după-amieze pierdute ireversibil și o știau amîndoi. Nu găseau un limbaj comun. Era altceva să facă dragoste. Acolo nu se poate trișa. E un ritual. Dar să rostești niște cuvinte într-un anumit fel, asta e mai greu.

Canarii cîrciumarului trecuseră la al doilea număr din program. Scoteau niște triluri disperate, ca și cînd ar fi anunțat o catastrofă. Armand văzuse la Barcelona niște colivii în care erau închiși canari orbi, sluțiți ca să cînte mai bine. Îi cumpărau în special călugării, nu aflate nici pînă acum de ce. Unde era *Ramblasul* plin de chioșcuri cu ziare și de papagali, vinzoleala multicoloră a mulțimilor pe bulevarde ? Și fetele în salopete, cățarate pe capotele mașinilor, care strigau „*Viva Durruti ! ; vivan los anarhistos !*” Acel trecut era mort, îngropat definitiv în memoria lui, viața altuia, a unui om strein în pielea căruia intrase, pe care-l părăsise și pe care cine știe cînd îl va desgropa.

— La ce te gîndești ?

— Îl cunoști pe doctorul Lăcănescu ?

— Cum să nu ? Tipul ăla plicticos, care îi tot dă zor cu psihanaliza și fleacurile alea ale lui. Dar de ce mă-n-trebi ?

— El vorbește despre dedublarea individului. Se pare că trăim de două ori în același timp. Nu e vorba de duplicitate, e vorba de partea aceea a ființei noastre care ne scapă, care e autonomă și o apucă încotro vrea ea.

— E o aluzie ?

Plecaseră înstreinați, conduși de patron care se căina în spatele lor :

— Doamna, domnu', îmi pare foarte rău. Este pentru prima oară cînd pătesc așa ceva. Nici n-ați gustat din

măduvioarele mele care te fac să-ți lase gura apă ? Se poate ? Să știți că nu primesc banii. Domnu', doamna, luați banii, m-ați jignit !

Dar nici unul dintre ei nu-l mai asculta.

Pe Dimitrie Pavlovici Ignatiev îl cunoscuse la Mogoșoaia, cu prilejul unei petreceri. Statutul lui în anturajul prințesei era cu totul special. Martha Bibescu îl vedea deseori, pentru că îi cumpăra anumite lucruri și i le aducea acolo cu mașina prințului Brancovan. În împrejurări speciale, cum erau nunțile acelea organizate în *lapidariumul* palatului vechi, Dimitrie Pavlovici sosea mai devreme, inspectînd pivnița decorată cu plante, controlînd vesela, ținuta chelnerilor tocmiți cu ora de la *Athénée Palace* sau de la *Capșa*, stabilind din timp lista felurilor, așezînd cărțile de vizită cu locul fiecăruia pe fața de masă — și Doamne-fereste să fi existat cineva care să-l contrazică !

— Este de neînlocuit, spunea Martha Bibescu, cunoaște mai bine ca mine pe toată lumea, știe cine cu cine s-a certat, pentru că ar fi de neimaginat să inviți la o petrecere doi inși care nu se au bine și să-i așezi unul lîngă altul.

— Rus alb ? întrebuse Irène.

— Sper că nu e un escroc. Tu te pricepi mai bine la ruși. Mi-a arătat niște acte, dar o anchetă discretă asupra lui nu ar strica. După maniere, nici o îndoială. Este un om care a trăit în lumea mare, *en toute vérité*.

Nici Dimitrie Pavlovici nu-i dăduse importanță acestei fete tăcute, care țesea covoare în fosta remiză a Bibeștilor și despre care auzise că este o rudă scăpătată a Mavrocordăților și că trăise în Rusia. Se salutau, bătrînul polcovnic avea grijă să-i sărute mîna cu grația prințului care îl însoțise pe Nicolae al II-lea și pe împărăteasă în cîteva vizite oficiale. Dar pentru el o tînră fără situație, care nu-i putea oferi decît, eventual, unele informații, nu prezenta nici o importanță.

Apropierea avusese loc întîmplător. Într-o noapte, după o petrecere, cînd musafirii plecaseră și el o rugase să-i dea o mîna de ajutor, fiind de-a casei (totdeauna,

după astfel de reuniuni, contabiliza cu grijă vesela, tacîmurile, plătea pe chelnerul-șef care venise cu cei care serviseră masa, pentru că această operație era prea vulgară ca să o facă prințesa, avea grijă ca personalul închiriat să aibă un autobuz care să-l ducă înapoi, în București, pe urmă împărțea bacșișurile servitorilor prințesei, după care se retrăgea cu contabilul-șef într-o odăiță alăturată *lapidariumului*, ca să socotească cît costase petrecerea). În noaptea aceea, acela lipsise, era bolnav și Dimitrie Pavlovici o rugase pe ea să-i dea o mîină de ajutor.

— Te pricepi puțin la socoteli ? o întrebuse el în rusește.

— Mă descurc !

— *Harașo !*

O poftise în încăperea mică, boltită, cu o singură ferăstruică aflată la înălțimea curții. De afară se auzeau păunii Marthei Bibescu. Erau în epoca rutului. Strigau ca niște șobolani sau ca hienele. El îi ținuse scaunul și o rugase să se așeze pînă se întoarce. După cinci minute, revenise cu o față sclipitoare, veselă, arătîndu-i o sticlă de *zubrowkă*.

— Iată ce ne trebuie. Sper că nu ți-e somn. Cu contabilul beau vodkă, dar, pentru că aud că ești poloneză, am umblat în magazia prințesei și am dat peste sticla asta. E adusă de la Paris, pe aici nu se mai poartă așa ceva.

O destupase cu dexteritate și găsise două păhărele.

— *Na zdárovie !*

Și băuse rusește, dînd tot paharul peste cap. Irène îl imitase, apoi polcovnicul găsise, nu se știe de unde, o bucată de pîine pe care o rupsese în două și o întinsese într-o solniță.

— Gustă !

Umpluse din nou paharele.

— Niciodată nu beau în timpul serviciului. Am învățat de la servitorii mei chestia asta.

O privise în treacăt. Pentru el în momentul acela nu era decît o funcționară care-l ajuta, și atît. *Zubrowka* făcuse să-i lăcrimeze ochii. Înalt, cu capul ras, potrivindu-și mereu monoculul cu ramă de aur, pe care și-l împlînta sub sprinceană stîngă, o fulgera cu un ochi verde, fără nici o afecțiune. Irène-Nathalie se simți deodată trimisă un-

deva, în trecut, la Kostiol, în cancelariile năpădite de muște, unde funcționarii somnoroși, curățindu-și urechile cu lungile tócuri, o îndreptaseră o dată spre o ușă, dincolo de care se afla înaltul comisar, însărcinat cu aprovizionarea și transportul trupelor la începutul acelei perioade turburi de după revoluția poloneză, înainte de a pleca la Kiev. Era însoțită de Dorofeea Zahacinski, care o luase și pe ea ca să obțină mai repede o autorizație de refugiată, care le dădea dreptul să călătorească cu trenul. Aceeași violență a expresiei feței, aceeași agresivitate a gurii strinse ca o menghină. Un obraz dur, bărbierit la sînge, cu o mică vină albăstruie, sbătindu-se sub tîmplă. Bărbia tăiată, de asiat și acel miros discret de cumarină i se imprimaseră de la început în memorie. Scosese de undeva din buzunarul hainei o pipă de lut, țigănească, cu capac metalic, filigranat, pe care o bătu de colțul mesei, pe urmă o înfundă cu o grămăjoară de tutun pe care-l îndesă în scurtă cupă, cu o absență vădită. Atunci Irène-Nathalie îi văzu obrazul tăiat, urma albă, probabil a unei lovituri de sabie. Își aprinsese pipa și trăsese cîteva fumuri cu o încîntare nespūsă. În ochii lui glaciali sclipi o undă de bunăvoință.

— Așadar, dumneata ești poloneză sau rusoaică, nu știu exact. Numele tatălui este grecesc... *Un parfait mélange nobiliaire.*

Avea o voce clocotitoare, ironică, parcă ar fi concedat să-i spună aceste lucruri dintr-o simpatie pe care atunci i-o inspirase.

— Cînd ai venit în România ?

— *Ah, c'est depuis longtemps. J'ai déjà oublié...*

Mai turnă *zubrowkă* în cele două păhărele, obrazul i se înroșea vizibil și răceala lui începea să se topească.

— Așadar, ești ca și mine un refugiat. Probabil că ne-am încrucișat drumurile. Prințesa mi-a spus că erai rudă cu Sofia Branițkaia. A, ce doamnă ! Am cunoscut-o la un bal al Curții. Mă invitase la ea la moșie, am uitat unde avea o moșie.

— La Kostiol, unde a și fost ucisă.

— A, nu știam. Atîta lume a murit în anii aceia. Cine mai ține seama în ce împrejurări au dispărut ? Deci, la Kostiol. Și dumneata ai trăit acolo ?

— Da, cu mama și bunica mea, Dorofeea Zahacinski.

— Zahacinski, Zahacinski ? unde am mai auzit eu numele ăsta ? Vai, mă lasă memoria ! *C'est la vieillesse qui est la coupable.*

— Nu sunteți deloc bătrîn, *mon prince.*

— Ești foarte drăguță. Buna școală rusească nobiliară. Ai trăit numai la Kostiol ?

— A, nu. Ne-am refugiat la Kiev.

— Atunci ai cunoscut toate nenorocirile, toată vinzoleala acelor ani. Ce epocă teribilă, draga mea ! Probabil că erai un copil. Ce copil, dacă mă uit la dumneata, ar fi trebuit să te fi născut în România.

— A, nu. Aveam nouă sau zece ani pe atunci. L-am cunoscut pe Mahno, l-am văzut, în gară; o dată. Treceau petliuriștii. Era o mare harababură, nimeni nu știa cine cu cine este. Când roșii au încercuit orașul, am fugit la Suhumi, ocolind mai multe orașe. De-acolo, cu un vapor încărcat de cărbuni am ajuns la Constanța. A fost o adevărată aventură.

Dimitrie Pavlovici se ridicase în picioare și începuse să umble în jurul mesei, trăgînd din cînd în cînd cite un fum de țigară.

— Să sperăm că ne vom întoarce vreodată acolo. Poate războiul ăsta o să ne ajute. Dealtfel, armatele lui Vlasov ocupă Ucraina în momentul de față. Dacă n-aș fi atît de bătrîn, m-aș afla acolo, în mijlocul soldaților. Sper că vor face curățenie și vom reuși să ne întoarcem la Moscova. Ah, cîți oameni de bine au murit și cîți trăiesc pe la Paris sau risipiți în lume ! Să ne mai adunăm o dată în Kremlin, cu toții, și să cîntăm *Slăvit e țarul...*

În priviri îi apăruse iar o mîndrie rece. Folosea aproape același limbaj ca al tatălui său, Hercule-Onessime, dar pe polcovnic îl credeai. Sub lumina crudă a becurilor din acea chilie a *lapidariumului* din vechiul palat al Mogoșoaiei, el respira ceva sălbatic și răsbunător. Mai tîrziu avea să-și explice această atracție pe care o simțise pentru el. Bătrînețea nu-i o chestiune de vîrstă, de ani. Omul acela avea o forță lăuntrică ca la patruzeci de ani. L-ai fi crezut capabil să încalece pe un cal și să străbată toată Ucraina. Pe urmă uitase de afacerile contabile și mai băuse cîteva păhărele de *zubrowkă*, invitînd-o și pe ea.

Irène-Nathalie îi povestise că trăise la Kiev, oraș pe care îl cunoștea foarte bine, avea prieteni la moșiile din jur, când pleca vara la Harkov, trecea pe la cneazul Izmailski, care avea un palat cu patruzeci și patru de camere. Ce petreceri făcuseră ei acolo...

— Nu simți câteodată că te apucă un dor nebun de acele vremuri? Ah, Rusia noastră, unde sunt balurile imperiale, unde-i lumea aia, unde-i regimentul meu, unde sunt moșiile? Aveam cincizeci de slugi numai la Moscova și la țară peste o sută, patru vizitii, doisprezece cai, trei bucătari. Unde mai pui lacheii, unde bucătăreșele, oamenii de la grajduri! Trăiau cu toții bine, erau mulțumiți, deși îi pedepseam. Îi biciuiam, cât mă vezi de stăpînit, nu iertam nimic. O dată l-am ținut pe un țigan iarna în curte, două zile și două nopți. Sloi s-a făcut, dar asta a fost o pildă foarte bună pentru ceilalți. Împărățiile se fac cu sclavi. Ce-i asta egalitate? Toți suntem la fel? Au venit bolșevicii, și uite unde-am ajuns. Ne bat nemții. M-au invitat și pe mine să colaborez cu ei, dar un prinț rus nu ajută inamicul patriei sale, chiar dacă ea e ocupată temporar de bolșevici. Dar dumneata erai un copil, — la Moscova ai fost vreodată?

— Nu. Noi am fost niște nobili scăpătați.

Și pe urmă îi povestise câteva amănunte despre tatăl ei, incurabilul boem, Hercule-Onessime Mavrocordat.

Prin ferăstruica micii încăperi intra lumina zorilor. Nu lucraseră nimic. Dimitrie Pavlovici fusese furat de amintirile lui.

— Nici la Petersburg n-ai fost?

— Nici.

— A, era un oraș! Dacă vrei să știi, acolo mi-am făcut școala de junkeri. Ce disciplină, ce oameni, ce ofițeri! Pe vremea aceea serviciul militar pentru prostime dura douăzeci și cinci de ani. Intrați tînăr în armată și ieșai om în toată firea. În timpul serviciului militar te însurai, făceai copii, dar armata era armată! Chiar la noi, în școala de junkeri, elevii primeau cîte o sută de lovituri dacă erau nedisciplinați, bătaia la stroi. Pe soldați îi treceau printre camarazi, înarmați cu vergi, care-i loveau pînă-i omorau pe unii din ei. Nu exista milă. Dacă vreun mujic își dădea sufletul înainte de a primi cele o

mie de lovituri, cadavrul său era legat de o roabă și bătut mai departe.

— Nu era o cruzime prea mare ? întrebuse Irène-Nathalie.

— Milosul suflet femeiesc ! Ce înseamnă cruzime, când este vorba să ții un imperiu ? Dar noi n-am lucrat nimic. Uite, au venit zorile. Am să-i las un bilet contabilului șef să se descurce. N-am nici un chef să mai lucrez azi. Nu vrei să facem o plimbare ?

— Cum nu ? Trebuie să fie răcoare. Dacă mă aștepți puțin, îmi iau ceva pe umeri.

— Te-aștept, făcuse el solemn și-și mai umpluse păhărelul cu *zubrowkă*.

Irène-Nathalie își schimbase rochia de seară, pe care o purtase în timpul petrecerii, și îmbrăcase o fustă de *tweed* și un pulover negru pe gît.

— Locuiești sus, în camerele pentru invitați, mi se pare, spusesse polcovnicul, salutînd-o scurt, ca și cînd atunci o văzuse în acea dimineață. Ești rudă cu prințesa. Ah, e o doamnă ! O veritabilă aristocrată.

O măsura cu privirea rece, din care dispăruse bunăvoința.

— Arăți ca o fată de liceu.

O spusesse ca și cînd acest lucru l-ar fi nemulțumit. Peluza din fața castelului era albastră, păunii moțăiau în copacii de lîngă clopotnița bisericii. Undeva, peste livada de piersici de dincolo de poarta de piatră a grădinii, cerul se înroșea.

— De mult n-am mai făcut o plimbare în zori, deși trebuie să-ți spun că dorm foarte puțin. Mă trezesc grijile de dimineață. La vîrsta mea ar fi trebuit să stau să mă odihnesc undeva, la țară, dar nimeni nu-ți dă să mănînci de degeaba. Cum te-ai descurcat, totuși ?

— Nu pot să spun că a fost prea greu, dar nici prea ușor. A trebuit să învăț, să-mi dau examenele. Dar toate au trecut acum. Aștept să plec la Paris.

— Ah, Parisul ! De douăzeci de ani îmi fac planuri în legătură cu el. Îmi spun : la primăvară, Dimitrie Pavlovici... Și primăvara vine, și eu nu mai apuc trenul acela care să mă ducă pînă acolo. Am prieteni, cunoscuți, îmi scriu. Fiecare se laudă că s-au descurcat, că și-au refăcut

averile, dar cine-i crede? Cei mai mulți au ajuns portari de hotel sau chelneri. Un prieten de-al meu i-a strâns pe toți cunoscuții și a făcut un cor căzăcesc care cîntă într-un bar și ei joacă *cazaciocul*. Ce-a ajuns nobilimea rusă, să facă pe maimuțele la Paris ! Dar într-o zi ne vom aminti de testamentul țarului nostru Petru și o să vadă Europa asta ce înseamnă puterea rușilor. Ah, *barișnia, barișnia*, unde sunt eroii lui Homer, unde este Achile care plîngea în hohote peste trupul neînsufletit al lui Patrocles... La școala de junkeri din Petersburg recitam *Iliada*. Dumneata ar trebui să știi. Adevăratul eroism al acestor greci, noi l-am moștenit, rușii.

Plîngea în hohote, tot trupul lui bine clădit se scutura. O uitase undeva în urma lui și alerga pe aleile parcului, printre pietrele tombale ale micului cimitir al Bibeștilor. Era frumos în disperarea lui. Nu știu nici ea de ce făcu o asociație cu amintirea lui Clariss. Poate din cauza tăieturii de pe obraz, care-i amintea de vărul ei, de duelul acela absurd, tineresc. Nu știa de ce simte nevoia să-l mîngîie pe obraz, acolo unde pielea era mai albă.

Dimitrie Pavlovici se așezase pe lespede de piatră a lui George Bibescu, aviatorul, căzut pe front atît de tînăr. Irène-Nathalie se apropië de el și-i mîngîie ușor obrazul tăiat.

— E ca un fulger !

— Ah, ce frumos ai spus asta, Nathalie! Îți mulțumesc, îți mulțumesc !

Nu era beat, fusese numai cuprins de o exaltare pe care ea o înțelegea. Din întineric răsărise pădurea neagră, abia înverzită. Copacii îi aminteau de cei ai Sofiei Branițkaia, ai pădurii de la Kostiol, care, tot așa, abia înverzeau la începutul primăverii, cu frunza lor tînără, subțire. Nu mai erau mirosurile acelea de stepă, de ierburi pălite. Poate lacul, cu stuful cîntător la vîntul de dimineață, îi evoca acel tărîm îndepărtat. Și ulițele prăfoase ale Mogoșoaiei, pe care seara treceau țigani strigînd : Spoi tingiri ! spoi tingiri !

Se așeză lîngă el. Dimitrie Pavlovici izbucnise în lacrimi.

— Lasă-mă să-mi odihnesc fața în palmele tale.

I le mîngîia frenetic, mîngîierea lui n-avea nimic drăgăstos, era ca și cum ai căuta ceva în care vrei să recunoști un lucru care-ți seamănă. Cum se pipăie orbii.

Se ridică brusc în picioare și-i porunci

— Haide cu mine ! Știu aici la capătul satului o cîrciumă ținută de un rutean de-al nostru.

— Dar e devreme, Dimitrie Pavlovici.

— N-are nici o importanță. Am să-i bat în geam pînă am să-l trezesc. Și dacă n-o să se scoale, îi sparg prăvălia.

Aproape alerga, tirînd-o după el.

— Mi s-a făcut să beau ! Ai simțit vreodată nevoia asta, să bei pînă te prăbușești ? Să te-mbeți pînă la pierderea cunoștinței ?

— Te înțeleg, Dimitrie Pavlovici.

Îl urma ca și cînd ar fi fost minată din urmă de o pornire pe care n-o înțelegea. Vechea melancolie rusească, fluturii care sboară împreună pentru că se recunosc după aripi sau antene, după pulberea de pe aripi. Ce avea omul ăsta de o făcea să uite că îi despărteau atîția ani ?

După un sfert de ceas, Dimitrie Pavlovici bătea în obloanele de lemn ale unei cîrciumi de țară, un fost han, părăginit, ascuns sub un stufăriș des, și el abia înfrunzit.

— *Iermolai ! Davai, davai !* Sunt eu, Dimitrie Pavlovici.

În casă se auzea mormăitul unui bărbat, dar polcovnicul nu voia să asculte nimic.

— Deschide, n-auzi, că-ți fărîm prăvălia ! Mi-e sete.

Și Irène-Nathalie îl crezu. În ochii lui verzi sticlea un vînt de nebunie. Lovea cu pumnii săi mari cu care căra mobila, în obloanele de lemn care duduiau.

În ușă apărură un bărbat între două vîrste, într-o lungă cămeșoaie de noapte, cu ochii cîrpiți.

— Doamne Dumnezeu, Dimitrie Pavlovici, ce s-a întîmplat ?

— Ce să se întîmple, Iermolai ? Privește la fata asta, la femeia asta ! Vine din Rusia noastră. Dumnezeu mi-a aruncat-o în ochi și eu n-o vedeam. Scoate repede o masă afară și pune-o pe iarbă. Repede. Nu mai întreba nimic și adu ceva de băut. Știi ce-mi trebuie. Și după ce-mi pui

o sticlă de spirt pe masă, du-te și caută-l pe țiganul ăla care știe romanțe rusești. Ai venit ?

Se întorsese spre Irène-Nathalie și îi luase iar mîinile:

— Nathalie, sper că nu te-am speriat. Ah, o să sosească acum țiganul Kostroma, e venit din Basarabia și o să-l pun să-mi cînte *Freamătă noaptea* sau *Ieri te-am văzut în vis*.

Părea înveselit, deodată. Căuta cu privirile ceva. Găsise. Căra de sub acoperișul fostului han o bancă de lemn, pe care o așază pe iarbă.

— Stai ! făcu cu glasul lui tunător cu care comandase cavaleria la Sevastopol, în luptă cu trupele lui Budionnii. Irène-Nathalie se așază. Polcovnicul alergă spre o fîntînă cu roată și scoase din ciutura de piatră o găleată cu apă proaspătă, pe care și-o turnă pe cap. Nu-i păsa că-și udă costumul de lînă englezească.

— Vino ! îi porunci și ei. Și mai aruncă o dată căldarea în fîntînă. Se auzi roata rostogolindu-se repede și lanțul sgîriind pereții cilindrici de piatră. Părea un elev scăpat în vacanță și pus pe șotii. Îi turnă și ei o găleată cu apă pe cap.

— Acum te-am botezat, Nathalie ! Ha-ha ! Rîdea cu glasul lui tunător și fredona vesel un cîntec soldătesc :

*Un guard năzdrăvan,
Cu pârul bălan
Pleca din frumoasa Odessă...*

— Ah, Nathalie, Nathalie, cum mă-ntorceam de la Moscova, cu hurmuzuri și catifele ! Îmi cîntau lăutarii valsuri, și cum desfăceam eu cutiile cu dantele cînd cunoșteam o femeie ca tine. Dacă era iarnă, o suiam în troică și nu mă opream pînă la Herson sau Odessa sau Harkov. Înnoptam în stanițele de poștă, unde mă așteptau cai proaspeți și tarafuri odihnite. O săptămînă nu închideam ochii. Țiganii cîntau cu țambalurile pe burtă, în coate, pentru că dacă n-ar fi știut asta, i-aș fi călcat în picioare, cu cismele. O, ce vremuri, ce vremuri ! Unde mai sunt acum toate astea ? Praf, pulbere. Marele nostru imperiu e numai o amintire !

Iermolai pusese o masă pe iarbă și o sticlă de spirt alb, lingă ea cîteva lămîi și bucățele de zahăr.

— Ți-am spus, Iermolai, să aduci candel. Zahărul ăsta se topește prea iute în gură, nu e bun.

— Nu se mai găsește, Dimitrie Pavlovici, suntem în război, ce să facem ?

— Adu două pahare mari, că vreau să beau pentru cei morți, pentru cei uciși, pentru cei îngropați de vii !

Irène-Nathalie îl privea fascinată.

— Ah, tu, micuța mea, nu știi nimic ! N-ai cunoscut bunele obiceiuri rusești ale junkerilor. Iermolai, marș ! Ai dispărut ?

Și după ce acela îi părăsise, spuse :

— A slujit cu mine în *regimentul Aleksandrovski*. Îmi făcea cismele. L-am găsit aici din întâmplare. Și acum ascultă de comenzile mele. L-ai văzut cum a făcut stînga-mprejur ?

Iermolai se-ntorcea în fugă cu paharele.

Cu un gest măreț, Dimitrie Pavlovici smulsese dopul sticlei și le umpluse cu spirt. Pe urmă dăduse foc. Două flăcări palide, două candel, în prima lumină a soarelui de dimineață.

— Adu-ți un pahar și ție, Iermolai.

Pe urmă înșfăcă sticla și-i spuse femeii :

— Acum tu ești Maica Rusie ! Vreau să beau din palmele tale.

Și răsturnă spirtul rămas în palmele ei, făcute căuș. Căzuse în genunchi și sorbea cu lăcomie spirtul.

Iermolai probabil că mai văzuse aceste lucruri și mai aduse o sticlă plină.

— Toarnă-ți ! îi porunci Dimitrie Pavlovici. Toarnă și fugi după Kostroma, că mă arde un jar la inimă ! *Kaniecino* ? Înțelegi ?

Cîrciumarul dispăruse. Polcovnicul se așeză pe bancă, lîngă ea. Își ștergea gura ca mujicii, cu dosul palmei. Părea mulțumit că lăsase baltă socotelile prințesei și că se afla aici, lîngă ea, bînd spirt la șase dimineața.

— Ah, Nathalie ! Știi ce făceam dimineața, la Moscova, după un chef ? Eram o ceată, eu, Sașa Iablonski, Kuropatkin, Blednarev, toate ciurucurile școlii de junkeri, sosiți în vacanță de la Petersburg. În loc să ne întoarcem cu trăsurile acasă, că aveam bani, slavă Domnului, ne suiam

în tramvai, la piața Strașnaia. Era un tramvai numit *Melcul*, și traseul lui se numea *linia de argint*. La miezul nopții vagoanele cărau pe funcționari de la teatre. Aveau vagoane cu motor. Aici se plătea cu monedă de argint și cu bancnote, nu ca pe traseul Annușkăi, cu vagoanele de pe Bulvarnoe Kolto, unde se urca sărăcimea. Tramvaiul trecea pe lângă statuia obositului Gogol, a lui Pușkin, pe la hala Trubnoi, pe sub turnurile Kremlinului și imensa catedrală cu cupole de aur a Mintuitorului. Nu ne opream decât lângă podurile cocoșate ale râului Moscova, la circiumile de pe liniile Nojeviie și Bojedomcele, pe lângă spitale, în crîngurile Anemhof sau la Iauze, lângă azilurile de văduve. Ah, ce viață era dimineața acolo ! Noi, care seara recitam versuri franțuzești în budoarul melancolice Nelly, în zori beam cu parlagiii de la hale pînă cădeam sub masă. Ne adunau patrulele și ne băgau la arest. Comenduirea făcea rapoarte la Petersburg, dar comandantul nostru știa ce înseamnă tinerețea și după cinci zile ne dădea drumul. Era o viață !

Se uita după Iermolai, dar nu trecuseră decât cîteva minute și el n-avusese timp să se întoarcă. Cine știe prin ce cap de sat umbla acum. Se prăbușise brusc cu capul pe masă, doborît de *zubrowkă* și spirt. Răsuflea ușor, ca un copil. Obrazul îi căzuse puțin. Nu-i mai vedea ochii aceia aspri și bărbia de luptător. În pahare, spirtul ardea încă nemistuit, o flacără albă, mișcătoare în bătaia ușorului vînt de dimineață. Irène-Nathalie îl priveghea înduioșată. Era singurul lucru neobișnuit care i se întîmplase în ultima vreme. Ceilalți, polonezii ei, aveau o altfel de beție, mai cuminte. Dimitrie Pavlovici deslănțuise în ea amintirea celui alt, a eternului logodnic, pe care-l văzuse despuiat, tras de un cal, pe ulițele prăfoase ale Kostiolului.

Iermolai se întorsese urmat de un țigan pirpiriu, și el cu ochii cîrpiți, abia sculat din somn, cu o vioară veche, cu o coardă ruptă, plină de saciz, sub călușul celorlalte trei.

— Calcă încet, că-l trezești ! îl sfătuia Iermolai pe țigan. Cîntă-i ușor, așa, ca să se deștepte legănat.

Țiganul ciupi coardele, ascultînd o secundă și începu cu glas spart :

*Iubitul meu este departe,
Rupîndu-mi inimioara mea.
Prin valurile lungi și repezi.
Îi trimit durerea mea...*

Dimitrie Pavlovici mormăi întii ceva, frecîndu-și nasul, pe urmă deschise un ochi ca să-și dea seama unde se află și, cînd auzi scîrțîitul coardelor, sări drept în picioare.

— Fratele meu, ai venit ? Ești aici ?

După asta îl ridicase cu brațele ca pe o păpușă, privindu-l drept în ochi. Îl lăsase iar pe pămînt și iar îl ridicase.

— Ești aici, deci ! Putem să bem, putem să petrecem. Iermolai, dă-i un pahar, repede, să-l bea pe nerăsuflăte ca să se trezească ! Azi sunt fericit, Iermolai ! O iubesc pe fata asta, înțelegi ? Îmi stătea în ochi și n-o vedeam ! Și-a dat Dumnezeu de a venit noaptea care a trecut și-am văzut-o ! Ea e Irène-Nathalie, prințesă din neamul stins al Mavrocordaților ! Beți pentru ea și pentru mine ! În genunchi, Iermolai. În genunchi, Kostroma ! Sărutați-i mîinile, tîrîți-vă la picioarele ei, slugi nenorocite ce sunteți !

Cei doi căzuseră în genunchi și se uitau la ea, cu ochi rugători. O furie neașteptată îl cuprinsese pe Dimitrie Pavlovici.

— Dacă aș avea cnutul, v-aș bate, tîrîturilor, slugoilor. Trebuia să fiți omoriți atuncia, în '917. Ah, Rusia, mama Rusia, unde ești, maică Rusie ? Ruptă în bucăți, foc, smoală, catran, Iadul ești, te-am pierdut definitiv !

Isbucnise iar în lacrimi, prăbușindu-se lîngă cei doi :

— Iertați-mă, iertați-mă !

Îi săruta pe gură pe amîndoi și părea apucat de un acces de epilepsie.

Se ridică brusc în picioare, ca și cînd atunci ar fi văzut-o pe Irène-Nathalie.

— Și tu ce cauți aici ? Fugi ! Repede ! Să nu te mai văd. Mi-e frică, mi-e frică să te mai văd ! Teme-te, auzi, tu, Nathalie, teme-te !

Ȧvea o voce dușmănoasă, poruncitoare. Nu putea să-l mai suporte.

Cîtva timp nu mai știuse nimic despre el, nu-l mai văzuse, nici la Mogoșoaia, nici la Posada, se părea că o evită, probabil că știa unde putea să o întîlnească. Amintirea acelei nopți și dimineți începea să se stingă. „O beție de bărbat care a vrut să se grozăvească în fața unei femei. Asta era. Se întîlniseră pe stradă întîmplător, abia în toamna următoare. Era în același an cînd îl cunoscuse pe Armand și umbla cu el pe la Potlogi sau în casele de la Culmea Veche. Pe Dimitrie Pavlovici îl uitase tot atît de repede, ca pe alții. Secretarul ministrului Tismana îi plăcea, dar într-altfel. Un sentiment amestecat se naștea. Îi făcuseră foarte mulți tineri curte, la mare chiar rugbys-tul acela, Roger Cantuniari, care trăia cu Diby Necșești, o atacase în felul lui cinic, pe o plajă pustie, după ce o invitasese la o plimbare. Dar astfel de agresiuni Irène-Nathalie nu suportă. Îl palmuise scurt și de atunci nu-i mai răspunsese la salut. Cei din jur nu înțelegeau nimic sau înțeleseseră și se prefăceau că nu-i interesează lucrul acesta. Armand era un bărbat prevenitor, cu intuiția ei de femeie își dăduse seama că o place, dar avea o prea mare stăpînire de sine. Poate prea multă curtoazie, o „curtoazie sud-americană“, cum o numea ea, gîndindu-se la perioada aceea cînd el locuise la Buenos Aires. Un prieten care știe dinainte ce dorești, care te invită cu mașina în afara orașului, îți deschide portiera, nu ca un șofer, ci ca un gentleman, cu o degajare ce trăda un lung exercițiu, vorbindu-ți despre orice, în afară de persoana lui și a ta, lipsit parcă de curiozitate, comentînd lucrurile ce nu atingeau pe nimeni, adică lipsindu-se de plăcerea de a bîrfi pe care o aveau toți ceilalți. Telefona a doua zi de dimineată, o întreba dacă se simțise bine, dacă nu vrea să facă o altă plimbare, și ea își spusese că ori este foarte șiret, ori vrea să-i facă în necaz Evelynei sau altei femei cu care trăia și, ea, Irène, nu era decît o momeală. Cîteva luni, nici un fel de intenție de a părea familiar cu ea. „Se poartă cum te-ai purta cu o soră.“ Și asta era un sentiment jignitor pentru o femeie. Dar nici ea nu știa exact

ce simțea pentru Armand. Un amestec de ciudă și de plăcere. O chema să joace tenis, cu el și cu Evelyne, făcuse cunoștință cu Raoul, bețivanul acela care vorbea deschis, aproape brutal, despre femei — pe care probabil că le disprețuia. Totul era confuz, Irène se afla într-una din acele perioade de singurătate, în care chiar prezența celorlalți nu însemna nimic. Putea să flirteze cu băieții aceia veseli, cu nepoții prințului Brancovan, cu care se înrudea într-un fel, care schimbau fetele între ei, dar mucoșii erau inconsistenți, nu vorbeau decît despre discurile pe care le cumpăraseră și despre noul stil de a dansa, foarte apropiat. Nu, așa ceva nu-i trebuia ! Dar nici să fie tratată ca o femeie pe care o plimbi cu mașina și căreia îi lași inițiativa în relațiile dintre ei. Ce aștepta Armand, să-l ia de gît și să-l sărute ? Să-i spună că seamănă cu actorul Jean Marais, care debutase într-un film de Cocteau, de curînd ? Asta probabil că i-o spuneau toate celelalte femei cînd se culcau cu el, pentru că era de neimaginat ca un astfel de bărbat să nu aibă cîteva femei pe care le schimba. Dar ciuda pe Armand nu se isca decît atunci cînd îl vedea. Pe urmă, absența în care trăia o făcea să uite orice. Munca la covoare, la atelierul de la Mogoșoaia, exercițiile de limbi streine, la care nu renunța în nici o zi, și, din cînd în cînd, evadările nocturne cu prietenii ei polonezi, care soseau cu punga de ardei și cu sticlele de spirt și cu rom și vin, pe care-i căra după miezul nopții pe scări, pe întuneric, în tăcere, pînă-n scuarul din fața casei, așteptînd vreo trăsură sau vreo mașină care să-i ducă acasă, bunii ei prieteni, cu beția lor blindă, tăcută, sfioasă, asta era viața ei...

Într-o seară ploioasă de septembrie, pe cînd citea, sus, în cămăruța *Palatului de Iarnă*, după ce suportase o după-amiază întreagă *jour-ul* de joi al lui *Tante Nicole*, cu suita ei de babe, toate peste șaptezeci, sosind cu bună-tăți pentru pisici în poșetele lor de piele, crăpate, vechi, revopsite, sunîndu-și mărgelele de la gît sau bătînd cu bastoanele pe cimentul scărilor care coborau în micuța încăpere de la subsol, în care era de mirare unde încap atîtea ființe, laolaltă cu pisicile cărora le aduceau bucăți vechi de pește în șervețele de hîrtie, sau bojog, sau resturi de pui, ba lui La Mienne chiar salate proaspete și pră-

jituri de cofetărie, pe care exotica, flămînda și voluptuoasa felină le înghițea în strigătele de satisfacție mirată ale bătrinelor : „*Voila, comme elle est touchante. Elle est merveilleuse. Elle est une déesse*” și începeau să vorbească despre reîncarnare, pe Pit-Pat socotînd-o, de pildă, o prințesă birmaneză, sacrificată de un preot al zeiței Kali, într-un templu din junglă, smiorcându-se, și ea trebuia să le dea cafele și dulcețuri, să le trateze cu dulciuri cumpărate de la *Nestor* și, cînd ajunsese aici, sus, în cămăruța ei, răsufîind ușurată că toate aceste ceasuri obositoare luaseră sfîrșit, auzise glasuri bărbătești, jos, în scuar. Nu se înșela, erau prietenii ei, polonezii ; n-avea nici un chef, după o zi atît de obositoare, să-i primească, dar pe ei nu putea să-i refuze. Niciodată. Se apropiase de ferestre, le deschisese și privise afară. Polonezii îl duceau pe brațe pe Dimitrie Pavlovici. „Ia te uită, unde l-or fi găsit ?” În curînd se auziră tropăituri pe scări și mica încăpere a *Palatului de Iarnă* fu năvălită de cei cinci sau șase oaspeți, între care Dimitrie Pavlovici, cu o figură gravă, exclamînd din ușa :

— Nathalie, Nathalie, am venit să te iert ! Dumnealor sunt martori. Mîine s-ar putea să mor. Am trecut înainte de asta pe-aici ca să te iert !

Nu avea aerul unui om băut, dar se vede treaba că el intra repede într-o stare de exaltare. Ea nu înțelegea ce însemna chestiunea asta, că o să moară mîine, doar nu ne fixăm singuri ziua morții.

— Dimitrie Pavlovici, nu înțeleg nimic. *Pourquoi dois-tu mourir demain ? Et pourquoi veux-tu me pardonner ?*

Polcovnicul o privea fioros cu ochii lui verzi, cu niște priviri tăioase, care te înghețau cum îi vor fi înghețat pe vremuri pe soldații săi...

— Vrei să spui că ai uitat cum ai fugit și m-ai lăsat cu slugile alea ? Nimeni nu m-a jignit atît de mult. Nathalie, te iert ! Mîine s-ar putea să mor.

Și rotise privirile către prietenii ei, polonezii, care nu păreau nici ei băuți.

— Ce-i cu moartea asta ? Molka, spune tu, se adresează fetei care venise și ea cu ei. Despre ce lucru vorbește Dimitrie Pavlovici ?

Băieții se apucaseră să prepare băutura. Polcovnicul se așezase pe micuța canapeluță și privea mut tripticul *Judecății de apoi*.

— De unde-l ai ?

Uitase pentru ce venise aici și părea fascinat. Îl smulsesese din perete și-l așezase în bătaia luminii lămpii din plafon.

— O amintire din familie.

— Știi cât valorează ?

— Cred că este un obiect foarte prețios. Dorofeea Zahacinski spunea că este făcut la Szczecin în secolul al XII-lea sau al XIII-lea și că a aparținut Curții regale poloneze.

Polcovnicul așezase tripticul la loc, cu religiozitate, pe urmă căzuse iar pe micuța canapeluță, exclamînd :

— Și tocmai acum s-ar putea să mor !

Irène-Nathalie o privi din nou pe Molka. Aceasta n-a-pucase să explice ce-i cu prevestirile funebre ale polcovnicului. Dimitrie Pavlovici își pusese capul în mâini și ridica din cînd în cînd privirile către *Judecata de apoi* din perete.

— Molka, ce-i cu el ? Ce i s-a întîmplat ?

— Am să-ți spun tot eu, Nathalie, rostise el. Astăzi de dimineață, prințul Zurovkin, care lucrează la întreprinderile de Apă, Gaze și Canalizare, m-a făcut *goujat*. Ne cunoaștem de la Școala de junkeri din Petersburg. Să mă ierți, ne-am culcat cu aceleași femei, am băut amîndoi din pantoful dansatoarei Samoilova, pe care cadeții o duceau pe umeri de pe scenă direct în trăsură. Am făcut baie în șampanie în cada cîntăreței Tania Turskaia, de la *Opera Bolșoi*, îmbătîndu-ne ca porcii. Ne-am luptat amîndoi la Sevastopol împotriva lui Budionnii. El mi-a întins o mîină cînd am sosit în București. Am fost vidanșor, am dormit la *Azilul de noapte*, am cerșit, nu-mi este rușine să spun, eu, prințul Dimitrie Pavlovici Ignatiev. Și cînd l-am întîlnit, cu marele lui suflet rusesc, m-a poftit în imobilul său din strada Mașina de Pîine în care stau și acum. Dar ce să-i fac dacă a înnebunit ? M-a făcut *goujat*. El m-a făcut *goujat*, închipuiți-vă !

Începuse să plîngă în hohote. Unul dintre polonezi îi pusese un pahar mare în mînă din *cocktail*-ul Irènei, pe care polcovnicul îl dădu peste cap fără să clipească.

— Atunci m-am enervat și eu. I-am spus că nu sunt prea sigur că este fiul tatălui său, că toată lumea o cunoștea pe Irina Filipovna cît de generoasă era și că junckerii spuneau că el, Zurovkin, semăna mai mult cu vizitiul tatălui său, zisese Dimitrie Pavlovici ștergîndu-și buzele și întinzînd din nou paharul celui care-i turnase.

Irène-Nathalie nu înțelegea mare lucru, dar îl asculta cu atenție.

— Bine, și... ce s-a mai întîmplat ?

— S-a întîmplat că, în fața unei asemenea situații, el m-a provocat la duel și atunci am mers la Mareșalul nobilimii, Marele Duce Anastas Mihailovici Raevski, care are un magazin de cravate pe Lipskani și care este șeful spiritual al comunității ruse de 20 de ani. „Ce-i facem, *batiușka*, l-am întrebat ? Situația este foarte gravă. Dă-ne un sfat, cum să ne spălăm onoarea.“ „În România duelul este interzis“, ne-a răspuns el, „și voi n-aveți voie să ne provocați greutăți la toți. Pe de altă parte, vorbele pe care vi le-ați adresat lezează grav onoarea voastră. Bănuiesc că nici unuia dintre voi nu-i trece prin gînd să se înjosească, cerînd scuze adversarului. Așa încît lăsați-mi puțin timp de gîndire, să găsim o soluție.“ Și am băut trei sticle de vodcă pînă cînd, în sfîrșit, cu înțelepciunea-i cunoscută, el ne-a dat deslegarea.

Tăcuse, privindu-i cu ochii turburi, ca și cînd le-ar fi cerut și lor consimțămîntul la grozăviile pe care avea să le spună. Dăduse peste cap paharul abia umplut din nou și ceva care venea dinlăuntru, un fel de val de violență, îi însuflețî privirile.

— Ei bine, dragii mei, el, Marele Duce Anastas Mihailovici Raevski, a ales *duelul american*. Băiete, mai toarnă-mi un pahar, ca să vă desvălui situația tragică care va despărți pe veci doi prinți de sînge ai marelui imperiu rus. Pentru că este limpede, nu mai se poate face nimic. Unul dintre noi va trebui să moară. Doresc din suflet ca eu să fiu acela ce va muri, v-o jur, sunteți ca niște copii ai mei. Mă uit la voi, ce tineri și ce frumoși sunteți, dar trebuie să învățați. Nu el trebuie să moară, ci eu ! El

m-a iubit și m-a ajutat cînd mi-a fost mai greu, și iată unde am ajuns !

Irène-Nathalie îl privea fascinată ca și ceilalți. Molka avea ochii umezi și o expresie de adorație pe chip. Din cuvintele polcovnicului iradia o forță nemaipomenită. „Dacă minte, gîndise Nathalie, este un mincinos genial, un mare actor“, dar simțea că nu este așa, că omul este sincer.

— Dimitrie Pavlovici, pentru Dumnezeu ! Dar spune-ne despre ce este vorba ! Poate se mai poate face ceva. Poate că există o cale de împăcare.

Dimitrie Pavlovici izbucni într-un rîs nechezător, care sgudui pereții. Se ridicase în picioare, ajungea cu fruntea pînă la lampa cu abajur din tavan.

— Nathalie, urlă el, ți-am spus doar că m-a făcut *goujat*. Peste asta nu se poate trece, pentru Dumnezeu ! Un prinț de sînge ca mine — care a făcut parte din garda lui Aleksandru al III-lea, care a trăit la Curte și pe care însăși împărăteasa îl adora, împărăteasa noastră pe care numai cînd o vedeai strigai : *Krasiva, krasiva* ! Mama tuturor rușilor — nu poate ierta !... Este posibil să crezi numai o secundă că ar putea exista o cale de împăcare ?

Și întorcîndu-și ochii turburi o zări pe Molka, care avea o figură de căprioară speriată, cu ochii umeziți, o copilă de șaptesprezece ani, care simțea cum în ea crește un sentiment de adorație ce nu mai putea fi stăpînit și care era scuturată de sughițuri și-și mușca pumnii pînă la sînge.

— Molka te cheamă, nu-i așa, fetița mea ?

— Da. Molka.

— Pentru lacrimile tale, îți dăruiesc cruciulița asta sfîntită la Sveti Troița, pentru că simț... mîine voi muri, trebuie să mor, așa ar fi cînstit !

Și se așezase din nou pe mica canapeluță, fixînd tripticul cu niște ochi lacomi.

— Dimitrie Pavlovici, tot nu ne-ai spus ce e cu duelul american ! exclamase unul dintre băieții polonezi.

Fața polcovnicului se turbură iar.

— Vă încredințez un mare secret. Vă cer cuvîntul de onoare că nimeni nu va duce dincolo de acești patru pereți taina a ceea ce voi spune. Mîine, la ora prînzului, eu și cu prietenul, și dușmanul meu, și fratele meu, prințul Zurov-

kin, omul care mi-a făcut cel mai mare bine în viață, ne vom întâlni ca din întâmplare, va apărea și Marele Duce Anastas Mihailovici Raevski, care este arbitruul duelului. El va scoate din buzunar o mică bombonieră de aur în care vor fi două pastile : una dintre ele va fi otrăvitoare. Vom alege cu mîna noastră și le vom înghiți. După o jumătate de oră, unul dintre noi, pe care destinul îl va alege, va fi mort.

În micuța odăiță a Irènei se făcuse o liniște de gheață. Polcovnicul goli pentru a treia oară paharul și-i privi pe rînd, ca și cum și-ar fi luat la revedere de la fiecare. Micuța Molka nu mai putu suporta și năvăli pe ușă afară, coborînd în goană scările.

— Opriți-o ! Pentru Dumnezeu, opriți-o ! striga Dimitrie Pavlovici.

Doi dintre băieții polonezi fugiră după ea pe scări. Cînd o aduseră înapoi în mica încăpere a *Palatului de Iarnă*, fata avea o figură descompusă, vînată, buzele palide, fără sînge. Îi dădură și ei ceva să bea. La miezul nopții, într-o tăcere dușmănoasă, îl conduseră pe jos pînă acasă, în strada Mașina de Pîine, pe Dimitrie Pavlovici. Polcovnicul nu se îmbătase. Avea numai o privire sticloasă și nu spunea nimic.

— Aicea stai ? întrebuse Irène-Nathalie.

— Aici am locuit pînă în noaptea asta ! răspunsese el, lugubru, și-i părăsise fără să le întindă mîna.

Casa din strada Mașina de Pîine avea în acel miez de noapte un aer sinistru. Fusesse unul dintre cele mai vechi imobile din București, vîndută de cîteva ori, trecînd de la un proprietar la altul, pînă cînd ultimul, prințul Zurovkin, o cumpărase pe nimica toată de la un misit. Cînd îl întâlnise Dimitrie Pavlovici, imobilul arăta încă destul de bine. Era prin 1925. Fostului său coleg de la Școala de junkeri îi mergeau bine afacerile. Se putea spune că pe Dimitrie Pavlovici îl culesese de pe stradă, invitîndu-l să ocupe etajul nemobilat, format din cîteva încăperi dezafectate de mult, la geamurile cărora mai atîrnau vechi perdele afumate și ciuruite. Pentru un om care n-avea cămin, descurcîndu-se destul de greu, încăperile în

care găsisese numai o masă, un scaun și o canapea deșchislată, cu arcurile înmuiate, fuseseră un adevărat palat. Prințul Zurovkin îi oferise un mic capital fără să-i ceară vreo chitanță, spunându-i că o să-i restituie banii când va putea, dar alții să nu-i mai ceară. Nu erau mulți, dar, pentru un om lipsit de orice mijloace, suma aceea însemnase foarte mult. Polcovnicul era un om descurcăreț. Administrase regimente, organizase popota, hrănise mii de soldați. Știa valoarea banilor și cum ar fi trebuit să-i investească cu un folos mai mare. Bătuse câțiva ani buni străzile Bucureștilor și privise vitrinele magazinelor de mobilă, mirându-se de tentația pe care o aveau proaspeții îmbogățiți de război care cumpărau orbește obiecte de artă, covoare, scrinuri, numai de la Paris, pe când din casele lor era îndepărtată mobila veche, adusă de la Constantinopole sau din Italia cu un veac sau două în urmă, adevărate minuni pe care ei nu dădeau doi bani, socotindu-le hodorogite, lipsite de orice valoare. Pentru un om priceput cum era el, cu puțin efort, totul ar fi putut fi recondiționat și de aici avea să cîștige bani buni. Îl ajutase și șansa că la Școala de cadeti, în afara învățării scrimei, călăriei și tirului, fiecare fiu de nobil era obligat să deprindă și o meserie. Acolo îl întâlnise pe profesorul Hartenberg, un neamț, mare specialist în mobilă veche, pentru care lemnul nu mai avea nici o taină, îl cunoștea după sunet, o singură ciocănitură și-ți spunea vîrsta, esența, elasticitatea, bolile lui, cum trebuie tratat, injectat, ce *vernisi*-uri suportă și ce nu, sau cum poți să deosebești o mobilă falsă de una autentică. Profesorul Hartenberg trăise douăzeci de ani la Paris, cărase cu spinarea, cum avea să facă și Dimitrie Pavlovici mai tirziu la București, fotolii *Louis XV* sau armoaruri de stejar, sculptate în Spania, comode de lac de China cizelate și aplicate cu piele, console *à quatre faces, en bois sculpté et doré*, cum îi plăcea să spună, care trecuseră prin palatul Versailles, mici birouri, zise *bonheur du jour*, din lemn de sicomor, placate cu porțelan. Dar cîte nu învățase de la el în răstimpul acela cită vreme îl avusese profesor ! Așa încît, nu-i trebuia decît un tîmplar priceput, cu miini delicate, care să știe să asculte și pe care-l găsi după cîteva luni. Era un om cumsecade, de vreo patruzeci

de ani, venit de undeva din jurul Bucureștilor, care pricepuse repede ce i se cerea și dovedi o îndemînare nemai-pomenită. Îl plătise bine de la început, lucru neobișnuit în regimul acestor calfe care erau bătute de stăpînii lor, apoi nășite, botezîndu-li-se copiii, dar rămînînd tot subalterni la primul stăpîn care le pusese rindeaua în mînă. Dimitrie Pavlovici îi vorbea cu *dumneavoastră*, și-l obliga să se ridice în picioare de cîte ori intra în atelierul lui, ca pe vechii lui subalterni, de la regimentul Aleksandrov-skaia.

Dimitrie Pavlovici se desbăraseră de orice intermediar, titlul lui de prinț, relațiile pe care prințul Zurovkin i le făcuse în lumea refugiaților și pe urmă în cea aristocratică a Bucureștilor îi înlesniseră posibilitatea de a intra în casele oamenilor bogați, cei mai mulți dintre ei necunoscînd valoarea acelor „vechituri“, cum le numeau cu dispreț. În cîteva cazuri, lucrurile nu merseseră atît de ușor, interesul polcovnicului pentru mobila din podurile caselor lor intrigîndu-i, dar, de cele mai multe ori, reușise să cumpere, pe nimic, garnituri întregi de mobilă stil, recondiționîndu-le cu ajutorul acelui meșter, care nu înțelegea de ce arăta atîta interes față de „gioarsele pline de ploșnițe, mîncate de carii, numai bune de băgat pe foc“.

Dimitrie Pavlovici, șiret, dar și bănuitor, se văita că, de fapt, este o victimă a unei pasiuni mai vechi, pe care o avea încă de pe vremea cînd era bogat și că recondiționarea aceasta nu se făcea decît pentru a răsplăti pe unii prieteni care-l primiseră atît de bine și care împărțeau ca și el pîinea amară a exilului.

În cîțiva ani, ceea ce păruse multora o ocupație lipsită de perspectivă a unui nebun, bun de legat, care cotrobăia subsolurile Bucureștilor și podurile caselor, se dovedise a fi un mijloc destul de bun de îmbogățire. Pe vremea aceea încă n-o cunoscuse pe Smaranda Robescu și revinderea pieselor recondiționate i-o înlesnea un hapsîn de armean, care-i cerea douăzeci la sută din prețul de achiziționare, ceea ce sgîrcitului de Dimitrie Pavlovici i se păruse exorbitant, dar, neavînd ce face, primise.

Numai că aglomerarea de mobilă veche, în odăile de sus ale casei din strada Mașina de Pîine, atrăsese atenția

proprietarului. Dimitrie Pavlovici îi restituise de mult suma împrumutată și chiar se oferise să cumpere acel etaj pe care-l ocupase de la întâlnirea lor și pe care-l lăsase la fel de neîngrijit pentru că pierduse gustul apartamentelor luxoase, a căror întreținere costa foarte mult. Prințul Zurovkin se mirase la început de această propunere, dar prosperitatea pe care o dovedea meseria prietenului său îi topise orice scrupule. Îi ceruse o sumă destul de mare pentru etajul dărăpănat, dar, ca orice nobil mândru, Dimitrie Pavlovici nu clipise și-i plătise pe loc suma fixată. Vreo șase ani lucrurile merseseră perfect, dar, deodată, într-o duminică dimineața, proprietarul, proaspăt bărbierit, cu o mină îngrijorată, urcase scările și sunase la ușa apartamentului prietenului său.

Dimitrie Pavlovici chefuise toată noaptea; ar mai fi dormit.

— Bună dimineața, prințe, zisese proprietarul. Nu mă inviți înăuntru? Vreau să vorbim.

— Da, cu plăcere. Mă ierți, la mine e cam deranjat. Aseară am băut cu niște prieteni.

— Da, am auzit. Ei, se mai întâmplă! Nu mai țin minte, poate sărbătorești o vîrstă...

Dimitrie Pavlovici se oferise să-i facă o cafea și-l poftise înăuntru. Nu avea aerul că se grăbește.

— Pînă fac eu cafeaua, poate poți să-mi spui de ce ai venit? Bănuiesc că sunt lucruri importante.

Prințul Zurovkin evocase prietenia lor veche, de atîția ani, zilele de instrucție de la școala de cadeți, marșurile de noapte, ba chiar îi cîntase și marșul plutonului lor, cu o voce ceva mai răgușită ca pe timpuri. Albise, avea acum peste cincizeci și cinci de ani. Pe urmă își amintiseră de dansatoarea Samoilova, de beția cu șampania băută din cada de baie a Taniei Turskaia, și o bănuială rea începuse să-l roadă pe Dimitrie Pavlovici.

— Nu vrei totuși să-mi spui de ce ai venit, iubitul meu prieten?

— Da, cum să nu! Am să-ți spun imediat.

Dimitrie Pavlovici îi turnase cafeaua fierbinte în ceașcă și o aromă plăcută învăluisese camerele tixite de mobile ale apartamentului polcovnicului.

— Iată despre ce este vorba. Și cu aerul că-i anunță ziua nașterii Domnului, adăugase : Știi că am găsit un client pentru casa asta.

— A, mă bucur din toată inima, Sașa ! Păi e foarte bine că ai găsit un cumpărător ! Ce mai aștepti ? Fă actele, și vinde-o ! Poate că ai găsit ceva mai bun. Eu sunt foarte mulțumit de locuința asta.

Proprietarul își frecase fruntea cu palma, mirându-se că celălalt nu pricepe.

— Păi tocmai asta este, că noul proprietar vrea *toată* casa goală.

Polcovnicul îl privise uluit.

— Cum, adică ? Doar am cumpărat partea mea. Ți-am plătit cât mi-ai cerut. Ne-am înțeles pe cuvânt de onoare, așa cum dumneata ai fost binefăcătorul meu, oferindu-mi adăpost și un mic capital pe care ți l-am restituit, după cum știi foarte bine, și eu, la rîndul meu, am contat pe cuvîntul dumitale. Deci chestiunea este foarte limpede, nu ?

— Dimitrie Pavlovici, se pare că nu ne înțelegem. Este adevărat că mi-ai oferit o sumă de bani, pe care eu, însă, continui să o consider un beneficiu pentru anii cînd nu mi-ai dat nici o chirie sau ca pe o dobîndă pentru capitalul împrumutat și că, în felul acesta, eu continui să fiu proprietarul acestui apartament în care te afli. Lăsase să treacă un minut, după care reluase : Dacă vrei să știi, l-am și vîndut, actele fiind întocmite alaltăieri la Tribunal. Consideră vizita mea ca un act de curtoazie. Nu aș vrea să fii pus în situația ca noul proprietar să te scoată din casă cu portăreii, pe neașteptate. Poate te gîndești să-ți găsești undeva altă locuință.

— Domnule, al cărui nume din acest moment nici nu vreau să-l mai rostesc, dumneata denaturezi datele problemei. Atunci cînd ți-am dat banii, pe încredere, ah, ce mare eroare am comis !, a fost vorba de vînzarea apartamentului, nicidecum de oarecari beneficii. Dacă le dorești și pe acestea, sunt gata să răsplătesc generozitatea dumitale întîmplătoare. Te rog să-mi faci o notă de plată și ți-o voi achita, de data aceasta, nu cu ochii închiși, ci după o minuțioasă verificare. Cît despre apartament, îmi

pare rău, dar mă aflu în el, și nu-l văd pe acela care m-ar putea da afară.

— Dimitrie Pavlovici, sau cum vei mai voi să-ți spun, dumneata n-ai nici cea mai mică idee despre justiție. Dumneata nu știi că un bun imobil nu se poate vinde decît cu anumite forme expres prevăzute de lege ? Or, dumneata nu posezi nimic din ceea ce s-ar putea numi o formă legală. Ah, ce mare lipsă în învățămîntul de la Școala noastră de junkeri, că nu ne-au predat și cîteva noțiuni elementare de Drept !

— Vorbești ca un misit, nu ca un nobil. Nu mai avem ce discuta.

— Atunci ne vom întîlni în fața tribunalului. Adio.

Din momentul acela nu se mai salutaseră și Dimitrie Pavlovici, care era un om energic și nu renunța prea repede la interesele lui, își angajase doi avocați și începuse un lung șir de procese care nu se sfîrșiseră nici pînă acum. Un val de citații, de înfățișări, de apeluri, contestații și probe, în care amîndoi foloseau martori mincinoși care habar n-aveau de cele ce se întimplaseră între ei. La rîndul lui, proprietarul, pe care chiriașul îl dăduse în judecată pentru escrocherie, îi intentase lui Dimitrie Pavlovici un proces de abuz de încredere. La fiecare redeschidere a procesului, părțile pretindeau cheltuieli de judecată sporite, adăugînd și dobînzile la sumele pe care susțineau că celălalt i le-a blocat prin acest proces. Se ajunsese la milioane, deși apartamentul în cauză nu valora nici a zecea parte din sumele revendicate. Întîlnirile lor pe sălile tribunalului deveniră din ce în ce mai violente. La una dintre ele, Dimitrie Pavlovici îl amenință pe prințul Zurovkin că-l împușcă, ceea ce făcu obiectul unui nou proces intentat de proprietar chiriașului său, cu noi termene, cu noi înfățișări, cu noi audieri de martori.

Dimitrie Pavlovici, cu tenacitatea-i cunoscută, refuză propunerile de împăcare pe care i le făcuse celălalt de la o vreme, istovit de atîtea lupte juridice și mai ales sărăcit de cheltuieli. Asta și aștepta polcovnicul, pornind cu energie sporită noile acțiuni în fața tribunalului. Fură trimiși lui Dimitrie Pavlovici prieteni mai vechi, doamne din lumea mare cu care trăiseră amîndoi la București în ultimii douăzeci de ani, dar polcovnicul nu dăduse nici un pas

înapoi. Și în această îndelungată și necruțătoare luptă dintre cei doi, exasperat, Sașa Zurovkin pronunțase fatidica frază „Domnule, ești un *goujat* !”

În ziua fixată pentru *duelul american*, puțin după ora două după-amiază, Irène-Nathalie se îndreptase cu un taxi spre locuința lui Dimitrie Pavlovici în strada Mașina de Piine. Ziua însorită făcea locurile mai puțin sălbatice decât i se păruseră în noaptea trecută. Casa se afla în fundul unei curți imense, neîngrijite, pline de bălării, începînd de la gardul știrb, aproape dărăpănat, cu tencuiala căzută, cu o poartă de fier care scîrțîia îngrozitor de cîte ori o deschideai, ruginită și învîrtindu-se pe niște bile, și pînă la dalele roase de piatră pe care trebuia să calci pînă ajungeai în fața unei clădiri năpădite de o iederă care vreodată va fi fost frumoasă, dar acum nu rămăseseră decît niște cărămizi roase de o iederă bătrînă și stucaturi știrbe, macerate de ploi. Acoperișul de ardezie neagră era și el ciuruit. Casa nu mai avea burlane de la jumătatea pereților și apa se scurgea pe ziduri, din care pricină căpătase o igrasie vizibilă, un mușchi verzui, întunecat.

Parterul părea părăsit. Ferestrele și ușile fuseseră smulse de către proprietar, care, probabil, nemaivoid să-și vadă chiriașul, se mutase în altă parte. Tocăria și cercevelele ruinate descopereau interiorul unor camere cu plafonul înalt, cu uși albe, afumate, acum scorjite. Vecini lacomi sau chiar răsbunarea proprietarului înjumătățiseră sobele de faianță venețiană, și ele albe. Clanțele de alamă fuseseră smulse și podelele păreau șubrede. Nici un obiect în aceste odăi, numai pereții nezugrăviți de mult și ornamentația de sub plafoane mai mărturiseau că aici locuiseră oameni.

Cu o seară înainte, Dimitrie Pavlovici îi oprise în poartă, așa că abia acum Irène-Nathalie își dădu seama în ce bizară locuință sălășluia polcovnicul. Privise etajul. Ferestrele erau închise.

— Dimitrie Pavlovici ! strigă cu mîinile pilnie la gură. Dar nu răspunse nimeni.

Să nu fi venit ? Să fi murit pe drum ? Ce naiba se-n-timplase ?

— Dimitrie Pavlovici ! Dimitrie Pavlovici ! Sunt eu, Nathalie. Te rog să-mi răspunzi, să-mi spui pe unde să vin.

Nici un răspuns. Irène-Nathalie înconjură casa după ce constatase că nu exista o scară interioară și că apartamentul de jos, părăsit, nu avea nici o legătură cu cel de sus. În spatele imobilului tencuiala era jupuită pe o mare porțiune. Se vedea cărămida îngustă, folosită cu un veac sau două în urmă, roasă și ea de crengile unor oțetari bătrini. Mirosea acru, a gunoaie și resturi aruncate de sus, zăcînd în grămezi și adunînd muște care bîziau sălbatic în jur. O grămadă de sticle sfărîmate, lepădate printr-o fereastră care era deschisă, se transformase într-un morman uriaș de cioburi colorate, care sticleau în soare.

— Dimitrie Pavlovici, pentru Dumnezeu, răspunde. Ești acasă ?

De sus, prin fereastra deschisă, se auzi un fel de mormăit, sau ei i se păru că aude, și năvăli spre o ușă care probabil că era intrarea la apartamentul de sus. Spectacolul văzut o ului. Casa scării de lemn, în formă de melc, fusese dărîmată cu toporul. Jumătate din rampa de stejar spînzura într-un gol plin de pinze de păianjen. Urmele unui incendiu mai vechi (unor incendii, cum avea ea să afle puțin mai tirziu) înnegriseră zidul, care avea culoarea cărbunelui și se scorojise pînă la podelele arse, cîndva vopsite în culoare roșie. Irène auzise o forfotă mărunță de șoareci sau de șobolani, care o speriasse. Noaptea probabil că aici nu ardea nici un bec, instalația electrică fiind smulsă și tuburile din perete luate.

— Dimitrie Pavlovici, mai strigă o dată. Sunt eu, Nathalie. Am venit să văd ce faci.

De sus se auzi iar un fel de mormăit, care putea să fie și glasul unui om. „E-n agonie ! Moare, sărmanul !” gîndise Irène-Nathalie cu o mare spaimă și se uită în jur ca să găsească locul pe unde acest om urca la el în apartament. O scară de zidar, pe care probabil că polcovnicul o ascundea ziua, la el, sus, recuperînd-o cînd avea nevoie de ea, cu ajutorul vreunei frînghii al cărei capăt ea nu-l zări, îi arăta drumul. Scara era șubredă, cu cîteva trepte

rupte. Crezu că se va prăbuși de cîteva ori, dar curajul și o disperare pe care n-o înțelegea o îndrumau către apartamentul lui Dimitrie Pavlovici.

Etajul fusese la origine podul casei, dar cu cîteva îmbunătățiri șarpanta fusese mascată cu o tencuială subțire și Irène-Nathalie se trezi în fața unei uriașe săli încărcate de mobilă de toate genurile, pe care praful se așternuse într-un strat gros. Scaune baroce cu o frumoasă sculptură, cu spătare de piele ciuruită sau cu înalte picioare în torsadă, din lemn de trandafir foarte bun, de pe care luciul dispăruse, armoare germane făcute la Danzig, din lemn de nuc și picioare cu bile, cu o sculptură grea și naivă, *secrétaire*-uri cu marchetărie înflorată, olandeză, cu sertare intarsiate cu sedef, mese sculptate, console minunate, într-o broderie de lemn inimaginabilă, fotolii ro-coco, *torchères à personnages*, austriece, cu fauni pintenați, ținînd imense vase de argint, cu o expresie de mare suferință, *dressoir*-e de Bohemia etajate, terminate cu vase de porțelan, fotolii pergamentoase, lăzi de lac negru, chinezești, cu șilduri de argint și lebede din ivoriu, în sfîrșit, undeva, în fund, un uriaș pat cu ingerași de lemn, susținînd un acoperiș și el sculptat, tapisat cu piele, cu un polog făcut din două draperii de altar de biserică în fir de mătase galbenă, dincolo de care gema Dimitrie Pavlovici Ignatiev.

Irène-Nathalie nu-l zări, văzu numai un sfeșnic de alamă, semănînd cu cele de la *Lavra veche* din Kiev, plin de ceară scursă de la numeroasele lumînări care arseseră în el. În cupa lui încă sfîrșila un muc alb, cu o flacără șovăitoare.

— Dimitrie Pavlovici, eu sunt, Nathalie, spune ceva.

De după polog apăru brațul uriaș al polcovnicului și un glas stins o îndemnă să se apropie.

— Vino, iubita mea ! Apropie-te.

Avea glasul lui Șaliapin în scena expierii lui Ivan Susanin. Micul lavabou de tablă în care se spăla dimineța Dimitrie Pavlovici și un dulap ordinar de haine anulau oarecum impresia de magazin de antichități a acestei îngrămădiri de mobilă veche, în care locuia prietenul ei.

Irène-Nathalie se apropie și ingenunchie lângă mărețul pat înalt, în care trona Dimitrie Pavlovici.

— Trăiești. Spune-mi că trăiești, spuse cu o rugămintă necenzurată Irène-Nathalie.

— Din nefericire, da. În schimb, bunul, iubitul, fratele meu, Sașa Zurovkin, va fi fiind undeva în ceruri, pentru că dacă eu am scăpat înseamnă că el este mort. Otrava ar fi trebuit să-și facă pînă acum efectul. Caută în dulapul de colo și adu-mi puțină vodkă, cred că înțelegi prin ce-am trecut.

Irène-Nathalie bîjbîi cîțva timp printre lucrurile așezate unele peste altele. Văzu cincisprezece sau douăzeci de covoare făcute sul, rezemate de un perete, și descoperi o sticlă plină și cîteva pahare. Le aduse la patul lui Dimitrie Pavlovici, care își umplu un păhărel din care lăsă să cadă pe podelele murdare, foșgăind de gîndaci, cîteva picături de spirt.

— Dumnezeu să-l ierte, fiica mea. Eu l-am iertat de mult. A fost om bun, generos, un adevărat nobil rus, căruia nebunia i-a înfierbîntat mințile. Ai văzut ce-a făcut din ură pentru mine, a distrus totul. Mi-a dat foc de cîteva ori. Era să ard ca un șoarece, aici, în pod. Noroc că au venit vecinii și pompierii și au potolit focul la vreme. Ce crezi, asta n-am mai spus-o la nimeni, mi-a făcut de fiecare dată tot el proces pentru distrugerea imobilului. Închipuie-ți : eu i-am distrus imobilul ! Dar ce, eram nebun ! ? Nu vezi cîte lucruri am aici ? Nu bei cu mine un păhărel ?

— Nu, Dimitrie Pavlovici, sunt fericită că te văd în viață.

— Îți mulțumesc, îți mulțumesc mult, fiica mea. N-am să te uit. Mai devreme a fost și Molka pe aici. A plecat plîngînd de fericire. Voi mă iubiți, fiicele mele, știți ce trebuie sufletului unui bătrîn nobil, singur, fără un prieten, părăsit de toți. Uite, ia *ciboire*-ul ăla săsesc. E puțin ciobit, dar are încă o oarecare valoare. Ți-l dăruiesc din toată inima. Bea, te rog, totuși, un pahar cu mine, asta mi-ar mîngîia sufletul. Pentru sufletul lui Sașa, care ne-a părăsit. Ah, ce crudă este viața !

Și iar isbucni în lacrimi, plîngînd cu sughituri.

— L-am iubit ca pe un frate. Am iubit aceleași fete de la *Institutul Ekaterina*, luam amîndoi prînzurile la generăleasa Timofeeva, mergeam cu aceeași caretă la balu-

rile imperiale. Am studiat cu el gramatica lui Noël și Chapsal. Știi câte lucruri ne legau ? Când plecam la Kaluga, ne opream la Țarițino, în drum spre Smolensk, unde era un uriaș codru de pini ; treceam nisipurile mișcătoare și ne era frică să nu ne atace basmacii. Sașa avea o soră de lapte, care a devenit mai apoi propovăduitoare a Sfintei Fecioare în secta raskolnikă. Mîncă numai smîntînă, ouă, mere și miere, în blide de lemn. Cu el am studiat cărțile generalului Repinski, cărți despre istoria războaielor, tactică și strategie. A, ce vremuri, iubita mea ! Era un om cinstit, puteam să facem amîndoi avere, vînzînd postavul mantalelor soldățești și folosind trupa la muncile agricole, dar nici eu, nici el nu ne pretam la așa ceva. Familiile Ignatiev și Zurovkin aveau înaintași măreți. Tatăl lui trăise la Paris, în tinerețe, și ne povestea cum contele Mirabeau, în timpul revoluției, își lăsase titlurile nobiliare și deschisese un atelier cu firma *La croitorul Mirabeau*. L-am apucat și eu pe taică-său, ne făceam vizite cu părinții, veneau și Tolmaciiovii, tu n-ai de unde să-i știi pe Tolmaciiovi. Eu și Sașa am fost frați de cruce. E, he...

Plînsul îl podidise din nou. Sughița în hohote și-i mai cerea vodkă. Lumînarea aceea de botez, care-i arsese la cap pînă atunci, sfîrșia. Irène-Nathalie o stinse, acope-rind-o cu o mucarniță de piele, în formă de clopot.

— Vino lîngă mine, frumoasa mea, Nathalie. Dă-mi mîinile. Ai niște mîini foarte frumoase și o piele catifelată, de adevărată nobilă. I-ar fi plăcut și lui Sașa să te mîngîie astfel. A, cît de mult iubea el mîinile femeilor și câte iubite a avut : Katia, Varenka, Iulia, cînd le aducea la el, la moșie, trimitea curieri înainte și avea un servitor care trăgea în cinstea lor cu un tun de cireș. Și era întîmpinat de slugi care strigau în gura mare : „Luminăția Voastră a binevoit să vină la noi !” El îi cununa, el îi omora dacă greșeau. Ca și mine, dealtfel. Cu el am fumat primele țigări în *turnul de veghe*, *fumoir*-ul nostru clandestin de la regimentul *Aleksandrovski*, cu el am învățat *le salut oblique* și *baise-main*-ul, cu el, primele figuri de dans cu profesorul Jeltuhin. Ah, te-ar fi iubit, îți spun eu, și el te-ar fi iubit ! O dată am fugit cu el de la Peterhof, din tabără, pe fereastră, legînd cearșafurile unul de altul.

Cu el am asistat la înmormîntarea împărătesei care a fost adusă de la Țarskoe Selo, la Petersburg. Tu, Nathalie, ar trebui să fii crescută în cultul pentru marea Rusie. Voi erați copii, voi ați fugit din țară, neînțelegînd grandoarea aceluia stil de viață, pierdut o dată pentru totdeauna. Închipuie-ți uriașul sicriu, împodobit cu aur, urmat de familia imperială. Clopote, funcționari, corporații, coruri uriașe, fanfare reunite, sute de mii de oameni în convoi. În catedrală, un baldachin uriaș, hlamide de purpură ornate cu hermină și cozi de veverițe. Ce fast, ce lux!

Îi mai turnase vodcă și privirea lui înghețată devenea binevoitoare. Chipul i se înfrumuseța cînd bea.

— Să păstrezi cu grijă *ciboire*-ul pe care ți l-am dat. Nu e atît de prețios ca tripticul pe care-l ai, dar el îți va aminti de Dimitrie Pavlovici care te iubește și care la ora asta putea să fie mort, cum mort este acum prietenul meu, Sașa, care nici măcar n-a avut fericirea să te cunoască. Lasă-mă să-ți sărut mîinile și pentru el. Ascultă la mine, te-ar fi iubit la fel de mult.

Adormise brusc în timp ce-i vorbea. Avea pe chip o fericire nemărturisită. Era frumos, împăcat cu sine, și gîndul că își riscase viața în acel absurd *duel american* începuse să-i creeze Irènei-Nathalie un sentiment ciudat, un amestec de afecțiune și gelozie în același timp, la gîndul că, înaintea ei, aici ajunsese Molka, fata aceea de șaptesprezece ani...

Își desprinsese ușor mîinile din mîinile lui și părăsise încăperea, dibuind printre grămezile de mobilă și coborînd cu prudență scara de zidar care se clătina.

După aceea îl văzuse aproape zilnic. Dimitrie Pavlovici venea din cînd în cînd, fără s-o anunțe, sau îl găsea în mica încăpere a *Palatului de Iarnă*, pentru că-i spusese unde găsește cheia, ca și lui Armand mai tîrziu, stînd pe canapeluță, cu capul lui ras între mîini și fixînd tripticul *Judecării de apoi*.

— Dimitrie Pavlovici, parcă spuneai că ești îndrăgostit de mine, dar mi se pare că te-ai îndrăgostit de acest obiect.

Polcovnicul nu-i răspundea. Nu putea să-l scoată din tăcerea lui decît dîndu-i să bea cîteva pahare de vodkă, care-i deslegau limba.

De la moartea prietenului său umbla îmbrăcat numai în negru, își cumpăraseră pînă și batiste cu chenar negru și, cum te întîlnea, te apuca de umeri, exclamînd cu o voce gîtuită :

— Să știi de la mine — eu l-am ucis ! Dacă nu eram eu, el ar fi trăit !

Cunoscuții știau povestea, dar nu era chip să-l întreprui sau să-l consolezi. Ar fi protestat cu violență.

— Postesc, spunea el. Postesc și mă rog.

Cînd se împliniseră șase săptămîni de la îngroparea prințului Zurovkin, o chemase și pe Irène-Nathalie la Biserica rusească din strada Ghica, unde avea loc o slujbă, rugînd-o să vină în rochie neagră, cum Irène-Nathalie avea să meargă totdeauna la pomenirile acestui necunoscut, la șase luni, un an... Polcovnicul o întîmpinase cu aerul lugubru pe care-l avea de atîta vreme și, după ce slujba se terminase, coborîse cu ea în mulțimea prietenilor de care se despărțiseră.

— I-am dat de pomană un cal ! Iubea caii. Avea o herghelie de pursînge la moșia lui de lîngă Smolensk. Să-l fi ferit Dumnezeu pe careva să-ncalece vreunul ! Sasa l-ar fi ucis fără nici o șovăire. Ah, era un bărbat ! Iubea femeile. Să-l fi văzut la baluri cum invita prințesele la vreo *polkă* sau la vreun *tour de valse*. Știa să poarte mantaua de junker ca un baron ! La Bobotează, la sfințirea apei pe malul Nevei, se ridica un pavilion. Precedată de cler, familia imperială pornea de la palat, traversa cheiul spre canalul Ilion, unde se oficia *Te Deum*-ul și crucea era aruncată în apă. Între sutele de cadeți, noi doi eram cei mai frumoși. Îl văd încă stînd drept în șa pe un cal alb. Două săptămîni am bătut Oborul ca să găsesc un cal ca al lui. Și l-am găsit. Aparținea unui lăptar, care nici n-a vrut să audă să-l vîndă. „Omule, îmi trebuie acest cal“, i-am spus, dar el era încăpățînat. Dădea să fugă de mine, eu după el. „Omule, vinde-mi calul acesta. Îți dau cît vrei pe el !“ Nici nu-mi răspundea. „Omule, dar dacă l-ai vinde, cît ai cere pe el ?“ îl întrebam. „Ai lua patru mii ?“ Nici un răspuns ! „Cinci“, am zis. Un cal ca al lui dacă

făcea două mii de lei. Dar am învățat că trebuie să plusezi dacă vrei să iei cu orice chip ceea ce dorești din toată inima. Când am spus : „Șase mii“, în ochii lui a sclipit nebunia. A început să se roage de mine : „Am copii, domnule, ei țin la calul ăsta. Ce-o să le spun ?“ I-am întins șapte mii și i-am zis : „Ți l-am cumpărat, dar ți-l dăruiesc, de sufletul prietenului meu, prințul Sașa Zurovkin ! Roagă-te pentru el !“ Și a rămas cu gura căscată.

Era o amiază de vară, leneșă, călduroasă. Străzile, pustii. Mergeau unul lângă celălalt. Trecătorii întorceau capul după ei. Bărbatul, îmbrăcat în negru pe o astfel de căldură, ținându-și pălăria în mână și lăsând descoperit capul ras, atrăgea atenția de departe. Avea un pas militar, vorbea cu glas tare, gesticulînd. Vocea lui se auzea de departe. Păreau că se ceartă, dar când te apropiai de ei vedeai o femeie supusă, însoțind un bărbat frumos, cu un obraz sănătos, străbătut de o tăietură albă „ca un fulger“, cum îi spusese Irène atît de frumos, odată.

— Ți-ai uitat *ciboire*-ul pe care ți l-am dăruit, îi spusese Dimitrie Pavlovici pe neașteptate. Și ea își dădu seama deodată că mergeau spre Colentina, spre strada Mașina de Piine. Nu-i răspunsese. Tăcuse și el, încă sgu-duit de slujba aceea la care cîntase un cor de patruzeci de persoane. Ajunseseră pe la patru după-masă acasă la polcovnic. Irènei-Nathalie îi era foame. Uitaseră să și mănince. El o luă înainte, împingînd poarta metalică care scîrțîia îngrozitor. Grădina năpădită de buruieni mirosea a mușetel. Nu bătea deloc vîntul. Din oțetarii din spatele casei cobora un val acru. Muștele se înmulțiseră și bizîiau feroce în jurul lor. Polcovnicul urcă cu o ușurință nebănuită scara aceea improvizată și ea îl urmă, înfricoșată fără să știe de ce. Aici, sus, soarele lumina nemilos totul. O lumină aurie ca șampania străbătea vechile perdele ciuruite de vechime. Uriase pînze de păianjen pe la colțuri păreau brocarturi argintii întinse peste scrinuri și scaunele *Louis XV* ale ebenistului. Mirosea a clei și a talaș. Undeva, Irène-Nathalie văzu un banc de tîmplărie, terminat cu un strung. Picioare descleiate de canapele, stivuite într-un colț de odaie, un război de țesut pe care erau re-

condiționate covoarele, înconjurat de grămezi de lână veche, emanînd un miros special, întregeau decorul văzut pentru a doua oară.

— Trebuie să mîncăm ceva, ție nu ți-e foame? o întrebasese el.

— Ba da.

— Sunt slăbit de post, dar am să-ți gătesc ceva special, ce mîncam noi la popotele noastre. O mîncare zaporोजeană. Iartă-mă o clipă. Mă duc dincolo să mă schimb.

Prin *dîncolo*, el înțelegea niște draperii care existau pretutindeni în podul în care locuia, pentru că încăperile dădeau din una într-alta și erau de fapt un lung coridor boltit.

Se întoarse după vreo cîteva minute îmbrăcat într-o rubașcă roșie, sugrumată cu o centură de piele și în pantaloni de catifea bufanți.

— Destul cu doliul! Trebuie să mai și petrecem. Adu sticla de vodkă, știi unde este?

O aduse tot el, ca să nu mai piardă vremea.

— Toarnă-mi! Ce spui, dacă aș avea barbă, aș semăna cu Rasputin! L-am cunoscut la Curtea imperială. Ah, ce pramatie și asta! Dar o pramatie genială. Nu puteai să-l privești în ochi, simțeai că te prăbușești. El a dus Rusia noastră de ripă. El a prăbușit imperiul nostru rus. Dar să nu mai vorbim de asta. *Na zdarovie!*

Cu Irène-Nathalie se petrecea un lucru curios. Sentimentul că i se întîmplă ceva primejdios nu o părăsise de la venirea lor aici. Dimitrie Pavlovici era un om imprevizibil, gesturile lui teatrale o uluiau și ceva ce nu se cuvenea se petrecea cu ei. O jenă teribilă începea să se nască în sufletul ei. Era un bătrîn agresiv și-l iubea într-un fel special, dar ceea ce făceau acum începea să semene cu o intimitate pe care ea nu o dorea însă. Altceva era să vii la căpătiul unui om pe care ai fi putut să-l găsești mort, și altceva să stai și să bei cu el într-o după-amiază aurie de vară. Dar se hotărî să nu arate nimic din spaima pe care începuse să o resimtă. „Dacă beau cîteva pănărele de vodkă, totul o să meargă cum trebuie. Am ținut eu caii în frîu, o să-l țin și pe bătrînul ăsta nărăvaș.“

Dimitrie Pavlovici își așezase dinainte un șorț de piele și aprinsese o sobă butucănoasă de tuci, pe care o

îndopa cu bucăți de lemn vechi, picioare de scaune care nu-i mai foloseau, dintr-o esență tare, care abia se aprindeau și scoteau fum. Și soba avea hazul ei. Coșul părea un turn mare sau un horn de locomotivă. Plita neagră, afumată, era plină de arabescuri. Pe ea așezase un grătar pe care-l unsesese cu slănină. Dintr-o pungă cu gheață, în care ținea cîteva bucăți de carne, scosese două hălci pe care le bătuse bine cu un ciocănel de lemn și presărase deasupra sare și piper.

Irène-Nathalie îl privea din ce în ce mai amuzată. Se vedea treaba că ocupația asta îl absorbea și îi făcea plăcere.

— Mi se pare mie, sau ești un bucătar înăscut ?

— Nathalie, un comandant de regiment trebuie să știe să-și hrănească trupa în orice împrejurare. Am mâncat și rădăcini. Să-ți fac un borș de urzici cu smîntînă, să mă pomenesci.

Carnea sfîrșia pe grătarul uns cu slănină și mirosul ei îi sfîșia stomacul de foame. Se făcea greu, el căutase într-o pungă de pînză niște ierburi pe care le presărase deasupra. O rugase să-i dea farfuriile ascunse în dulapul unde ținea sticla cu vodkă.

— Ai acolo și niște pahare și o față de masă. Vinul e în chiuveta din fund. Am un vin special, de smochine, pe care-l pregătesc în casă. M-a-nvățat cineva. Te costă mai nimic.

Irène-Nathalie le descoperise pe toate, pe rînd. În chiuvetă se aflau două sticle peste care curgea încontinuu apa de la robinet. Sticlele se brumaseră.

— Ești bine organizat, Dimitrie Pavlovici.

— Am trăit multă vreme singur.

— Ca și mine.

— Nu te-am întrebat niciodată : de ce nu te-ai măritat ? O fată atît de frumoasă să stea singură ?

— Rudele mele au vrut să mă mărite din interes și n-am primit.

— Foarte bine ai făcut. Mîndria este singura avere a nobilului scăpătat. Am făcut cele mai înjositoare lucruri, dar nu m-a umilit nimeni, niciodată.

Cu o furculiță care aducea cu o furcă miniaturală, întorsese bucățile de carne pe grătar și le privea cu

atenție, să nu se ardă. Ca să nu piardă vremea, ascuțea cuțitele pe o bucată de piele întinsă pe un canat de lemn.

— Asta am învățat-o de la Petea, frizerul meu care mă tunde și mă bărbiera în fiecare zi. A, și asta, ce figură ! Era o dată să-mi taie beregățile pentru că l-am înjurat. Puteam să-l bat, dar să nu-l înjur. Mai dă-mi puțină vodcă !

Scosese de undeva o piine mare, neagră, pe care o rupsesese în bucăți cu miinile lui mari.

— Am și un borcan cu varză acră. E pe fereastră. Dacă vrei să mi-l aduci.

Irène-Nathalie i-l adusese. Se spală pe mâini și scoase din borcan o căpățină gălbuie ca un cap de mongol. Varza mirosea a tarhon și în borcan rămăseseră bucăți de ardei roșu, tăiat mărunt.

— Vrei să bei un păhărel de zeamă de varză ? Merge cu vodka asta. Căptușește stomacul. Am trăit între nobili, mîncam somon și păstrăvi la cele mai mari localuri din Petersburg, dar, cum ți-am spus, în zori terminam cheful în cârciumile mărginașe. Acolo poți să găsești cea mai bună zeamă de varză.

Despicase cu îndemînare căpățina în patru bucăți, scoțîndu-i inima tare și întinzînd-o pe farfurie ca pe un lotus care se desface în lumina lunii. Chiar așa îi spusese :

— Uite, parcă e un lotus în lumina lunii. Și rîsesse mînzește, ca și cînd ceea ce spunea i se părea caraghios.

În aceeași clipă alergase spre fripturile care începeau să se prăjească. Le mai întorsese o dată pe partea cealaltă, le mai dăduse cu un strat de sare și piper și pe urmă scosese, din dulapul acela din care se iveau orice, un borcan cu un praf roșu.

— Te rog, presară puțină boia peste varza asta. Fă-i un obraz.

„Limbașul birtașilor“, gîndise Irène, dar polcovnicul nu avea nimic vulgar în tot ceea ce spunea și făcea.

— Pregătește farfuriile, dacă vrei, friptura e gata. Ai să mă pomenești. Puțin sos englezesc, deasupra, și totul va fi perfect.

Scotocise din nou prin rafturile lui ascunse și agitate deasupra capului o sticlă cu gîtul strîmb, în care se

afla puțin bulion, cu ardei pisat, probabil. Carnea sfirîia încă în momentul în care o puse pe cele două farfurii. Adusese două scaune cu spătar, pe care le potrivise la un capăt și celălalt al mesei, pe urmă, ca un prestidigitator, așezase între ei un sfeșnic de argint cu o luminare pe care o aprinsese.

— Nu pot să iau niciodată masa fără să văd arzînd o luminare. Obicei petersburghez. Ai fost la Petersburg vreodată ? Și pe urmă, aducîndu-și aminte : A, n-ai fost ! Mi-ai spus. Ești o biată provincială. Ce spun eu, erai un copil cînd ai părăsit Rusia ! La Petersburg se aprind lumînări la orice masă. E ceață, plouă mult. Pe urmă erau nopțile albe, care păreau că nu se mai sfîrșesc. Nu dormea nimeni. Ce nebunii făceam și atunci. Deshāmam caii actrițelor și alergam de-a lungul Nevei ca niște trăpași. Ehei, douăzeci de ani, e o vîrstă ! Poți să omori pe cineva, fără nici o frică. Dar, hai, mai bine să mîncăm, că mi-e o foame...

Spre seară se afla în fața unei ferestre care dădea spre curtea părăginită. Aici amurgul venea mai repede din cauza copacilor. Începuse să bată puțin vîntul. Irène-Nathalie stătea într-un fotoliu, încremenită. În patul larg, cu polog, sforăia ușor Dimitrie Pavlovici. Se privise cu o clipă înainte în oglindă. „Noroc că nu m-a lovit peste față, că mă desfigura !” Totul fusese o nebunie neașteptată, așa cum se întîmplau toate lucrurile cînd era vorba de Dimitrie Pavlovici. Își mai amintea numai somnolența ușoară care o cuprinsese din cauza vinului dulce de smochine. Masa se sfîrșise de mult. Farfuriile dispăruseră, cărate de el, undeva, în cotloanele acelor încăperi prăfuite. Rămăsese numai sfeșnicul în care ardea o luminare albă, sfîrîind ușor. Îl vedea ca printr-o pînză albă, fină. Era soarele de după-amiază, strecurat prin perdelele care tamisau lumina, la Kostiol. Polcovnicul avea un glas egal. Povestea cu farmec, nu se mișca, o fixa numai cu ochii aceia hipnotici. Bărbia brutală, ochii verzi, craniul ras, mîinile lui mari, așezate pe masă și paharul pe care-l ridica și-l lăsa, mereu reumplut. „Auria după-amiază a Petersburgului, de culoarea șampaniei”, cum îi repeta din

cînd în cînd. Și pe urmă se trezise cu el lîngă ea. Îngenunchiase alături de scaunul pe care se afla. Îi săruta ușor mîinile ca un adolescent. Avea niște buze mari, lipicioase, umede. „Vrea să-mi stirnească dorința“, gîndea cu o încăpăținare pe care n-o înțelegea. Nu era primul bărbat. Așa începeau toți. Logoreea nesfîrșită despre Petersburg și junkerii lui, fraze despre colonelul Girardot și regulamentele militare, totul nebulos, amestecat cu lumina amiezii bucureștene, într-o casă streină, într-un pod. Și cuvinte nesfîrșite despre Neva, trăsuri, Moscova, palatul imperial și în singele lui de bărbat creștea o dorință nelămurită și ea știusese că nu va mai putea să-l oprească și se ridicase brusc și se dusesese la o fereastră. Poate era chiar fereastra asta sau alta, nu-și mai aducea aminte, cînd țirise în fața ei fotoliul pe care ședea acum.

— Dimitrie Pavlovici...

— Nathalie, dar nu înțelegi ? Îmi aparții de cînd te cunosc.

Și ea se apăraseră, dînd din umeri cu indiferență. Totul era absurd ca-ntr-o comedie proastă.

— Dimitrie Pavlovici, te rog, nu ! Înțelege.

El se apropiase, îi luase umerii cu palmele uriașe cu care căra mobila și vrusese să o întoarcă spre obrazul său. Se smulsese și reușise să-i scape din brațe, cum reușesc să scape totdeauna femeile cînd nu doresc un bărbat.

— Dimitrie Pavlovici, te rog. Nu ! Înțelege.

Se ruga de el, își frîngea mîinile, dar îl simțea cum se înfurie și tocmai de violența asta a lui îi era cel mai mult frică. Știa că nu va putea să-l mai oprească și atunci se va petrece acel lucru îngrozitor.

Polcovnicul o fixa cu privirile lui verzi. Avea ceva înspăimîntător pe chip. Un amestec de dispreț și dorință, de ură și sălbăticie.

— Nathalie, n-ai să-mi faci una ca asta. Nu poți. Nu ai voie !

— Dar nu înțelegi că ești un om bătrîn ? Nu pot să mă culc cu un om bătrîn !

Nu voia să-l jignească, aproape îi părea rău că îi scăpaseră aceste cuvinte. Își frîngea mîinile, îi părea rău de umilința pe care i-o crease. Ar fi vrut să-l facă s-o

înțeală, dar nimic nu mai putea fi oprit. În el se născuse o furie oarbă.

Întîi hohotise într-un ris enorm. Era un muget și un urlet în același timp. Urmase o secundă lungă de tăcere. Își mai amintea și acum cum se isbeau muștele de geamurile dinspre curtea din spatele casei. Niște lovituri apoase, ale unor ființe care se striveau besmetic în după-amiaza strălucitoare de vară. Și, pînă să-și dea seama ce se întîmplă cu ea, Dimitrie Pavlovici dispăruse după una din perdelele numeroase, care țineau loc de uși în această încăpere fără sfîrșit, și se ivise din nou, uriaș, înalt, agitînd o cravașă de piele și privind-o de jos în sus, ca și cînd ar fi măsurat-o.

— La mine la moșie cînd vreo roabă țigancă ar fi zis *nu* dacă eu o plăceam, sau chiar o prințesă și-ar fi permis să spună același lucru, o biciuiam.

În secunda următoare simțise sfîchuirea rapidă a cravașei. Apucase să-și acopere fața cu brațele. O lovea peste tot corpul, pe umeri, pe sîni, îi sfîșia rochia cu loviturile acelea dureroase și un ecou îndepărtat venea din memorie, de undeva din trecut. Același sgomot de carne lovită, sfîșiată. Călugărul orb de la Smela, care se flagela în peștera de piatră. Asta trebuie să fi fost ceea ce simțise atunci, imediat. O eliberare, o bucurie ciudată, durerea trecuse, miros de sînge și riurile vitale care izbucneau din spinarea ei și de pe pîntece. Nimicirea eului. Nu mai era nimic. O grămadă de carne, atît, prăbușită la picioarele bărbatului fioros, pe care nu mai putea să-l oprească nimeni. Dacă ar fi fost ucisă atunci, n-ar fi simțit nimic. Mai știa vag cum o tîrse ca pe un sac în patul uriaș, rupîndu-i frenetic rochia și despuind-o ca pe o roabă, cum făcea probabil cu tîrfele lui, cu țigăncile lui, satir bătrîn, umblîndu-i cu gura pe tot trupul și rostind rusește cuvinte neînțelese, injurînd-o și alintînd-o, smulgîndu-și în același timp vestmintele care-l încurcau, sălbatic, potent, cu o privire rece, de gheață, violînd-o cu cruzime, urlînd de bucurie că o pătrunsese, că o auzea împotrîvindu-i-se, blestemîndu-l și sgîriîndu-i fața cu unghiile, într-o luptă inegală, terminată cu un horcăit comun. Și niciodată nu avusese bucuria aceea ce nu putea fi numită, un spasm prelung, cînd toată energia din ea fugea spre un singur

punct din pîntece, ca un rîu de lavă fierbinte, alergîndu-i prin sînge. Și-l ura cu disperare, simțindu-se pîngărită, luată fără să vrea, dar în același timp carnea ei striga : „Îți mulțumesc, Dimitrie Pavlovici, îți mulțumesc că m-ai învățat ce-i umilînța, ce înseamnă să fii nimeni, o nenorocită femeie fără suflare...”

Umbrele serii alunecau pe iarba sălbăticită din curte. Sub streășina de ardezie a casei țipau rîndunelele. Strada Mașina de Pîine era încă toropită în zăpușala amiezii. Avea să țină minte toată viața strigătul unui negustor ambulant, care răcnea spart, de unul singur :

— Ia iaurtul, iaurțelul ! Iaurgiul, iaurgiul ! Ia iaurtul, iaurțelul !

Aștepta să se lase întunericul. Făcuse un duș undeva, într-o încăpere sordidă, unde Dimitrie Pavlovici avea o stropitoare plină cu apă, pe care trebuia să o înclini cu o sfoară. Și apa îi cursese pe trup în șuvoaie călduțe. Urmele proaspete ale loviturilor de cravașă începuseră să se umfle. „Miine am să arăt ca o zebură”, gîndise. „Ce o să spună Tante Nicole dacă o să mă surprindă vreodată ? O să mă învinețesc.” Tot trupul îi era moleșit. O bucurie molcomă o stăpînea, toțuși. „Sunt o scroafă, o tîrfă oarecare, o curvă ! Ar trebui acum să mă duc să caut briciul, să-i tai beregățile acestui porc bătrîn ! Sau să-l bat pînă la nesimțire cu cravașă cu care m-a bătut el pe mine ! Dar dacă aș face asta, s-ar trezi și m-ar ucide. Cu siguranță că m-ar ucide. Un asemenea om nu rabdă să fie bătut !”

Și deodată ura ei se transformase într-o tandrețe pe care nu și-o bănuia. Era ca un rîu caldუț care o învăluia. Urmele rănilor care se umflau încet-încet, redevenind dureroase, o înduioșau. Această amintire a bătăii avea s-o lege de el pentru totdeauna. Cu ceilalți bărbați pe care-i avusese fusese o altfel de plăcere. Ca o alunecare pe gheață, ca un foc mic care nu te arde, numai te încălzește puțin.

Dimitrie Pavlovici se mișca greoi în patul lui. Îi simți privirea în ceafă. „Nu e beat. Probabil că are remușcări

pentru ce a făcut, dar n-o să-mi spună nimic. Cu siguranță că n-o să-mi spună nimic.“ Ședea încremenită, nemîșcată, privind înserarea care se înstăpînea afară.

Îl auzi cum se strecoară din pat, cum adună grămada de haine și le ascunde undeva. Pe urmă cum umple cu un vas, probabil, stropitoarea aceea care-i servea drept duș și cum îi picau stropii de apă pe piele. „Acum ar trebui să caut un brici și să-i tai beregățile.“ Ura, dorința de răsbunare urcau în ea și pe urmă venise iar un val de tandrețe. „Ar trebui să-i fierb un ceai. Și să i-l duc la pat cînd se va întoarce. Dar asta înseamnă că m-am supus lui, că poate să facă cu mine ce vrea.“ Își încheștase unghiile în mătasea fotoliului vechi, ars de soarele care bătea toată ziua în încăperi. „Îl urăsc, îl urăsc ! Mîine o să-mi fie rușine de tot. Nici n-am să-l mai privesc vreodată în ochi.“ Și pe urmă iar senzația aceea molcomă, cînd intra vara în Nipru, cînd apa era călduță, încropită la soare, după ce zăcea pe o plajă sălbatică.

Îl simți în spatele ei. Nu spunea nimic. „Cum naiba ies eu de-aici ? În ce o să mă-mbrac ? Ca să aștept pînă la miezul nopții, sunt prea multe ore. Nu pot să mă urc în nici un tramvai. Probabil că arăt ca o nebună. Ah, îl urăsc ! Îl urăsc ! Și nu spune nimic. Stă și așteaptă. Mă pîndește, cum pîndește șarpele puii de maimuță care cad din pom.“ Acum reconstituia totul. Poveștile cu Petersburgul, cu nopțile albe, cu *duelul american*. Oare fusese ceva adevărat sau totul era o înscenare ? Dar cum să fie o înscenare cu atîta lume la Biserica rusă din strada Ghica, cu corul bărbătesc de patruzeci de persoane ?

— Bei ?

Îi întinsese un pahar cu vodcă. Ea nu-i răspunsese.

— Bea !

De data asta îi poruncea. Luă paharul și-l dădu peste cap. Sta în stînga fotoliului ei, învăluit într-un halat de mătase care mirosea a vechi, cum mirosea a vechi toată casa lui. Se întuneca. Abia îi mai distingeaa fața. Un oval vag, în care mai sclipea lumina verde a ochilor cu care el o devora.

Multă vreme nu voi să-l mai vadă pe Dimitrie Pavlovici. Un sentiment de rușine copleșitor o făcuse să nu mai iasă din casă cîteva săptămîni. Bătrîna ei mătușă, îngrijorată,

vrusese să aducă un doctor, o întrebasese de câteva ori ce are, dar ea răspundea invariabil :

— N-am nimic. Nimic, înțelegi ?

Într-o noapte, polcovnicul îi bătuse la ușă, după ce căutase cheia și încercase clanta ușii, dar nu-i răspunsese.

— Ești aici ? Deschide ! striga Dimitrie Pavlovici, furios de-afară. Degeaba te-ascunzi de mine.

Jos, pe palier, câțiva vecini protestaseră :

— Cine ești, domnule ? Ce vrei ? Pe cine cauți ?

— Pleacă, domnule, de-aicea. Dacă te-ai îmbătat, du-te acasă !

— Ia te uită la el, om bătrîn !

Închisă în mica încăpere a *Palatului de Iarnă*, Irène-Nathalie simțea că-i plesnește capul de rușine. „N-am un revolver, că l-aș omori, imbecilul ! Mă face de ris, va trebui să mă mut.“ Bătăile în ușă nu conteneau.

— Nathalie, deschide, Nathalie ! Pentru Dumnezeu, Nathalie, deschide !

— N-auzi, domnule, că nu e nimeni acasă ! Ce, ești nebun ? Lasă-ne să dormim. Pleacă ! se auziseră câteva glasuri de bărbați.

— Cine ești, domnule ? Chemăm poliția. Actele dumitale.

— Sunt polcovnicul Dimitrie Pavlovici Ignatiev. Prinț rus ! răspunsese cu măreție și plecase huiduit de vecinii ei.

— Ia te uită la el ! Prinț rus ! Scoală noaptea din somn oamenii.

— Uite unde era cotoiul !

— Dar și mironosița asta ! Tace și le face.

Irène-Nathalie plinsese toată noaptea și, pentru prima oară, îi trecuse prin cap să se sinucidă. „Asta nu pot s-o mai îndur. Mîntuiește-mă, Doamne, trebuie să caut o armă să-l omor. M-a făcut de ris, imbecil bătrîn.“

De a doua zi, pe scările care duceau spre mansarda unde locuia Nathalie, începură să urce comisionarii încărcăți de pachete, cu bomboane de la *Capșa* și *Athénée Palace* și uriașe buchete de flori, pe care, în furia ei oarbă, Irène-Nathalie le svîrlea cu piciorul pe scări. Pe urmă apărură parasoluri italiene de mătase înflorată, pelerine de ploaie, ba, o dată, primi nouă perechi de escarpini, luați la întîmplare, doar-doar i s-o potrivea o măsură, su-

perbe rochii de la cea mai scumpă cuturieră din București, care aducea prin sursele ei încă lucruri croite la Paris, niște panouri de pai japonez pe care era pictat muntele Fujiyama, un ficus uriaș pe care abia îl căraseră patru haidamaci găsiți cine știe unde, care nici nu încăpea în micuța ei încăpere, uitat câteva luni pe palier, ciorapi de mătase milanezi, vreo cincizeci de perechi, în plicuri lucioase, marca *Lux*, parfumuri *Chat Noir* și 4711, douăzeci și patru de ursuleți de catifea care aveau câte o cheiță în spate și cântau împreună *Ma fin est mon commencement* de Guillaume de Machaut, o oglindă venetiană puțin coclită, dar foarte scumpă, o ladă cu compot de ananas și un clavecin pictat pe capac cu o coroană de trandafiri, după gustul nemțesc, făcut la Stuttgart în 1714.

Vecinii, care la început priviseră indignați la spectacolul acesta, adunau pachetele svirlite pe scări de Irène-Nathalie și le așezau în fața ușii sau pe palierul care devenise un fel de magazie de lucruri inutile. *Tante Nicole*, îngrozită la început de situația ridicolă în care se afla nepoata ei, încercase să dea explicații colocatarilor, dar aceștia nu mai aveau agresivitatea de la început, ba începuseră să se intereseze cine e acest nebun bătrîn, care trimitea lucruri rare Irènei-Nathalie. Unul, mai îndrăzneț, încercase să o convingă prin ușă să-i deschidă, întrebînd-o ce-i cu ea, dacă nu cumva va muri de foame stînd încuiată în mica încăpere. Irène-Nathalie nu-i răspunsese și oamenii erau îngrijorați, voiau să spargă ușa, să vadă ce-i cu ea, deși unii o auziseră ieșind noaptea după ora două și umblînd ca o nebună în jurul casei. În acest timp, Dimitrie Pavlovici îi scria cîte trei scrisori pe zi, toate într-o franceză impecabilă, limba de la Curtea imperială, toate începînd în stilul său declamatoriu, plin de o ardoare mistică : „*Ma bien chère amante, mon idole adoré, ma divinité toute puissante, ma princesse...*” Cîte zece pagini debordînd de o exaltare terifiantă, amestec de declarații de dragoste sublime, de cugetări și de descrieri detaliate, de o vulgaritate inconstientă, a acelei după-amieze care o lăsase pe Irène-Nathalie cu un gust ciudat, un amestec de desgust și teroare, dar și de o ciudată atracție ; toate scrise cu o caligrafie lăbărtată, enormă, plină de semne de exclamare, în care noțiunile înalte erau scrise cu ma-

juscule, cu penița unui stilou care sgîria hîrtia, cu fraze subliniate cu trei linii violete, în care apăreau și cuvinte rusești, într-o chirilică de psaltire. Semnătura acestor misive înflăcărate ocupa o jumătate de pagină, Dimitrie Pavlovici neuitînd să-și înșire toate titlurile.

După o săptămînă de la scandalul nocturn, *Tante Nicole*, care aflate de-acum totul, pentru că nimic nu mai putea fi evitat, îi spusese că în duminica trecută Dimitrie Pavlovici apăruse însoțit de doi martori al căror nume îi scăpase și-i ceruse oficial mîna, spunînd că, după cele întîmplate, onoarea îl obligă s-o ia de soție. Totul, în ochii Irènei-Nathalie, lua proporțiile unei aventuri rocambolești, nebunia celui care semna „deocamdată logodnicul tău în eternitate !” atîngea sublimul, polcovnicul împrietenindu-se cu toți vecinii, aducînd sticle cu spirt, vodkă, șampanie, icre negre, cutii de sardale (atît de rare în vremea aceea) și împărțindu-le tuturor, ciocnind cu fiecare și anunțînd măreț apropiata nuntă care va avea loc la Biserica rusă din strada Ghica, unde va participa comunitatea rușilor albi, aflată în refugiu la București, precum și întreaga aristocrație română cu care viitoarea mireasă se înrudea.

Nemaiputînd suporta toate acestea, Irène-Nathalie se refugiase la Mogoșoaia, după ce îi povestise prințesei Martha Bibescu întîmplarea nemaipomenită cu Dimitrie Pavlovici.

Vecinii Irènei-Nathalie îi spusese nefericitului bătrîn că logodnica lui părăsise încăperea de la mansardă. El o așteptase cîteva zile și cîteva nopți în fața ușii, dar ea nu mai apăruse și, după alte trei zile, Dimitrie Pavlovici, însoțit de doi hamali, strînsese lucrurile care încă mai așteptau pe palier și pe scări, refuzate de Irène-Nathalie, neuitînd nici ficusul acela care se cam pleoștise, deși vecinii îl udaseră. Mai trăsese un chef, la botul calului, cu cei pe care-i găsisese în dimineața respectivă acasă și plecase măreț, salutînd energic, cum făcuse în fața regimentului său înaintea bătăliei de la Sevastopol cu cavaleria lui Budionnii, sărutîndu-i pe obraji pe cei care asistau la această despărțire și amenințînd-o cu un gest grav pe *Tante Nicole*, după ce-i sărutase mîinile spăsit : „O să

vină ea după mine, țin minte ! Pe Dimitrie Pavlovici nu l-a părăsit nici o femeie !"

Toată vînzoleala aceasta, care durase aproape trei săptămîni, lăsă loc unei amarnice tristeți. Locatarii vorbeau înduioșați între ei despre bizara dragoste dintre bătrînul prinț și nefericita lor vecină care ocupa cămăruța de la mansardă.

— Se-mpacă ei ! spuneau femeile. Țsta este diavolul, ascultați la mine.

— Nu vă uitați la ochii lui ? Parcă e un vampir.

— A fost și el general. L-a cunoscut pe Rasputin. S-a bătut la Sevastopol. Sărea de pe un cal pe altul !

Și de unde pînă atunci o certau pe *Tante Nicole* pentru că pisicile ei le umpleau scările de pipi și miorlăiau toată noaptea, acum începuseră să le aducă în cămăruța de la subsol bucăți de salam, șuncă de Praga, peștișori uscați sau lapte, desmierdîndu-le pe fiecare pe numele lor, întrebînd ca din întîmplare ce se mai știe despre Irène-Nathalie și unde se află, dacă nebunul de polcovnic o regăsise și cînd va avea loc nunta, pentru că lucrul li se părea inevitabil.

Dar despre acest subiect, *Tante Nicole*, femeie bine-crescută, nu dădea nici un detaliu...

După cîtva timp, într-una din diminețile friguroase ale lunii noiembrie, cînd începuse prima ninsoare a anului, la ușa cămăruței din subsolul aflat în strada Mecet apăruse Dimitrie Pavlovici. Era îmbrăcat în mantaua lui de junker, lungă pînă în pămînt, cu un uriaș guler de lup în jurul gîtului, cu cisme, cu o căciulă brumărie pe care nu și-o scosese de pe cap. Bătuse la ușa și refuzase să intre, cînd gazda îl poftise înăuntru.

— Doamnă, de data aceasta vă vorbesc ca un om de afaceri. Nu am venit în vizită, ne aflăm în război și toate mijloacele sunt permise. Am aflat că nepoata dumneavoastră, Nathalie, locuiește la Mogoșoaia. Nu vreau să-mi stric relațiile cu prințesa Bibescu, cu care fac afaceri, dar dacă voi fi silit voi recurge și la acest lucru.

— Dar, Dimitrie Pavlovici, te rog, nu putem vorbi așa...

Bărbatul avea un obraz dur, o sfida cu o privire verde, rece, nemiloasă, sprinceană stîngă sub care ținea monoculul de aur îi tremura ușor, de furie, o vîină mică albastră i se sbătea sub tîmpla stîngă, ținea nepoliticos mîinile la spate, frîngînd nervos o cravașă.

— Doamnă, dacă mîine, la ora cinci după-amiază, Nathalie nu va fi la mine, în strada Mașina de Pîine, știe ea unde să vină, voi face un scandal monstru, — monstru, înțelegeți ? Dacă pînă acuma am cruțat-o, este pentru că sunt un om de lume și n-aș vrea s-o expun bîrfei lumii mari în mijlocul căreia ne învîrtim cu toții. Pe Dimitrie Pavlovici nu l-a părăsit nimeni. El părăsește femeile atunci cînd nu le mai dorește. Am onoarea !

Și bătuse militărește din cisme întorcîndu-i spatele.

A doua zi, nu la cinci, pe la șase jumătate seara, Irène-Nathalie ajunsese în strada Mașina de Pîine. Ningeă și vîntul spulbera zăpada cu un șuierat năprasnic. O adusesse pînă aici, cu mașina lui, bătrînul prinț Brancovan, care nu știa unde venise, dar nici nu întreba.

— *Dans un quart d'heure je serais de retour. Ayez la bonté de m'attendre...*

— *A votre disposition, ma chère.*

Irène-Nathalie pătrunsese în curtea năpădită de zăpadă, împingînd cu umărul poarta de fier, ruginită, care scîrțîi îngrozitor. Privi spre fereastra de sus a apartamentului lui Dimitrie Pavlovici. Era luminată. Ocoli casa prin omătul gros, înaintînd cu greu și deschise ușa din dos. Casa scării mirosea a vechi, a incendiu, a var peste care se turnase apă. Stătu cîteva minute ca să se obișnuiască cu întunericul. Sus nu ardea nici un bec. Numai din apartamentul polcovnicului o diră de lumină arăta capătul acelei scări de zidar ale cărei trepte nu se vedeau jos. Înaintă bîjbîind, lovindu-se de obiecte necunoscute, de vechi canapele așezate cu fața la perete, de scaune deschiolate și arcuri, încercînd stabilitatea scării. Pe urmă începu să urce prudent, răsufliînd ușurată cînd se văzu sus.

Înaintă speriată spre ușă, singura ușă deschisă a ciudatului apartament al lui Dimitrie Pavlovici. Acesta, uriaș, în halatul lui vechi de casă, cu mîinile la spate, privea prin perdelele ciuruite strada în care se vedeau probabil

farurile camuflate ale mașinii prințului Brancovan. Lumina unei veioze îi proiecta statura masivă pe peretele din stînga.

— Bună seara, Dimitrie Pavlovici.

El n-o privise. Irène-Nathalie mai spusese o dată :

— Bună seara, Dimitrie Pavlovici.

— Coboară și dă drumul șoferului, spusese polcovnicul cu glas rece. O să te coste o avere taxiul ăsta.

— Nu e taxi. Sunt cu prințul Brancovan.

— Știe unde ai venit ?

— Nu.

— Cu atît mai bine. O să-l strig sus să bem o vodcă toți trei.

Și dădu să deschidă ferestrele spre curte. Irène-Nathalie se repezi spre el și-l împiedică s-o facă.

— Nu. Te rog. Asta nu. N-ajunge circul pe care l-ai făcut ?

Polcovnicul o împinse brutal înapoi.

— Ți-am spus că vreau să te cruț, dar văd că n-ai înțeles nimic. Și de ce ai întîrziat ?

Se apropiase de ea și se agățase de gulerul paltonului pe care ea n-apucase să și-l scoată, lovind-o de două ori peste obraz cu dosul palmei.

— Trimite-l acasă. Ori, dacă nu, n-are decît să aștepte toată noaptea în zăpadă. Să-și ardă toată benzina din motor ca să nu degere.

Toată iarna care urmasese locuise în podul casei din strada Mașina de Pîine. Nu mai pleca nicăieri. Slăbise. Lui Tante Nicole îi trimitea cărți poștale ca și cum s-ar fi aflat în provincie, rugînd-o să le spună polonezilor care o căutau că se află la Paris sau în altă parte. Cine ar fi văzut-o n-ar mai fi recunoscut-o. Omul acela reușise să o schimbe total : o punea să măture tot acel apartament nesfîrșit, să frece mobilele pe care el le cobora din cînd în cînd, cu ajutorul unor hamali, cu frînghiile, jos, încărcîndu-le în camioane hodorogite și transportîndu-le cîine știe unde, acoperite cu niște huse sdrențuite. Îi gătea cele mai năstrușnice mîncăruri, greșind, bineînțeles, pentru că nu gătise aproape niciodată în viața ei. Își dădea silința să

nu-l supere, să-i facă pe plac, dar nu reușea decît cîteodată și, dacă nu reușea, urmau bătăile și înjurăturile. Îi spăla rufele, ea, care nu spălase în viața ei nimic, săracă-săracă, dar plătea spălătoresele, ca și *Tante Nicole*, îi călca hainele și cămășile, îi lustruia cismele uriașe, căra lemne de jos, din curte, după ce un țigan, săptămînal, i le spărgea pe o buturugă și i le stivua în mica încăpere a casei scărilor. Era istovită, îi era silă de ea, se simțea o servitoare, dar, ciudat lucru, toate astea le punea în seama acelei mai vechi umilințe despre care îi vorbiseră totdeauna Dorofeea Zahacinski și călugărul de la Smela. O supușenie tăcută, imbecilă, ștersese orice urmă de mîndrie în ființa ei. Frumoasele sale mîini de altădată, subțiri, prelungi, îngrijite, erau acum crăpate, aspre și miroseau a leșie. Nu mai avea chef să poarte decît rochia cenușie în care trebăluia prin casă. Nici Dimitrie Pavlovici n-o îndemna să-și pună rochiile acelea pe care i le cumpăraseră și i le trimisese în odăița *Palatului de Iarnă* din strada Mecet. Cînd rămînea singură, în cîte-o dimineată, cînd el pleca, urmînd camioanele încărcate cu mobilă, desfăcea cutiile și scotea de-acolo vestmintele de mătase scumpe și pantofii de satin, ușori, gingași, cumpărați pentru niște petreceri care cine știe dacă aveau să mai aibă loc vreodată. Pe urmă punea la loc capacele ușoare de carton, lega fundele care începuseră să se decoloreze și se apuca să spele dușumelele cu o bucată de sac, împingînd un lighean cu apă murdară și frecînd cu o perie aspră lemnul din care nu mai ieșea mîrdăria. Cîteodată, Dimitrie Pavlovici lipsea cîteva zile și spunea : „Acuma ar trebui să fug. De ce naiba nu fug ? Ce aștept aici ?” Se scula noaptea tîrziu, mai punea lemne pe foc, crezînd că o să-l audă orbecăind, jos, la capătul scării aceleia șubrede. „Poate se îmbată într-o noapte și cade și-și frînge gîtul”, gîndea, dar arunca lemne în sobă, speriată că el ar putea să se întoarcă și să găsească încăperea rece. Pe urmă venea dimineata. Afară ningeă nesfîrșit. Treceau rar autobuze cu geamurile înghețate sau cîte o sanie. Mergea după cumpărături, la băcăniile din jur ; nu o cunoștea nimeni ; se scula devreme, ca să apuce pîinea cu mălai care se dădea pe cartelă, îngheșuindu-se la cozi. Polcovnicul îi lăsa un pumn de bani,

cu care putea să cumpere orice, dar nu prea găsea ce. Cînd se întorcea de la chefurile lui prelungite, Dimitrie Pavlovici îi aducea icre negre, sardele, sticle de șampanie, păpuși, plăci rare de patefon, cumpărate de la magazinul Smarandei Robescu, pe prețuri fabuloase, de pildă : pe trei discuri, cu opera *Hovanscina*, dăduse douăzeci și patru de mii de lei, nu se uita la bani cînd era vorba să-i facă o plăcere. O dată adusese un patefon american *Columbia*, tip '39, care schimba automat plăcile, dar nu avea chef nici de corurile rusești de pe discuri, nici de mîncărurile fine. O melancolie ucigașă o mîcina. Nu știa exact ce se întîmplă cu ea, îl cunoscuse cu cîteva luni în urmă pe secretarul ministrului Tismana, pe băiatul acela politicos, frumos, cu ochi asimetrici, care îi făcuse o curte discretă. Se plimbaseră de cîteva ori ; îi plăcea, era tăcut, parcă ar fi ascuns ceva, absența sa, jucată sau nu, o neliniștise și o curiozitate amestecată cu plăcerea de a sta lîngă un om, poate nu atît de tînăr cît arăta, dar sportiv, afișînd un manfișism devenit modă printre cei din societatea lor, dar dincolo de care ghicea o oarecare tandrețe, o modificase puțin. Umblau prin vechile cartiere ale Bucureștilor, el nu avea prea mult timp. Irènei îi făcea plăcere să fie văzută în *Citroën*-ul lui Armand, alături de bărbatul blond după care întorceau capul toate femeile și, deodată, nenorocirea asta, violul — pentru că viol fusese — lui Dimitrie Pavlovici și ceva ce se deschisese în ea ca un hău mare și negru, o furtună nebănuită, dezechilibrîndu-i viața. În primul sfert de oră cît stătuse în fața lui Dimitrie Pavlovici atunci cînd o adusese prințul Brancovan pînă în strada Mașina de Pîine, crezuse că totul se va sfîrși repede, printr-o scenă violentă între ei, dar era greu să-l înfrunți pe Dimitrie Pavlovici. Veniseră palmele acelea care o aruncaseră rapid într-o stare de umilință nesfîrșită. Într-o singură secundă nu mai însemna nimic, era numai o biată muierușcă bătută de bărbatul ei, pe care-l ura și la care se întorcea ca o pisică după ce îi dai cu piciorul. Îl auzea noaptea dormind lîngă ea, sforăind ușor sau răcnind cîteodată în vis, în rusește : „Înainte, înainte, lancea la mină ! Țineți caii bine !” și apoi o tăcere prelungă, în care distingea mobilele trosnind la căldura

din podul încărcat de lucruri inutile, foșgăind de gîndaci, cu miros de lucruri vechi și afară furtuna de zăpadă care poleia ferestrele. „Mîine fug, e limpede, nu mai rabd ! Mă degradez ! Am început să mă spăl mai rar, nu-mi mai pasă cum arăt.“ Își încălzea din cînd în cînd apă pe soba uriașă de tuci și umplea dușul improvizat cu ea, și uneori simțea că nu o potrivise bine și că apa prea fierbinte o să-i rupă pielea. Urla și ar fi vrut să spargă pahare, dar voința ei era tocită. Ceva în mașinăria interioară nu mai mergea cum trebuie. O simțea, părea o fiară sălbatică.

— Tu vrei să fugi, îi spunea hohotind polcovnicul, după ce bea cîteva pahare de vodkă, dar nu înțelegi că n-ai să poți s-o mai faci niciodată ? Și-i întindea sticla, pe care ea o refuza, dar pe Dimitrie Pavlovici nu era chip să-l refuzi. O înjura birjărește.

— Bea !

Bătăi și a doua zi flori reci, tîrîte prin zăpadă. Cîte o sanie de garoafe albe, nupțiale, scoase din cine știe ce cotloane și sticle de șampanie care pocneau victorios.

Îi povestea cît cîștigase vînzînd un bar spaniol de piele luat de la o doamnă Ipsilante sau Negroponte, pe care-l găsisese prin podurile lor, numai bucăți, și-l reconstituise cu tîmplarul lui, omul acela blînd, cu părul albit la tîmple, care nu se mira de nimic ; venea pe la prînz, punea cleiul pe soba din încăperea unde lucra la strung și dădea la rîndea niște bucățele de lemn și tot podul lui Dimitrie Pavlovici mirosea a baiț și a vopsea, și își vedea de treburile sale fără un cuvînt ; polcovnicul mai răstîndu-se cîteodată la el că greșise ceva, reluînd cu o simplă îngăduință : „Da, domnule Ignatiev, așa voi face“, și plecînd pe la șase cu sacul de unelte prin zăpadă, după ce-i spunea Irènei „sărut-mîna“, și întorcîndu-se a doua zi sau lipsind cîteva zile, devenind cu timpul un familiar. În zilele acelea Dimitrie Pavlovici era generos, băutura curgea în valuri, nu se desbăta decît după trei zile, se scula cu gura coclită, nu avea o beție urîță, dar pe Irène-Nathalie exaltările lui bătaioase, urletele despre „marea Rusie“, amintirile nesfîrșite de la Kiev și Sevastopol începuseră s-o plictisească. Iar Bratskoe, unde se îngropau morții, asupra căruia valurile Mării Negre aruncau tone de apă și cărau mormintele în mare ; golful Iujnaia, Her-

sonesul și fortul Inkermann cu falezele sălbatice ale capurilor Ai și Fiolent și tunurile care tocau stîncile și pe urmă cîte ceva despre marile ducese în rochii liliachii cu dantele negre, urmate de *Fräulein* Narișkina cu *pince-nez* de aur și o panglică de atlas peste umăr, educatoarea fiicelor țarului.

— Destul, Dimitrie Pavlovici ! îi spunea. Nu vrei să dormi puțin ? Mîine are să te doară capul. Și-i așeza palmele pe fruntea umezită și-i privea ochii turburi de beție și spunea în gînd „Doamne, Doamne, cînd se vor termina toate acestea ?“

El îi săruta palmele îndelung și începea să plîngă cu sughițuri, rugînd-o :

— Iartă-mă, iartă-mă, Nathalie, nu înțelegi, mă mistuie dorul de locurile acelea. Mi-ajung atîția ani de ispășire. Sunt bătrîn și vreau să mai apuc ziua cînd ne vom întoarce în Rusia, călări, nu pe tancuri, ci pe niște cai albi, chiuind, și vom hăcui cu săbiile noastre capetele mujicilor și un val de sînge va acoperi toată Rusia.

Pe urmă cădea brusc într-un somn scurt și după un ceas se ridica drept și iar cerea de băut și cu simțul lui ascuțit de fiară începea să se teamă că ea se depărtează, că începe să se deștepte din nebunia care o apucase, în care se sbătea de atîtea săptămîni, și (abia mai tîrziu reconstituise) începuse să lipsească mai des de-acasă. Ea nu-l întreba nimic. Cînd îl vedea în ușa scorojită, gîfiind după urcatul scării, cu chipul sdrobit de oboseală, parcă se bucura. Nu-l văzuse niciodată nebărbierit sau nespălat, chiar iarna se desbrăca pînă la brîu și-l vedea de la fereastră spălîndu-se pe brațe și pe față și întorcîndu-se, mîrîind de plăcere, umed, cu obrazul roșu, ștergîndu-se violent cu un prosop aspru, și cerîndu-i *vodkă* și pe urmă adormind ca un prunc, trîntindu-se ca un copac doborît în pat. Îi trăgea cismele, și-și aducea aminte de slugile lor care făceau treaba asta, cînd bărbații din familia lor se lăsau descălțați. Nu-l turbura cîteva ceasuri pînă cînd Dimitrie Pavlovici deschidea cîte un ochi verde, înghețat și o căuta prin odăi. Să fi dat Dumnezeu să fi lipsit, că începea să urle :

— Nathalie, Nathalie ! Unde ești ? Adu-mi ceva de băut că mi-e sete.

— Dar n-ai mâncat nimic, Dimitrie Pavlovici. Mai lasă băutura.

— Asta hotărâsc eu ce trebuie făcut ! răcnea și abia se atingea de mîncarea pusă pe masă.

Își aducea aminte că uitase vreun obiect de preț pe undeva, pe unde băuse, vreun galeu de Nancy, sau vreun vas de Bohemia, de cristal, lucrat la Kamenicki, sau vreo carafă în formă de pagodă pe care o descoperea în cele din urmă prin buzunarele paltonului său.

Irène-Nathalie îl privea supusă, fără să scoată vreun cuvînt :

— De ce taci ? De ce nu te bucuri ? Uite ce-am cumpărat cu cincisprezece mii ! O *Minervă* de Nimfenburg, de la 1673, din porțelan. O să iau de cinci ori prețul dacă sgîrcita aia de Smaranda Robescu n-o să se tocmească cu mine pînă cînd am să obosesc.

Și, pe urmă, tot căutînd prin buzunarele hainelor, mai scotea cîte o cutiuță chinezească din email alb și i-o oferea :

— Asta e pentru tine. Ori nu vrei să primești ? Nimic nu primești de la mine.

Și făcea furios o roată în jurul ei.

— Tot ți-am cărat, tot ce-i frumos și de nimic nu te-atingi. Nimic nu-ți place, mă disprețuiești ! Crezi că n-o simt ? Mă urăști, ai vrea să mă vezi mort, dar nu scapi de mine. Nici o femeie n-a scăpat de Dimitrie Pavlovici Ignatiev. Înțelegi ?

Și-o săruta violent pe gură, trîntind-o în patul lui, peste care, iarna, arunca blăni de lup, aspre, cu firul lung, posedînd-o îndelung, urlînd.

De la o vreme începuse să ia cu el cînd pleca și cîte o cutie cu rochiile pe care ea numai le desfăcuse și le pusese la loc. Se prefăcea că nu vrea să fie văzut și ea-l lăsa să creadă asta. Se mira că nu-l întreabă cui le duce, dar Irène-Nathalie mai avea încă atîta tărie să nu spună nimic. Dealtfel, nu simțea nici un fel de gelozie.

Intr-una din zile, cînd ea, fără să vrea, îl surprinsese privind niște pantofi de satin, Dimitrie Pavlovici isbucnise pe neașteptate :

— Mă pindești ? Vrei să știi ce fac ? Am să-ți spun dacă ții cu orice preț.

— Nu țin deloc, Dimitrie Pavlovici, să știu ce faci. Te-am întrebat vreodată ?

— A, vă cunosc eu bine. Așa spuneți, dar puneți pe cineva pe urmele noastre sau chiar tu, de unde știu eu, că nu mă urmărești ? Credeai că ești singura femeie cu care mă culc ? Ha-ha-ha ! rîsesse în gura mare, cu o grosolănie care nu era în firea lui.

Știa că minte, dar nu-i spunea nimic. Îl lăsa să creadă că suferă. Mai tîrziu, fără să vrea, găsise toate acele lucruri femeiești, rochiile și escarpinii, ascunse după un dulap. Le lăsase acolo, cuprinsă de o indiferență pe care nu și-o mai înțelegea. „E nebun de-a binelea.“ Dar Dimitrie Pavlovici mersese și mai departe. Ea n-avea să știe unde putea să ajungă.

Într-o sîmbătă seara, auzise glasuri bărbătești, cîntînd rusește în curte, romanța : *Unde ești, Dunia ?* La început crezuse că Dimitrie Pavlovici se întoarce cu polonezii, dar pe scară urcaseră doi bărbați de vîrsta lui, la fel de înalți, milităroși, clătinîndu-se pe picioare. În spatele lor apăruse Dimitrie Pavlovici, ținîndu-i de umeri :

— Ea e Irène-Nathalie Mavrocordat, o prezentase streinilor.

Aceștia bătuseră tocurile, prezentîndu-se :

— Aleksei Makarovici Teleșov, general de brigadă !

— Leonid Petrovici Razumski, colonel-doctor !

Dimitrie Pavlovici le arată cîte un scaun și-i invită să scoată mantalele de santinelă, dublate cu blană de oaie, odinioară de culoare kaki, și acum negre, bătînd spre cafeniu.

— Ei sunt Aleksei și Leonicika, așa să le spui, draga mea. S-au bătut în armata lui Vlasov ca niște lei, pînă cînd regimentele lor au fost decimate. Sunt înalți ofițeri în retragere, în corpul auxiliar german. Nu te uita că sunt îmbrăcați astfel, dar, înțelegi ? Ei rămîn niște ruși totuși, într-o țară inamică. Nu ies decît noaptea, pe la prieteni. Le-am făcut noi rost de acte, dar e mai bine așa.

Or să doarmă aici. Și pe urmă îi întrebasese în rusește : „Ce spuneți, vă place apartamentul meu ? E loc berechet !”

Cei doi rămăseseră în niște tunică vopsite, cu patru buzunare aplicate, și în pantaloni bufanți, împlințați în birgheri nemțești. Își frecau palmele în așteptarea vodkăi.

— Dă-le ceva de băut și de mâncat. O să petrecem bine.

Dimitrie Pavlovici scosese un pumn de bancnote pe care le aruncase pe masă, cum avea obiceiul, invitându-i pe cei doi să le ia :

— Ai voștri sunt !

Aleksei Makarovici Teleșov se scotocise prin buzunare și aruncase și el pe masă un pumn de mărci.

— Îți mulțumim, Dimitrie Pavlovici, dar avem bani, slavă Domnului !

Și, ca să întărească ceea ce spunea, apucase sfeșnicul de pe masă, în care ardea veșnic o luminare, aprinzându-și o țigară de foi, cu o hîrtie de o mie de mărci, după care scuturase cenușa hîrtiei arse pe podele.

O singură secundă, Irène-Nathalie crezuse că Dimitrie Pavlovici o să-l palmuiască pe celălalt, dar se stăpînise. Ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat, o rugase cu un glas blînd :

— Nathalie, adu fărașul acela din colț și ia gunoiul acesta de pe masă și aruncă-l în foc !

Ezitate o secundă, pe urmă își dăduse seama că el o să răcnească dacă nu-l ascultă. Strînsese hîrțiile de pe masă, desfăcuse capacul de tuci al sobei și aruncase banii în flăcări.

Nici unul din cei trei bărbați nu clipise măcar.

— Și acum putem să bem liniștiți, dragii mei. Ia să-mi spuneți mie ce mai face Maica noastră, Rusia ? (Pe urmă se adresase ei peste umăr :) Nathalie, știi unde i-am găsit pe acești bravi ofițeri ? La *Tunelul Norvegian* ! Beau de o săptămînă. N-au închis un ochi. Țștia bărbați ! Ia povesteți voi, Aleksei și Leoncika, cum ați scăpat din ghearele roșiilor...

Nu-i mai ascultase. Le pusese două sticle de vodkă pe masă și le pregătise ceva de mîncare. Niște berbec la baiț, murături, brînză și cîrnați prăjiți pe jeratic.

— Vreți să vă fac și *șaslik* ?

— Nu, Dimitrie Pavlovici, nu-i nevoie. Mulțumim. Am mâncat pe săturate.

Și începuseră să-și aducă aminte de vechile cârciumi în care mîncaseră pe vremuri plăcinte cu varză, ouă umplute cu ceapă, *kolbasi*, *kopcionnaia rîba*, *iazik zalivnoi* sau rinichi prăjiți cu roșii.

— Ei, ce vremuri, Dimitrie Pavlovici ! Acum au luat tot. Au cărat și cartofii din pămînt. Rusia noastră e toată un maidan. Cîți ani să fi trecut de cînd nu ne-am văzut ? Ia să ne aducem aminte...

— Nu ne-am văzut la Tiraspol, în '917, prin octombrie ? întrebuse Leonid Petrovici Razumski.

— Da de unde ! Trebuie să ne fi văzut pe *dubasul* care ne ducea la Odessa, hotărîse Dimitrie Pavlovici.

— Nu, nu cred, se îndoia Aleksei Makarovici. Eu nu m-am bătut la Odessa.

— A, știu acum ! se lovise peste frunte, cu palma lui mare, polcovnicul. Nu erați amîndoi într-o dimineață de aprilie în fața marelui magazin *Mur și Merilitz* de pe strada Kamergherski ? Cînd încă mai erau lupte la Moscova și eram îmbrăcați toți ca niște conspiratori ?

Nu era nici asta, dar ce importanță mai avea ? Vodka începea să-și facă efectul. Ochii li se umpleau de bunăvoință. După o vreme începură să plîngă. Vorbeau toți trei, deodată, cuvintele se amestecau. *Hotelul Loskutnaia*, piesa *Cadavrul viu*, strada Razguleai, Malii Fontan, coloniștii nemți din Zudorf, „dar pe Aristarh Lipogon, fostul căpitan de cabotaj, îl mai știe careva ?” Cîntaseră apoi toți trei, cu voci sparte, „Un guard năzdrăvan, / cu părul bălan, / pleca din frumoasa Odessă” și adormiseră pe rînd printre paharele năclăite, încă vorbind cu gura cleioasă despre tinerețea lor de mult uitată.

Leonid Petrovici Razumski și Aleksei Makarovici Teleșov rămăseseră la ei mai bine de-o săptămînă. Pe tîmplar, Dimitrie Pavlovici îl trimisese la plîmbare, n-avea chef de lucru. Le cărase de mîncare și trei lăzi cu *Cointreau*, *Brandy*, *Martini*, rom, țuică și ce se mai găsea prin cârciumile cunoscute. Dimitrie Pavlovici era să dea foc casei de cîteva ori în veselia lui bețivă, dar Irène-Nathalie îl oprise la vreme. Se certaseră de cîteva ori, ea voise să fugă pentru că nu mai suporta promiscuitatea

asta, dormitul laolaltă, înjurăturile, cîntecele și urletele bețivilor, dar, de fiecare dată, Dimitrie Pavlovici o prinsese la timp și o amenințase că o va bate în fața oaspeților.

— Să stai aici ! Să nu miști ! Te-nvăț eu minte pe tine ! Sunt ca și frații mei. Înțelegi ? N-am nici un secret față de ei. Ce dacă ești prințesă ? Pe cîte tîrfe ca tine nu le-am legat eu de coada calului și le-am tîrit prin păduri ? E-he, nu mă cunoști...

— Apoi, noi ar cam trebui să plecăm, zisese, în acea ultimă zi de pomină a șederii celor doi în casa polcovnicului, Leonid Petrovici Razumski.

— Unde să plecați pe o vreme ca asta ? Trebuie să fiți nebuni, îi oprire mărșă Dimitrie Pavlovici, dînd de-o parte perdelele de la ferestre. Ia uitați-vă ce-i afară. Nu merge nici un tramvai, nici o mașină. O să vă înecați în zăpadă. Trebuie să chem un om cu lopata să croiască o potecă. Este vremea să mai bem ceva. Nathalie, cît mai avem de mîncare și de băut, nu-i lași pe domnii să iasă din această casă ! Ori ați uitat ce făceam noi pe vremuri cînd ninge tot așa și veneau lupii pînă-n mahalalele Moscovei ? Cînd beam vodkă la *Marinarul*, cu ligheanul, și ne aruncau în zăpadă pînă înghețam sloi și cînd ne aduceau înapoi eram sdraveni și o luam de la capăt.

Irène-Nathalie ajunsese la acea limită a răbdării cînd, ori nu te mai stăpînești și faci un lucru regretabil, care-i sperie pe toți ceilalți, un lucru cu totul neașteptat, ori cazi într-o resemnare adîncă, fără nici o speranță și ți se poate întîmpla absolut orice. Era exact starea în care se afla. O inerție fără ieșire o luase în stăpînire. Îi venea greu să ridice o mîină, să se miște să le aducă ceva, și ei (nu atît Leonid Petrovici Razumski și Aleksei Makarovici Teleșov, cît Dimitrie Pavlovici) o rugau să pună dinainte ceva de mîncare sau să mai arunce un lemn pe foc. Și ea făcea toate lucrurile acestea fără nici o rezistență. Ar fi trebuit să fie revoltată, să strige polcovnicului că nu este servitoarea lui, dar i se părea că acest protest nu mai avea nici o importanță. Îndurase tot ce se putea îndura și, în locul desgustului pe care ar fi trebuit să-l simtă, avea senzația unui om care se înecă și nu mai reușește să

dea din miini, să se împotrivească. Beția celor trei creștea ușor, așa cum se umflă o masă lichidă cînd fierbe. Era o dilatare lentă, la început imperceptibilă. Ei veneau dintr-o beție și intrau într-alta, nu mai aveau nici o rezistență. Trupurile înecate în alcool păreau moi ca de păpușă. Vorbeau cu blindețe, se mîngîiau unul pe altul, își sărutau miinile, dar cel mai insuportabil lucru erau lacrimile, plînsul acela nenorocit, fără motiv sau cu un motiv foarte întemeiat, dar pe care nu-l mărturiseau, motiv care apărea dintr-o dată în cîte o clipă de luciditate și atunci se prefăceau că n-au înțeles. Ceva bărbătesc, cît mai rămăsese în ei, se revolta, creștea, îi împingea la gesturi exagerate. Aleksei Macarovici Teleșov rupsesse un pahar în dinți și-l mestecase încet, ca și cînd ar fi mîncat o prăjitură ; un gest vechi de bețivan, cum făcuseră atîția, și ei înșiși în tinerețe, ca să arate că nu le pasă de nimic. Mîncase un pahar întreg, îl ronțăise ca pe un biscuit, încet, răbdător, sub privirile atente ale celorlalți doi, care erau martorii unui pariu pe care nu voiau să-l piardă. Irène ghicea restul. Acum trebuia să urmeze ceva și mai groaznic, un lucru murdar, neașteptat. Totdeauna așa se întîmpla cu bețivanii : trebuiau să facă ceva, un lucru pe care să-l regrete pentru ca după aceea să poată să plîngă, să se jalească, pentru că ei de jalea asta aveau nevoie, de pretextul de a plînge pentru un lucru care i-ar face să uite de ce ar fi trebuit să plîngă cu adevărat. Și, cum era de așteptat, tot Dimitrie Pavlovici fu acela care găsisse ceea ce trebuia. Nu se afla în starea aceea de beție în care de obicei ai fi putut să-l crezi inconștient și să-l absolve de vina lui. Dealtfel, el nici nu voia să fie absolvit de vină. Probabil că rumegase această răsbunare mai de mult, o gîndise. Beția nu făcea decît să-i dea aripi, să-l facă să treacă peste scrupulele pe care le-ar mai fi avut.

— O vedeți ce frumoasă e ? Nathalie, te rog, pune-ți rochia aceea frumoasă pe care n-ai pus-o niciodată. (Uitase că furase cîteva rochii și le ascunsese, dar pentru el, acum, orice rochie și-ar fi pus ar fi fost *rochia aceea frumoasă*, el simțea numai nevoia să fie invidiat de acești doi vechi prieteni.)

— Care dintre ele, Dimitrie Pavlovici ? întrebasesc cu glas slab Irène, pretîndu-se fără să ştie de ce acestui joc absurd, *De-a regina*.

Asta-l descumpănise pentru că se aştepta la un protest, dar pe urmă surisese blînd şi vinovat, cu o complicitate pe care trebuiau s-o desluşescă mai tîrziu ceilalţi, invitaţii lui ; adică trebuiau să creadă că ei doi, el şi Irène, se mai jucaseră în felul acesta cînd erau singuri.

— Oricare dintre ele, Nathalie, fii bună ! Arată acestor domni cu ce prinţesă de neam trăieşte polcovnicul Ignatiev !

„Acum o să-i insulte“, gîndise rapid Irène, şi aşa se întîmplă.

— Îi vezi, nişte scursuri ! Asta au ajuns. Au uitat jurămîntul faţă de marea Rusie ! Îi ajută pe nemţi ! Nişte mercenari ! Ai văzut doar ce bani murdari aveau la ei ? Mărci germane, arginţii lui Iuda...

— Dar, Dimitrie Pavlovici, încerca să protesteze Leonid Petrovici Razumski, ce-s vorbele astea ? Nu suntem deloc mercenari. Ne-am bătut pentru eliberarea Ucrainei.

— *Merde !* Eliberarea Ucrainei ! Uită-te la ei, tîrîturile ! S-au dus să elibereze Marea Rusie cu nemţii în spate ! Să fi aşteptat să venim noi, cu cohortele noastre de *Răsbunători* ! Noi, care am suferit pe pămînturi streine, nu în spatele tancurilor nemţeşti. Rusia Mare nu poate fi eliberată decît de ruşi, de nobilimea ei, strivită, împuşcată, exilată. Şi voi, tîrîturilor, voi credeţi c-aţi eliberat Ucraina !

„Acum se vor bate“, gîndise Irène-Nathalie. „Îi ştiu bine. Dacă au arme la ei, vor trage“, dar nici unul dintre cei doi oaspeţi ai lui Dimitrie Pavlovici nu protestă. Erau prea bătrîni sau prea beţi şi polcovnicul nici nu băgă de seamă că ei nu i se împotrivesc. O rugă din nou :

— Nathalie, te rog, îmbracă rochia aceea ! Vreau să le arăt nenorociţilor ăstora cum trăieşte polcovnicul Ignatiev...

— Ce rost are ? întrebasesc Irène, tot resemnată, tot în starea aceea de îngreţosare prelungită, care te înghite ca o mlaştină.

— Fă ce-ţi spun !

Căutase într-o cutie de carton o rochie, nici nu ştia dacă i se potriveşte, şi nici nu i se potrivise. Era prea lungă şi prea largă, dar, odată intrată în jocul absurd, mai important era să scape de greaţa care o cuprinsese. Cei trei continuau să bea. Se împăcaseră. Şedeau cu miinile unul în părul altuia şi se priveau în ochii holbaţi de beţie, îngînînd, în cor, *Netoşka, unde eşti?*, o veche romanţă. Aveau glasurile sparte, păreau epuizaţi, gata să cadă în somn, dar pe ea această moliciune, această delăsare nu o puteau înşela.

„Acum urmează acel lucru urît la care mă aştept de mult“, îşi spusese. Căuta o oglindă, ceva, o ultimă urmă de cochetărie tresărise în ea. Atîta vreme cît o femeie mai observă că o suviţă nu-i cade bine pe frunte, înseamnă că n-a pierdut totul. Cine era fiinţa asta palidă, slăbită, îmbătrînită? „Mi-ar trebui acum o coroniţă de margarete, să-mi pun pe frunte şi să dansez în faţa beţivanilor ăstora.“ Cînd avusese nouă ani şi mergea în cîmpul acela plin de maci, în iunie, cu alte fete şi copii, şi se jucau *De-a regina*, şi ei o suiau pe un stog de grîu şi-i puneau o cunună de margarete pe frunte? Fata aceea de nouă ani murise în prăfosul Kostiol, privind uimită borcanele cu bomboane din vitrinele negustorilor evrei sau stînd incremenită duminica după-amiază, dincolo de un geam murdar în care muşte vorace se aruncau, strivindu-se, şi privind înmormîntările negustorilor, fanfarele leşinate de la două după-amiază, ascultînd plînsul, vai, atît de fals, disperat, al văduvelor, şi privind mulţimea care murmura indiferentă în urma dricului. Asta fusese tot. În fiecare zi, cineva o dusesese şi pe ea la groapă şi o înmormîntase.

— Hei, Nathalie, ce faci acolo? strigase Dimitrie Pavlovici, trezindu-se pentru o clipă din beţia lui.

— Vin, vin! spusese cu un glas moale. Rochia asta nu prea mi se potriveşte, dar o să-i pun un cordon, ceva.

Găsise într-un scrin plin de hîrtii, de acte vechi, în-gălbenite, de resturi de lenjerie femeiască, tăiată de vechime, mirosind a vechi, o fundă galbenă, palidă, cu care-şi prinsese mijlocul. Partea de sus a rochiei atîrna ca un balon. Nu mai găsise pantofii. Se descălţase. Era

mai simplu și înaintase încet, ca-n somn, spre cei trei bărbați.

— Ia te uită ce caraghioasă ești ! se mirase Dimitrie Pavlovici.

Îmbrăcase o rochie de moar, palidă, bățind spre alb, simplă, prea lungă, prea largă. Își desfăcuse părul, lung, pe care-l ținea strâns într-un coc, și un val negru îi acoperi umerii. Era cam neîngrijit ; bine pieptănat, firul lung ar fi bătut în albastru, ar fi avut ceva metalic, dar ei, acești bărbați beți, probabil că n-aveau cum să observe.

— *Krasiva, krasiva*, făceau Leonid Petrovici Razumski și Alioșa Makarovici Teleșov.

— Stai cu noi aicea, ia loc ! spusese Dimitrie Pavlovici.

Pe urmă, mînios, pe neașteptate, le spusese răstit celorlalți :

— O vedeți ? Am cerut-o de nevastă și m-a refuzat. I-am trimis, ce nu i-am trimis ? Tot ceea ce poate trimite un prinț rus aflat în exil și nici n-a vrut să audă de mine. Dar o voi pedepsi. Am pedepsit-o, să știți că am pedepsit-o. Și ea rabdă și o să mai rabde. Dacă o bat, îmi sărută mîna, nu-i așa, Nathalie ? Vino aici și arată acestor domni cum îmi săruți tu mîna...

Atunci avusese ultima tresărire de revoltă. „Trebuie să-i dau cîteva palme, să-l trezesc ! Ce rost au toate lucrurile astea ? Lauda lui deșăntată ?” Dar Dimitrie Pavlovici o privise cu ochii aceea glaciali care o paralizau. Avea pe față o cruzime care o înspăimînta totdeauna. Știa că ar fi putut s-o omoare și asta n-ar fi mirat-o nici chiar pe ea. Îngenunchiase.

— Așa, așa, Nathalie. Tu trebuie să fii ascultătoare. Bea acum cu noi. Mai avem ce bea ?

Dimitrie Pavlovici privise furios în jur. Ar fi fost în stare să spargă ceva, să dea foc să nu mai fi găsit o sticlă plină.

— Ce e ăsta ? *Brandy* ? întrebasese privind eticheta unei sticle. Merge !

Îi turnase într-un pahar.

— Pînă la capăt !

Irène băuse fără să clipească și mai ceruse încă un pahar. Leonid Petrovici Razumski și Aleksei Makarovici

Teleșov o priveau speriați. Ghiceau că acum trebuia să urmeze lucrul acela rău, pe care-l așteptau și ei. Toți știau că se va întâmpla un lucru rău, urît, dar nu i se puteau împotrivi.

Dimitrie Pavlovici o mîngîia pe păr, privind-o cu blîndețe nesfîrșită.

— Ești foarte frumoasă, Nathalie, și atît de tînără. Te iubesc foarte mult, dar n-am să mă căsătoresc nici-odată cu tine. Ofensa a fost prea mare, înțelegi ? Dealtfel, ce rost ar avea să te căsătorești cu un bătrîn polcovnic ? Nu-i așa ?

Risese încet, șovăitor, strivit parcă de o amintire mai veche. „Cîndva o femeie îi făcuse un lucru urît lui Dimitrie Pavlovici“, gîndise Irène. Totdeauna se întîmplă așa. Plătesc alții pentru o nesăbuiță.

Și, în momentul acela, Dimitrie Pavlovici, după obiceiul lui, adormi pe neașteptate, dintr-o dată. Colonelul doctor Razumski, în care mai rămăsese o brumă de luciditate, dădu să se scoale.

— Irène-Nathalie, doamnă, nu știm cum să-ți mai spunem, trebuie să ne ierți. Am abuzat de ospitalitatea dumitale. Acum ar trebui să plecăm.

Privise spre celălalt. Aleksei Macarovici Teleșov moțăia, neînțelegînd ce se petrece cu el.

— Haide, acum trebuie să plecăm.

Alioșă încercă să se ridice, dar se prăbuși înapoi în scaun, lovit de palma lui Dimitrie Pavlovici care se trezise brusc :

— Încotro ?

— Trebuie să plecăm, Dimitrie Pavlovici.

— Ba, n-o să plecați deloc ! Mai avem o nuntă de făcut aici.

Leonid Petrovici și Aleksei Makarovici se treziră brusc din beție.

— Asta ce mai este, Dimitrie Pavlovici ?

Polcovnicul începu să cînte ceva neînțeles. Un cîntec care îi amintea un lucru uitat.

— Ei ? Mai țineți minte ?

Cei doi se uitau unul la altul, fără să înțeleagă nimic.

— Cîntecul ăsta nu v-aduce aminte de nimic ? Svetlana Anisimova... Ei ?...

Leonid Petrovici Razumski își freca fruntea cu palma.

— A, Dimitrie Pavlovici, a fost o nebunie ce-am făcut noi atunci. Fata s-a sinucis după aceea pentru că era mîndră.

— Despre ce vorbiți ?

Aleksei Makarovici nu-și amintea prea bine.

— Ai uitat-o pe Svetlana Anisimova ? Fata ducesei Natașa Anisimova, cea care se ținea cu nasul pe sus ? Care nu voia să se uite la nici unul din cei trei frați de cruce, Dimitrie, Alioșa și Leonid ?... Mai țineți minte ce-a pățit ea ?

Colonelul doctor se ridică drept în picioare.

— Eu plec. Nu mai stau nici un minut, Dimitrie Pavlovici.

— Ba ai să rămîi ! îl împinse la loc în scaun Dimitrie Pavlovici.

Celălalt, Aleksei Macarovici, chicotea încurcat, mormăind de unul singur :

— Nu e drept, nu e drept ! Asta o făceau niște elevi de școală militară. Nu e drept.

Dimitrie Pavlovici o fixa cu ochii lui reci. Irène-Nathalie încă nu înțelesese. Bănuia numai ce trebuia să urmeze.

— Nu mă întrebi nimic, Nathalie ? Nu ești curioasă să știi ce i s-a întîmplat Svetlanei Anisimova ?

Irène nu-i răspunsese. Dimitrie Pavlovici îi apucă mîinile și izbucni pe neașteptate în plîns :

— Nathalie, oamenii aceștia mi-au scăpat viața odată. Voisem să mă omor din cauza acelei femei, Svetlana Anisimova. O iubeam ca un nebun. Înțelegi ? Nu dormeam, o urmăream pe străzi, m-am bătut cu niște colegi pentru ea, îi căram patinele. Aș fi fost în stare să omor pe cineva. Și cînd i-am spus toate astea, ea s-a uitat la mine ca la un om venit de pe lumea cealaltă. „Ești nebun, Dimitrie Pavlovici, eu iubesc pe altcineva și te rog să mă lași în pace. Să nu mai îmi ieși în cale.“ Asta a fost tot ce mi-a spus. Și eu am căutat în mantaua tatălui meu revolverul și am vrut să mă împușc. Și ei doi, acești oameni pe care îi vezi aici, mi-au spus : „A, nu, Dimitrie Pavlovici, nu trebuie să faci chestiunea asta ! Există un lucru mult mai bun.“ Și am pîndit-o toți trei. Mergea totdeauna la

niște ripe, pe malul râului Moscova. Am pîndit-o și — bănuiești ce i s-a-ntîmplat ? Și acum vreau să-i răsplătesc. Înțelegi ? Vreau să le plătesc pentru că mi-au salvat viața atunci. Culcă-te cu ei...

Colonelul doctor își îmbrăcase repede mantaua și părăsise în grabă încăperea, salutîndu-i din ușă.

— Dimitrie Pavlovici, este îngrozitor ce vrei să faci. Dacă aș avea o armă, te-aș împușca !

— Vezi să nu cazi pe scara aia ! îi strigase polcovnicul cu fața congestionată și se întorsese spre celălalt, care tremura ca varga.

— Și tu ? Vrei să fugi și tu ? N-o să mai ieși viu de-ici, dacă ai să-ncerci s-o faci. Alege. Dacă refuzi, o omor pe ea, și te rog să mă crezi că nu mă laud !

— Ai citit prea multe romane, Irène, vrei să te cred ?

Se aflau pe una din străduțele care urcau spre Grădina Botanică. Undeva rămăsese un pod de piatră, plin de mașini și camioane cu soldați.

— Dar de unde ai aflat ?

— Nici nu era atît de greu. Orașul ăsta e prea mic pentru ca să poți să ții un secret. Acum înțeleg unele lucruri. Doliul, minciunile tale că n-ai fost la Biserica rusească.

— Deci înțelegi cîte ceva ?

— Dacă mă gîndesc bine, cred că este adevărat.

O privise lung. „Ce ciudat lucru, aș fi jurat că învață toată ziua și că nu are decît optsprezece ani cînd am cunoscut-o. Marea comediană, Viața !”

— Și eu ce eram în toată povestea asta ? Tînărul vișător care îți aducea trandafiri, în timp ce prințesa rusă din romanele atît de cunoscute spăla pe jos podelele bătrînului aventurier ?

— Mi-ai cerut o explicație și ți-am dat-o. Ai procedat exact ca toți bărbații. Altoră li se poate întîmpla orice, numai lor, nu. Iar cînd află adevărul, exclamă ca la teatru : Povești ! Nu e nici un fel de poveste. Este tristul adevăr.

— Și ai putut să-l mai întilnești după atîtea lucruri îngrozitoare cîte ți s-au întîmplat ?

— Da.

— Și pe mine mă vedeai în același timp ? Și vrei să spui că în momentul în care te culcai cu mine o făceai pentru că mă iubeai și pe mine ? Nu mai înțeleg nimic. Am rămas copil mare, crede-mă.

Irène-Nathalie o luase puțin înainte. Se juca cu pantoful în praful drumului și avea ceva copilăros pe chip.

— Aș fi vrut să-ți spun de-atunci, dar nu m-ai fi înțeles. Nu o făceam pentru că sunt o fire complicată. Pur și simplu cu tine mă culcam din plăcere. Ești tânăr, erai ceea ce-mi trebuia mie, dar înainte de asta fusese el...

— Țapul ăla bătrîn ? Vrei să spui că o fată ca tine poate să se îndrăgostească de un bătrîn ?

Se oprise drept în fața lui, îi luase mâinile și îl privea.

— Dar nu e vorba aici de nici o dragoste, nu-nțelegi ? Cu el era altceva. Cu totul altceva. Dimitrie Pavlovici venea din trecutul meu. Era Rusia, Moscova pe care n-o văzusem, Curtea imperială, țarul, acei spînzurați de felinarele străzilor din Petersburg. Tot ce aș fi putut eu să trăiesc și nu trăisem. Nu era un bătrîn, era un simbol, și acum nu fac literatură, te rog să mă crezi. Poate găseam ceva din firea tatălui meu în acest suflet besmetic al lui Dimitrie Ignatiev. Am vrut de cîteva ori să-l ucid, am vrut să mă răsbun, să-i fac un mare rău. Puțin după vizita celor doi, m-a alungat din strada Mașina de Piine, pur și simplu. Mi-a spus : „Pleacă, nu vreau să te mai văd. M-am săturat de tine.” Și ce crezi că mi s-a întîmplat ? Am încercat la început un sentiment de eliberare. Credeam că totul se încheiase. Se sfîrșise un coșmar. Și am fost fericită că m-a aruncat în stradă ca pe un cîine și că mă pot întoarce în odăița mea, din *Palatul de Iarnă*, unde te chemam pe tine, poate tocmai ca să uit să mă întorc acolo, unde nu voiam să mă întorc, dar m-am întors.

— Vrei să spui că te-ai mai dus acasă la el ?

— Da. Era ca un păianjen. Asta nu înțelegeți voi. Răbdarea unui om ca el. Așteaptă un an, doi, un secol. Aproape ghicea cînd am să vin. Pe zile, pe ceasuri.

— Și-n tot acest timp puteai să stai cu mine, să mă iubești ca și cînd acel individ nu exista ?

— Spune-mi cum vrei, curvă, prostituată de lux, dar nu-mi cere o explicație. Ea va veni poate mai târziu, când am să îmbătrînesc, când am să înțeleg și eu ce mi s-a întâmplat. Astea sunt faptele. Ți-am explicat. Aș vrea să mă înțelegi...

— Și să continui să te văd ? Să ne plimbăm amîndoi pe străzi și să urc scările *Palatului de Iarnă*. Frumos nume ai găsit pentru o dugheană amoroasă. Nu, mulțumesc. Dacă femeile pot să facă treaba asta, unui bărbat îi vine foarte greu. Aș vrea să mă înțelegi și tu pe mine. Nu te condamn, nu-ți cer nimic. Ai fost de o deplină sinceritate. Acum, într-adevăr, te cred, te-am privit și adineauri. Nu poți să minți. Cunosc oamenii. Tu nu poți să minți, Irène. Dar la ce-mi folosește mie că eu înțeleg ce ți s-a-ntîmplat ?

Se sufoca. Nu era gelozie, era ceva mai rău. Un sentiment ciudat că ai putea să te lași înșelat la un joc, dar nu vrei. Dacă era vorba de mîndrie, a, peste asta se putea trece, dar exista impuritatea care o făcea infailibilă pe Irène față de el. Era ca și cum ți-ai fi băgat mina în foc, deși nu voiai să te arzi, arsura însă rămînea, era imposibil s-o eviți. Omul poate fi într-adevăr complicat și este complicat, dar duplicitatea asta nu se putea răbda. Nici el nu era un om liber. Niciodată nu venim puri, vindecăți în fața altei femei. Sunt altele care și-au pus pecetea pe noi, au plecat cu ceva din ființa noastră către alți bărbați, și ele se luptă cu amintirea celui de dinainte, existînd încă pe chipul femeii iubite, în gesturi, în habitudini. Totdeauna cineva iubește mai devreme și cineva iubește mai târziu. Trecem unii pe lângă alții în același sens, și pe urmă începem să alergăm sau să încetînim, să așteptăm sau să ne grăbim. Și trenurile astea ale noastre nu trec niciodată unul lângă altul la drum lung. Cineva dă mai mult, cineva se grăbește, cineva uită, cineva dorește mai mult ; cineva strigă, cineva n-aude ! Asta era totul. Fata aceea din Spania care cînta la vioară într-un hotel părăsit, sub bombardamentele *Stukas*-urilor, hotel *Palace*, transformat în spital militar, miros de formol, hotelul neîncălzit, *Highlord*, care din ele era acel hotel, dezafectat, cu geamurile sparte, cu plante de interior, pe care nu le mai uda nimeni și care păleau încet-încet, întinzînd brațele către largile ferestre dînd spre piața *Alcala* sau

cum îi mai zicea acelei piețe, și Maurice Chevalier, șoptind la radio : *Paris, Paris*, cînd el ședea cu Solange într-unul din acele paturi ducale, uriașe, și se gîndea că poate să moară mîine (frontul se afla la două sute de pași), sau poate ea putea să moară, cîntînd nimănui, în holul pustiu al hotelului. Nu mai intra nimeni în el și fuseseră evacuați și răniții. În jur mirosea încă a formol și a sînge și prin geamurile sparte intrau păsări, făcînd o roată mare în jurul candelabrelor care clincăiau la bătaia lor de aripi, cu un țipăt ușor de sticlă abia lovită, cum ar suna niște lacrimi solidificate. Era tînără, frumoasă, avea douăzeci și doi de ani și undeva, în Franța, o aștepta un logodnic. De ce plecase, habar n-avea ! Credea că războiul este un lucru care o va schimba. N-o plătea nimeni, îi dădeau numai să mănînce. Într-o dimineată intraseră printr-o vitrină spartă într-un magazin de pe strada Carlos V, și el o rugase să-și aleagă o rochie. Erau cîteva rochii puse pe niște manechine. Trecătorii îi priveau și nu se mirau de nimic. Nu fura nimeni. Puteai să-ți alegi ce vrei pentru că obiectele nu mai aveau nici o importanță. Pe cine iubea Solange atunci, la Madrid, în hotelul *Highlord*, sau *Palace* ? Se gîndea ea atunci la logodnicul ei care muncea undeva, într-un birou, într-un oraș de provincie și citea indiferent ziarele cu corespondențele de pe frontul Barcelonei sau Madridului ?... Marea comediană, Viața !

— Cînd ne mai vedem ? întrebuse Irène-Nathalie.

— Știu eu ?

— Mîine ?

— E prea devreme.

— Atunci săptămîna viitoare ?

Armand o privise, bătînd-o ușor pe obraz și spusese :

— Poate, Irène. Cine știe ?...

IX. Arhive secrete

ULTIMELE MINUTE ALE PARTIDEI VENUS-UNI-
rea Tricolor din cadrul Cupei Reîntregirii se scurgeau lent, fără ca vreuna din echipe să reușească să mai marcheze vreun gol. Lumea începuse să plece plictisită, prelingîndu-se pe lîngă plasa de sîrmă către Ieșiri. Se mai auzea din cînd în cînd vocea spartă, dogită de băutură a lui Teodoru Chibrit, asul galeriei *alb-negri*-lor :

— Trage, mă ! Ce, ai picior de lemn ? Ia te uită la el, a mîncat gras aseară !

Doamnele de la tribuna principală, în rochii de vară, albe, transparente, sub care purtau furouri de mătase milaneză, își ascundeau surîsul după evantaiele pe care le scosese din poșetele micuțe. Ele veneau la meci pentru ca să se mai distreze puțin sau să-și însoțească soții, morți după sportul cu balonul rotund. Într-un colț al tribunei, domnul Calomfirescu discuta cu Armand, privind din cînd în cînd la fazele din teren.

— Ce spui, dragă, de defecțiunea italiană ? Aștia de cînd îi știi o țin din înfrîngere în înfrîngere. I-au bătut abisinienii în '36, la Stalingrad ce să mai vorbim, că ei au făcut gaura aia prin care au ieșit rușii și au ajuns pînă la Harkov. *En guerre comme en amour pour en finir il faut se voir de près...*

Armand privea către peluza populară, căutîndu-l din priviri pe Colonel, care ar fi trebuit să se afle în colțul din stînga pe rîndul al treilea, cu un coif din hîrtie de ziar pe cap. Identificarea se făcea greu pentru că se afla departe de peluză și mulțimea de bărbați în cămăși îl

deruta. Din zece, opt aveau coifuri de ziar pe cap și era destul de dificil să le distingi fețele dincolo de ochelarii de soare sau de umbra pe care o lăsau pe față apărătorile improvizate. Îi răspunse domnului Calomfirescu, căutînd să abată discuția de la chestiunile politice în care nu prea se angaja din motive binecuvîntate :

— În ce mă privește, te rog să mă crezi, domnule Calomfirescu, mi-este indiferent cine va ieși învingător din acest război. După cum știi, în afară de cursele de cai și de femei, nu mă interesează nimic.

— A, dumitale îți convine, te cred și eu. Ai rude mari, împărătești. Se termină treaba aici, te duci în altă parte. Are grijă domnul Tismana să te trimită undeva, la vreo legăție. Dar noi, domnule, noi ce facem ? Că vin bolșevicii !

— Războiul mai poate continua cîțiva ani bunișori. Nemții nu se lasă ei bătuți, așa, cu una cu două. Dar mai bine, ia spune, domnule Calomfirescu, cum mai merg afacerile ?

— A, destul de prost ! Pe cîtă vreme anul trecut mergeau excelent, acum toată lumea stă în rezervă. De cînd s-a rupt frontul la Stalingrad, sortii s-au întors. Fiecare se face că plouă, strînge pentru zile mai bune. Suedezii mei, ăia cu drumurile, au devenit deodată foarte prudenți. Își cultivă fiecare grădina și se uită peste gard la vecin. În sfîrșit, n-o să mor eu din chestia asta. Vorba dumitale, războiul nu se va termina așa de repede și timpul lucrează pentru noi.

Armand îl identificase pe Colonel. Probabil că nu găsisese loc, era așezat în rîndul patru și avea un coif pe care se vedea de departe manșeta ziarului *Curentul*.

Jucătorul Humis de la *Venus* ratase un „16 metri“ și Teodoru Chibrit se ridicase iar în picioare, urlînd cît se putea de tare :

— Ce mi-ai făcut, Cuștica ? vedea-te-aș în pardesiu de lemn, cu pălăria peste el, cu pantofi noi cu panglicuță și la hopuri să dai din cap și să te faci că nu cunoști pe nimeni !

Tribuna izbucnise în hohote uriașe de rîs. Celebrul cabotin de-aia venea la meciuri, ca să-și plaseze butadele cu vocea lui de cîntăreț de operă. Scorul rămînea în con-

tinuare 2—2 și lumea se gîdea că vor urma niște prelungiri plicticoase. Domnul Calomfirescu nu mai contenea să se căineze.

— Acuma eu vorbesc cu dumneata pentru că te afli în compania zeilor. Mai spuneți-le, domnule, să facă ceva, să nu mai pierdem bătălie după bătălie. Poate ministrul dumitale mai influențează și el, pe ici-pe colea. E și o mizerie de nu mai știm cum să ieșim din ea. Pline cu mălai, unt, nu, carne, nu ; le iau nemții pe toate. Domnul Mișu Antonescu scrie în fiecare zi la gazetă că trebuie să ne sacrificăm pentru soldații de pe front, dar nici așa ! Unde mai pui — să nu m-audă cineva —, colac peste pupăză, în toate chestiile astea Mareșăleasa umblă după decorații. Acum s-a dus peste finlandezi să-i dea *ăia Crucea libertății*. Ce-i lipsește chelului !...

Armand îl privi surizînd :

— Lasă, domnule Calomfirescu, că noi, ca să zic așa, n-avem de ce să ne plîngem. Trăim bine, domnule. Ce, dumneata n-ai carne să mănînci ? E-he, ia te uită ! Sau eu n-am ce să mănînc ? Mai greu e cu nenorociții ăștia, și-i arătă cu un gest mulțimea de spectatori care de data asta urla, ridicată în picioare :

— Gooooool !!

În sfîrșit, Cuștica Humis reușise să înscrie cu capul un gol de toată frumusețea și Teodoru Chibrit, după ce se mai potoliră urletele, lăsă să-i scape încă una :

— Încă o boabă, scumpule, și te punem în piața Victoriei pe post de statuie călare.

Mai erau două minute și partida lua sfîrșit. Acum trebuia să scape de Calomfirescu. Armand se ridică, privindu-și ceasul.

— Mă scuzi, domnule Calomfirescu, dar, cum bănuiești, mă grăbesc că m-așteaptă...

— Înțeleg, înțeleg... Eh, tinerețe, tinerețe ! *Au revoir* și omagii doamnei Tismana. Să-i spui că trebuie să ne vedem curînd. Fac eu o invitație telefonic. Trebuie să mai ieșim și noi undeva, să mai punem țara la cale, că, uite, evenimentele se precipită și să stabilim un punct de vedere comun.

Armand îi strînse ușor mîna, salutîndu-l, după care coborî grăbit spre ieșire. Pentru Colonel era mai ușor

să-l identifice, așa că, după cum se înțeleseseră, trebuia să-l aștepte undeva, pe malul Dîmboviței, spre Grozăvești. Părăsi arena, îndreptîndu-se spre *Citroën*-ul care-l aștepta în fața intrării de la *Tenis Club*. Privi în oglinda retrovizoare să vadă dacă nu are vreo *coadă* după el, și ambreă ușor. O apucă pe Știrbei, mergînd la pas pentru că arena începuse să se golească, cele cîteva mii de spectatori ieșind în șiruri și invadînd trotuarele și strada asfaltată. Făcu la dreapta, trecînd prin fața Manejului regal, și, după zece minute, stopă sub niște copaci de pe drumul prăfos care ducea spre cartierul Giulești, peste niște maidane și gropi. Pe urmă se întoarse spre Dîmbovița, pornind alene în întîmpinarea Colonelului. Se scurseseră cîteva sute de suporteri ai echipei *Venus*, discutînd sgomotos, și pe urmă cheiul se pustii. Seara de sfîrșit de august începea cu un amurg roșcat, soarele cădea undeva după colina Cotrocenilor. Un miros amărui de frunză uscată cobora din copaci. Era îmbrăcat într-un costum de flanel, ușor, larg, care-i puneă mai bine în evidență statura athletică. Îl zări de departe pe Colonel venind agale pe chei. Avea aerul unui burghez ieșit duminica la plimbare, mergînd cu mîinile la spate și numai mersul ferm trăda în el pe un vechi militar. Probabil că aruncase turcalețul acela de hîrtie care-i acoperise capul și i se vedea părul tuns scurt, perie, în stilul nemțesc.

— Bună, Armand, sau vrei să-ți spun ca la botez ? Cum merg treburile ?

— Cum să meargă ? Binișor, aș zice eu ! Ministrul e mai neliniștit. N-aș zice că pare fericit.

— De-aia te-am și chemat. Probabil că nu mai e nevoie să-ți spun că misiunea ta devine din ce în ce mai periculoasă. Și, cînd spun asta, mă gîndesc la nemți. Probabil că defectiunea italiană i-a iritat și acum sunt cu ochii pe aliații lor, adică pe noi și pe unguri. Tu știi ceva nou care mi-ar putea folosi ?

— N-am nici o dovadă sigură, pentru că Tismana e destul de prudent, nu-mi vinde toate chestiunile. Am impresia însă că, într-adevăr, se vede cu Mihai Antonescu și că, prin oamenii din streinătate, se fac niște depuneri de bani la băncile elvețiene. Am surprins cît pot eu să sur-

prind, ca să nu par că trag cu urechea, o convorbire cu Berna, cu un anume Pella, Vespasian Pella, care este omul lui. Depunerile se fac sub formă de fonduri pentru propaganda României în străinătate.

— Dar despre tratativele de pace mai știi ceva ?

— S-au pronunțat două nume : Cretzeanu, care va fi trimis în Turcia, și un anume Frederic Nanu, care tratează la Stockholm cu doamna Kolontai din partea rușilor. Tratativele au început în primăvară, dacă nu mai de mult. Se pare că ele întâmpină destule greutăți.

— Și doamna Gerda Hoffmann nu ți-a făcut nici o aluzie la toate chestiile astea ?

— Ba da. Dar deocamdată totul este foarte neclar pentru nemți. Am înțeles de la ea că la ultima întrevedere dintre Hitler și Antonescu, ca de obicei, Mareșalul i-a lăsat *Führer*-ului o impresie excelentă. Pare loial și tratativele, mai mult ca sigur, le poartă Mihai Antonescu. În numele cui, nu-mi dau seama.

— Poate regele, poate Maniu !

— A, nu ! În cercurile în care mă învîrt, am auzit alte lucruri. Aștia au alte piese. Maniu, retractil cum îl știți, face un pas înainte și doi înapoi. Nu se bagă în față, îi aruncă pe alții în joc.

— Îl cunoaștem. Toată viața a trăit din greșelile altora. Deci, bătălia se duce pe două fronturi.

— Cam așa ceva.

— Știi ce, Armand ? Am o idee. De ce să nu fim noi mai deștepți decît ei ? Din analiza situației reies două lucruri foarte clare : că doamna Gerda Hoffmann te cultivă pentru a afla ce face Mihai Antonescu și că Tismană al tău joacă cu garda închisă și vrea să-i intoxice ? Așa e ?

— Așa e.

— Dacă așa este, hai să marșăm. Nu trebuie să așteptăm ca doamna Hoffmann să te invite să devii colaboratorul serviciilor lor secrete. De data asta vom plasa noi. Îl știți pe Vasile Ionescu ? *Tehnicul* din Spania...

— Da, cum să nu !

— Ei, bine, în urmă cu șase luni, l-au prins la o rază în Franța. Probabil că se află în vreun lagăr.

— Nu înțeleg.

— Uşurel. Ministrul tău, la rîndul lui, vrea să îi asigure pe nemţi că aparatul guvernamental e în întregime devotat Mareşalului.

— Şi atunci ?

— Şi atunci, tu cînd tratezi cu Gerda Hoffmann, o rogi să-şi ţină gura, pentru că ceea ce îi încredinţezi despre Tismana este strict confidenţial şi deci *unchiul* tău, sau ce dracu îţi este, nu va avea de unde să ştie că în numele lui le ceri pe Vasile Ionescu, în schimbul informaţiilor pe care le dai...

Armand îşi frecă puţin fruntea, nelămurit de ceea ce trebuia să spună.

— Un singur lucru nu înţeleg. Cum poate să ceară un ministru antonescian pe un comunist nemţilor ? Asta nu va bate la ochi ?

— Ba bine că nu ! Dar tocmai asta este lovitura. Noi vom spune că ministrul are nevoie de acest tip periculos pentru a fi judecat în ţară şi care va „evada” probabil înainte de a intra în mîinile autorităţilor.

— Este ingenios, într-adevăr, să sperăm numai că şi reuşim.

— Se pare că ai îndoieli, Armand, dar să ştii de la mine, jocul la cacialma aşa se face. Trebuie să laşi totdeauna impresia că ai asul în mînă.

— Aşadar, eu ce am de făcut ?

— Pe ministrul tău îl prezinţi, ca şi pe Mihai Antonescu cu echipa lui, mai germanofili decît au visat ei vreodată. Nişte fanatici care s-ar bate pînă la ultima cărămidă. Doamnei Gerda îi faci o curte discretă, fără a avea aerul că doreşti ceva în mod special de la ea.

— În toată chestiunea asta, un singur lucru este nelămurit. Trebuie să cer pentru mine ceva în schimbul informaţiilor, în afară de preţul pe care, chipurile, îl ia Tismana ?

— Da, e bine gîndit. Cel mai probabil ar fi ca un om în situaţia ta să dorească nişte bani. Asta e bine şi dintr-un alt punct de vedere. Că doamna Hoffmann va crede că te are la mînă. Capeţi un profil de lichea perfectă : rudă cu Tismana, care te-a făcut om, îl vinzi pe bani nemţeşti, anvizajezi să o ştergi la momentul potrivit şi aşa mai departe.

Stătuseră destul împreună. Niciodată întâlnirile lor pe stradă nu durau mai mult de un sfert de oră. Trebuiau să se despartă.

— Atunci, dacă se mai ivește ceva nou, știi cum mă găsești. Ce-ți recomand ? Prudență, prudență, prudență...

Primul plecă Colonelul, luînd un tramvai din mers și făcîndu-i un semn scurt cu mîna.

Era aproape opt. Se inserase bine. O răcoare umedă cobora din copaci. Deschise mașina și o apucă spre saloanele Athénée-ului, în subsolul căruia sezonul de toamnă avea să se deschidă anul acesta cu o expoziție a lui Eugen Drăguțescu. Pictorul se sfătuia cu prietenii înaintea vernisajului și Evelyne nu voia să lipsească de la un asemenea eveniment, pentru că, totdeauna, la reuniunile acestea, participau oameni foarte interesați. Soția ministrului îl rugase să treacă pînă-n opt și jumătate și s-o conducă pînă acasă cu mașina, șoferul Costache fiind reținut de ministru, care avea o întrunire cu o delegație streină.

La opt și cinci cobora scările micuței săli de expoziție, auzind încă de sus murmurul unor voci bărbătești. Pe lîngă el trecu coborînd cîte două trepte un puști cu cafele de la *Athénée Palace*, ținîndu-le în panerul său portativ.

— A, iată-l ! exclamase pictorul, zărimdu-l primul. Evelyne, a venit Armand ! Dar ce bine arăți, dragă. Și anul ăsta, după cîte știu eu, nici n-ai fost la mare. De cînd cu războiul ăsta numai șmecherii mai reușesc să-și facă vacanța acolo. Apropo, ați auzit, Mareșalul a mai internat două sute cincizeci de speculanți. Ca miine îi văd pe bulevard vînzînd cravate italienești.

Armand sărută mîinile doamnelor. Erau de față Anne-Marie Țăranu, o doamnă Iofciulescu și doctorița Vătămanu, care nu lipsea niciodată de la asemenea întâlniri. Bărbații priveau aferați cum niște specialiști în înrămarea tablourilor aranjau simezele. Erau de față Ion Frunzetti, cu ochii lui vii, inteligenți, agitat, gesticulînd în jurul lui Petru Comarnescu, îmbrăcat într-o haină în carouri și trăgînd din pipă, urmat de doctorul Țuculescu, într-un

pulover vernil, slab, cu ochi de drogat. Pictorul Drăguțescu trăgea cu ochiul la Comarnescu care graseia, nefiind de acord cu aranjamentul tablourilor. Era vorba de niște peisaje în peniță de la Veneția și Roma, peisaje aburoase, fine, de o mare frumusețe, dar care-l agasau pe temutul critic plastic prin tematica lor.

— Ne-ajunge că am avut un Aurel Iacobescu anul ăsta, cu *Coloana* lui *Traiană*, cu toate cofeturile alea colorate. Voi nu mă credeți, dar am dreptate când spun că suferim de un complex de inferioritate.

— Adică ? îl provocase Ion Frunzetti.

— Păi, ce, suntem o provincie italiană ? Toată ziua bună-ziua Podul Rialto, Ducalele, Podul Aurarilor de la Florența. Drăguțescule, Drăguțescule, îl interpelă de departe, pentru că pictorul nu mai scăpa din mijlocul femeilor... *Better to reign in hell then serve in heaven...* Și mulțumit de plasarea versului lui Milton, mai trase din pipa lui care emana un fum bun de tutun.

Armand o văzu și pe Mioara Minulescu, pe care o cunoscuse în primăvară la sala O N T, unde expusese niște mozaicuri împreună cu covoarele Aureliei Ghiață. Îi sărută și ei mîna, ajutînd-o să distribuie cafelele aduse de piccolo-ul de la *Athénée Palace*.

— Sărut-mîna, sărut-mîna. Pot să vă ajut ?

— Da, cu plăcere, domnule Sachelarie. Nu v-am mai văzut de mult. După cîte îmi dau seama, ați devenit un credincios al saloanelor.

Evelyne își făcea loc printre cucoane cu un surîs ambiguu pe față.

— Ei, cum a mers ? Tot Irène, tot Irène ? Sau afacerea e clasată ?

Armand îi sărută mîna și o întrebă :

— Mai rămînem sau mergem acasă ?

— Ești grăbit ?

— Nu. Nu sunt grăbit...

Era exact pe dos, pentru că Armand îl zărise pe sculptorul Băcică, care aranja și el un tablou, suit pe o scară.

— Evelyne, nu-nțeleg nimic. Cînd s-o deschide expoziția ce-o să mai vedeți ? De ce vă adunați atîția înainte

de vernisaj ? Sculptorii își acoperă statuile cu o pînză, pictorii văd că fac pe dos.

— Of, văcarule ! Nu înțelegi că nimeni n-a venit aici pentru pictură. Mai birfim, mai punem țara la cale, ne mai vedem. Asta face parte din viața noastră.

— Și cum a mers partida de azi cu suedezul Olaf ?

— Foarte bine. Nu mai ricana atîta. Este un băiat încîntător, bine crescut, care știe să se poarte cu doamnele, spre deosebire de unii care au stat la țară și au crescut tauri.

De fapt, Armand era iritat de prezența sculptorului Băcică, care îi amintea de lucruri neplăcute. Îl măsurase cu privirile de cîteva ori. Era musculos, cu o mutră de brută, ceva între un maseur și un spărgător de pietre de cimitir. Dar, mă rog, asta le plăcea femeilor, asta aveau. Era de mirare numai că Evelyne nu trecuse prin atelierul lui. Sau nu știa el. În Bucureștii ăștia toată lumea trăia cu toată lumea fără ca asta să deranjeze pe cineva.

De ei se apropiaseră Ion Frunzetti și Petru Comarnescu, care cereau un arbitraj.

— Doamnă Tismana, vă văd des prin expoziții. Aș dori să vă pronunțați într-o chestiune controversată. Domnului Frunzetti îi place Dărăscu, deși la gazetă declară că acela se luptă cu academismul ca să nu cadă în pom-pierism. Eu nu mă omor după așa ceva, pentru că peretele nu este făcut să aducă a cavou.

— Da de unde, se amestecase celălalt, agitîndu-se în jurul grupului. Dacă vreți să știți, doamnă, ceea ce scriu la gazetă, cred și în realitate. Dar domnul Comarnescu e răutăcios. Mie-mi place Steriade. Și cu asta am pus punct. Nu e nevoie de nici un arbitraj.

Pe Armand nu-l interesa discuția lor. Pe el îl preocupa acum un individ cu ochelari negri, care-l fixa fără să se ferească dintr-un colț al salonului. Nu-și dădea seama dacă venise înaintea lui sau după el, oricum era a treia oară cînd îl vedea și nu-și închipuia că poliția are agenți atît de proști care să-l fileze atît de stîngaci. „Trebuie să fie vreun fost coleg de liceu care nu știe de unde să mă ia și nu îndrăznește să mă acosteze. Asta mi-ar mai trebui.“

— Evelyne, e opt și douăzeci. Parcă spuneai că la opt și jumătate trebuie să fii acasă.

— Da de unde ? Ți-am spus să vii să mă iei pînă în opt și jumătate. E cu totul altceva. Credeam că odată ajuns aici o să te uiți și tu puțin la desenele domnului Drăguțescu, care sunt superbe. Nu-i așa, domnule Comarnescu ?

— Admirabile, doamnă, admirabile. Cînd am fost în America — să știți că americanii au muzee foarte bune, mai bune chiar decît francezii, că de nemți ce să mai vorbim —, am căutat un astfel de desenator și n-am găsit. Ar trebui să mai ținem seama și de faptul că domnul Drăguțescu e și foarte tînăr. Cumpărați-i cîteva tablouri. Faceți o investiție bună, vă rog să mă credeți. El și cu Magdalena Rădulescu sunt cei doi pe care merg la ora de față.

— Să cumpăr cîteva tablouri, ați spus, domnule Comarnescu ? Drept cine mă luați ? De la pictori necunoscuți încă ? Nelansați pe piața europeană ? Sunt prietenă cu domnul Drăguțescu și aștept de la el, drept omagiu, să-mi trimită acasă un desen din acestea. Dacă vrei să știi, mi-am și ales o *Veneție*. Sunt sgîrcită, domnule. O spun fără rușine. Înțeleg să-mi bag banii în bijuterii. La o nevoie nu pleci cu tablourile la subțioară, ci cu niște diamante la gît sau pe degete. E o chestie veche. Armand, dă-mi brațul. La revedere, domnilor.

Pictorul Eugen Drăguțescu îi abandonase pe rămări și alergase să o conducă pe doamna Tismana pînă la ieșire.

— Sărut mîna, doamnă. Mi-ați făcut o mare plăcere și vă poftesc la vernisaj pe curînd.

— Cu plăcere, domnule, dar să știi că te ruinezi dacă mai aduni atîta lume ca să-ți spună ce tablouri să expui și ce tablouri să nu expui. Este o prejudecată. Ești prea talentat pentru ca să îi lași pe alții să te consilieze. Și nu uita ce mi-ai promis.

— Se poate ?

Îi sărutase mîna și ea îl luase pe Armand de braț.

— Atunci, domnule Sachelarie, vă aștept și pe dumneavoastră cu doamna Tismana. Poate reușiți să-l urniți și pe ministru. Știu că e foarte ocupat, dar poate-l convingeți.

— Am să încerc, doamnă, dar se lasă greu. Să știți de la mine. În sfârșit... la revedere.

Afară, în mașină, Evelyne lăasă masca ei de femeie de lume.

— Armand, spune drept, lucrurile merg prost, nu-i așa ? Mutul ăla al meu de bărbat nu vrea să spună, dar eu o simt. Treburile merg cit se poate de prost.

— Evelyne, nu te-ngrijora. Sfirșitul războiului e încă departe. Nemții nu se vor lăsa bătuti oricum. Armata lor e intactă. Într-un fel, faptul că au scăpat de italieni îi avantajează.

— Crezi ?

— Ascultă ce-ți spun.

— Poate ai dreptate. În definitiv, ce mă bag în politică ? în treburile de-astea ? Asta e treaba voastră, a bărbatilor. Însă te rog să ai grijă să-mi spui și mie cînd lucrurile vor începe să scîrșie de tot. Trebuie să-mi iau măsurile mele, nu mă pot lăsa în seama lui Puiu, care știi ce *unbefangen* este.

Ajunseseră.

— O fi venit Puiu ? Unde zici că s-a dus ?

— Nu știu exact. E ceva cu niște chereștea, cu Ministerul Transporturilor, cu niște nemți, foarte complicat...

— Și ce legătură are munca lui Puiu cu toate astea ?

— Are, că el trebuie să știe tot. Mareșalul a devenit foarte suspicios și Eugen Cristescu e numai ochi și urechi, ca să aibă ce să raporteze. Toată lumea în zilele astea se gîndește la ce va fi mîine și se fac transferuri de bani în bănci streine.

— Urită meserie v-ați ales. Știi ce, eu am să mă duc toamna asta la Domnești. Nu mi-a plăcut că americanii au bombardat Valea Prahovei. Asta e un avertisment. I-am spus lui Puiu că e momentul să se cam retragă din afaceri și să ne pregătim bine viitorul. Avem, slavă Domnului, ce ne trebuie. Tu nu crezi că m-am gîndit bine ?

— Evelyne, îl cunosc pe Puiu. Nu este omul care să părăsească jocul înainte de a trage ultimul cartuș. Tu crezi că un exil e o joacă ?

— Ia te uită ! Dar tu de unde știi toate astea ?

— Am trăit puțin în Paris și am văzut lume de toate felurile. Am cunoscut și ruși care au fugit de douăzeci de

ani din țara lor, spanioli care trăiau din te miri ce, nu e o afacere. Să nu-i invidiezi.

Evelyne îi apucă brațul.

— Știi, Armand, câteodată mă gândesc că n-am aflat mai nimic despre tine. Îmi ești mai strein ca oricare alt strein. Cum dracu se explică chestia asta ? M-am culcat cu tine și am crezut că am să mă îndrăgostesc nebunește. Ciudat lucru. Între tine și Margulius, n-a fost nici o diferență. Pură plăcere a cărnii. Dar acum mi se pare că am încurcat-o cu Olaf ăsta.

— Ce spui ?

Stăteau amândoi în mașina cu farurile stinse în fața peronului luminat de un bec albastru. Nu coboriseră încă.

— Da, așa este. Mi se pare că m-am îndrăgostit de Olaf. E un tip ciudat. Mi-e teamă că e pederast. Nici o aluzie, nici o agresiune. Ce dracu, așteaptă să iau eu inițiativa ? Și-ar face o părere foarte proastă despre mine. Pare cam molliu, deși spune că aparține unei familii înrudite cu regele Gustav. Ceva, o chestie cu Scandinavia aia a lor. E misterios, are un fel nesuferit de a fi...

— E și mai tânăr ca tine, Evelyne. Totdeauna ți-au plăcut puștii.

— A nu, măgarule ! Și te rog să nu mai îmi faci aluzii la vîrstă, că mă superi. Ce, mă găsești atît de bătrînă ?

— Nu, n-am spus asta.

— Taci.

Îi pusese mîna pe gură și-l mîngîia ușor cu degetele.

— Ce se ascunde dincolo de obrazul ăsta al tău ?

— Nimic, Evelyne. Absolut nimic. Sunt un leneș, nu vezi la ce mă complac ? Aș fi putut să-nvăț o meserie, dar n-am reușit decît să fac curte femeilor.

— Parcă spuneai că ai stat mai mult la țară ?

— *Soit-disant*. La țară, însemnau niște ferme uriașe, niște *haciendas*, unde se organizau petreceri formidabile, cavalcade, sărbători cîmpenești, cu măști, *rodeo-uri*. Ah, ce femei veneau acolo ! Și pe urmă uiți Buenos-Aires ? N-ai văzut Buenosul, n-ai văzut un carnaval, n-ai văzut stadioanele alea ale lor, uriașe, în care lumea vine ca în niște apartamente în lojile bogătașilor, cumpărate pe viață. Meciurile sunt niște pretexte. La asemenea între-

vederi se desfac căsniciile și mai schimbă și bărbații focuri de revolver între ei.

— Nu mă minți ? Chiar așa este ? Încântătoare țară ! De cînd visez să se bată doi bărbați în duel pentru mine. Dar duelul e interzis în România.

Portiera mașinii fusese deschisă brusc. Ionescu-Tismana era afară, pe peron, îmbrăcat într-un costum lucios, de alpaca, privindu-i cu o curiozitate ciudată.

— Ce naiba făceați voi în mașină, aici ?

— Ce să facem ? îi răspunse Evelyne. Armand tocmai îmi povestea ce viață e în Argentina aia. Cum se împușcă bărbații unii pe alții din cauza femeilor. O nebunie...

Coboriseră amîndoi din mașină și se îndreptaseră toți trei spre intrarea casei. Mașina ministrului se afla în spațele lor cu ușile deschise. Tismana îi spuse șoferului Costache :

— Și nu uita : mîine la prînz, facem un drum la Snagov.

— La Snagov ? reluase Armand. M-am întîlnit astăzi la meci cu domnul Calomfirescu. V-a transmis omagii la amîndoi. Spune că vrea să vă invite pe amîndoi curînd, să mai stați de vorbă.

— Ia te uită, ai fost la meci ! se mirase Evelyne. Parcă mi-ai spus că mergi la meci, dar nu te-am crezut. Acum ai și un martor. Ce dracu vă place vouă la meciurile astea ?

— Ce să ne placă ? Aleargă douăzeci și doi de inși după o poarcă de aia de piele s-o bage într-o plasă. Parcă tu cînd te duceai la rugby, de ce te duceai ?

Tismana devenise sarcastic pe neașteptate. Nu spunea niciodată direct ce avea de spus. „Acum o să găsească ceva care nu merge, ori o să-i spună Evelynei că s-a fardat prost, ori că i-a ieșit un rid la gură, mai mult. O să avem de furcă cu el astă-seară. Probabil că e gelos și pe mine. Cine știe ce-și închipuie că făceam noi în mașină. Asta se-ntîmplă totdeauna cu afemeiații. Sunt cei mai geloși bărbați.“

— Urci pînă la mine, Armand ? Am de discutat cu tine niște chestiuni.

— Da, domnule ministru.

— Voi ati mîncat ceva pe unde ați fost ?

— Da de unde, rîse Evelyne. Am fost la expoziția lui Drăguțescu, la Athénée, și nu ne-a dat decît o cafea.

— Dar ăsta cine mai e ?

— Ei, nu că mă exasperezi, Puiule ! Cum, cine e ? Ai mai fost la o expoziție de-a lui, de-abia te-am tîrît. Băiatul ăla talentat, care are o bursă în Italia. Se poate să-l fi uitat ? Mi-a promis o *Veneție* admirabilă.

Tismana îi privea pe amîndoi, bănuitor din nou. Meci de fotbal, domnul Calomfirescu, expoziție, acum, vara, la sfîrșitul lui august, noaptea...

— Evelyne, ar trebui să-i spui ministrului că e vorba de pregătirea unei expoziții care se deschide abia peste cîteva zile.

— Ei, ia te uită, trebuie să-i dau justificări ? Ce, eu îl întreb dacă a fost într-adevăr la club cu nemții ăia ai lui ? Pe mine să mă scutiți de chestiile astea. Mă duc să mă desbrac. Masa, peste o oră, vă rog să nu vă lungiți discuția mai mult, că nu vă aștept. Astăzi servitoarele sunt învoite. O s-o rog pe Marcela să ne servească, dacă o vrea, că a început și asta să strimbe din nas.

Peste un sfert de ceas se afla în cabinetul ministrului, care își pusese halatul. Semn rău : ori că o să pre-
texteze o migrenă, și n-o să coboare la masă, ori se va prezenta astfel, în halat, și Evelyne o să se înfurie, pentru că la ea chestiunile astea nu mergeau. Chiar seara, la cină, bărbații trebuiau să se prezinte cu cravată la gît.

— Stai, făcuse ursuz Tismana.

Răsfoia niște dosare cărora parcă nu le mai dădea de cap.

— Am mîine o întîlnire foarte grea. Aș vrea să citești la noapte și tu dosarele astea care conțin niște copii după niște afaceri destul de încurcate. Ultima oară mi-ai prezentat dosarele lui Duțescu, chestia aia cu Popescu-Grivița, cu conservele, să știi că actele nu erau puse la punct cum trebuie...

„Începe, își spuse Armand. Este limpede că este gelos pentru că m-a găsit cu Evelyne în mașină.”

— Nu spui nimic ?

— Știți bine că nu vreau să vă nemulțumesc niciodată. Și îmi închipuisem că dosarul acela era pus la punct. Dar dacă spuneți că nu era așa, vă cred. Probabil că e vorba de vreo neglijență a mea. Poate mi-l restituiți și o să văd despre ce este vorba. N-aș vrea ca lucrurile să rămână încurcate.

Armand știa cum să-l dezamorseze. Trebuia răspuns tare, precis. Îl văzu cum se încruntă.

— Ei, poate m-am înșelat eu, să mai verificăm.

„Dă înapoi, n-are curaj să mă înfrunte. Totdeauna trece peste chestiune, ca să nu-l enerveze și mai tare. Trebuie să-i las impresia că a câștigat tot el.”

— Cum vreți dumneavoastră. În ce mă privește, să știți că nu vreau decât să vă fiu agreabil.

— Ei lasă, lasă, Armand, acumă faci un cap de țară din chestia asta. Spune mai bine cum a fost la meci. Cine cu cine a jucat. „O să mă controleze mâine cu ziarele, are el un cui pe mine.”

— Dar de când vă interesează fotbalul ?

— Ei, să nu crezi că sunt chiar așa de ageamiu. Am fost prieten cu Gavrilă Marinescu. Țsta era mort după fotbal. Avea un club...

— *Venus*.

— Da.

— Ei, chiar la meciul *Venus—Unirea Tricolor* am fost, dacă vreți să știți. Vă interesează și scorul ?

— A, nu, dragă ! Să știi că nu mă pricep deloc la fotbal, dar admit că este un sport care poate să-l pasioneze pe un om ca tine.

„I-a trecut cheful să mă mai cerceteze, dar mâine tot o să se uite în *Gazeta sporturilor* dacă *Venus* a jucat cu *Unirea Tricolor*...”

— Mai bine să-ți spun despre ce este vorba în convorbirile pe care le vom purta mâine cu niște domni pe care-i cunoști. Nu știu dacă pe toți, dar aș vrea ca ei să nu mă tragă pe sfoară.

— Despre ce este vorba, domnule ministru ?

— Dragul meu, războiul începe să meargă prost. Nemții repetă figura din 1918, vorba lui Raoul. Trebuie să mă

gindesc la viitor. Probabil că Evelyne a discutat și ea cu tine despre chestiunea asta.

— Da, pare foarte îngrijorată.

— Nu-ți ascund că situația este serioasă. Oamenii în care aveam mare încredere își cam fac bagajele, dar asta rămîne între noi. Trebuie să mă gîndesc și la mine, la nevastă-mea și chiar la tine.

Își freca tîmplele și își lăsase ochelarii pe birou. Avea o figură obosită. Începutul acela de chelie, părul alb de la tîmple, privirea stinsă, obosită arătau un început de decrepitudine. Ce ciudat lucru, cît se schimbase de la plecarea lui Diby Necșești ! „O să se redreseze el, îi trece, dar deocamdată arată prost. Femeile îl țineau. În urmă cu cîteva luni, avea încă un aer cocoșesc, de cuceritor, de bărbat căruia nu-i rezistă nici o femeie. Și acum, iată-l. Energia din priviri s-a stins, îți vine să-i plîngi de milă. A, nu, nu e prăbușit încă. Unor oameni ca el, acest lucru nu li se poate întîmpla atît de ușor. Ei mai pot înota împotriva curentului. Se bat, nu renunță la ceea ce au cîștigat.“ Știa că de la plecarea acelei femei se mai încurcase cu vreo cîteva. Ele se aflau pretutindeni, dar el alegea greu. Îi plăceau cele inteligente și nu le schimba decît cînd se simțea amenințat. A trăi cu mai multe deodată i se părea un sport pentru ușuratici. Acum însă, se vede că nu găsea ceea ce-i trebuia : soprana Valeria Cerchez de la *Opera Română*, o studentă la *Belle Arte*, doctorița Chelbeșiu, femeie măritată, dar care, ca și Diby Necșești, nu-și ascundea aventurile. Acea care trebuia să ocupe locul nevestei industriașului nu se ivise încă. Era nervos, nu-i mai plăcea să stea multă vreme într-un loc, îi trecea lui afacerile mai importante, pe care însă el nu le putea rezolva, neavînd toate datele. Așa încît trebuia să-l plictisească mereu, cerîndu-i detalii, și asta îl enerva și mai mult. Probabil că și situația generală a războiului contribuia la starea aceasta, din care nu mai reușea să iasă.

— Așadar, dragul meu Armand, mîine ne vedem cu mai mulți oameni, pot să ți-i și spun : E vorba de Popescu-Grivița, de Calomfirescu, cu care zici că te-ai întîlnit azi, și care nu știa că voi veni cu tine, pentru că ți-ar fi spus, o să fie de față și doctorul Aurelian, juristul de la Ministerul Minelor, Teodor Protopopescu de la Ministe-

rul Româнизării, colonelul Timoc, procuror-general la Curtea Marțială... Pe ăștia probabil că nu-i cunoști.

— Ba da. În afară de doctorul Aurelian.

— O să mai vină și generalul intendent Obrogeanu, de la *Serviciul Capturi*, inginerul Vasile Ciolac, director general în Ministerul Transporturilor, și Carol Nédelcovici de la *Societatea Transnistria*. Dar, în sfârșit, o să vedem noi cine mai vine. Vom fi între ai noștri, oameni cu care am lucrat.

— Și atunci cu dosarele astea ce să fac ?

— Sunt copiile unor acte oneroase, pe care dacă cineva le citește își dă seama de anumite lucruri pe care te rog să mi le notezi cu atenție, pentru că, dacă nu ne înțelegem, să le întocmim un *aide-mémoire*, care o să-i facă să le vină mințile la cap.

— Înțeleg, domnule ministru.

— Sunt cam multe pagini de citit, dar tu ești băiat deștept. Miroși numaidecît unde e *hic*-ul.

Se ridicase în picioare și se învîrtea în jurul biroului cu mîinile la spate. Umerii începuseră să i se strîngă. Parcă începuse să scadă. Era o senzație ciudată pe care nu și-o putea controla. „A început să aibă un mers de om bătrîn“, gîndi Armand. „Ce repede trecem pragul nevăzut al vîrstelor !“

— Și cu Drăguțescu ăsta ce e, dragă ? Evelyne zice că i-am văzut o expoziție. Știi bine că nu mă omor după pictură. Acum vreo patru ani, nebuna mi-a adus un tip din ăștia, vara, la Domnești. L-am instalat, i-am dat o odaie luminoasă, ba mi-a venit și cu nevastă-sa. Dar mitocanul, nu : că de ce stă el laolaltă cu slugile ? Că de ce nu l-am invitat în conac, vezi bine. Nu-ți mai spun că mi-a cerut optășpe mii de lei pentru un portret, ceea ce pe vremea aceea era o sumă colosală. Că are nevoie de uleiuri de la Paris pentru că vrea ca arta lui să dăinuie și, vezi bine, dacă picta cu uleiuri de astea nemțești care sunt pe piață, îi cădea nasul. În sfârșit, mai dă-i încă zece mii pentru culori, plus de două ori cîte optășpe mii — pentru că mi-a pictat-o și pe Evelyne —, m-a scos la cincizeci de mii. O lună întreagă ne-a chinuit, și pe mine, și pe mătușă-ta, de credeam că nu mai scăpăm. Pînă la urmă, ce zici ? Pe ea a făcut-o Șașie, iar eu se-

mănam cu Mussolini. Nu știu, ți-am arătat eu ție tablourile astea, că le țin în pod, la Domnești ? Nu ți le-am arătat. O să vezi ce bătaie de joc. Te iei cu miinile de păr. Și pe deasupra mai era și mitocan. Pupa mîna servantelor.

Armand îl urmărea cu atenție. „Acum mi-o zice și mie.“ Începuse să-l cunoască bine. Se disimula, o lua pe departe și, cînd nu credeai, ți-o servea. Era prea bine crescut pentru a-ți aminti sau a face o aluzie la faptul că se trăgea dintr-o familie veche, dar poveștile astea cu pictori care sărutau mîna servantelor erau o aluzie indirectă la relațiile dintre ei doi. Rudă-rudă, dar el, Armand, era, înainte de toate, secretarul său ; în chestiunea asta nu intra faptul de a-i face curte nevesti-si, chiar dacă aceasta era matusa lui. În sfîrșit, voia să stabilească dacă tot ce i se spusese era adevărat.

— Nu mi-ai spus ce-i cu Drăguțescu ăsta, dragă ? E ceva de capul lui ?

— Domnule ministru, știți bine că mă învîrt în lumea lor. Pictorul are o reputație bună ; dacă ar fi să ne luăm după cele ce spun specialiști ca domnul Comarnescu, înseamnă că Evelyne are dreptate.

Ionescu-Tismana nu era satisfăcut de răspunsul lui Armand, asta era limpede, așa că lansă o invitație, să vadă reacția celuiilalt.

— Să-l chemi duminică pe la noi, să stăm de vorbă. În ce mă privește, habar n-am de pictură. Asta e compartimentul Evelynei. Dar dacă voi spuneți că face parale, e bine să ni-l apropiem.

Ceea ce trebuia să facă, făcuse și, ca să nu-l concedieze pe Armand, subliniind în felul acesta indispoziția pe care i-o crease, spuse :

— Să sun, să te ajute Marcela să-ți iei dosarele ?

— A, nu, nu-i nevoie !

— Atunci să-ți fac o cafea ?

— Nu, că dacă mă gîndesc bine, acum ne va chema Evelyne la masă.

— E adevărat. Uitasem. Numai că eu n-am nici un chef să mănînc. Am început să mă îngraș și seara trebuie să mai renunț.

Asta însemna că ar fi trebuit să renunțe și el să mănînce, pentru că l-ar fi indispus să știe că mănîncă singur

cu Evelyne. În sfârșit, lucrurile îl plictiseau destul, dar n-avea ce face. Începu să strângă dosarele și să le care în camera lui. Înainte de a se despărți, Tismana îl mai întrebă o dată :

— Într-adevăr e atât de interesant în Argentina ? Să-mi povestești și mie odată, că sunt tare curios. Vezi, mă iau cu treburile și nici măcar nu te-am întrebat cum ai trăit, cum trăiești, dacă ești mulțumit la noi ? Cred că mă-nțelegi.

— Da. Vă înțeleg foarte bine, domnule ministru. Îmi permiteți să mă retrag, e destul de târziu. Bună seara.

— Bună seara. Și nu uita să iei masa cu Evelyne, să n-o lași singură. Spune-i că mai am ceva de lucru și că am început să-i urmez sfaturile. De mâine să știi că mă apuc de gimnastică...

Vila de pe malul lacului Snagov fusese pe vremuri a ministrului Iamandy : două nivele, un uriaș *living-room* care dădea spre o terasă de piatră care cobora într-o pantă ușoară spre lac. Când bătea vântul, valurile începeau să spele dalele de piatră cu o mișcare lentă. În jur, o pergolă de gazon englezesc, cu tufe de trandafiri cărămizii, care își lepădau ultimele petale pe iarbă. Un debarcader de lemn smolit, câteva alei bine pietruite, sălcii noduroase, muceзите, aproape putrezite, aruncându-și crengile spre apă. În fața căminului, câteva gheare țigănești de fier și cițiva butuci care nu erau aprinși niciodată pentru că vila se încălzea cu gaze. Două vase chinezești și o podea de cărămidă arsă, zgrunțuroasă, pe multe, acoperită de o uriașă cergă vînătă care mistuia pașii, o masă florentină, câteva scaune de piele și două fotolii în dreapta și stînga imaginarului foc. Pe pereții albi, minăstirești, câteva tablouri de Iser și Petrașcu, un peisaj de la Tirgoviște, o natură moartă, o *Odaliscă* și un *Balcic* încălzeau puțin recea încăpere. Ferestrele mari, cu geamuri glisante, lăsau să pătrundă aerul de toamnă ce abia se încropea venind dinspre lac și aducînd un miros de nămol și stuf uscat. Perdelele de mătase, ușor îngălbenite de soare, erau umflate și păreau uriașe baloane care înaintau și se retrăgeau spre interior, cu un fișit abia auzit.

Gazda, doctorul Aurelian, îmbrăcat în pantalon alb de tenis, în pulover pe gît, de lină în aceeaşi culoare, bronzat, cu ochelari de soare, aranjase masa de jos pe terasă, pregătise gustările şi băuturile şi privea din cînd în cînd ceasul de la mină. Oaspeţii, de obicei punctuali, nu se iviseră, întîlnirea se stabilise pentru ora unsprezece. Era o zi însorită, nu prea fierbinte şi, la nevoie, ar fi putut să lase perdeaua vîrgată pe rulmenţi. Îi era sete, luase cu o seară înainte o masă copioasă la *Clubul Miliardarilor*, cu doi diplomaţi şi cu un coleg de la minister, mîna lui dreaptă. Avea cincizeci şi cinci de ani, era neînsurat, vara locuia la Snagov, venind cu automobilul la minister cam pe la nouă şi întorcîndu-se spre seară pe la orele şase. Slab ca un ogar, cu un trup de sportiv, unul din acei bărbaţi cunoscuţi în Bucureşti pentru performanţele lor amoroase, îşi supraveghea cu gelozie silueta, cîntărindu-se în fiecare dimineaţă, jucînd tenis de la şapte dimineaţa pînă la plecarea la birou cu un puşti, numit Vîziru, care avea să devină mai tîrziu un campion în acest sport.

La intrarea dinspre şosea se auzi un clacson. Venea, probabil, Popescu-Griviţa. El era cel mai grăbit. Avea o maşină *Dodge* de culoarea fisticului, cu care o plimba în ultima vreme pe Marie-Jeanne, fosta iubită a lui Tismana. *Living-room*-ul dădea spre un peron acoperit, către care se îndreptă doctorul Aurelian în întîmpinarea oaspetelui. Maşina avea capota lăsată şi la volan, cu minuşii galbene de căprioară, ochelari de soare, părul uşor încreţit, un trup puţin cam îngroşat, nu prea înalt, cu un mers greoi, dar ţanţoş, Popescu-Griviţa îl saluta cu şapca pe care o purtase probabil pe drum, o şepcută englezească în carouri, silindu-se să pară vioi, optimist şi arătînd că îi face plăcere să se afle aici.

— A mai venit cineva ? întrebă noul sosit, strîngînd mîna doctorului Aurelian.

— Încă nu.

— Bănuiesc că e o treabă serioasă dacă ministrul ne-a convocat.

— Cît se poate de serioasă. Nu citeşti ziarele ? Te-am chemat mai devreme cu cîteva minute pentru ca să te

rog să le șoptești celorlalți să-l lase să câștige la joc. Asta îi va schimba umorile. Nu-mi place cum arată în ultima vreme.

— Am înțeles. Dacă te gîndești bine, are și de ce să fie îngîndurat. Păi, nu? Știm cu toții unde lucrează și ce-a mai făcut.

Doctorul Aurelian îl conduse în *living-room*, arătîndu-i un fotoliu.

— Șezi. Bei ceva?

— Alcool, nu. Dacă ai, o oranjadă, ceva. Mai trebuie să rezolv o mulțime de treburi astăzi și n-aș vrea să-mi fie capul greu. Despre ce crezi că o să discutăm?

— Știu eu? O să vedem. Puțină răbdare. Probabil că e vorba de niște măsuri de acoperire.

Doctorul Aurelian trase de un cordon aflat în apropierea căminului și, de undeva, din extremitatea cealaltă a *living-room*-ului, apărură un bărbat în vîrstă, care întrebă politicos:

— Ce doresc domnii?

— Două oranjade, Basile. Dar cu gheață să fie, că e cald al dracului.

De-afară se auzi clacsonul altui automobil.

— Asta-i Calomfirescu, zisese doctorul Aurelian. Și-a cumpărat bași de la Florența. Cît dracu o fi dat pe goarna asta care chiorlăie ca pisicile în săptămîna brînzei, nu știu. Mă duc să-l întîmpin. Dacă vrei, citește ziarele, sunt pe masă, dar sosim imediat.

În fața peronului se opri *Ford*-ul *gris* al industriașului, o mașină matusalemică, tip '29, cu cauciuc pe aripă și parbriz uriaș, cu canapele de piele, pe care Calomfirescu trona ca un arhiepiscop în fața volanului înalt. Cu pălărie moale, neagră, într-un costum de asemenea negru, cu vestă, cămașă albă, cravată argintie, pantofi de lac, industriașul părea un diplomat de modă veche, îmbrăcat după moda *Chamberlain* din 1937. Batistă albă la buzunarul de la piept, revărsată neglijent sub rever, mai lipsea un baston de trestie, dar coborîrea solemnă de pe scara înaltă a *Ford*-ului întregi senzația de putere pe care voia s-o sugereze Calomfirescu în toată ținuta.

— Bună, bună, ce faci, dragă ? Ce spui de vremea splendidă ? ! Ah, unde sunt vremurile de altădată. Pe vremea asta eram la Corfu sau la Rhodos. Dar chip de mai pleacă undeva cu războiul.

Își strînseră mîinile. Industriașul îl bătu ușor pe doctorul Aurelian pe umăr și întrebă :

— Ești singur ?

— Nu. A venit mai devreme urmașul prințului Stirbey.

— A, înțeleg. *En affaires, l'argent est le vrai titre de noblesse.* Ce face micuțul producător de ghiveci călugăresc ?

— E bine-*merci*, a cerut o oranjadă și citește ziarele.

— Știi ce, dragă doctore Aurelian, dumneata, ca ardelean, crescut în educația imperiului chezaro-crăiesc, trebuie să mă înțelegi. Tipul miroase a carne de cal, mi-e dezagreabil.

— E bună, zău că e bună. Hai să intrăm înăuntru, să nu creadă că avem secrete față de el.

Intrară. Popescu-Grivița se ridică din fotoliu și strînse mîna inginerului Calomfirescu.

— Îmi pare bine că vă văd.

Pe urmă începură o conversație despre evenimentele zilei, în care subiectul era Stelian Popescu.

— Ați auzit ? *Crapul* e-n doliu, zisese doctorul Aurelian.

— Asta ce mai e ? întrebasesc industriașul.

— Păi, n-ați auzit ? A murit Timoleon Pisani, omul lui. Ala cu gramatica.

— Ei, nu mai spuneți ? se mirase Popescu-Grivița, pe care gramatica nu-l interesase niciodată. Și de ce ar fi atît de trist domnul Stelian Popescu pentru treaba asta ?

Domnul Calomfirescu o luă din sbor :

— Dar, domnilor, se cunoaște că n-ați mirosit viața gazetărească. Ala, Timoleon Pisani, grec-grec, dar s-apucase să ne învețe limba română. Așa pățesc toate națiunile bătrîne, și noi, ca și francezii, suntem o națiune bătrînă. Nu știu dacă vă este cunoscut că de sintaxa franceză se ocupă cel mai mult evreii, iar la noi, după cum vedeți, grecii.

Basile intrase cu o carafă mare de oranjadă, în care erau viriți bulgări de gheață și cu mai multe sonde pe care le purta pe o tavă de argint. Solemn, bărbierit la singe, cu o gură desgustată de actor în preajma pensi-onării, cu părul grizonat, în fracul alb al lacheilor de casă mare, cu papion și mînuși de ațică albă, turnă fie-căruiă cîte o oranjadă și așează în preajma celor trei cîte un pahar aburit, după care se retrase discret.

— Nu, că-i bună, spusese, rîzînd cu gura pînă la urechi, Popescu-Grivița. Ca să vedeți, domnilor, habar n-a-veam de chestia asta, că de sintaxa franceză se ocupă evreii !

Se auzeau fișiturile cauciucurilor mașinilor care so-seau una după alta. Apărură pe rînd Teodor Protopopescu, generalul intendent Obrogeanu, colonelul Timoc, inginerul Vasile Ciolac, Carol Nedelcovici și, în sfîrșit, Ionescu-Tismana cu Armand Sachelarie, secretarul său. În *living-room* umezirea crescuse, procurorul general de la Curtea Marțială le spunea tocmai ultima anecdotă cu Mareșalul și cu Ică, anecdote pe care le culegea din sala Tribunalului unde se judecau cazurile de urgență pentru ultraj adus „Conducătorului” Statului. Se făcea haz enorm, valetul Basile începuse să aducă *whisky* și *brandy*, gustările aveau să fie servite mai tîrziu, în timpul jocului. În centrul cercului se afla Ionescu-Tismana, îmbrăcat într-un costum alb, de buret, ascunzîndu-și o ușoară acreală pe care și-o deghiza din ce în ce mai greu și privind din cînd în cînd spre secretarul său, care îi inventaria pe cei din jur fără să arate vreo curiozitate specială, păstrînd un aer absent, subaltern, nu slugos, dar cu o atenție potrivită rolului său. Se discută în trecere despre regina-mamă Elena și ultima ei vizită la Florența, despre vila sa intitulată *Dacia*, lucru care nedumerea pe cei care îl ascultau pe ministru, deținătorul acestor detalii. Pe urmă se trecu la ofensiva navală germană din Marea Nordului, la ultimul film al Christinei Söderbaum și, cînd spiritele se mai încălziră cu ajutorul băuturilor, doctorul Aurelian invită pe toată lumea pe terasă, coborînd perdeaua tîr-cată, care așternu o umbră plăcută deasupra mesei de joc.

Armand, care asista pentru prima oară la o astfel de reuniune în casa doctorului Aurelian, inventariă pregăti-

rile făcute de gazdă, care instală în mijlocul mesei un săculeț în care se aflau semințe de dovleac, al căror rol nu-l înțelegea încă. Se juca de fapt *Trente et Quarante*, dar el nu avea de unde să știe lucrul acesta decât la sfârșit, cînd Ionescu-Tismana, care avea să cîștige în acea zi o sumă importantă, îi explicase secretul insolitelor monede de schimb. Fiecare sămînță reprezenta a zecea parte dintr-un cocoșel. Jucătorii își luau din săculeț treizeci, patruzeci de semințe, ceea ce însemna trei sau patru sau cinci cocoșei care erau depuși în Bancă, fiecare sămînță reprezentînd o miză care se dubla sau se tripla. În cazul că vreun pierzător lichida suma avută la el, se retrăgea, făcînd altuia loc la masa de joc. Grămăjoarele de semințe circulau de la jucător la jucător și, în final, cîștigătorii schimbau, restituind semințele, originalele jetoane de joc, pe cocoșei. Era un sistem inventat de doctorul Aurelian, care povestea că metoda era importată din lumea liceenilor ardeleni, și anume de la seminarul de la Blaj, unde jocul de cărți pe bani era interzis de canoanele bisericești. De fapt, era și un mijloc discret de a camufla mizele ridicate ale partidelor, întrucît un intrus n-ar fi văzut pe masă, în timpul jocului, decât nevinovatele semințe de dovleac, trecînd dintr-o mină într-alta.

Partida, perfect trucată prin înțelegerea generală, începea să contureze un cîștig net al ministrului, a cărui grămăjoară de semințe începea să crească. După un timp, îl invită și pe Armand, dar el refuză, declarînd că nu cunoaște nici un fel de joc de cărți și, chiar dacă ar fi cunoscut, ar fi evitat să înfrunte niște jucători atît de buni. De fapt, partida trebuia să le înlesnească într-un fel mai agreabil convorbirea care urma. Mînuind cu dexteritate cărțile de joc, amestecîndu-le și aruncîndu-le pe masă, împărțindu-le sau urmărind mizele puse în joc, Ionescu-Tismana, care în asemenea împrejurări se simțea cel mai mare în grad social în fața celorlalți, căpăta o ușoară aferare în glas și expunerea lui începea să aibă în ea ceva teatral, destul de bine cenzurat, dar nu într-atît încît să nu sublinieze faptul că ceilalți se aflau în fața celui mai introdus în afacerile guvernanților.

— Domnilor, nu vă ascund că situația este destul de complicată, că afacerile care ne leagă de multă vreme vor trebui tot mai mult să capete un aspect convenabil...

Pentru o ureche virgină în ce privește afacerile, cum era aceea a lui Armand, acest cuvânt, *convenabil*, nu avea toate sensurile pe care le avea pentru ceilalți.

— Domnule ministru, nu înțeleg ce vreți să spuneți, îi replică Calomfirescu. Știți doar că, în ce ne privește, am luat toate măsurile. Acum, față de toți ceilalți, nu mă ascund, că ne cunoaștem de mult, cum n-o să mă ascund nici față de domnul Sachelarie care, din moment ce se află aici, înseamnă că este familiar cu problemele. Păstrarea legalității a fost prima condiție a afacerilor noastre.

— Da, da, e adevărat. Avem un corp de juriști, între noi se află și un magistrat, dar știți cum este. Pe cel ce cîștigă nu-l controlează nimeni, pe cel ce pierde toată lumea îl bănuiește. Nu mă îndoiesc că dumneavoastră ați luat toate măsurile, dar eu vă previn că alții ar putea să fie mai acerbi, mai curioși. Și atunci ar apărea unele fisuri. La drept vorbind, după cum știți, s-au primit plîngerii la Mareșal, pe care abia am putut să le sting, în ce privește conservele duminale, domnule Popescu-Grivița.

— Conservele *noastre*, domnule ministru. Ce vedeți rău în asta? Așa cum binevoiți a ști, eu primesc carnea de la domnul general intendent Obrogeanu, și-mi fac datoria. Soldatul trebuie hrănit cu orice preț, domnule ministru.

— E adevărat, dragul meu, dar e cam mult cal.

— Și ce, calul nu e un animal curat? Dacă vreți să știți, în Franța și Anglia e carnea cea mai scumpă. Numai la noi există prejudecata că porcul — care este, să mă iertați, cel mai murdar animal — e cel mai căutat.

— Bine, bine, dragă, dar e vorba de cal mort! De cadavre de cai.

— Orice carne pe care o furnizăm a fost mai înainte un cadavru. De la Moise se știe chestia asta.

Toată lumea izbucnise în ris. Popescu-Grivița era înduioșător.

— Domnule Popescu-Grivița, asta poți să ne-o spui nouă, dar să știi că Mareșalul n-are umor deloc. Ții minte ce greutate a avut domnul Calomfirescu cu fortifi-

cațiile Carol al II-lea. La ce anchete și paraanchete a fost supus și cum abia am putut să-l salvăm pentru că ne cunoaștem de atîta vreme.

Popescu-Grivița trîntise o carte pe masă :

— Dar, domnilor, se uită acțiunea mea patriotică. Eu am livrat nemților cal mort în loc de porc proaspăt. I-am sabotat, cu alte cuvinte. Sper că se va ține seama de asta, nu ? Așa, dacă suntem dispuși să uităm meritele unuia și altuia, unde o să ajungem ?

Rîsetele jucătorilor acoperiră ultimele cuvinte ale urmașului fabricii prințului Stirbey.

— Cu dumneata nu-i de glumit, domnule Popescu-Grivița. Am să te propun să fii decorat. M-ai convins.

Valetul Basile mai adusese un rînd de *wisky*-uri, din care luă un pahar chiar doctorul Aurelian care nu prea bea dimineața. Într-adevăr, umorile ministrului se schimbau. Ionescu-Tismana părea din ce în ce mai bine dispus.

Doctorul Aurelian, care era cel mai apropiat dintre toți de Ionescu-Tismana, îl abordă mai prietenos :

— Dragă Puiule, bănuiesc că de-aia ne-ai strîns aici, ca să ne previi asupra unor chestiuni care ne privesc pe toți.

— Chiar așa. Aseară, împreună cu secretarul meu, am cercetat dosarele cele mai compromițătoare, dorind să vă sesizez care sunt punctele moi ale afacerilor. Iată, de pildă, chestiunea furajelor de care se ocupă domnul inginer Vasile Ciolac. Sunt sute de vagoane care au intrat în țară prin gara Nicolina, sub titlul de *furaje pentru armată*, și au ieșit din nou pe la Reni, pentru a re intra pe la Nicolina, de data aceasta cu destinația : *furaje pentru vite*. Și nici măcar nu v-ați dat atîta osteneală ca să schimbați frahaturile și numerele vagoanelor. Dumneavoastră știți mai bine ca mine că se fac din cînd în cînd statistici, se confruntă actele și atunci o să dăm de belea. Ar trebui mai multă atenție, domnule inginer. Pe urmă, iată cazul domnului Nedelcovici...

Ridicase privirile spre acesta ; un bărbat pîrpiriu, cu o față gălbejită de suferind de ficat, cu mîini nervoase, cu un rictus al gurii ce nu și-l putea stăpîni, care înțelegea să piardă cocoșei la *Trente et Quarante*, dar nu să fie și admonestat.

— Ce vreți să spuneți ?

— Vreau să spun că, datorită înțelegerii dintre noi, dumneavoastră beneficiați de mari avantaje care nu sunt înregistrate nicăieri și care pot fi descoperite.

— De pildă ?

— De pildă, vă reamintesc că dumneavoastră plătiți pe nimica toată niște echipe de țigani care vă strâng borcane goale, pe care le spălați și le trimiteți fabricii de ambalaje de pe lângă *Societatea Transnistria*, care vă furnizează materia primă : compoturi și dulceturi. Pe lângă aceste borcane, mai folosiți și materie primă sub formă de sgură de sticlă, pe care o colecționați de pe maidane, dar asta e o treabă care vă privește, e munca dumneavoastră.

— Da, și ? Tot nu înțeleg !

Carol Nedelcovici era colțos, nu ținea seama de faptul că într-un fel Tismana era conducătorul nenumit al tuturor afacerilor.

— Am să vă explic imediat. Transportul acestor borcane și al sgurii de sticlă se face clandestin, sub titlu de *Aprovizionări pentru front*. Și încă asta n-ar fi nimica. Dar transporturile lunare, datorită domnului Vasile Ciolac, au prioritate chiar asupra armatei. Sunt numeroase cazurile când vagoanele puse la dispoziția regimentelor au fost ocupate de aceste materii prime și soldații au trebuit să aștepte. Nu este o chestie normală și, dacă ne află Mareșalul, capul o să ne stea unde ne stau picioarele. În felul acesta dumneavoastră eludați să plătiți transportul, al cărui cost vă revine, ca să fim lămuriti.

Carol Nedelcovici înțelese că trebuia să mai piardă un pot pentru ca să-l îmbuneze pe teribilul secretar de stat.

Dar Ionescu-Tismana nu terminase rechizitoriul său și continuă :

— Nu pot să mă opresc de a-i aminti și distinsului domn, generalul intendent Obrogeanu, care, profitând de situația sa de la *Serviciul Capturi*, folosește vagoanele sigilate destinate să aducă în țară rămășițele pămîntești ale unor ofițeri, care au căzut eroic pentru patrie, transportînd în ele tot felul de materiale tehnice, cum ar fi mori mecanice sau mici fabricuțe, lăsate în urmă de inamic

și care intră în domeniul său particular. Există cazuri și mai grave, pe care nu le-am elucidat, dar despre care am auzit : că aceleași vagoane servesc la transportul unor obiecte de artă, spre exemplu odoare bisericești, acolo unde mai pot fi ele găsite.

Armand îi privea pe rînd cu o curiozitate cenzurată. Nici o tresărire pe chipul lor. Erau oameni trecuți prin ciur și prin dîrmon, nu se speriau de atîta lucru. Ceea ce făceau li se părea firesc, era un drept al lor, doar avuseseră de la cine să învețe. Nemții parcă nu demontau și nu cărau tot în Germania ? În război nu mai ceri voie la nimeni. Pui mîna și iei. Dreptul forței. Ce, trebuia să-i învețe cineva ce au de făcut ? (Mai tîrziu, peste cîțiva ani, avea să-i revadă în boxele tribunalelor care judecau jafurile întreprinse pe front. Le mai pierise aroganța, păreau mai spășiți, copleșiți de o răspundere pe care acum nu și-o atribuiau.)

Jocul *Trente et Quarante* devenise pasionant. Ionescu-Tismana cîștiga din ce în ce mai mult și în sinea lor cei de față recunoșteau că doctorul Aurelian avusese o idee excelentă de a-l cumpăra astfel pe subsecretarul de stat. Procedul nu era nou, îl învățaseră de la Malaxa care juca poker cu Carol al II-lea și Lupeasca, lăsîndu-le pe masă sume uriașe.

— Pe urmă, reluase Tismana, dumneavoastră, domnule doctor Aurelian, ca jurist, nu vă este strein faptul că, ocupîndu-vă de afacerea *românizării*, ați înlesnit cîteva transferuri de identități, dacă nu cîteva zeci, și asta nu gratuit, salvînd, ce-i drept, din ghiarele nemților și chiar ale fanaticilor de la noi din țară viețile unor oameni care se puteau aștepta la orice numai pentru că erau evrei. Evident că de acest regim preferențial s-au bucurat cîteva oameni care aveau bani și au plătit actele respective, dar tribunalele posedă și ele arhive, și cineva ar putea să le cerceteze, și noi, cei care ne ocupăm cu problema evreiască în afara multor altor însărcinări, am fi acuzați de neglijență și consecințele n-ar fi dintre cele mai strălucite. Vreau să vă mai semnalez, de asemenea, că există dosare cu copii ale tranzacțiilor privitoare la aprovizionarea armatei germane, copii după decrete privitoare

la confiscarea unor averi ale cetățenilor care nu sunt de origine etnică română, procese-verbale de preluare a societăților petrolifere streine din România ; există un proces, domnule Teodor Protopopescu, al mazării furajere. Domnul colonel Timoc este amestecat și el în niște comutări de pedepse, care au costat și ele bani grei. În sfârșit, ce să mai insistăm, iată, ajungem la o problemă foarte delicată...

Intrase valetul Basile aducînd gustările și jucătorii schimbău vorba. Bucătarul doctorului Aurelian pregătise niște mîncăruri calde, care le îmbiau nările. Afară începuse să se înnozeze. Mirosea tot mai tare a nămol și bătea un vînt rece, sosit pe neașteptate de pe lac și careva spusese melancolic :

— Vine toamna !

Odată plecat servitorul, secretarul de stat își reluă ideea :

— Vreau să vă spun că situația generală trebuie să ne facă mai prevăzători. Ne așteaptă timpuri grele, să știți ; fiecare am avut amicii noștri pe care i-am protejat. Eu, cel puțin, le-am făcut destule servicii unora, trimițîndu-i peste graniță, închizînd ochii asupra unor transferuri despre care știam, dar despre care n-am vorbit nimănui. Mă rog, nu e momentul să mă laud cu toate astea, dar părerea mea este că dosarele compromițătoare ale căror copii le-am studiat azi-noapte ar trebui să dispară.

— Vreți să spuneți că ele există undeva ? Că serviciile secrete se ocupă de persoanele noastre ?

— Ba bine că nu ! făcuse generalul Obrogeanu. Evident că nu sunt prea mulți care cunosc lucrurile astea, și cei care le cunosc n-au interesul să le facă publice decît dacă li se cere. E un mijloc de a se face presiuni asupra dumneavoastră atunci cînd va fi cazul.

— Și atunci, ce-i de făcut ? întrebasese doctorul Aurelian.

— Ce să fie de făcut ? Trebuie organizată o spargere și să punem mîna pe aceste dosare compromițătoare și să le distrugem !

Se făcuse o tăcere care-i uluise pe toți. Nu se gîndise nimeni la o asemenea chestiune, pînă acum. Totul li se

părase „cu voie de la poliție”, și iată că poliția îi ținea în mină.

— Și cine crezi dumneata, domnule Tismana, că ar putea să ne asigure succesul unei astfel de operații ?

Subsecretarul de stat lăsase cărțile pe masă și mai sorbise din paharul de *whisky*.

— Bănuiesc că vă gândiți ca și mine la un profesionist, se mirase el de atîta naivitate.

— Asta e bună, izbucnise Popescu-Grivița. Vrei să spui că trebuie să dăm un anunț la *Mica publicitate* că suntem în căutarea unui spărgător de profesie ?

— A, nu, domnule Popescu. Nici gînd. Omul există, m-am gîndit la toate lucrurile, numai că trebuie plătit. Și cine-l plătește ?

— Ei, asta e o problemă ! exclamase Teodor Protopopescu. Ce, ne mai uităm la niște bani, cînd e vorba de o chestiune atît de importantă ?

— Asta înseamnă că am acordul dumneavoastră de principiu, nu-i așa ?

— Da, îl aprobară ceilalți în cor. Îți stăm la dispoziție cu ce trebuie, n-o să facem greutăți.

Armand îl urmărea pe Ionescu-Tismana pentru că deodată omul de lume, politician, perfect echilibrat, demnitarul de stat care ținea casă mare, avea amante, soție respectabilă și *lucrase în petrol*, cum se lăuda, își desvăluisese o fațetă nouă a firii sale. Părea un perfect negociator, care, iată, studiasse toate aspectele, prezentînd și fazele viitoare ale afacerilor în care era încurcat. Și el, care-l crezuse doar un *tehnician*, cum se lăuda că era, un *specialist* solicitat de toate guvernele...

— Mai există însă un aspect, pe care aș vrea să vi-l semnalez. Despre persoana pe care o voi angaja să ducă la capăt această afacere n-am să vă vorbesc, din motive pe care le bănuîți. Nici el, nici dumneavoastră, nu trebuie să știți unul de celălalt. Să lucrăm cu oală acoperită, cum se spune, dar aș vrea să lăsăm impresia celor care vor cerceta scopul acestei lovituri că, de fapt, nu niște nenorociți de oameni care de bună credință au lucrat pentru binele patriei au fost interesați ca aceste acte să dispară. Cu puțină imaginație, bănuielile trebuie îndreptate către altcineva și, anume, asupra nemților, pe care aceste tran-

zacții, mai mult sau mai puțin, să nu le spunem oneroase, îi ispitesc.

Tăcuse, lăsându-i pe ceilalți să se gîndească la ce le spusese.

— Domnule Tismana, vreți să afirmați că am putea da un aspect *internațional* acestei lovituri ?

— De ce nu ? Niște detalii oarecare vor face ca cei interesați să creadă că aliații noștri au dat lovitura. Nu credeți că e bine gîndit ?

— O, da, aprobară ceilalți, cuprinși de entuziasm. Pare perfect gîndit.

— Ca unul care lucrez în acest domeniu, vă rog să aveți încredere în mine și să mă lăsați să organizez totul.

Jocul se terminase. Doctorul Aurelian, ca gazdă, făcu numărătoarea semințelor, restituind cîștigătorilor *cocoșei* respectivi. În acea dimineață subsecretarul de stat, cu cinci cocoși investiți la intrarea în joc, cîștigase alți patruzeci și trei. Meticulos, gazda îi așezase monedele de aur una peste alta în patru fișicuri, pe care le împinsese pe catifeaua mesei de joc, în fața lui Ionescu-Tismana.

Acesta le strînse neglijent, aruncîndu-le în punga care servise drept *Bancă*, o pungă de catifea cu șnur aurit, pe care o sugrumă la cap, spunîndu-i doctorului Aurelian :

— Am să ți-o restitui, domnule doctor, nu-mi place să umblu cu bani în buzunar, ca-n povestea cu cava-leristul la bal.

Un hohot discret de rîs îi acoperi cuvintele. Toată lumea părea mulțumită de sfîrșitul partidei, dar o ușoară îngrijorare începea să li se aștearnă pe față. Înțelegeau, puțin cîte puțin, că, de fapt, subsecretarul de stat îi avea pe toți la mînă.

Reuniunea mai dură o jumătate de oră, după care începură să se retragă, unul cîte unul, cu mașinile cu care veniseră. Doctorul Aurelian reținu la masă numai pe Popescu-Grivița, pe colonelul Timoc și pe generalul intendent Obrogeanu, prefăcîndu-se că mai are ceva să le spună și concediîndu-i în felul acesta, elegant, pe ceilalți.

În timpul mesei nu se vorbi, bineînțeles, despre cele întîmplute mai devreme. Nu avea chef nici unul dintre ei de mîncat, deși colonelul Timoc era un cunoscut

gourmet. După ce se serviră cafelele, doctorul Aurelian îi pofti la o plimbare cu barca, oferindu-le la fiecare câte o pălărie de pai ca să nu se insoleze. Vislea chiar el, pentru că îi plăceau mișcările fizice.

— Ei, ce ziceți ? Joacă tare ministrul, începuse, în felul lui direct de a aborda chestiunile, Popescu-Grivița. Ați văzut cum a judecat ? Ca și cînd noi n-am avea grijă să-i facem anumite înlesniri și domniei-sale. Mă rog, conservele mele n-or fi bune, dar dacă le trimitem pe front tot se mănîncă. Soldații n-au timp să se întrebă dacă mestecă porc sau cal. Principalul este că, la împărțirea veniturilor, domnul Tismana are și el partea lui. Face parte din consiliul meu de administrație, ca să nu mai vorbim despre aceste partide de poker atît de frumos organizate.

— Nu te enerva, dragul meu, spusese moale doctorul Aurelian. După cum vezi, el a vrut să ne demonstreze că are un ascendent asupra noastră și a și reușit să-l aibă. Acolo unde lucrează are dosare, are tot ce-i trebuie.

— Mă rog, mă rog, dar și chestia cu mazărea furajeră ! Parcă el ce dă de mîncare slugilor lui la moșie ? Că n-o să le hrănească cu franelă și cu antricoate ? adăugase și generalul Obrogeanu.

Doctorul Aurelian avea rezervele lui.

— Pe urmă, s-o spunem și pe-a dreaptă. Dacă e vorba de afacerile cu nemții, în care toți suntem amestecați, ce, parcă numai noi am cîștigat ? A cîștigat și el. Vorba domnului Popescu, cum a zis mai devreme : noi le dăm grîu și ei ne iau petrol !

— Rîdeți, rîdeți, dar purceaua e moartă-n coteț, făcuse colonelul Timoc. Dacă vin rușii, să știți că ne pun pielea-n băț ! Pînă acum am privit lucrurile în mare. Hai să le privim în mic. După cum bănuiesc că ați dedus și dumneavoastră, operația cu lovitura aceea la locul cu dosarele respective e foarte bună. Dar stau și mă-ntreb : ce cîștigăm noi din treaba asta ? Ne schimbăm numai stăpînul sau chiar găsim unul mai mult ; pe cel care va efectua spargerea și care nu e atît de prost încît să nu se gîndească să-și facă și el niște copii de pe actele furate. Și atunci, unde-i chilipirul ?

Doctorul Aurelian lăsase vislele și privea malurile pline de stuf, care începea să pălească. Vântul de dimineață se oprise de mult, cerul era palid, de un albastru ca soda. Se răcorise, peste lac sbura un stol de rațe la înălțimea valurilor mici care le clătinau ușor barca.

— Și vă gândiți la cineva care ar putea să organizeze lovitura ? întrebasese colonelul Timoc. Măcar să știm cine va fi, cine o să ne aibă la mână ?

— Îl aflăm noi, că nu suntem făcuți cu degetul. Este clar ca bună-ziua că Tismana se gîndește la un om din poliție.

— Părerea mea este că noi trebuie să ne asigurăm de trei lucruri, spusese în chip de concluzie doctorul Aurelian. Că, dacă cel ce va fi pus să sustragă dosarele va fi prins, să nu fie în stare să spună cine a organizat lovitura. Al doilea, că, dacă va reuși să pună mîna pe aceste dosare, ni le va restitui, ca să putem să le distrugem și nu le va păstra ca să ne șantajeze și, trei, că Tismana nu va opri el actele originale, în scopul de a avea o putere și mai mare asupra noastră.

Colonelul Timoc, care era și el jurist, avea o singură nedumerire :

— Și cum ne vom asigura că toate aceste condiții vor fi îndeplinite ?

Era rîndul doctorului Aurelian să răspundă.

— De soarta celui care va da lovitura se va îngriji cu siguranță Tismana, pentru că are interesul să șteargă orice urmă. Nouă nu ne rămîne decît să ne îngrijim de soarta lui Tismana. Or, eu cred că orice om aflat în situația lui bănuiește că și noi cunoaștem destule lucruri în ce-l privește. Și n-o să ne apucăm acum să ne denunțăm unii pe alții.

Nu păreau nici unii dintre ei convinși că treburile se vor desfășura cu bine pînă la capăt, dar, în tot ce spusese doctorul Aurelian, era multă logică.

În aceeași după-masă, subsecretarul de stat îl chemase la el acasă pe inspectorul șef Mizdrache. Pe Armand îl rugase să meargă cu niște comisioane în oraș, după care trebuia să treacă pe la Tribunalul mare, să mai aducă

niște dosare al căror număr nu i-l indicase, lucru care i-ar fi luat cel puțin două ore, timp în care putea să vorbească singur cu inspectorul.

Acesta sosise pe la patru și jumătate, cum stabiliseră, și ministrul alesese o plimbare în jurul vastei curți din Aleea Alexandru, pentru că începuse să se ferească pînă și de Evelyne și de cei din casă, care nu trebuiau să știe chiar toate lucrurile.

— Să trăiți, să trăiți ! făcuse Mizdrache, cu aerul lui jumătate slugarnic, jumătate demn. Bănuiesc că sunt treburi urgente.

— A, nu, dragul meu, nu chiar atît de urgente, dar importante. Mă ierți că nu te primesc în casă. Dar pe vremurile astea e mai bine să iei măsurile de rigoare, chiar față de cei mai apropiați.

— Înțeleg, înțeleg. Vă ascult !

Subsecretarul de stat lăsă să treacă vreo cîteva minute fără să spună nimic. Pe urmă, cu același glas moale, obosit, îl mai întrebă cîte ceva despre treburile lui de la birou. Cum mergeau cercetările cu ultimele sabotaje, dacă mai aveau ceva știri despre ultimele bătălii de pe front ? Era un fel de a-i distra atenția, de a-l neutraliza puțin, dar nici inspectorul șef nu era un naiv și știa că, de data asta, ministrul său o să-i dea o însărcinare deosebită.

— Dragul meu, făcuse în cele din urmă Tismana, cred că ești lămurit asupra problemelor curente. Nu-ți ascund că situația e grea și că ne-așteaptă evenimente deosebite. S-ar putea ca totul să se termine cu bine, dar s-ar putea întîmpla și altfel.

— Vă gîndiți la război, nu-i așa ?

— Nu numai la război. Cu dumneata vorbesc deschis. Știi că stăm pe un cazan care fierbe. Pe de-o parte, ruși ; pe de alta, inamicul intern. Noi trebuie să reprimăm. Pe cine ? La asta trebuie să ne gîndim.

— Ce să înțeleg din ce spuneți ?

— Să-nțelegi că cei pe care îi reprimăm azi pot să fie cei care vor conduce mîine. Ca și dumneata, am trecut prin multe. Ordinea burgheză, rebeliunea legionară, reprimarea antonesciană. Am schimbat regele de trei ori pînă acum în douăzeci de ani. Cum vezi, e o situație tur-

bure, nesigură. Noi putem să fim niște instrumente oarbe sau nu. Trebuie să ne gândim bine la asta. La orice schimbare de regim, cineva trebuie să plătească. Au plătit Duca, Armand Călinescu, Gabriel Marinescu, Moruzov, Iorga, dar ciți n-au plătit? Nu-ți fac eu lista dumitale. În spatele nostru există un morman de cadavre. Ce spui despre toate astea?

— Ce să spun, domnule ministru? Gîndesc și eu ca dumneavoastră, dar ca un subaltern ce sunt...

— Lasă chestiunea asta, spusese subsecretarul de stat, arătînd în felul acesta că, din moment ce discuta o chestiune cum era aceea pe care aveau s-o discute, se puteau considera apropiați. Iată despre ce e vorba: probabil că ești la curent cu ce se întîmplă în alte părți. Căderea lui Mussolini a neliniștit pe multă lume. Se fac replieri politice, lumea se gîndește mai mult la ziua de mîine. În sfîrșit, mă înțelegi. Ar trebui să ne gândim și noi la asta. Am răspuns și vom mai răspunde de o mulțime de lucruri pentru care vreodată s-ar putea să dăm socoteală.

— Domnule ministru, mă tot gîndesc și eu pentru că am văzut multe. Aveți dreptate, numai să-mi spuneți ce avem de făcut.

În capătul aleii se ivise Raoul, care se pregătea să iasă în oraș.

— Bună dimineața, Puiule! A, iată-l și pe domnul Mizdrache. Ce mai puneți la cale?

— A. fleacuri! răspunsese ușor jenat subsecretarul de stat. Dar tu unde pleci?

— Diseară are loc o cununie la Domnița Bălașa. Se mărită Ortansa Lapedat, fiica lui Lapedat, cu un fel de îmbogățit de asta de război, unu' Cicerone Halunga, care, după nume, trebuie că face și politică cu Maniu. Treburi de-ale lor.

— Și nu-i prea devreme?

— A, nu, că înainte de asta mai trec pe la Scarlat Djuvara, să-mi iau cafeaua, și pe urmă ne îndreptăm spre locul cînstitului maslu.

Risese cu un nechezat subțire. Era îmbrăcat într-un costum de vară, ceva ușor, dintr-o stofă de gabardină închisă, cam nepotrivită pentru ora cinci după-amiază,

dar bună pentru o ceremonie cum era aceea de la Domnița Bălașa.

— Vă las cu afacerile voastre de stat. *Au revoir*, domnule Mizdrache, și să auzim de bine. *Au revoir*, Puiule, și nu te ambala. *Aucun chemin de fleurs ne conduit à la gloire...*

Se depărta cu mersul lui grăbit, agitînd în mină o pălărie ușoară. Peste grădina casei din Aleea Alexandru coborau umbrele serii. Mirosea amărui a frunziș lovit de aripa toamnei. La vreo cîteva sute de metri mai departe, grădinarul tundea cu mașina ultima iarbă a acelui an.

— Ce pace, ce liniște, de-ar ține-o așa ! murmurase absent Ionescu-Tismana.

— Ce pace, domnule ministru, ce fel de pace ? Abia acum începe războiul. Ați auzit ce-a fost pe Valea Prahovei ? Noroc că erau și nemții pregătiți. Mi s-a spus că au doborât 47 de bombardiere cu antiaeriana. Poate asta o să-i învețe minte pe americani.

Subsecretarul de stat nu avea chef să rememoreze niște lucruri neplăcute.

— Dragul meu, să ne ținem firea. Iată de ce te-am chemat. Mai zilele trecute, ce spun, ieri, mi-a venit o idee răsfoind niște dosare. În depozitul nostru secret există o serie de documente, cum ar fi lista de evidență a comuniștilor, biografiile lor, atît cît putem noi să le știm. O încercare de a reconstitui ierarhia din partid, cu legăturile lor externe, cine de cine este legat aici, cei care ar putea să-i ajute în cazul unei defecțiuni, pentru că există și dintre aceștia ; în sfîrșit, o serie de treburî încurcate, care sunt și nu sunt cunoscute de cine e cazul. Toate firele duc la Eugen Cristescu, care le ține într-un loc pe care eu nu-l cunosc. Lucru firesc, dacă mă gîndesc bine. Probabil că de dosarele comuniștilor mai știe ministrul meu ceva, dar eu nu mă pot arăta interesat de subiectul ăsta, cum bănuiești. Problema numărul unu : cum aflăm unde se găsesc aceste dosare ? Problema numărul doi : cum le extragem și le înlocuim cu — să zicem — niște foi albe de hîrtie...

Mizdrache înțelese că situația era foarte serioasă din moment ce Tismana îi propunea un asemenea lucru :

complicitatea lui cu subsecretarul de stat îi convenea, însă asta era o chestiune pe care trebuia să o țină pentru el și să nu arate nici un fel de satisfacție.

— Domnule ministru, dacă îmi permiteți...

— Te ascult.

— E vorba de o substituie de dosare, dacă am înțeles bine. Dosare probabil foarte bine păzite și la care nu se umblă atât de des. N-ar fi mai bine ca ele, aceste dosare, să fie, pur și simplu, înlocuite cu altele pe care le-am întocmi noi, în așa fel încît să evităm ca niște curioși să știe situația reală din partidul comunistilor ? Sigur că, într-o asemenea situație, riscul este ca, în momentul în care domnul Eugen Cristescu ar cere dosarele, să-și dea seama că ele au fost mistificate. Probabil, însă, că lucrul se va întîmpla într-un moment de mare tensiune și atunci va fi greu de făcut cercetări pentru că, dacă s-ar descoperi mai devreme că cineva le-a înlocuit cu altele false, ar începe o anchetă serioasă și nu se știe unde am ajunge.

— Ai dreptate, Mizdrache. De fapt, cred că este vorba de dosarele citorva oameni, să zicem, între cinci și zece. Din investigațiile noastre de pînă acum, n-am reușit să aflăm care sunt adevărații capi ai partidului comunist. Mai sigur este că ei au o ordine preferențială, în diferite variante ale evenimentelor. Oricum, nucleul de conducere îl cam știm. Problema este ca noi — și de asta mă voi ocupa eu sau cineva pe care-l voi însărcina — să tratăm cu ei, explicîndu-le că, de fapt, vrem să le salvăm viața și asta nu pentru că am fi niște samariteni, ci pentru că ne gîndim la ziua de mîine.

Mizdrache părea nemulțumit de ceva. Umbla pe lîngă subsecretarul de stat, privindu-l dintr-o parte și un gînd ticălos îi trecu fulgerător prin minte : „Dacă îl torn pe ăsta mîine, îl curăță Mareșalul, dar ce cîștig acum ? Cu un an înainte aș fi făcut-o cu dragă inimă.“

— Asta nu seamănă a trădare de țară, domnule ministru ? întrebuse brusc.

Cuvîntul era grav. Mizdrache se aștepta ca Tismana să aibă o tresărire, dar el rămăsese calm.

— Poți să-i zici cum vrei, Mizdrache, dar să știi că eu nu vorbesc în numele meu. Sunt oameni și mai în-

semnați care doresc la ora asta să scoată țara din război. Unul dintre ei, dacă îmi dai voie, e regele. Și pentru atât poate fi numit trădător de țară ? E vorba de schimbarea unei politici. Cît a fost bun, Antonescu și-a jucat rolul, și gata ! Acum trebuie altceva. În politică cinismul este moneda de schimb, așa că să fim serioși !

„Ia te uită ! Nici noi nu suntem ușă de biserică, dar nici bărbații ăștia de stat nu s-ar zice că umblă cu crucea în mînă.“

— Așadar, să revenim la chestiune, domnule ministru.

— Logica ta a fost foarte bună pînă acum. Nu niște foi albe, ci alte dosare care să conțină alte date, nesemnificative. Tratatative cu nucleul conducător al comuniștilor, promisiuni că vom fi apărați la o adică pentru ajutorul pe care li l-am dat...

— Dacă vor voi să trateze, domnule ministru, pentru că sunt foarte încăpățînați. Nu-i cunoașteți. Și acum trebuie că se simt foarte tari. Nu credeți ?

— Este adevărat, dar noi putem să le reamintim că nemții îi pot scoate oricînd din lagărele în care se află ca să-i trimită pe lumea ailaltă, așa încît un compromis, cît mai ești viu, e preferabil unei execuții la Gestapo. Sunt și ei oameni, țin la pielea lor. Pe urmă, sunt politicieni înainte de toate. Adică au suferit pînă acum și, cînd să zică hopa, adio și n-am cuvinte ? Nu, nu te îngriji de asta. Problema rămîne : cum ajungem la aceste dosare și cum intrăm în posesiunea lor ?

Dăduseră de cîteva ori ocolul grădinii pe o alee exterioară. Subsecretarul de stat obosise. Se opriră în fața unui bazin circular, în mijlocul căruia șușotea o mică fîntînă arteziană. Se așezară amîndoi pe o bancă de piatră, în fața unui tufiș de trandafiri *Isabel*, care își lepădau leneș petalele în iarbă.

— Domnule ministru, vă dați seama că îmi cereți ceva foarte primejdios. Înțeleg că dumneavoastră nu vă puteți amesteca direct în treaba asta, iar eu trebuie să găsesc pe cineva care...

— Care ?

— Va trebui după aceea să dispară. Este firesc, nu-i așa ? Lucrul nu e atât de lesnicios cum pare la prima vedere.

Ionescu-Tismana ştia unde bate inspectorul şef. De ani de zile, ţintea la o avansare şi, de fiecare dată, cineva îl bloca. Acel cineva era şeful de cabinet al ministrului de Interne. O veche rivalitate de poliţişti, care dura de ani de zile, se consuma tacit în culise.

— Domnule Mizdrache, ştii foarte bine că țin la dumneata. Ne leagă o sumă de lucruri, şi mai plăcute, şi mai neplăcute. Am mai vorbit noi. E vorba de avansarea dumitale. Te rog să mă crezi că de data asta voi reuşi sau, cel puţin, îmi voi pune în joc toate forţele pentru asta. Ai încredere în mine.

Celălalt îi dădu un răspuns care-l ului pe secretarul de stat.

— Domnule ministru, la drept vorbind, avansarea de care vorbiţi vine cam târziu. Încep să am un sentiment de ratare care creşte cu fiecare zi. De fapt, să ştiţi, e vorba de orgoliul meu. Am făcut mari servicii, nu pot să spun că n-am avut satisfacţiile mele, dar... imaginaţi ceva, faceţi ceva, să scap de bestia asta neagră a mea, de imbecilul ăsta de Jeannot Scărlătescu cu care mă măninc de douăzeci şi cinci de ani. Este o canalie. V-am dat biografia lui, nu putem să-i găsim o bubă în cap, ceva, e bătut în cuie acolo ?

— Linişteşte-te, dragul meu, te rog să mă crezi că voi rezolva radical chestiunea. Ai cuvîntul meu.

Şi pe urmă, amintindu-şi

— Dacă preiei afacerea, trebuie să te mai gîndeşti la o chestiune : cum îi facem scăpaţi pe comunişti într-un mod inteligent. Adică trimiţîndu-i în lagăre de *drept comun* prin transfer şi cu acte false, ca să li se piardă urma.

— Asta va fi mai greu. Bate la ochi. Cei la care vă gîndiţi dumneavoastră sunt ţinuţi la un loc, în lagărul de la Tîrgu-Jiu. Dar ar mai fi o soluţie. Avem printre cei care îi păzesc şi agenţi de-ai noştri, din interiorul lagărului, adică nişte tipi care pot, la un moment dat, să-i apere sau să-i scoată de-acolo şi să-i ducă unde vrem noi. V-aţi gîndit bine : în cazul unei defectiuni, primul lucru pe care-l vor face nemţii va fi încercarea de a pune mîna pe aceşti oameni, pe care ori îi vor ucide,

ori îi vor reține ca ostateci, că le stă în caracter. Oamenii de care vorbim mi se par și mie un capital de schimb.

— Vezi, vezi Mizdrache, că pricepi? Așadar, ne-am înțeles?

— Ne-am înțeles, dar să știți că nu va fi atît de simplu și treaba nu se poate face peste noapte. Lăsați-mă să mă gîndesc puțin. Am să vă pun la curent cu planul meu.

— Atunci te conduc, zisese ministrul.

Se ridicase în picioare, ocolise bazinul, urmat de către inspectorul șef pînă la peronul casei, unde îl aștepta mașina Siguranței.

— La revedere, domnule Mizdrache. Ne mai telefonăm.

Inspectorul șef strinsese o mînă rece, flască, și celălalt îi întorsese spatele, intrînd în uriașa casă, tăcută, sumbră ca o morgă.

Ceva se schimbase în viața familiei Tismana. De acest lucru își dăduse cel dintîi seama Raoul. El mîncă rareori împreună cu Puiu și cu Evelyne, pentru că, de obicei, serile ieșea în oraș, petrecîndu-și orele împreună cu mai vechi prieteni ori cu boema artistică a Bucureștilor. Oricum, din cînd în cînd îl găsea pe fratele său împreună cu Armand la masă, discutînd sau plecînd împreună la recepțiile organizate de corpul diplomatic, care, pe timpul verii, fuseseră destul de rare. Mai des îl întîlnea pe secretarul fratelui său, care rămînea pînă după miezul nopții să rezolve afacerile curente în biroul ministrului. Dar ceva se întîmplase. Lumina ardea de cîtva timp. Sus, în donjon, în camera lui Armand, și nu în camera ministrului. Acest lucru îl punea în incurcătură pe Raoul, pentru că în camera acestuia nu intrase decît de vreo cîteva ori, și anume cînd Armand îl invitase cu vreun prilej. Altceva era biroul ministrului, care forma un fel de teren neutru. Acolo se întîlneau mai des, mai beau cîte un coniac și mai discutau pînă cînd secretarul fratelui său îl lăsa să înțeleagă că mai aveau de lucru. O lege tacită le cerea tuturor să respecte „teritoriul domestic“, cum le spunea Raoul acestor odăi pe care le ocupau

fiecare, în realitate mici apartamente, cu baie separată și un mic salonaș de primire (acesta lipsea în apartamentul lui Armand, de fapt, fosta cameră a subreței care fusese mutată la mansardă de la sosirea lui în casa lui Tismana).

O curiozitate firească îl făcu pe fratele ministrului să studieze mai îndeaproape chestiunea. Într-o seară, pe la jumătatea lunii septembrie, întorcându-se mai devreme acasă, Raoul îi găsi singuri în sufragerie pe Puiu și pe Evelyne. Era ușor grizat ca de obicei, venea de la sărbătorirea zilei de naștere a doctorului Aurelian și nu s-ar zice că se plictisise pentru că lumea în care se învîrtea juristul îl interesa, deși nu-i suferea pe scortșoșii de colonelul Timoc sau pe alde generalul Obrogeanu, dar de data asta fusese interesant.

— Bună, copii! Singurei, singurei? Unde este *dau-phin-ul*? L-ați trimis la culcare?

Subsecretarul de stat mormăise ceva nelămurit, iar Evelyne îl invitase să ia loc.

— Bănuiesc că ai mâncat ceva sau vrei să te servească Anton cu o friptură înăbușită de porc?

— A, nu, *merci*! Știi că țin regim, dar nu la băutură, să ne înțelegem.

— Am înțeles, făcuse Evelyne și adusese o sticlă de *Courvoisier* și un păhărel.

— *Merci*, ești foarte gentilă, dragă, dar mă descurc singur. Iartă-mă că vă deranjez, dar vă văd cam morcoviți. Ce naiba se întâmplă cu voi?

— Nimic, ce să se întâmple? făcuse Tismana cu o ostilitate deschisă. Suntem puțin cam obosiți, anul ăsta nici n-am avut vacanță. Am stat toată vara în București. Mă simt cam tracasat.

Raoul privise în lumina becului paharul de cristal și îl umpluse plescăind de plăcere înainte de a gusta coniacul.

— Voi nu beți cu mine? Să știți că m-aș înmormînta cu o sticlă ca asta la cap.

— Iar ești vulgar, Raoul, se cunoaște că trăiești numai în mijlocul unor declasați sociali.

— Ei, și ce e rău? Sunt mult mai interesați decît voi. Dacă v-ați vedea, v-ați plînge de milă. Sunteți verzi,

cenușii, dar nu mi-ai răspuns ce-i cu Armand? Am impresia că de la o vreme se absentează. Ori mă-nșel eu?

— Ți se pare. E foarte ocupat. Puiu i-a dat mult de lucru. Pe urmă, are și el o viață particulară. Nu putem să-l întrebăm noi unde se duce și cu cine își pierde timpul.

— Asta e cam adevărat. Dealtfel, l-am văzut acum două seri la *Fu-Ciang* cu doamna Hoffmann. Ce ciudat e băiatul ăsta! Într-un timp chiar credeam că-i face curte. O vreme nu era cu Irène-Nathalie Mavrocordat?

— Și pe-asta o știi, Raoul? se amuză Evelyne. Nu-ți scapă nimic.

— Din asta trăiesc, draga mea. Am și eu preocupările mele. Voi mă credeți numai un *bon viveur*, un leneș, dar o să vă convingeți că nu-i chiar așa. Oricum, e ceva cu el pentru că îl cunosc bine. Nu cumva tu, Puiule, ai înnebunit la bătrînețe și ești gelos pe el?

Evelyne, care abia atunci realizează ce se întâmplase cu bărbatul ei în ultima vreme, îi fixă pe amândoi pe rînd și izbucni într-un rîs nestăpînit.

— Ei nu, Raoul, că e bună! Nemaipomenit! Ia te uită... Și să știi că nici nu ești departe de adevăr. Asta ar fi cea mai mare revanșă pe care mi-aș lua-o asupra iubitului meu soț, care mă înșeală de douăzeci de ani și pe care nu pot să-l opresc să facă, de cîte ori are ocazia, curte femeilor.

— Spuneți amîndoi niște prostii mai mari decît capul vostru. Am probleme, Raoul. Cîteodată te invidiez, să știi. Nu i-am înțeles niciodată pe oamenii de genul tău, dar acum, sincer vorbind, aș vrea să trăiesc ca tine, fără nici un fel de griji, fără preocupări.

— Ei lasă, dragă Puiule, că nu sunt chiar de invidiat. Apropo, azi am fost la doctorul Aurelian.

— Da, știu. M-a invitat și pe mine, dar n-am putut să merg. Ți-a are și o manieră de a aranja lucrurile care mă pune pe gînduri. Nefiind însurat, la petrecerile pe care le organizează, ne cheamă fără neveste, or, asta nu se face. Dar despre ce voiai să-mi vorbești?

— Nici ei nu erau atît de veseli pe cît ar fi vrut să pară, și generalul Obrogeanu și Calomfirescu și ăla de la Curtea Marțială, Timoc. În sfîrșit, din una în alta,

mi-au povestit cîte ceva în legătură cu afacerile voastre comune.

— Cum asta ?

— Uite, bine. Cum auzi. Se cam plingeau de tine și știi că eu sufăr cînd e vorba ca cineva să te bîrfească.

Rîdea ironic, trăgînd cu coada ochiului la Evelyne, care devenise curioasă.

— Nu vrei să discutăm numai noi doi, propusese Tismana. Ia-ți biberonul plin cu *Courvoisier* și hai sus.

Evelyne înțelese că aveau să-și spună lucruri care-i priveau numai pe ei și că o așteptau să termine de mîncat, așa că nu întîrziă.

— Rămîneți, eu am terminat masa. Mi-e cam somn. Am avut o zi istovitoare astăzi.

— Cam mult tenis, cam mult tenis ! mîrîise iar subsecretarul de stat.

Evelyne se întorsese, privindu-l amuzată ca și cînd atunci ar fi descoperit că e foarte caraghios.

— Dar știi că ai haz ? Începi să devii interesant. Bună seara.

Ionescu-Tismana scosese o tabacheră subțire de aur, pe care o desfăcuse nervos.

— Ia te uită ! Te-ai apucat de fumat, se mirase Raoul.

— Am fumat totdeauna, dar n-ai băgat tu de seamă.

— Cel puțin ai o țigară bună să-mi dai și mie ? Nu-mi scapă nici un viciu !

Subsecretarul de stat îi întinse tabachera :

— Poftim, servește. Și spune-mi despre ce nemulțumiri era vorba ?

Raoul așteptă ca fratele său să-i aprindă țigara, remarcă faptul că are o brichetă foarte frumoasă și aruncă un fum verde pe nări.

— Puiule, ascultă la mine, sunt la fel de prieten cu prietenii tăi. Nu e cazul să te ascunzi. Ei mi-au povestit cum ai fost la Snagov și ați discutat despre una, despre alta. În sfîrșit, nu mă bag în afacerile tale, dar, indirect, îți reproșau că-i cam ai la mînă. Nu spuneau mai mult, dar i-am scormonit. Păreau destul de îngrijorați. E vorba de dosarele alea ale căror copii le ai. Ei doresc, ca și tine,

originalele și să știi că omul care o să vă scoată din rahat pe toți, ai să rizi, eu am să fiu.

Pe fața celuiilalt, Raoul citise mai întâi stupoarea, căreia îi luă locul un sentiment de desgust, pe care subsecretarul de stat nu și-l mai cenzură.

— Ce curios lucru ! Oamenii ăștia nu-și țin gura nici cînd sunt implicați în lucruri care le-ar putea face cel mai mare rău !

Raoul dădu peste cap încă un pahar de coniac. Băutura îl făcea fericit. Intra într-o euforie ușoară, așa cum ai intra în mare, cu prudență, cu o abia mărturisită satisfacție :

— Dar nu e vorba de nici o indiscreție, dragul meu. Pur și simplu vă aflați cu toții, accentuez : *cu toții*, într-o situație destul de timpită. Din cele ce mi-au spus, am dedus că s-a lucrat destul de aiurea. Un control v-ar putea aduce pe toți în fața instanțelor, și asta n-ar fi bine deloc. Numai că steaua aia a ta, pe care o ai, a făcut ca eu să aflu de treaba asta și să mă ofer să vă ajut.

— Ei, cum așa ? făcu ironic Tismana. Bunul meu frate sare de pe pod și salvează pe înecat. De unde și pînă unde ?

De data asta fu rîndul celuiilalt să ridă :

— Ei bine, Puiule, ai idee cine se ocupă de toate afacerile astea ?

— Mai mult sau mai puțin. Știu că există un control economic care sesizează organele de cercetare, fapt care și explică amănuntul deloc de neglijat că eu am putut să-mi procur cîte o copie din anumite dosare.

— Vrei să zici că-l cunoști pe Eduard Marinescu ?

Subsecretarului de stat acest nume nu-i spunea nimic.

— Nu știu cine este Eduard Marinescu.

— Cu atît mai bine. Dar reține acest nume, că o să ai nevoie de el. Omul care ți-a procurat copiile dosarelor a fost mutat de la secția *Documente secrete* și toate dosarele au fost luate de Eugen Cristescu !

— De cînd ?

— De patru zile. Sunt niște documente ce nu trebuie distruse sau rătăcite și de care el se va folosi la timpul potrivit. Ele, aceste documente, sunt periculoase pentru toată lumea. Dar ce mă bag eu, te privește ! Reține numai,

cînd o să ai nevoie de mine, să mă chemi să-ți rezolv acest caz, care o să-ți dea destulă bătaie de cap, te asigur. Aceste lucruri fiind spuse, îmi permit să mă retrag, luînd cu mine și frumoasa sticlă de *Courvoisier*. Noapte bună.

— Ia stai, ia stai ! Ce-i asta „noapte bună” și am plecat ? Ai pus rahatul pe clanță și pleci. Stai, te rog, jos și spune-mi exact despre ce e vorba. Eu contam pe unul care m-a servit pînă acum și, deodată, iată acest lucru nou pentru mine, mutarea celui cu care eram în legătură. E și normal ca oamenii pe care i-ai văzut în seara asta să fie supărați. Ei doresc ca dosarele să intre cît mai curînd în posesia mea și a lor, și eu n-am omul care-mi trebuie.

Raoul se reasezase pe scaun cu o satisfacție pe care nu căuta să și-o mai ascundă.

— Ei, acum mai venim de-acasă. Am spus un nume : Eduard Marinescu.

— Bun. Și cu asta ce-ai făcut ?

— Păi el este piesa de care ai nevoie.

— Vrei să fii mai explicit ?

— Am să-ți spun totul, trebuie însă să-mi mai dai o țigară.

— Poftim.

— Mulțumesc, dar te anunț de pe acum că afacerea asta n-o să ți-o fac pe gratis, ci contra unei sume bunișoare. Eu mă vîr rar în afaceri, dar cînd mă vîr, mă vîr bine.

La cîteva ceasuri după miezul nopții, după un somn scurt, Tismana se trezise și privise vaga lumină de-afară, care se strecura pe sub oblonul tras pe jumătate. Dacă se gîndea bine, planul lui Raoul era foarte bun. Aflase și locul unde se găseau dosarele, și avea și pe omul care putea ajunge la el. Scăpa de Mizdrache, unu la mînă ; doi la mînă, nu era amestecat în treaba asta direct. Omul despre care îi vorbise se părea că era foarte potrivit pentru o asemenea operație. „Mare escroc a fost și a rămas fratele meu, ricanase Tismana. Toată viața lui a făcut numai lucruri din astea” și, pe urmă, aducîndu-și aminte de ceea ce-i spusese Raoul la masă, constatase destul de

îndurerat : „Parcă eu sunt mai breaz ? Dar n-ai cum să te descurci. Nu poți să trăiești dintr-un salariu, oricît ar fi de mare. De ce se bat oameni ca mine pentru un post însemnat ? Ca să aibă în mînă ce împărți — și cine-mparte, parte-și face ! E o lege veche. Ungerea osiei, ehe, Sfîntul Orient !” Dar parcă dincolo, la ailalți, e altfel ? Nu citise ziarele ? Afacerea *Stavinski*, cumpărarea miniștrilor francezi, vinderea de secrete militare. Patrie au numai cretinii...

Pe urmă simți că-l cuprinde o mulțumire ciudată. „Dar, de fapt, dacă stau și mă gîndesc bine, totuși, în ultima vreme, am făcut cîteva lucruri foarte bune. În ce privește afacerile, odată rezolvată problema dosarelor, nu o să mă mai doară capul. Operația pe care o va organiza Raoul îmi asigură impunitatea. Și pe urmă : dacă Marinescu ăsta reușește să substituie dosarele lui Eugen Cristescu, viitorul meu este asigurat și în cazul unei răsturnări a situației. Sigur că vor fi greutăți, riscuri, dar asta-i viața ! Cine nu riscă nu ciștigă !”

Nu-i mai era somn. Afară cerul se albea. Prin fereastra deschisă pătrundea răcoarea zorilor. Privi peluza plină de rouă. Iarba părea albastră. Se auzea din fundul parcului foșnetul unor bătrîni stejari. I-ar fi venit foarte greu să părăsească această casă, situația lui, tot ce se lega de existența pe care o dusesese pînă atunci. „De ce dracu nu mai adorm puțin ? Încep să îmbătrînesc. Nu mai am somn. Acum ar trebui să vorbesc cu cineva. Este limpede, îmi lipsește o femeie. Astea cu care mă culc nu fac doi bani. Fata aia de la *Belle-Arte* parcă e mută. Nici nu m-a cunoscut bine și mi-a și făcut aluzie că stă la o rudă, că are nevoie de o garsonieră și că ar trebui să o trimit în Italia să-și completeze studiile. Așa-mi trebuie. Mă aflu pe post de tătîc. Orice bărbat, și ele nu știu asta, tot mai păstrează undeva în fundul sufletului său speranța că este iubit pentru ce are el frumos, viril, și nu pentru că poate să ofere niște bani sau o situație unei fete mai tinere...”

Își pusese halatul și măsura camera în lung și în lat cu mîinile la spate. Pe urmă trecu în micul său birou de alături și-și așeză reșoul, căutînd cafeaua și zahărul.

„Și Diby Necșești, pe unde dracu o mai fi și asta ?” Nu-i scrisese nici un rînd pînă acum. Măcar o carte poștală

trimisă la Minister. Parcă nici nu trăiseră vreodată împreună. Pe mamelucul ăla al ei de bărbat îl vedea din când în când. Era aproape ramolit. Se prăbușise de tot. Lumea nu îndrăznea să-l întrebe dacă mai știe ceva despre fosta-i nevastă, cu atât mai mult el, Ionescu-Tismana, nu avusese acest curaj.

Așezase pe reșou ibricul cu apă și turnase câteva lingurițe de cafea înăuntru și puțin zahăr. Veioza de pe birou, pe care o aprinsese când intrase în odaia aceea intimă, plină de acte și dosare, lumina sofa pe care dormea după-amiaza câteodată, un aparat de radio și covoarele bune ale bătrinei Varvara Slătineanu.

„Ar trebui să-l scol pe Armand, să mai stăm de vorbă. Să-l întreb ce naiba face ? Că uite, Raoul îmi spune că sunt gelos pe el. Ei, nu, că asta-i bună ! La vârsta mea și gelos ? La vârsta mea ai ambiții politice. Te lasă rece dacă-ți pune coarne nevasta.“ Dar oare chiar așa era ? Pe Evelyn e o iubea încă, trebuia s-o recunoască. Avea hazul ei. Trecea cu umor peste escapadele lui, iar la escapadele ei nici nu voia să se gândească. Orice, afară de a afla adevărul. Nu era o femeie pe care bărbații să n-o curteze și care să nu se fi răsbunat pe el. Numai să nu fie scandal, asta era legea secretă în lumea lor. Sigur că nu i-ar fi convenit să știe anume cu cine se culcase Evelyn. Și, la urma urmelor, era mai bine să se gândească numai la amantele lui. Cîntăreața aia, Valeria Cerchez, îi ceruse s-o ajute să ia un rol în trilogia wagneriană, la Bayreuth. Asta îi mai trebuia, om serios, să umble după intervenții pe la diferiți dirijori ! Vorbise cu Ionel Perlea, cu Silvestri, ăștia mai cunoșteau lume, pe afară. Îi spusese câteva nume, dar treaba era complicată. Fata nu avea o reputație internațională, deși e drept că promitea foarte mult, cel puțin așa i se spusese când se interesase de șansele ei. În sfîrșit...

Apa începuse să fiarbă în ibric, dar mai avea pînă să fie bună. Urcă treptele spre odaia lui Armand. „Sper să nu fie cu cineva în cameră. Nu că n-aș înțelege lucrurile astea, dar nu se cuvine să-mi aducă dame acasă. Ei, ia te uită la ce mă gîndesc ! Armand e băiat simțit. Nu face el una ca asta.“

Bătu ușor cu degetul în ușă.

— Armand, eu sunt, spusese aproape în șoaptă. Fii te rog bun și coboară pînă la mine. Avem ceva de discutat.

De dincolo de ușă se auzi o mișcare ușoară și glasul secretarului său

— Cobor numaidecît, domnule ministru.

Ajuns din nou în biroul său, secretarul de stat căută două cești în dulapul din perete și supraveghe cafeaua să nu dea în foc.

După trei minute, Armand își făcu apariția. Părea proaspăt ca și cum n-ar fi fost sculat din somn, se piep-tănase, era într-un pantalon de vară și cu un pulover pe gît.

— La ordinele dumneavoastră, domnule ministru.

— Șezi, ia loc, te rog ! Iartă-mă că te-am deranjat la o oră atît de nepotrivită. Poftim și o cafea, dar ai grijă că frige. Nu știu ce am. Nu pot să mai dorm și somnifere nu vreau să iau, așa că te-aș ruga să-mi ții puțin companie. Dar pînă se răcește, pentru că tot n-am somn, am avut și o discuție neplăcută la masa de seară cu fratele meu, aș vrea să te-ntreb un lucru care mă preocupă : Tu știi, dragă Armand, că copiile acelor dosare despre care am discutat la doctorul Aurelian mi-au fost puse la dispoziție de o persoană care nu mai lucrează acolo ?

— Da. Am aflat și eu. Dar din moment ce avem copiile, credeți că...

— Păi tocmai asta e. că prietenii noștri cred, ca și mine, că ne trebuie originalele.

— Este perfect adevărat.

— Ai auzit ceva de un anume Eduard Marinescu ?

Armand se gîndi puțin.

— Nu. Nu cred. Dar dacă vreți, voi afla. Îmi spuneți unde lucrează și vă voi spune tot ce vă interesează. Pot să fac asta.

Tismana nu voia să intre în astfel de amănunte. Și așa faptul că îl dusese pe Armand la Snagov, la reuniunea cu doctorul Aurelian și prietenii săi, i se părea acum un gest inutil, din moment ce, iată, tot fratele lui, Raoul, avea să rezolve chestiunea dosarelor. În general, folosea oamenii în funcție de nevoile pe care le avea. Învățase de tînră că oricine deține un secret de-al tău e un adversar poten-

țial. Dar, mă rog, Armand era de-al casei, era fiul surorii Evelynnei, cu el putea discuta chiar și unele lucruri confidențiale. Părea un băiat discret, știa să asculte, nu vorbea prea mult...

— Bine, dacă afli ceva în legătură cu numele ăsta, Marinescu de la *Documente secrete*, poate îmi spui și mie. Nu e nevoie să lași impresia că noi am fi interesați. Fă-o cu mare discreție.

— Am înțeles, domnule ministru.

— Și acum bea-ți cafeaua și spune-mi cum mai merge vechea noastră afacere cu doamna Gerda Hoffmann? Pentru că bănuiesc că ești întreprinzător și n-ai făcut-o să aștepte atît de mult.

Celălalt rîsesse, nu jenat, dar într-un fel special, care ar fi vrut să-l lase să înțeleagă pe ministru că nici nu regreta că nu se întîmplase ceea ce bănuia acesta.

— A, cu doamna Hoffmann se întîmplă ceva special. Ea, probabil că știți, are o prietenă, pe Claudia aceea, o fată nostimă care îi e un fel de secretară. Asta nu înseamnă că n-a trăit și cu bărbați. Mai mult ca sigur că von Braun, cu care a lucrat, s-a bucurat de grațiile sale. Mie mi se pare că are o fire specială. O răceală care dă de gîndit. În ce mă privește, am făcut tot ce trebuia pentru a-i intra în grații, dar e ca la tenis, ne desparte o plasă. Probabil că meseria mea o face bănuitoare sau se teme să se îndrăgostească...

— Sau are ordin să nu se îndrăgostească, rîsesse sarcastic secretarul de stat.

— Chiar așa, cum spuneți! Poate are ordin să nu se îndrăgostească. Oricum, e o fire complicată. Sportivă, într-un fel, *fair play*. Mi-a spus că poate cu vreo cîțiva ani în urmă ar fi primit să se culce cu mine, dar acum ar fi mai bine pentru amîndoi să ne menținem în cadrul unei prietenii care n-o să ne dea la nici unul dureri de cap.

— O-ho, Armand, dar asta ar fi trebuit să te jignească.

— Da de unde, domnule ministru! Înțeleg să suport orice, numai pentru a-i lăsa impresia că poate să afle de la mine lucruri care o interesează. Mărturisesc că sunt un om deschis, dar cu ea a trebuit să joc și voi continua să joc rolul îndrăgostitului, în care ea nu crede prea mult.

— Să nu te sperii, femeile mai degrabă se îndrăgostesc de bărbați urîți, care le inspiră un sentiment de securitate. Cu cei frumoși se culcă doar. Putea s-o faci și cu tine, dar zici că n-a făcut-o. Pe de altă parte, din punctul ei de vedere, un bărbat care nu s-a culcat cu ea e mai ușor de manevrat. Are ceva de obținut înainte.

— Înțeleg ce spunei.

— Și acum, cu ultimele evenimente, nu moare de curiozitate să știe ce gândim noi ?

— Ba, cum să nu ? ! O vreme nu ne-am văzut prea des, dar de la un timp pare mai maleabilă. Îmi spune că are mai mult timp liber și vrea să se plimbe cu mine. Mă roagă s-o acompaniez peste tot, pentru că, zice ea, s-a săturat de soldații în mijlocul cărora se învîrte.

— A, asta e foarte bine, Armand, te rog să mă crezi. Însă mă interesează ce știu ei despre noi, și ce nu știu.

— Au o veche bănuială în ce-l privește pe domnul Mihai Antonescu. Doamna Hoffmann face ce face și aduce vorba despre el. Dar eu i-am spus că nu-l frecventez și nici dumneavoastră nu-mi amintesc să fiți prea intim cu dînsul. Cu toate astea, pe cît e de convinsă de lealitatea Mareașalului față de *Führer*, pe atît e de bănuitoare în cazul domnului Mihai Antonescu. Are un sistem de a-mi storce informațiile destul de ingenios. Mă poartă prin expoziții, e mare amatoare de pictură ; mă consultă în ce privește valoarea celor ce expun, dar, dacă ar fi după mine, nu prea prezintă mare încredere în domeniul acesta. Eu îi spun numai ce aud despre pictorii pe care îi recomand. Și-n mijlocul acestor discuții, pe neașteptate, îmi trîntește o întrebare care mă lasă cu gura căscată.

— De pildă ?

— De pildă mă aflu la expoziția lui Ionescu-Sirin, care expunea scene de pe front. „Ce crezi, domnule Sachelarie, despre război ? Ce crezi despre generalii dumneavoastră ? Se vor bate pînă la capăt ?”

— Și tu ce ai răspuns în asemenea situație ?

— Ce să-i răspund ? Doamnă Hoffmann, nu cunoașteți poporul român ? El este credincios aliaților săi și are tot interesul ca rușii să fie bătuți, încît nu înțeleg de ce v-ați îndoi de lealitatea noastră ? Probabil că are informații mai multe, întrucît nu pare așa de convinsă de cele ce-i spun.

Dealtfel, ca să se împrietenească și mai bine cu mine, să-mi dea o dovadă de încredere, mi-a mărturisit un lucru care mă privea...

— Interesant. Despre ce-i vorba ?

— Despre cazul Arghirescu, omul acela la care am ținut atât și pe care n-am să pot să-l uit și mai ales în ce împrejurări tragice a fost ucis.

— Ei, ia te uită, Armand, și taci din gură ! Nu-mi spui ?

— Abia alaltăseară am aflat și eu, la barul *Fu-Ciang*.

— Da, mi-a spus Raoul că te-a văzut cu doamna Hoffmann în *tête-à-tête*. Ei bine, cine l-a ucis pe Arghirescu ?

— *Gestapo*-ul !

— *Gestapo*-ul ? Asta e și mai interesant ! Vrei să spui că al doilea soț al Leopoldinei se ocupa cu spionajul ?

— Așa bănuiesc, n-am cerut mai multe relații, dar nici n-a fost nevoie. Vorbind cît puteam noi vorbi acolo, că era plin de nemți, mi-a dat să înțeleg că tatăl meu vitreg lucrase și pentru *Intelligence*, în Franța, predând aliaților cițiva militari germani.

Tismania părea mut de admirație.

— Să știi că începe să-mi impună omul ăsta. Ia te uită ! Să avem și un spion în familie ? Asta e prea de tot.

— Nu știu ce spionaj va fi făcut Arghirescu, dar am aflat împrejurările în care a fost ucis. Ceva știam de la Mizdrache, dar spusele doamnei Hoffmann m-au lămurit pe deplin. Într-adevăr, Arghirescu a fost ucis de *Gestapo*, cu ajutorul piticului Blamberg, cel de la circul *Busch*.

Subsecretarul de stat își aducea aminte de chestiunea asta :

— Interesant, interesant ! Mizdrache îmi zisese și mie că cineva fusese introdus prin fereastra vagonului de pe acoperiș și-l așteptase pe Arghirescu în plasa de bagaje și că trebuie să fi fost un individ mic de statură. Acuma este limpede. Și ce i-au făcut acestui Blamberg ?

— Ce să-i facă ? Doamna Hoffmann spune că a intrat sub un tramvai în piața Buzzești.

— Au și ei sistemele lor. Un martor în plus jenează totdeauna. Mă rog, asta-i privește, dragă Armand ! Au poliție militară, au *Gestapo*, treaba lor !

Afară se făcuse ziuă. O lumină trandafirie pătrundea prin obloanele trase pe jumătate. Ionescu-Tismana le ridică de tot (biroul lui avea două geamuri spre curte). Grădinarul monta furtunul în gura de apă și schiță un salut spre fereastra unde îl zărise pe subsecretarul de stat.

— Aș mai vrea să te rog, dragă Armand, să afli cumva cât se poate de pe departe cum ar reacționa nemții în cazul unei defectiuni a armatei noastre? Ce măsuri ar înțelege să ia împotriva generalilor „trădători“, după opinia lor, în această situație...

— A, să știți, au și emis amenințări, mai mult sau mai puțin mascate. Primul lucru ar fi ocuparea regiunilor petrolifere, unde și au soldați destui; al doilea, probabil că ar aresta guvernul. În sfârșit, ne-am putea aștepta și la luarea de ostateci în Germania. Cel puțin asta am dedus eu din cele auzite până acum.

— Interesant, interesant.

— Dar nu-i numai atât. Eram în altă seară la *Fu-Ciang*, la masă cu doamna Hoffmann, și au venit și niște ofițeri sosiți din Ungaria, care erau foarte indignați pe amiralul Horthy. Păreau foarte decși să se judece cu cei de-acolo. Era vorba chiar de o ocupare a Ungariei, dacă am înțeles bine.

— Și mai interesant!

Subsecretarul de stat își băuse cafeaua. Privea gânditor spre fereastra deschisă.

— Mai sunt niște probleme spinoase, dragă Armand, cum ar fi aceea a evreilor pe care Mareșalul a refuzat de câteva ori să-i predea lui Hitler, dar nu se știe cât va mai rezista. Pe urmă sunt deținuții politici din lagăre. Asta e o marfă de negociat în orice împrejurări. Ar trebui să-i protejăm, nu crezi?

Armand avu o clipă pe buze un alt răspuns, pe care și-l reprimă. Se afla într-una din rarele ocazii din acești ani când fusese gata-gata să-și piardă controlul.

— Domnule ministru, aveți perfectă dreptate: ei ar trebui protejați.

— M-am și gândit, Armand. Nu vreau să-ți dau detalii din motive pe care le pricepi, dar să știi că m-am gândit foarte mult la treaba asta. Oricum, îmi dau seama că legătura cu doamna Hoffmann trebuie menținută și ar fi

indicat să faci uz de toate farmecele tale, deși spui că nu ai prea mare succes.

— Domnule ministru, vă rog să mă credeți că la primul semn vă voi înștiința, fără să pierd vreo secundă. Mi-am permis numai să o informez și eu pe doamna Hoffmann, vînzîndu-i niște mere putrede, cum bănuți. Depinde cît o să mă mai creadă, dar cît pot, o duc și eu cu zăhărelul. Nu pare deloc o femeie naivă...

— Te rog să-i treci numai informațiile pe care ți le dau eu. Orice detaliu în plus s-ar putea s-o facă să-și dea seama că vrei s-o induci în eroare, și atunci toată acțiunea mea de intoxicare se duce naibii...

De fapt, legătura cu Gerda Hoffmann îl interesa pe Armand mult mai mult decît bănuia Ionescu-Tismana. Postura de informator secret îl amuzase o vreme pe Vasile Dănac și iată că jocul începuse să-l prindă într-un mod foarte periculos, lăsînd posibilitatea unor imprudențe. Numai în cărțile proaste de spionaj, agentul secret ajunge din trei mișcări la obiectiv. El este îndemînat, știe să spargă un seif, să fotografieze documente cu aparate miniaturale, să otrăvească pe cine trebuie cînd trebuie, să se culce cu femeia de la care vrea să afle secrete și aceasta să moară ca Mata-Hari la zid, dar realitatea era mult mai complicată. Există secrete care sunt vîndute inconștient de cei mai mulți oameni și chiar dintre cei care sunt puși să le păzească. O statistică ar arăta că optzeci la sută dintre oameni, dacă nu mai mulți, sunt lăudăroși. Epoca radio-ului, care luase în stăpînire lumea de mai bine de douăzeci de ani, desvoltase informatica. Ziarele, telegraful, belinograful, telexurile, în sfîrșit tot ce putea să transmită o știre mai repede în lume, născuse în individ o sete de a afla și de a comunica mai departe, care, în timp de război, iată, devenea periculoasă. În urmă cu sute de ani, exista telegrafia focului. Năvălirile erau anunțate de pe înălțimi, noaptea. Se inventaseră călăreții care aduceau veștile, omorînd cinci sau șase armăsari sub ei. Porumbeii călători, oglinzile focalizatoare, scrisorile cifrate, iată tot atîtea mijloace de a răspîndi rapid știrile în lume. Numai un mijloc mult mai simplu fusese ignorat pînă

atunci : obiceiul de a asculta pe alții vorbind. Spionajul se poate face cumpărînd generalii de stat-major, dar este dificil și costă prea mult. Mai simplu era să asculți prin saloane pe miniștrii lăudăroși sau chiar pe ofițerii mai mici în grad, care aveau și ei cu ce să se laude în fața doamnelor. Și, adunînd de colo și de colo și punînd cap la cap niște informații, să ai o imagine aproape completă a unor lucruri care te interesau. O altă metodă era aceea de a plasa, cu mulți ani înainte, cîțiva indivizi insignifianți în locuri-cheie. Tipi perfect obtuși în aparență, lipsiți de orice imaginație, dar care tocmai prin această aparență ștearsă sunt cei mai periculoși. Astfel de indivizi nu au vicii, sunt tăcuți ca mormîntul, nu vor să audă de femei, de alcool, sunt bisericoși, vorbesc puțin, în sfîrșit, poți să le încredințezi orice secret pentru că n-ai să auzi că-l vor vinde. Pe deasupra, au și o psihologie de desperați ; ei lasă impresia celor pe care-i spionează că soarta lor depinde numai de ei și că pentru micul lor post, la care țin ca la ochii din cap, sunt în stare să vină la serviciu și noaptea și duminicile, pentru că știu că asemenea ființe mizerabile se găsesc pe toate drumurile și s-ar putea să le ia locul. În sfîrșit, mai existau stenografi și dactilografe, care fac cîte o copie în plus după anumite acte sau rapoarte. Fanaticii care iau cuvîntul ori de cîte ori au ocazia, în orice loc s-ar afla, pentru a sublinia încă o dată devotamentul lor, iată ultima categorie de oameni pe care trebuie să-i asculți.

În ce-l privește pe Armand, el nu-și făcea nici o iluzie că nu este crezut măcar un informator al lui Ionescu-Tismana. Jucînd ca la poker, ascultînd lucruri mai ieșite din comun, el plusa, mărturisindu-le celor cu care începuse să-și petreacă ultima jumătate de an din ce în ce mai des, că auzise chestiuni demne de reținut și pe care le va povesti și ministrului său. Atîta sinceritate îi făcea pe von Braun și pe Gerda Hoffmann să vadă în acest tînăr frumos un mic prostovan, care se mira de orice și care nu se arătase prea des atît de inteligent cît l-ar fi crezut ei. Asta neînsemnînd că nu aveau prudența lor și că nu discutau în fața lui decît lucruri care puteau fi și aflate. Dar ignorau mișcarea a doua a acestui om deschis. De fapt, Armand se împrietenea cu tot mai mulți ofițeri

veniți în permisie și cu care și Gerda Hoffmann, și maiorul de la *Gestapo* luau contact, tot în vederea obținerii de informații. La un *drink*, de la 11 dimineața, sau la un spectacol de circ, unde mergeau în grup — pentru că nemții erau morți după *clowni* care-și dădeau picioare în fund și după acrobații fără plasă —, la concursurile de tir organizate în subsolurile lui *Evangelische Schule* pentru Corpul auxiliar german încă din 1940, unde se făceau concursuri pe lăzi cu șampanie, Armand putea să afle lucruri foarte interesante, cele mai multe putînd fi comunicate și lui Ionescu-Tismana. Frecventarea barului *Fu-Ciang* era și ea un fel de obligație, căreia i se supunea din datoria pe care o avea, și anume aceea de a fi cît se poate de informat. Acolo veneau mulți ofițeri de pe front, trimiși în refacere sau în concedii de cîte două-trei săptămîni, și, așa cum bănuise, Gerda Hoffmann și maiorul von Braun aflau foarte multe lucruri despre moralul armatei germane, mai ales în anul pierderii bătăliei de la Stalingrad. Agreabil, vorbind o germană școlară, deprinsă pe vremuri la Timișoara, în liceu și, mai ales, pe maidanele unde jucase fotbal cu unguri și cu șvabi în copilărie, Armand părea o figură pitorească acestor germani scorbosi, unii dintre ei aristocrați din naștere, fuduli și lăudăroși, fanatici și tirani, care găseau în schimonosirea limbii germane un mare amuzament, cum se amuză toți cei care cunosc o limbă bine și o ascultă vorbită de un străin, cu greșeli de un haz enorm. Toate acestea duseseră la o împrietenire construită încetul cu încetul, care se consolida odată cu trecerea timpului și Armand devenise un familiar al acestor cercuri. Făcînd o curte discretă Gerdei Hoffmann, el menaja susceptibilitățile lui von Braun, fostul ei amant, pîrînd mai curînd un boem, dornic de a-și petrece serile în cercurile artistice în care fi introdusese pe cei doi, pentru a le arăta preferințele sale față de o viață mai puțin oficială, nescăpînd ocazia de a se autodeplînge. Astfel încît, încetul cu încetul, bănuielile se stinseră și o familiaritate se întremă între ei, lucru pe care, de multă vreme, Armand îl avusese în vedere.

Sigur că în această mulțime de cunoștințe, de oficiali sau de ofițeri veniți din Berlin sau din alte părți ale

Germaniei, din Franța ocupată sau de pe front, existau oameni absolut neinteresanți, dar trierea se făcea repede și secretarul lui Tismana se debarasa de ei. Către sfârșitul acelui an, 1943, atenția lui Armand se îndreptase spre două persoane în afara lui von Braun și a Gerdei Hoffmann, și anume către căpitanul inginer de geniu Siegfried von Hagen, sosit în România pe la începutul lui septembrie într-un concediu de refacere, și asupra lui Hermann Reinhardt, consilier la Ambasada germană din București, un om de cincizeci și doi de ani, fost diplomat de carieră trecut pe linie moartă, pe care, din punctul lui de vedere, Armand îl găsea foarte interesant.

Primul, Siegfried von Hagen, avea treizeci și cinci de ani, făcuse războiul din Franța și se aflase într-un batalion de asalt încă din prima zi a războiului din răsărit, obținând două Cruci de Fier, din care una cu briliante, pentru bravura sa. Aparținând unei vechi familii de aristocrați, cu un tată general și cu un unchi, de asemenea, general la Statul major, ar fi putut să ocupe un loc mai confortabil pe front, dar, după cum mărturisea, îi plăceau războiul și primejdia și abia aștepta să se reîntoarcă în mijlocul camarazilor săi.

Armand îl cunoscuse în subsolurile lui *Evangelische Schule*, unde fusese invitat de către maiorul von Braun la un concurs de tir cu pistolul, pe care bineînțeles că îl pierduse, trăgând abia trei gloanțe din cinci în cercurile țintei, ceea ce trăda absoluta lui neîndemânare în ce privește armele de foc.

— Dar, domnule Sachelarie, ni se spune că veniți din Argentina, unde există *cowboy*. Se poate să trageți așa de prost ? întrebuse Gerda Hoffmann, și ea de față.

— Vi se pare, doamnă ! În Argentina există vâcari, nu *cowboy*. E cu totul altceva. Nici în America nu sunt atîția cîți apar pe ecranele cinematografelor. Și dumneavoastră, care vă ocupați de film, ar trebui să știți mai bine că cinematograful ne minte foarte mult.

Siegfried von Hagen, înalt, măsliniu, cu un cap de grec, nu de neamț, cu părul numai bucle, cu o gură senzuală, cu priviri reci, disprețuitoare, cu un picior în atele, în uniformă gri-verzuie de căpitan, cu cele șase în-

semne de rănit pe brațul stîng, părea marțial fără să facă vreun efort pentru asta. Se îndreptase spre locul de unde se trăgea la țintă și-și alesese cu grijă pistolul *Browning* cu opt focuri, din care se consumau cinci, în suită. Aproape că nici nu privise înainte, trăgînd cu lejeritate foc după foc și obținînd maximum de puncte, întrecîndu-l și pe von Braun, și pe încă doi ofițeri cu care se aflase în concurs.

— *Erklären Sie mir, bitte*, cum de trageți așa de bine ? întrebuse Armand, știind că atenția lui o să-l măgulească pe neamț.

— A, nu-i nici un secret, domnule ! O bună școală militară, asta e tot ce se poate spune despre felul în care trag ! Și pe urmă se făcuse că nu-l mai bagă în seamă, preocupat de convorbirea cu ceilalți ofițeri germani. Dar faptul că-i făcuse plăcere că Armand îl întrebuse cum se explică măiestria lui se dovedise mai tirziu, cînd îl invitasе la bufetul amenajat în fosta sală de gimnastică a liceului, unde lăzile de șampanie erau aduse ciștigătorului.

Aceste petreceri care urmau concursului erau cele mai plăcute participanților, pentru că le prilejuiau amintiri, puteau să se laude și performanțele lor căpătau alte dimensiuni. Erau evocate luptele de la Harkov și Stalin-grad, din bazinul Donețului și, ascultînd toate poveștile cu soldați legendari care pierdeau războiul fără să-și dea seama, Armand realizase că avea în fața lui niște fanatici care se vor lăsa greu doborîți și vor trage pînă la ultimul cartuș. Căpitanul inginer Siegfried von Hagen era unul dintre acești fanatici, care nu scăpa nici un prilej să reamintească celor de față că el, ca om de știință și deținător al unor secrete pe care, evident, nu le putea împărtăși tuturor, îi asigură că războiul nu poate fi pierdut. Existau de pe acum savanți care lucrau la arme teribile, de care adversarii Germaniei habar nu aveau. Ele erau în curs de perfecționare și nu se aștepta decît clipa lansării.

— Aceste înfrîngeri trecătoare, spunea frumosul căpitan inginer cu mutră de grec sau de maltez, cum glumea Gerda Hoffmann, nu vor mai însemna absolut nimic pentru că însuși aspectul războiului se va schimba.

Le reamintise ceea ce numea el *ridicolul război din 1918*, pe care Germania îl pierduse pentru că se angrenase

într-o luptă de poziții, în care, firesc, cei care avuseseră mai multă carne de tun de sacrificat câștigaseră. Tancul apăruse târziu, la sfârșitul bătăliilor, și era un fel de căruță motorizată, cu un blindaj slab. Marile idei ale celui de-al doilea război mondial fuseseră demonstrate prin victorii fulgerătoare, care îngenunchiaseră țări ca Franța în câteva săptămîni, tocmai pentru că stilul războiului era altul.

— Cine știa în 1937 ceva despre războiul de mișcare ? Despre parașutiști, despre faimoasele pungi pe care generali germani le învățaseră de la Alexandru cel Mare, pe care strategii celorlalte țări îl uitaseră ? Sigur că Rusia este o pradă mai greu de mestecat, dar va termina și ea prin a fi înfrîntă pentru că, pînă la sfârșitul acestui război, principiile lui Klausewitz vor fi uitate și aspectul războiului va fi altul. Vor lupta mașinile și nu oamenii, care sunt foarte fragili. Și în fața unor arme atît de teribile, armatele aliate nu vor rezista. Surpriza va fi teribilă. Asta e tot ce vă pot spune, domnilor. *Prosit !* Să bem un pahar de șampanie în cinstea eternei Germanii, care nu va pieri niciodată !

Sigur că pe Armand îl interesau mașinile despre care vorbea Siegfried von Hagen, dar trebuia să aibă răbdare pentru că el, odată și odată, trebuia să vorbească despre ele. Mai curios era că acest ofițer atît de fanatic avea o gîndire specială care lușa, luînd-o puțin alături de obiectivele ei. Ca om de știință, putea să le facă un istoric al gîndirii științifice germane — și o și făcuse de cîteva ori de-atunci, găsind în Armand un ascultător foarte atent, în fața căruia îi plăcea să vorbească —, dar și mai ciudat era că, după expunerile lui tehnice, totul căpăta un aer mistic. El vorbea despre Hitler nu ca despre un comandant de armate, despre războiul lui impus lumii, nu ca despre un război obișnuit. Pe fața ofițerului apărea atunci o lumină stranie, o iradiere sosind dinlăuntrul său. Crezînd definitiv în ceea ce spunea, el nu avea nici o îndoială și, pe măsură ce se aprindea, voia să le lase impresia celorlalți că de fapt Hitler este un inițiat.

— *Führer*-ul conduce de fapt un război manicheist, un război între zei. Zeii vor fi în cele din urmă oamenii de știință, savanții. Dincolo de aceste lupte între mașini și oameni, există riscul dispariției civilizației...

— Vreți să spuneți, domnule von Hagen, întrebese Armand, că *Führer*-ul dumneavoastră are un dar al divinației, că el a început războiul în ideea că este sortit să-l și câștige ?

— Chiar așa ! El afirma de mult că există o știință nordică național-socialistă, care se opune științei iudeo-liberale...

— Cum, adică ? intervenise din nou secretarul lui Ionescu-Tismana. Pot să existe două feluri de știință ?

— De ce nu ? Dumneavoastră cunoașteți teoria lui Hörbiger despre lupta eternă dintre foc și gheață ? El a reintrodus vechile profeții, mituri, legende, tema genezei, a potopului, a uriașilor, a zeilor în știință. Și a și demonstrat-o. Hörbiger este numit de național-socialiști *Copernicul secolului al XX-lea*. El avea o viziune apocaliptică asupra planetei noastre.

Demonstrația lui Siegfried von Hagen, lungă și plicticoasă, avea destule argumente, dar un aer mitologic o umbrea. Asta o simțeau și Armand, și maiorul von Braun, care era un individ mai sceptic. Acesta din urmă fusese și el infestat în copilărie de legenda societății *Thule*, care urma originile germanismului pînă la un centru magic dintr-o insulă nordică. Era vorba de centrul magic al nazismului, al lui Dietrich Eckard, pe care-l ilustrase cel mai bine Karl Haushoffer, inițiat în India și în Extremul Orient, într-o societate secretă buddhistă.

Odată aruncate în joc aceste lucruri cunoscute de von Braun, căpitanul inginer se dovedise a fi un și mai bun cunoscător.

— Da. Aveți dreptate, domnule maior, zvastica, semnul național-socialiștilor, a fost adusă tot de Haushoffer. Ea este un semn magic. O găsim din China pînă în Transilvania, din Tibet pînă la Curtea rusească. Și vă reamintesc că ultima împărăteasă a dinastiei Romanov a desenat-o pe poarta temniței sale înainte de a muri. Ea e un semn strict arian. Membrii grupului *Thule*, de care ați vorbit, au prezis că Germania va domina lumea materială și asta se va produce dacă se vor face jertfe magice, ca la popoarele Maia, de pildă. Un subiect al acestor jertfe magice puteau să fie țiganii, de pildă. Vă reamintesc că cu un

prilej Hitler i-a declarat lui Rauschning că intenționează să fondeze un ordin de oameni-zei, care să fie conduși de o singură deviză a crede, a asculta, a combate. E așa-numitul *Ordin Negru*, care ar întemeia un stat model pentru lumea întreagă. Acest *Ordin Negru* nu răspunde unei necesități politice, ci magice.

Armand nu avea chef să-l contrazică pe bravul căpitan, care era un bun țintaș și, după însemnele de pe mîncă, un fel de erou care-și riscase de multe ori viața pentru *Führer*-ul său. Nici milioanele de morți lăsați pe cîmpurile de luptă, nici orașele distruse, pe care cu fanatism alții le apărau, nu puteau să-l convingă că acest război n-avea nimic magic în el, era pur și simplu un holocaust, căruia nu-i vor mai supraviețui, poate, nici învingători, nici învinși. Văzuse războiul din Spania, trăind repetiția generală a celui din '39, dar acolo bombardamentele *Stukas*-urilor, distrugerea Guernicai și luptele de la Madrid i se păreau acum niște jocuri de copii. Sigur că ceea ce prevestea fanaticul se putea întîmpla odată și-odată, dacă acești descreierați, în frunte cu *Führer*-ul lor cu tot, vor fi lăsați să-și ducă opera pînă la capăt, dar spera, ca și alții care se băteau cu arma în mînă sau duceau o luptă secretă, cum ducea el, că în sfîrșit acești oameni care visau la distrugerea planetei, distrugînd-o ei mai întîi, vor fi opriți la vreme pentru a nu duce în neant, odată cu hoiturile lor, întreaga suflare omenească.

— Și cum va fi această ordine nouă, sau neagră, cum îi spuneți dumneavoastră? Pentru că la ea vă referiți.

— Va fi vorba mai întîi de o rasă necunoscută, cum am spus, o rasă superioară. Recreată prin împerecheri planificate de cel mai pur sînge german. Cel mai tînăr membru al partidului național-socialist, Darré, a definit cel mai bine viitoarea politică germană. Toate aceste state din răsărit vor dispărea probabil. Ele mai mult încurcă. Au mereu ceva de revendicat. Trebuie instaurată o societate nouă. Ordinea o implică, totul în acest univers are o bază ierarhică. Dar nu va mai fi o ierarhie bazată pe bani, pe noblețe, ci pe puritatea rasei. Or, această ierarhie cere întîi o dominație, pe de o parte, și, pe de alta, o supunere. Rolul burgheziei e terminat, domnule Șachelarie, mi se pare că așa ați spus. Ea trebuie

să moară în frumusețe împreună cu vechea aristocrație. Misiunea Germaniei este aceea de a subjuga alte popoare și a le da o filosofie de viață, pe care altfel nu aveau cum s-o cunoască. Cultura pe care omenirea a acumulat-o este în primejdie. Spiritul iudaic a făcut-o să intre în disoluție. Un scepticism periculos vrea să înlocuiască drumul neînduplecat al credinței oarbe. Dacă tot timpul ne vom întreba de ce să facem ceva și de ce să nu facem, lumea va muri în letargie. Cultura trebuie să rămână apanajul elitei, al celor admiși în sinul ei. Știința este instrumentul vieții, nu e esența ei. Vom predica evanghelia omului liber, care există dincolo de frică și superstiție, stăpîn pe nervii, pe mușchii și corpul său. Iată de ce, național-socialismul urăște, deopotrivă, și pe comuniști, care propagă materialismul vieții, și pe creștini, care propovăduiesc mila și îndoiala.

— O întrebare, îl întrerupsese Armand. Acestei aristocrații ariene, perfecte din punctul dumneavoastră de vedere, cine îi va da de mîncare ?

Siegfried von Hagen îl fixase cu o atenție amenințătoare pe civilul blind, înalt, athletic, care avea un aer german, ciudat, întrebîndu-se de unde ar putea să-l ia și unde să-l situeze. Cine i-l prezentase și de ce ? Ce ideologie are din moment ce se află în compania lui von Braun și a Gerdei Hoffmann ? Dar, cu o perfectă stăpînire de sine, îi răspunsese sec :

— Vom acorda mării mase din clasa inferioară apanajul analfabetismului, fapt care o va scuti să se mai întrebe de ce trebuie să servească elita.

Pe urmă convorbirea luase o altă turnură, paharele de șampanie se goleau unul după altul, de undeva din sala de tir, aflată la același nivel, se auzeau seriile de împușcături. Locul era într-un fel lugubru. O sală cu parchet pe jos și cu pereții plini de spaliere, cu un bar, o debara și o magazie de aprovizionare, cu două ferestre înguste, care dădeau spre curtea prăfoasă unde se jucau școlarii în recreația de după-masă. Un sgomot tîrșit de frunze pe niște alei de asfalt, un apel al vreunui pedagog : *Schnell, schnell !*, pe urmă un alt sgomot de pași, al unui grup care se adună, se încolonează și intră undeva. Pe o ușă de stejar, intrau și ieșeau ofițerii din sala de tir, cu mutre

impasibile, comentînd cu glasuri seci rezultatele. Acelaşi aer sever, ochii fără nici un licăr, îngheţaţi, cu uniforme bine călcate, cisme, centiroane, decoraţii, cîte una, nu mai multe, la gît sau deasupra buzunarului stîng de la piept. Armand avea senzaţia că se află într-un sanatoriu ; fără seriile acelea de pistol, totul pleda pentru asta. Şi, amintiri vechi din Spania, aceleaşi tipuri de bărbaţi blonzi, cu ochii albaştri, atunci cu căşti de piele, de aviator, care se autopropulsaseră cu paraşuta după ce *Stukas*-urile lor fuseseră doborîte, prinşi de ţăranii castilieni care voiau să-i omoare cu secerile cu care tăiaseră grîul pînă atunci, fierbind de ură, şi ei rîzînd nepăsători, sfidînd mînia aceea surdă abia reprimată, păziţi de către soldaţii republicani, ca să nu fie ucişi, şi compărînd în faţa unor tribunale militare de urgenţă care îi judecau rapid, trimiţîndu-i la zid. Unii dintre ei mureau cu nepăsare, fără un strigăt, sfidînd plutoanele de execuţie ale anarhiştilor ; alţii, urlînd uluiţi că li se poate întîmpla aşa ceva lor, stăpînii lumii deja, celor care călcaseră toate tratatele şi înţelegerile, cei care mitraliau cetăţenii paşnici pe străzile Madridului, ziua nămiaza mare, ca la o vînătoare de iepuri. Nu, aceşti oameni nu trebuiau urîţi orbeşte. Nu ajungeau numai înfrîngerile de pe front. Era vorba să distrugi o ideologie, şi nu o ideologie înfiptă în capul cîtorva indivizi. Văzuse la Madrid şi la Paris, în jurnalele cinematografice, rînduri negre de cămăşi, bărbaţi călcînd şase cîte şase cu făclii în mînă, urlînd spre tribuna în care se afla Hitler şi pe urmă sutele de mii de soldaţi bătînd pasul de gîscă pe străzile Vienei, ale Pragai şi ale Varşoviei şi chiar în Parisul pe care abia îl părăsise. Îi văzuse şi la Bucureşti, imediat după aceea, ce-i drept, aici păstrau înainte de începerea războiului o discreţie care nu-i scăpase. Erau *aliaţi*, numai *corpul tehnic* de instruire al armatei române. Locuiau în cazărmi marginase şi ieşeau îmbrăcaţi civil în oraş — şi mereu senzaţia din aceşti ani pe care nu şi-o putea stîrpi : o greaţă difuză, o ură care mocnea ca un foc mic. Primise instrucţiuni de la Colonel, erau cîteva cuvinte lapidare : „Nici o senzaţie, nici o impresie, nici o reacţie, nici un cuvînt. Nu te gîndeşti la ceea ce nu-ţi place, nu urăşti pe nimeni,

ești intrat în pielea unui individ care servește regimul antonescian. Nu trebuie să te arăți prea entuziasmat de ceea ce auzi și vezi împrejur, nu ai nici o părere, nu critici, nu aprobi. Te interesează caii, femeile și o situație cât mai bună. Dacă nu poți să joci rolul ăsta, spune de pe acum ca să-ți dăm altceva de făcut." Asta era tot, dar cât de greu îi venise să suporte toate acestea, să se stăpînească, să zîmbească, să strîngă aceste mîini reci, să suporte aroganța, privirile scrutătoare, întrebările insidioase. Totul se lega într-un șir întreg de lucruri care nu-l priveau, dar pe care trebuia să le rabde, în care era implicat. „Vrei, nu vrei, bea Grigore aghiazmă“, cum îi spusese o dată același Colonel. „Asta este partitura ta, cînti ce îți se fluieră, dacă n-o faci după ureche, cu atît mai bine.“

Ofițerii aceia se îmbătaseră și, după obiceiul lor, cîntau în cor cîntece de front, începeau să-și aducă aminte de bătălii și locuri necunoscute, de satele rusești pe care le sdrobiseră sub tancuri și de gropile pe care îi siliseră pe partizani să și le facă singuri înainte de a-i împușca. Și pe urmă, iar rîsete și povești cu cîte o Marusia pe care o desvirginaseră și o siliseră să bea șampanie, și o trecuseră ordonanțelor lor și după aceea o găsiseră spînzurată în vreo piață mică de sat, pentru că în urma lor veniseră partizanii și o judecaseră pentru că se lăsase siluită, în loc să se arunce în vreo fîntînă... Trebuia să-i asculte, să zîmbească, să ciocnească paharele cu ei.

Pe urmă, cînd se înserase bine și beția lor se transformase într-o minie surdă, care creștea în ei, aducîndu-și aminte de vechile istorii care nu aveau să se mai repete, Siegfried von Hagen, după ce o fixase pe Gerda Hoffmann, bănuitor, pe urmă tandru și iar bănuitor, împreună cu o aiuritoare gingășie și din nou căzînd într-o minie spăimoasă, el, acest ofițer de treizeci și cinci de ani, cu piciorul în atele, pe care-l țîra, sprijinîndu-se într-un baston, îi regăsise privirea și-i pusese o întrebare pe care n-o înțeleșese la început :

— *Herr Sachelarie*, cîți români sunteți la ora actuală ?

— Optsprezece milioane, îi răspunsese Armand. Dar de ce întrebați ?

— Am o idee. Când Rusia cea mare va fi curăţată de bolşevici, Germania mare va ocupa între altele şi frumoasa voastră ţară. Am citit într-o carte de geopolitică, a unui autor al cărui nume îmi scapă, că, în viitor, locul românilor va fi undeva în India, într-un stat din sudul acestei ţări, ariene şi ea, cu ai cărei locuitori vă potriviţi mai ales la culoare...

— Domnule von Hagen, intervenise scurt Gerda Hoffmann, te-aş ruga să fii atent la ceea ce spui. Noi îi cunoaştem mai bine pe români, sunt foarte sensibili.

Faţa căpitanului inginer se făcuse palidă dintr-o dată. Îşi muşcase buzele şi-l privise drept în ochi pe Armand. Acesta nici nu clipise.

— N-am vrut să-i insult pe români. Am spus unde le este locul. Şi voiam să-i explic domnului Sachelarie cum poate dispărea de pe suprafaţa pământului un popor, în douăzeci şi patru de ore. E foarte simplu.

— Ei bine, cum, domnule von Hagen ? îl sfidase Armand.

— Foarte simplu. Să zicem că în prima fază nu vom avea cu cine coloniza Rusia, ai cărei locuitori vor fi ori morţi, ori în Siberia. Ai idee cam câte sate pot să existe în acest vast teritoriu ?

— Nu. Nu mi-am pus niciodată problema.

— Sunt mai mult de optsprezece milioane.

— Tot nu înţeleg.

Siegfried von Hagen surîsesese cu o blîndeţe neaşteptată :

— Nu ghiceşti ? Cîte un român în fiecare sat, şi cu asta totul e gata.

O secundă Armand tăcuse ca un boxeur lovit în plină faţă, care caută să se ţină pe picioare. Ideea era prea monstruoasă. Îşi reveni cu greu şi pe urmă răspunse cu un glas abia auzit :

— Dar de ce atît de complicat ? Când în viziunea dumneavoastră acele maşini de ucis oamenii ar face treaba asta mai repede şi mai puţin costisitor. Unde mai puneţi că n-ar avea nici aspectul unui genocid.

Gerda Hoffmann simţise că lucrurile luau o întorsătură neplăcută şi-l apucase pe Armand de braţ.

— Nu vrei să facem o plimbare împreună ? E o seară atît de frumoasă... Domnii aceştia vin de pe front. Mai

păstrează în uniformele și caracterul lor violențele războiului. Nu te lua după vorbele lui. A băut prea multă șampanie și asta-ți dă un fel de delir de grandoare. Mi s-a-ntimplat de multe ori să discut cu oameni care cred că vorbesc tot timpul subalternilor de la regimente.

Despărțirea fusese rece și Armand își dăduse seama că, dacă mai întârzie un minut, lucrurile puteau să ia o întorsătură foarte proastă. „Uite cu cine s-a aliat Antonescu, și iată viitorul nostru în față, strălucitor și măreț. Un stat din sudul Indiei, că așa spune geopolitica nazistă. Dar cine se cred imbecilii ăștia ? Niște huni care au bătut Europa de la un cap la altul, crezînd că nimeni n-o să le ceară socoteală și că războiul nu va ajunge vreodată distrugător, necrutător și pe teritoriul lor, și atunci, vai, ce ispășire o să urmeze ! Ce-și închipuie acest von nu știu cum, că nu vor exista tribunale pentru ei, că nu vor fi puși la zid, așa cum nu credeau aviatorii de pe *Stukas*-urile de la Carabanchel, care se simțeau pe un poligon pe care-și încercau armele lor, aviația lor ! Ușor, băiete, nu te aprinde, ușurel ! Zîmbește-i acestei doamne care trimite mobilă, tablouri și covoare în Germania, crezînd în sfînta ei prostie că *Reich*-ul lui Hitler va dura cel puțin tot atît cît cel al lui Bismarck. Zîmbește, așa, fă-i puțină curte doamnei care se culcă din cînd în cînd și cu bărbații, dar iubește femeile...”

Se aflau în fața bisericii Sfîntul Iosif și el o invită să se urce în mașină.

— Scumpă prietenă, ai un program mai bun decît cel pe care ți-l propun eu ?

— Să aud despre ce este vorba !

— Nu vrei să dansăm puțin ?

— Unde ?

— La *Fu-Ciang*, unde să dansăm în altă parte ? De la bombardamentele americane din august, Mareșalul a interzis să se danseze în localuri publice. La voi încă se mai poate face treaba asta.

— N-am nimic împotrivă, dar acolo putem să dăm iar peste oameni ca acest von Hagen și cred că nu i-ai mai putea suporta.

— Atunci ?

— O plimbare la șosea. Astă-seară e lună, așa că putem să vedem pe unde mergem. Cu camuflajul ăsta, serile bucureștene care erau atât de plăcute nu mai au farmecul de altădată.

— Vorbești ca și când ai fi stat în România ani de zile.

— Dar mi se pare că ți-am mai spus că am trăit la Sibiu. Veneam câteodată la București. În Germania am trăit mai puțin decât în România.

— Bine.

Citroën-ul pornise ușor, ieșind spre Calea Victoriei și după zece minute se aflau în fața vilei Minovici. Armand încuie mașina și porniră pe aleile unui parc sălbătic, pe care nu-l mai îngrijea nimeni de la începutul războiului. Era încă destul de cald și lume puțină.

— N-a fost o seară prea reușită, spusese femeia și el o privi pieziș. Era îmbrăcată într-un taior, cum umbla de obicei, cu părul blond, strâns în jurul urechilor, într-un coc la spate. Ochelarii sticleau când se întorcea cu fața spre el. Încă mai păstra o urmă de frumusețe, rece, scandinavă. Gura era cam aspră, ca a oamenilor care văzuseră multe. Își amintea de poveștile din Polonia, pe care i le spusese în câteva rînduri, de pivnițele încărcate de fum, în care se adunau la șapte seara bărbații scăpați din lagăre, bînd în tăcere rachiul căruia îi dădeau foc mai întii și făcînd ca paharele să ardă în semiobscuritate, ca niște luminări, forma lor de protest împotriva ocupantului. Ea umbla cu von Braun în civil, aproape nu vorbeau ca să nu-i jignească. Învățaseră mai multe fraze în limba polonă și, dacă erau întrebați, răspundeau în această limbă, deși cei din jur își dădeau imediat seama că sunt germani. Pe urmă, brusc careva scotea un răcnet în această tăcere luminată de flăcările din paharele de vodkă și era iute aruncat pe ușă și se auzea un bufnet în praf și iar tăcerea mocnită, încărcată de ură.

— La ce te gîndești ? îl întrebasese.

— La cele spuse de domnul von Hagen. Mi se pare regretabil că ofițeri din armata germană, pentru care toată lumea are stimă, pot să gîndească atât de monstruos. Armata este o instituție, ca biserica, ca justiția, ca școala și, rareori, cînd guvernanții o iau razna, un instrument de represiune. Un război este mașinăria cu care politica

se duce mai departe, cum spunea careva, cînd toate celelalte mijloace n-au dat nici un rezultat. Dar o armată însuflețită de astfel de idealuri, cum sunt cele pe care le-a emis domnul von Hagen, mi se pare o armată de barbari. Sper pentru dumneata că nu gîndești la fel.

— Nu se știe, răspunsese femeia, privindu-l cu multă seriozitate, lucru care-l înfioră și mai mult pe Armand. Noi am fost crescuți în această doctrină și, după cum se vede, ne și lăsăm omorîți pentru ea. Se pare că nu putem să ieșim din ideea că va trebui să facem o pace germană în toată lumea. Am pierdut de prea multe ori, pentru a mai admite că mai putem pierde și de data aceasta. Von Hagen probabil că exagerează și reproduce citate din articolele domnului Goebbels. Nu trebuie să-l iei prea în serios. Una e ce se scrie în ziare, și alta e realitatea.

De fapt, această plimbare avea alt scop pentru Armand. De multă vreme căuta un prilej să discute despre eliberarea lui Vasile Ionescu. Lucru destul de dificil, pentru că nu știa ce reacție va avea femeia la propunerile lui. Ar fi fost mult mai ușor dacă între ei ar fi existat o legătură sentimentală, dar, așa cum evoluau lucrurile, nu se putea presupune că această cale era cea mai bună. O suspiciune firească în ce o privea pe femeie îl făcea și pe el să se poarte în consecință, adică fără să aibă aerul că urmărește ceva. Oricum, trebuia început, așa încît o apucă ușor de braț, simțind surpriza ei, dar neinsistînd.

— De cînd te cunosc, mă tot întreb ce-i cu dumneata între toți oamenii ăștia, ce te-a determinat să alegi o viață militară ?

— A, domnule Sachelarie, cum se cunoaște că sunteți latini ! Noi, nemții, cum ne spuneți voi, suntem crescuți într-un fel special. Gimnastică de mici, dușuri, călărie. Pe urmă, de la venirea lui Hitler, chiar copilăria noastră a fost organizată altfel și asta nu numai în Germania : în toate grupurile etnice se făcea această organizare. Era un cuvînt de ordine. Ne-am pregătit pentru război...

— Înțeleg...

— Pe urmă nu ți se mai pare nefiresc să intri în armată, să faci ceea ce ți se cere. Făimoasa disciplină germană pare celor streini un lucru deosebit. Pentru noi e ceva firesc. Există popoare care au vocația disciplinei

și altele, nu. Imperiul roman n-a căzut din cauza legiunilor germanice, ci a celor italice. Poate clima era de vină. Strămoșii noștri au trăit în păduri, au vînat. Sunt popoare pentru care războiul e o artă și noi suntem dintre acelea. Să știi că nici adversarii noștri cei mai înverșunați, englezii, nu sunt atît de proști luptători cum îi face propaganda noastră. Dar propaganda este și ea o artă. Dar de ce mă faci să vorbesc ?

Armand avu o ezitare scurtă, pe urmă, conform unui vechi obicei din război, care spunea că cea mai bună apărare e atacul, pară :

— Mi se pare nefiresc ca o femeie să treacă prin atîtea mizerii, să asiste la execuții, să-și riște viața. Dumneata mi-ai povestit cîteva lucruri despre perioada aceea de timp pe care ai petrecut-o în Polonia. Mi-am dat seama că nu ești totuși făcută pentru așa ceva.

Femeia îl măsurase cu o mirare pe care nu și-o mai ascundea :

— Ori ești un om foarte naiv, ori unul foarte abil. Înțeleg că și dumneata faci lucruri, desigur mai puțin evidente, asemănătoare cu cele pe care le-am făcut eu. Și cînd spun asta, îți reamintesc că nu eram implicată direct. Dar dumneata nu ești implicat în niște lucruri destul de tenebroase ? Ești secretarul unui om care răs-punde de lagăre, de prizonierii politici cei mai importanți. Și atunci, de unde limbajul ăsta atît de umanitar ?

„Nu e proastă deloc. E chiar mai periculoasă decît am bănuît.“

— Nu e vorba de un limbaj umanitar. Poate că noi înțelegem altfel lupta cu adversarii politici ; de ce trebuie neapărat să-i distrugem fizic ? Poate o să reușim să-i convingem cu alte mijloace decît cu un glonț în ceafă.

— O, iată creștinismul ortodox, „ajută pe aproapele tău !“

— Dumneata nu ești creștină ?

— A, creștinismul german, cred că-l știi bine. Luther a fost militar înainte de toate și pe urmă un creștin. Reforma a născut războaie civile. Cineva îmi spunea că Hitler a văzut o dată un film de propagandă cu subiectul Friedrich cel Mare. „O oroare“, a spus el și a pus poliția să-l interzică. Cine a inventat aceste măgării patriotice ? Tot

el spunea că vrea să facă pace cu biserica, dar asta nu-l va împiedica să extirpe creștinismul din Germania.

— Mi se pare că repeți ce spunea mai devreme Siegfried von Hagen.

— Da. De ce nu ? Nu este un secret. Noi, germanii, am făcut din religie o afacere capitală. Tot *Führer*-ul nostru spunea că, fie că e vorba de Vechiul sau de Noul Testament sau de cuvintele lui Christos, totul nu e decât același drept iudaic. Nu poți fi și german, și creștin în același timp. Epilepticul de sfântul Paul al creștinilor a fost asvirlit urgent din cohorta sfinților. O armată care se uită mereu în sus, la Dumnezeu, și se închină cerindu-i ajutorul, asta mergea pe timpul cruciadelor. Cruciații despre care știi și dumneata probabil că erau niște jefuitori, înainte de orice. Destul cu fleacurile. Noi, germanii, vrem să fim niște oameni liberi, care-l simțim pe Dumnezeu în noi înșine. Vorbim de resurecție, dar noi înțelegem prin ea eterna renaștere a poporului nostru. Ce-s poveștile astea cu nașterea lui Iisus într-o iesle ? Crăciunul este un simbol, și anume nașterea spiritului eroic și eliberator. De ce avem nevoie de niște preoți care să celebreze singele unui mic copil de evreu, născut la Bethleem, în loc să celebreze singele poporului nostru ? Ostia este simbolul sacru al germanismului și al fraternității noastre.

Armand simțea că tot ceea ce-și propusese să facă devenea o inutilă acțiune romanțioasă. Doamna aceasta, pe care o credea numai o afaceristă, dominată de un spirit pragmatic, se dovedea a fi o fanatică pe care era greu să o miști. Dar, ciudat lucru, ca și în fața celui capitan inginer, curiozitatea întrecea orice prudență. Numai timpții refuză să discute cu adversarul, îl disprețuiesc, cred că numai maleficiile trimise de cine știe cine îl pot reduce la neant. Lupta era mult mai complicată, mai subtilă. Ca unul care citea ziarele de atîția ani, care văzuse jurnale cinematografice și mai ales care trăise războiul acela, ce-i drept un război mic, dar crud, îngrozitor, înțelesese nu acum, că dincolo de armele care trăgeau se înfruntau două ideologii totale în intoleranța lor. Una care propovăduia cultul forței, al arbitrarului, al elitei, o ideologie care

visa la reinventarea sclavajului, și cealaltă, a unei imense mii pentru tot ce era neînvățat, neapărat, lipsit de mijloace în fața acestei uriașe combinații de inteligență și forță. Era o luptă începută de mult și care avea să mai dureze. O luptă care trebuia dusă cu răbdare, zi de zi, pe un front inimaginabil de complicat și de mare. Nimeni nu putea estima numărul acestor soldați ai unei părți sau ai alteia, destui dintre ei se aflau din întâmplare într-o tabără sau alta. Politica, evenimentele războiului, consecințele asupra propriei persoane aveau să facă restul. Și asta încet, de-a lungul multor ani.

— Știi ce, doamnă Hoffmann ? Mă fascinezi. Este un limbaj pe care nu-l înțeleg bine, dar care-mi vorbește despre forța poporului dumneavoastră. De fapt, de unde vine acest dispreț față de preoți, care sunt oameni cu totul onorabili, dacă știi bine ? ! În această țară în care am trăit foarte puțin, dar pe care o cunosc bine din povestirile mamei mele („Mint de rup pământul, gîndea Armand, dar ăsta e repertoriul“), biserica a conservat statul. Cred că cunoașteți, dacă ați locuit la Sibiu atîta vreme, istoria sbuciumată a românilor.

— Da, o cunosc. Istoria unui popor mic cere politica pe care i-o impun alții. În ce ne privește pe noi, germanii, am descoperit că cel mai rău lucru în lumea asta îl produce sentimentalismul. De la alții am învățat un decalog să minți, să n-ai nici un scrupul ; să înșeli, să te folosești de orice împrejurare, numai pentru binele poporului tău etc. De la Tratatul de la Versailles, cineva stă cu genunchiul pe grumazul Germaniei. O Germanie dominată de niște ploșnițe care au distrus sistematic tot ce era rațional — începînd cu mistică creștină, în care nici noi nu mai credem, și terminînd cu arta. E de neconceput. Unde sunt imnurile bizantine, care cutremurau conștiința europeanului de la Constantinopole pînă la Lisabona, de la Moscova pînă la Chartres ? Distruse de jazz, de muzică dodecafonică. În locul vitraliului, pictura lui Picasso, geometrie discutabilă. În locul *Imnurilor nopții*, ale lui Novalis — dadaismul. Ce opunea imnurilor nibelungice Erich Maria Remarque ? Dezertarea ! În locul perfecțiunii lui Michelangelo, tumorile lui Hans Arp. Ceva trebuia distrus și a fost distrus. Pacea interioară, echilibrul, senină-

tatea elină. Și crezi că trebuia să stăm cu mâinile încrucișate, să plîngem pe ruinele Europei ? Ruinele Europei nu sunt aceste orașe distruse pe care le vezi, ci conștiințele ciuruite de îndoiala iudaică, ce a fost săpată cu bună știință de către filosofii de la Paris tuturor popoarelor. Ridem de micuțele parabole ale apostolilor, dar știe cineva ce scrie în Zohar ? Dumneata ai citit Zoharul ?

— Nu.

— Ei bine, acolo Christos este declarat dușmanul cel mai înverșunat al iudaismului. La încheierea conturilor, el va fi îngropat în excremente și atunci de ce să-i lăsăm noi pe preoții noștri, pe acești oameni negri, fie ei și catolicii din Bavaria, să-și facă iluzii că micile lor pilde vor distruge pe cei care deja au pulverizat creștinismul ? Dealtfel, dacă vrei să știi, protestanții noștri n-au nici o credință. Ei sunt obișnuiți mai mult cu umilințele și noi vrem să-i eliberăm de asta.

Ajunseseră în fața lacului Herăstrău, care sclipea în bătaia lunii. Bătea un vînt ușor și, undeva, pe malurile celelalte, ardeau focuri de frunze ; mici flăcări palide și fumul care umplea aerul de o mireasmă turburătoare.

— Frumoasă noapte, spuse femeia.

— Într-adevăr, foarte frumoasă. Adineauri mi se părea că vorbești ca marxiștii. „Religia e opiu pentru popor...”

— Să știi că în multe puncte ne întîlnim cu marxiștii, oricît ar părea de ciudat. Amîndouă doctrinele vor să elibereze țărănimea de superstiții, să o scoată din imbecilitate. Rușii vor să facă din țărani niște proletari, iar noi vrem să-i readucem la vechiul păgînism german, care avea ceva mistic în el, mult mai prețios. Țăranul trebuie să vadă ce i-a luat biserica înțelegerea misterioasă directă a naturii, contactul instinctiv, comuniunea cu spiritul pămîntului. Noi n-am făcut propagandă ateistă. Asta merge la orașe. Dar țărani trăiesc încă cu credințele păgîne. Ei trebuie întorși la ritual. Motiv pentru care am înlocuit maxima creștină cu versul runic, crucea cu emblema lui Wotan. Pentru el ardem o flacără veșnică. Dar eu nu te plictisesc cu aceste povești pe dumneata ?

— Nu. Mi se pare foarte interesant.

— Credeam că voiai să discuți cu totul altceva cu mine și eu te-am dus pe alt drum.

— Pentru că tot vorbirăm despre creștinism, vreau să facem un târg.

— Ia te uită ! Și eu care credeam că ai să folosești această frumoasă seară pentru a-mi face curte. Politica a luat locul idilei. Suntem cam stupizi.

— Este adevărat, dar e vorba de un lucru confidențial, pe care ministrul meu m-a rugat să ți-l cer.

— Asta e și mai interesant. Și ce anume dorește domnul Tismana ?

— E vorba de o persoană. De un anume Vasile Ionescu, care este internat într-un lagăr german de câteva luni. A fost prins în Franța și se pare că este omul care cunoștea cel mai bine pe românii aflați în rezistența franceză. Domnul Tismana ar dori ca el să fie transportat în România pentru a ne da unele relații.

— Îmi cere un lucru foarte greu. Dar, la rîndul meu, voi raporta și, dacă lucrul este posibil, se va face. Dar ce oferă în schimb domnul Tismana ?

— A, e vorba de un lucru mai complicat. Am asistat fără să vreau la o conversație între dînsul și șeful Siguranței noastre. Aș dori să-i fac o surpriză. Eu am trăit cîțva timp în Franța, bineînțeles, nefăcînd politică. Dar am cunoscut foarte multă lume, de la anarhiști la miniștri. Și, bînd un pahar mai mult, am apucat să promit că, prin relațiile pe care le-am avut acolo, o să reușesc să-i dau de urmă și să i-l procur pe acest individ care-l interesează atît de mult.

— E vorba deci de a-ți demonstra capacitățile profesionale. (Femeia rîsesese scurt, mușcător.) Și te-ai gîndit la micuța doamnă Hoffmann, pe care de mult o cultivi, pentru ca să-ți faci serviciul acesta.

— Chiar așa, doamnă Hoffmann. De ce nu ?

— Dar micuța doamnă Hoffmann, care nu se ocupă numai de afaceri militare, o să-ți ceară și ea, cum bănuiești, ceva în schimb.

— Suntem de acord.

— Vrei să-ți spun condițiile mele chiar acum ?

— De ce nu ?

— Ei bine, nici eu nu sunt un om chiar atît de dezinteresat. Dumneata lucrezi într-un loc care mă ispitește. Probabil, ai băgat de seamă că din cînd în cînd mă intereseau unele lucruri pe care numai dumneata le știai și trebuie să mărturisesc că, vrînd sau nevrînd, mi-ai servit unele informații. Înțeleg, ești un om pus pe ajuns, și pe care condițiile date nu-l interesează. Am ghicit ?

— Da. Sunteți perspicace. Este foarte adevărat. Nu pot să spun că mă omor după cineva, după români, după germani, după englezi. Războiul e un sport tragic, care nu mă interesează. Am venit aici ca să-mi fac o carieră. Cred că voi opta pentru diplomație, așa încît ceea ce îmi cereți face parte din profesiune. Bineînțeles, în măsura în care nu sunt întrecute niște limite. Mă înțelegeți, nu ?

— Cum să nu ? E vorba de mici detalii. Noi vom face restul. Serviciile noastre secrete au depistat la Stockholm și Cairo mișcări diplomatice deocamdată destul de vagi, făcute de persoane pe care nu știm bine în ce categorie să le încadrăm. Pe scurt, cineva din guvernul român îl trădează pe Mareșal. Noi credem în loialitatea lui, dar, ca orice om în astfel de funcție, el este înconjurat de către oameni în a căror integritate morală nu avem prea multă încredere. Șeful meu, maiorul von Braun, probabil că la ordinul lui Killinger, nu ți-o ascund, vrea să știe cine e acel om din guvern în numele căruia se duc tratative cu englezii și cu rușii ! Pentru că ele, aceste tratative, au început sau sunt pe cale să înceapă. Asta este limpede. Căderea lui Mussolini favorizează mai mult tentația spre dezertare a unora. Ei, ce spui ?

Armand lăsă să treacă vreo cîteva secunde, să se creadă că se gîndește la aceste propuneri. Era pregătit cu răspunsul, dar o acceptare rapidă ar fi făcut-o bănuitoare pe doamna Hoffmann.

— Cum să vă spun ? ! Îmi cereți un lucru destul de delicat. Poate la fel de delicat cum a fost acela pe care vi l-am cerut eu. Vedeți, trecerea către dumneavoastră a unor secrete ale domnului Tismana, prin accesul meu la ele, mi se pare un act de trădare. Poate îl pun în primejdie pe acest om, la care țin foarte mult...

— A, nu-ți face nici un fel de grijă. Să știi că în astfel de ocazii se lucrează cu o discreție maximă. Și chiar dacă

niște oameni vor avea de suferit mai târziu, asta se va întâmpla când nu se va mai putea altfel ; în orice caz, ei nu vor ști că au suferit din cauza dumitale. Și acum, vrei să mă conduci spre mașină, s-a făcut destul de târziu...

— Cu plăcere, doamnă Hoffmann. Vă însoțesc.

Contactul cu Hermann Reinhardt i se păruse la început destul de neinteresant lui Armand. Se vedeau foarte des la primiriile oficiale, unde el, în calitate de consilier de ambasadă, trebuia să fie prezent de fiecare dată. Omul era politicoș, afișînd acea bună creștere neostentativă a diplomaților de carieră și manifestînd un scepticism blînd față de apucăturile mai violente ale mai tinerilor săi confrăți, atît de numeroși și de diverși, aflați la București. Se mai vedeau la tenis, la Yodl Club sau iarna la patinaj, la vreun meci de hochei, sau la reuniunile din casa lui Calomfirescu, care, ca industriaș, dădea astfel de recepții aproape lunar. Ani de zile se salutaseră politicoș de la depărtare sau schimbînd cîteva fraze banale, cum se obișnuiește în lumea diplomatică. Consilierul de ambasadă fusese trimis încă din 1939 la București, după o strălucită carieră între 1929 și 1938, cînd situația lui se deteriorase de tot. Diplomat de carieră, el fusese unul dintre puținii funcționari superiori de ambasadă care fuseseră păstrați pentru că, încă înainte de a veni Hitler la putere, militase pentru o Germanie care să iasă din timorarea înfrîngerii și să redevină ceea ce fusese dintotdeauna : fermentul politic al Europei. Băiașul unui magistrat din Rügen, trăit între burghezi, cu o educație severă, făcută în școlile solide germane, disprețuind deopotrivă și cercurile de stînga, care arătaseră deja măsura lor în revoluția germană de la sfîrșitul primului război mondial, și aristocrația nelegată de nimic, nici măcar de idealul german, pusă pe sporiirea averilor și pe orice pertractări, muncind cu dirzenie pentru o carieră la care visase încă din adolescență, Hermann Reinhardt văzuse în apariția meteorică a lui Hitler pe noul Mesia al germanilor. Rezerve avusese de la început față de acest orator, mai ales din cauza limbajului nesupravegheat, a ideilor nemistuite, care erau aruncate cu dezinvoltură către auditoriu, dar credea că mesianismul

austriacului semidoct va întrece prin rezultate știința oratorică a altora, mai puțin în stare să aprindă masele și să le ducă pe drumul unei revoluții pe care, în cele din urmă, trebuiau s-o desăvârșească oameni ca el, adică cei care învățaseră că politica premerge armelor, și nu invers. Odată cu seria de succese ale lui Hitler, o bănuială, la început vagă, dar pe urmă tot mai pregnantă, îl pusese în gardă pe acest om al tratatelor, care venea din familie cu un legitimism juridic moștenit, în care nu arbitrariul predomina, ci știința paragrafelor, față de esoterismul discursurilor urmate de fapte brutale și neașteptate, ale lui Hitler. *Führer*-ul nu era nici un om politic, nici un militar. Foarte ușor crezuse el însuși că este un om providențial. Și cel puțin în primii ani acest lucru aproape că se confirmase. Victorii uluitoare, cuceriri de teritorii noi, niște adversari ridiculi, care nu puteau să-i opună nimic, totul părea să-i confirme previziunile. Devenise omul acelor ani. Dacă n-ar fi existat, trebuia inventat! Ceilalți nu puteau să i se împotrivească. Dar Hermann Reinhardt, cu bunul lui simț burghez, știa că trebuia să urmeze și o reacțiune, că adversarii Germaniei, o dată treziți, se vor împotrivi în felul lor. Și atunci literatura trebuia lăsată deoparte și trebuia judecată realitatea. Or, realitatea era înspăimântătoare. Părea foarte lesnicios să învingi o națiune, să învingi două națiuni, dar să te bați cu toată lumea era o aberație. Aceste gânduri ale lui începuseră să transpire din frazele în general neutre pe care le rostea. Și, cum nici corpul diplomatic german nu era scutit de spioni, el deveni ținta unei supravegheri mai atente. Hermann Reinhardt nu era un adversar al regimului hitlerist, asta în nici un caz, dar scepticismul său putea să devină molipsitor. Și de așa ceva nu avea nevoie nimeni. O scurtă trecere prin Italia, după ce la Lisabona condusesse o foarte importantă rețea diplomatică și, iată-ne în 1939, la București, pe un post de mîna a treia, pe care îl primise, înțelegînd, în cele din urmă, că unui individ ca Hitler ori i te opui, ori îi faci jocul. Cale de mijloc nu exista.

Aceste puține detalii Armand le aflase din convorbirile cu maiorul Braun sau cu Gerda, care-l tratau cu deferență pe diplomat, dar căruia nu-i dădeau importanță. Și ce

putea să facă un om în situația lui, decît să se folosească cu răbdare de un nemulțumit ? Îl însoțea la tenis sau la hochei, fără a avea aerul că îl cultivă cu orice preț. La început se întilneau „din întimplare“, beau cafele împreună sau făceau o partidă la Yodl : vara de cantonaj, iarna diplomatul patina și Armand manifesta o admirație care îi făcea plăcere acestuia pentru îndemînarea de care dădea dovadă. Înalt, uscat, fără a avea aerul unui sportiv, dar al unui om care se îngrijește de silueta sa, Hermann Reinhardt părea un om foarte plăcut, mai ales pentru comportamentul lui discret, neagresiv, care nu semăna deloc cu acela al colegilor săi. În lumea diplomatică, unde nu existau dispute directe în ce privește ideologia, ei, acești reprezentanți ai țărilor neantagoniste, se menajau reciproc, schimbînd informațiile care le conveneau fără a lăsa impresia că o fac. Nici un fel de conflict, numai o curtoazie încărcată cu umor ; în ceea ce îl privea pe Hermann Reinhardt : puțină curte făcută cu discreție femeilor, reproducerea unor anecdote destul de spirituale, alese cu grijă, care sunt totdeauna moneda curentă în lumea diplomaților, în care critica unor regimuri sau a unor persoane se face indirect ; în totul, acest om de peste cincizeci de ani, la data la care ne aflam, făcea o excelentă impresie tuturor. Bea atît cît trebuie, nici mai mult, nici mai puțin decît alții, nu sărea peste cal în afirmațiile pe care le făcea și chiar se complăcea în situația lui de confident și povătuitor al colegilor mai tineri, aruncînd un sfat în dreapta, o ironie în stînga, care însemna de fapt o deconsiliere, în sfîrșit, căutînd să stingă unele conflicte sau să unească oameni care nu aveau idei comune, fără ca aceștia să-și dea seama, deci împrietenindu-i. Pentru rechinii saloanelor diplomaților, el nu reprezenta un obiectiv interesant. Tuturor le inspira mai curînd ideea că este o victimă, un om lăsat deoparte, care trebuie iubit pentru că fusese nedreptățit. Dar în această atitudine intra și un sentiment nemărturisit de dispreț, mai ales din partea colegilor, care nu vedeau în el un adversar potențial, ci un om la sfîrșitul carierei, care trebuia ocrotit. I se spunea „Papa Hermann“, lucru care nu-l supăra, dar nici nu-i făcea plăcere, pentru că nu era atît de bătrîn ca să accepte ti-

tulatura aceasta. Dar, cu un zîmbet îngăduitor și cu o frază care îl avertiza pe interlocutor, el respingea situația de pensionar diplomatic. În aparteurile cu puțini dintre cei din jurul său, Hermann Reinhardt continua să spună ceea ce gîndea, desigur cu o oarecare prudență, învăluit, practicînd un mușcător sarcasm, abia acoperit.

La Armand găsise o fire deschisă, sportivă, a unui om care nu părea deloc interesat de ceea ce se petrecea în jur. Secretarul lui Tismana, după obiceiul său, îi vorbea despre cai și despre femei și practica o bîrfă inteligentă, care plăcea foarte mult, mai ales germanilor, avînd și ei bîrfitorii lor, dar nu de talia celor din București, unde căsătoriile se desfăceau repede, femeile erau destul de ușurate și, în general, lumea destul de petrecăreață. Culisele vieții politice din România erau cunoscute oarecum lui Hermann Reinhardt, care-l mai apucase pe Carol al II-lea și știa aventurile lui sentimentale care hrăniseră rubricile de scandal ale ziarelor mai bine de zece ani. Numai că, în rest, lumea de aici, lumea acelor ani, evident, ani de război, devenise mai prudentă și manifesta chiar o antipatie bine disimulată față de acești „aliați“, pe care nu prea îi înghițea. Și atunci Armand se oferise să umple aceste goluri din informațiile domnului Reinhardt. Sigur că în preocupările consilierului intra și obligația lui profesională de a ști ce gîndea societatea suspusă românească și ce tendințe politice încă se mai manifestau la acea oră, dar, la vîrsta lui, fiind un sceptic mîntuit, cum mărturisea singur, era mai curînd atras de „evadările“ doamnelor din înalta societate, decît de politica periferică pe care o făceau bărbații lor. În schimbul acestor mici cancanuri, vînd să măgulească pe cel pe care-l studia, Armand manifesta o curiozitate nu lipsită și ea de scop, în ceea ce-l privea pe Hitler.

— Știu că-l cunoașteți foarte bine pe *Führer*. Sunt foarte curios ce gîndiți despre acest om.

— A, domnule Sachelarie, spunea diplomatul, fumînd visător o pipă, ceea ce este ciudat la acești oameni predestinați, cum cred eu că este *Führer*-ul nostru, e faptul că ei, vinînd puterea, nu-și dau seama la un moment dat că au trecut din postura de vîntor în cea de vînat, că devin, de fapt, instrumentul puterii pe care o dețin. Ce

era acest om care în armată nu a dovedit prea mari virtuți, iar ca orator la începuturile lui ar fi trebuit să facă ceea ce a făcut Demostene ? Un tip oarecare...

— Foarte ciudat, pentru că, în ce mă privește, eu știu că el a exercitat întotdeauna un farmec aproape hipnotic asupra poporului german. Și nu numai asupra poporului german.

— Trebuie să știi că filosofi, scriitori, artiști au mers cu el de la început și nu numai masa oarbă. Iar farmecul hipnotic despre care vorbești este real. Dar asta face parte din arsenalul celor ce reușesc. Succesul le dă idei, aripi, semidoctul ajunge mai repede acolo unde un om învățat abia îndrăznește să gândească, pentru că are îndoieli. El greșește mai des, dar e mai iute la țel. Ia să ne gândim bine : cu ce putea el să isbească direct la țintă ? Moștenise o Germanie înfrântă. Bătrînii militari căutau în tratatele de luptă tactici noi, dar pe un popor nu-l duci la război explicîndu-i numai ce-i superioritatea tactică asupra adversarului. Lui trebuie să-i dai mai întîi de mîncare și după aceea un scop. Cine urma să fie de vină pentru înfrîngerea Germaniei din 1918 ? Evreul, hidra masonică, bolșevicii care au făcut Republica. Germania Republicii de la Weimar avea singele viciat, era coruptă, condusă de degenerații care erau evreii, dușmanii înnăscuți ai arienilor. Antiarianul prin excelență, creația franc-masoneriei, adusese în Germania flagelele moderne, mai rele decît ciuma, cum erau : democrația, marxismul, comunismul, individualismul, intelectualismul, pacifismul, internaționalismul și parlamentarismul. Ce urmăreau acești indivizi, decît să rătăcească masele, care trebuiau zăpăcite după *Protocoloalele Înțelepților din Sion* ? Această turmă de vite electoral-proletară, marea turmă de oi stupidă, putea fi foarte ușor desnaționalizată. Iată ce trebuia cucerit mai întîi în Germania. Pentru asta era nevoie de o bună propagandă, care s-ar fi adresat mai degrabă inimii decît inteligenței și care trebuia să facă din poporul german un popor fanatic, fanatic pînă la isterie, pentru că isteria este eminamente contagioasă. Trebuiau distruse *Codul lui Napoleon* și *Dreptul roman*, trebuia instaurat un nou *Drept german*, trebuia distrusă individualitatea care nu credea

în Hitler, era nevoie de o individualitate nemarxistă, care să execute fără să se îndoiască de ceva. Dacă existau personalități, ele trebuiau să se impună prin merite cucerite, prin servicii făcute nazismului. Asta dădea cuiva dreptul să intre în elită și, deasupra acestei elite, exista un *führer Prinzip* !

— Este foarte interesant ceea ce-mi spuneți și mă silesc să înțeleg bine lucrurile. Din câte știu eu, elita germană, elita intelectuală, la venirea lui Hitler, era formată din mulți evrei, dovadă emigrările masive de savanți, de scriitori și filosofi.

— Este perfect adevărat, domnule Sachelarie, dar să știți că, expunându-vă principiile lui Hitler, nu înseamnă că le și aprob în întregime. Asta și explică eclipsa din cariera mea. Eu servesc aceste principii pentru că sunt plătit pentru asta, dar îmi păstrez independența mea morală...

„Iată un punct vulnerabil, gîndise Armand, pe aici trebuie pătruns.“

— Da, îmi dau seama că aveți o independență de spirit pentru care vă felicit. Dumneavoastră ați spus că această independență v-a costat și îmi e cu atît mai plăcut să vorbesc cu un om care și-a păstrat o obiectivitate pe care fiecare individ ar trebui să o aibă.

Diplomatul îl privise indiferent. Nu-l interesau aprobările sau dezaprobările altora. Avea oroare să fie compătimit, și asta nu înțelesese de la început Armand. Suferința pricinuită de independența lui morală era o chestiune personală, despre care nu-i plăcea să vorbească.

— Îmi pare foarte rău dacă am spus ceva nepotrivit.

— Nu, domnule Sachelarie, n-ai spus nimic nepotrivit. Dacă vrei să știi, părerea mea este că îndepărtarea evreilor din cultura germană este o eroare. Ei, acești savanți, scriitori, filosofi, n-ar fi putut decît să ajute Germania. Dar probabil că eu nu înțeleg incompatibilitatea dintre național-socialism și restul gîndirii omenești. Dealtfel, la drept vorbind, lui Hitler, ca oricărui dictator, nu-i plac intelectualii. Germania a avut prea mult superstiția examenelor și a diplomelor. Nu știința livrescă, ci vigoarea fizică, echilibrul moral, duritatea, eroismul, îndrăzneala, disciplina, devotamentul orbesc îl interesează. Nu e un

secret pentru dumneata că la noi copilul aparține familiei numai cînd e mic, apoi intră în *Jungvolk* sau în *Hitlerjugend*. Cît îi privește pe artiști și pe scriitori, ei nu au voie să se producă decît dacă sunt de origine germană, și numai în măsura în care producția lor ajută la regenerarea țării. Din fericire, nici unul dintre noi nu suntem poeți sau artiști sau sculptori, pentru că altfel ne-am simți depășiți de sarcinile ideologice pe care le-am avea. Germanul nu mai are voie să-și iubească decît Patria. Amorul ? Ce-i aia dragoste ? Femeia și bărbatul nu sunt decît două instrumente de reproducere ! Atît ! Sentimentele sunt un balast. Poporul nostru se pregătește de mult pentru un neopăgînism în care tot ce e degenerat și bolnav trebuie să dispară, adică slăbiciunea, frica, lașitatea, scrupulele, dezonoarea...

— Nu e puțin înspăimîntător, domnule Reinhardt ?

— Cum să nu ? Te rog să mă crezi că și pe mine lucrurile m-au îngrijorat, dar, din punctul de vedere al celui care conduce, asta e o dovadă de forță și nu una de slăbiciune. Cred, însă, că nu este numai el de vină. Ideile le poți găsi în Darwin, în Gobineau, în H. S. Chamberlain, în Bernhardi. Nici suedezul Kjellen și istoricii Treitschke și Lamprecht nu sunt streini de ele. În filosofie, Nietzsche a făcut restul cu Spengler, în muzică, Wagner a dat cadrul sonor. Aducă la toți aceștia pe Ratzel, Haushofer, Möller, Van den Bruck și fascismul italian — și ai o imagine completă.

— Domnule Reinhardt, este interesant cum unii germani, ca dumneata, pot să spună atît de direct că fanatismul îi deprimă.

— Nu am spus că mă deprimă. Întrebarea este dacă această Europă — care, cît de cît, devenise o Cytheră a gîndirii, un Sybaris al voluptății intelectuale — se va resemna cu destrucția culturii, cu acest neopăgînism despre care se vorbește atît de des. Întrebarea rămîne : ce vor face soldații după război ? Le vor ajunge armele, moșiile pe care le vor căpăta pentru cuceririle lor ? Se vor mulțumi cu marșurile de pe front și cu exercițiile de tir ? Nu cred ! Cînd eram tînăr, înțelegeam ce înseamnă acela un duel pentru un fleac, numai ca să am pe obraz un sbenghi care trebuia să vorbească despre onoarea mea.

Erau foarte frumoase și partidele de bere, și nebuniile legate de o adolescență svăpăiată. Într-o vreme cred că chiar am fost puțin marxist. Am disprețuit aristocratismul pentru suficiența lui și pentru ce avea degenerat în el. Acești domni, care au nume vechi ca vinurile faimoase, nu fac altceva decât să consume. Trăiesc într-o lene deplorabilă. Am cunoscut un astfel de individ, care făcea o impresie excelentă. Nu lipsea de la nici un concert, de la Salzburg sau de la Bayreuth. Urmărea în vreme de pace pe un dirijor prin toată lumea, de la Londra pînă la Brisbane, de la New York la Veneția. Avea o colecție superbă de tablouri cumpărate cu bani grei. Dar știi ce ținea pe pereți? Colecțiile sale de pene! Ceva lamentabil! Poate nu ăștia sunt aristocrații. Am cunoscut și indivizi extraordinar de dotați. Oameni de o mare cultură și de un mare rafinament. Îngrozitor este că nu se poate face nimic cu ei, cum nimic nu se poate face cu ceilalți, cu comuniștii, care vor la rîndul lor să inventeze o nouă societate, distrugînd, să zicem, pe acești aristocrați — care și mie mi se par într-adevăr inutili, destructivi, dar al căror farmec nu-l contest. Nu știu dacă mă fac înțeles? Revoluția franceză a omorît regii și a vrut să distrugă aristocrația. Iată, regi mai există, aristocrația nu e distrusă. Poate pare și mai inofensivă, în măsura în care și-a pierdut privilegiile sociale. Dar eu mă întreb, ca un om mai bătrîn, în ce societate m-aș fi simțit mai bine? Între aristocrații pe care îi detestam, și a căror distrugere o visez și astăzi, sau între soldații de mîine, care vor să distrugă tot ce-a fost și să ne întoarcem în păduri? Asta mă frămîntă cel mai mult, te rog să mă crezi. Și nu pot să-mi răspund. Europa leneșă a valsului, a contemplării, da, era un lucru demn de disprețuit, dar va fi mai bună și mai frumoasă Europa marșurilor, a elitei rase în cap, care în loc de o coroană ține pe frunte o cască de oțel? Lasă-mă să mai mă gîndesc și am să-ți răspund.

Inspectorul Mizdrache îl căutase toată dimineața pe Ciripoi ca să-i dea ordine, dar acela nu era de găsit.

— Atunci să vină Teică.

— Nici Teică n-a venit la serviciu, zisese agentul Crăciunescu.

— Dar ce s-a întâmplat cu ei ? Că nu le-o fi murit cineva în familie ?

Celălalt se codea. Ar fi vrut să-i spună și să nu-i spună. Avea și el bănuielele sale.

— Ce s-a întâmplat, Crăciunescule ? Ce stai ca proasta-n tîrg ?

— Ce să se întîmple, șefule ? S-a întîmplat că le-a venit ordin de chemare. Și lui Ciripoi, și lui Teică.

— Ei, cum asta ? Și eu să nu știu nimica ?

— De-aseară își strîng bagajele și nici nu vor să audă de nimic. Au bănuiala că dumneavoastră le-ați făcut-o.

— Mă, băiatule, cînd le-o fac eu, le fac una lată, dar habar n-am, mă, băiatule. Ia să mi-i aduci urgent, să stau de vorbă cu ei. Ia un brek, ceva, și umflă-i ! Că știu eu ce fac ei în asemenea ocazii.

După o oră și jumătate, Crăciunescu apăruse în biroul lui Mizdrache, agitat, neștiind cum să înceapă vorba.

— Ei, Crăciunescule ?

— Dom' Mizdrache, cum să vă spun, am fost pe la ei pe-acasă. Femeile, plinse toate, la unul jelea nevasta, cu trei fete, la altul, mă-sa. Numai doliu la poartă mai lipsea. Geamantanele făcute, ce să mai vorbim.

— Lasă, mă, vraja, spune unde sunt !

— Unde să fie, dom' șef, la *Virgiliu*. Beau de două zile, cu chitaristul ăla borît, de gît, cu alde Santiago. Ce-am pățit pînă i-am găsit, prăpădul lui Dumnezeu ! Că femeile nu știau unde sunt. Am făcut rondul prin centru, nu erau la vedere. Ce mi-am zis : Ia să vedem, la *Tănăsică* sunt ? Nu erau ! Cîrciumarul mi-a spus : „Domnule, dacă nu sunt la mine, trebue să fie la *Gogoșaru*“. M-am dus și la *Gogoșaru*, nu erau nici acolo. M-am dus atunci la *Virgiliu*, că știu eu, beau după punctele cardinale...

— Ce spui, mă, Crăciunescule ? După punctele cardinale ? Adică cum vine chestia asta ?

— Păi, dom' șef, luna, cînd fiecare bărbat e rătutit, se duc la *Șapte Craci*, pe Grivița, știți dumneavoastră bomba asta ?

— N-o știu, Crăciunescule, de unde dracu s-o știu ?

— Păi la *Șapte Craci*, că de-aia-i zice așa, servesc trei muieri și un invalid, fără un picior. Acolo se dau potroace la orice oră, că vin numai ambuscați. Hamalii de la Gara de Nord, ăia de cară mobila în *Matache Măcelaru* și țărani care vînd ceapă și usturoi cu funia.

— Așa, mă. Ia mai spune. Dar marțea unde beau ei ?

— Marțea e blau, dom' șef. Marțea și miercurea se sare, că nu e bine, că ne miroase șefu', și abia joia se trece pe bere, la *Cinci Lei*.

— Păi parcă *Cinci Lei* ăștia e tot pe Grivița. Și ziceai că beți după punctele cardinale.

— Ei, așa vine vorba. Avem și noi glumele noastre.

— Dar la *Rață*, la *Rață* nu beți voi ?

— Cum să nu ? Bem și la *Rață*, bem și la *Ionescu Grijanie*.

— Asta unde mai e ?

— În *Puțul lui Crăciun*, unde să fie ? Unde se dă vinul cu găleata.

— Bă, da ce viață duceți voi ! Și mie nu-mi spuneți nimic ! Să vezi ce le fac !

— Nu sunt de vină. Trag de ei circiumarii, că au fost comisari de circă și, dacă dumneavoastră i-ați avansat, oamenii nu au uitat binele făcut. Și mai pică cu ceva, că o vorbă venită de-aici, de la *mîndstirea* noastră, altfel atîrnă.

— Stai nițel, că mai am de rezolvat niște acte, și să mă duci repede la *Virgiliu*, să văd eu cum stau mațele-n ei.

— Vă duc, dom' șef, dar să nu le mai ziceți nimic, că sunt opăriți, săracii ! Arată ca niște văduve. Ce, le e ușor ? Căldurică, căldurică, dumneavoastră : om blind, vă înțelegeați cu ei. Nu știu cine i-o fi pedepsit atît de rău.

— Aflu eu, că nu-mi place chestiunea. S-a trecut peste mine. Tot de la Jeannot Scărlătescu ăla vin toate. Buni, rai, cum erau, erau oamenii mei, trebuiau respectați. Dar lasă, că nici eu nu mă las ! O să vadă pramatia ce-i fac ! Știi ce ? Ai chemat o birjă, ceva ? Să nu mergem cu mașina, că nu se face. Dă un telefon, ori n-ai oamenii tăi care...

— Se poate, dom' șef ! Am sburat. Vă aștept peste un sfert de oră afară, după colț.

— Bine mă, du-te.

Ajunseseră la grădina *Virgiliu*. Un gard de șipci verzi, împletite, peste care cădea iedera în valuri, o pergolă de ipsos, și ea vopsită în culoarea frunzei, câteva mese acoperite cu pânză târcată, la care se aflau două sau trei perechi așezate sub niște oțetari care începuseră să-și lepede frunza ; doi piccolo care căscau plictisiți, leneviți de soarele care nu mai avea fierbințeala verii. Se destupa un butoi cu bere, acidul făcînd un sgomot asurzitor și din clădirea alăturată se auzeau strigătele chelnerilor :

— Șaisprezece mici, la masa numărul patru !

— Cinci halbe și-o coțofană, la numărul unu !

— Cinci cu piele, cinci fără piele, una patra la odaie!

— O coțaită la domnu' Nae, dar bagă mai mult rom.

Larma veselă, graba băieților de prăvălie care cărau pe tăvi uriașe halbele cu bere și lumina augustă a zilei de toamnă bucureșteană îl înveseliră pe Mizdrache.

Inspectorul șef se așază la o masă lângă pergola de ipsos, privind la negrul rătăcit cine știe cum în aceste vremuri prin București, care cînta la banjo cîntece ha-vaiene, după ce-i poruncise subalternului :

— Adu-mi-i tîriș ! Unde sunt ?

— La separeu !

— Ai venit ?

Crăciunescu dispăruse.

Se și ivise un chelner ca să ia comanda.

— Ce serviți ? Vă recomand specialitățile noastre. O pastramă pe tocător, cu mujdei de usturoi, alături...

Chelnerul continua impasibil să enumere specialitățile casei :

— Un creieraș, măduvioară, fudulii de berbec tîrnosite prin ardei și piper, un mic, ceva, acolo, și-o țuică de Văleni pentru discuție...

Se iviseră cei trei. În frunte, Crăciunescu ; după el, Ciripoi cu Teică, mototoliți, în costume de duminică.

— Să trăiți !

— Să trăiți !

— Gata de front, copii ai durerii ? Luați loc ! Sunteți invitații mei, ori dați voi banchetul de adio ?

— Dăm, cum să nu ?

Cei trei luaseră cîte un scaun și se așezaseră.

— Ce serveşc domnii ? După *discuţie*, ce servim la baterie ? Vin, bere ? mai întrebasese chelnerul.

— Începe cu începutul ! hotări Mizdrache pentru toţi.

— Şi ciuguleală ?

— De toate pentru toţi !

Printre mese se învîrtea o ȝigancă cu un coş plin de ultimii trandafiri ai acelei toamne, nişte trandafiri galbeni, ca nişte porumbei otrăviţi. Din oţetari cădeau frunzele, elice ale acelui septembrie care sbura şi el spre infinit.

— Frumoasă zi ! spuse inspectorul.

Chelnerul adusese patru halbe pline cu bucăţi de gheaţă, în care erau virite cinzeciuri cu ȝuică.

— V-am adus şi un *mizgril*, colea, ca să aveţi o bază !

Şi le arată o tavă pe care se aflau bucăţi de cîrnăciori tăiate mărunt, amestecate cu *boulettes* de caşcaval. O aromă de prună şi de carne prăjită se răspîndea în grădină. Cei trei priveau ciocanele de rachiu, neştiind ce să facă. Mizdrache răsuci uşor cinzeul său, frecîndu-l de bulgării de gheaţă, şi pe urmă îi invită pe ceilalţi să ciocnească.

— Noroc ! Hai, luaţi-o de la capăt !

— Noroc ! repetară ceilalţi în cor.

Cubanezul Santiago, care ştia româneşte, începuse să cînte acompaniîndu-se la banjo :

*Femei, femei,
E plină lumea de nebune,
De ce v-aţi mai născut pe lume...*

Avea o voce plăcută, joasă şi nişte ochi plîngăcioşi, pe care-i ridica spre pergola de ipsos, ca şi cînd s-ar fi adresat unei zeităţi necunoscute. Îmbrăcat într-o redingotă neagră, uşor lustruită de vreme, cu plastronul îngheţat de celoid şi lavalieră, cu pantaloni reiaţi de diplomat şi pantofi de lăc, ȝinută foarte nepotrivită pentru ora şi cadrul în care cînta, dar de care era foarte mîndru, cubanezul produsese deja prima catastrofă : la o masă, doi beţivi, care probabil se aflau în prelungirea unui chef, plîngeau cu fruntea lipită de masă, sughiţînd şi dînd din cînd în cînd cite-un strigăt :

— Ah, femeile, femeile, mă !...

— Mai merge câte o țuică ? întrebasesc inspectorul șef.

— Ne sinucideți ! se văitase Ciripoi.

Era o oră de amiază cu lumină putredă de septembrie, ciuruită de frunzele oțetarilor, tot acel halou nesigur, amestec de fumuri care se ridicau de prin curțile din jur, de bufnet surd al unor păsări care cădeau pe acoperișuri, și ele bete de soarele melancolic al acelei zile, totul îi tira spre uitare. Pentru Ciripoi și Teică, aflați după două zile de chef, frontul cu coșmarurile lui ucigăse, cu „seriile“ *Katiușelor* care urlau mai tare ca răniții din șanțuri, cu evantalii de zăpadă, și gheață, și pământ smulse din pereții tranșeeelor, cu surda mișcare a miilor de tancuri care se ocoleau și se căutau cu tunurile, mirosul de sânge și puroi, valurile de avioane care cădeau într-un urlet infernal asupra liniilor inamice, zidurile uriașe ale clădirilor cu câte zece etaje, de la Stalingrad, prăbușindu-se cu un sgomot teribil, din povestirile celor întorși de acolo, pe care le auziseră de atâtea ori, totul se pierdea într-o irealitate dulce, atemporală, și curînd nu mai știură unde se găsesc. Li se părea că se află sub cloroform, întinși pe târgi, cărați de sanitari, în țăcănitul de mașină de cusut al minelor care explodau în jur, și nu le mai era frică, pentru că alcoolul le dădea o euforie subtilă și totul în jur părea învăluit într-o ceață argintie, spartă de baloane trandafirii, ca și cînd niște copii s-ar fi jucat cu bile colorate și hurducătura tărgilor imaginare, pe care zăceau însîngerăți, îi amuza și le venea să rîdă, pîrîndu-li-se că se află în trăsuri — și ele imaginare — pe drumuri de țară, gloduroase.

— Luați, copii, luați cu pîine, îi îndemna cu o blîndețe prefăcută inspectorul șef.

— Nu ne sinucideți, dom' șef, nu ne sinucideți ! Încet, că spunem tot.

Chelnerul, urmat de doi picoli, adusese un platou de momițe și fudulii, către care Crăciunescu trăgea cu ochiul plin de poftă, ceilalți doi erau sastisiți, nu le mai ardea de nimic, dar trebuiau să 1c țină hangul noilor veniți.

— Măi, să știți că voi plătiți, așa ne-am înțeles. Că doar plecați de plecat, dar de întors nu se știe dacă vă mai întoarceți.

Și, discret, lăsă să-i scape pe pietrișul grădinii câteva picături de țuică.

Teică, mai lăcrimos, începu să suspine :

— Ce faceți, dom' șef, ce faceți ? Că destul ne-ați pedepsit.

— Cine v-a pedepsit, mă, pe voi ? Că habar n-am. Că azi dimineată am aflat.

Ciripoi se uită la Teică, Teică la Ciripoi.

— Adică urgia asta nu vine de la dumneavoastră ?

— Cum o să vină, mă, de la mine ? Că eu cînd vă pedepsesc, vă spun. Aici e un complot, ascultați la mine.

Ciripoi simți că se trezește.

— Dom' șef, pe mama mea, aia moartă de la Sfînta Vineri, dacă n-am crezut că dumneavoastră ne-ați făcut-o. Și nu era păcat ? Că v-am servit ca pe tata, ca pe Christos ! Că tocmai îi spuneam lui Teică : vezi măi, Teiculiță, ce-n-seamnă omul ? Îți pui pielea-n saramură pentru el, ești gata să mori, ca Greerosu ăla, și el îți face raport și te trimite pe front ca pe fitecine. Să te ia ăia prizonier, ba, taci, gura mea, că te spurc !, să fie pus în situația să verse rachiul pe pămînt, de sufletul tău, Doamne ferește !

— Și eu ce spuneam, mă, Ciripoi ? Ce-ți spuneam eu ție de dom' șef ?

— Ce spunea, mă ? îi îngînase Mizdrache.

— Teică, săracu', băga mîna-n foc pentru dumneavoastră. „Nu se poate să ne facă nouă șefu' asemenea chestiune. N-are el inima aia. Ne mai spurcă, ne mai face ca toate alea, dar nu ne-aruncă la gunoi.”

— Dar, atunci, cine-i criminalul, dom' șef ? întrebasesi și Teică cu o desnădejde în glas ce nu mai putea fi ascunsă.

— Cine să fie ? se amestecase Crăciunescu. Deșteptul ăla de Jeannot Scărlătescu. Că pe toți ne mănîncă fripți și ne toarnă.

— Nu se poate ! Nu se poate, pentru că dacă e așa, eu îl omor. Că vă spun aici, la o cinstită masă, am trei fete de măritat și o las pe nevastă-mea văduvă și mă duc să mă bat, pentru cine ? Să-mi las oasele pe-acolo ? Numai că spurcatul ăla nu mă suferă ? Nu e cinstit !

— De, mă, Ciripoi, se amestecase în vorbă și Crăciunescu, ai și tu dreptate în privința fetelor. E grea situația unui părinte cu fete de măritat. El le face și vine altul și se bucură de ele.

În Ciripoi dăduse o plinsoare neașteptată. Era de vină și băutura.

— Așa e, mă, Crăciunescule, că eu voiam să le mărit curate, că le-am făcut la toate plapumă, zestre, garderob de la *Lenghel*, covoare. Ce dracu n-am strîns : Și voiam să le duc la altar fete mari, să le găsesc băieți bine situați, nu orice terchea-berchea. Voiam să le mărit cu niște ofițeri, să progreseze și ele. Și acum, o să rămînă singure cu mă-sa și o să-și facă de cap, că au ieșit și ele niște poame, cui or fi semănînd ?

— Ei, cui să semene ? Așchia nu sare departe de trunchi ! filosofase Crăciunescu mai luînd din momițe, care erau moartea lui, și îndemnîndu-i și pe ceilalți : Luați, că sunteți în reveneală și vă cade bine, jos. Cine știe dacă o să mai apucați așa ceva !

— Nu le mai meni, mă, Crăciunescule, așa — se răs-tise la el Mizdrache, pe care țuicile la gheață îl transportau în starea aceea de bunăvoință în care era posibilă și o promisiune pe care o și făcuse la iuțeală : Lasă, mă, că dacă sunteți băieți cuminți, vă aduc eu cu o telegramă înapoi. Ce, parcă Siguranța n-are și ea nevoie de oameni ca voi ? Ia te uită !

Făcu un semn chelnerului, care aștepta într-un colț :

— Alo, domnu' !

Acesta se apropie cu pași de balerină.

— Da, domnu' ! Cu ce să vă mai servim ?

— Două ciorbe de potroace pentru dumnealor. Ori vrei și tu, Crăciunescule ?... Trei, atunci. Ba, ce spun eu, patru, că merge și pentru mine.

— Da, domnu', se face. Cu ardei mulți, vă rog. Cu zeamă de varză, vă rog.

Grădina se golise, cubanezul mînca și el la o masă într-un colț, băieții de prăvălie picoteau la umbră. Era aproape patru după-amiază, ora siestei. Soarele explodase deasupra grădinii și o lumină de miere acoperise oțetarii.

— Dar balaoacheșul ăla nu mai cîntă ? întrebuse Teică. Că m-a cuprins, așa, o lehamite, de nu-mi vine să mai mă scol de pe scaun.

— Crapă și el, nu vezi ? Bagă sub nas ceva, că i-o fi. Și care trece, îi lasă și lui un pol în banjo.

— Și cînd vă ia, mă ? întrebuse iar Mizdrache.

— Păi vineri, la șase dimineată, trebuie să fim la *Malmezon*, clipise mărunt din ochii lui apoși Ciripoi.

— Vineri ? Nu e bine.

— De ce adică, dom' șef ?

— Ei, de ce ? Mai mă-ntrebi și tu ? Crăciunescule, avem adresele lor, nu ?...

— Cum adică, dom' șef, dacă aveți adresele ? Sigur că le aveți. Dar de ce întrebați ?

— Păi la o adică, Doamne ferește...

— Nu mai glumiți cu noi, dom' șef, că, dacă ați ști ce e în sufletul nostru, s-ar face un rîu de lacrimi !

— Dar cine glumește, mă, Ciripoi ? Dar la cazuri de astea mai trebuie un popă, ceva. Aveți și voi familie. Adică mai mult, tu, Ciripoi, că lui Teică, ce-i pasă lui ? Izmană pe călător. El stă mai bine.

— Pe dracu', protestase Teică. Dacă vreți să știți cîte mi-au făcut mie figura ! Cît am suferit eu ! Ca-n filme. Sedus și abandonat, că m-a făcut mama sentimental. Cum văd una, cad cloșcă, și ele, cum întorci capul, o șterg cu altul. Ultima a plecat cu ceasul meu deșteptător de mă scula dimineata. Că de aia întîrzii și de la serviciu. Mai cinstite venalele, cele din *Cruce*. Acolo, barim știi cum stai ! Dai doi poli, te servești, îți pui pălăria în cap, dus ai fost ! Dacă o mai vezi pe stradă, îi dai bună-ziua dacă vrei, dacă nu, nici o supărare !

— Ia spune-mi, Ciripoi, și unde v-au vărsat, mă ? La ce regiment ? întrebuse inspectorul șef.

— La *pifă*, nu le-ar mai muri mulți înainte ! Ne bagă trei săptămîni la instrucție la Ploiești, și de-acolo, valea pe front !

— Să-mi trimiteți adresele cum ajungeți, cu codul militar cu tot, ca să vă scot, mă, din dandanaua asta în care ați intrat. Că mi-e milă de voi, mă ! Că ați mîncat o pîine cu mine, și e păcat să vă lăsați oasele pe-acolo, pe front.

Chelnerul sosise cu ciorbele, ajutat de doi picolași.

— Gata la domnii, *Casa* vă servește ! Dacă mai doriți, puneți și nițel oțet, că noi cunoaștem ce trebuie la domnii. Felul doi, vă rugăm ? Și să spuneți ce fel de vin doriți, ca să punem bateriile, că vremea trece și-i păcat să pierdem timpul și acum se face seară și începe tranșa a doua și barim să vă găsească noaptea mîncați.

Teică, care se mai dezaburise, îl privea cu atenție.

— Dumneata n-ai servit la *Cuscrul și Nepotul* ?

Chelnerul rămăsese cu polonicul în mînă o singură secundă, pe urmă continuă să le pună ciorba în farfurie, vorbind în același timp

— Ba, cum nu ? Ce memorie fenomenală aveți ! Pînă în '38 acolo mi-am făcut veacul. După aia m-a luat unul la Ploiești, la *Berbec*. A, ce viață și acolo ! N-aș fi plecat, dar, de cînd cu bombardamentul de astă-vară, m-am tras încoace. Gata la domnii, sunteți serviți, poftă bună ! Ce să vă mai punem ?

— Păi la *Cuscrul și Nepotul* făceați voi, acolo, o friptură la baie, parcă.

— E, alte vremuri ! Acum carnea de vită e pe cartelă.

— Păi momițele astea și fuduliile ?

— Învirtelile noastre ! Ne mai înțelegem cu parlagiii, dăm șpagă, Dumnezeu ne știe ! Are jupînul grijă de clientela lui, însă, dacă ne prinde poliția economică, am rupt-o-n fericire. Dar pot să vă servesc cu altceva cîtiva pui la ceaun, la mama lor !

— Bine gîndit. Se aprobă. Și adu un vin rece, că acuși vine seara și ne pică bucuria-n scîrbă !

Către sfîrșitul mesei, inspectorul șef se hotărî să nu-i mai chinuie și, pentru că vinul fusese foarte bun și-l lua ca o apă dulce la vale, le spuse cu magnanimitate :

— Știți ce, măi, băieți, că eu vă iubesc, mă ! Voi n-ați băgat de seamă ? Mă, eu vă iert pe voi. Ce e azi, mă ?

— Marți, dom' șef, să trăiți. Marți toată ziua, zisese cu o speranță nebună în priviri Ciripoi.

— Păi dacă e marți, copii ai durerii, cîte zile mai sunt, mă, pînă vineri ?

— Trei, dom' șef, făcu Teică, numărînd pe degete : marți, miercuri, joi...

— Păi dacă mai sunt trei zile pînă vineri, ce face, mă, inspectorul Mizdrache pentru doi nenorociți de subalterni, pe care-i ocrotește, deși multe i-au făcut lui...

— Cum puteți să spuneți așa ceva ? își frîngea mîinile Ciripoi. Că uite, Crăciunescu e de față. L-am supărat noi, Crăciunescule, pe dom' șef al nostru cu ceva ? Tu ești martor. Am zis noi ceva urît de dumnealui ?

— Ia mai taci, că-i luași vorba din gură lui dom' șef ! intervenise Teică. Că dînsul voia să ne facă și nouă o bucurie, să ne spună ceva, să dormim și noi liniștiți la noapte.

— Da, mă băieți ! Adică pe lumea asta există numai Jeannot ăla, cu ministrul lui, cu protecția lui ? Adică noi n-avem și noi ministrul nostru ? Nu-l avem și noi pe domnul Tismana ?

— Așa, așa ! făceau în cor, și Ciripoi, și Teică, ba și Crăciunescu, că și lui i se putea întîmpla, Doamne ferește, o chestie de-asta într-o zi.

— Păi dacă-l avem pe domnul ministru Tismana, ce, nu putem să oprim și noi două ordine de chemare ? Ce, e un cap de țară ? Ia te uită la ei ! Parcă fără voi nu merge frontul ? Ba merge mai bine ! Că pe tine, Teică, dacă te pune la pușca-mitralieră, tragi într-ai noștri !

— Așa e, dom' șef ! Să vă trăiască ce iubiți ! Să vă trăiască doamna Jo-Jo, că știu că dînsa e cu partea sufletului...

Pe sub masă, Ciripoi îi dădu o lovitură în glesnă.

— Ce e ? Am spus vreo prostie ? se mirase Teică cu figura lui de valet de casă mare.

Nenorocitul nu știa pe ce ouă calcă. Inspectorul șef se întunecă deodată și Teică se și văzu pe front.

— Taci, nenorocitul ! îi șopti celălalt, ține-ți fleanca aia. Tu n-ai auzit ?

— Ce s-auz, păcatele mele ?

— S-a măritat, ștoarfa dracului, să mă scuzați, dom' șef, dar nu mai pot s-o numesc decît ștoarfă, dacă a lăsat un bărbat ca dumneavoastră și a fugit cu un terchea-berchea, un ăla care dă cu racheta după minge, de joacă *lavntenis*. Un nenorocit, de umblă numai în costum alb,

cu pantofi de sfoară, de parcă n-are bani să se îmbrace. Margulius, ai auzit de el ?

— Cum, nu ! Un ține-cal, acolo, un neica nimeni.

Lui Mizdrache îi trecuse furia. Un val de generozitate îi străbătuse inima, și, pentru ca să nu strice după-amiaza acestor oameni pe care îi iubea, totuși, le zise :

— Lasă, mă băieți, că nu-i nimica, mă ! Nu moare mă, Mizdrache, mă, după un fund de femeie ! Ea pierde, mă copii !

— Păi, nu ! ? se miră de unul singur Teică. Lac să fie, că broaște, destule !

— Parcă noi nu știm, dom' șef, se înfipse și Ciripoi. Unde mai găsește ea un om filotim ca dumneavoastră ? Că numai eu știu ce-am cărat, știți dumneavoastră unde. Ba icre negre, pe vremurile astea, ba șampanie, ba *Merlot* din pivnițele *Rhein*. Mai un cadou, ceva, că obrazul subțire cu cheltuială se ține. Și dumneaei cine se crede că e ? Crede că dacă miorlăie la *Fu-Ciang*, acolo, pe nemțește, că nici nemțește nu știe bine, o să cadă șeful nostru pe spate ? Chelner, unde ești, domnule ? Chelner, să mai vie, domnule, niște sticle ! Din ăsta auriu, că merge al dracului pe gît !

Santiago, cubanezul, începuse să cînte, de parcă ar fi ghicit ce taifun străbătea sufletul inspectorului șef :

*Femeia, eterna poveste,
Nu-ntreba cine este
Și iubește-o mereu...*

— I-auzi, dom' șef, ce zice borîtul ăla. Mă duc să-i lipesc un pol pe frunte.

— Stai jos, Ciripoi. Se poate ? Ce, suntem la voi la nuntă, în Grant ? Tu nu vezi ? ăsta e un domn ! Cum o să-l jignești ? Îi strecuri la urmă o sută în banjo, el se face că nu observă, așa se cuvine între gentlemeni. Măcar atît să fi învățat și voi de la mine, să fiți gentlemeni.

— Înțeleș, să trăiți !

Se înserase, din copacii sălbatici mai cădea lent cîte o frunză ca o elice, peste pergola verzuie care părea acum fundul unui acvariu. Se aprinsese un bec camuflat, aruncînd lumini spectrale asupra cubanezului.

— Cum era să lăsăm noi binele nostru ? se căina Teică aproape isprăvit de băutură.

— Nu ne lasă el, șefu', e-hei, cum o să ne lase, mormăia și Ciripoi, care abia își mai mișca limba în cerul gurii.

Mizdrache îl asculta pe Santiago, care cînta acum *Parlez-moi d'amour*

*Parlez-moi d'amour
Et dites-moi des choses tendres,
Votre beau discours
Mon cœur n'est pas là de l'entendre.*

— I-auziți, mă, ciorofleților, ce cîntă ăsta ! Ori nu știți limba bengaleză ?

— Nu știm, dom' șef. Am făcut școala pe scurt. Cu reducere.

Mizdrache simțea și el că se pierde. Un amestec de regrete, de invidie și de furie îl încerca. Știa de unde i se trage. De la convorbirea cu Tismana. Ceea ce zăcuse în el ascuns, reprimat, fusese desvelit cu brutalitate de cuvintele subsecretarului de stat. „Ăsta sunt, un ratat ! Un om care nu mai trece de gradul meu nenorocit, de inspector-șef. Eu, care le-am făcut atîtea servicii. Care puteam să fiu director ! Care n-am avut zi, care n-am avut noapte. Și cu ce m-am ales ? Cu nimic ! Toți au făcut carieră, toți s-au pricopsit. Eu beau cu Ciripoi, cu Teică și cu Crăciunescu la *Virgiliu*. Puteam să fiu un as al baroului. Sau măcar un judecător temut. Un om de vază...” Și o milă nesfîrșită de el însuși îl făcea să se gîndească cu dispreț la propria-i persoană. „O nimicătură, asta sunt, asta sunt, un fleac !”

— Ia mai turnați, mă, un pahar aici, că mi s-a făcut lehamite de viața asta. Ce știți voi, mă copii ?

Își proptise fruntea în palme și asculta cuvintele acelei șansonete fără să-i mai bage în seamă. Teică îi șoptea la ureche lui Crăciunescu, care nu cunoștea chestiunea cu Jo-Jo !

— Ascultă la mine. A iubit-o mult. Ți-o spun precis. Nu era seară să nu treacă pe la *Fu-Ciang*, s-o vadă cum cîntă și cum dansează. Și cînd îi era lui, așa, lumea mai dragă, a prins-o cu...

— Ce spui, domnule, chiar așa ?

— Chiar așa, Crăciunescule, că eu sunt om trăit, am văzut multe. Dar și-n lumea mare se-ntîmplă de-alde astea.

— Ia te uită, domnule, săracul ! Și dacă-l privești, n-ai zice că suferă. Mănîncă de rupe, bea de sparge, om sănătos. Întreg. Și cînd colo, pe dinăuntru, o ruină...

Mizdrache, care nu adormise cum bănuiau ei, nu suporta să fie compătimit. Așa că toată furia care îl cuprinsese pe ei se disimulă într-o învinuire globală. Își ridică privirile, măsurîndu-i pe rînd :

— Ascultați la mine, Teică și tu, Ciripoi, și tu, Crăciunescule. Nu vă uitați că am băut un pahar mai mult, dar să știți că e ultima oară cînd vă iert. Că mi-ați făcut destule. Și o să mă întrebe ministrul : „Bine, bine, domnule Mizdrache. Dumneata îi iei pe garant și știi ce năravuri au. Dumneata îi trimiți pe teren să facă treabă și ei cu minghileru' !“

— Cum adică, dom' șef, cu minghileru' ? se revoltase Ciripoi.

— Lasă că știți voi mai bine ca mine. Adică cu cărticica, cu șepticul, cu asul, cu dama !

— Adică, dom' șef, dacă facem și noi un tabinet să mai treacă timpul, se prăbușește lumea, pierde cineva ?

— Lasă, lasă Ciripoi, parcă nu știu eu ce faceți ? V-am scos din rahat și v-am adus unde e lume subțire, la *Siguranța generală a Statului*. Și voi, tot cu ciubucuri umblați. Luați bani de la sabotori, sunteți blat cu avocații. Asta vă spun. Aveți noroc că sunt generos, dar e ultima dată cînd vă iert !

— Inimă mare, dom' inspector, inimă mare, cum vă știm, să ne trăiți, să vă trăiască ce iubiți !

Dar Mizdrache nu-i mai asculta. Privea spre o masă din dreapta lui.

— Asta nu e Eduard Marinescu ? îl întrebă pe Crăciunescu, arătîndu-i un bărbat cărunt, care abia se așezase.

— Ba chiar el. Omul domnului Eugen Cristescu.

— Bine, bine, mormăi deodată treaz Mizdrache. Ați plătit ? Mergem.

„Asta-i omul care-mi trebuie !“ își spusese. La el sunt dosarele de care are nevoie Tismana. El mă poate ajuta să-l dărim pe Jeannot Scărlătescu !

Probabil că, înainte de toate, în ce-l privea pe Hermann Reinhardt, era vorba nu atât de o defecțiune ideologică, cât de oboseală, venită poate și din ratarea lui profesională. Era un om care fusese *garat pe linia a treia*, cum spunea chiar el. În spate nu se afla nimic, decît niște idealuri strivite, în față — nici atât ! O pensie, o existență aproape de mizerie, o scrutare îngrijorată a viitorului. Trăia singur, nu fusese înșurat niciodată, vorbea despre femei într-un fel disprețuitor, probabil era pederast, deprindere de seminaristi, de vechi incazarmați în tinerețe sau de snobi. Asta îl făcea și mai însingurat, era tot atât de inutil în mijlocul lumii care era împărțită în două și se bătea pe viață și pe moarte. Dacă asta era prețul unei „conștiințe“ noi, războaiele teribile din Manciuria, Etiopia, Spania și, acum, din înșingerata Europă, toate la un loc însemnau un preț prea mare. Dar probabil că nu se putea altfel, ceea ce era îmbătrinit în conștiința omenirii era și retrograd, și numai armele puteau să decidă dacă din acest holocaust va ieși cu adevărat un „om nou“, un „om perfect“.

Celălalt, Siegfried von Hagen, nu se îndoaia de nimic. El era un om de știință, văzînd în război dinamita care aruncase în aer porțile imobilismului în știință. Soldații vor arme perfecționate, în dorința lor de a distruge inamicul, dar totdeauna se găsesc c..., cum le spunea el, pacifiști, propovăduitori ai păcii universale, care vor să oprească evoluția omenirii în loc. Ei se tem de viitor, pentru că viitorul înseamnă altceva decît obiceiurile lor, decît habitudinea puturoasă despre care căpitanul inginer îi vorbise într-o dimineață de septembrie, întîlnindu-l la Manejul din Calea Plevnei, după ce i se scosesea atelele și făcea exerciții de echitație ca să-și revină. Îl găsiseră acolo, călărînd un frumos armăsar de doi ani, de culoarea prunei, cu un păr vînat, aspru, bine bușumat. Ofițerul, înalt, subțire, cu fața negricioasă și părul încrețit, cu zîmbetul crud și batjocoritor și ochi incerți, despre care

Armand crezuse că o să-i facă o impresie deosebită soției ministrului, cu care sosise, nu-i făcuse acesteia nici o impresie. Probabil că suedezul cu care flirta Evelyne acum avea virtuți mai mari. Ea nu întrebasese nimic și, după ce o condusesese la mașină, căpitanul inginer fu acela care-l interogă :

— Cine-i doamna ?

— Soția domnului Ionescu-Tismana, la care lucrez.

— Frumoasă, spusese. Se ține încă bine. Are rasă.

Pe urmă, parcă aducându-și aminte de ceva pe care ținea neapărat să i-l spună, adăugase :

— Te rog să mă scuzi pentru incidentul acela stupid de la poligonul de tir. Cred că băusem ceva mai multă șampanie.

— A, nu face nimic ! Nu sunt supărat. Dealtfel, un om cu o existență ca a dumneavoastră nu simte nevoia să-i menajeze pe cei din jur. Vă înțeleg foarte bine.

— Știi ce ? Ți propun să bem ceva.

— Cu plăcere. Dar piciorul dumneavoastră ?

Și i-l arată.

— A, merge. Am început gimnastica. După cum vezi, fac și puțină echitație. Cred că în trei săptămâni voi fi iar pe front. Voi duceți o viață plicticoasă, ascultă la mine, domnule Sachelarie. Ești tânăr. În locul dumitale, mîine aș pleca acolo. Răsăritul — înțelegi ce e asta ? Tentația golului care trebuie ocupat ! Fiecare zi, o necunoscută, fiecare noapte, o primejdie ! Nu regret nimic. Stalingradul a fost cumplit. Am fost unul dintre puținii care au scăpat de acolo. Să te bați pentru fiecare subsol, pentru fiecare clădire, pentru fiecare zid !

Îl privea ca pe o gînganie. De asta Armand își dădu seama numaidecît. „Mă crede un laș, un tip care umblă cu scutiri medicale. Nu știe că, mai tânăr ca el fiind, m-am dus și m-am bătut în Spania. Am omorît destui ca el.”

— Din nefericire, domnule von Hagen, lucruri importante mă rețin aici. După cum ați aflat, probabil, sunt secretarul unui ministru.

— A, înțeleg, afaceri de stat. *Ja, ja ! Entschuldigen bitte !*

Armand îl pofti la mașina lui.

— Vă surîde o plimbare, domnule von Hagen ?

— De ce nu ? E o zi foarte frumoasă.

— Atunci, vă propun să mergem la *Yodl Club*. Acolo o să putem bea ceva.

— Dacă găsim o bere rece, asta mi-ar suride.

Se urcară în *Citroën*-ul secretarului lui Tismana și într-un sfert de oră erau pe malul lacului Herăstrău.

— Nu prea e lume, observă neamțul, probabil că sezonul s-a închis.

— A, nu ! Sezonul ține pînă pe la 10 octombrie. La București avem toamne lungi și plăcute.

Îi întimpină domnul Helldorff, rotofei, tuns perie, cu tîmplele unse de briantină, cu o față roșcovană, politețea în persoană.

— Pofțiți, pofțiți ! Pe aici, domnule Sachelarie. Domnul e englez, nu-i așa ? întrebă cu o veche curiozitate profesională, de polițai, patronul restaurantului de la *Yodl Club*. Dar cu ce ocazie pe la noi un englez ?

Știa bine că nu e englez, dar Armand, ca să nu mai lungească vorba, îi răspunse peste umăr

— Nu-i deloc englez, e un ofițer german cu care poți să vorbești nemțește, domnule Helldorff !

Și începură să ridă toți trei cînd căpitanul inginer von Hagen îl rugă să-i aducă niște țigări înainte de a le servi cîte un pahar de bere și o mică gustare.

Pe lac pluteau cîteva ambarcațiuni cu pinze, nu era vînt și ele stăteau aproape nemișcate. Apa era liniștită, nu făcea nici un fel de val.

— Ce liniște asurzitoare ! spusese puțin mai tîrziu căpitanul inginer, sorbind din paharul cu bere pe care domnul Helldorff i-l pusese dinainte cu un zîmbet îndatoritor.

— E adevărat, după ce vii de pe front, cum vii dumneata, probabil că această pace ți se pare ciudată.

— Apropo, spusese celălalt, azi de dimineată am trecut pe la Ambasada noastră, unde era o mare agitație. Oamenii vorbeau despre un articol publicat în jurnalele de ieri, de un poet de-al dumneavoastră. Știți ceva ?

Armand știa. Cu o zi înainte, într-un ziar de prînz, poetul Tudor Arghezi publicase pamfletul *Baroane*, care era, evident, adresat baronului Manfred von Killinger.

— A, cred că este vorba de o confuzie.

— Nu, nu, să știți că avem un serviciu de informații foarte bun la București, care testează opinia publică. Nu e vorba de nici o confuzie, este un atac direct. Dealtfel, ambasadorul nostru a și protestat pe lângă mareșalul Antonescu, care a promis că va lua măsuri. Ziarul a fost retras de pe piață, dar vă dați seama că s-au găsit foarte puține exemplare. Mi se pare un lucru foarte neplăcut. La noi, în Germania, o asemenea sfidare l-ar fi costat capul pe autor...

Armand nu știe ce să-i răspundă exact. Cele spuse de Siegfried von Hagen îl puneau în încurcătură.

— N-ar trebui să vă luați după ce spun poezii. Aștia au felul lor de a privi politica. Rămân la ideea că a fost o coincidență, dar, în sfârșit, dacă dumneavoastră credeți că e vorba de altceva...

— Nu cred nimic, dar dacă n-aș ști că evreii au fost scoși din presă, și la dumneavoastră, ca și la noi, aș bănuia că e vorba de un astfel de individ care nu se mai astîmpără. Noi i-am lichidat repede. Unii au emigrat, alții au intrat la pușcărie și alții s-au sinucis.

Domnul Helldorff adusese și gustarea : niște crenvurști, bine fierți și îmbietori.

— Știu ce trebuie domnilor la ora asta. Să vă mai aduc și niște bere ?

— Da, răspunsese căpitanul inginer. E foarte bună.

— Bere bavareză, comandă specială pentru domnii ofițeri. În fiecare săptămână primim un transport cu avionul, o ținem la răcitor și iată ce bună este.

— So, so, mormăi Siegfried von Hagen, căruia nu-i plăceau convorbirile cu indivizii care-l serveau.

Armand simți nevoia să-l facă să uite chestiunea cu articolul publicat de ziarul acela de prinz, așa încît aduse vorba despre cele ce se petrecuseră la manej.

— Cum vi s-au părut caii ?

— Destul de buni. Cam neingrijiți, după părerea mea, în sensul că ar trebui hrăniți mai bine. În ce mă privește, eu am un cult pentru cal. La moșia noastră, a tatălui meu, mai bine spus, ținem cîteva zeci de cai de rasă. Înainte de război, crescătoria von Hagen era celebră. Livram trăpași și pentru streinătate. Mulți cai

de-ai noștri au concurat la Longchamp, la Everton, și nu s-ar spune că nu se prezentau bine. Ah, calul...

Sorbi cu înghițituri rare din paharul său de bere.

— Calul este simbolul popoarelor migratoare, cu el arianul a ajuns în Europa, în inima ei. Dar, vezi dumneata, domnule Sachelarie, ce ciudat lucru, ca german, dacă ar fi să mă gândesc la destinul poporului nostru, mi-aș alege ca totem nu calul, ci lupul.

— Asta-i interesant ! Cu atât mai mult cu cât cei mai vechi locuitori ai pământului nostru, vorbesc de daci, aveau și ei, ca simbol de luptă, lupul.

Căpitanul îl privi curios. Noutatea îl surprinsese.

— Asta înseamnă că și strămoșii de care vorbiți se ascundeau în păduri, ca și germanii.

— Exact. E vorba de niște triburi care au trăit chiar înaintea grecilor pe aceste pământuri, retrăgându-se în păduri, deși aveau cetăți pe care le apărau, dar pădurea era locul cel mai sigur.

— Când mă gândesc la simbolul lupilor, nu știu ce semnificație avea pentru triburile despre care vorbiți, dar pentru mine simbolul lupilor este acela al forței, al supraviețuirii celui mai puternic. Probabil știți că, în haită, lupii care sunt răniți sunt sfîșiați și mâncați de ceilalți.

— Nu e prea crud ?

— În schimb este igienic. Este exact filosofia pe care noi vrem s-o aplicăm popoarelor. Ce nevoie avem de popoare slabe, pe un pământ atât de mic ? Ele devin parazitare, leneșe, trebuie hrănite de cei tari, de popoarele puternice. Și atunci, un ecarisaj bine făcut va scuti omenirea în viitor de multe neplăceri.

— Stau și mă întreb, domnule Hagen, ce vă determină să gândiți astfel ?

— Dar nu e nimic nou ; nu germanii au inventat stînca tarpeiană. Avem o viziune sentimentală asupra istoriei, asta nu folosește la nimic. Hitler a spus deja la intrarea în arena politică : mutația rasei umane a început, există ființe supraomenești ! Domnul Himmler, care, între noi fie zis, e un mare dobitoc, un semidoct notoriu, ca toți conducătorii de azi ai Germaniei, a promis să reînvie vechiul regat al Burgognei, care altădată fusese o țară

a științelor și a artelor. De asta se ocupă Asociația *Ordinul Negru — Schwarze Korp*. În '39, *Ahnenerbe* a fost încorporată în S.S. Se pare că indivizii erau mai mult oculțiști decât niște savanți, dacă nu cumva oculțiștii nu intră și ei în sfera savanților. Poate nu știu bine, dar chiar *Führer*-ul este un inițiat și treaba asta au făcut-o Eckhard și Haushoffer. Sunt lucruri turburătoare, lucruri foarte vechi, pe care am căutat să le redăm poporului german. Acum treizeci sau patruzeci de secole, exista în Gobi o înaltă civilizație, care a pierit în urma unei catastrofe necunoscute, cum s-a întâmplat și cu Atlantida. Gobi a rămas un deșert, deși va fi fost probabil un ținut înfloritor. Cei care au scăpat au emigrat spre Europa sau spre Caucaz. Zeul Thor ar fi fost unul dintre eroii acestei migrații. Cei din nucleul societății *Thule*, din care fac și eu parte, sunt convinși că emigranții din Gobi formau nucleul rasei ariene. Haushoffer propovăduiește cucerirea acestor regiuni și întoarcerea noastră în Gobi, în Asia Centrală și-n Tibet. Există bănuiala că, după cataclism, maeștrii deținători ai înaltelor cunoștințe, Fiii Inteligențelor de Dinafară, se instalaseră într-un imens sistem de caverne sub Himalaia, scindându-se în mai multe grupe, unul numit Agarhi, după localitatea care era locul de contemplație, Cetatea Secretă a Binelui, Templul Izolării de Lume. Cea de-a doua ar fi Scamballah, Cetatea Violenței și a Puterii, în care conduce o elită care dirijează masele și grăbește sosirea umanității la măcelul timpului. Magilor conducători ai popoarelor le-ar fi posibil să facă un pact cu Scamballah, dar pentru asta e nevoie de niște jurăminte speciale și de sacrificii.

— E fermecător ce-mi povestești, domnule von Hagen. Poate nu sunt eu informat, dar parcă istoria nu pomeneste nimic de aceste lucruri.

— Este cât se poate de adevărat. Lucrurile despre care v-am povestit sunt cunoscute numai de inițiați. Evident că sunt contestate, dar puțin ne pasă ; cine nu vrea să creadă nu are decît ! Cît privește societățile secrete, din moment ce există masoneria, trebuie să ne amintim că există și societăți care i se opun. Iată Rozcrucienii. Din societatea lor au făcut parte oameni însemnați ca scriitorul Arthur Machen și Bulwer-Lytton. Chiar cele-

brul poet Yeats a fost numit șef al celebrului *Golden Dawn*. El a luat numele de *Frère Démon* și *Deus Inversus* și prezida ședințele de rit scoțian, cu o mască neagră și cu un pumnal de aur la centură. Din societate mai făceau parte și Florence Farr, prietena lui Bernard Shaw, scriitorii Blackwood și Stoker și, dacă nu mă înșel, și Sax Rohmer, pe care probabil că i-ai citit. După cum vezi, Germania este un pământ care favorizează misterul. Probabil că de aceea ne place nouă pădurea. Un alt individ, Rudolf Steiner, cu care partidul nostru s-a războit, socotindu-l inamicul numărul unu al nazismului, dînd foc, în 1924, centrului său de cercetări de la Dornach, din Elveția, desvoltase în Suedia o societate de cercetări condusă de ideea că tot ce există în univers este conținut în spiritul uman.

— Din cele ce-mi spuneți, am impresia că nu există totuși o incompatibilitate între esoterismul doctrinei național-socialiste și, să spunem, cel al lui Steiner.

— S-ar părea, într-adevăr, că așa este, cum aparent creștinismul și comunismul coincid în unele puncte. Dar totdeauna ceea ce desparte două doctrine asemănătoare este tocmai lucrul care le face necruțătoare una față de cealaltă.

Domnul Helldorff adusese bere proaspătă. Le turnă cu încintare în pahare, privind cum sticla lor se aburea și comentînd parcă numai pentru el

— Cum se cunoaște adevărata bere bavareză... Priviți spuma.

După care trase un chiot de încintare și se depărtă fericit.

— Dealtfel, un om care a fost apropiat de *Führer*-ul nostru, Rauschnig, spunea că național-socialismul este dansul lui Saint-Guy al secolului al douăzecilea și că orice german are un picior în Atlantida, unde caută o patrie mai bună și un patrimoniu. Tot el spunea că, așa cum Germania de astăzi febricitează, au existat popoare care, din cînd în cînd, cădeau într-o agitație inexplicabilă, cum erau, de pildă, cei ce făceau marșuri flagelante. Religia ne-a învățat că într-un climat improbabil, într-un climat de groază, omul se integrează mai ușor unei colectivități, care poate fi iute și simplu manevrată prin ordine, fără

să mai gîndească. Asta explică fanatismul nostru, despre care se face atîta caz acum în lume. El, acest climat de groază, fusese anunțat dealtfel de poveștile lui Hans Heinz Ewers, care a și devenit poetul oficial al regimului nostru, fiind autorul lui *Horst Wessel Lied*.

Armand îl ascultase cu atenție. Siegfried von Hagen nu avea aerul că nu crede în aceste povești, care începeau cu legenda Graalului și se terminau cine știe unde. Auzise despre capacitatea germanilor de a se fanatiza în masă, dar bănuia că asta se întimplase cu oamenii neinstruiți, cărora astfel de povești frumoase le puteau fi vîndute fără riscul ca cineva să nu creadă în ele, dar unui aristocrat care probabil avusese o educație foarte bună, niște profesori care ar fi putut să-l apere de asemenea credulități, iată ceva ce nu mai pricepea.

— Nu mi-o lua în nume de rău, domnule von Hagen. Eu nu fac politică, deși sunt secretarul unui ministru, așa încît îți voi vorbi eliberat de orice prejudecată. Am trăit multă vreme în Argentina, în preerie, patria calului dumitale, unde absența războaielor, dacă excludem luptele civile între generali, ferește pe oameni de gustul aventurii. Cînd am fost silit să plec de-acolo, am traversat această bătrînă și bolnavă Europă și l-am citit pe Spengler, care era tot un german și care spunea lucruri foarte adevărate despre procesul de îmbătrînire a continentului nostru. Dar o făcea prin comparativă, raportînd soarta Europei la destinul unor imperii mai vechi. El, mi se pare, afirma că, pe măsură ce raționalismul dispare din gîndirea europeană, dispare și democrația. Este fenomenul petrecut în Grecia antică, unde, cînd apărea un Thrasymachos, care era un fel de Nietzsche al timpului său, apărea și agresiunea în gîndire. Apariția dictatorilor pe continentul nostru este un semn de boală, de dezagregare politică a societății. Atena era bolnavă în absența lui Alcibiade și trăia acest delir de putere pe vremea lui Phokion. La Sparta, spunea Spengler, nimeni n-a reușit să ruineze cetatea, oamenii politici duceau politica tradițională mai departe. Un Agis sau un Kleomenes sau un Nabis, răi sau buni, făceau politica cetății, nu a lor personală. Prezența dictatorului e semnul agoniei unui stat. Oamenii unici sunt fatali.

Siegfried von Hagen îl privea cu curiozitate pe Armand.

— Ești o surpriză pentru mine. Dumneavoastră aici, în Balcani, îl citiți pe Spengler ?

— De ce nu ?

— Probabil că el a fost o unealtă a ovreimii internaționale, dacă gîndea așa.

— Nu simplificați, domnule von Hagen ?

— Nu simplific deloc. Avem de ales între inerția asiatică...

— De unde, după cum afirmați mai devreme, ați venit și dumneavoastră...

Căpitanul începea să se enerveze. În ochii lui sclipea o minie rece, stăpînită, și numai faptul că goli repede paharul cu bere îl trădă :

— Eu nu vorbeam de o Asie geografică.

— Care există, totuși.

— Mă rog, cum vrei dumneata. Vorbeam de o Asie spirituală, de o matrice care a lepădat în acest univers controversat pe indo-europeni. E vorba de ceea ce este bun în omenire, de ceea ce trebuie cultivat cu grijă. Într-o grădină buruiana este mai puternică, e vorace, ea năpădește planta sănătoasă, o înăbușe, o distruge. Este ceea ce se întîmplă de douăzeci și ceva de ani în lume, de cînd, eliberat din ghetoul rusesc și polonez, evreul a pătruns prin paginile tratatului de la Versailles în Europa, invadînd-o cu scepticismul lui. El, ovreiu, recomandă pasivitatea, resemnarea, e fatalist, vorbește de soarta sa grea în lume, de robia babiloniană și egipteană, dar se constituie în celule omogene, pretutindeni unde se află, ca untdelemnul în apă. Casa lui este o cetate, religia lui un mister, el batjocorește Biblia, dar ia bîrfește-l pe Moise și tablele lui de legi, e în stare să te ucidă. Visează la un stat pe care-l va și avea, dacă Germania va fi învinsă. Și atunci va fi începutul sfîrșitului. Deja Franța și America sunt evreizate. Presa, radioul, artele sunt în mîna lor. Demolarea elenismului, pe care au început-o creștinii, au continuat-o evreii cu o mai mare sagacitate. Ei au venit și au spus oamenilor : uritul e frumos, și cu asta s-a distrus silogismul. Așa putem să gîndim orice !

Privindu-l, Armand fu străbătut de un fior.

Pe peluza de iarbă se ivise, pe neașteptate, Raoul.

— *Bonjour*, Armand, ia te uită ce întâmplare !

— Domnule von Hagen, îmi permiteți să vi-l prezint pe domnul Tismana, fratele ministrului Tismana. Domnul von Hagen este un erou. Vine de pe front și se află într-un concediu medical...

Cei doi își strinseră mîinile.

— Pot să iau loc sau turbur ?

— A, nu, spusese căpitanul inginer. Vorbiți germana ?

— Da, cum să nu ? Am slujit la curtea unui Hohenzollern.

— Cu atît mai bine, domnule Tismana, ne vom înțelege perfect.

Domnul Helldorff se și ivise, numai suris.

— Vă salut, domnule Tismana, bine ați venit pe la noi. O bere, un *Martini*, un *whisky* ?

— Un *Courvoisier*, că-i pentru toate orele, domnule Helldorff. Berea e diuretică și la vîrsta mea e bine să mă plimb cît mai puțin. Cum spuneți, domnule ?...

— Von Hagen.

— Cum spuneți, domnule von Hagen ?

— Spuneam că evreul a invadat gîndirea umană cu scepticismul lui și că, fără național-socialism, civilizația este în primejdie.

— Să nu exagerăm ! *Grau, treuer Freund, ist alle Theorie*, cum zice Goethe al dumneavoastră. Cine știe unde e adevărul, domnule von Hagen. Eu n-am nici un motiv să-mi fie simpatici evreii, pentru că din cauza unei evreice m-am curățat. Ea era amanta penultimului Hohenzollern, care a domnit la noi, dar trebuie să le recunosc, să zicem, o oarecare ingeniozitate. Au geniu în comerț, nu sunt de disprețuit nici în știință. Beau mai puțin ca noi, arienii, care iată ce facem la unsprezece dimineața ! La drept vorbind, n-am nici o prejudecată. Ticăloși se găsesc în toate taberele, cum zice un prieten de-al meu : și evreii au jidanii lor ! Dar iartă-mă, te văd civil, probabil că ești înscris în partidul nazist...

— Este adevărat.

— Sper că n-ai făcut-o din convingere, ci pentru că altfel nu se putea.

— Ba, am făcut-o din cea mai pură convingere.

— A, atunci trebuie să devin prudent. Mai m-am certat cu câțiva oameni din cauza vederilor mele liberale. Eu, domnule von Hagen, sunt un grec întîrziat. Cînd a început războiul, plîngeam de mila mea și a altora. Nu iubesc armele, nu iubesc cuvintele mari și nu cred că și dumneavoastră, și comuniștii, care trăiți în interiorul unei iluzii, aveți dreptate. Ați fi făcut o partidă foarte bună împreună. Dealtfel, speram că, atunci cînd s-a încheiat pactul Molotov—von Ribbentrop, o să luați la scăr-mănat lumea asta și o s-o călăriți bine de tot. Pe urmă, nu știu ce s-a întîmplat că Hitler al dumneavoastră s-a răs-gîndit.

— Este adevărat, domnule Tismana, dar el ține seama de un principiu foarte vechi și foarte bun. Aliază-te cu cel puternic și atacă pe cel mai slab.

— Puah ! Cu cine e aliat Hitler al dumneavoastră ? Cu italienii, care au capitulat ? Cu finlandezii, care abia așteaptă să iasă din horă ? Cu ungurii ? Cu noi, care nu știm pe unde să scoatem cămașa ? Singurul aliat serios al Germaniei e Japonia, dar nici ea nu se angajează prea mult din motive care îmi scapă.

Siegfried von Hagen îi privise pe amîndoi.

— Domnilor, sunteți cam defecțiști ! Cel puțin cu domnul Sachelarie nu m-am înțeles în domeniul teoretic, dar domnul Tismana văd că este sceptic în toate privințele.

— Nu sunt sceptic, domnule von Hagen, îi răspunsese Raoul, dar am trăit între politicieni, de la care am învățat că există o artă de a conduce destinul oamenilor. Dumneata aparții corpului ofițeresc. Nu te cunosc, mi s-a spus că ești un erou, asta e o chestiune care-ți face cinste. Probabil că te-ai bătut bine pe front, ai decorații. Dar orice luptă trebuie să aibă un scop, și mie mi se pare că Germania a pierdut busola. Renunțînd la politicieni și lăsîndu-se condus de militari, Hitler al dumneavoastră se bate de dragul artei. Iubește războiul de dragul războiului. Cît acest sport tragic este dominat de victorii, lucrul poate să pară încîntător, dar ia să ne gîndim bine : pe cine aveți dumneavoastră în față ? Cu mici excepții, toată planeta ! E prea mult. Nu-i iubesc pe comuniști, cum bănuieți dumneavoastră, dar speram că în această luptă Hitler va veni cu sabia în dreapta și cu *Codul Napoleon*

în stînga. Dumneavoastră i-ați tratat pe ruși ca pe niște sclavi. Lucrul este intolerabil. Dacă ați fi dat pămînt țaranului rus, dacă i-ați fi restituit biserica pe care Stalin le-a luat-o, deși aud că de la începerea războiului bisericile au fost redeschise, dacă ați fi promis *intelligenției* ruse libertatea de gîndire, această mare bucată de cașcaval s-ar fi aflat în stomacul dumneavoastră. *Ein einziger Augenblick kann alles im Gesthalten.* Dar această clipă a trecut. Era prea simplu ca să-i fi trecut prin cap *Führer*-ului dumneavoastră. Războiul este pierdut, domnule von Hagen.

— Nu se știe, domnule Tismana. Mai sunt surprize înaintea noastră. Ele, aceste surprize, ne-au făcut să cucerim toată Europa pînă acum. Și dacă treburile mergeau bine, ajungeam și-n India.

— Ce fel de surprize, dacă îmi este permis ? Oglinzile de la Siracuza, care vor topi corăbiile asediatorilor ? Nu mai e nici o surpriză înainte, domnule von Hagen. Poporul german este obosit. Să nu mă bănuiești că sunt anglofil sau francofil. Pe americani îi disprețuiesc din principiu. Nu știu să facă politică. Și dacă vor cîștiga războiul, vor fi pierduți. N-ajunge să cucerești lumea, trebue să știi să o și conduci. Ei au o legislație care îi împiedică să gîndească politic. În America poate fi președinte oricine, de pildă Roosevelt ăsta, despre care mi s-a spus că, în afară de bridge și de sfaturile ovreilor de care e înconjurat, nu-știe absolut nimic. Dar vorbeai de niște surprize...

— Domnilor, sunt căpitan-inginer. Am lucrat în arsenalele noastre, am prieteni care servesc Germania. Trebue să știți că la ora de față se pregătesc arme teribile, de domeniul fantasticului. Dar permiteți-mi să vă amintesc că Zeppelin, care luptase în America de partea Sudului, întors în Germania, a încercat să intereseze autoritățile în dirijarea baloanelor. I s-a spus că are idei nebunești. Ce erau acelea : cuadratura cercului, un tunel pe sub Canalul Mîncii și dirijarea baloanelor ? Hermann Gaswind a propus construirea de avioane mai grele decît aerul și a fost pus pe goană și insultat. În Rusia, Kibalcici, partizan al mașinilor sburătoare cu ajutorul rachetelor, a fost executat. Asta nu pentru că avusese ideea

de a sbura, ci pentru că făcuse bomba care l-a ucis pe Alexandru al II-lea ; profesorul Langley, de la *Smithsonian Institute*, a propus construirea de avioane cu motoare cu explozie. L-au dezonorat, l-au ruinat, l-au expulzat. Un altul, Simon Newcomb, a demonstrat matematic imposibilitatea zborului unui aparat mai greu decât aerul și cu asta meciul dintre ei luase sfârșit. În orice epocă se găsesc defecțiști. În 1895, Brunetière scria că știința a dat faliment, iar un altul, profesorul Lippmann, socotea că fizica este clasificată, terminată și și-a sfătuit elevii să se apuce de alte meserii. Unul dintre ei, care se numea Helbrunner, a descoperit ulterior multe lucruri în materie de aer lichid, ultraviolete și minerale coloidale. Moissan, un chimist genial, a fost silit să-și facă autocritica declarînd în mod public că n-a fabricat diamante. Cînd Maxwell a spus că cu ajutorul electricității se pot produce raze luminoase, invizibile, a fost luat în rîs. Și așa mai departe. Dar mintea omenească nu renunță să scormonească mai departe. Experții lui Napoleon demonstau că dinamul Gramme nu se va învîrți niciodată și, totuși, el s-a învîrtit. Probabil că la apariția primului automobil, a primului submarin și a primului dirijabil, Academile au emis decrete de respingere. Cînd a apărut fonograful, secretarul Academiei franceze a vrut să-l strîngă de gît pe inventator, crezînd că acesta era un ventriloc. Poincaré ar fi descoperit teoria relativității dacă ar fi fost mai îndrăzneț. Dar ce să vă mai înșir aici toate erorile scepticilor ? Deja s-a emis teoria că n-ar exista în realitate decît un veșnic prezent, iar dacă viitorul există, prevederea este un fapt real. Du Peron prezentase regelui Louis al XVI-lea un strămoș al mitralierei, un fel de orgă militară, care lansa simultan douăzeci și patru de gloanțe. Malesherbes și Turgot îl refuzară și-l numiră pe inventator *inamic al umanității*. Pot să vă spun că geniul german lucrează la un avion fără pilot, ceea ce ne va permite să bombardăm orice loc din lume fără să sacrificăm vieți omenești. Dumneavoastră nu veți fi morți înainte de a vedea aceste minuni. Vă doresc sănătate.

Și ciocni paharul său cu fiecare. Cu efort, Armand reușise să rămînă impasibil ; Raoul nu înțelegea să se dea bătut :

— Domnule von Hagen, ceea ce spui mă îngrozește, pentru că nu-mi plac războaiele și mai ales pentru că nu-mi plac învingătorii, care, oricare ar fi ei, în ce ne privește, nu trebuie să ne facem iluzii : ne vor călca în picioare. Suntem făcuți să plătim oalele sparte. Dar mi se pare că dumneavoastră ignorați conștiința omenească. Să zicem că tot globul omenesc va sta în câțiva ani sub cisma germană, că veți avea în fiecare punct de pe planetă o garnizoană care va împărți piinea și dreptatea, va face legi și va conduce pe sclavi la munca zilnică. Credeți că se pot stăpîni miliardele de oameni de către un pumn de super-indivizi ? Este greu de imaginat. Cunosc și învingători care au fost absorbiți de învinși. Delirul teutonic va sfîrși, ca-n Biblie, cînd *fiii lui Dumnezeu* s-au încurcat cu *fiicele oamenilor*. Aveți dreptate : mai bine să bem ceva, să nu ne mai gîndim la ziua de mîine. Eu sunt un om care gustă clipa, domnule von Hagen. Mi-este indiferent ce limbă voi vorbi mîine, germana sau rusa, engleza sau dialectul ei american. *Prosit !*

Eduard Marinescu avea, la sfîrșitul anului 1943, cincizeci de ani și, după o carieră mediocră pe care voia s-o șteargă din memoria celorlalți, ajunsese șeful secției *Documente secrete*, după o mișcare neprevăzută făcută de Eugen Cristescu, care îl înlocuise pe predecesor, un om uzat, amestecat în prea multe afaceri, scos la pensie. Înainte de numirea sa în acest post important, lucrase timp de mai mulți ani ca funcționar umil în acest serviciu, al patrulea sau al cincilea în ordinea importanței, o muncă obscură de opisare și întocmire a unor compendii și recapitulații ale celor mai importante afaceri oneroase, începînd cu afacerea *Skoda* pînă la afacerea pașapoartelor, trecînd prin ciudatele transferuri de capital făcute de *Auschnitt* și *Malaxa*, în cadrul reînarmării țării, și aface-re echipamentelor militare patronată de însuși regele Carol al II-lea. Secția *Documente secrete* îl moștenise pe Eduard Marinescu încă de la Moruzov, ucis de legionari în masacrul de la Jilava. Numai faptul că ocupa un post de mîna a doua îl salvase de la cele două sau trei epurări care urmaseră schimbărilor de regim politic.

Șters, adipos, încărunit prematur ; nu gras, nu musculos, limfatic, avea din cînd în cînd perioade de agitație, fumător inveterat, aprinzînd țigară de la țigară, cu degete uscate, afumate de tutun, lucioase, febrile, de jucător de cărți, Eduard Marinescu putea să treacă neobservat într-un birou în care lucrau șapte sau opt funcționari, tăcuți, acriți, nevorbăreți din cauza meseriei lor, care-i aduna de la opt dimineața într-un spațiu de treizeci de metri pe zece, înalt cît un hangar, cu seifuri îngropate în pereți, luminat ziua și noaptea, cu mese metalice, fără sertare ; totul aseptice ca o sală de operație, cu podeaua acoperită de un covor de celuloid mereu spălat de două femei de serviciu pînă cînd devenea sclipitor ca o oglindă, reflectînd un plafon alb, iradiant ca fundul unui bazin cu apă în care nu plonjase nici un înotător. Scări metalice, ușoare, de aluminiu, alunecînd pe role, ventilatoare care funcționau din aprilie pînă în octombrie, cărucioare pe roțile de cauciuc, silențioase, pentru transportarea documentelor secrete, un uriaș lavabou cu pereții îmbrăcați în faianță albă, și el luminat tot timpul de niște becuri nemiloase ; șapte sau opt mașini de scris americane, de ultimul tip, cumpărate în 1939 de la Boston, care se încuiau noaptea în cutii sigilate, topuri de hîrtie filigranată, numerotată, dintr-o comandă specială făcută fabricii din Bacău ; un telefon care emitea sunete mate și semnale luminoase în același timp, de la care nu puteai să comunici cu orașul, ci erai numai chemat, pe un perete o hartă a României, cu județele și toate orașele țării. La intrarea în acest birou, un crematoriu electric, în care se ardeau plumbaginele și hîrțiile netrebuitoare. Dincolo de ieșire, o garderobă unde halatul de lucru era predat în schimbul hainelor lăsate dimineața, după o percheziție făcută de către doi gardieni, ursuzi, tăcuți, care se schimbau din trei în trei săptămîni.

O viață de pușcăriaș, ce-i drept, într-un decor lustruit, igienic, dar deprimant, pe care acest om o suportase fără crîcnire într-o așteptare încordată, pînditoare. Eduard Marinescu, fiul colonelului de jandarmi Alfons Marinescu, apucase și vremuri mai bune, și, dacă n-ar fi fost minat de patima jocului de cărți ca și tatăl său, probabil că ar fi făcut carieră militară strălucită. În 1913, la ocu-

parea Cadrilaterului, colonelul Alfons Marinescu fusese trimis disciplinar la Silistra, după repetate scandaluri făcute prin garnizoanele din care era mutat după doi sau trei ani, fiind împroprietărit cu 5 hectare de pământ, pe care le lucra cu soldații în termen și cu arestați. La început, acest exil silit i se păruse colonelului Alfons Marinescu insuportabil. O climă nemiloasă, o nevestă care îmbătrînea, lipsa prietenilor cu care jucase nesfîrșite partide de poker, în sfîrșit, plictiseala zilelor petrecute, birouri goale, pline de muște și de ordonanțe timpite, mereu cercetări în afacerea comitațiilor; nu o viață atît de aventuroasă pe cît ar fi bănuît, și care l-ar fi scos din mediocritatea unei existențe care-l dezgusta, cît un trai lînced, fără surprize, într-un oraș puturos de provincie, de lîngă Dunăre, în care monotonia era ruptă de trecerea vreunui barcăz încărcat cu grîne venit dinspre Orșova după cîteva zile de plutire sau, de peste drum, de la Călărași, de unde aducea zarzavaturi, grîu, săpun, coloniale, medicamente, mătăsuri și tot ce lipsea acestui tîrg prăfos cu ulițe de piatră, străjuite de rarii salcîmi îngălbeniți încă din mai.

În această garnizoană pustie, disperată, în care ninge din noiembrie pînă-n martie, în rafale de cite trei zile, niște viscole venite pe Dunăre și iute topite în zilele călduroase, neașteptate, care făceau cîteodată să înflorească migdalii prin februarie, trăiseră cîteva ani buni Alfons Marinescu și fiul său, suportînd clima sucită, imprevizibilă, făcîndu-te să turbezi. Oraș de cîteva mii de locuitori — bulgari, turci, evrei, ceangăi, țigani, macedoneni, greci —, cu cîteva biserici, o sinagogă și trei geamii, cu cîteva silozuri în care se mucegăiau de la o recoltă la alta grîne nevîndute, invadat de șoareci și șobolani, cu apa cărată cu sacalele, o apă cleioasă, sălcie, plină de nămol, cu rîme și insecte în ea, care trebuia filtrată și fiartă înainte de a fi băută, cu droaște arheologice trase de cite doi cai răpciugoși, prost hrăniți, cu o stradă principală pietruită abia prin 1921, din inițiativa unui primar gospodar, cu trei cafenele care scoteau din martie cîteva mese hodorogite pe trotuarul abia umbrît de salcîmii udați de patronii lor cu o stropitoare ruginită, unde se beau admirabile cafele făcute la nisip și o cremă de bragă

renumită în tot județul, Silistra nu spunea nimic nici colonelului Alfons Marinescu, nici fiului său, mai târziu. Singura circumstancă a orașului, care purta pomposul titlu de *Belvedere*, un fel de magazie de lemn, răcorită de un uriaș ventilator, aflat în plafon, și luminată seara cu petromaxuri, ținută de grecul Costandaras, eșuat și el nu se știe cum în acest târg obosit, plin de o lume leneșă, nepăsătoare, plictisită parcă de a trăi, sguduită rar de câte un eveniment cum ar fi răpirea unei fete sau sinuciderea vreunui elev de la gimnaziul *Carol I*, era singurul loc de refugiu și distracție al bărbaților. Curios lucru, tot în acest oraș păduchios, fără nici o perspectivă, chemat de nu se știe ce nostalgie, ceruse să fie repartizat la terminarea *Școlii de ofițeri de jandarmi* și Eduard Marinescu, cu toate că tatăl său îl deconsiliase să facă acest lucru, deși nici alte garnizoane nu i-ar fi oferit, tinărului de pe atunci, o perspectivă mai fericită. Avusese o copilărie lipsită de griji, deși schimbase câteva orașe de reședință din cauza mutării tatălui său. I se puseseră profesorii cei mai buni la dispoziție, părea să fie un elev strălucit, numai că plecările din loc în loc, mereu camioane care încărcau lucruri, mobilă, covoare care se deteriorau, instalarea în alte case, ce-i drept arătoase, pe străzile principale ale garnizoanelor, îi dăduseră gust pentru aventură tinărului licean, care la cincisprezece ani fusese prins într-un tren de marfă în drum spre Constanța, unde voia să se imbarce clandestin pe un vapor. O bătaie sdravănă îl readusese la realitate, colonelul Alfons Marinescu fiind foarte dur în asemenea ocazii, dar asta nu-l descurajase pe fiul său, care, peste trei ani, reîncercase să treacă granița înot spre Iugoslavia. Prins și predat de autorități și adus acasă, după câteva bătăi pe care avea să le țină minte, fusese silit să aleagă cariera militară de către aprigul tată, terminând al treilea în promoție. La invitația de a-și alege garnizoana, în mod curios optase pentru orașul în care lincezea de multă vreme taică-său, care își găsisese o altă vocație, aceea de cultivator de pier-sici, după ce renunțase la nefastele partide de poker la care se ruinase de câteva ori, silit fiind să facă și citeva datorii de onoare, pe care nu le putuse acoperi, de unde mutări disciplinare din garnizoană în garnizoană.

Nimic nu prevestea căderea în același viciu a tînărului de douăzeci și doi de ani, sosit la legiunea de jandarmi din Silistra, unde nu avea mare lucru de făcut, dacă excludeai patrulările călare sau inspecțiunile mai adînci prin județ, pînă spre graniță, în căutarea unor aventuri care nu se iveau, pentru că rarele incidente cu comitagiile se petreceau mereu în altă parte. Și atunci, Eduard Marinescu începu a se complăce în leneșă viață de birou fără nici un eveniment, cu rare comunicări telefonice sau inspecții și mai rare, făcute de către comandanții lor, ai lui și ai tatălui său, care se reduceau la o scurtă vizită, urmată de inspectarea posturilor de jandarmi mai apropiate, în trăsuri, și terminate cu petreceri de cîte trei zile, organizate de către soția lui Alfons Marinescu în grădina uriașă a casei din strada Maior Șonțu, undeva, în marginea orașului, de unde începeau acele pămînturi cu care fusese împrumutat colonelul în 1913, acum niște livezi întinse cu piersici, irigate cu ajutorul ordonanțelor și al soldaților de la legiune, care nu făceau altceva decît să pompeze apa din puțurile americane amenajate cu destulă cheltuială încă de la sosirea lui aici. O casă cu șaisprezece încăperi, din piatră, costînd mai nimic, în urmă cu douăzeci de ani, aparținînd unui negustor de grîne care fugise în 1913 după ce îi dăduse foc, fără a reuși să o incendieze decît parțial, și pe care colonelul Alfons Marinescu o refăcuse, de la podelele lustruite din stejar și pînă la cerdacul acoperit cu olane, în arcadele căruia atîrnau vase cu flori și pe care toamna erau așternute nucile și migdalele la uscat. O curte plină de lăzi încropite în ateliere mici de către meseriașii ajunși întimplător în jandarmerie, mici lădițe din șipci, trase rudimentar la rindea, ambalate cu tablă subțire, în care, pe un strat de paie, erau așezate piersicile și transportate pentru export cu barcazul pînă la Călărași, de unde plecau la Brăila și de acolo, prin Constanța, la Haifa sau Port Said. Cariera militară a tatălui său acoperea de fapt afacerile comerciale, care deveneau din ce în ce mai înfloritoare; să nu fi fost nesfîrșitele partide de poker de care se reapucasă și la care pierdea sume foarte mari, colonelul Alfons Marinescu ar fi devenit foarte bogat și probabil

că ar fi ieșit din armată, optînd pentru cariera de exportator de fructe.

Prin 1926 averea lui Alfons Marinescu fusese aproape lichidată, livezile vîndute, casa și mobilele ipotecate. Tatăl său se sinucisese cu un an în urmă, neputînd să-și achite ultima datorie de onoare. Din frumoasa lor casă din strada Maior Șonțu, Eduard Marinescu și văduva colonelului nu mai păstrau decît două odăi, pe care le separaseră de restul locuinței, acum ocupată de către un negustor de cereale venit de curînd în micul lor tîrgușor. Se duseseră zilele frumoase de altădată, orașelul se schimba și el. Grecul Costandaras adusese opt biliarde, în fața cărora notabilitățile orașului își pierdeau serile, dacă nu puteau fi găsite cumva într-o încăpere alăturată marelui salon luminat cu petromaxuri, în care cînta acum o cîntăreață de la Galați, Silvia Silvan, pseudonimul de artistă al Marioarei Gușe, care reușise în doi ani de zile să trăiască cu toți ofițerii din garnizoană, inclusiv cu Alfons Marinescu, care, pe deasupra, se și îndrăgostise de ea, ceea ce provocase un scandal în familie, terminat cu fuga soției sale la Focșani, la părinți, de unde revenise abia după sfîrșitul tragic al colonelului.

În cercul sublocotenenților, vreo trei sau patru, bețivani și afemeiați, făcînd curte fetelor de preot sau de învățător, dansînd joia și duminica la *Cercul militar* din localitate și terminînd prin a merge la un bordel de pe strada Portului al lui madam Davidovici, care aducea fete proaspete de la Constanța, Galați și Brăila, *numai pentru domnii ofițeri*, fiul colonelului făcea o figură aparte, acesta absentînd din cercul lor, de pildă, sîmbăta și duminica, cînd se organizau chiolhanuri cu șampanie și icre negre, după care urmau loterii cu bilete puse într-o șapcă ofițerească, din care se trăgeau la sorț fetele, petreceri terminate abia luni, în zori, cînd vizitatoarele erau duse cu lăutarii la naveta fluvială, cu gențile pline de bancnote, făcînd bezele celor de pe mal. Urma întoarcerea în garnizoană, în birourile legiunii, unde bravi băieți adormeau cu capul pe mese. O viață disperată, departe de reuniunile care nu-i plăceau lui Eduard Marinescu, ros de ambiții mai mari, pe care nu le mărturisea, handicapat de sfîrșitul tragic al tatălui său, silit să lucreze

în subordinea unui alt comandant, care-l tracasa pe nedrept, dînd totuși dovadă de stoicism, cu o înrîncenare interioară pe care și-o menținuse tot timpul anilor care urmaseră, în așteptarea schimbării vieții sale, a apariției unui eveniment hotărîtor, care avea să-l proiecteze într-o carieră strălucitoare la care continua să viseze. Acea surpriză a existenței întîrzia însă să se ivească, cariera de ofițer îi părea lipsită de orice perspectivă și asta-l rodea în secret pe Eduard Marinescu. În asemenea ocazii, exista o singură metodă de a te salva : o căsătorie cu o femeie bogată, care ar fi putut să-l scoată din mediocritate. Nu era un bărbat frumos, care să atragă atenția, nu avea farmecul altor sublocotenenți, care ajunseseră locotenenți înaintea lui, nu era prea vorbăreț, nu era un bun dansator, dar tocmai lipsa lui de calități atrăsese atenția restauratorului Costandaras asupra sa. Negustorului, căruia îi mergea foarte bine, i-ar fi convenit să-și mărite pe una din fiice (avea două) : prima căsătorită cu un doctor, cam cartofor și el ; a doua — mai urîțică, cam trecută — și pe care ar fi putut foarte bine să o ia acest ofițer sărăcit.

Eduard Marinescu nu era dispus să facă o nuntă cu tîmbălău, cum se făceau toate nunțile din provincie și, cînd își dădu seama că grecul îi împinge în brațe pe fiică-sa, realizează că s-ar putea să-și recapete vechile proprietăți înstreinate pe rînd la cărți de către tatăl său. Așa încît, fără a avea aerul că este încîntat de căsătoria pe care o face, cu o judecată rece, cum proceda de cîte ori făcea cîte un act decisiv în viața lui, îi puse condiții socrului său, cerînd pentru fiica sa o zestre în bani cu care își răscumpără vechile proprietăți, pe care le plăti aproape dublu, deși pămînturile erau aici foarte ieftine, dar noii proprietari se lăsau greu, înțelegînd interesul sentimental al ofițerului pentru terenurile înstreinate. În patru ani, vechea proprietate era refăcută și Eduard Marinescu nu avu de regretat decît că maică-sa murise de un cancer, nereușind să apuce clipa cînd ar fi putut să revadă vechea curte, livezile lor, acum mai părăginite, casa cu cele șaisprezece odăi refăcute și pe fiul ei reapucîndu-se de afacerile tatălui, adică reorganizînd vechile ateliere de lăzi, replantînd piersici pe vechile locuri,

în sfârșit, uimind pe toți cei care-l cunoșteau, cu o energie nebănuită.

Prin 1931, Eduard Marinescu ajunsese căpitan și avea o avere destul de bunicică, pregătindu-se să preia și restaurantul socrului printr-un interpus, întrucât calitatea de ofițer nu i-ar fi permis să se ocupe direct de astfel de afaceri. Avea treizeci și opt de ani, căsnicia nu prea mergea cum trebuie, în viața lui apăruseră câteva femei, aventuri trecătoare; Eduard Marinescu nu era un afemeiat, evadările în afara căsătoriei păreau numai simple aventuri organizate de colegii lui, care-și cam băteau joc de lipsa de apetit sexual, totul înscriindu-se într-un cerc mediocru de fapte.

Se părea că, la această vîrstă, firea lui echilibrată realizase unele din ambițiile propuse. Nu jucase pînă atunci niciodată poker sau alte jocuri de noroc, dominat de o ură instinctivă, gîndindu-se la soarta tatălui său, care îl ținea departe de partidele nesfîrșite cu notabilitățile orașului, care-și tocau vremea în felul acesta. Odată cu moartea socrului, care avu loc pe neașteptate, situația în familie se schimbă. Pe nevastă-sa tîrgușorul banal o plictisea și începură presiunile pentru ca să schimbe garnizoana, să ajungă într-un oraș mai răsărit, unde puteau să-și cumpere o casă arătoasă, lichidînd tot ce aveau în Silistra, dar o ciudată inerție îl lega pe ofițer de acest oraș. Era la mijloc o spaimă de locuri necunoscute, de surprize, dacă excludea cele două încercări de evadare din adolescență, toată existența lui părea o linie dreaptă, previzibilă. De fapt, se întîmplase, fără să-și dea seama de asta, un lucru care nu era de prevăzut. Se îndrăgostise de nevasta judecătorului, domnul Aristotel Manoliu, și el pierdut în acest ținut îndepărtat, mutat de superiori care nu-l înghițeau și ținut în portul lor puturos, din care nu mai reușea să se desprindă, fără nici o perspectivă de evadare. Elena Manoliu nu era o femeie dispusă la aventuri, avea patruzeci de ani, și nu se gîdea la nici un fel de idilă cu ofițerul care nu avea aerul cocoșesc al celorlalți, dar urîțenia fetei lui Costandaras se accentua cu trecerea vîrstei și îi dădea lui Eduard Marinescu, în ce-o privea pe nevasta judecătorului, imaginea unei femei deosebite. O cunoștea de mulți

ani, dar sentimentul se născuse târziu, pe neașteptate, așa cum se întâmplă cu oamenii care n-au iubit cu adevărat niciodată și care pot avea astfel de accidente. Nu era frumoasă, avea o distanțare resemnată față de propria-i existență, în care se simțea ca într-o capcană. Nu-și iubea soțul, partidele lui nesfârșite de cărți o plictiseau ; nu avea prietene ; o fiică îi murise la doisprezece ani, părea resemnată și, în sinea lui, Eduard Marinescu o compătimea. Ea, această femeie, făcuse ceva studii, fiind retrasă de la facultate din primul an de către Aristotel Manoliu, care promitea o carieră juridică strălucită, dar, pentru că favorizase o decizie într-un proces și fusese denunțat, fusese silită să-l urmeze în exilul care dura de aproape douăzeci de ani. Probabil că acel vapor și acel tren al adolescenței lui Eduard Marinescu se sublimaseră într-o disimulată pornire samariteană față de soția judecătorului. El trebuia să fie cel care o va salva de mediocritatea existenței, trebuind să se salveze el însuși de o viață mizeră lângă fiica lui Costandaras, care se urîtea văzînd cu ochii, uscată ca o prună, mustăcioasă, arțăgoasă, ținînd socotelile casei, amintindu-i mereu că fără ea și fără taică-său ar fi zăcut și acum în cele două camere ale casei în care îl găsisese la căsătoria lor. Un dublu sentiment de frustrare trebuia reparat, dar doamna Manoliu habar n-avea de ceea ce se întâmpla cu nesiguranța, stîngaciul căpitan, care, pentru a o vedea mai des, se apucase și el să joace cărți, descoperindu-și pe neașteptate un talent deosebit.

Dintr-o dată viața obscurului ofițer se schimbă. Sumele cîștigate îl remontană. Sentimentul că este un om care pierde dispăru, făcînd loc unei imprudente mîndrii ce se manifesta prin riscurile cu care se avînta la joc. Norocul orbesc sau un talent latent, moștenit de la părințele său, făcură din el un jucător redutabil. Ruină cîțiva camarazi cu o satisfacție pe care nu și-o bănuia, o revanșă pentru vechi umilințe fi răscumpăra zilele și anii de obscuritate. Ciudat lucru, numai pe magistrat, pe domnul Aristotel Manoliu, îl cruța, înlesnindu-i unele cîștiguri fără ca el să-și dea seama de asta, astfel încît prezența, de două sau de trei ori pe săptămînă, în

preajma soției sale să poată fi posibilă fără ca cineva să bage de seamă. Dealtfel, nimic nu trăda pasiunea tăcută, reprimată, ascunsă cu grijă a căpitanului Eduard Marinescu. Schimburi banale de cuvinte, cite o privire, din cînd în cînd, peste masa de joc, omagii obișnuite la zile onomastice, fără ca asta să pară ceva special, discuții banale în unele duminici, totul evolua lent și fără nici un fel de accident în viața lor comună, fără surprize.

Pe la sfîrșitul lunii octombrie a anului 1934, pe cînd comandantul garnizoanei orașului Silistra fusese chemat la București, la raport, pentru o săptămînă, legiunea de jandarmi fu alertată de un ordin prin care locțiitorul acestuia, care era cel mai vechi ofițer în grad, și anume căpitanul Eduard Marinescu, era însărcinat să asigure paza și cazarea unor oaspeți de seamă de la București. După care urmasse un telefon confidențial, în care se stabilea că era vorba de însuși regele Carol al II-lea, care venea la o vînătoare. Fură luate măsurile cele mai drastice pentru asigurarea pazei regelui, Majestatea-Sa dorind să nu se știe de prezența sa în județ și recomandînd să nu se facă nici un fel de primire oficială, urmînd ca masa intimă să fie luată la un conac din apropiere, aflat la cîțiva kilometri de Silistra, cumpărat de cîțiva ani de un urmaș al domnului Marghiloman și care făcea parte dintre prietenii intimi ai lui Puiu Dumitrescu, omul regelui.

Și, pentru că vînătoarea decursese foarte bine și regele se declarase mulțumit de felul cum merseseră toate lucrurile, aghiotantul regal găsisse de cuviință să invite la masa vînătorească și pe cel care asigurase paza, împreună cu ajutorul său, locotenentul Gherasim, proaspăt sosit în garnizoana Silistra, un băiat de viață, isteț, simpatic, care făcu de la început o impresie bună celor din suita regală. Masa fusese destul de stingheritoare la început, numai coniacul, care-i plăcea foarte mult regelui Carol al II-lea, mai reuși să le deslege limbile, ca și anecdotele lui Puiu Dumitrescu. Se serviseră multe feluri; în dreapta regelui ședea o doamnă cu părul roșcat, cu o față lăptoasă și niște ochi orientali arză-

tori, către care el privea din cînd în cînd cu plăcere. Nu erau mai mult de doisprezece inși, vînatul fusese preparat foarte bine, se băuse după aceea și vin, aghio-tantul regal și un bărbat ca de cincizeci de ani, dacă nu mai mult, care se recomandase Tismana, și căruia ceilalți îi spuneau Raoul, îi șoptise lui Eduard Marinescu, care ședea în stînga lui : „Domnule căpitan, eu îl cunosc pe rege, el ar dori să joace poker cu cineva, se plictisește la astfel de petreceri. Dumneata știi să joci poker ?” „A, cum să nu ? Dacă mai aveți pe cineva în suită, am putea organiza o partidă.” „Păi aș juca și eu, poate mai joacă și Puiu Dumitrescu, care e nelipsit de la astfel de lucruri. Dar locotenentul ăsta, Gherasim, care te însoțește, nu joacă și el ?” „Nu știu, nu-l cunosc, spusese Eduard Marinescu, oricum, dacă e nevoie, aducem pe cineva din oraș cu mașina.” „Nu, ar fi mai bine să rămînem între noi.” „Mă rog, cum vreți dumneavoastră. Eu am să-l întreb pe locotenentul Gherasim.” Îl întrebasese, acesta știa poker, dar mărturisise că joacă destul de prost. „Cu atît mai bine, zisese domnul Tismana, regelui îi place să cîștige. Ia orice partidă în serios.”

Jucaseră cîteva ceasuri împreună cu gazda, domnul Jorj Marghiloman, pentru că Puiu Dumitrescu fusese alungat de la masa de joc de către rege, care-i spusese că e sătul să vadă cum se lasă bătut din complezență, și mai juca și ca o cismă. Se risese în hohote, femeile, doamna Lupescu, pentru că ea era, și cu doamna Marghiloman, soția gazdei, se retrăseseră într-un foișor din curtea conacului, la cafele, bărbații beau coniac, și partidele de poker, una după alta, se arătară destul de disputate. Eduard Marinescu, care nu era băutor, stîrnit de euforia creată de alcool, jucă strîns și cîștigă la rînd cîteva tururi. O pasiune pe care și-o descoperea puțin cîte puțin creștea în el și ambițiosul ascuns atîția ani lupta cu coatele să iasă la suprafață. „Îi arăt eu regelui cine știe să joace, îl curăț, să mă țină minte !” Îl simțea cum se înfurie fără să spună nimic și dincelo de masca impasibilă îi ghicea furia. Ochii lui blefaritici sclipeau. Își mușca din cînd în cînd mustața roșcovană și trîntea cărțile, nu cu furie, dar apăsător, cercetîndu-i cu privirea pe parteneri, el, obscurul căpitan de jandarmi, Eduard Mari-

nescu, sfidîndu-l, nu cu acea nerușinare pe care nici un subaltern nu poate s-o aibă în fața unei asemenea persoane, dar printr-o modestie jucată, care voia să însemne : „Nu știu ce dracu mi se-ntîmplă că sunt în carte și trebuie să ridic tot de pe masă.“ La al șaptelea tur, simți privirea stăruitoare a celui domn Tismana, care îl făcu să-și aducă aminte brusc de fraza pe care i-o spusese cu vreo două ceasuri mai înainte : „Regelui îi place să cîștige“. Și atunci, elanul furtunos de a-și demonstra măiestria la joc se topi ; dintr-o dată simți că asudă, că trebuie să facă ceva pentru a-l îmblîzi pe ilustrul său adversar, și începu să joace anapoda, fără nici o logică, dar, culmea, cărțile îl ajutau, cîștigă și a opta oară, regele dublă miza, de data asta furios de-a binelea, și atunci ceea ce exista calculat în el, ființa aceea matematică ce-l împinsese la căsătoria cu fata lui Costandaras, ieși pe nesimțite la suprafață, și-l învăță să piardă încet, încet, tot ceea ce cîștigase pînă atunci. După încă două poturi, jetoanele schimbate pe bani la începutul partidelor, și care se adunaseră în fișicuri în dreapta lui, scăzuseră la jumătate, trecînd de cealaltă parte a mesei. Regele începea să se destîndă, îi făcu chiar niște complimente căpitanului de jandarmi Eduard Marinescu, care era ajutat în această partidă și de domnul Tismana, demult obișnuit cu jocurile false, truate. Pe la zece seara, regele cîștigase o sumă considerabilă, locotenentul Gherasim pierduse trei solde lunare, domnul Tismana aproape douăzeci și cinci de mii de lei și el cinci mii, ceea ce era rezonabil și lăsa senzația regelui că îi fusese un adversar redutabil pe care-l învinsese cu greu.

La plecare, acesta îl întrebasese încă o dată cum îl cheamă, ca și cînd ar fi vrut să-i rețină numele, felicitîndu-l pentru excelentele partide pe care le făcuse și recomandîndu-i lui Puiu Dumitrescu să facă ceva pentru cariera bravului ofițer, uitat într-un atît de obscur colț de provincie. Domnul Tismana rămăsese ultimul din suită, șoptindu-i încîntat : „Domnule, ți-a pus Dumnezeu mîna-n cap, ascultă la mine. Dacă o să te lași pilotat cum trebuie, o să faci carieră...“ Placid, neîncrezător, păgubos din fire, Eduard Marinescu nu credea în steaua lui, așa încît își continuă obscura-i existență, fără a mai mărturisi

cuiva cu cine jucase poker, la conacul lui Jorj Marghiloman, deși cite ceva răsuflase în mica lor garnizoană și cei din oraș, prieteni și neprieteni, începuseră să-l privească cu un oarecare respect.

Peste trei luni de zile, comandantul Legiunii de jandarmi din Silistra primise un ordin în care i se aducea la cunoștință transferarea căpitanului Eduard Marinescu în garnizoana București, la Inspectoratul de jandarmi C.F.R. Colonelul Turtureanu îl chemase la el în birou; era o zi de iarnă, plină de viscol, care înecase orașul într-o magmă de gheață și vînt. „Ei, Marinescule, ai scăpat de noi.” Celălalt nu înțelegea. „Cum adică, domnule colonel?” „Adică să nu știi nimic? Ai pile mari, mă, băiatule. Mi s-a spus că ai tras o chintă royală.” „Nu înțeleg ce vreți să spuneți.” „Înțelegi tu foarte bine, dar, hai s-o lăsăm încurcată. Mă întreb cum o să te descurci. Ai aicea casă, ai pămînt. Trebuie să vinzi tot, s-o iei de la capăt. Eu, în locul tău, nu m-aș încumeta, dar faci cum vrei.” Celălalt nu clipea, era încă uluit. Într-adevăr, colonelul avea dreptate. Această plecare neașteptată îl punea într-o situație nouă și el ajunsese să urască situațiile noi. Colonelul îi întinsese ordinul de transfer, Eduard Marinescu îl citise, salutase și ieșise din birou. O săptămînă de zile nu fusese în stare să ia nici o decizie. Termenul de prezentare nu era stabilit, dar în armată, de obicei, lucrurile se făceau la iuțeală, așa încît ceea ce mai avea în el aventuros se răzvrăti și, ca orice om nehotărît, luă o hotărîre pe cît de rapidă, pe atît de plină de consecințe neașteptate. Într-o sîmbătă de dimineață, cînd știa că judecătorul Manoliu se afla la Tribunal în ședințele sale plicticoase, se prezentă în fața soției acestuia, care-l primi nedumerită că-l vede la o oră atît de nepotrivită, cînd se afla singură acasă. „Ce-i cu dumneata, domnule Marinescu? Nu te așteptam. Soțul meu e la Tribunal.” „Vreau să vă spun ceva de multă vreme și am găsit că acesta e momentul cel mai potrivit.” Femeia roșise. „Știe”, își spusese căpitanul și intrase înăuntru. „Sunt mutat cu serviciul la București. Tînjiți lîngă soțul dumneavoastră de atîția ani, nu-l iubiți, întoarcerea în Capitală v-ar face foarte bine.” „Dar, dom-

nule Marinescu, sunt căsătorită. E prea tirziu ca să mă mai întorc la București.“ „Nu face nimica, doamnă.“ „Dar și dumneavoastră sunteți căsătorit. Aveți o situație aici.“ „N-are nici o importanță. Miine plec la București. Mă bucur de o înaltă protecție. Nu pot să vă spun despre cine este vorba. O să aveți o situație foarte bună.“ „Domnule Marinescu, nu înțelegi că eu nu pot să plec, să-mi las bărbatul? Am patruzeci de ani. Va fi un adevărat scandal.“ „Nu va fi nici un scandal, vă asigur. Vă dau cuvîntul meu de onoare că, odată ajunși acolo, voi înainta actele de divorț, și ale mele și ale dumneavoastră, și, în citeva luni, vom fi despărțiți amîndoi și vom putea să ne căsătorim.“ „Dar e o nebunie, domnule. Curată nebunie. Nu înțelegeți că nu sunt la vîrsta cînd pot să fac asemenea lucruri?“ Eduard Marinescu o privise o singură clipă și-i spusese scurt, bătînd din cisme și salutînd-o: „Doamnă, am onoarea, miine un tren pleacă la ora șapte și douăzeci de dimineață. Îl știți. Voi fi în vagonul de clasa întâi. Nu luați nimic cu dumneavoastră. Nici eu nu voi avea decît un geamantan. Ajunge pentru început.“ Și o părăsise.

A doua zi, în trenul de Constanța, cu trei minute înainte de plecarea garniturii, în singurul vagon de clasa întâi a acestei curse locale cu patru vagoane, soția judecătorului Manoliu intrase cu o mică valiză pe care o așezase în plasă. Compartimentul răpciugos cu pielea julită, mirosind a cărbune, era gol. Căpitanul Eduard Marinescu se ridicase în picioare, îi sărutase mîna și o invitase pe bancheta din față. „N-a fost greu, nu-i așa?“ Femeia nu-i răspunsese. Îl privea uluită, neînțelegînd nici ea ce i se întîmplă. „Bărbatul dumitale știe?“ „Nu. Cînd am plecat dormea. A venit pe la cinci dimineața de la un chef. Dar soția dumitale?“ „Nici ea nu știe nimic. Vom notifica amîndoi.“ Trenul se pusese în mișcare. Scîrțîia din toate osiile, sgîlțîindu-i. Macazele pocneau, prin geamul vagonului se vedea cîmpia prăfoasă a Dobrogei. Orașul lor păduchios rămăsese în urmă, cu casele lui mărunte, cu turlele de tablă ale celor trei biserici ortodoxe și cu săgeata geamiei, înfiptă în cerul palid și el parcă plin de praf. Această plecare răsuna toate umilințele mai vechi și mai noi, fugile ratate din adolescență, bătăile luate de la părintele său, nopțile de carceră din școala de

ofițeri, insignifianța vieții duse pînă atunci, mersul cu trupa la instrucție, diminețile pe șoselele gloduroase, inspecțiile pe cai în satele acelea în care spera să întâlnească aventura care nu venise. Nu se trăsesese un foc de pușcă, nu găsise un comitagiu. În locul acestor întimplări neașteptate, dimineți de birou, lungi, plicticoase, cu cafele făcute din timp în timp și muște mari, biziind în jurul capului, scîrțitul sacalelor pe ulițele pietroase, în pantă, malurile de calcar care se erodau secret în soarele de vară, umplînd orizontul de turme uriașe de nori, tîrîndu-se greoi spre Dunăre, lehamitea, senzația aceea cleioasă de insatisfacție, cînd se simțea ca o muscă lipită de hîrțiile cafenii, pline de clei, care atîrnau deasupra celor opt biliarde ale socrului său, bîzîitul ventilatoarelor care scîrțiau neunse, mirosul de gazolină al podelelor și, pe urmă, uriașul căscat al amiezilor care înghițea totul, case și oameni, de parcă nici barcaturile nu mai înaintau pe Dunăre, timp neclintit, cînd ceva te zidea în tine însuși și nu mai puteai să deschizi gura în fața paharelor cu cremă de bragă, stupida băutură orientală, și nimeni nu mai era în stare să închege o frază, leneșă agonie a acelor cîțiva bărbați care de la cinci după-masă pînă la șapte seara nu spuneau nimic, făcîndu-se că citeesc în fața cafenelei, în fotoliile de trestie, ușoare, ziarele venite de la București cu o întîrziere de patru zile și care rămîneau desfăcute pe scaune, și pe urmă partidele de biliard la care el privea fără interes, tacurile lovind bilele de fildeș rostogolindu-se cu o mișcare leneșă și căzînd într-o gaură cu un sgomot sec; pe urmă cifrele strigate de cel ce scria pe tablă, cu crida, rezultatele, și țipătul muezinului de afară, din balconul geamiei, ca un scheunat de hienă în acel deșert în care lumina, la amurg, devenea viorie, și atunci într-o altă tăcere, o tăcere de seară, se întorceau birjele de la gară, două birje răpciugoașe cu coș, trase de mîrtoage costelive, și spărgeau tăcerea de seară cu trap-trapul cailor nemîncați, abia tîrînd cîte un cerealist spre casa lui din centru...

Toate rămăseseră în urmă, un capitol încheiat, în fața o lume necunoscută, un oraș prin care trecuse în duminicile de învoire, rămas o mare necunoscută pentru el, cum o mare necunoscută avea să rămînă lumea aceea

în care abia aştepta să pătrundă, a intimilor regelui. Clipa mult aşteptată, pindită o viaţă întreagă, sosise. Prezentarea la noul post avusese loc a doua zi, Elena Manoliu mergînd la rudele ei rămase în Bucureşti, pe care nu le văzuse mai bine de douăzeci de ani. Pînă la desfacerea căsătoriilor lor, socotiseră că e bine să se vadă în oraş, cînd vor găsi o casă în care să se mute împreună.

Colegii de la *Inspectoratul de jandarmi* îi făcură o primire bănuitoare, comandantul acestei instituţii ştiind că pentru el cineva sus-pus rostise un cuvînt greu şi că, de fapt, aveau de-a face cu un protejat la care trebuiau să privească cu atenţie, pentru că cine ştie ce neplăceri puteau să aibă de pe urma lui. I se dădu un permis pe toate trenurile, stabilindu-se că jumătate din lună trebuia să lucreze într-un birou şi cealaltă să umble pe teren. Era o slujbă destul de obositoare, dar, în orice caz, mult mai interesantă decît existenţa aceea monotonă din oraşul abia părăsit. În ce priveşte desfacerea căsătoriei, lucrurile nu merseră atît de lin cît ar fi dorit, fiica lui Costandaras făcînd memorii şi proteste la comandanţii săi, lucru pentru care fu chemat de cîteva ori la superiori pentru a da relaţii. Evident, comandanţii nu se amestecau în viaţa lui particulară, dar era bine ca scandalul să fie înăbuşit. Soţia îi cerea renunţarea la averea comună pentru ca divorţul să decurgă în linişte, lucru pe care Eduard Marinescu îl făcuse fără să se opună în nici un fel. În ce o priveşte pe Elena Manoliu, ea fu vizitată de fostul soţ de cîteva ori la domiciliul din Bucureşti şi lucrurile se aranjară fără mari emoţii pentru femeia cu care trăia.

După două luni de la sosirea în Bucureşti, Eduard Marinescu primi un telefon de la Puiu Dumitrescu, care îl invita la o partidă de poker în casa lui Malaxa, unde ar fi trebuit să vină şi regele şi doamna Lupescu. Se jucase într-un cerc restrîns pînă pe la două de dimineaţă, industriaşul şi ceilalţi amici, vreo doi domni ale căror nume nu le reţinuse, recunoscînd în Eduard Marinescu un jucător redutabil. Ca de obicei, începuse tare, cîştigînd pot după pot şi pe urmă mistificase partidele pentru a le înlesni celorlalţi să-şi recîştige banii pierduţi. Pe acest straniu jucător, despre care ştiau că este ofiţer de jandarmi, ceilalţi îl mai revăzură în cîteva ocazii, dar nici-

odată omul pe care-l aștepta el, regele, nu se ivi. „Ce-i cu Majestatea-Sa, de ce nu vine ?” întrebasese Eduard Marinescu, „mi-ar face plăcere să fac o partidă cu el”. „Vine el, n-ai nici o grijă, e foarte capricios. Când se anunță, nu vine și când nu-l așteptăm, atunci pică. În orice caz, să știi că a mai întrebat de tine de vreo două ori. I-ai plăcut.”

Mîșteau. Regele uitase de acest neînsemnat personaj, pe care cercul lui Puiu Dumitrescu îl cultiva pentru că celorlalți le plăcea cum joacă și mai ales pentru că știa să piardă exact când trebuia. Toate soldele lui se topeau în partidele truate și ceilalți se făceau că nu bagă de seamă că duce o existență mizeră, totuși. Închiriase o casă modestă în strada Cometei, unde se mutase cu Elena Manoliu, care, resemnată ca totdeauna, îl aștepta să vină din inspecțiile lui prelungite sau de la partidele de poker care durau pînă-n zori. Nu se plîngea de nimic, ducea o existență ștearsă, mulțumindu-se numai să facă o vizită pe săptămîină rudelor ei, care o întrebau cu insistență ce se întîmplă cu omul acesta despre care ea le spusese că se bucură de o înaltă protecție și cu care încă nu se căsătorise pentru că procesul lui de divorț se prelungea și timpul trecea și lumea începuse să vorbească pe seama ei, lucrul lăsînd-o însă nepăsătoare. O încredere ciudată o ținea lîngă el, într-o resemnare prelungită, mută, fără nici un fel de tresărire de revoltă, fără nici un protest.

La una din partidele acelea de poker îl reîntîlnise pe domnul Raoul Tismana, pe care nu-l văzuse de la prima lor întîlnire. „Iată-te, domnule, ai ajuns și la București ! Bravo ! Mi-o datorezi în mare parte. Mie și amicului meu Puiu Dumitrescu. Cum o duci ?” „Destul de prost, domnule Tismana. S-ar părea că serviciul pe care-l am constituie o avansare, dar nu mă ajung cu banii.” „I-auzi, Puiuule, i se adresase prietenului lor comun, care juca la o masă. Protejatul tău nu se descurcă ! Cum este posibil ?” Puiu Dumitrescu făcuse haz și jucase mai departe. La sfîrșitul unui pot, se ridicase de la masă și-l înghesuisese lîngă o fereastră. „Dumneata glumești sau e adevărat ? O duci prost ?” „Nu s-ar spune că prost, dar, în orice caz, nu atît de bine cît aș fi bănuir.” „Să nu-mi spui că trăiești din salariu și că nu te mai învîrtești și dumneata pe acolo...”

„Ce se poate face într-o astfel de meserie ?” „Ia te uită, dar nu te credeam deloc un naiv, domnule Marinescu. După inteligența pe care o trădezi în joc, credeam că ești un tip tare.” Îl măsurase cu o privire compătimitoare. Pe urmă concedase : „Știi ce ? Lasă-mă să mă gîndesc puțin, poate-ți dau vreo idee.”

Mai trecuseră după aceea vreo cîteva săptămîni și, la o altă partidă de poker, își adusese aminte de el. „Știi la ce m-am gîndit ? Dar să nu afle nimeni, vorbim între noi, bărbații. Aș vrea să te angajez într-o afacere al cărei risc trebuie să ți-l asumi. Nu e un lucru prea greu, e nevoie de puțină imaginație. Un prieten de-al meu este angajat de Căile Ferate, să construiască bariere în toată România la drumurile de interferență. Sunt cîteva mii bunișoare de astfel de bariere. Îți închipui că aici e vorba de cantoane, de material lemnos, de piatră pentru nivelări, de terasamente. În sfîrșit, sunt angajate, dacă știu bine, vreo treizeci și șase de milioane, dacă nu și mai mult. Asta înseamnă material, oameni la lucru, salarii etc., etc., te rog să deduci restul...” „Am înțeles, domnule Dumitrescu, vă mulțumesc foarte mult. Dar dacă...” „Dar dacă ? E mai bine să nu se întîmple, *dar dacă*, în sfîrșit, atunci o să-mi spui mie și o să vedem ce avem de făcut.” După care îi întinsese o carte de vizită cu adresa și telefonul directorului firmei de construcție, domnul Mișu Aureanu, pe care-l găsi a doua zi la biroul său din Calea Victoriei nr. 121, la etajul patru, un tip roșcovan, chel, unsuros, cu buze groase și ochi inteligenți, cu mîini ca niște pernuțe și degete aducînd cu niște cîrnăciori, îngropat în planuri desenate pe hîrtie de calc și care-și dădu repede dactilografa afară din birou, fiind probabil înștiințat că va veni, poftindu-l în fața lui pe un fotoliu rotitor de piele și examinîndu-l cu atenție. „Deci dumneavoastră sunteți domnul Eduard Marinescu ? Lucrați la *Jandarmaria C.F.R.*, nu-i așa ? Asta este foarte important. La aprobarea pentru viitoarea lucrare vom abuza de bunăvoința prietenului nostru comun, domnul Puiu Dumitrescu. În această afacere, să știți că mai este amestecat și domnul Raoul Tismana, care are și el un cuvînt greu de spus pe undeva. Îți explic toate astea, pentru că dumneata ești

nou în afaceri și va trebui să înveți din mers cum se lucrează. Primul principiu este acela al discreției. Despre afacerea noastră nu trebuie să vorbești nici măcar cu soția. Ești însurat ?” „Aproape. Sunt în divorț cu prima nevastă și pe cale de a mă căsători a doua oară.” „Foarte bine ; deci, nici un cuvânt nimănui. Al doilea, în momentul când iei banii care ți se cuvin, fiindcă dumneata vei gira pentru numărul fictiv de bariere, nici o exagerare în ceea ce privește traiul dumitale, pentru că ar bate la ochi. Sigur, nu știi cum trăiești acum, dar în calitate pe care o ai poți duce o existență onorabilă, *onorabilă*, dar nu luxoasă. Iată ce-ți recomand.” „Am înțeles, domnule Aureanu. Altceva ?” „Altceva e chestiunea trecerii din aceste câștiguri a unei jumătăți împărțite pe din două, domnilor Puiu Dumitrescu și domnului Raoul Tismana. Operația, bănuiesc că știi cum se face.” „Vă mărturisesc că nu prea știu.” „Ei, atunci am să-ți spun eu. Ori printr-o donație, să zicem de proprietăți, sau, și mai simplu, mi s-a spus că ești un bun pokerist, prin pasarea la jocul de cărți a sumelor respective. Asta e forma cea mai elegantă. E bine ?” „E foarte bine.” „Atunci, la revedere, domnule Marinescu. Veți primi însărcinarea să vă ocupați de lucrarea respectivă, în cadrul instituției pe care o reprezentați, și restul instrucțiunilor, pe parcurs. Țin să vă spun că dosarul trebuie ținut într-un loc discret, sugerînd celor care s-ar interesa de el că e o chestiune în care sunt interesați oameni apropiați persoanei pe care o cunoaștem cu toții, așa încît orice curiozitate va fi stinsă imediat. Lucrările pot dura între doi și trei ani, însă interesul nostru este să le executăm cît mai repede.”

Plecase năucit de simplitatea operației care i se propusese și o bucurie nemaipomenită îl luase în stăpînire, dîndu-i o febricitare la care Elena asista mîncată de curiozitate. Bineînțeles că nu-i spusese despre ce e vorba. Nu făcea altceva decît să exclame : „S-a terminat cu sărăcia, draga mea ! Ne-a pus Dumnezeu mîna-n cap ! În doi-trei ani vom fi cineva, vom scăpa de existența asta mizeră. Poți să spui rudelor tale că nu te-ai înșelat cînd m-ai urmat.”

Într-adevăr, după doi ani se mutaseră într-o casă cumpărată pe numele soției sale, care devenise Elena

Marinescu prin căsătorie, undeva pe Calea Moșilor, o casă construită pe la 1890, cu o curte mare în jur, plină de copaci, o casă cu aspect bătrînicios, dar foarte confortabilă, bine împărțită, cu camere pentru servitori, două băi, două dormitoare, o uriașă sufragerie, cămări și pivnițe în care puteai să aduci un vagon de vin, încălzită de niște sobe de faianță foarte frumoase, pe care soția lui o mobilă cu gust, cumpărînd cu răbdare de la alți proprietari, din case care se desfăceau, piesă cu piesă, covor cu covor, cîteva tablouri bune și o veselă foarte scumpă. Inaugurarea casei se făcu discret, prin invitarea lui Puiu Dumitrescu și a lui Raoul Tismana cu prietenii lor, care îi felicitară pentru casa abia cumpărată, urîndu-le cele de cuviință, după care, bineînțeles, bărbații se așezară la masa de joc (între invitați mai erau trei sau patru jucători din cercul lor) și după aceea, la citva timp, aceste reuniuni se repetară, pentru că locul era ales bine și proprietarul tot mai spera că odată și-odată Majestatea-Sa va sosi pe neașteptate și în această locuință, pentru că Puiu Dumitrescu se jura că nu e săptămînă să nu-i amintească regelui că are în Eduard Marinescu un vechi admirator al său.

Totul se părea că merge foarte bine ; și mersese foarte bine, pînă prin 1937, cînd viața politică se aspri și scandalurile din presă se întesiră. O anchetă neașteptată îl puse pe un reporter pe urma afacerii cu barierele de caleferată. Puiu Dumitrescu încercă să înăbușe în fașă scandalul, dar nu reuși și în toamna aceluia an căpitanul de jandarmi Eduard Marinescu fu silit să-și dea demisia din armată. Urmările penale ale acestei afaceri fură stinse cu greutate. Elena, soția lui, aflînd de la rudele ei despre originea plecării intempestive, vru să divorțeze, dar rudele o împiedicară. Nu se mai afla la o vîrstă cînd putea să rămînă pe drumuri numai pentru a-și apăra onoarea. Așa încît rămase lîngă soț, deși o ciudată înstrăinare începuse să-și facă loc între ei. Rușinea, sau un sentiment și mai complicat, o persecuta. Slăbea văzînd cu ochii, dar lucrurile se îndreptară curînd, pentru că Puiu Dumitrescu avusese grijă ca fostul căpitan de jandarmi să fie plasat ca administrator-delegat la ferma regală Segarcea, unde Eduard Marinescu își petrecea cea mai mare parte a

săptămîinii. Cîteva luni fostul ofițer de jandarmi își văzu cu sirguință de treabă, era un om priceput, conștiincios, lucrînd de dimineață pînă-n noapte, așa încît informațiile despre el către Administrația Fermelor Regale erau dintre cele mai bune.

La o altă partidă de poker, Raoul Tismana îi făcuse o aluzie, pentru că pierderile lui Eduard Marinescu se cam răriseră și nici Puiu Dumitrescu și nici el nu pricepeau de ce. „Păi, coane Raoul, dădu el explicația, nu că norocul mă ține la joc, dar, drept să spun, abia mă descurc cu salariul pe care-l am și să mă înțelegi și dumneata și conu' Puiu.“ „A, asta era ? Și de ce nu spui, domnule ? Probabil că ești încă neintrodus. Să-ți dau eu o idee. Păi la Segarcea aveți fin, căcălău. Vinuri, ce să mai vorbim ? Există și o crescătorie de cai. Alege.“ „Cum adică ?“ „Să te învăț eu, domnule Marinescu ? Ce dracu ! Te-a mîncat provincia aia în care ai stat. Dumneata știi cît vin de *Chianti* se desface pe piața italiană ? Milioane de vagoane, domnule. Și știi dumneata că sunt de fapt cîteva hectare de vie de *Chianti* în toată Italia ? Ar trebui să existe un Dumnezeu de meserie viticultor, care să fie în stare să scoată o recoltă atît de bogată în fiecare an. Sper că m-ai înțeles.“ „Cum să nu, coane Raoul, e foarte limpede. Dacă mai îmi spui și chestia cu finul, și chestia cu caii, totul e în regulă. Vom face niște partide splendide de poker, mai ales că vom avea pe ce juca.“ „Vezi că ești băiat deștept ? E la fel de simplu. Există, desigur, o evidență a animalelor la ferma regală Segarcea, dar caii mai mor, se mai casează. Pe urmă, calul mănîncă, dragă. Ce mănîncă el ? Fîn ! Cît fîn ? Asta o știu cei care se ocupă de hrănirea cailor. Regele n-o să-și bage nasul în treburile astea, că n-are timp. Găsești un complice la Administrația Fermelor Regale, care să închidă ochii, și te faci om. Dacă reușești să plasezi un cal de cursă pe an cuiva care poate să-l trimită în streinătate, nu-ți mai trebuie altceva. E cel mai riscant, dar și cel mai eficace lucru. În general, mînjiile sunt controlați, încrucișările nu se fac aiurea și aici trebuie să te înțelegi, ori cu doctorul veterinar, ori cu cei de la grajdurile regale, care sunt ai dracului de pricepuți și pot să te dea peste cap. Dar

asta e treaba dumitale. Faci cum știi. Eu atîta am avut de zis."

Doi ani de zile lucrurile merseseră foarte bine. Funcționarul de la Administrația Fermelor Regale fusese găsit și falsificarea frahaturilor de sticle puse în vînzare fusese foarte lesnicioasă. Se cumpărau vinuri de la alte ferme particulare și se îmbuteliau la Segarcea, cu eticheta respectivă, și se vindeau la un preț mărit. În ce privește cantitățile de fin consumate, lucrurile erau simple. De mult timp cei însărcinați cu hrănirea hergheliilor regale sfeteriseau cantități însemnate, așa că un complice în plus nu mai conta, cu atît mai mult cu cît el era chiar noul administrator-delegat.

Ceea ce îl dădu peste cap pe Eduard Marinescu fu un jocheu numit Apă-n Cap, cel care roda mînjii hergheliilor regale și cu care Eduard Marinescu nu fusese înțeles. Substituirea unui mînz de rasă se putea face foarte lesne, pentru că doctorul veterinar, Pavelică Cornea, fusese cumpărat și treburile se părea că se vor desfășura fără nici un incident. Numai că atunci cînd veni rîndul probelor ce trebuiau făcute armăsarului de cîteva luni, Nelson, el se dovedi a fi un căluț oarecare — și în privința asta nimeni nu putea să-l înșele pe jocheul Apă-n Cap, care văzuse mulți armăsari în viața lui. „Gloabă, zisese, e limpede. Doctorul a făcut cu mega. Crede că-i merge. Să-mi aducă mînzul adevărat că-l dau în gît!" îi spusese lui Eduard Marinescu, nebănuind că și acesta era amestecat în afacere. „De unde ai mai scos-o și pe asta? Doar am asistat la naștere. E făcut de iapa Morîșca cu armăsarul Dracula. Avem acte, tot, ce tot vorbești dumneata acolo?" Jocheul îl privise descumpănit. „Domnule Marinescu, lucrez de cîșpe ani aici, la fermă. Să știți că mă pricep. Asta e un cal ordinar. Să nu-mi spuneți mie că monta s-a făcut cu vreo mîrșoagă oarecare, că la montă asist și eu. Ne păzim caii ca pe ochii din cap. E vorba de o înșelătorie, vă spun eu. Ar fi mai bine să vorbiți cu domnul doctor să ne aducă calul adevărat, dacă nu l-o fi vîndut, că mînjii ăștia costă o avere. Dumneavoastră sunteți nou aici. Să-l aducă înapoi și s-o lăsăm așa, în coadă de pește." „Măi, băiatule, nu înțelegi că asta este calul adevărat?" „Nu e, domnule Marinescu, ascu-

tați la mine. Chemați-l pe doctor să spună el." Venise și doctorul. Se certaseră bine un ceas în grajduri și, negăsind nici o soluție, Pavelică Cornea îl luase la bătaie pe jocheul Apă-n Cap, crezând că astfel îl va intimida și că afacerea se va stinge. Numai că, încăpăținat, jignit, nevoind să se lase tras pe sfoară, Apă-n Cap se dusesse și-i reclamase pe cei doi la administratorul fermelor regale. Acesta, domnul Domițian Chesnoiu, amestecat și el în multe afaceri murdare, căutase să împace cele două părți, sfătuindu-l pe Eduard Marinescu să-i dea nebunului de jocheu o sumă mare, care să-i astupe gura. Dar nu-l cunoșteau pe Apă-n Cap, care, nespunând nimica, luase banii, și mersese la mareșalul palatului, Urdăreanu, punându-i pe masă: „Domnule Urdăreanu, uite ce se întimplă la ferma Segarcea. Se înlocuiesc caii de rasă și se bagă mîrtoage și Casa regală este păgubită pentru că administratorul de la Segarcea și cu doctorul sunt complici cu administratorul Fermelor Curții Regale. Iată câți bani mi-au dat să tac din gură.”

Odată scandalul declanșat, lucrurile luară o întorsătură foarte urită. Nici Puiu Dumitrescu, nici Raoul Tismana nu mai erau în grațiile regelui, și acesta, auzind vag ceva, dădu ordin să fie dați pe mîna justiției, și doctorul, și Eduard Marinescu. Prin eforturi considerabile, cu ajutorul celor care se mai aflau încă, deși rămăseseră foarte puțini, în anturajul regelui, Raoul Tismana ajunsese pînă la doamna Lupescu, care reuși să-l înduplece pe rege și să-l scoată din gheara justiției pe fostul ofițer de jandarmi, celălalt, doctorul, fiind judecat și condamnat la cinci ani de închisoare.

Pînă la fuga regelui din țară, Eduard Marinescu nu mai putu să ocupe nici un post. Încă din 1938, el fusese recrutat de poliția lui Moruzov ca agent, fără să apară în vreun act, stipendiat fiind de o direcție specială. Odată sosit la conducerea serviciilor secrete, Eugen Cristescu, la insistențele lui Raoul Tismana, care-l cunoștea de multă vreme, îl angajă la secția *Documente secrete* pe fostul ofițer de jandarmi, care, în tot acest timp, se ruinase, vînzîndu-și casa din Calea Moșilor și obligîndu-și soția să-și ia un serviciu umilitor la Primăria de Verde,

unde lucră de atunci ca funcționară. Fosta Elena Manoliu îmbătrânise prematur, albise, ducea o existență ștearsă, mizeră, nu-și mai vedea rudele care o părăsiseră, interzicându-i să le mai viziteze, dar păstrându-și o demnitate la care ținea...

După cîțiva ani de muncă anonimă ca funcționar inferior la secția *Documente secrete*, se părea că, deodată, norocul acestui om atît de încercat îi mai surîsesse o dată. Într-o zi fusese chemat acasă la Raoul Tismana și la sediul Siguranței generale de către inspectorul-șef Mizdrache. Amîndoi, fără să știe unul de celălalt, îi ceruseră același lucru : substituirea unor dosare foarte importante, care se aflau în biroul în care lucra el cu ceilalți șapte sau opt colegi, care bineînțeles că nu trebuiau să știe nici unul despre această operație. Le era îndatorat la amîndoi, și primul său gînd fusese acela de a-i ajuta să intre în posesia dosarelor, deși operația de scoatere a unor acte de o asemenea importanță era deosebit de dificilă. Ceruse un timp de gîndire și la sfîrșitul cîtorva zile de frămîntare, cînd găsisse soluția, își dădu deodată seama că procurarea acestor dosare ar fi fost lovitura cea mare a vieții sale. „Dacă asemenea persoane se interesează de astfel de acte, înseamnă că ele sunt foarte importante.” Odată intrat în posesia lor, Eduard Marinescu ar fi putut să negocieze și cu unul, și cu celălalt, dacă nu s-ar fi găsit cineva și mai important și mai interesat de aceste dosare, și anume serviciile secrete germane. Pentru a treia oară în viața lor comună, Eduard Marinescu și soția lui fură fericiți : „Elena, am scăpat, de data asta am scăpat ! Mergem undeva, în streinătate. S-a ivit o afacere foarte importantă. Mă ierți că nu pot să-ți vorbesc despre ea, din motive pe care le bănuiești. Uite, ai albit lîngă mine, ai suferit foarte mult. Viața ne surîde, avem totul înaintea noastră. Vom dobîndi milioane, înțelegi, milioane ! S-a terminat cu Primăria de Verde, cu subsolul ăla imputit în care lucrezi, cu tramvaiul în care te înghesui în fiecare dimineață, cu toată mizeria asta. Suntem bogați, înțelegi ?” Femeia îl privea înduioșată. Nu mai avea nici o speranță, dar trebuia să creadă că, odată și-odată, acest om, care

isbutise și se ruinasе de cîteva ori la rînd, va da lovitură cea mare. Regele nu fusese niciodată în casa lor, prietenii lui cei sus-puși nu mai existau, să vedem ce avea să-i aducă viața...

Pe Dandu Vesalon, zis Lordul, Eduard Marinescu îl ținuse arestat o lună de zile în subsolurile legiunii de jandarmi din Silistra. Fusese prins cu un geamantan cu bani falși din întîmplare, pe un vapor care-l ducea la Călărași, și înaintat sub pază severă legiunii pentru cercetări. Colonelul, șeful unității de jandarmi, lipsea din oraș, fiind în concediu ; îi revenise căpitanului Eduard Marinescu misiunea de a-i face instrucția, de a-i dresa actele și a le înainta organelor judiciare. Pe Dandu Vesalon, un bărbat de patruzeci și trei de ani, îmbrăcat după ultimul jurnal, trăit între lume bună și cunoscînd pe dinafară paragrafele de legi, era greu să-l înfunzi, deși toate probele de data aceasta se dovedeau a fi împotriva lui. Eduard Marinescu îl chemase în biroul său, mai mult curios să vadă cum arată un escroc de talia acestui Dandu Vesalon, care fusese arestat în cîteva rînduri și tot de atîtea ori scăpase, dovedindu-și nevinovăția. Îl poftise pe scaun, îi dăduse să fumeze țigări de la Ada Kaleh, care se găseau din belșug în Silistra, ba chiar îi oferise și o cafea, invitîndu-l să-i spună ce-l determinase să-și aleagă o astfel de meserie periculoasă ? Era foarte simplu. Dandu Vesalon aparținea unei familii de funcționari, făcuse liceul în Franța, întorcîndu-se în România plin de aere, disprețuind pe toți cei din jurul lui și visînd o carieră pe măsura cunoștințelor sale. După studii strălucite, absolvise Facultatea de drept, totul părea că merge perfect pînă la marea criză din ultimii cinci ani, care ținuse între 1929 și 1933, timp în care meseria de avocat nu mai renta. Și atunci, cu complicitatea unui specialist în operații, făcuse un tandem, lui revenindu-i misiunea de a plasa hîrtille false în diferite afaceri, datorită relațiilor numeroase pe care le avea. În cîteva rînduri fusese prins, dar, ca avocat de meserie, care nu mai avea voie să pledeze din cauza cazierului, dar păstrînd relații în această lume, se descurcase, reușind să găsească, printre judecători, prieteni

ce eludaseră paragrafe de legi ca să-l favorizeze. „Și de data asta cum de te-au prins ?” întrebuse Eduard Marinescu. „Pur și simplu, m-a turnat careva. Există și printre noi asemenea indivizi fără scrupule.” Lui Eduard Marinescu i se părea că instrucția va fi foarte simplă, dar se înșelase. „Și cum crezi că ai să ieși din afacerea asta ?” îl întrebuse pe Dandu Vesalon. „Foarte simplu. Cu ajutorul dumneavoastră.” „Ei, nu mai spune ! Și de ce crezi că tocmai eu am să fiu cel care o să te ajute ?” „Pentru că aveți toate datele ca să mă ajutați. În timpul celor trei zile cât m-ați ținut la arest, fără a mă întreba de unde vin și ce vreau, am aflat că sunteți omul care-mi trebuie.” „Ia te uită ! Începi să-mi plăci, domnule !” „De ce nu ? Un om ca dumneavoastră are nevoie de bani. Sunteți jucător de cărți. Pierdeți destul la partidele de poker sau, cel puțin, așa se spune în orașul acesta. Nu v-ar trebui, să zicem, cincizeci de mii, bani peșin ? E o sumă !” „E, într-adevăr, o sumă, dar de unde ai aflat că joc cărți și că-mi trebuie bani ?” „Lumea vorbește. Dacă ești atent cu lumea, și lumea e atentă cu tine.” „Da. Înțeleg. A vorbit vreun jandarm din ăștia, să știi însă că nu se poate face nimic.” „Ei, chiar așa ? Dublăm ? O sută de mii ! Face, te rog să mă crezi.” Eduard Marinescu devenise curios. Vroia să știe cum lucrează acest individ. „Și dacă primesc, cum ai să faci ? Că ți s-a întocmit un proces-verbal care însoțește geamantanul ou hirtii false.” „Tocmai asta e, că noi amîndoi trebuie să facem în așa fel încît în geamantan să se găsească, nu hirtii false, ci hirtii bune.” „Poate ești un vrăjitor și nu știu eu. În geamantan am înțeles că sunt vreo șapte sute cincizeci de mii. De unde ai să scoți dumneata suma asta ? Și, mai ales, cum ai s-o înlocuiești ? Geamantanul cu corpul delict se află închis în seiful legiunii de jandarmi, cheia lui se află la mine.” Dandu Vesalon începuse să ridă în hohote. „De ce rîzi cu atîta poftă ?” „Pentru că înlocuirea s-a și făcut.” „Glumești.” „Nu glumesc deloc, domnule căpitan. Puteam să tac din gură și să te las să mă înaintezi autorităților judiciare, care ar fi constatat la recomandarea mea că banii din geamantanul confiscat sunt buni.” „Nu se poate, domnule. Dumneata ai fost închis, seiful a fost închis. Localul este păzit zi și

noapte. Cine a putut să vină să-ți aducă suma respectivă și să facă înlocuirea ?” „Nu vrei să vă convingeți ? Vă voi arăta eu cum se deschide seiful și ce înfățișare are o mie de lei falsificată și cum sunt cele din geamantanul din seif.” „Vrei să spui că ești și spărgător ?” „Bineînțeles. V-am spus că am făcut studii în Franța, unde n-am învățat numai liceul. Am avut prieteni în lumea interlopă și mi-am făcut o meserie din asta. Totdeauna trebuie să știi ceva mai mult decât alții, pentru că, iată, se ivește câte o ocazie.”

Încă amuzat, Eduard Marinescu se îndreptase spre seiful care se afla chiar în biroul în care discuta cu Dandu Vesalon, își căutase cheia în portofelul în care o ținea, o găsisese și descuiase. Geamantanul se afla la locul lui, ca și când nimeni nu umblase la el. După care, cu o mișcare dibace, Dandu Vesalon scosese din buzunar o sîrmă simplă, cu care încuie și descuie seiful în fața lui, fără nici un efort. Cum avea să-i mărturisească mai târziu, după ce lucrurile se aranjaseră, Dandu Vesalon îi arătase o hîrtie falsificată și una adevărată, avînd de fapt în mînă o hîrtie adevărată, pentru că toate cele din geamantan erau într-adevăr cele falsificate și nu umblase nimeni la ele, dar cu o iuțeală de mînă vertiginoasă, trăgîndu-l din fața geamantanului, la fereastră, și arătîndu-i filigranul hîrtiei veritabile, îl convinsese că cineva, un complice din afară, mituise pe un soldat — al cărui nume n-avea să-l spună chiar dacă avea să fie bătut o lună de zile — și că în timpul nopții, cu acea bucată de sîrmă, deschisese ușa subsolului în care fusese închis și ușa acestui birou, înlocuind hîrțiile false. „Așadar, șefule ? Te sfătuiesc să ieși suta de mii și să faci un proces-verbal de constatare că banii erau buni și că numai căpitanul aceluia vas, pe care am fost prins, se înșelase.” „Pare foarte simplu pentru dumneata, dar mai îmi trebuie un act care să dovedească că dumneata aduceai această sumă de bani buni cuiva, unei întreprinderi, să zicem.” „Este exact unde voiam să ajungem. În două zile veți avea și acest act și suta dumneavoastră de mii. Batem palma ?” „Întîi să vedem actul și pe urmă mai vorbim.”

Acum, după cîțiva ani de la întîmplarea aceea, trebuia să-l găsească pe Dandu Vesalon, care probabil că ar primi să intre noaptea și să devalizeze seiful lui Eugen Cristescu.

Găsirea escrocului durase cîteva zile. Eduard Marinescu dăduse o sumă bunicică unui grefier, care îi înlesnise procurarea unei copii de pe cazierul spărgătorului. Era domiciliat în strada Mînăstirea Căldărușani la numărul 14. Îl găsise după două incursiuni, fiindcă fusese plecat în provincie. Nu părea deloc surprins de această întîlnire : „Ia te uită cine-mi face onoarea ! Cum m-ați găsit, domnule Marinescu ?” „Foarte simplu. Dar ce importanță are asta ? Vin cu o treabă foarte dificilă. Un caz pe care numai dumneata poți să-l rezolvi.” Dandu Vesalon îi făcuse loc să intre într-o curte pavată cu cărămizi, în fundul căreia se vedeau niște odăi-vagon. Nu-l pofti înăuntru. Aduse două scaune și se așezară sub un gutui. „S-auzim.” „E vorba de o spargere într-un loc foarte delicat. Păzit, dar unde lucrez. Pot să-ți fac un plan al clădirii, pot să-ți spun cîți și cum îl păzesc, orele cînd se schimbă garda, pot să-ți dau un mulaj după cheia seifului în care sunt închise niște dosare care mă interesează.” Dandu Vesalon se gîndise puțin și pe urmă spusese : „O fac pentru dumneata, pentru că te-ai arătat înțelegător în împrejurarea aceea. Dar să știi că este foarte periculos.” „Vrei să spui că sunt șanse să nu reușești ?” „Puține, dar există.” „N-aș vrea să fii prins pentru că dosarele astea se leagă foarte multe lucruri care mă privesc.” „Îți promit că am să reușesc. Dă-mi adresa. Nu e nevoie să ne vedem, mulajul mi-l aduci și-l lași în cutia poștală de la poartă. Ai un telefon unde să te caut ?” „Da.” I-l dăduse. „Cînd termin, te anunț printr-un telefon și fixăm o întîlnire.” „Perfect.”

Trecuseră unsprezece zile de la această întîlnire, el luase un mulaj cu săpun de pe cheile seifului, aruncase pachetul în cutia poștală și așteptase telefonul. Fusese cea mai grea perioadă din viața lui. Unsprezece zile care i se păruseră un timp nesfîrșit. Într-o marți, pe la douăsprezece, la amiază, sunase telefonul. Crezuse că-i plesnește inima de emoție. „Domnule Marinescu, vino la cafeneaua *Roxy* de pe Lipscani.” „Într-o jumătate de oră sunt acolo.” Se aruncase în primul taxi și ajunsese cu

zece minute înainte, așteptându-l nerăbdător pe Dandu Vesalon. Punctual și el, acesta se ivise, fără nimic în mină, lucru care îl neliniști pe Eduard Marinescu. „Ce s-a întâmplat ? N-ai adus dosarele ?” Vesalon îl fixase ca pe un om nebun. „Ascultă, domnule, dacă nu te-aș fi văzut îmbrăcat în uniformă de căpitan în biroul ăla din Silistra, dacă nu m-aș fi interesat și nu mi-aș fi dat seama că într-adevăr lucrezi acolo unde mi-ai spus, mi-aș fi spus că mi-ai întins o cursă sau că vrei să-ți bați joc de mine.” „Nu înțeleg nimic”, bîlbîise palid Eduard Marinescu. „Seiful era gol.” „Poate ai greșit. Ți l-am însemnat precis pe planul care însoțea mulajul de pe chei.” „Este perfect adevărat. Și dacă vrei să te încredințezi că așa este, îți dau cheile false cu care am deschis seiful respectiv, ca să te convingi că e gol și acum.” „Nu se poate, acum o săptămînă am văzut dosarele acolo.” Dandu Vesalon îi întinsese cheile. „Poftim. N-ai decît să te convingi.” „Ai lăsat vreo urmă ?” „Bineînțeles. Pentru derutarea cercetărilor. Altfel toți cei care lucați acolo ați fi suspectați. Am plecat cu alte dosare, pe care le-am aruncat.”

Peste două săptămîni, Eduard Marinescu află că Dandu Vesalon, zis Lordul, fusese arestat și că se spînzurase în celulă. După alte două zile, Elena, soția lui, întorcîndu-se acasă de la serviciu, își găsi bărbatul mort. Nici pînă în zilele noastre nu se știe bine încă dacă Eduard Marinescu se sinucisese sau fusese omorît...

Ordinele de chemare ale numiților Aristide Teică și Vasile Ciripoi fuseseră demult anulate și vajnicele ajutoare ale comisarului Mizdrache se întorseseră la serviciu însuflețite de un elan proaspăt de muncă, cum nu mai avuseseră de mulți ani.

— Domne, spunea Ciripoi agentului Crăciunescu, dumneata știi anecdota aia cu ovreiu, cu capra ?

— N-o știu, nene.

— Apoi, să ți-o spun eu. Cică odată un pîrlit care avea vreo șapte copii, nemaiputînd suporta viața pe care o duce, s-a dus la rabin și i-a spus : „Rabi, am șapte copii, plus nevasta ; suntem nouă suflete într-o singură odaie. Nu mai pot să mai rabd. Ce să fac ?” „Ce să faci ?”

l-a întrebat rabinul. „Cumpără o capră...” „Și ce să fac cu capra ?...” „O bagi și pe ea în casă cu voi...” „Vai, vai, s-a vâitat bietul ovrei”, dar și-a cumpărat o capră și a băgat-o în aceeași odaie cu ai lui. A trecut ce a trecut, iar s-a dus la rabin. „Rabi, nu mai pot ; murim, suntem zece suflete, cu capră cu tot. Ce-i de făcut ?...” „Scoate capra și să vii să-mi spui cum te simți...” N-a trecut o zi și ovreiul, glonț la rabin. „Vai, rabi, e minunat ! Așa-i de bine acum !” Uite asta ne-a făcut nouă domnul Mizdrache. A vorbit cu cine-o fi vorbit. Ne-au trimis ăia două ordine de chemare. Credeam că mierlim. Mă și vedeam pe front, gata să mi se facă funeraliile, cu căvălăriile pe piept, Doamne ferește ! Și scump cum e dumnealui, după ce ne-a speriat bine, tot el ne-a adus înapoi. Să fie al naibii care-i mai iese din cuvînt. Tu ce spui, Teică ?

— Ce să spui, dom' Ciripoi ? Să-i dea Dumnezeu sănătate, să-l țină Maica Domnului sănătos, dar nu știu ce are de la o vreme că i-a paralizat vocabularul. E bolnav, mititelul !

— Ce spui tu, mă ? Bolnav, dom' șef ? Mă, tu te-ai grijit de dimineată, mă. Mă, tu ai capul mare, Teică. Cum să fie, mă, omul ăsta bolnav, că e ca malul', mă ? Cînd dă o dată cu pumnul, sparge biroul, mă !

— Dom' șef, ascultă la mine, nu e bine cu dumnealui, că eu l-am văzut. Nu știu ce are, dar nu-i sunt boii acasă. Ascultă la mine.

Ciripoi căzuse pe gînduri. Îl studië pe șeful lui o zi, îl studië două zile. Nu mai avea cheful de altădată. Venea tîrziu la birou, răsfoia în silă dosarele, fuma țigară de la țigară, se ducea la geam și ședea cîte-un ceas-două cu mîinile în buzunare, fluierînd a pagubă.

— Să știi, Teică, de la mine că lui dom' Mizdrache i se trage de la Jo-Jo, aia. Eu cunosc cînd un bărbat ca el cade așa, pe gînduri, să știi că nu-i a bună.

Teică, pe care nu-l ajuta mintea prea mult, o dădu pe-a lui :

— Domne Ciripoi, nu l-o mai fi ajutînd cîinele. Și aia, să mă ierți dumneata, numai că nu necheza ! Artistă, de, mînca puiu' cu pene cu tot ! N-ai văzut dumneata la *Fu-Ciang*, acolo... Era o lume mondială. Se uita la ea,

mai cînta, mai dădea din să nu spun ce, că sunt om serios. De...

— Uite ce e, mă, Teică. Eu zic să mergem să mai bem și noi, să ne bucurăm pretutindeni, că, vorba aia, azi aici, mîine-n Focșani, cine știe ce zile mai vin, ce necazuri pe capul nostru și o să ne batem copiii. Hai mai bine la *Vînătorul de munte*, să ne belească ăla un miel și să stăm de vorbă, să luăm măsuri, să-l ajutăm, că e omul nostru. Să-i găsim dracu' o fofează, o prospătură, ceva, să-l potolim că e iabraș. Pe urmă, cine știe ce-i mai trece prin gînd, că-l vedem că umblă pe perete, printre muște și o dată ne vine alt șef și am dat de dracu'. Păi ce, asta ne lipsește nouă ?

Ajunseseră cu o droașcă în Calea Rahovei unde, într-un gang, deschisese unul o cîrciumă numită *Vînătorul de munte*, o bombă unde veneau băieții de la abator cu toate alea în nădragi : momițe, ficăței, rinichi, măduvioare, inimi, măruntaie, fudulii, să tot mănînci ! Patronul, cum îi văzu, se aruncă printre mese să le facă loc într-un colț, sculînd niște hamali de la Gara de Est cam tîrnoșiți și ștergîndu-le cu șervetul masa, pe care le și trînti o jumate de ismă, că le știa damblaua :

— Din asta beau și eu cu nevasta, să știți. Garantată. A doua zi nu te doare capul. Ce să punem pe grătar ? întrebă domnul Guțănescu.

— Ce-o fi, acolo. Niscai miș-mașuri de-ale dumitale. Că suntem cam obosiți. Venim de pe front.

— Ia te uită, dumneavoastră pe front ! Păi cum vine chestia asta ? A început să ia și din poliție ? Nu merge, domnule, dacă a început să ia și din poliție !

— Uite că ia, ascultă la mine ! Dar mai bine hai să bem din isma asta, că, dacă mă duc la doctor să-mi ia fundul de ochi, e negru, zisese Ciripoi și pe urmă îi venise o idee : ce-ar fi să-l chemăm, Teică, și pe Crăciunescu, să ne sfătuim, domne, și cu el. Să vedem pe unde o luăm cu chestia aia a noastră. Domnu' Guțănescu, ai un telefon pe-aici ?

— Am, domnule, cum să n-am, că e mai bine cu invenția asta. Te scutește să mai mergi colo, colo. Pui pîlnia la ureche, sufli în ea, dai comanda, îți vine marfa la ușă, treabă socotită.

— Atuncea ia matale numărul ăsta și cheamă-l pe domnul Crăciunescu, pe colegul nostru, să se facă incoa, să mai termine și el cu treburile, că are destule pe cap !

— S-a făcut. Și atunci ce pun pe grătar ?

— Pune, domnule, ce-o fi, că burta n-are geam. Un miel ai ?

— Azi n-am, că băieții...

— Atunci, sufletu'...

Patronul dispăruse. Ciripoi turnă în cele două pahare așezate pe masă de domnul Guțănescu lângă sticla de ismă, își urară unul altuia să le dea Dumnezeu sănătate și pace, și, pe urmă, o luară sistematic :

— Mă, Teică. Tu acumă îl cunoști ca și mine pe domnul Mizdrache. El e o persoană subțire, domnule ! A trăit și cu boarfe, că-l știu. E-he, a bătut în *Cruce*, dar a trecut pe la Crăcănata, pe la madam Prejbeanu, nu mai merge, domnule. Vrea să sară și el !

— Cum adică, să sară ? se mirase Teică.

Ciripoi mai umplu o dată paharele și privi isma în lumina unui bec, atunci aprins, pentru că prăvălia era întunecoasă și oamenii voiau să se vadă la față când beau câte un pahar.

— Vezi tu, Teiculiță, eu am fost la *Operă*, o dată. Atît, mai mult n-am putut, că nu m-a ținut. Și acolo cînta unul o arie de-aia de-a lor, care suna cam așa „Fluturaș, nu mai ai aripioare, / domnul conte ți le-a retezat ; / fluturaș nu mai ai aripioare, / ca să zbori din floare-n floare.“ Sau cum o mai fi cîntat ăla acolo, pe scenă, că nici nu l-am auzit prea bine, că se băgau ăia cu tromboanele, cu viorile peste el, care mai de care, o harababură întreagă, eram și cam gazat, că veneam de pă strada Fîntînica, de la o prietenă de-a mea, și, eh, ca omul...

— Adică, unde bați dumneata, domne Ciripoi ?

— Teică, ascultă la mine. Lui dom' Mizdrache i-ar trebui acum o cucoană din lumea bună. A mai avut el pe-aia din provincie, nu mai știu cum o chema. Femeie coaptă, așa, să se ocupe de el, că tu, ca burlac, n-ai de unde să știi, dar bărbatul singur, nu e bine, domnule, că o ia rasma, își pierde vremea prin cîrciumi, bunăoară cum facem noi acum. Așa, dacă are muiere la ușa lui, aia îl mai strînge de pe drumuri, îl mai pune pe coji de nucă,

mai aduce și el acasă, nu mai e belaliu. Că mă uit și la tine. Să știi că nu e bine ce faci nici tu. Ar mai trebui să te potolești.

— Dar ce fac, păcatele mele, că de la serviciu mă duc și pun cornul în pernă și adorm. De muiere îmi mai arde mie parcă pe vremurile astea ? Dar mai bine lasă-mă pe mine și hai să ne întoarcem la ce avem de făcut. Cum îl scăpăm pe om, că are greutăți ?

— Mă, Teică, eu am spus ce e de făcut. Mai rămîne să-i găsim cucoana. Ce spui, de pildă, de doamna Bianchi ? O știi pe aia, nurlie ? De se duce la coafor în fiecare săptămînă și se oxigenează și croiește rochii numai la ofițere ? Unde mai pui că are și atelier în strada Popa Tatu. Central, vorba aia. Eu am mai trecut pe la dînsa din cînd în cînd. Să știi că-l place pe șef. Mi-a zis-o de la obraz. Ar face o partidă cu el, dar stau și eu și te-ntreb, o vrea el, așa, să se lege la gard ? Că e tînăr, domnule, vîrlav, poate. Ce tot mîncăm noi rahat aici ?

— De, făcuse Teică. N-ar fi mai bună domnișoara Sichitiu, de pe strada Sevastopol ? Că o știi și dumneata, care a cîștigat săptămîna trecută un milion la *Campus și Bassa* ? E ea a dracului, cam nașparlie, dar ce, te mai uiți la chestia asta, cînd are un milion ? Că doar n-are contoar. Închizi din ochi, o duci la biserică cu patru popi și-i papi părălutele !

Ciripoi nu prea găsea că domnișoara Sichitiu ar fi ce-i trebuie inspectorului șef. Mai bău un pahar de ismă și stătu puțin pe gînduri.

— Stai să lucreze nițel motorina asta în mine, că ideile vin grămadă.

— Dom' Ciripoi, fă-mi o favoare, domne. Hai să trecem pe vin, că știi cum stau mațele-n noi. Au ruginit dracului țevile ! Lucrăm de douăzeci de ani cu țării de-astea și nu mai rabdă nici ele, domne !

— Teică, dacă nu mai poți, dragă, fă o cerere de scutire, să am semnătura ta, să o arăt la prieteni, să nu te mai umfli tu la mine și să te lauzi că m-ai băgat sub masă, c-o fi, c-o păți, că m-am săturat de minciunile tale. Cu mine faci pe domnișoara, că nu mai poți să bei, dar cînd te-ai îmbătat cu odicolonul ăla, cum a fost ?

— Oleo, dom' Ciripoi, pe toate le știi ! Care dracu m-a mai vîndut ?

— Uite, mi-a venit o idee.

— Ascult.

— În situația propriu-zisă în care ne aflăm, lui dom' Mizdrache îi trebuie ceva tineret bovin, domnule. Că și el nu mai e la o vîrstă, bate cincizeci, cum mă vezi și te vîd. Și atunci să-i găsim dracului o puicuță, una de cîșpe ani, domnule, să-i fluiera ca șarpele. Să-l vezi cum se-mbobșează. Eu l-am mai apucat o dată. Parcă-l luase pe Dumnezeu de picior. Nu mai avea somn, bătea mahală-lile, de ziceai că are optășpe ani.

— Păi unde să-i găsim, dom' Ciripoi, o fetiță așa pe sprinceană ? Una frumoasă și cultă, domnule, că am văzut eu, îi plac cultele.

— Ei, asta-i bună ! Acum o să-i găsim o elevă de la Școala Profesională sau de la Regina Maria. Frumoasă să fie, să aibă balcoane acolo, cum trebuie, cufărul sus, că e cite una de astea de-ntoarce Bucureștiul.

— Domne, aș ști eu așa, pe una, Marigeta a lui Popescu Podoabă, plăpumaru', din Dristor. Dar asta a băgat vreo doi în mormînt pînă acum. Tot de-ăștia căpțușiți cu parale, cam purii, unul bătea pe șaptezeci, altul de avea un depozit de lemne. I-a dus pe amîndoi cu cearceaful la spital.

Domnul Guțănescu se înființase cu niște măruntaie pe tocător și cu mămăligă rece, pe care le așternu pe masă, trîntind și o sticlă de vin negru alături.

— Dom' Crăciunescu a zis că sosește urgent. Mai aduc un scaun și să mai pun ceva și pentru el. Pînă atunci mai beți isma asta care a rămas, că nu-mi place să duc înapoi ce-am servit la masă. Nu de alta, dar nu ne mai merge bine, domnule.

Cei doi se apucară să mănînce, mestecînd duși pe gînduri.

— Ia te uită, domnule, făcea din cînd în cînd Ciripoi. Eu zic că o să-i placă lui dom' Mizdrache. Dacă a dus ea doi boșorogi cu cai mascați la groapă, înseamnă că e artistă, domnule, adică exact ce-i trebuie lui dom' inspector. Hai noroc, să încercăm să vedem ce gust are *Tramine-rul* ăsta.

Peste vreun ceas se arată și Crăciunescu, căruia îi făcură loc la masă cu ei.

— Stai jos. Ce mai e pe la prăvălie ?

— Ce să fie ? Domnului Mizdrache îi plouă și-i ninge. I-am dus niște dosare cu chestii curente, nici nu le-a deschis. Voi ați auzit ceva ?

— Ce să aud ?

— Turnați-mi și mie niște vin de ăsta. Cred că cîrciumarul a pus ceva de băgat sub nas și pentru mine.

— Cum nu ? Poftim. Și dă pe gură.

— Nene Ciripoi, și matale, domnu' Teică, că sunt mai tinăr ca dumneavoastră, n-ue bine, domnule, cu domnul Mizdrache.

— Dar ce a făcut ? Ce i s-a întîmplat ? I-o fi murit careva. A dat în bară ?

— Eu cred că a dat în bară. Avea el o obligație față de domnul Tismana și se pare că n-a reușit chestiunea. Și doar săptămîna trecută, cînd am lucrat cu domnul Mizdrache la o situație, omul părea mulțumit. Îmi și spusese : Crăciunescule, fă-ți bagajele că o întindem de la serviciul ăsta, avansăm, că ne-o fi și nouă ! O să-l învăț eu minte pe Jeannot, ăla, care mi-a mîncat mie cariera. Am eu un pont care, dacă îmi iese... Și uite, se vede treaba că nu i-a ieșit...

Ciripoi, care era mai optimist, spusese cu vocea lui de băutor :

— Crăciunescule, ce ne băgăm noi, domnule, în afaceri importante ? Uite, ședeam aici cu Teică și ne sfătuiam. Omului ăstuia îi trebuie o femeie, o prospătură, ceva. Am făcut apelul, am zis de aia, de aia. Pînă la urmă am căzut de acord că lui dom' Mizdrache i-ar trebui ceva, așa, o fetișcană, de viță nobilă. O cunoști pe Marigeta, a lui Popescu, plăpumaru' ?

— Marigeta, Marigeta ? întrebasese Crăciunescu... Asta nu e fata lui Podoabă ?

— Ea.

— Ei, bună bucățică. Votiez. A cusut-o ta-so de două ori, a dus-o la doctor, că voia s-o mărite, dar nici ăia, ginerii, nu erau făcuți la șapte luni. Au băgat de seamă. Pe urmă, dacă a văzut el că capra sare masa și iada sare casa,

ce și-a zis : ia s-o pun, domnule, pe piață, s-o dau la niște oameni serioși, să am un profit și eu. Și s-a improfitat.

— Și încă cum, făcuse Ciripoi.

Și după ce aflate și Crăciunescu ce mai era de aflat, se apucă să mănince și să bea la cot cu ceilalți doi ca să-i ajungă din urmă, și, după încă vreo două ceasuri, căzură de acord că Marigeta, a lui Popescu Podoabă, plăpumaru', era exact ce-i trebuia la ora aceea lui Mizdrache, șeful lor...

Întrevederea inspectorului șef cu Ionescu-Tismana în chestiunea cu Eduard Marinescu avusese loc într-o dimineață, devreme de tot, după ce, în urmă cu o zi, subsecretarul de stat aflate de la Eugen Cristescu că cineva din aparatul serviciilor secrete încercase printr-un interpus o spargere la locul unde se țineau dosarele cele mai importante.

— Domnule Tismana, îi spusese Eugen Cristescu, fără să bănuiască că firele acestei afaceri duceau pînă la cel din fața lui, îți recomand o vigilență sporită. Lucrurile iau o întorsătură destul de neplăcută. Toate indiciile ne-au condus către Dandu Vesalon, al cărui stil de a pătrunde în sediul nostru a fost repede identificat de către cei de la *Urmăriri*. Cînd am vrut să aflăm pentru cine lucrase, pînă să ne trezim noi, s-a spînzurat cu cureaua de la pantaloni în celulă. Acum cercetăm să vedem unde ar duce firele, pentru a stabili pentru cine a lucrat escrocul ăsta. E foarte important să știm cine se afla în spatele lui Vesalon.

Prin șira spinării subsecretarului de stat trecuse un frison. Se stăpînise perfect și așteptase întrebarea următoare a lui Eugen Cristescu.

— După dumneata, cine ar fi fost interesat să pună mîna pe dosarele comuniștilor și pe cele ale celor mai importante afaceri oneroase din ultimii zece ani ?

— Logic, cei mai interesați de aceste dosare n-ar putea fi decît nemții.

— Și cum a ajuns acest Vesalon să lucreze pentru nemți ?

— Asta nu mai știu.

— Nu există și niște oameni din preajma noastră care sunt interesați de dosare ?

— În ce scop ?

— Asta urmează să vedem.

Convorbirea fusese destul de neplăcută. Ciudat era că, așa cum avea s-o afle de la Mizdrache mai târziu, spargerea avusese loc, numai că dosarele nu se aflau în seif.

— Ei, domnule Mizdrache, ce poți să-mi spui despre chestiunea asta ? îl întrebase Ionescu-Tismana pe inspectorul șef, când acesta se prezentase în Aleea Alexandru.

— Nu știu ce pot să vă spun. Lucrurile au luat o întorsătură foarte neplăcută. Dumneavoastră ați mai vorbit cu cineva în problema aceasta ?

— Nu, minți cu sînge rece subsecretarul de stat. Dar de ce întrebi ?

— Pentru că am impresia că Vesalon a fost contactat și de o altă persoană.

— În ce mă privește, nu am nici o idee. Regretabil e că se va face o anchetă, pentru că spărgătorul s-a sinucis ; pînă la urmă cercetările tot vor duce undeva.

Mizdrache gîndea același lucru pe care-l gîndea și Ionescu-Tismana : piesa principală din furtul nereușit dispăruse, iar Eugen Cristescu va voi cu orice preț să știe cine voia să pună mîna pe dosare. Și atunci...

Dar scurta perioadă de neliniște a celor doi trecuse repede. După două zile de la moartea lui Dandu Vesalon, fusese găsit lipsit de viață și Eduard Marinescu. Rezolva asta, oare, încurcata afacere a dosarelor ? Dacă individul lăsase vreo scrisoare, dacă vorbise ceva cu nevastă-sa ? O neplăcere care nu mai putea fi stăpînită începuse să-i otrăvească zilele lui Ionescu-Tismana. Îl chemase din nou la el pe Mizdrache și-i vorbise ca niciodată, pe un ton amenințător.

— Domnule, cred că-ți dai seama că-ți joci cariera. Ai cercetat ? Răposatul a lăsat ceva, cîteva rînduri, un adio patetic, cum fac cretinii aștia în asemenea împrejurări ?

— Domnule ministru, după cîte știu, n-a lăsat nimica, fiți fără grijă.

— Dar ce a fost cu el ? S-a sinucis, a fost omorît ?

— Deocamdată nu știm nimic. Ancheta e-n curs. Cînd am să am vreo știre, o să vă spun. Să lăsăm lucrurile să

se desfășoare în liniște. Orice agitație va atrage atenția asupra noastră, și nu e bine. Contați pe discreția mea.

Subsecretarul de stat îl privea ca pe un om mort. De asta Mizdrache își dădu seama numaidecît. „Mă curată ! L-am băgat în rahat, adio visuri de mărire ! Dar și eu, dacă aș deschide clanța... Sper că-și dă seama.“

Se despărțiseră rece, ca doi oameni de afaceri care nu mai aveau să trateze nimic. Ionescu-Tismana nervos, agitat, deși se stăpînea cît putea, îl căutase pe Armand. Acesta avusese două zile foarte grele. Cu o seară înainte, căpitanul inginer Siegfried von Hagen îl invitase, împreună cu prietenii lui apropiați, maiorul Braun și doamna Hoffmann și consilierul de ambasadă Hermann Reinhardt, la o masă de adio. Se întorcea pe front, la unitatea lui, și voia să își ia rămas-bun de la cei cu care își petrecuse concediul în România. În uniformă, cu Crucea de Fier la gît, cu aerul său marțial, cu o expresie disprețuitoare pe care nu și-o ascundea, căuta să fie afabil, să lase impresia celor cu care stă la masă că se simte foarte bine și că le va purta o bună amintire ; în fond, nu vedea în ei decît niște învîrțiți, care se feresc de front și care nu gustă primejdia războiului, adică niște ambuscați, niște infirmi, care nu meritau nici o atenție.

În rotonda de la *Athénée Palace* se înghesuia o lume amestecată, foarte mulți ofițeri germani, domnul Popescu-Grivița cu Marie-Jeanne, doctorița Vătămănu cu o familie necunoscută, Raoul, care bea cu Călin Merdea și cu Lupu Rădulescu și alți cîțiva necunoscuți. Afară ploua, înăuntru era un aer înăbușitor, se fuma mult, chelnerii serveau plictisiți, o orchestră nou venită încerca să încropească un repertoriu pe placul nemților, dar instrumentele sunau prost.

Nu începuseră toasturile și Armand se scuză față de cei de la masă pentru cîteva minute, trecînd alături, lingă Raoul, unde Lupu Rădulescu perora în gura mare :

— Ascultați la mine, domnilor, eu am fler politic. E începutul sfîrșitului. La anul pe vremea asta o să fie altă lume aici, o să vedeți englezi și americani. Ia te uită cine vine ! se mîrse el privind spre intrare : Dionisie Mocanu și cu Mitu Palade. Sunt plouați ca două curci. Pe urmă, văzîndu-l pe Armand : Ce faci, domnule ? Tot

cu nemții, tot cu nemții ? Ai grijă, că nu se mai poartă. Să-ți povestească nenorocitul ăsta de Călin Merdea ce pătimește el din cauza asta. Ia un loc.

De fapt, Armand avea treabă cu Raoul. Se așeză pe un colț de scaun, spunându-le că e grăbit, că deja a săvîrșit o impolitețe plecînd de la masa la care fusese invitat.

— Ce-i cu tine, Armand ? Probabil că mă cauți pe mine.

— Chiar așa. Nu știu unde este domnul Tismana. Azi am avut o zi de alergături. Am tot telefonat acasă, dar nu era nimeni. Mi-a răspuns numai Marcela. Ai idee unde poate să fie ?

— Naiba să-l ia ! Freacă ăștia la el de nu-și mai vede capul. Nu știu, Armand. Mai încearcă cu telefonul.

Mitu Palade se așezase în dreapta lui Lupu Rădulescu iar Dionisie Mocanu adulmeca cu privirile în jur.

— Trebuie să pice și Marcu Greceanu acum. Vine cu știri proaspete.

— Dar ce s-a întîmplat ? întrebese Călin Merdea.

— Ce să se întîmple, domnule ? Dumneata pe ce lume trăiești ? Șacalul de Pamfil se pregătește s-o șteargă din țară, dacă n-o fi și șters-o pînă acum ; Stelian Popescu și-a făcut bagajele, că am oameni la curtea lor care-mi suflă tot. Îi plătesc. Miroase a faliment. Dar de Arghezi ați auzit ? L-au băgat în lagăr.

— Ei, pe dracu !

Prin ușa salonului albastru își făcea loc, precipitat, Marcu Greceanu. Îi salutase de departe cu mîna și înota printre mese ca să ajungă mai repede lingă ei.

— Bună, bună ! Ce-mi dați să vă spun una proaspătă ? întrebese noul venit.

— Las-o cu prospăturile tale, că suntem sătui, dragă, zisese Raoul. Cînd a căzut Stalingradul, probabil că erai la o damă de o săptămînă. Toată lumea știa noutatea, numai la tine se fezandase. Dar dă-i drumul. Ce bei ?

— Depinde cine plătește.

— Păi cine să plătească, să plătească domnul Armand, că e secretarul ministrului. Sau să lase o semnătură aici, că el e mai înstărit.

— Ei, asta-i bună ! se amestecase Raoul. Vine omul și vă dă bună-seara, și-l puneți să plătească. Pomana-

giilor ! Să plătească Dionisie, că-i iese un roman acum și o fi luat și el vreun avans.

— Ia scutiți-mă ! mîriise acela. Voi știți : eu totdeauna beau o cafea amară, și mă retrag. Voi vă-ndopați, beți ce vă pofteste inima și, la plată, hop, să vin eu să vă plătesc.

Lupu Rădulescu găsisese soluția.

— Tragem cu banul la urmă, și gata. Ia spune, domnule, i se adresase lui Marcu Greceanu. Nu ne mai fierbe. Ce ai auzit ?

Dar ziaristul striga după un chelner :

— Psst, băiețică ! Mă, ăla, tu n-auzi ? Adu repede un *whisky*, că mi s-a uscat gîtlejul. Mă, Costele ! Mă, tu nu mai mă cunoști pe mine ? Adu repede un *whisky*. Și pe urmă, întorcîndu-se spre cei de la masă : Dar pe voi tot așa v-a plouat ?

— Dacă nu vă cumpărați umbrele, mîriise Raoul. Voi nu știți să vă purtați. Ascultați la mine, un *gentleman* englez n-ar ieși la plimbare fără umbrelă, să-l tai.

— Parcă dumneata ai umbrelă ? cîrîise Călin Merdea, cu un glas rău.

— Vrei să te duc la garderobă, să ți-o arăt ? Dumneata crezi că eu m-am născut la Frecăței-din-față, sau unde te-i fi născut ? Eu sunt băiat de familie, domnule Merdea, os de Slătineni, nu umblu cu ciomagul pe uliță.

Dionisie Mocanu se enervase :

— Lăsați, domnule, scandalul, să ne spună Marcu Greceanu ce-a auzit.

Armand, care ar fi vrut să plece, întîrzie totuși cîteva minute, pentru a auzi noutatea. Nu erau de disprețuit nici chiar știrile fezandate ale lui Marcu Greceanu în asemenea vremuri.

— Spune, domnule, ce-ai în gușă odată, îl somă și Mitu Palade, privindu-și sandalele ude de ploaie și gîndindu-se cu tristețe că a doua zi va zace în pat cu ceaiuri și aspirine *Bayer* la cap.

Marcu Greceanu spuse în sfîrșit ceea ce avea de spus :

— Pe scurt, că n-avem vreme de pierdut, știu din sursă sigură că Mișu Antonescu a chemat acum o lună pe cineva la el acasă și i-a dat un milion...

— Ei, cum așa ? L-a găsit pe el filotimia ? mîriise Dionisie Mocanu, care era rău la pagubă, cînd era vorba de niște bani pe care nu-i încasase el. Un milion e un milion, chiar în timpurile astea de război.

— Domnule, *parole d'honneur*, că nu mănînc gogoși. I-a dat un milion !

— Cui ? întrebă Merdea.

— Și pe ce, domnule, pe ce ? se înfioră și Lupu Rădulescu, și el avid de bani luați pe gratis.

— Ghici, ghicitoarea mea ! încheie Mitu Palade discuția. Armand se ridicase.

— Pe mine mă scuzați. Mă duc să dau un telefon domnului ministru. Dacă termină nemții masa mai repede, sper să vă mai găsesc aici...

Ieși pînă în hol, îl caută pe Ionescu-Tismana, dar el încă nu sosise acasă. Cînd se-ntoarse la masa invitaților, n-apucă să se scuze, pentru că nu voia să-l întrerupă pe Siegfried von Hagen, care, cu un pahar de coniac în mînă, le ținea un discurs înfierbîntat :

— Incendiul Reichstagului a fost farul care a luminat o eră nouă a istoriei mondiale. Ei bine, suntem barbari și vrem să fim barbari ! E un titlu de onoare. Noi vom întineri lumea care e aproape de sfîrșitul ei. Singurul nostru scop este s-o răsturnăm ! Cruzimea și brutalitatea sunt singurele lucruri care impun ! În lume nu se respectă astăzi decît forța și sălbăticia ! Suntem acuzați că am trecut prin fier și foc Continentul european. N-am făcut altceva decît să-l fecundăm ! Teroarea e arma politică cea mai importantă, și n-o să ne lipsim de ea numai pentru că asta șochează cîțiva burghezi imbecili. În război, succesul îl aduce teroarea. Destul cu prejudecata democrației, care a otrăvit și a distrus toate entitățile naționale. Ea, această democrație, împotriva căreia *Führer*-ul ne-a trimis să luptăm, este mai rea decît sifilisul. Suntem soldații revoluției național-socialiste, imensul cataclism va purifica organismul putred al Europei ! Suntem poporul ales, și nu mă feresc de cuvînt ! Aveți în față un fanatic, care crede că o națiune nu poate fi cu adevărat independentă decît dacă este bine înarmată militar și inspiră vecinilor frica. Era nevoie de spațiu vital, și ni l-am cucerit. De la Atlantic la Caucaz, din Iran și pînă-n Africa !

înrîngerile trecătoare, care au speriat atît de mult pe unii, vor rămîne numai o amintire neplăcută, ca o durere de masea. *Heil Hitler !*

Toți se ridicaseră în picioare și salutau cu brațul ridicat.

La masa grupului Șotron, Mitu Palade ciria destul de tare ca să fie auzit și de cei din jurul lor :

— Ia te uită, paparudele ? Dau o reprezentatie și aici. Să te afli într-o țară streină și să te porți ca la tine acasă. Asta nu-i politicos !

— *Ce n'est pas qu'il soit impoli, mais il est important*, zisese Raoul. Lasă că le trece. Am mai văzut eu nemți la București și în războiul celălalt. Umblau umflați ca gușații și, ntr-o noapte, dracul i-a mai văzut !

Masa de adio oferită de Siegfried von Hagen fusese foarte scurtă. Trenul căpitanului inginer pleca peste un ceas și jumătate și el trebuia să mai treacă pe la hotel, să-și ia lucrurile, așa încît, după alte cîteva toasturi, își luară rămas-bun.

— Domnule Sachelarie, îi spusese lui Armand căpitanul inginer, sper că nu-mi vei păstra ranchiună pentru micul nostru incident. Suntem niște militari care au uitat obiceiurile din timp de pace. Venim și ne întoarcem într-un loc în care, cum spunea Danton, sunt verbe care nu se pot conjuga la toate modurile. Pot spune voi fi ghilotinat, dar nu : am fost ghilotinat ! (Fusese un presentiment sau nu, dar, peste două luni și jumătate, secretarul ministrului Tismana avea să afle de la doamna Gerda Hoffmann că fanaticul căpitan-inginer fusese ucis în timpul unui asalt, undeva lîngă Kaluga.)

Și, după ce strînsese mîna tuturor, grupul de militari și de prieteni îl condusesese pînă la mașina care-l aștepta în fața hotelului. Înainte de a se despărți și de ceilalți, doamna Hoffman îl întrebasese pe Armand :

— Poți să-mi dai vreo știre nouă ?

— Deocamdată, nu. Dar dumneata ?

— Omul pe care l-a cerut domnul Tismana, e vorba de Vasile Ionescu acela, va fi adus în țară peste două zile. Cum facem ca să vi-l predăm ?

Noutatea îl găsea nepregătit pe Armand.

— Să-l întreb pe ministrul meu. El nu vrea să fie amestecat. Probabil că o să trimită pe cineva. Mîine de dimineață pot să-ți telefonez ?

— Da. De ce nu ? Ai numărul meu de la birou, nu ? Atunci îți voi spune și cu ce îl aduc. Cu trenul sau cu avionul. Operația trebuie făcută discret, cum bănuiești.

— Bineînțeles.

Îi sărutase mîna și dăduse din holul hotelului un telefon doamnei Smaranda Robescu, la magazinul ei de antichități, cerîndu-i să-l convoace pe domnul Petroveanu, a doua zi, pe la zece, că are să-i vîndă o piesă rară... Pe urmă se întorsese la masa grupului *Șotron*, unde discuția se încinsese bine de tot.

— Pe dumneata o să te spînzurăm frumos de un felinar ! spunea cu osîrdie Mitu Palade, cu glasul lui răsunător, care putea fi auzit și de la mesele alăturate.

Călin Merdea, pentru că de el era vorba, îl privea prin ochelarii săi cu opt dioptrii.

— Domnu' Palade, dumneata glumești ! Cum adică, să mă spînzurați de un felinar ? Dar ce am făcut ?

— Cum, ce-ai făcut ? Ești căsătorit cu o nemțoaică. Ce, parcă noi nu știm ? Ai vrut să faci carieră. Poftim carieră !

— Lasă-l, domnule, în pace, intervenise Raoul. Ce-l sperii atît ? Dacă i-a plăcut lui o nemțoaică, treaba lui. Dacă vin mîine englezii, o să ia o englezoaică, dacă vin rușii, o să ia o rusoaică și așa mai departe. Domnul Merdea e un oportunist perfect. Mie-mi plac canaliile, domnule. Și domnul Merdea e o canalie perfectă ! Nu-i așa, domnule Merdea ? Șmecheri sunt pe toate drumurile, dar canali, ăsta e un articol de lux !

Și, văzîndu-l pe Armand, îl întrebase :

— L-ai găsit, dragă, pe Puiu ? Ori s-a băgat și ăsta cine știe sub ce fustă ?

— Nu. Nu l-am găsit.

— Dar ce ești așa de grăbit ? Mai e zi și mîine. Mai bine stai coala și bea cu noi, să-l judecăm pe domnul Merdea ăsta, care și-a luat nemțoaică.

Marcu Greceanu îl cerceta și el, luîndu-l peste picior pe acuzatul de la masă :

— Domnu' Merdea, că ai luat o nemțoaică nu e un cap de țară. Parcă eu n-am nemțoaică în casă ? Dar am luat o nemțoaică la copil, pe cînd să iei o nevestă nemțoaică, asta-i cu totul altceva !

Învinuțul începuse să se infurie

— Eu nu știu ce v-a cășunat pe mine, că doar v-am spus : Am înaintat și actele de divorț. Nepotrivire de caracter ! E limpede. Nu ne înțelegem. A fost o greșeală a mea. Acum ce, trebuie să mă împușc ? Și domnul Mitu Palade ce face pe nebunul ? Ce-mi ține mie predici ?

— Cum adică, domnule ? Îți țin predici ? Păi dumneata nu cunoști ce activitate am avut eu ? În comună la dumneata nu veneau ziarele ? Te rog să părăsești masa imediat. M-auzi ? Dumneata pui la îndoială credința mea politică ? Viața cinstită a unui om care nu se sfiește, iată, într-un local public, să spună ce gîndește în gura mare ?

Dar se înrăise și Călin Merdea, care nu era dus la biserică în astfel de ocazii :

— Dacă ești antifascist, domnule Palade, de ce nu te afli în pușcărie sau în lagărul de la Tîrgu Jiu, ca domnul Argezi ? De ce stai cu noi la masă, la *Athénée Palace*, aici unde bem și mîncăm noi, ăștia care avem neveste nemțoaice și suntem colaboraționiști, cum zici dumneata...

Marcu Greceanu îl trăgea de mînecă pe Mitu Palade.

— Stai, dragă, jos, nu te mai înfoia atît, că n-o să vină agenții din *Athénée Palace* să te aresteze tocmai în seara asta, cum ai vrea tu, ca mîine-poimîine să te lauzi că ai sfidat regimul în public și să mai ceri și vreo decorație. Ia te uită la el...

Mormăind, Mitu Palade se așezase pe scaun și ceilalți căutaseră să schimbe vorba.

— Ce dracu sărbătoreau nemții ăia, domnule Sachelarie ? întrebuse Dionisie Mocanu strîmbînd din nas, pentru că nu-i plăcea cafeaua de la *Athénée Palace*.

— Ce să sărbătorească ? Un nebun de căpitan pleca pe front. L-am cunoscut întîmplător la Ambasada Germaniei, unde mi-a făcut teoria raselor. Se ducea să se mai bată nițel, că nu i-a ajuns !

— Vorbești de parcă nu ți-ar place războiul ăsta, domnule Armand. Te-ai molipsit de la noi. Ca mîine te văd

pe drumuri, se amestecase în vorbă și Lupu Rădulescu, am spus eu întotdeauna că ești un băiat cumsecade.

Pînă la urmă, spiritele se liniștiră, se comandă bere, Raoul le povesti pentru a nu știu cîta oară afacerea cu devizele regale ale lui Carol al II-lea și, pe la unsprezece jumătate, părăsiră restaurantul, discutînd în gura mare, deși nu se mai certau.

De dimineată, la ora șapte, Armand se afla în biroul lui Ionescu-Tismana. Subsecretarul de stat nu prea dormise, era nervos. Părea a-i ascunde ceva și pînă la urmă îi spusese

— Armand, am auzit că m-ai căutat ieri toată ziua. Aveai ceva important să-mi spui ?

— Da. Am aflat ce-i cu Eduard Marinescu ăsta.

Subsecretarul de stat îl privise ca și cînd atunci îl vedea pentru prima oară. „Ăsta mai lipsește, să știe și Armand de ce l-am căutat pe Eduard Marinescu !“

— Ei bine, ce-i cu Eduard Marinescu ?

— Domnule ministru, e un fost ofițer de jandarmi, dat afară din armată pentru fraude, fost administrator-delegat la ferma regală Segarcea, unde a făcut un matrapazlic, protejat de fratele dumneavoastră, Raoul, și care a fost găsit mort în apartamentul său acum cîteva zile. Este bănuît că e amestecat într-o spargere care a avut loc la secția *Documente secrete*, unde lucra de cîțiva ani.

Totul era limpede.

— S-a sinucis sau a fost omorît ?

— Nu se știe încă. Omul a murit otrăvit. Putea să-i pună altcineva otrava în mîncare sau s-o ia singur.

Ionescu-Tismana îl invită să ia loc pe scaun.

— Armand, odată încheiată chestiunea asta, dacă ea s-a încheiat, am totuși nevoie de aceste dosare. Mă înțelegi ?

— Vă înțeleg.

— Ai vreo idee ?

— Acum va fi foarte greu, domnule ministru. Se vor lua măsuri speciale. Și așa, dacă n-a fost vorba de vreun denunț, înseamnă că domnul Eugen Cristescu știe să-și păzească marfa. Dar stau și mă întreb cine ar fi putut să-l înștiințeze ? Cel care a dat lovitura, nu ! Domnul Eduard Marinescu, nici atît, cei pe care Eugen Cristescu

îi avea la mină, prin deținerea acestor dosare, exclus ! Fratele dumneavoastră, cât ar fi de boem, e totuși un bărbat de încredere.

— Și atunci, atunci ! Dă-mi soluția.

— Să ne mai gândim, domnule ministru. Trebuie să existe și o soluție. Mai aveți treabă cu mine astăzi ?

— Nu. Dar de ce ești așa de grăbit ?

— Nu sunt grăbit, dar am o zi foarte grea. Două delegații pe care trebuie să le întîmpin, trebuie să rezolv pentru soția dumneavoastră un memoriu la Mareșal. Doamna Istrătescu, prietena dumneavoastră, m-a rugat să merg cu dînsa pe la doamna Smaranda Robescu, pentru niște covoare, plus alte fleacuri. Dar dacă aveți nevoie de mine, anulez unele chestii și stau cu dumneavoastră.

— A, nu, dragul meu. Vezi-ți de treabă. Ne vedem diseară. Dacă se ivește ceva nou, îți las vorbă.

Peste trei ceasuri, Armand îl vedea pe Colonel, în odăița de sus a magazinului de antichități al doamnei Smaranda Robescu.

— Ce s-a-ntîmplat ? îl întîmpinase Colonelul, care arăta obosit.

— Ce să se întîmple ? Doamna Gerda Hoffmann mi-a spus că peste două zile Vasile Ionescu va fi adus în țară. Peste o oră îmi comunică locul și ora de unde îl putem lua. Întrebarea este : cum va decurge operația ?

— Asta e treaba mea. Oricum, tu nu trebuie să fii amestecat. Comunică-i că pe Vasile Ionescu îl va lua în primire inspectorul Ispas.

— Există un asemenea inspector ?

— Ai să rîzi, există !

— Prea bine.

— Acum am să-ți dau și eu o veste !

— Ei bine ?

— Ei bine, Tronaru se află internat în lagărul de la Slobozia.

— Cum așa ?

— L-au trimis pe front într-un batalion de pedeapsă și a reușit să se întoarcă cu cîțiva inși. La graniță, bineînțeles că l-au luat de proaspăt și l-au băgat în lagăr. Ar trebui să facem ceva. Tu, cu relațiile tale pe-acolo, cum stai ?

— Găsim noi pe cineva mai ales acum, cît miros eu, există foarte mulți indivizi care ar vrea să-și scape pielea ajutîndu-l pe un om ca Tronaru.

Se despărțiseră în grabă și, după aceea, Armand telefonase doamnei Hoffmann. Vasile Ionescu sosea peste două zile cu avionul pe aeroportul Băneasa, la orele cinci după-amiază.

Era vorba de o cursă specială și probabil că el putea să-i comunice cine va veni la predarea acestui domn.

— Un înalt funcționar din Siguranța Statului îl va prelua cu o gardă specială. Inspectorul șef, Ispas...

— Cum, nu e domnul Mizdrache care se ocupă de treaba asta ?

— A, nu, doamnă. V-aș ruga chiar să nu pomeniți nimic domnului Mizdrache, dacă-l întîlniți. Ar însemna să compromitem toată înțelegerea noastră. Este o chestiune absolut confidențială.

— Bine. Am înțeles. Deci, inspectorul șef Ispas. Ca să comunic și eu mai departe.

„După asemenea afaceri complicate și riscante, e bine să te duci la cinema“ îi spusese mai devreme Colonelul. „Ceea ce am să și fac.“

Armand cumpără un ziar de la chioșc și citi programul filmelor care rula în acea săptămînă. Nu era mare lucru : două comedii cu Theo Lingen, o alta cu Macario, nelipsita Zarah Leander, într-un film de spionaj, și reluarea unei pelicule pe care o mai văzuse o dată și care îi amintea de Spania anilor '36 : *Asediul Alcazarului* cu Fosco Giachetti, la cinema *Arta*, pe Călărași.

După un sfert de ceas, dus de *Citroën*-ul său, Armand ajunsese în fața cinematografului *Arta* de pe Calea Călărași, își cumpăraseră un bilet și se instalase, condus de o fată cu o lanternă chioară, în penultimul rînd de bănci al sălii. Pe ecran se auzeau împușcături, cavaleria marocană cu lăncile la șold ataca furibund, copiii din sală băteau încințați din picioare, cineva mîncă semințe lîngă el, scuipea cu sîrg cojile pe dușumea, apărură și generalul Moscardó, în bluză de legionar cu leduncă de-a lungul pieptului și cu pistol la șold, și pe urmă începură să șuiere bombele artileriei republicane, lovind zidurile inexpugnabile ale Alcazarului.

Totul ca într-o operetă, o făcătură solemnă după un scenariu confecționat, probabil, în birourile lui Franco sau ale lui Mussolini, care, văzut pentru a doua oară, îl scotea din sărite.

Se ridicase și-și făcuse loc printre rînduri. Încă, în spatele lui, se mai auzeau exploziile din studiourile *Cinecittà*, care sugerau asediul Alcazarului. Despică perdeaua neagră deasupra căreia scria *Eşire* și, ajuns afară, fu orbit de soare. „Ieri ploua de rupea și azi e zi foarte frumoasă.”

— Tovarășul Vasile Dănacul ? Din bateria *Tudor Vladimirescu* ?

În fața lui ședea omul cu ochelari negri, pe care îl mai întilnise de cîteva ori și care nu îndrăznise să-l acosteze.

— Mă recunoști ?

Își scosese ochelarii și Armand îl recunoscuse și-și aduse aminte și de numele lui : Gheorghe Ladislau.

X. Me duele España

DE LA FERESTRELE HOTELULUI ORIENTE DE pe Ramblas, Barcelona părea un oraș în sărbătoare. Jos, pe marile artere, syndicatele, C.N.T.-ul și anarhiștii F.A.I. demonștrau în rînduri compacte. Undeva se trăgeau focuri rare de armă. Puteau să fie saluturi ca la sărbătoarea San José, sau erau numai patronii de restaurante sau proprietarii de magazine care-i urau pe republicani. Treceau camioane căptușite cu foi de tablă, cu aerul că sunt care blindate. Cavaleriști în cămăși roșu cu negru, cu puști de vînătoare în mînă, fete blonde, cățarate pe capota taxiurilor sau a limuzinelor *Hispano Suiza*, strigau cu glas pițigăiat : „Noi mergem la Huesca, vom cucerii Zaragoza !” Anarhiștii, în uniforme pestrițe, defilînd în rînduri dezordonate, cu chitare la șold, urmați de căruțe încărcate cu lăzi de grenade și amestecați cu frumoase fete în bluzoane albastre, pe tocure înalte, cărînd în spate puști grele, voiau să aibă un aer marțial, dar totul i se părea lui Vasile Dănacul o defilare teatrală. Nu în felul acesta își imaginase războiul, dar războiul aștepta, avea să-l cunoască, din el abia i se arătase cîte ceva : baricade, geamuri sparte, tuburi de cartușe, grămezi de trandafiri roșii pe locul unde căzuseră republicanii. Niciodată nu văzuse atîți trandafiri roșii. Războiul era, poate, și huruitul îndepărtat de avioane care treceau deasupra orașului, și hotelul *Colón*, cu etajele superioare arse, cu geamurile plesnite și cu niște pompieri ridicoli, care păreau mai degrabă civili decît soldați. Burdufuri de vin, șunci, plăpumi, anarhiști cu săbii vechi de Toledo la șold, oameni care se evacuai în autocamioane rablagite, amestecați

între taburete de catifea, puști de vânătoare abia scoase, probabil, din vreo panoplie, ostași care dormeau în paturi uriașe, regale, cu polog, înalte cit niște catafalcuri, glasuri sparte, strigînd : „Trăiască organizația de luptă contra disciplinei“. De undeva, de la parterul unui hotel de peste drum, răsuna marșul *Fiii poporului*, imnul C.N.T.-ului. *Partizanii anarhiei mondiale* țineau și ei un miting ceva mai sus, în fața cazarmei *Bakunin*. *Esperantiștii militanți* apăruseră dinspre *Paseo de Colón*. Confuzia, anarhia, *imbroglio*-ul războiului, oameni fără treabă, alergînd de colo-colo, steaguri roșii și negre care simbolizau gîndirea omenească și lupta, coloane, centurii cu nume amestecate : *Ceapaev*, *Pancho Villa*, un batalion etiopian, pe care ceilalți îi numeau *Negușii* sau *Dracii îndrăzneți*, *Batalionul ateilor*. În piața *Colón*, cu o zi înainte, Vasile Dănacul ascultase pe vorbitorii întruniți la un miting ținut sub titlul : *Reeducarea omenirii*. Vorbitorul, un individ feroce, cu părul vilvoi, înalt de aproape doi metri, cu niște pumni mari de zidar, îmbrăcat într-o cămașă desfăcută la piept și niște pantaloni de doc, cu espadrile puse pe picioarele goale, huiduit de o jumătate din asistență și aclamat de cealaltă, propunea primarului Barcelonei, care nu se știa dacă era de față, să se ridice imediat în oraș statui lui Socrate, Spartacus, Cervantes, Reclus, Kropotkin și Lenin. Discursul se termină în huiduielile jumătății care nu-l agreea pe vorbitor și-n uralele celorlalți, care aruncau cu bonetele kaki în aer. La tribună se ridicase un alt vorbitor, cu aceeași mutră fanatică, vibrînd de o emoție, și ea teatrală, perorînd împotriva celor care nu deschid închisorile, cerînd ca banii să se ardă și munca să devină obligatorie. Era o arșiță cumplită, oamenii purtau pălăriile de paie sau coifuri de hîrtie făcute din ziare, cu chipurile lui Primo de Rivera sau al lui Franco pe prima pagină. Ziua nu se dădeau lupte, pentru că era prea căld. Asta o aflase Vasile Dănacul încă de la sosirea lui. Și atunci, se făceau aceste mitinguri, unde se vorbea atît de contradictoriu și atît de mult. Undeva, în port, se duceau tratative cu conducătorii rebeliunii militare din Barcelona, care fuseseră arestați și duși pe puntea crucișătorului *Uruguay*. În oraș se discuta dacă rebelii să

fie impușcați sau să fie obligați să întemeieze o comună de muncă. „Ăștia-s nebuni, uite unde am nimerit !”, spusese Neluțu Marcovici, omul cu care trecuse câteva granițe, clandestin, pînă aici. Vasile Dănacul nu avea însă sentimentul unei catastrofe, cum avea fostul sândălar, fostul croitor, cel care reparase în două luni de zile toate mașinile de cusut din Paris, strîngînd o mică avere. „Ai auzit unde au încazarmat trupele de elită?”, îl întrebasese. „Unde?” „La casa de nebuni.” „La casa de nebuni ? Ei nu, că-i bună !” „Acolo s-au bătut acum o săptămînă. Au murit foarte mulți oameni. Ai văzut butoaiele din care au făcut baricade și mobilele scoase din casele bogătanilor ? Ah, făcuse Neluțu Marcovici, trei căruțe cu mobila asta să am eu la Paris și m-aș îmbogăți. Au luat pînă și sfinți din biserici, ingeri de ghips, ba, am văzut și un violoncel. Ce idee, să pui un violoncel ca să te apere de gloanțe.” Vasile Dănacul îl privea pe micul lui prieten figură blajină, plină de pistrii, îmbrăcat în salopeta *Frontului Popular*. Dinspre deșertul stîncos al Aragonului venea o arșiță cumplită. Un orator, al cîtelea ?, urcat pe tribună răcnea în gura mare : „Dușmanul principal e preotul și călugării ! Dați foc bisericilor și desființați regulile de circulație. De ce trebuie să fim obligați să mergem la dreapta, cînd drumul nostru e la stînga ? Asta este împotriva ideii de libertate !” Jumătatea republicană aplauda cu palmele deasupra capului, strigînd : „i Viva, viva !” Aceeași exaltare care cuprinsese toată Spania, gîndea Vasile Dănacul. Dar cineva trebuia să ia comanda. Poate *Frente Popular*. Dar *Frente Popular* era format din oameni amestecați. Mici negustori, proletari, hamali în port, chiar călugări care lepădaseră sutana și pe care îi cunoșteai numai după capul ras. În drum spre Barcelona, la Malpica, dormiseră două nopți, și el și Neluțu Marcovici, într-un conac vechi, spațios, cu o curte uriașă în care la amurg se auzeau cum plesnesc copacii de atîta căldură. La început crezuseră că veniseră avioane nemțești și că bombardează. Dar erau numai copacii de o sută de ani, ale căror trunchiuri explodau de atîta soare, umplînd iarba pălîită de un fel de tărîță galbenă. Proprietatea ducelui de Orion nu mai avea electrică, noaptea toate imensele saloane ale conacului erau luminate cu luminări care scoteau din pereții întu-

necați sinistre capete de mistreț, trofee de vânătoare, statui ale Maicii Domnului în haine cusute cu aur, uriașe vase de aramă și patefoane cu pilnii de alamă. Locuința aristocratică avea trei băi uriașe, cu fotolii și oglinzi. Din mobilă se mai furase sau se luaseră piese pentru baricade. De pe pereți lipseau tablourile rudelor ducelui și pe zidurile afumate rămăseseră numai urmele ramelor. „Flurieră vântul, au plecat toți de-aici, și servitorii. Ah, și ce mi-ar fi plăcut să mă servească și pe mine niște lachei de-ăștia“, zicea Neluțu Marcovici, care găsisse în cele din urmă pivnițele cu vin, forțând o ușă și întorcându-se cu un braț de sticle desgropate din nisip, în care se afla un vin gros, negru. Nu putuseră să le destupe, le retezaseră gîtul cu baioneta. A doua zi, micuța grupă de soldați, care ocupa conacul, moțăise pe terasele uriașe ale cerdacului în balansoarele de nuiel sub niște umbrele colorate care-i apărau de soare. Din cînd în cînd, tresărind pe neașteptate, la cite un bîzîit îndepărtat de avioane, trăgeau cu puștile spre cerul de un albastru nemaipomenit. Dar toate astea trecuseră, acum se aflau în orașul plin de soldați și de civili care făceau pe soldații. Jos, în holul hotelului *Oriente*, erau cel puțin două comandamente. Prin casa scării urcau sgomotele amestecate ale tropăiturilor celor ce aduceau ordine, sgomote acoperite de țacănitul mașinilor de scris (patrusprezece dactilografe, Dănacul le număraseră, niște fete cu părul platinat, ieșite parcă în fiecare dimineață de sub casca coaforului, și ele cu tocuri înalte, cu pușca pe care abia puteau s-o ridice, rezemată de mica măsută de scris) și, peste toate, strigăte răgușite : „*¡ Salud hermanos ! ¡ Hasta la vista ! ¡ Adelante camaradas ! ¡ Mañana por la mañana !*“ Și iar tropăituri de bocanci pe scări și țacănitul adormitor, neîntrerupt al mașinilor de scris. Undeva, pe un zid, Vasile Dănacul citise o frază scrisă de careva cu cărbune, la repezeală : „Am plecat după capul lui Cabanellas“. Pe fațadele hotelurilor de peste drum, fotografiile lui Durruti, ale lui García Oliver, López, Márquez, Herrera, José Díaz, rupte de anarhiștii care nu-i sufereau și iar lipite de cei din *Frente Popular*. La un cinematograf era anunțat filmul *Ceapaev*. Jos răcnea un sergent ceva despre *el comunismo libertario*. „Unde dracu s-o fi dus Neluțu Marcovici de nu mai vine? se

întreba Vasile Dănacul. Probabil a mers și el după capul lui Cabanellas, ori, mai degrabă, caută ceva de mâncare, că dacă ar fi să se lase pe mine ar muri de foame." De jos, de la parter, se auzea un glas, răcnind într-un telefon: „Soldații colonelului Villalba nu mai au decât cîte o sută de cartușe de cap de om, iar brigada *Karl Marx* numai cîte treizeci și șase. Anarhiștii colectivizează totul, inclusiv găinile. În Aragon s-a instituit comunismul liber, au fost luați banii țăranilor și băgați pe foc. S-au introdus cartelele de alimente. În orașul Pina, de asemenea, s-au desființat banii..." „Auzi ce nebunie! Anarhiștii lui Durruti, cei care schimbau grîul pe cafea, zahărul pe încălțăminte, iar pe intelectuali, socotiți paraziți, îi lăsau să moară de foame!" Asta o aflase ieri, la acel miting în care un orator cerea și moartea doctorilor, declarînd că natura vindecă mai bine decît doctorul.

Era aproape patru, ora siestei. Ramblasul se pustia, încetaseră și focurile răzlețe de pușcă, nu se auzea decît cîriiul agresiv al papagalilor închiși în coliviile lor aurite. Erau cîteva mii, unii roșii ca focul, cu ochii încercănați, blefaritici, sau cu cearcane violete și ciocuri lustruite, cu care își scărmanau penele în căutarea păduchilor care-i chinuiau. Se strîngeau teancurile de ziare de pe tarabe și cărțile erau legate în pachete de cîte zece. Sub umbrelele Ramblasului ațipiseră vînzătorii de planete, care aveau mici colivii în care hamsterii, niște șoareci mici, se dădeau în carusel și scoteau hîrtii cu pronosticuri din niște rastele de placaj. Pe o vreme ca asta, cînd nu știai de unde cade o bombă sau de la ce fereastră ești ochit, bilețelele erau foarte căutate.

Vasile Dănacul se plictisise să-l aștepte pe Neluțu Marcovici. I se făcuse sete, trebuia să coboare, să ia o limonadă rece, asta i-ar mai fi potolit și foamea care-i rodea stomacul. „Îl mai aștept un sfert de oră." Se aruncă pe patul acoperit cu un polog și răsfoi ziarele. *Mundo Obrero* anunța că s-au introdus cartele la tuns și bărbierit. Se stabiliseră și rațiile de alimente pe baza calculului că fiecare familie medie e formată din patru oameni și jumătate. Cum venea chestia cu patru oameni și jumătate, Vasile Dănacul nu înțelegea. Un alt ziar anunța că se demontaseră căile ferate în Aragon, pe motiv că acolo

se călătorește rar și fumul locomotivelor strică aerul. La Barbastro se închiseseră casele de toleranță. Un articol de fond dintr-un ziar de la Madrid cerea transformarea bisericilor în cinematografe. Pe contrapagină, un profesor universitar demonstra pe trei coloane că omul nu poate fi privat de libertate, el va fi convins și atunci trebuiau deschise porțile pușcăriilor pentru că batalioanele anarhiste așteptau soldați. În schimb, la rubrica *Informații*, puteai să citești că la Oviedo oamenii lui Durruti împușcaseră pe soldatul Soler pentru că schimbase un bon de tuns pentru un bon de cafea. „Nu, că are dreptate Neluțu Marcovici !“

Nu mai avea răbdare. Coborî, după ce îi lăsă un bilet prietenului său „Mă găsești la *Hosteria del Sol*“. Trotuarele erau pustii, la chioșcurile de ziare ușoara briză, care venea dinspre port, mișca afișele care anunțau că la Madrid sosește ducesa de Atholl, membră a parlamentului englez. Un crucișător al rebelilor, care trăgea din când în când asupra orașului, mai descărcase o dată tunurile și obuzele trecură vijiind deasupra Ramblasului, explodind undeva, în centrul orașului. Cineva trăgea cu o pușcă mitralieră înspre mare, probabil ca să sperie pe cei de pe vas. Erau rușii care locuiau la hotel *Metropol*. Pe Paralela, un grup de anarhiști tropăiau în pas alergător spre port. Orașul avea, la ora dezolată a amiezii, un aer pașnic. Obloanele căzuseră deasupra ferestrelor, în balcoane spînzurau rufe puse la uscat, femei cu copii în cărucioare treceau ca și când nimic nu s-ar fi întîmplat pe sub copacii din care cădeau frunzele. Vasile Dănacul se așezase la o masă a *Hosteriei del Sol* și ceruse niște friptură de berbec pusă pe cărbuni și un pahar de vin negru. Asta după ce restauratorul îi aduse pe o farfurie puține sardele cu ceapă dulce de Valencia în jur, tăiată mărunt. La mesele goale nu se afla decît un client ponosit, care-și număra bancnotele de hirtie, așezîndu-le una peste alta în grămezi. Era un vînzător de portocale pe care le cărase într-un mic cărucior. Nu mai rămăseseră decît cîteva grămăjoare, așezate în piramide, la care trăgeau cu ochiul copiii mucioși, micuții lustragii care te îmbiau să-ți faci cisme sau bocancii, deși nu exista spaniol să-ți iasă pe

stradă cu pantofii sau cismele prăfuite. Pe o terasă de peste drum, cițiva ziariști beau *cocktail*-uri, jucînd poker și vîitîndu-se de plictiseală, cițiva francezi pe care îi întîlnise de cîteva ori pe scările hotelului *Oriente*, pentru că liftul nu mai mergea de mult, și care mai mult încurcau pe cei de la comandamentele din hol, cerînd detalii despre mersul luptelor, pentru că situația era foarte confuză deocamdată în Spania.

Trecuse o jumătate de oră de cînd se așezase la masă, și Neluțu Marcovici tot nu mai sosea. De la hotelul *Metropol* se auzeau cocoșii ținuți pe balcoane pentru orice eventualitate, fiindcă părea posibil ca alimentarea orașului să fie întreruptă. Țipetele lor guturale dădeau Barcelonei un aer provincial. Vasile Dănacul își amintise, în acea jumătate de oră cit băuse paharul de vin *sangria*, de Mehala, mahalaua Timișoarei în care copilărise, cu cuțitării ei, cu războaiele de la fabrica de textile, cu jocurile de fotbal în care puștii se împărțeau în două tabere: cei ce luaseră numele *Ripensiei* și ceilalți pe cel al *Chinezului*. Aceleași strigăte disperate ale cocoșilor la amiază, spărgînd liniștea provincială. La ora asta morții se bronzaau la soare, începînd să semene cu batalioanele de marocani ale lui Franco. Fusesse primul lucru care îi amintise războiul, în urmă cu trei zile, văzînd cincisprezece sau douăzeci de morți, întinși pe pietrele unei halte incendiate, în care garnitura lor întîrziase cîteva minute, cît se reparase calea-ferată, bombardată de avioanele fasciste, niște morți ciudați, cu fețe smolite, ca niște bărbați întinși pe o plajă, cu o împăcare senină pe chip, parcă surîzînd, fără răni sau cu niște răni acoperite de vestminte, țepeni. Să nu fi fost mirosul, nici n-ai fi zis că sunt morți, ci numai o trupă obosită, care se odihnește inconștient în soarele fierbinte. Trebuia să se obișnuiască cu toate acestea. Ieri-seară, în fața lui, la o sută de metri explodase un obuz și văzuse cum le retezase la doi necunoscuți picioarele. Căzuseră ușor, pe o parte, ca și cînd s-ar fi mirat de ce li se întîmplă. Pe urmă începuseră să urla, nu atît de durere, cît la vederea singelui. Își priveau mîinile și membrele sfîrtecate și urlau, înțelegînd că li se petrecuse ceva ireversibil. Era mai mult un protest împotriva a ceva absurd. Alergase împreună cu mai mulți inși

și-i ridicaseră, așezându-i pe niște târgi improvizate din scinduri, care fuseseră smulse din niște bănci, și apăruseră, nu se știe de unde, câteva taxiuri mov și verzi și roz ca bomboanele, pe capotele cărora cîntau câteva fete *El partido comunista que es en la lucha el primero para defender a España formó el quinto Regimiento*. Lumea începuse să le huiduiască, le aruncaseră de pe capota mașinilor și viriseră răniții înăuntru. Dinspre hotelul *Majestic* alerga în goană un doctor, care cerea să i se facă loc. Unul dintre șoferi smulsese un teanc de ziare de pe tarabă, așternîndu-le pe jos sub canapele, ca să nu i se murdărească mașina de sînge. Răniții urlau. Îl viriseră și pe doctor într-una din mașini ca pe un pachet și acela scotocea în mica trusă medicală, căutînd ceva. Pe urmă cineva venise cu o căldare cu apă, pe care o aruncase peste asfaltul pe care se mai vedea sîngele celor doi răniți, ștergînd repede cu o mătură urmele acelei explozii neașteptate. „Oroarea de sînge și această grabă de a nu amînti oamenilor cît suferă. De ce dracu își aleseșeră fasciștii tocmai țara asta frumoasă pentru a începe războiul lor ?” Umblase câteva ceasuri de unul singur, ajunsese pînă în piața Cataloniei, unde bătrînii hrăneau porumbeii cu firimituri de pîine, ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat. Pe *Ramblas* se vindeau cele mai frumoase flori văzute vreodată, reclama unui teatru anunța *Femeia îndărătnică* și, prin ferestrele restaurantelor, mirosul de sos picant, în care erau amestecate burta de vacă, sau chifteluțe, își muta nările. Necunoscuți îmbrăcați în haine de duminică mincau bob fiert cu unt, fețele de masă erau curate, ceaune uriașe, în care fumega supa de *Castilla la Vieja*, cu bucățele de pui și boabe de năut, contraziceau frica celor care credeau că acest oraș va fi infometat.

Apăruse în sfîrșit și Neluțu Marcovici, asudat, agitat, scuzîndu-se : „M-au ținut pînă acuma. Aștia se înecă în acte, ascultă la mine. Deocamdată ne-au spus să așteptăm, de ce ne grăbim ? Și mi-au tras și o lozincă : *În război cea mai bună armă e omul*. Îți place ? Învață și dă-o mai departe. Dar noi ce halim aici ?” „Cere și tu ceva. O omletă, ciuperci, cîrnați. Au și melci.” „Lasă că-nvăț și limba asta. M-am descurcat la Paris, unde neam de nea-

mul meu n-a fost : *Bonjur madam, bonjur mesie, comant-alevu ? Mersi madam, je vuzampri.* O să-i termin eu și pe-ăștia. Mare lucru *Salud, che fai...* „Asta e pe italie-nește, Neluțule.“ „Merge. Aici suntem la Babilon, am vor-bit azi-dimineață cu un neamț o jumătate de oră cu coa-tele.“ „Cum adică, cu coatele ?“ „Uite așa, bine. N-ai auzit de alfabetul surdomuților ? El ți-arată gura, nasul, tu i-arăți cotul, te tragi de ureche, a fost perfect. Parcă la Bacău nu vorbeam cu surdomuții ? E mai tare ca espe-ranto, ascultă la mine. Și zici că au și melci ?“ „Vagoane.“ „Atunci pe melci mă profilez, că la noi, în Dudești nu se minca așa ceva și nu vreau să mor prost. Și dacă nu te superi, să știi că o să beau și un vermut.“ „Bea, Neluțule !“ Vasile Dănacul făcuse semn chelnerului, care moțăia la o masă alăturată, pentru că nu avea prea mulți clienți. Îi spuse de ce avea nevoie prietenul lui și pe urmă îl întrebă ce se aude cu ei. „Ce să se audă ? Deocamdată noi suntem artileriști, dar ei nu au artilerie. Au zis că să ne dea cite o pușcă și vreo treizeci de gloanțe și să așteptăm. Batalioanele sunt încă în organizare. Eu știi ce cred ? Că pînă or să ne bage pe noi în foc, o să se termine războiul. Aștia ne privesc ca pe niște spioni. Dacă n-aș fi crescut între cuțitari, mă umflau de citeva ori. Se uitau la actele mele de parcă veneam din lună. Mergi două sute de metri și te oprește o patrulă. Ah, ce bine era la Paris ! Mai ții minte cînd ne luam noi seara după fetele cu măști de gaze pe șold ? Toc-toc ! Pudrate, fardate, cu blănuri. Ascultă la mine, Linia Maginot a Franței sunt curvele ! Nu le bate nimeni pe astea ! Și Maurice Chevalier, care cînta *Paris, Paris*. Era o viață, te rog să asculți la mine. Mai bine ședeam mai mult acolo.“ „Neluțule, tu ești nebun de-a binelea. Tu crezi că ne-au trimis să ne dis-trăm ? Am venit să ne batem.“ „Cu cine ? Hai să ne luăm noi doi la pumni.“ Mînca cu poftă, vermutul nu-i plăcea, era prea amărui pentru gustul lui, îl enervau și cocoșii de la hotel *Metropol*, care parcă fuseseră apucați de stre-che. „De ce dracu' nu-i taie, domnule ? Am auzit că au adus și oi de la Madrid. Îi țin în balcoane. N-am dormit deloc. Ai auzit fiarele de la grădina zoologică ? Au urlat toată noaptea. N-au ce le da de mîncare.“ „N-am auzit. Am sforăit ca o brută.“ „A fost un drum destul de aventu-

ros. M-a hiținat avionul ăla de credeam că-mi borăsc și mațele. Și unde mai pui că trăgeau și băieții ăia simpatici de jos, cu antiaeriana, o plăcere..." Fusesse o aterizare destul de neplăcută. Aeroportul bombardat avea pista sdrobotită în câteva locuri. Mica avionetă de poștă, care-i adusese de la Albacete, îi hurducase de parcă ar fi umblat pe cămile. „Dar acum e bine, nu, Neluțule ?” „Pe dracu, bine ! Dacă ăștia mai mă lasă să stau degeaba o săptămână, mă apuc să vînd lame *Gilette*. Am venit cu un sac la mine.” „Ești nebun ! Am crezut că ți-ai luat rufe de schimb.” Neluțu Marcovici îl privise cu un aer hîtru. „Se cunoaște că nu ești ovrei ca mine. Ce nevoie am eu de rufe de schimb ? Vînd o sută de lame, valută forte, mă-mbrac ca la taica Mé, pe Dudești. Lama, domnule, dacă te interesează, nu ocupă loc, e ușoară, taie bine, folosește omului la bărbierit, costă puțin, are nevoie tot globul de ea. La noaptele duc în cartierul Barceloneta.” „Asta ce mai e ?” „Nu ești bucureștean, dar poate tot ai auzit de Crucea de piatră. Cam așa ceva. Aici e treabă de făcut, dragă. Marinari mulți, stătuți pe apă, pe oceane, solda pe ce s-o cheltuiască ? Vin, intră în baruri, fac praf tot ce au. Pînă la portul următor mîincă la cazan, n-au treabă. Dar asta ce mai e ?”

Priviseră amîndoi spre Ramblas. Pe imensul trotuar asfaltat venea spre ei un om cu beregata tăiată. Se clătina, dar înainta dus de o dorință nebună de a se ține pe picioare. „Iar au tras ăia de pe mare, mama lor.” Se ridicaseră amîndoi și-l luară pe sus pe rănit. Omul se ținea cu amîndouă miinile de gît și nu scotea nici un sunet. Se auzea numai gilgiitul singelui în carotidă, ca și cînd cineva ar fi pompat apă într-un vas. Neluțu Marcovici smulsese fața de masă, aruncînd pe trotuar farfuriile și paharele. Din două mișcări făcuse un fel de fular în jurul gîtului rănitului și-i strigase lui Dănac : „Oprește o mașină ! Știu ce-i trebuie. Se apropia un *Ford*, tip 1929, cu coș deschis, în care două fete cu cisme trei sferturi, așezate pe canapelele șoferului, fumînd din trabuce, strigau lozinci trecătorilor aruncînd mici afișe pe trotuare. „Jos. fetelor !” strigase Neluțu Marcovici, scoțînd de la briu o grenadă roșie, semănînd cu o căpșună mai mare, pe care cine știe de unde o pescuise. „Dați-vă jos, n-auziți ? Știți

ce-i asta ?" Fetele, care nu avuseseră timp să învețe încă limba română, dar, în schimb, fuseseră instruite să se apere de grenade, săriră într-o secundă afară din mașină, lăsând ușile deschise larg. „Vedeți că ați învățat românește, minca-v-ar tata ? La spital !" se răsti la șofer, care nu cunoștea cuvântul, dar care văzuse pe rănitul care devenea din ce în ce mai palid. „Mai strânge-l puțin, vezi să nu-l sugrumi. Poate îi oprim sîngele", zisese Vasile Dănacul. *Fordul* pornise hurducăind spre un loc necunoscut. Rănitul se îneca. „Pînă la spital, dă ortul popii", făcea Neluțu Marcovici, disperat. Apucară pe o stradă laterală, pe pietrele căreia scria cu vopsea roșie *Viva Sandino !* Niște copii se jucau de-a războiul cu puști de lemn și cu baionete de tablă. O apucaseră spre port pe o stradă cu cabarete mici, toate închise la ora asta, din cartierul chinezesc. Undeva, dincolo de copacii prăjiți de soarele verii, se auzea o uriașă răsufflare marină. Șuierat de sirene, aperiuri prin *porta-voce* și forfota febrilă a vapoarelor care-și căutau loc, ferindu-se unul de altul. Șoferul găsisese spitalul, claxona cu disperare, injura cît îl ținea gura, în sfîrșit, un portar deschise cele două porți de fier și mașina intră înăuntru. Cei de-acolo erau pregătiți, probabil că aveau mult de lucru. Pe peronul spitalului, brancardierii, doi cîte doi, alergau în întîmpinarea mașinilor cu răniți. Neluțu Marcovici, ajutat de unul dintre ei, îl scosese din mașină pe omul care horcăia acum cu ultimele puteri. „Nu mai scapă." Îl predară brancardierilor și cineva le făcu semn să meargă la o mică fîntînă arteziană din curtea spitalului. Erau plini de sînge pe haine și le trebui o jumătate de oră ca să șteargă urmele acelea de un roșu violent. „Ți-era dor de război, îl ai !" zisese Neluțu Marcovici. Parcă tot mai bine era la bar, la *Oriente*. Păcat că nu-mi place să beau. În seara asta m-aș îmbăta. Hai să ne întoarcem, să plătim la restaurant, deși văd că ăștia de pe-aici nu prea au obiceiul. Vorbesc de soldați. Vin, se așază pe scaune, comandă, pun picioarele pe masă și iscălesc bonuri."

La întoarcere, trecură prin fața clădirii Ministerului de Război, apărată de două tunuri care erau îndreptate spre mare. Tunuri erau, dar nu erau servanți. Pe trep-

tele clădirii, care avea geamurile sparte și acoperișul ars într-o parte, neclintii ca două manechine de ceară, doi valeți în livrele : „Pe ăștia i-a uitat ministrul pe scări. Nu le-o fi și lor foame, nu le-o fi frică ! I-a bătut în cuie, nu altceva.“

În piața Cataloniei cînta o fanfară. Se făcuse cinci și jumătate. Cîțiva bărbați beau apă minerală pe terase. Se deschiseseră difuzoarele, care ar fi trezit și morții. Se cînta muzică de acordeon. „S-a terminat siesta, începe o noapte de pomină. Unde ai ajuns, tu, Neluțule ! De la Bacău, la Barcelona. Unde ești, mamă, să mă vezi ?“ Prin fața lor trecuse o limuzină luxoasă, numai nichel. „Asta ce marcă o fi, că vreau să-mi cumpăr una mîine, de la magazin“ glumise Neluțu. „Nu mă pricep la așa ceva. La Timișoara n-am umblat decît cu tramvaiul.“ „Și eu cu ce mă duc mîine la Parlament ? că se deschid Cortesurile.“ „Ce zici că se deschid ?“ „Cortesurile. Ori nu știi ce sunt alea ?“ „Îți arde de glumit.“ După un sfert de ceas se aflau din nou pe terasa *Hosteriei del Sol*. Masa lor era la locul ei, cu alt acoperămint de pînză și chelnerul îi întimpină surizător. „Spune-i că am venit să-i plătim. Să nu se mai rinjească atît. Mai vrei să mai bem ceva ?“ „Tu mai ai ceva de făcut ? Ce-i cu actele noastre, ce ți-au spus ?“ „Mi-au spus să trec mîine. Dar am sistemul meu. Lucrez prin sufocare. O să trec și pe seară, să le spui că noi ne grăbim.“

Se așezaseră pe scaune și mai ceruseră cîte un pahar de vin. Pe marele bulevard sosea colonelul Sandino, ministrul de Război al Cataloniei, șeful aviației republicane, cărunt, cu bluză albastră, țepăn, neavînd pe nimeni în jur, apărât de doi soldați care stăteau pe treptele limuzinei *Alfa Romeo*. Șoferul claxona continuu, cerînd să i se facă loc, dar o lume năucă, în grupuri, umbla de colo-pînă colo, sub ochiul aparatelor de filmat ale trimișilor streini, care filmau toată înghesuiala multicoloră. În spațele ministrului își făcură loc, fără agresivitatea primului echipaj, cîteva rablionete, cu geamurile sparte de gloanțe, cu radiatoarele ciuruite, cu parbrizele spre care lumea arunca cu flori, mărgelile, panglici și păpuși. Pe caroseriile lor era scris cu vopsea albă : *No pasarán !* În fața unui cinematograf se trăgea cu arma și miliția muncitorească,

ivită de nu se știe unde, mărșăluia în pas alergător spre locul incidentului. Se deschideau băncile, uriașele obloane de fier erau ridicate și soldații care le păzeau patrulau prin fața lor cu gravitate. „Cind n-o să mai avem ce face, dau o lovitură la Banca Spaniei“, zisese Neluțu Marcovici. „Aștia-s putezi de bogați. Tot aurul Americii e vîrit în băncile astea.“ „Da' de unde ! L-a ascuns guvernul, am auzit că tezaurul l-au dus rușii la Moscova, să nu pună ghiara fasciștii pe el.“ „Și atuncea mușteriiilor ăstora ce le dă ?“ „Ce să le dea ? Hirtie. În cîteva luni o să venim cu sacul la restaurant.“ Spre hotelul *Colón* sau *Ritz*, trecea un pîlc de prizonieri. Era urmat de copii care jucau leapșa, înjurîndu-i. Aveau un aer trufaș și purtau la ei actele, aurul, briliantele și revolverul. Serviciul de securitate îi lăsase pe seama civililor. „De ce nu-i dezarmează, domnule ?“ „Sunt prizonieri pe cuvînt de onoare.“ „Ei, nu că asta e bună ! Prizonieri pe cuvînt de onoare ! Cum vine ?“ „De asta nu mai poți tu să dormi, Neluțule ! Mai bine bea din *tinto* ăsta, că e foarte bun și nu se știe ce mai urmează.“

Dinspre hotel *Oriente* înainta încet o procesiune funebră. Pe niște afete de lemn, pline de flori, valuri de trandafiri, fuseseră așezați în picioare, în cosciuge de lemn, morții culeși în dimineața aceea de sub ruinele produse de bombardamentul de ieri. În urma sicriilor, soldați din miliția populară purtau cîte patru pături și cearșafuri, în care trecătorii aruncau monede de argint pentru ajutarea familiilor celor uciși. Un grup de femei, toate îmbrăcate în negru, mărșăluind și ele aproape în pas militar, călcau apăsător pe caldarîm, plîngînd tăcut. De undeva, de sub un balcon al hotelului *Ritz*, se auzea încă acordeonul și cei din cortegiu făceau semne disperate ca cineva să taie cablul și să facă să înceteze această muzică atît de nepotrivită. Dar sursa sonoră nu era găsită, grupuri de muncitori tineri alergau de colo-colo, înjurînd și aruncînd cu pietre în difuzorul care se încăpățîna să nu cadă de sub balconul sub care fusese plantat. În sfîrșit, după douăzeci de minute cineva curmă cîntecul, se auzi un fel de guițat și uriașa piață se umplu de liniște.

„Aștia s-au liniștit“, mai comentă Neluțu Marcovici, care avea mereu ceva de spus. „Ție îți mai fac vreo im-

presie atîția morți ?” „Da de unde ! Am început să mă obișnuiesc. Moartea e pretutindeni. Oare toate războaiele sunt tot așa de caraghioase ? Cel puțin ăsta al nostru așa mi se pare pînă acum.” „Lasă că vine și restul. O să ai tot tacîmul.” Și rîsesse cu amărăciune. Undeva începuse să se tragă cu tunul. „Wicker's de 105 mm”, zisese Vasile Dănacul. „După ce le cunoști ?” „E simplu. E ca la vioară. Am ureche muzicală.” „Nu vrei să-mi vinzi și mie chestia asta ? Să nu mor prost ! ?” „Cum, nu ; Wicker's-ul piuie. Tunurile de munte, tip *Schneider*, grohăie, sunt mai răgușite, iar cele franceze, de 75 mm, scot un fiș, așa cum ai îmbrăca un trenchi. Ai priceput ?” „Mai beni un pahar ?” întrebasese Vasile Dănacul. „Mă știi că sunt profilat pe cafea, șaisprezece pe zi, cînd am treabă. Adică, idei. În Paris, n-am pierdut timpul. Cînd nu eram cu tine, m-au dus ai mei la un oficiu de invenții. Sunt inventatorul unui nou tip de lamă. De cînd eram copil, adică așa, mai spre adolescență, și-mi dăduseră tulleiele, m-am gîndit la treaba asta.” „Și ți-au brevetat-o ?” întrebasese ironic Vasile Dănacul. „Mi-au spus că atunci cînd mă voi întoarce îmi vor da răspunsul. Dar de ce zimbești așa ? Dacă vrei, îți spun și despre ce este vorba.” „Vreau să te aud.” „E vorba de o lamă circulară, care se ascute singură prin frecarea cu o piatră, lamă care poate să țină și un an de zile. Îți dai seama cîtă economie s-ar face ?” „Te-ai gîndit tu la așa ceva ?” „Da, de ce nu ?” „Și atunci de ce nu ai un aparat la tine cu care să te bărbierești, că, după cît am băgat de seamă, tot cu o cioată de-aia obișnuită, din tablă, de doi lei, cu care ai plecat din România, îți razi barba.” Neluțu Marcovici începuse să rîdă : „Da' ce, eram prost să umblu cu invenția la mine ? Dacă o uit undeva pe drum, dacă mi-o fură careva ? Nu, domnule, întii pe hîrtie, propunerea către Oficiul de Invenții și ce e în capul tău e în capul tău ! Dacă le place, comandă lui Măndel, facem contract și le-o prezint. Ia te uită !”

În clipa aceea pe Ramblas căzură primele bombe. „Trag dinspre mare. Cred că e timpul să ne băgăm în barul de la *Oriente*. Cel puțin acolo o să murim veseli.” Neluțu Marcovici făcuse semn chelnerului, să vină să le ia banii. Exploziile păreau că se apropie. Neluțu Marcovici nu se

neliniști. „Sunt obișnuit cu sgomotele. Când am fost mic, a explodat un primus lângă mine și acum cred că am în cap o schije. Dar asta m-a făcut mai deștept. Hai să mergem, că ne apucă ploaia.“

Pe Ramblas ardeau doi copaci, un chioșc de ziare fusese spulberat de o bombă și mai multe colivii cu papagali fuseseră lovite. Păsările sburaseră ca niște grenade explodate în toate părțile. Acum cîrîiau în copaci, neștiind ce se întîmplă. Negustorii se căinau, căutînd să le ademenească cu semințe, dar păsările nici n-aveau de gînd să tacă. Tîrau după ele mici lăntuguri și se scărpinau de pureci. Un bătrînel se ruga de una din păsări : „*Quieres, sacarme de quicios*“. Papagalul nu avea de gînd să se întoarcă în colivie, lumea alerga în jurul lor spre adăposturi. Careva striga „*¡ Vamos, vamos !*“ Se închideau obloanele. „*¡ Por lo que más quieras, exclama o femeie, No me heches más sermones !*“ Se grăbea urmată de un bărbat tînăr, care-i cerea ceva. „O faci pe smeul ? Să știi că ăștia nu glumesc, de data asta trag cu precizie.“

Ajunseseră la *Oriente*. În holul spațios, plin de plante, așezate lîngă ferestre, în fotoliile de piele, comandanții de grupe strigau cu glas mare ordine dactilografelor din schimbul doi, care băteau mărunțel la mașina lor de scris. Cineva cerea cheia de la camera portarului, care mai avea de dat vreo cîteva. „Nu se înțelege om cu om aici, hai să ne băgăm în bar, că nu-i de noi.“ Coborîră cîteva trepte, jos era o lumină roșie, care reflecta pereții matlasați din niște scafe de aluminiu. Un bar argintiu, cîteva mese, un rastel cu băuturi în spate, cîteva domnișoare care ocupaseră scaunele înalte, rotative din fața barmanului, bînd cu paiul ceva colorat din lungi pahare aburite. „*¿ Una bebida fuerte ?*“ întrebasese un chelner care n-avea mai mult de șaisprezece ani, îmbrăcat încă în smokingul de serviciu. „*¡ Sí, sí !*“, răspunsese Neluțu Marcovici, care se vede că învăța repede orice limbă streină. „Faci progrese, Neluțule, zise Vasile Dănacul, unde o să ajungi tu în felul ăsta ?“ După ei, în micul bar al hotelului *Oriente*, intrase un grup de bărbați care se certau încă de pe scări. Unul dintre ei, îmbrăcat într-un bluzon kaki, cu revolver la brîu, vorbea din mers, întorcîndu-se spre un rus blond, care părea destul de enervat. „Ce spune ?“ întrebasese Ne-

luțu, care mai mult de cîteva cuvinte nu deprinsese în tabăra de la Lunca Ursului și de la Albacete. „Dacă mă lași să-i ascult, poate mai înțeleg ceva, dar tot nu știu mare lucru. Se ceartă.“ „Știu că vrei să ne înlăturați“, spunea spaniolul. Vasile Dănacul avea să afle mai tîrziu că era unul dintre conducătorii anarhiștilor din Barcelona, García Oliver. „Știu că vrei să ne înlăturați, așa cum i-au înlăturat bolșevicii ruși pe anarhiștii lor, dar nu veți reuși.“ „Ocupați cele mai bune hoteluri, mîncăți la cele mai bune restaurante și puțin vă pasă de revoluția roșie, îi spunea rusul, într-o spaniolă stricată. Vă îndoiți de Rusia și întindeți mina după ajutorul nostru. Pe front trimiteți femeile și pe proștii din *Brigăzile Internaționale*. De disciplină n-ați auzit, sunteți tari în lozinci și-n automobilism ! Ați rechiziționat toate mașinile din Barcelona.“ „Și ce-i cu asta ? se apăra celălalt, spaniolul. N-o să facem războiul pe catiri, cum vrei voi. Franchiștii au tancuri de la italieni și de la nemți și voi ne-ați trimis niște lăzi bătute în tablă și le spuneți motorizate.“ Rusul scosese pistolul din toc și-l așezase pe masă. Spaniolul făcuse la fel. „Ce se întîmplă cu ăștia, frățioare ? întrebasese Neluțu Marcovici. În loc să tragă în fasciști, se-mpușcă unii pe alții. Păi ce treabă e asta ?“ „Lasă-i că se-mpacă ei. Toți sunt buni de gură.“ Spaniolul făcuse un semn barmanului, să-i aducă ceva de băut. Cei doi erau urmați de încă șase anarhiști. Acum începuseră să-i deosebească foarte ușor după îmbrăcăminte. Purtau fulare roșii și aveau puști de vînătoare, pe care le țineau sub braț. Barmanul le pusese în față la fiecare cîte un pahar cu o băutură albă, transparentă și, alături, cîte o farfurioară cu măsline verzi și cîte o bucată de batog uscat, *bacalao*. Rusul nu terminase precauțiile. „Ați adunat toți troțkiștii, toți renegații de dreapta, toți provocatorii, toți defetiștii din grupul lui Min, toți buhariniștii, excluși din partidul comunist. Unde o să vă opriți ?“ Spaniolul pălise și privea la cele două revolvere de pe masă. „Mai ușor *compañero* cu sfaturile și comanda, ești în Spania, unde te crezi ? Aici noi comandăm ! *Pero más vale hablar de otra cosa*. Dar mai bine să vorbim despre altceva.“ Se părea că se împăcaseră. Băuseră în tăcere, dintr-o singură suflare, vodka din pahare, strîmbînd din nas. Anarhiștii își așezaseră și ei

pe masă *Parabellum*-urile. De afară se auzeau sgomotele înfundate ale bombardamentului. „Și dacă lovesc în hotel, ce facem ?” „O să găsim noi o gaură pe unde să ieșim. Deocamdată, bea ce ne-a adus tipu' ăsta.” Era un fel de ismă foarte bună la gust, un lichid verde, plăcut. „Mai bine ceream o cafea ! se văitase Neluțu. Mîine o să mă muți cu cearșaful din pat.” „Nici eu nu sunt băutor, dar nefăcînd nimic, mai trece vremea.”

Cearta de la masa anarhiștilor reisbucnise brusc. „Ați jefuit depozitele de vinuri și de o săptămînă nu mai ieșiți din hotel. Ce fel de armată e asta ?, striga rusul cu un gest patetic. La noi vă împușcam de mult ! Și cu vasul ăla de război, *Almirante Miranda*, ce mai e ?” „A plecat cu șapte hidro-avioane la bord și cu o mie două sute de milițieni spre insula Menorca azi-noapte. Eu i-am dus și i-am îmbarcat. Ce mai vreți ? Războiul e o treabă serioasă. Nu se face bătînd din palme.” De afară se auzeau răgetele leilor de la grădina zoologică. Probabil că bombebele explodau și acolo și fiarele se întăritaseră. Vasile Dănacul privea la catalanii sau aragonezii sdrențăroși, care aproape se îmbătaseră, la bluzele lor și la beretele negre, la espadrilele care lăsau să li se vadă picioarele murdare. Probabil că veneau dintr-un marș. Îi întîlnise prin toate locurile : la aeroport, pe Ramblas ; salutau cu pumnul ridicat ca la *Rotfront* și cereau actele : „*Documentos* ?” Pe urmă, noaptea pe la două, îi încărcau alții în camioane ca pe niște butuci, aruncîndu-i din brațe în brațe, înțepeniți ca niște morți. „Știi ce, Neluțule ? Hai să urcăm la noi în cameră, că ăștia nu mai au mult și or să tragă cu pistoalele.” „Cum vrei, dar abia prinsesem gustul acestei băuturi bune. E-he, să vezi ce bejiv am să devin...”

Străbătură holul aglomerat, în care se amestecau femeii și soldați, dactilografe și hamali tineri, care cărau bagaje. Pe scări era un du-te-vino neîntrerupt. Patronul striga disperat, frîngîndu-și mîinile dincolo de bara protectoare de la recepție : „Puțină răbdare, la dracu', parcă sunteți nebuni. Toți vă grăbiți. Răbdare, *por lo que más quieráis*.” Camera lor era la etajul trei, dînd spre curtea interioară. Un coș arunca fumul pe lîngă ferestrele lor,

un fum de mangal pe care se frigea carnea, un fum gros, unsuros. Mirosea a gunoaie care stătuseră la soare, a friptură de berbec, cineva arunca niște portocale stricate, pe pietrele din curte care păreau fundul unei fântini. Neluțu Marcovici se enervase și ieșise pe jumătate, pe fereastră, urlând la cei de sus și amenințându-i cu pumnul. „Hei, mama voastră, unde vă treziți?” „Lasă-i în pace, ăștia nu înțeleg românește.” „Dar la mă-sa acasă tot așa fac?” De la o fereastră alăturată se auzea sunetul melancolic al unei ghitare. Jos, cineva repeta comenzile din sala restaurantului: „*Agua caliente... y una barquilla*”. Bucătării se certau între ei într-o hărmălaie nemaipomenită. Toate ferestrele erau deschise și în amestecătura aceasta de exclamații, de înjurături, de strigăte soldățești, urechea fină a lui Neluțu Marcovici auzise cu uimire: „Dar mai frumos nu știi să vorbești?” „Un românaș de-al nostru! Mă duc să-l aduc aici.” „Lasă-l mai bine pe mâine dimineață. Sunt mort de somn. N-am dormit de trei nopți. Poate trag o țevă bună în seara asta.” „Doar n-oi vrea să te culci odată cu găinile?” Pe pereții curții interioare urcase o lumină portocalie, stinsă. Dinspre Montjuïc venea o boare de portocali. „De câte ori înfloresc portocalii la ăștia, domnule?” întrebasese iar Neluțu, care nu suferea ca doi oameni să stea laolaltă și să tacă. „Dracu' să-i ia, întreabă, cred că înfloresc tot anul.” „Aici e de trăit, ascultă la mine! Îmi place Barcelona. Știi ce, culcă-te și te scol eu la două noaptea, să te duc în cartierul fetelor, să te fac om, că tu ești un speriat de ochelarișt, de-ăia care citesc toată ziua.” „De unde ai mai scos-o și pe-asta? N-am purtat niciodată ochelari.” „Așa le spun eu la școala primară la tipi ca tine! Că atît am făcut, școala primară, că n-a avut mama cu ce să mă dea mai departe. Ce dracu' oi fi căutat eu să mă țin după fundul tău și să le spun la ăia de la Albacete că mă pricep la bombe și la tunuri, cînd habar n-am? De fapt, de ce te-ai cerut la artilerie?” „Pentru că sunt student la *Politehnică*, deșteptule, și asta e vechea școală de Poduri și Șosele. O veche școală militară, dacă te interesează, pentru că construcția de poduri și șosele intră în profilul *Politehnicii*, e o tradiție. În primul război mondial, niște ingineri au construit cu mîna lor piese de artilerie sub conducerea

unuia Tancred Constantinescu, pe care le-au pus la dispoziția armatei române. Erau tunuri de 150 mm cu care ne-am apărat, de la Oituz pînă la Galați, și cu care am contribuit la victoriile de la Mărășești și Mărăști. Inginerii aceia au proiectat afete de tun și manșoane, — știi ce sunt alea manșoane ?“ „Habar n-am.“ „Adică niște țevi exterioare și niște frîne de recul, cu care erau la vremea lor niște piese extrem de fine, cerînd o mare experiență și pe care nu le aveau nici francezii, nici nemții. Obuzierul de 210 mm *model Iași* a rămas în istoria artileriei, dacă te interesează. E-he, ce profesori am avut noi, acolo ! De colonelul Georgescu Pion ai auzit ? L-am mai apucat și eu, era foarte bătrîn. Umblau uzinele *Krivanek* din Kiev și uzinele *Grettel* după el de le sfîrșiau călcîiele, dar noi nu l-am dat. Și tu vrei să nu știu cum sună un tun *Schneider* !“ „Bine, bine, tu te pricepi, dar pe mine cînd m-or pune la încercare și mi-or da un tun să-l mînuiesc, ce mă fac ?“ „Las' că te-nvăț eu ! Nu e mare lucru.“ „Și mai vrei să știi ceva ? Abia suport un foc de pușcă. darmite cînd or bubui drăciile astea ale voastre, atunci unde mai mă bag ?“ „Să fim noi sănătoși pînă atunci. Dacă vrei, du-te și te plimbă. Poate că nu ți-e somn. Eu pic de oboseală.“

Se trezise peste două ceasuri. Afară era întuneric. Barcelona zăcea sub camuflaj, mirosul de portocali înfloriți pătrundea prin ferestrele deschise, undeva se auzeau papagalii de pe Ramblas. Erau încuiați în niște carcere de sîrmă. O tăcere lugubră apăsa asupra orașului. Toată vînzoleala aceea se potolise. Vasile Dănacul aprinsese lumina și privise la patul lui Neluțu Marcovici. Lipsea. „Unde o umbla și ăsta acum ? N-are stare, doarme puțin. Oameni ca el nu trăiesc mult. Și, totuși, undeva viața pulsează în acest oraș, în barurile puturoase unde mai cîntă încă pianele mecanice sau cîntărețele de șantan.“ În ce lume se afla și la ce fel de război participa ? Stînsese lumina și încercase să readoarmă. Nu reușea. De pe mare se auzeau sirenele vapoarelor și, rar, cîte un răpăit de mitralieră dinspre Montjuïc. „E ca o joacă de copii, dar n-o să țină.“ Ceilalți, fasciștii lui Franco, erau militari,

ăștia știau ce-i disciplina, de aia și avuseseră atâtea victorii de la începutul războiului care izbucnise în iulie. Generalii care rămăseseră fideli Republicii erau bătrâni și demodați. Un aparat vechi, ancrasat, care se mișca greu, paraliza orice inițiativă. Își dăduse seama de asta încă de la Albacete. Instructorii erau niște boșorogi, fără nimic marțial în ținută. Noroc cu nemții, dar ei erau puțini, cei mai mulți se aflau de partea cealaltă. Organizarea detașamentelor durase. Existau certuri între comandanți, toți cereau armament, și nu li se dădea. Spania nu era pregătită de război când începuseră luptele. Aviația republicană număra câteva aparate demodate, care fuseseră doborâte în primele ciocniri. Apăruseră *răfuștele* rusești, rapide și bine pilotate, dar erau puține, nu făceau mare lucru. Trecătorii rîdeau pe străzile Barcelonei, văzîndu-le fugărind bombardierele italienești și nemțești. Văcsuitorii de ghetе își salutau clienții, privind în sus și exclamînd „*¡ Salud y bombas, salud y trimotores !*“, după care rideau, acostînd femeile : „*¡ Que guapa, que morena, que rubia !*“ și iar băteau cu periile în lăzile mici de lemn. Totul părea o glumă, dar gluma se lățea. *Stukas*-urile plonjau cu furie deasupra coloanelor republicane, în sunetul înfiorător al sirenelor de sub aripi. Dacă n-aveai nervii tari, putea să-ți crape inima. Nenorocitele de avioane vechi *Lockhead* sau *Airspeed* nu făceau două parale. Cît de proști erau piloții de pe aparatele *Caproni*, și tot doborau cîte un *Potez*, pentru că rapidele *Devoitine* de vînătoare, trimise de Franța, nu mai ajunseseră pînă aici. Unde era buba, pentru că exista o bubă ? Guvernul era slab și-și merita soarta, dar atunci de ce începuse războiul, de ce nu sugrumase în fașă revolta ? „Păi tocmai de aceea, deșteptule, pentru că era slab !“ Parcă nu-i văzuse pe toți căcăcioșii ăia de la Paris, care se lăudau că ajută Spania, comisiile peste comisii ale Internaționalei a doua și a treia. La Madrid, după cum spuneau cei care fuseseră acolo, exista aceeași dezordine. „*Largo Caballero* e un dobitoc, afirmau comuniștii, un birocrat, un dezorganizator, un încurcă-lume care o să ne ducă la pieire.“ „N-ați văzut Madridul, o să-l vedeți și o să vă săturați ! Putea a trădare. E vechi, e o ruină ! Palatul lui Azaña e apărât

cu motociclete în loc de tancuri. Să vezi miniștrii ce cabinete au, spunea furios instructorul lui, Pedro Gonzalves. Poți să intri călare în ele. Numai idei n-au. Au, în schimb, fotolii de piele ! Și ofițerii noștri, numai uniforma de ei ! Casta militară doarme de patru sute de ani în Spania. O să-i cunoașteți bine. O să ne omoare destui până o să-nvățăm ce-i războiul.“

Veneau din Paris. Trecerea graniței se făcea cu destule dificultăți pe la Port Bou, unde se formau garniturile de trenuri, sau pe la Perpignan, lângă țărmul mării, prin povârnișurile Pirineilor. Potecile erau supravegheate, agenții secreți mișunau în Franța și chiar în rîndurile voluntarilor. Stătuseră la Bayonne vreo două săptămîni, așteptînd să treacă printre pichetele de jandarmi. Cele cinci puncte nevralgice : Perpignan, Foix, Saint-Gaudens, Tarbes și Pau erau bine garnisite cu soldați. Pentru ei se găsisese un avion nenorocit al societății *Aerul Pirineilor*, care trebuia să-i ducă pînă la Bilbao, cu poșta, și de-acolo să sboare peste liniile inamice la Albacete. Două săptămîni nu ieșiseră din hotel, pentru că Bayonne era plin de spioni, de fasciști și de poliști. Stăteau la fereastră și priveau la domnii în negru, cu pălării negre, mînuși, baston, ghetre albe, mustăți cărunte și cu rozeta *Legiunii de Onoare* la butonieră. Erau veniți la băi, să-și facă siesta. Puțin le păsa că peste cîțiva kilometri începeau războiul, aventura. Erau însoțiți de femei îmbrăcate după ultima modă, cu umbrële care le fereau chipul de soarele iute al munților, beau vermut cu paiul pe terasele cafenelelor, la restaurantul *Papagalul* și tîrguiau mărfuri de la Paris, care umpleau vitrinele locale, strălucind noaptea în toate culorile. Aci era o risipă de firme luminoase, care se stingeau și se aprindeau continuu. La șase seara, din parcul alăturat se auzea fanfara, cîntînd valsuri de Strauss, iar circul *Medrano*, sosit în turneu, îi anunța pe îmblînzitorul Krupka și pe frații Fratellini, precum și pe alergătorul La Doumègue, fost campion mondial. Restaurantele se închideau tîrziu, cînd ei auzeau un ultim huruit de trăsură care se retrăgeau undeva spre vilele mărginașe. Deasupra acoperișurilor, barul *Nacho Enea*, plin de nemți, își stîngea, în sfîrșit, firma sa uriașă. Nici măcar nu umblaseră un ceas prin oraș. El le rămăsese strein, ca un

tirg în care n-ai fost niciodată și pe care-l privești numai ca pe o carte postală. Într-o seară, un tip pirpiriu, slab, cu o față de tuberculos, care se recomandase *languas* și spusese despre sine că face parte din *Escadrila piloților sălbatici*, adică este pur și simplu un *birjar aerian*, se prezentase la hotel, urcase scara pînă la etajul cinci, bătuse la ușă și le spusese că peste două ore vor pleca la Bilbao, cu un bimotor, *Bloch*.

Fuseseră cîteva ore chinuitoare, pentru că plecarea se aminase de vreo cîteva ori, aeroportul fiind inspectat în noaptea aceea. În sfîrșit, în zori, cu un taxi hodorogit, porniseră conduși de o călăuză pe care șoferul îl striga Pablo și probabil că nu era numele lui adevărat. Era un tip negricios, care vorbea franceza și spaniola. Îi întrebuse de unde vin și se mirase cînd aflase cine sunt „*A, rumanos !*” Avea aerul că știe unde e țara lor, deși habar n-avea, dar voia să fie amabil, să le alunge frica de acel sbor în necunoscut, care-i ducea dincolo de graniță, unde erau războiul, bombele și, poate, moartea.

Dar drumul fusese făcut fără nici un incident. Se lumina de ziuă, jos se vedeau munții și pe urmă o șiră aridă de stînci, o vegetație galbenă. „*Griu ?*” întrebuse Vasile Dănacul. „*A, nu señor, e un fel de deșert.*” Rîuri palide, fără apă între niște maluri nisipoase, roșcate, pe urmă oaze de verdeață, livezi de mandariini și portocali ; undeva, în fața lor, trăgea antiaeriana, aparatul luase înălțime și ocolise primejdia. „Numai de n-am termina benzina”, mîrîise pilotul de la *Aerul Pirineilor*, dar n-o terminaseră. Bătea un vînt foarte puternic, avionul de poștă făcuse o suită de salturi. „Ne dăm peste cap ! sughița Neluțu Marcovici, noroc că sunt obișnuit de la Herța, unde mergeam cu droașca”, glumise. Pe urmă coborîseră, fuseseră întîmpinați de comandantul grupului de români, care se prezentase : Nicolae Cristea, salutînd scurt, militărește și poftindu-i spre Casa Ibáñez. „Numai voi ați venit, nu ?” „Da, numai noi.” „O să faceți parte din regimentul *Roza Luxemburg*. Ce specialitate aveți ?” „Artileriști”, zisese Vasile Dănacul. „E foarte bine. Avem nevoie de artileriști. Instrucția durează șase săptămîni. Urcăți !” Se suiseră într-un *Bentley*, tip '23, salon, cu perete izolator de cristal între băncile din față și banca șoferului,

rechiziționat, probabil, de la vreun fabricant. Drumul era desfundat, plouase de curînd, mașina scutura prin gropi. După un sfert de ceas, ajunseseră la Casa Ibáñez, o clădire sumbră cu două etaje, ascunsă într-o pădurice de migdali. De undeva, din spatele acestei cazărmi, se auzeau comenzi militare în toate limbile pămîntului. Rar, serii de împușcături, probabil de la un poligon de tir, și detunături de branduri, ceva care aducea cu sgomotul pe care-l face un buchet de flori care se desface singur, căzînd pe jos. O trupă cînta în marș „*Las ametralladoras son nuestros amigos / beben leche y comen carnes enemigas*“. Pe urmă se auziseră iar comenzi, strigăte de desfacerea rîndurilor și tîrșitul sandalelor, *alpargatas*, pe o potecă de ciment. „Mai sunt românași pe-acea ?“ întrebă Neluțu Marcovici. „Cum să nu ? Avem de toate soiurile. Muncitori de la terasamente, lăcătuși, șoferi mecanici, ăștia stau deocamdată la Campdevanol. Mai sunt metalurgiști de la *Vulcan*, ingineri, tinichigii, băieți de la pirotehnia armatei, care o să vă învețe să umblați cu materialele explozive, croitori, muncitori de la Grivița.“ „Numai lume bună. Dacă o să aveți nevoie de un cismar de lux, înscrieți-mă pe mine, mai zisese Neluțu Marcovici, fac de toate. Sunt bun și la croitorie.“ „Păi parcă ziceai că te pricepi la tunuri...“ „Ei, mă pricep eu, cum să nu mă pricep, dar întii să văd marfa și pe urmă arăt ce știu.“ Cel care se recomandase Nicolae Cristea rîsesse pe sub mustăți. Cunoștea genul ăsta de soldați, oameni aduși aici de entuziasm, dornici să se instruiască, dar care, deocamdată, nu știau nimic. „Oricum, în șase săptămîni o să înveți cîte ceva.“ Pînă după-amiază, pe la cinci, primiseră cazarmamentul cîte o pereche de espadrile, o pușcă și cincizeci de gloanțe, o raniță, o lopată *Linemann*, cartușiere și cîte o centură nou-nouță, furnizată de cine știe cine. Se bărbieriseră, după aceea făcuseră un duș într-o încăpere mică, asudată, de ciment care mirosea a săpun prost. Dormitorul comun, cu cîte treizeci de paturi, cincisprezece pe o parte, cincisprezece pe alta, se afla sus, la parter fiind sala de mese pentru două sute de persoane într-un schimb, bucătăriile, grajdurile și magaziile. La etajul întii, mai multe încăperi formau *diviziunile* pentru instrucția teoretică. Săli de clasă, cu cîte o tablă neagră în perete,

bănci înalte cu pupitre fără capace. „Probabil că asta a fost un seminar, gîndise Vasile Dănacul, dar crucile lipseau. La capătul coridorului de jos existase odată o capelă, o încăpere mică, unde se ținea acum contabilitatea intrărilor și ieșirilor de alimente. Pe pereți se mai vedeau urmele fostelor icoane, iar în treapta de ciment din peretele opus intrării, mici ghizduri în care fuseseră înfipti, probabil, pereții de lemn ai unui altar, care nu mai exista. Totul prăfuit, întunecos, asta avea să-l supere cel mai mult pe Vasile Dănacul în tot timpul cît stătuse în Spania, interioarele sumbre, abia luminate de ferestre înguste, acoperite și ele cu obloane din pricina soarelui de afară, care ardea nemilos în timpul zilei, deși în dimineața sosirii și seara, cum avea să bage de seamă peste cîteva ore, era foarte frig. Aveau liber pînă la nouă, patru ore de hălăduț prin orașul mic, cu ziduri trandafirii, sau alb-gălbui, pe care se urcau trandafiri ruginiți, fără sevă. „Hai să mergem la Tîrgul de Cuțite“, îi spusese Neluțu Marcovici, atâteștiutor, lui Vasile Dănacul. „Asta ce mai e?“ „Ce auzi. Albacete e orașul șafranului și al cuțitelor. Vrei o pereche de bretele, vrei niscai piepteni sau pantofi? Aici găsești, cu asta se laudă.“ „Cam puțin“, mormăise Vasile Dănacul și porniseră pe străzile înguste, pietroase spre Tîrgul de Cuțite. Copaci obosiți de toamnă, perdele tărcate în fața cafenelelor, negustori ambulanți chinezi, vagabonzi din Lyon, de care Neluțu Marcovici și auzise, tunși scurt, abia ieșiți din pușcării, cu ochii în patru după o pradă, fluierînd și scuișind. Sub pergole, la mesele acoperite cu pînză tărcată, ședeau aviatori americani care luptau în rîndurile guvernamentalilor, bînd bere sau *whisky*, cu caschetele de piele așezate pe scaunul de-alături. Pe bodegile micuțe, acoperite cu olane, se ridica o iederă roșcată, înlăuntru se vindeau melci, scoici și raci. Mirosea amestecat, a plante, a carne friptă și a pește prăjit, dar orașul avea ceva adormit, vădit provincial; pecetea irefutabilă a acestor colțuri uitate din toate părțile lumii.

Se așezaseră la o masă metalică, acoperită numai cu o hîrtie lucioasă, pe care un băiețaș o ștergea cu o sîrg și ceruseră *Pernod*. Un afiș aflat peste drum, la o cafenea,

anunța un bal la *Capitoliu*, un puști țigănos vindea ziarul *Le Temps*, și niște ruși cîntau la un etaj de deasupra *Zilele de la Voloceaiev*, cu glasuri răgușite. Se trăgea cu pistoalele în aer, pe mica stradă albicioasă, plină de praf, trecea un *Austin* cu cauciucurile desumflate, arătînd ca vai de el, dar plin de lozinci, scrise cu vopsea albă pe capotă. „Frumos ?“ „Frumos.“ „Și *Pernod*-ul ?“ „Merge, zisese Neluțu Marcovici. Merge din ce în ce mai bine, ascultă la mine. O să mă îmbăt bine de tot.“ Li se aduseseră, înfipte în niște broșete de fier, cîteva bucăți de carne friptă și un fel de *tortilla*, pe care le înghițiseră cu mare poftă. „Nu e rău deloc, mormăia Neluțu Marcovici, dar parcă s-ar cuveni și nițică bere.“ „Să cerem și niște bere.“ Aveau bani și, la urma urmelor, se gindeau amîndoi, oricum mergea și cu semnături, nu mai se îngrijea nimeni de articolul numit bani. Pe la șase și jumătate, ușor amețiți de băutura rece, priviră parada înedită a trupelor locale, îmbrăcate într-un echipament bizar. „Ceata lui Papuc ! zisese Neluțu Marcovici. Probabil că sunt voluntari. Ia te uită la ei ! Unul poartă gambetă și i-a mai pus și o pană de păun !“ Erau vreo treizeci de inși, încolonați, încercînd să țină ritmul marșului. În capul coloanei, un bărbat de cincizeci de ani, negricios, cu mustați mari de toreador, cu un sombrero lăsat pe ceafă, cu un *Mauser* pe șold, în haine de postav la două rînduri și pantalonii viriți în bocanci, ridicînd din cînd în cînd brațul ca să dea tonul celor care-l urmau. În spatele lui, cîte șase băieți mai tineri, cu șepci de piele pe cap, sau cu căciuli rusești cu clapetă, urmați de niște basci cu berete, toți cu mantale pe spate făcute din pături, cu saci de merinde pe șoldul drept, cu gamele pe stînga, sdrăngănînd, goale. În picioare, fiecare cu ce apuca, dar cîntînd de zor *Puente de los franceses / Mamita mia, / Nadie te pasa / El puente de los franceses*. „Aștia sunt francezi, zisese Neluțu Marcovici, lămurit. Halal de mama lor ! Cu ei îi aruncăm în mare pe fasciști. Știi ce-am auzit de dimineață ? Americanii pe care i-ai văzut au venit cu avioanele lor, dar n-au mitraliere. O plăcere ! Probabil că au crezut că îi cheamă la *corrida*.“ Vasile Dănac nu-i răspunsese. De undeva venea un miros amărui de mentă și pelin, emanat probabil de niște tufe de *romero* care erau scuturate de

vînt. „Am cunoscut o mulțime de lume cît te-ai spălat tu, zisese Neluțu Marcovici. Am dat și de ovrei de-ai mei. E unul Iancu Sielbermann, care a făcut și el *Politehnica*. Cum de nu-l știi ?” „Uite așa, bine, pentru că n-am făcut decît primul an și nici ăla întreg.” „Și, mă rog, de ce ?” „Mă rog, de ce, pentru că niște băieți de-ăștia buni, cu care ne batem noi, au venit și l-au scos afară în pumni pe profesorul meu de Analiză, lucru care m-a hotărît să las dracului *Politehnica* și să mă apuc de politică.” Neluțu Marcovici nu pricepea mare lucru, dar avea el timp să-l descoasă, nu se grăbea. „Știi ce ? Am mai auzit o drăcie ! Cică la Madrid au o aviație de rîsul lumii. Vorbeau băieții de dimineață. Cică sunt niște avioane *Pelikan*, făcute din bucăți. Le spune *cosciuge sburătoare*, dar piloții se suie în ele și mai ajung din cînd în cînd și pe pămînt.” „Dacă mai ajung și pe pămînt, e foarte bine, Neluțule. Să știi că nu toată lumea suferă de rău de avion ca tine, dar te căleşti și tu, n-am nici o grijă.” Din cafeneaua de *vis-à-vis* se auzea *Bandera rosa*. „Spaniolii !”, zisese Vasile Dănaș. „Nu vrei să ne mai mișcăm ? Înțepenesc aici.” Lăsaseră niște bani pe masă, la care băiatul care-i servise nici nu se uitase. „Îți spun eu căăștia au intrat în comunism. Nu-i mai interesează paralele !” Pe urmă, pe neașteptate, sunase o sirenă. „Haita, alarmă ! Unde dracu ne băgăm ?” Cerul era albastru, de un albastru cum nici unul dintre ei nu văzuse vreodată. Trotuarele se goliră într-un minut. De undeva, de departe, se auzea un zumzet metalic. Se adăpostiseră sub un copac, privind în sus. „*Junkers*”, exclamase cineva lingă ei, un spaniol pipiriu, îmbrăcat într-o bluză albastră, cu o bonetă trasă șui pe sprînceană. „Francezi ?” întrebaseră. „Nu, români.” „Aha, am mai cunoscut. Băieți veseli. Acum o să înceapă să latre mitralierele. M-am obișnuit cu ele. Fasciștii caută cazarma aeroportului, dar ea e bine camuflată.” Se auzeau tunete înfundate și pămîntul vibra. „Acum o să se ridice și sărăciile alea de avioane ale noastre, dar tot le fac mizerii, înseamnă ceva.” Într-adevăr, se auziră *răzuștele* rusești, care se înălțaseră rapid și-i încolțeau pe nemți. Serii de mitralieră, un bombardier se aprinsese în coadă și după cîteva minute îl văzură căzînd, undeva, dincolo de păduricea în care se afla cazarma lor. „Vesel, nu ? între-

base Neluțu Marcovici. Aș mânca o rață friptă, dacă mă crezi. N-am mai mâncat o rață din 1932." „Dar de unde ți-a venit ideea ?" Sirenele sunau încetarea alarmei. „Asta a fost, zisese spaniolul. E ora lor. Trec, lasă bombele și se duc. *Cîrnii* noștri abia-i așteaptă. Au doborât pînă acum vreo 34 de aparate. Acum putem să ne plimbăm în liniște. Nu mergeți cu mine ? Fac cîinste. Mă cheamă Hernando." Cum n-aveau ce face, îl urmară la o mică *osteria* în capătul străzii care ținea loc de bulevard în Albacete. Pe urmă le povesti că e metalurgist și că lucrase într-o uzină din Madrid, pînă venise să se instruiască aici și să lupte într-un batalion.

De undeva de la un etaj, se auzea un post de radio. „Aștia emit de la Tenerife, sunt fasciștii. Mai avem și *Radio-clubul portughez*, dar Madridul, ai noștri, se aud mai bine seara." Pe urmă cel care asculta radioul schimbă postul. „Burgosul", zisese spaniolul. Se auzea un marș săltăreț. În capătul străzii apăruseră cîțiva domni bătrîni, îmbrăcați în haine negre. Țineau ciini de rasă în lesă și păreau nepăsători la cele ce se întîmplaseră numai cu cîteva minute înainte. „*Hijos de perra*, noi ne rupem oasele făcînd instrucție și ei își plimbă căteii. Asta se numește democrație. Nu mâncați o salată de anghinare ? e foarte bună cu untdelemn. Sau vreți niște brînză ?" Făou un semn. „Sau mai bine o *paella valenciana* ?" Nu le era foame, dar pe cei de aici nu era bine să-i refuzi. „Și ce faci la Albacete ?" „Repar avioane, ce să fac ? Stăm prost cu chestia asta. Francezii și rușii ne-au promis că ne trimit bombardiere, dar nu știu cum se face, de nu mai ajung ! Cîteodată mă apucă un fel de lehamite. *Tengo unas ganas de no hacer nada*. Nu așa se începe un război." „Dar nu voi l-ați început războiul ăsta, nu-nțelegi ? L-au început militarii." „Și, mă rog, guvernantii ăia ce-au făcut pînă acuma ? Au avut totul în mînă. Din partea mea, cu douăzeci și cinci de generali puși la zid, lichidam de mult rebeliunea." Cerase bere. Fata le adusese un fel de ghiveci cu carne, pe care Neluțu, mîncăcios, îl devoră cu poftă. „Bun ?" întrebese spaniolul. „Foarte bun", zisese Vasile Dănacul. „Și voi ? Ce meserie aveți ?" Neluțu Marcovici îi zisese lui Vasile Dănacul : „Povestește-i că sunt un pierde-vară", dar, pînă să apuce ca prietenul să spună spaniolului că prietenul său este un

pierde-vară, se auzi din nou sirena. „Ei, se întorc, sunt harnici astă-seară. Dar nu mă scol d-aici, fie ce-o fi.” Iar se auzea bubuitul acela infundat de motoare. Domnii cu căteii în lesă luaseră animalele la subsuoară și fugeau spre adăposturile însemnate cu niște cercuri mari de var. „La cutie, la cutie !, striga Neluțu Marcovici, vă caută moartea pe-acasă și voi pe bulevard cu javrele...”

„Dormi ? întrebese Neluțu Marcovici, intrînd în camera hotelului *Oriente*. E ora cînd toată lumea bună a ieșit la plimbare. Hai să te duc în cartierul Barceloneta.” Aprinsese lumina și-l privea. „Ce naiba ai făcut pînă acum ?” „Ce să fac ? Mi-am plasat lamele *Gilette*. Avem nevoie de bani. N-o să-i lăsăm pe alții să ne plătească masa. Ascultă la mine, e o viață în oraș. Afară, totul e stins, înăuntru-i leopardul ! Să vezi ce dame, fratele meu ! Mulatre, negrese, chinezoaice, paralele curg, gîrlă, parcă nici n-ar fi război.” Scosese din buzunar un teanc de hîrtii, pe care le trîntise pe masă. „Are casa cu ce plăți.” Era neschimbat. Așa cum îl cunoscuse în tabăra de la Lunca Ursului. Unul dintre puținii brigadieri care aveau bani. La început îl bănuise că fură de undeva. Se nimeriseră din întîmplare cu paturile unul lîngă celălalt. Neluțu fuma mult, se scula și noaptea pentru asta și el îl întreba : „Ascultă, de unde dracu' ai atîția bani ? Țigări, băutură, deși văd că nu prea bei. Cafea ?” „O bancă îmi trimite ratele, rîsesse. Mă descurc.” „Nu cumva furi ?” „Ba bine că nu ! Dacă vrei să știi, o fac numai cînd am nevoie.” Nu știa ce să spună. Să-l creadă, să nu-l creadă ? „Și atunci de ce dracu ai lăsat o meserie așa de frumoasă și vrei să pleci în Spania să te bați ?” „Pentru că-mi place să călătoresc. Cînd am fost mic am ajuns pînă la Constantinopole pe un vapor și m-am și întors. N-am dat nici un chior. Acum e cea mai bună ocazie să cunosc lumea. Dacă vrei să trăiești bine, mergi cu mine ! Te duce Neluțu Marcovici pînă-n Spania de nici n-ai să știi cînd ai s-ajungi. Am stat o vreme și-n Maramureș. Vindeam sandale și cisme cu un ovrei de-al meu. Treceam granița în Cehoslovacia sau în Ungaria cît te-ai șterge la ochi. Nu m-au

oprit niciodată.“ „Și crezi că o să ne meargă și de data asta ?“ „De ce nu ? Unde mai pui că avem și o organizație care ne sprijină. Oameni peste tot. Doar parola s-o știm, că restul e un fleac. Ce e mai prost e că, afară de idiș, nu știu bine nici o limbă streină, dar mă descurc eu.“ Timp de patru săptămîni făcuseră o instruire forțată : franceza și spaniola, dar pentru Neluțu Marcovici era mai greu ca pentru Vasile Dănacul. Avea să-l vadă după aceea cum într-adevăr trecea granițele, tîrîndu-l după el, ca și cînd ar fi cunoscut locurile de cînd se știa. Chiar granița spre Ungaria fusese o joacă pentru el, cea din Ungaria în Austria nu avusese nici un mister. Îi așteptase, ce-i drept, totdeauna un om, dar acela îi părăsea la un moment dat și, cu instinctul lui de vagabond, Neluțu Marcovici știa încotro s-o apuce, care erau trenurile în care puteau să doarmă pînă se lăsa noaptea și locurile de unde puteau să fure ceva de mîncare. Cea mai grea trecere fusese aceea de la granița Elveției cu Franța. Trei zile și trei nopți, cu două cutii de conserve și o gamelă de apă, așteptaseră un moment prielnic pentru a străbate un pîriu nenorocit, păzit foarte bine. În sfîrșit, se aflau aici, după o ședere în Paris, unde Neluțu Marcovici se simțise ca acasă. „Cum faci de te descurci, Neluțule ?“ îl întrebaseră Vasile Dănacul. „Foarte bine. Întreb unde e ghetoul. Orice oraș mare are un ghetou și acolo îmi găsesc oamenii. Vrei să mergi cu mine în lună, în lună te duc. Ce ți-am spus eu ? Ia-l pe Neluțu Marcovici, și nu te doare capul ! Am ajuns noi pînă aici, o să ajungem și pînă la Franco. Că vreau să am o convorbire cu el, să-i trimit salutări de la rude.“

Părea un om vesel, nepăsător. Îi dăduse treizeci și cinci-patruzeci de ani, avea patruzeci și șapte. Într-o seară, într-un vagon de marfă, spre granița austriacă, îi povestise în cîteva cuvinte viața lui. Se însurase de tînăr, la optsprezece ani, cu o femeie foarte frumoasă, o cîntăreață de șantan din Bacău. Îi trebuiseră cîțiva ani ca să-și dea seama că femeia este alcoolică și că nu se mai poate face nimic pentru ea. O rugase, o implorase să se lase de băutură, era imposibil. Născuse o fată, care murise după șase luni, și de-atunci bea și mai mult, avînd un motiv și mai puternic ca să-și înecă disperarea. Douăzeci

de ani durase calvarul lui, femeia murise într-un azil, unde o internase. Ce nu făcuse pentru ea ? Fusesse, pe rînd, cismar, croitor, reparator de mașini, depanator de radio, ba și furase, numai s-o țină acasă, să nu mai cînte prin localuri, dar ea tot spre cîrciumă trăgea. După cincisprezece ani de conviețuire, avusese o criză și după alți cinci murise de ciroză. La patruzeci și șapte de ani, auzise de acest război din Spania și venise la Lunca Ursului numai cu un mic geamantănaș de carton, în care-și ținea niște scule de care nu știa dacă va avea nevoie, dar de care nu se despărțea niciodată. Pe drum îi tălpuise și lui bocancii cu care plecase și care se sfărîmaseră de atitea marșuri. Îl învățase cum se coase o pînză de postav sau rama pantofilor. Puteai să deprinzi o mulțime de lucruri de la Neluțu Marcovici. Cum să te descurci în pădure, unde găsești apă de băut sau niște ciuperci neotrăvitoare, de pildă.

În Paris, își arătase toate talentele lui de organizator. Două zile și două nopți, locuiseră la hotelul *Raza de aur*, după instrucțiunile primite, pe strada Monge, numărul 25, unde o căutaseră pe o anume Eugenia Luncaș, care trebuia să-i piloteze spre Spania ; aceasta îi întrebaseră au pașapoarte în regulă ? Aveau. Le luaseră de la un avocat, numit Lucrețiu Pătrășcanu, dar era mai bine să evite orice întîlnire cu autoritățile, pentru că, oricum, ar fi fost suspectați. „Lasă pe Măndel, o asigurase Neluțu Marcovici pe Eugenia Luncaș. Am aici niște prieteni, dacă nu ți-o place ! Cît o să întîrziem ?“ „Nu se știe, zisese femeia. Așteptăm numai semnalul. Trecerea în Spania se face organizat și în grupuri foarte restrinse. N-o să fie chiar o plimbare.“ „Parcă noi am zis că o să fie o plimbare ! Ia te uită !“ Pe urmă Neluțu Marcovici plecase prin Paris, întorcîndu-se abia seara. După patruzeci și opt de ore de sondaje, se întorsese triumfător la *Raza de aur*, în micuța cămăruță pe care o ocupau amîndoi. Ținea la subsuoară un jambon uriaș și două franzele subțiri și lungi de o jumătate de metru. „Suntem cineva. Am găsit un om de-al meu.“ „Și aici ai un om ?“ „Dar cum ? Ai auzit de O'Grady ?“ Vasile Dănac nu auzise. „Asta cine mai e ?“ „Fiul rabinului din Iași. E plecat din '22 la Paris, ține un birou de avocatură. Om pricopsit, ai să-l cunoști.

Mi-a dat cît te-ai șterge la ochi cinci mii de franci. Suntem bogați. El o să ne introducă în Paris.“ „Și cum dracu l-ai găsit?“ „Foarte simplu. Știam adresa unui ovrei, care ține un restaurant românesc lingă Hale. L-am căutat, am dat de el, mi-a spus ce lume bună se mai află aici și m-a trimis la O'Grady, pe care l-am cunoscut cînd eram tineri amîndoi, acum vreo paispe-cinșpe ani. S-a uitat lung la mine, cînd m-a văzut. De, se mai boerise! «De unde să te iau, de unde să te iau?» «De unde să mă iei? De la Iași, unde vindeam ciorapi și sandale și dumneata erai student și ne duceam la sinagogă și așa mai departe.» «Ei, pe dracu', mi-a zis, ești Neluțu Marcovici, omul care le știe pe toate? Și ce dracu' cauți tu aici?» «În trecere, i-am răspuns. Fac un voiaj de plăcere în Spania, am niște prieteni acolo cu care vreau să mă văd.» «Pe vremea asta de război?» m-a întrebat el. «De ce nu? Ce, în vreme de război oamenii nu se mai iubesc? Nu mai fac copii? Ia te uită!» Scurt pe doi: suntem barosani! Mi-a dat bani, mi-a zis că știe pentru ce sunt venit, să nu mai fac pe nebunul, și mi-a promis să ne introducă, auzi, *să ne introducă*, s-a dat dracului O'Grady al meu!, într-un cerc de anarhiști. Că ăștia sunt organizați și ei. Au asociații. Sunt ruși, nemți, americani, numai lume bună. Ascultă la mine, relațiile fac totul, trebuie să ai, pe unde te duci, un om. De la Găești la Lisabona! N-ai om, ești mort!»

A doua zi, mersese cu Neluțu Marcovici la un local marocan, pe undeva prin preajma teatrului *Mayol*. Omul îi aștepta. Era un bărbat scund, pirpiriu, cu niște ochi foarte vii, albaștri, scrutători, cu o gură subțire, tăioasă. Pe degetele celor două miini purta cîteva inele de aur. Era îmbrăcat într-un costum de lînă englezească, moale, de culoarea paiului. Pe bancheta de lingă el, își lăsase pălăria de pînză și bastonul. „Domnul O'Grady, domnul Dănac“, făcuse prezentările Neluțu Marcovici. „Îmi pare bine“, și-i întinsese o mînă moale, subțire, ca de femeie. „Luați loc. Cred că prietenul dumitale ți-a spus cu ce mă ocup. Sunt de meserie jurist. Dacă o să aveți neplăceri cu autoritățile, dați-mi un telefon imediat la numărul ăsta. Ție, Neluțule, ți-am dat cartea de vizită. Poftim.“ Și-i întinsese lui Vasile Dănac un carton cu adresa și cu numărul său de telefon. „E important pe

vremea asta. Franțuzii au mai înăsprit legea emigrației, dar voi nici măcar nu sunteți emigranți. Oricum, fac razii și e neplăcut să le dai explicații. Cumpărați-vă niște haine ca lumea și părăsiți aerul ăsta de oameni hăituiți. Ce beți ?“ „Ce se găsește, zisese Neluțu Marcovici. Oricum, pentru mine, mai încolo, o să trebuiască o cafea.“ „Vă recomand un cușcuș. E o mâncare foarte bună. Ați mai mâncat cușcuș ?“ „Da de unde !“ „O să vedeți ce gust are. La asta trebuie să beți un vin negru. A, uite-l și pe Bébert!“ Apăruse un bărbat gras, cu o față măslinie și cu doi dinți de aur în față. Gîfîia. Urcase scările și lumina felinarelor cu sticlă verzuie, a localului, îl făcea spectral. „Ei, cum a fost ?“ „Bine, șefule, cum să fie ? Am rezolvat.“ „Bébert e colaboratorul meu cel mai apropiat, le spusese celor doi O'Grady. El face liniște cînd e nevoie de liniște, el îmi duce mesajele. Trăiesc într-o lume amestecată : algerieni, nemți, marocani, englezi. Nu știi cu cine ai de-a face pe vremurile astea. Făci contracte cu careva, plătești, vrea să-ți tragă chiulul. Atunci se prezintă Bébert. Bébert n-are nimic sfînt. El dă un termen, să zicem de douăzeci și patru de ore. Clientul nu a rezolvat problema, îl găsești într-un canal sau pe Sena cu un glonte în ceafă. Nu-i așa, Bébert ?“ Acela avea un aer copilăros. Rîdea cu blîndețe, arătîndu-și cei doi dinți de aur, din față. Se juca cu niște mătănii călugărești. „De la Athos, îl asigurase pe Neluțu Marcovici, care se uita fascinat la ele. Veritabile.“ Și fixa perdeaua de mărgеле prin care se intra în salonul acesta cu măsuțe joase, traforate, din fildeș și încrustate cu pietre roșii și albastre, pe care se aflau cante de alamă cu apă, în care îți vîrai mîinile înainte de a minca și după aceea. La mesele octogonale se așezaseră mulți arabi, care mîncau, după obiceiul lor, cușcușul cu mîna, aruncîndu-l de sus în gura deschisă. „A sosit omul nostru“, spusese Bébert și-și îndreptase privirile spre ușa acoperită de rîuri de mărgеле. „Mă scuzați un sfert de oră. Am o afacere de aranjat. Bébert, ai grijă de ei. Să mănînce, să bea, să se simtă bine.“ „A, sunteți prieteni cu domnul O'Grady, spusese Bébert ; ce om, e un geniu, ascultați la mine. El ne ține pe toți. Un adevărat Caid, are relații în poliție. La tribunal i-a lăsat pe judecători cu gura căscată, știe paragrafe întregi de legi

pe dinafară. Cîți îi datorăm viața ! Pe mine, cel puțin, m-a scos din cele mai spurcate afaceri !” „În ce branșă lucrează ?” îl întrebaser pe Bébert Vasile Dănacul la îndemnul lui Neluțu Marcovici. „Cum, în ce branșă ? În toate ! E avocat, scriitor, om de afaceri, proprietar de terenuri. Are un atelier de blănuri, crește ciini-lup. Pînă mai luna trecută a locuit într-un palat, în Passy.” „Și nu mai locuiește ?” „Nu, s-a plictisit de el și l-a donat Statului Francez. Îl costa prea mult întreținerea. Avea nevoie de cinsprezece servitori și asta costă la Paris.” Dănacul îi traducea lui Neluțu Marcovici toate astea. „E așa de bogat ?” „Dar cum ? se mirase Bébert. Are terenuri lingă Marsilia. Le-a luat pe nimic. De ani de zile se judecă cu țărani de la care le-a cumpărat și mai are cîțiva pînă la termenul de prescripție. Pentru ca să fie bine văzut, a donat Radiodifuziunii franceze o colină pentru releu de transmitere. Este decorat cu Legiunea de Onoare, pentru că în palatul din Passy a făcut un cămin pentru copiii orfani. Toate ziarele au scris despre dînsul.”

Un chelner adusese cușcușul și vinul negru. Vasele metalice răspîndeau un abur frumos mirositor, de plante aromatate. Lui Neluțu Marcovici i se făcuse foame și-și dădu seama că trebuie să mănînce cu mîna, ca ceilalți. „Ia te uită unde ne-a adus nebunul de O'Grady ! O să ne frigem degetele.”

După un sfert de oră O' Grady se întorsese. „Bébert, s-a făcut ! Omul aduce marfa miine. Plătim un aconto gras și-i luăm ochii !” Neluțu Marcovici mîncase, băuse paharul de vin negru și-i luase gura foc. Îi mai făcu semn chelnerului să-i mai toarne o dată. Sosurile marocane îi ardeau beregățile. „Domnul Bébert ne-a povestit ce bogat ești.” „Ei, e un fel de a zice, bogat. Eram și mai bogat, dar bogăția încurcă pe om. Lumea te invidiază, poliția te suspectează. Mai liniștit sunt cu afacerile literare. Nu știu dacă Bébert v-a spus : scriu cărți de istorie. Copiii mă-nvață la școală. Am publicat pînă acum două studii importante. Unul despre procesul Ioanei d'Arc, așa cum a fost în realitate, și unul despre o enigmă a istoriei, și anume, dacă a existat sau nu un Ludovic al XVII-lea ? Franțuzii ăștia, vă rog să mă credeți, nu-și cunosc nici propria lor

istorie. Trebuie să vin eu de la mama dracului, din fundul Moldovei, și să le scriu istoria. Pe urmă, dacă vrei să știi, sunt și economist. Asta e o țară prea bogată, de-aia poporul francez degenerază. Degenerază pentru că mănincă și bea mult, lucru care mi-a dat ideea să distrug economia Franței." Bébert, care nu știa românește, nu-l asculta. El știa probabil poveștile astea, dar Neluțu Marcovici și cu Vasile Dănacul făcuseră ochii mari. „Cum, adică?” întrebaseră fostul sândălar. „Uite, foarte bine. Orice economie poate fi distrusă dacă ai un cap ca al meu. Vă rog să mă credeți, îmi iau măsurile mele. În fond, deși n-am nici un motiv, sunt socialist. Vreau să-i distrug pe capitaliști. Și atunci îi ruinez unul câte unul, pe marii capitaliști francezi. Le propun afaceri grandioase, perfect posibile din punct de vedere al avantajelor, ei intră în capcana paragrafelor pe care nu le cunosc bine și-i țin în procese care durează câte douăzeci de ani. Franța este o țară în care se poate orice. Am curățat până acum cincini rechini ai finanțelor. Ați auzit de Latour-Schneider, de Sidney Abramovici, de Jean Paul Tisserand, cumnat cu Dupont de Nemours, care n-a putut să-l salveze? dar de Patrik Depardieu sau de Raymond Fugger, care este și conte pe deasupra, îl găsiți și în *Almanahul Gotha*? Îi am pe toți, aici, în buzunarul de la vestă. Și încă ăsta, Patrik, a amenințat că mă împușcă. Să îndrăznească numai! Ce spui Bébert?” Bébert, care la auzul acelor nume zîmbise iar copilărește, terminase de înghițit cușcușul și făcuse un semn cu palma la gît. Adică avea el grijă de acest Patrik, dacă i s-ar fi urît cu binele! „Forța mea stă în cunoașterea legilor. Am luat cele mai mari procese ale Franței în ultimii zece ani. La un moment dat, nu mai aveam ce să mai fac cu banii și am cumpărat, pe mai nimica, niște terenuri lângă Marsilia. Puteam să le plătesc la valoarea lor, dar îmi place jocul în sine. De ce să cumpăr scump, cînd pot să cumpăr ieftin? M-am înscris la tribunal, ca șeful unui partid agrarian, am trimis înainte niște agenți de-ai mei, cu afișe cu fotografia mea și cu programul partidului meu, le-am lipit pe toate casele și pe toate gardurile și pe urmă am făcut un turneu electoral. Veneam cu reforme. Unificarea micilor comune și desființarea primăriilor din

cătune, simplificarea administrației care înghite sume imense și, bineînțeles, avantaje agricultorilor care ar fi primit, dacă partidul meu câștiga, îngrășăminte pe gratis, tractoare americane de ultimul tip, neuitînd bineînțeles să le anunț și scăderea impozitelor. Am băgat douăzeci și cinci de mii de franci în această campanie. Am uns autoritățile ca să nu-mi facă greutăți, deși aveam autorizație în regulă. A fost un adevărat triumf. Pînă la sfîrșit mi-au oferit fiecare, pentru o sumă simbolică, cîte un hectar de pămînt, în semn de omagiu. Bineînțeles că la alegeri n-am avut decît voturile lor, ceea ce e puțin. Le-a trebuit destul ca să se desmeticească și să vadă că-i trăseseam pe sfoară, dar eu eram proprietar pe 25 000 de hectare de pămînt. Prețul lor s-a înzecit de zece ani de cînd mă judec cu ei, pentru că, am uitat să vă spun, pe vremea cînd mi le-au vîndut pămînturile lor erau niște pîrloage, acolo, nu se uita nimeni la ele. Sunt un om făcut, cunosc *Codul Napoleon* pe dinafară. Am reușit atîția ani să-i țin în șah, o să-i mai țin. Vine prescrierea și, dacă vînd pămînturile, devin miliardar. Atunci abia am să mă odihnesc. Asta e tot.” „Dacă nu e un farseur, tipul e genial, gîndise Vasile Dănacul. Auzi ce i-a trecut prin cap !” „Ce mai mîncăți, ce mai beți ? Ei, cum v-a plăcut cușcușul ? Bébert, ia uită-te în lista aia și vezi ce mai trebuie să le dai domnilor de băut și de mîncat. Pe mine mă scuzați. Lipsesc iară un sfert de ceas.” Văzuse pe cineva și dispăruse într-alt salon mai mic, de-alături, aflat dincolo de perdeaua de mărgele. Bébert comandase un fel de plăcintă de carne de berbec cu stafide. „Sau vreți o friptură de pasăre cu miere și arahide ? V-aș propune, de asemenea, niște pește cu nuci, făcut din calcan sau cambulă, cu roșii, stafide, piper, o minune.” Neluțu Marcovici voia să guste din toate, așa că-l rugă pe omul lui O'Grady să le aducă pe o tavă un *mixed-grill*. „Dacă e bal, bal să fie.” „Și cum a făcut averea asta ?” întrebuse Neluțu, prin intermediul lui Vasile Dănacul, pe Bébert. „A, eu nu l-am cunoscut de la început, dar mi-au povestit alții. A crescut cîini-lup, și acum mai ține în casă șapte sau opt, ca să fie păzit bine. Niște cîini cît viței, care sunt foarte scumpi aici. Trebuie să știi să-i hrănești, trebuie spălați, tunși, e o adevărată

artă. Acum vreo cinci ani deschisese chiar un atelier de coafură pentru cîini. I-a învățat pe frizeri cum să le tundă coada, cum să le lase botul. O minune. Se înghesuia lumea ca la bilci la el. Dar se plictisește repede. Acum, mai nou, dictează cărți noaptea, pentru că nu doarme deloc. Cite două cărți pe săptămînă. Are o stenodactilografă. Cu memoria lui fenomenală, i-a îngropat pe toți pe-aici. Din păcate — și trebuie să v-o spun confidențial —, patronul joacă cărți și pierde niște sume colosale. De mult ar fi fost cel mai bogat om din Franța, dacă nu avea patima asta. Milioane a aruncat pe fereastră. E primit în cele mai bune case din Paris. Face daruri miniștrilor cite o mașină. Limuzine de lux, care costă cite o avere și pe urmă îi are la mînă. Seara iese pe Champs Elysées cu cite un tip mare, de două ori pe săptămînă, ca să fie văzut și, a doua zi, cînd intră în sala Tribunalului, să ferească Dumnezeu să-i facă vreun judecător vreo chichiță. Îi apostrofează în plină ședință ca să audă toată lumea. «*Malheureux, vous serez mis à la porte ! Vous n'aurez plus jamais vos petits revenus pour la vieillesse !*» Îl evacuează cu aprozii, dar se întoarce pe altă ușă și strigă mereu la ei. Are o clientelă uriașă. *Milieu*-ul : algerieni, marocani, toată pegra Parisului. Nu se poate atinge nimeni de el. Ce să mai vorbim de marile lui afaceri, care ating cifre de milioane...”

Se aduseseră platourile cu mîncăruri orientale la care Neluțu Marcovici privea cu o poftă teribilă. „Spune-mi, și cum de n-au reușit să-l închidă pînă acum ?” „Este imposibil. Are o imaginație fantastică. Uite, cît a lipsit de la masă, a încheiat două afaceri cu un negustor de la Hamburg, care îi aduce șuncă și alimente, și cu un indian care vinde *whisky* falsificat, o marcă scoțiană. Deșteptul ăsta cu *whisky*-ul crede că Patronul nu știe despre ce e vorba. El cumpără totul pe credit, dînd un avans care creează mari speranțe vînzătorului, fixînd termene de achitare foarte scurte. Negustorii streini nu sunt agreați pe piața franceză și aparatul lui de informatori îi aduce pe fraieri în biroul său, special închiriat pe Champs Elysées, sau în Arondismentul XVI. Totul e foarte simplu. Înscrii o firmă cu un nume cît mai sonor, plătești taxa pentru firmă, închiriezi pe timp de trei luni un birou,

Îl mobilezi cît mai luxos, pui telefoane albe. Clienții vin ca găștele. Două dactilografe, aparat american de dictare, mobilă ultimul tipăt, covoare, tablouri scumpe, toate falsificate, în timpul convorbirii cu negustorii sună trans-oceanicul, chipurile, care de fapt e un alt funcționar care telefonează din celălalt cap al coridorului și să-l vezi pe Patron, urlînd în telefon în fața fraierului: «Alo, Montrealul, alo, New Yorkul! Cine? Firma Compañez? Rio de Janeiro? Da, cîte tone? În ce termen? Care e oferta? Mijlocul de transport? Cînd primesc cecul? Ce bancă garantează?» Să fii și Sherlock Holmes și te zăpăcește!! Bossul se oferă să cumpere o cantitate mare de sticle de *whisky*, de pildă, hai să luăm cazul ăsta ultim, și atunci se tocmește ca chioru' pentru un preț cît mai redus la bucată, pentru ca să nu bată la ochi. Sigur că și partenerul ține la prețul lui, dar pînă la urmă, cerîndu-i-se, să zicem, o sută, două sute de mii de sticle de *whisky*, mai cedează. I se dă un acout de zece la sută din valoarea prețului mărfii la achiziție; *whisky*-ul se desface în magazinele speciale la preț de nimic, adică sub cel al pieții. În trei zile, marfa e desfăcută, societatea ia firma de pe pereți, ridică mobila, dactilografele dispar, telefoanele albe la fel, clientul primește telegrame de amînarea plății timp de cîteva luni. Cînd nu mai are răbdare, se suie în tren sau în avion, vine la Paris și nu mai găsește pe nimeni. Cei care închiriază birourile societății spun că ziarele au anunțat falimentul domnului Cutare, pentru că el nu-și dă niciodată numele adevărat și că este posibil ca el să se fi sinucis. Este reclamat la poliție. Poliția știe cam cine face asemenea lucruri, dar, fiind plătită, amînă și ea cît poate punerea sub urmărire a împricinatului. Între timp, Caidul mai face o afacere, două. Totul este să nu mergi în aceeași branșă. Acum trei luni am lucrat pe pielărie, încălțăminte, poșete de damă. Totul a mers perfect. Am comandat mărfuri în valoare de trei milioane, l-am plimbat pe mușteriu pe la birouri, la magazinele de depozitare, unde el a adus mărfurile cu zece autocamioane, i-am dat un avans, l-am asigurat că în șase luni are toți banii pe comandă și a plecat liniștit. Noi am vîndut la preț de reclamă, tot așa,

angroșiștilor în trei zile marfa, am pus banii la bancă, am făcut asigurările încă înainte de a închiria depozitul și, după două săptămîni, am dat foc clădirii în care ar fi trebuit să se afle marfa vîndută deja. Bineînțeles că societățile de asigurare trimit oamenii lor, care sunt și ei cumpărați. Depozitarul este declarat iresponsabil pentru că a înnebunit la aflarea veștii că i-a ars depozitul și totul se clasează. Vînzătorul a rămas cu o nimica toată, cu avansul. Asta sigur că merge o dată, de două ori, dar pe urmă trebuie să schimbăm manevra. De pildă, acum doi ani, am făcut o afacere cu grîu. O comandă serioasă. Am închiriat un vapor și el asigurat, care, de fapt, era o rablă, am încărcat în vîzul lumii sacii cu cereale, am făcut toate actele de cuviință și, în aceeași noapte, l-am descărcat. După trei zile, vaporul a luat foc pe la mijlocul oceanului, scufundîndu-se, cu marinari cu tot, în afară de căpitanul și secundul său, care știau despre ce e vorba și aveau partea lor. Anchetă, scandal, dar nici o urmă. Societățile de asigurări au ele bani destui, dar nu atît ca să-și angajeze o flotă care să scoată epavele din fundul mării. Ei, dar pentru asta îți trebuie multă imaginație și, mai ales, oameni devotați, pentru că mai există și din cei cu gura necusută și atunci sosește Bébert, merge la barul *Le Molosse*, unde patronul este tot un prieten de-al nostru, care mă poartă dincolo de teighea, să beau cu el un *calvados*, și-mi deschide un sertar din care, contra o sută cincizeci de franci, îmi împrumută un revolver pe care, dacă îl folosesc, îl arunc într-un canal, iar dacă nu am ocazia, îl aduc înapoi. Totul e atît de simplu ! La Paris un om costă foarte puțin, vă rog să mă credeți." Lui Neluțu Marcovici îi trecuse pofta de mîncare. Mai ceruse să i se toarne un pahar de vin negru, pentru că viața începuse să i se pară din ce în ce mai complicată. „Și asta voi o spuneți în gura mare ?" „Ei, asta-i bună ! se mirase Bébert. Cum o s-o spunem în gura mare ? Asta o știți voi, că sunteți prieteni cu O'Grady din copilărie și n-o să-l cîntați. Dealtfel, mai mult decît știe poliția, cine să știe ? Și, pe urmă, cînd știi multe, te mai calcă omnibuzul, îți mai taie careva beregata, he, he, he, rîsese Bébert, arătîndu-și dinții lui de aur, cu zîmbetul acela copilăresc care te cucerea. Dar de ce nu mai mîncăți ?

Mie îmi plac foarte mult peștii cu nucă. Asta e o mâncare egipteană, mi se pare. Ce rafinement au ăștia ! Numai aici, în Paris, se poate mânca în felul acesta." Reapăruse O'Grady. Vesel, frecându-și mâinile de plăcere : „Bébert, omul a semnat, am dat 25 de sticle de șampanie, i-am lăsat să se îmbete, spunându-le că am niște prieteni foarte dragi pe care nu pot să-i las singuri la masă. Ce-ați cerut ?... A, dar de ce n-ați luat și o salată de arahide ? Sau ouă *haminé* ? Poate că o carne de berbec cu prune uscate v-ar fi aranjat și mai bine. Aici mă-nîncă numai lumea bună. Patronul mă cunoaște de mai bine de cinsprezece ani. Din cîte nu l-am scos și pe ăsta ! Într-o vreme, un nebun reușise să convingă poliția că vinde carne de copil. Și într-adevăr, nu știu cum făcuse, că vîrse un cadavru de copil într-un W.C. Tămbălău mare, anchetă, putea să ajungă la ghilotină dacă nu era O'Grady. Doi ani am pledat. Ce bani au intrat în chestia asta ! Noroc că mi-a venit mintea de pe urmă și l-am întrebat cine ar fi putut să-i facă o asemenea neplăcere. Mi-a spus cîteva nume, i-am luat pe rînd, în sfîrșit l-am găsit pe nebunul cu pricina. Stă și acum în balamuc. Tipul, cum vedeți, e liber, pot să vin în fiecare seară să iau o masă, nu-mi cere nici un ban. Dar nu sunt eu omul ăla ! Ce spui, Bébert ?" Bébert zîmbise serafic, ca și cînd acest lucru nu mai trebuia dovedit. „Pe voi trebuie să vă duc la cîteva mitinguri, își adusese aminte, să vă fac cunoștință cu cîțiva oameni însemnați. Să mă uit în carnetul meu, să văd despre ce este vorba. Mi se pare că săptămîna asta vorbesc Blum și Thorez la sala *Wagram* sau la *Mutualité*, nu știu bine. Acum două luni, *Crucile de foc*, în frunte cu De la Rocque, i-au bătut pe comuniști și pe socialiști în piața Bastiliei. ăștia și cu *Vlăstarii regelui* sunt oamenii nemților.

Undeva, în apropiere de fostul *Hôtel de Lully*, pe fosta *rue Des Petits Champs*, pe lîngă Operă, dincolo de clădirea cu nouă ferestre înalte care dădea spre *rue Sainte-Anne*, cu o fațadă cu pilaștri și sculpturi, reprezentînd instrumente muzicale, măști de bacante și satiri, se afla un fost local masonic, denumit *Temple Unique*, acum părăsit

pentru că sediul se mutase la Geneva, ori la Zürich, pe Oberstrasse, cine mai știa, locul unde studenții și studențele rusoaice formaseră o adevărată colonie pe timpul țarului Nikolai, dar acum, în Parisul agitat, locul își pierduse importanța. Clădirea dărăpănată, cu tencuiala roasă, era închiriată unor ateliere mecanice și în vechile secții în care, în trecut, se țineau cursuri de istorie și fizică mecanică, domneau fumul și flăcările, vremurile cercurilor anarhiste și marxiste trecuseră, Bakunin de mult se mutase la Locarno și murise, revoluția rusă înghițise tot ce mai rămăsese romantic, anarhiștii fiind scoși din joc poate pentru totdeauna. Vechile sedii nihiliste rămăseseră numai în memoria unor bătrâni, care-și aminteau de anii de dinaintea primului război mondial, de Societățile cooperatiste și de Artelurile în care lucraseră ei înșiși. Pe la 1868, floarea Rusiei mersese în popor și înființase cercuri de autoinstruire, în care se studiau operele economiștilor și ale filosofilor, iar Neciaiev puneă bazele unei societăți revoluționare secrete care eșuase. Capul acestei conspirații terminase în Siberia. Operele lui Lassalle, ale lui Flérot și Bervi, ale lui Marx, precum și *Istoria Rusiei* pînă la biruința Revoluției din Octombrie rămăseseră opere subversive. Mulți nobili care făcuseră parte din cercurile Ceaikovski și Karakozov, suspectii cu ochelari fumurii, care își tundeau părul și purtau pelerine, fuseseră împușcați sau găsiseră adăpost în Elveția sau în Franța, trăind din te miri ce. Timpul saloanelor aristocratice, în care doamnele din înalta societate plecau de la ședințele subversive în rochii de stambă și cisme bărbătești, ca să care apa din Neva în cartierele săracilor, al atelierelor de fierărie, agricultură și științe, în care se adunau proletari și boeri, studențe venite de la Universitatea din Zürich și muncitoare din fabricile textile, lucrînd cîte 14—16 ore pe zi și locuind în comun, rămăsese numai o simplă amintire. Altfel arătase revoluția bolșevică, care nu mai avea nimic romanțios în ea, fusese pur și simplu un uragan, un val teribil, care măturase totul în calea lui. Rămășițele acestei aristocrații, care nu puteau să înțeleagă radicalismul noilor clase, aflate la putere, se resemnaseră într-un exil plin de sărăcie și disperare, cu rare excepții, formînd

o lume amestecată de bătrini și tineri (fiii și nepoți foștilor aristocrați furibunzi), care se consolau să vadă în revoluția rusă, consolidată, o idee terminată, osificată, pentru că ea ajunsese, credeau, la o stratificare aproape burgheză, la școli, armată și biserică, deci caricatura acelei idei de revoluție explozivă, care ar fi trebuit să distrugă definitiv orice idee de stat, o lume care voia totul și nu făcea nimic pentru asta, în afară de interminabilele discursuri amenințătoare, de o visătorie agresivă, virulentă, de o dușmănie neiertătoare, în sfârșit, o lume însuflețită de mizeria fără speranțe în care trăiau ei, acești disperați ce se credeau în stare să revigoreze ceea ce socoteau că eșuase în revoluția rusească. Manifestând tendințe stângiste, urind deopotrivă și pe Hitler și pe Stalin, acești oameni deveniseră de fapt mai conservatori decât cei pe care încercaseră să-i răstoarne, trăind din expediente, amăgindu-se de la o zi la alta, de la an la an, de la un deceniu la alt deceniu, spuma de intelectuali, de ratați, de nobili scăpătați, în sfârșit, de aventurieri politici fără nici o idee consolidată, trăind din amintiri, speranțe, decizii care se băteau cap în cap, refuzându-și unul altuia paternitatea unor idei, contesându-se, ajungând pînă la dispute fizice și uri înverșunate, acești bătrîni oameni ai altor epoci nu făceau decît să-și dea iluzia că mai există, că mai pot fi folositori cuiva și că vreodată se vor întoarce în țările de unde plecaseră, constituiți în guverne în exil, guverne naționale, guverne ale adevăraților patrioți, ale adevăraților revoluționari, guverne ale Rusiei mari, ale Ucrainei, Bielorusiei, editînd săptămîină după săptămîină manifeste tipărite nu se știe cu ce bani și difuzate de nepoți care-și găsiseră posturi mai lucrative, dar care făceau din politică o ocupație complementară, care putea vreodată să aducă și ea ceva, vreun scaun ministerial sau vreo sinecură, în cine știe ce republică ipotetică. Participau la toate mitingurile — ale stîngii sau ale dreptei —, amestecîndu-se în marile mulțimi de figuranți, conduse de lideri pe care nu-i cunoșteau. Ascultau cu atenție toate discursurile, și erau destule, huiduind sau aplaudînd ceea ce le convenea sau nu, dominați de ceea ce mai tîrziu un scriitor avea să

numească „*un libido politic*“. În fond, această adunătură de oameni fără nici o idee politică clară dorea un singur lucru : distrugerea oricărei ordini, indiferent sub ce steag s-ar fi produs ea. Ratați, nemulțumiți, fără patrie, neîncăpînd în aparatele administrative ale țărilor care-i adăposteau din milă, ei întrețineau de fapt morbul dezorganizării care părea să ducă, mai tîrziu sau mai devreme, la dezintegrarea Europei.

Unul din sediile numitei *Sfinta Alianță a Rusiei Pravoslavnice* funcționa într-o încăpere a fostului templu masonic, într-una din acele camere uriașe, rămasă fără destinație precisă și figurînd vag în cadastre, ca aparținînd unei organizații internaționale, care plătea în fiecare an taxele respective, dar neavînd nici un reprezentant sau un director, ci numai un administrator — și el foarte misterios — cu nume vag francez, vag rusesc, Serge Muratov, un om jovial de șaizeci și ceva de ani, înalt, suplu, cu ceva brutal pe chip, care contrazicea fraza frumoasă cu care te întîmpina și manierele distinse, afișate mai ales față de nou-veniții în acest cerc. O'Grady le spusese, lui Vasile Dănac și lui Neluțu Marcovici : „Trebuie să cunoașteți crema Rusiei imperiale laolaltă cu bolșevicii dezamăgiți care au trecut prin lagărele siberiene și au ajuns la Paris, crema inteligenței europene, un aliaj ciudat care o să vă uimească prin ideile scriptoare și prin ceea ce au făcut și știu a povesti.“ Urcaseră într-o după-masă, pe la ora cinci, niște scări subrede, neîngrijite, care scîrțiau îngrozitor, după ce străbătuseră o curte scurtă și întunecoasă ca o beregată de piatră și pătrunseseră printr-o ușă masivă de stejar în interiorul unei clădiri bătrîne, prăfuite. Rampa se clătina la atingere, pe pereți erau scrise lozinci sgîriate cu un cui în zid : *Moarte trîntorilor, moarte muncii, trăiască anarhia !* Sau : *Jos fascismul, jos hidra bolșevică, trăiască dinamita !* Alte fraze — în germană, în franceză, în idiș, în spaniolă și italiană — se amestecau cu zvasticile sau cu secera și ciocanul. De sus, de la primul etaj, se auzea un murmur de voci bărbătești, cineva urla : „Trădătorilor !“ și pe scări izbucnise un bătrînel ager, cu un baston cu care amenința pe cineva rămas în urmă, urlînd încă în franceză : „Căzăturilor, agenți plătiți, javre, javre!“

„Asta e Iuri Gorev, zisese O'Grady. Nici n-am apucat să ne salutăm. O să vedeți mutre și mai dihai.“ Ajunseseră pe un palier, negru și el de atita neîngrijire, și intraseră prin două uși uriașe într-un salon care mai păstra pe un perete, în ipsos, însemne masonice : compasul și mistria. La o masă lungă, un prezidiu format din cinci sau șase persoane privea cu o indiferență jucată fotoliile deșchiate în care ședeau aproape o sută de inși. Steagul roșu și negru acoperea o jumătate de perete, lozinci uriașe, scrise cu litere de hîrtie și lipite direct pe perete, te lămureau fără nici o putință de a te înșela în ce loc te afli. Vorbea un spaniol cu o față tăiată, un fel de profesor, tunînd și lovînd cu pumnul în masa acoperită cu postav verde „Armele și tunurile nu vor fi niciodată mostre ale culturii. Literatura dictatorială este un echipament militar creat în arsenalul-burgheziei. Vorbim la nesfîrșit de treapta pură, dar ce facem ? Nu poeții blestemați, ci cei domesticiți au creat literatura oficioasă. Cel puțin burghezia blestema pe scriitorii eretici și-i răsfața pe cei domesticiți. N-avem nevoie de artă, de cuvinte, de cîntec, de toată mizeria asta. Ne trebuie dinamită...” Vorbitorul fusese întrerupt de fluierături ascuțite, venite din rîndurile din spate ale spectatorilor. „O să vă placă, vă spun eu, le șoptea O'Grady, ascultați la mine. Să vezi cînd s-or încăiera ce interesant va fi !” Se așezaseră unul lîngă altul, în ultimul rînd, voind să treacă neobservați, dar, pe rînd, ceilalți întorceau capul să-i privească. Îl recunoscuseră pe O'Grady și se salutau tăcut. Discursul celui de la masă devenea incoerent. Din cînd în cînd, omul lansa cîte o lozincă : „Curajul e ceva care se organizează. Curajul este proprietatea răzbnării poporului ! Să mergem în Spania, să ne răzbnăm morții ! Prea multe biserici de aur, prea multe sate fără pîine !” Discursul se terminase aproape, dar Pradaș, cum aflaseră că-l chiamă, mai avea ceva de spus : „Revoluția e vacanța vieții. Cel căruia îi e frică de moarte, n-are cugetul împăcat. Nu suntem defel creștini. Voi și popii comuniști înțelegeți că a fi revoluționar înseamnă să fii șiret. Dar șiretenia are și ea un capăt. Sunteți înghițiți de un partid, sunteți supuși de disciplină, deveniți complici cu cei care sunt șefii voștri. Pentru cel care nu-i de-al vostru,

nu aveți nici cinste, nici datorii, nici nimic. În fiecare revoluție e la fel. În 1919, Steinberg, socialist-revoluționar, comisar la Justiție, ceruse închiderea fortăreței *Petru și Pavel*. Ce a făcut Lenin ? Lenin a virit acolo pe prizonierii albi. Avem și așa destui dușmani în spatele frontului, de ce să le dăm arme ? În ultimă analiză, noblețea e un lux pe care societățile nu și-l pot îngădui decât târziu. Mîine, cu ajutorul anarhiei care va distruge totul, vom întemeia o lume nouă. Mîine va fi raiul pe pămînt ! Partidele sunt făcute pentru oameni, nu oamenii pentru partid ! Nu vrem să facem nici stat, nici biserică, nici armată ! Vrem să construim oameni !” Urarele se întetiseră, oratorul era aplaudat chiar de cei care-l fluieraseră la început. „Ei, ce spuneți, vă place ?” Neluțu Marcovici, care, pe atunci, înțelegea foarte puțin din cele ce auzea, se uita la adunătura încinsă de discursul spaniolului. „Și laăștia cine le dă să mînce ?”, întrebaseră în cele din urmă, cu o curiozitate ironică. „Ei, să știi că au și bani, nu toți, evident, spuseseră O’Grady. Se găsesc destui idealști în lumea asta, de la americani la australieni, de la ruși albi pînă la italieni. Parcă le și place, ascultați la mine. Starea de anarhie convine. Toți visează să pună genunchiul pe gîtul bătrînei Europe. Toți sunt cu cuvîntul *Pace* pe buze, dar pacea există numai în sinucidere și Europa se sinucide acum.” La masa prezidiului se ridicase un bărbat ceva mai potolit, un bătrînel cu ochelari cu rame de aur, cu o abia perceptibilă tremurătură a mîinilor și, cu un glas pițigăiat, vorbind într-o impecabilă franceză. „Ăsta cine mai e ?” întrebaseră Neluțu Marcovici. „Generalul Blagodarev, fost comandant de cuirasieri, călări. Are optzeci și nouă de ani și se ține bine de tot. O să vi-l prezint la sfîrșit.” „Și ce naiba spune acolo ?” „Lasă că-ți explică prietenul dumitale după asta, zisese O’Grady, care era atent la discursul generalului. „Domnilor, am ascultat foarte interesantul discurs al celui care m-a precedat, începuse acela. El vine din focul luptei, cum în urmă cu aproape douăzeci de ani soseam și eu în acest Paris primitor, pămînt al libertății și al adevăratei revoluții în spirit, singura revoluție pe care sunt în stare s-o recunosc. El ne vorbește ca un om deslegat de orice disciplină, de orice comandament, dar vreau să-i amintesc, să vă amin-

tesc și dumneavoastră, că cea mai puternică dinamită, de care avem nevoie la ora asta, este spiritul. Pe oameni nu-i dobori, trebuie să-ți dai osteneala să-i ucizi sau să-i schimbi. Războiul se face și cu săpun, oricât ar părea de caraghios acest lucru. Este foarte ușor să te ridici, cum s-a ridicat domnia-sa aici, împotriva sufletului bisericii, împotriva trupului ei, e foarte ușor să pui un semn de egalitate între biserica comunistă și biserica creștină. Nu sunt nici protestant, nici eretic, nici catolic, dar, dacă aș fi fost teolog, i-aș fi recomandat antevorbitorului meu să facă apel la sufletul bisericii împotriva trupului bisericii. Credința nu înseamnă absența iubirii, speranța doar nu e lumea care își va regăsi rațiunea de a fi adorînd din nou ca pe fetiș crucifixul din Sevilla, pe care domnia-sa l-a numit *Christosul bogăților*. Biserica noastră nu este eretică, e simoniacă. Ea nu înseamnă să întruchipezi sensul lumii într-un imperiu rusesc sau spaniol, pentru că, iată, spiritul european pendulează la ora de față între Rusia și Spania. Nu e vorba să instaurăm o ordine în care nu se mai aude nimic, fiindcă cei care suferă se ascund ca să plîngă. Există ordine și la ocnă. Orice năzuință a celor mai buni dintre oameni se întemeiază pe orgoliu, dar ce legătură este între Christos și asta? Rămînem la sensul înalt al bisericii, la ceea ce reprezintă ea în spirit, să privim biserica, nu cu ură, ci cu înțelegere, pentru că este singura care ne mai dă speranțe. Într-un regim sau în altul, e vorba de dreapta și de stînga, care se vor bate pînă la urmă între ele, pentru că au și început s-o facă în Spania acestui om care a vorbit, va exista totdeauna o biserică și un ritual. Nu împotriva bisericii se luptă, pentru că ea este un punct cardinal, se luptă împotriva Ideii care se ascunde dincolo de această biserică, care dăinuie de două mii de ani și va mai dăinui, pentru că Christos a inventat o virtute nouă : iertarea. Aceste temple noi, biserici, ziceți-le cum vreți, sunt clădite sub semnul intoleranței..." „Bravo, bravo, bravo“, striga deslănțuit O'Grady, ridicîndu-se în picioare. Cîțiva din rîndurile din față se întorseseră furioși spre el și-l huiduiau, spunîndu-i să stea jos. „Destul cu mila creștină, destul cu cuvintele melodramatice!“ striga un tînăr

îmbrăcat într-o cămașă roșie, voind parcă să sară peste fotoliile care-l despărteau de O'Grady. Imperturbabil, generalul Blagodarev își continuase discursul „Iată, nici n-am terminat să spun ceea ce aveam de spus, și am și fost întrerupt. Sunt un fost soldat, am trecut prin focul războiului, știu ce-i distrugerea, dar n-am aflat ce-i mîntuirea decît tirziu, la bătrînețe, cînd am înțeles că aceste grupări politice care se sfișie între ele pe terenul minat al Europei, umplînd pușcăriile cu adversarii lor, exterminînd cu cruzime pe oricine are o părere contrarie, nu sînt decît caricaturile unor orgolii ridicule. Fără un foc de pușcă, fără un tun, fără sabie, Umilitul a trecut ca un rîu de lavă prin conștiința omenirii și are o armată mai puternică și mai numeroasă decît orice general ! Domnilor, suntem obișnuiți cu toate, cu arta, cu războiul, cu bogăția, dar nu suntem obișnuiți cu durerea ! Nu știm să rezistăm plăcerii de a fi onorați, de a porunci altora, de a-i face să depindă de noi...” „Cu morții noștri din Spania ce facem ?” strigase spaniolul. „Ei au și ajuns acum la Christos”, răspunsese altcineva. Un hohot uriaș de rîs sguduse sala. Generalul Blagodarev așteptă să se stingă ecurile acelei intervenții, făcînd un gest moale, ca și cînd ar fi vrut să-i potolească. „Cei mai mulți dintre dumneavoastră sunteți intelectuali și o să mă înțelegeți mai bine. Înainte de orice, intelectualii au înclinarea de a fi dizidenți. Adler împotriva lui Freud, Sorel împotriva lui Marx. Numai că în politică nimeni n-are nevoie de dizidenți. Tendința *inteligentei* de a se exclude este foarte puternică. Pe cei care se lasă călcați în picioare, pentru că nu au încă o conștiință desvoltată, pentru că nu-și dau seama de valoarea lor individuală, instinctul gregar îi mină unii către alții, în turmă se simt la adăpost, mergînd spre un drum pe care nu-l cunosc. Le ajunge să țipe cineva la ei, pentru ca să pornească orbește încotro li se arată. De ce o fac, pentru ce o fac — nu se întreabă. Sunt fericiți că gîndește altcineva pentru ei, dar forța unui gînditor nu constă nici în aprobarea, nici în protestul împotriva ideilor altora. Forța lui constă în explicațiile date fenomenelor. Este ușor să dărimi tot, să pui dinamită întregului glob, să distrugi templele, să arzi cărțile, să spui că nu mai ai nevoie de poezie și

de statui, dar ce vrei să pui în loc ? Neantul ! E aceeași pornire a hoardelor care voiau să strice tot, să sfarme tot, pentru că, dincolo de aceste lucruri pe care nu le înțelegeau, exista același gol interior de care fugeau și către care fugeau. Datoria noastră ni se pare că este să credem, nu în etica fără psihologie ; va trebui să-i învățăm din nou pe oameni să trăiască. Problema e a civilizației. Pentru mine Europa produsese pe înțelept, care era considerat drept tipul superior, *clericul*, cum spunea cineva ; intelectualii erau creierul unei lumi în care politica a reprezentat noblețea pură. Era magistrul necontestat, avea misiunea să-i învețe pe oameni să trăiască, și iată că apare un Mussolini cu insignele lui, Hitler cu răcnetele lui, un altul care pretinde că le știe pe toate. E și inginer, și psiholog, și general. Ce face înțeleptul Europei din zilele noastre ? El este împotriva tuturor, ca și dumneavoastră. Unamuno împotriva comuniștilor, pe urmă împotriva lui Franco ; Thomas Mann împotriva lui Hitler ; Gide împotriva lui Stalin ; Ferrero împotriva lui Mussolini ! Toate se învîrt în jurul faimoasei idei a totalitarismului. Ea îi înnebunește pe intelectuali. O civilizație totalitară în secolul nostru e o expresie lipsită de sens, e ca și cînd ai spune că armata aduce civilizație. Armata, v-o spune un fost militar, aduce numai distrucția, suprimarea adversarului, scoaterea lui din istorie. Orice armată este plugul care a trecut peste Carthagina. Singurul om care caută un totalitarism intelectual e tocmai intelectualul ! Se pare că noua construcție a Europei se bazează tocmai pe acțiune. Un partid seamănă mai mult, pentru el, cu un caracter în acțiune, decît cu o idee. Din acest punct de vedere, pentru intelectual, conducătorul politic este un impostor, deoarece el ne învață că problemele vieții se rezolvă fără a le discuta. Pentru un om care gîndește, revoluția e tragică, dar, pentru un asemenea om, și viața e tragică. Și dacă, pentru a suprima tragedia lui, se bazează pe revoluție, gîndește anapoda. Nu există cincizeci de feluri de a lupta, nu există decît unul : a fi învingător. Nu știu care scriitor spunea : Sunt plin de cadavre ca un vechi cimitir. Europa noastră este de mult un vechi cimitir. De la ruinele Athenei a început și declinul spiritual. Să ne gîndim, să ne întoarcem

din nou spre perfecțiune, spre armonie, spre echilibru. Va veni o zi cînd toată lumea în loc de sabie o să poarte o cruce, dar va fi prea tîrziu, pentru că cei care vor purta crucea vor fi ei înșiși niște morți...” „Bravo, bravo, bravo !...”, strigase din nou O’Grady, ridicîndu-se în picioare, și pe urmă, întorcîndu-se înspre invitații săi „Ei, spuneți, nu e formidabil ?”

Acum, cînd se gîndea la toate aceste lucruri, Vasile Dănacul simțea o revoltă surdă. În felul lui, acest individualist feroce, care se credea pe deasupra și înțelept, avea un fel de dreptate a lui. Dar ce era de făcut în haosul în care niște bandiți înarmați pînă în dinți omorau mii de oameni fără alegere, în numele mîlei creștine, pentru că pe ea, pe această milă creștină, susțineau că o apără — și mila creștină sub formă de bombe cădea din *Junkers*-uri și din *Stukas*-uri și iubiții de Dumnezeu își ieșeau înainte cu beregata retezată sau fără picioare ! Cît timp stătuse în Parisul acela care părea cuprins de o febră mistuitoare, avusese, în primele zile, impresia unei mari solidarități umane și chiar bine organizate, dar de-atunci trecuseră cîteva luni și ajutoarele promise de un guvern, socialist și el, nu mai sosiseră pînă aici. Socialistul Blum fusese silit sau crezuse că e mai bine să declare că nu se va amesteca în afacerile spaniole, și asta de frica nemților care făceau ce voiau, fără ca nimeni să poată interveni. Nu, mai bine văduva tuturor morților, cum spusese Pasionaria într-un discurs pe care-l citise chiar în acel Paris, într-un ziar, mai bine să fii văduva unui erou decît soția unui laș ! Pe acești turbați nu puteai să-i potolești cu cuvintele, trebuiau arme ! Și nepăsarea asta unanimă, care domnise atîta vreme în Europa, se răsbuna. Din cuibul lui din care pîndise beregata omenirii, Hitler se aruncase asupra ei ca o hienă. Nici discursurile, altfel frumoase, ale acestor foști generali, căzuți la creștinism, nici lozincile spectaculoase ale anarhiștilor nu puteau să-i oprească pe fasciști. Trebuia ca muncitorii — și nu numai cei din Spania — să-și dea seama că soarta războiului se hotărăște cu oțelul pe care-l vor fabrica, cu avioanele pe care le vor putea

alinia în luptele viitoare. „Aici poate o să pierdem. E mai probabil că vom pierde! Partida nu e egală, dar luptele nu se vor termina în Spania. Lăcomia și trufia vor însemna sfârșitul acestor dictatori de operetă! Dacă nu crezi într-o astfel de zi, e mai bine să te omori de pe acum. Ea trebuie să vină, e în logica faptelor. Poți minți o sută de indivizi, poți minți popoare, dar o omenire întreagă, nu !...” „La ce te gindești?”, întrebese Neluțu Marcovici, care tot nu renunțase la ideea lui de a-l duce pe Vasile Dănacul în cartierul Barceloneta. „Mă gândesc că ar fi bine să stingi lumina aia și să ne culcăm și să ne trezim mâine de dimineață cu capul proaspăt, că cine știe ce ne mai așteaptă !”

O bombă căzuse în fața lui Neluțu Marcovici. Se afla la două sute de metri în stînga lui. Tunul lor reculase și un obuz vîlîise spre liniile franchiste. Era spre seară, într-a treia zi de luptă disperată pentru o cotă nenorocită, la care generalul Kalter ținea cu orice preț, lucru pentru care îi silise pe ei să iasă cu tunurile în fața infanteriei și să tragă în direct în tancurile și-n cuiburile de mitralieră ale franchiștilor. De fapt, batalionul lor fusese aruncat în luptă pe nepregătite, pentru a suplini o fișie de front abandonată de un grup de anarhiști, care se aflau în grevă pentru că ceruseră „ziua de luptă de opt ore”, ca și cînd războiul era o treabă care se făcea contra-cronometru. „Încă o idee ca asta și ne curățăm, Neluțule”, îi spusese prietenului său. „Unde s-a mai văzut să scoți artileria înaintea infanteriei? „Ei, parcă ăsta are studii militare, zisese Neluțu Marcovici, cine știe de unde a mai răsărit, cu papagalul lui, cu tot și a venit să ne dea nouă comenzi aici. Crede că se află la Casa Sindicatelor.” „Acum n-am ce face, o să trag pînă s-o roși tunul ăsta, dar dacă scap, cum se termină bătălia pentru mamelonul ăsta stupid, pe care-l vrea cu orice preț să și-l treacă în rapoartele lui zilnice, am să ies înaintea companiei să-i spun ce gândesc despre el.” „Asta-ți mai trebuie! Știi că acum o săptămînă a pus pe doi la zid și i-a împușcat.” Trecuseră cîteva luni de la sosirea lor în

Barcelona. Se aflau undeva în preajma Toledo-ului, într-o cîmpie cafenie, prăfoasă. Era frig, se însera. Aviația franchistă îi bombardase toată ziua, *internaționalistilor* li se părea că trăiesc cea mai lungă zi din viața lor. Întunericul nu mai venea. Cerul era limpede, mai păstra o lumină care descoperea cu cruzime micile lor tranșee și gropi individuale. „El stă, în mă-sa, în bordei la postul de comandă, bea vodcă și noi o să ne lăsăm oasele pe-aici“, miriia Neluțu Marcovici, trăgînd dintr-o țigară și gîndindu-se că e ultima, pentru că dacă se lăsa întunericul, cum spera din toată inima, adio țigară ! „Încep să cred că toți înșii ăștia, fie ei de ce neam și culoare ar fi, cum le dă cineva un grad, le ia și mințile ! Ne-au fărîmat patru tunuri și avem numai pînă acum peste treisprezece morți. Să-i ducă în cîrcă pe lumea cealaltă“.

Se făcuse o liniște ciudată care acoperea tot acel amurg limpede al zilei de iarnă scurte și luminoase. Undeva, pe fundalul dealurilor cafenii, se vedea decorul Toledo-ului, în trepte. Poduri de piatră, peste care visau că vor ajunge să treacă, și, în fund, Alcazarul, cu zidurile lui semețe. „Hei, Neluțule, unde ești ?“ strigă. Speră să-i audă vocea, să-l vadă ridicîndu-se din grămada aceea de praf și stînci sfărîmate. Dar el nu-i răspundea. Îl trimisese să-i aducă niște proiectile aflate într-un adăpost bine camuflat și el se oferise să le care cu un fel de targă de lemn pe stîncile alunecoase. Un proiectil rătăcit îl îngropase probabil în țărîină, dacă nu l-o fi și rănit. Îi lăsase pe servanți și se tîrîse de-a bușilea spre locul unde bănuia că-l va găsi. Pe deasupra, mai sosea un val de avioane, cinci sau șase, pîrînd niște scrumbii argintii în lumina ultimă a zilei. Șuierau îngrozitor și mitraliau tot terenul din fața lui, pe urmă mai căzură cîteva bombe și avioanele luară înălțime și, odată ajunse sus de tot, făcură un *looping* și plonjară din nou spre terenul stîncos, pe care mișunau soldații bateriei Tudor Vladimirescu. „Ferește, mă !“ striga careva. „Capul la cutie ! Aia de sus ne vād ca-n palmă. Suntem ca o muscă pe chelie.“ Iară se auziră gloanțele șuierînd ca o pînză metalică de insecte, pe urmă ricoșînd din stîncile care îi apărau de inamicul din față. Careva fusese lovit și horcăia stins. Cîțiva ră-

niți se văitau în gura mare. „M-au atins în picior ! Mama lor ! Nu le-ar mai muri mulți înainte !” De undeva soseau niște brancardieri, ținându-se și ei cu târgile lipite de pământul stîncos. Între ei se afla și o femeie cu brasarda *Crucii Roșii* pe brațul stîng. O fată tinărară, cu păr lung, strîns într-un coc, legat cu o cordeluță albă. O țință mai bună nici că putea să existe. Albul brasardei și ale cordeluței era cel mai bun ghidaj pentru piloții aceia blonzi și necruțători, care îi pisau de cîteva zile. Gîfîind, rostogolindu-se, cu privirile cînd în sus, cînd spre pămînt, ajunse lîngă Neluțu Marcovici. Acesta zăcea întins cu brațele desfăcute, într-o văioagă. Proiectilele lui erau neatinse. Dacă bomba aia rătăcită ar fi lovit în plin, ar fi fost un dezastru. „E mort”, gîndise Vasile Dănacul, și cu o spaimă reticentă se apropie ușor de el. „Neluțule, mă auzi ?” Atunci își dădu seama că clipește și că-i arată urechile. „Cred că mi-au pleznit timpanele. Nu mai aud nimic ! E o liniște de cimitir.” „Nu-i nimic. Bine că vorbești. Spune-mi, te-au mai atins undeva ?” „Nu. Dar nu pot să mă ridic. Ajută-mă !” Avioanele plecaseră, se îndepărtau rapid. afară de unul care mai avea probabil chef de hărțuială, urmărit de o *răfușcă*, un avion rusesc de vînătoare, cu botul roșu, care căuta să-l ajungă. Aviatorul nu mai avea bombe, în schimb trăgea cu mitraliera. Întîi, o serie pe deasupra acelei fete inconștiente, care nu se ferea de gloanțe, pe urmă o alta, mai scurtă, în spatele ei ; și, a treia, în plin, culcînd-o la pămînt. „Mama ta de fiară !” înjuraseră artileriștii lui și începuseră să tragă furios spre avion. Dar el lua înălțime și căuta să dispară, urmărit de *cîrnul* care venea ca un bolid în urma sa. O serie scurtă din stînga, sub aripă și aparatul luă foc. „Ura !” strigau băieții lui Dănacul, ridicîndu-se în picioare și uitînd orice prudență. „L-au atins, mama lui ! Să-mi cadă mie, prăjit bine, în poale, că pînă mîine dimineată am ce mîncea din el !” Și atunci se auzi explozia aparatului care se isbise de pămînt, ridicînd deasupra locului căderii o uriașă pălălaie de flăcări. „Gata ! S-a zis cu el !” spusese careva. Dar în ultima licărire a acelei zile de iarnă zăriră parașuta sub care plutea ușor pilotul, agățat de hăturile de mătase. „Ah, mie să mi-l lași, Mărine, să-l vînez ca pe o prepeliță !” se ruga un soldat din stînga

lui Vasile Dănac. Ajunseseră amîndoi, el și cu Neluțu Marcovici, în adăpostul în care camuflaseră tunul. „Mă auzi ? Cum te simți ?“ „Te aud foarte slab.“ „Lasă că-ți destupă doctorul urechile, mîine, de-o să-ți bagi vată în ele, ca să nu mai afli ce-i mai trece prin cap generalului Kalter !“ Grupul de artileriști se pregătea să-l primească pe aviator. „Nu trageți decît cînd e foarte aproape, ca să nu risipiți muniția. Cu cît moare mai devreme, cu atît scapă mai ieftin. Lăsați-l să facă pe el de frică ! Să vadă ce înseamnă războiul !“ Parașuta cădea lent, plutea ușor în aerul clar care se întuneca. Neamțul, văzîndu-i cum îl pîndesc de jos, începuse să urle ceva. „Ce strigă ăla acolo ?“ întrebau soldații. „Zice că să nu trageți în el, că e prizonier de război !“ „Cît e în aer nu e nici un prizonier de război, e un soldat care a omorît o femeie cu mitraliera !“ Se auziseră primele împușcături răslețe. Intenționat sau nu, soldații trăgeau pe lîngă el, ca să-i lunghească agonia. Pilotul se chircea cu miinile și cu picioarele la gură în șaua de mătase a parașutei, se răsucea, voind s-o mute parcă mai departe de acest grup de trăgători, dar nu bătea nici o pală de vînt. Cînd ajunse la zece metri deasupra pămîntului, un glonte îl lovi în pîntece, se auzi un horcăit și pe urmă alte gloanțe intrînd în el, ca-ntr-o țintă vie. Parașuta tîri pe pămînt un cadavru ciuruit, către care nimeni nu se mai uită. Sanitarii duceau pe tîrgi pe fata ucisă și pe Neluțu Marcovici, căruia i se dăduse apă și care spunea cu un glas stîns : „N-am nici pe dracu, acuș mă scol, numai că nu vă aud bine...”

A doua zi, Vasile Dănac ieșise la raport la generalul Kalter. Acesta îl aștepta în bordeiul lui de birne, bine camuflat, într-un mic crîng de măsline. Era îmbrăcat într-un veston kaki cu petlițe simple, strîns la gît cu o copcă. Purta centiron și pistol la brîu, pantaloni bufanți foarte largi și cisme pe tureci. Era înalt, gras, cu o față lucioasă, cu pleoapele roșii de nesomn, se spunea că doarme numai două ore pe noapte, purtînd niște ochelari cu multe dioptrii, prinși pe după urechi cu două brațe de sîrmă subțire. Un nas ascuțit, vulturesc, îi

accentua expresia de duritate a feței. Umbla cu mâinile la spate, în dosul unei mese de lemn de brad rudimentare, pe care se aflau hărți însemnate cu puncte roșii și cu cerculețe. Părea furios pentru că ieșirile astea la raport îl enervau, dar de data aceasta, în mînia pe care o sugera, rămăsese și un amestec de curiozitate. Nu avu- sese niciodată de-a face cu români și cererea acestui ofițer îl intrigase. Vasile Dănacul salutase scurt, prezen- tîndu-se : „Sunt locotenentul Vasile Dănacul, din divizio- nul de artilerie românesc, șeful bateriei de tunuri *Tudor Vladimirescu*.” Vorbeau amîndoi o spaniolă încă plină de greșeli, dar se înțeleseseră destul de bine unul pe altul. „În ce chestiune ați ieșit la raportul meu ?” „În chestiunea amplasării tunurilor înaintea pozițiilor infan- teriei ! Ordinul a fost executat. Am avut pierderi foarte mari.” „Și ce-i cu asta ? Doar suntem în război. În război mai sunt și pierderi.” „Este adevărat, dar e bine ca în război să ai pierderile cele mai mici. Dumneavoastră vor- beați alaltăieri înaintea pregătirii atacului despre omul care este cel mai prețios capital.” Generalul Kalter îl privise cu o atenție gravă prin ochelari. „Știi că te-aș putea trimite în judecata tribunalului militar pentru insulta superiorului ?” „Știu.” „Și atunci, dacă știi, de ce îmi spui toate astea ?” „Pentru că este momentul ca cineva să vă spună că și comandanții greșesc cîteodată. Ne-au distrus șase tunuri pînă la urmă și au omorît optsprezece oameni ! Nici tunurile, nici oamenii nu se găsesc pe toate drumurile. Și rezultatul ? N-am înaintat nici măcar cu un metru ! Vreau să vă spun că armata republicană e prost echipată și prost instruită !” Urmase o tăcere ame- nințătoare, curmată de exclamația generalului Kalter : „Mai ai multe idei de-astea ? Ești militar de carieră ? După gradul căpătat, s-ar părea că da.” „Nu. Nu sunt militar de carieră. Am urmat *Politehnica* și mi-au plăcut tunurile.” „Și atunci cum îți permiți să-l sfătuiești pe comandantul dumitale ce are de făcut și, mai ales, să emiți păreri despre armata republicană ?” De data aceasta, Vasile Dănacul fusese acela care lăsase să treacă un mo- ment de gîndire. „Vreți să știți de ce ? Pentru că mă in- teresează soarta războiului pe care aș vrea să-l cîștigăm. Nu am venit aici să mă joc, sau să mor prosteste.” „Dar

nu te țin pe nimeni cu sila. Poți pleca oricând dorești." „Nu sunt un dezertor, vreau să-mi fac datoria pînă la capăt, cu orice risc, dar nu-mi place cînd riscul n-are nici un fel de rost!" Generalul Kalter făcuse o grimasă pe care puteai s-o traduci în toate felurile, pe urmă spusese cu un glas spart, amenințător, arătîndu-i o hîrtie „Și eu care te citasem pe ordin de zi. Pe dumneata și pe oamenii dumitale, pentru felul în care ați luptat. Sunt un idiot, asta sunt!" Și rupsese hîrtia cu o răbdare răutăcioasă. „Poftim. Am anulat această citare pe ordin de zi, pentru ca nu cumva ceea ce credeam eu că e o inovație în materie de luptă să fie consacrat în comunicatele de război. Ești liber! Deocamdată nu te pedepsesc, dar am să te țin minte și am să te urmăresc!" Dănacul salutase și se răsucise pe călcîie, ieșind repede din bordei. Afară era o zi luminoasă, plină de soare, deși era rece. Bătea vîntul, care ducea praful cafeniu de pe șosele înspre Toledo. Domnea o ciudată liniște obosită în aer. Nu mai trăgea nimeni de nicăieri, orașul cu redutele lui pămîntii, cu zidurile și cu podurile roșcate de piatră părea o stampă în lumina dureroasă. Vasile Dănacul se îndreptase spre spitalul de campanie, aflat undeva într-un fost cămin de ucenici, cu cîteva clase cu geamuri sparte, peste care se întinseseră pături, și pe acoperișul căruia fusese desenată cu vopsea roșie o cruce uriașă pentru a-i avertiza pe aviatori. Mulți răniți fuseseră scoși la soare și ședeau întinși pe tărgi, rezemați de zidul ros pe alocuri de capre, privind măslinele uscate care foșneau în vîntul ușor de dimineață. Pe Neluțu Marcovici nu-l găsisese, nici afară, nici în saloanele improvizate ale spitalului de campanie, îl găsisese la bucătărie dînd ordine în graiul lui amestecat, spaniol-surdo-mutic. Tăia cu un cuțit cartofi și le arăta cu degetele cîte polonice de untdelemn trebuie să bage în mîncarea pe care o pregăteau. „*Pescado*?" întrebă un bucătar „*Si, si*!" făcea Neluțu. „*Carpa*?" întrebă din nou acela. „*Caballa menuda*?" „*Si, si*". „*Chuleta*?" întrebă altul. „*Si, si*", făcea Neluțu. Cineva, un al treilea bărbat, mai în vîrstă, îi arăta o bucată de carne bătută cu un ciocan de lemn. „*Falda*?" „Da. Fleică! Fă-mi o fleică", o dăduse, exasperat, pe românește, Neluțu Marco-

vici care îl zărise pe prietenul său. „După ce sunt surd, mai îmi vorbesc și pe limba lor pe care abia o înțeleg. Noroc că mă descurc.“ „Ce dracu faci aici ?“ „Ce să fac ? Vreau să halesc ceva.“ „Cum te simți ?“ „Cum să mă simt ? Bine. Am fost la doctor, s-a uitat cu o oglinjoară în urechea mea și mi-a spus că n-am nimica. O să-mi treacă, să pun niște untdelemn cu vată. Asta-i tot. Și tu ?“ „Am fost la raport la general.“ „Nu mai spune ! Mi-a trimis complimente, ceva ?“ „Da de unde ! Cred că o să-mi ia comanda ! Nu i-a plăcut ceea ce i-am spus, dar puțin îmi pasă ! Vreau să știe ce gîndesc despre el.“ „Nu dorești să măninci ceva ? Uite, îți fac eu niște cartofi prăjiți la capac. Începem o viață nouă. Să știi că mă pricep să gătesc. Cu nebuna aia a mea de nevastă, trebuia să mă descurc singur...”

Nu îi era foame. Un sentiment ciudat de amărăciune îl cuprinsese. Într-o astfel de împrejurare, cum era războiul, o înfruntare cu un comandant, poate nu incapabil, cît orgolios, era foarte neplăcută. Mîndria nesăbuită, asta era ! Slăbiciunea omenească cea mai însemnată. Pe om poți să-l pierzi, spunîndu-i mereu că tot ce face este foarte bine. Dar la ce ajută ? Toate lucrurile astea veneau de undeva, el nu știa sursa, dar ceva era strîmb, gîndit prost. Își amintea de cercurile de la Paris, de anarhiștii romantici sau violenți, de dezamăgiții nenorociți care își riscaseră viața, întreprinzînd atentate, lăsîndu-se executați, mîndri de faptele lor. Ei credeau că fac bine, că, de fapt, elimină o cangrenă care exista în lume. Îi urau pe regi și pe președinții de republică. În felul lor, erau niște luptători pe care nu-i silise nimeni să-și riște viața, să zacă în temnițe ani de zile ; dar, oare, el nu era tot un idealist, ce-i drept mai lucid, și atunci, de ce protesta ? De ce voia ca acest general inconștient, pentru care numărul de morți era egal cu gradul de eroism, să acționeze altfel decît acționase ? Era fericit, făcuse o inovație în arta războiului, aruncase artileria înaintea infanteriei, în tragere directă. Sacrificase mijloacele pentru atîngerea scopului. În micuțul lui colț de front, pe marea hartă a bătăliei, voise să iasă ca păduchele pe frunte. Aceași mașinărie a orgoliului ! Sacrifici totul pentru ca cineva să audă de tine, pentru ca ziarele să scrie

despre tine și posturile de radio să te amintească ! Și morții, ce mai contau morții ? Se recurgea la evocarea erorilor tuturor revoluțiilor. Asta era scuza, devenită banală, a liderilor politici. Lumile noi se clădeau pe munți de cadavre ! Ce contau morții ? Danton, Robespierre, comunarii, totul se amesteca în balele acelor discursuri interminabile care se țineau în saloane, în piețe publice, în fața microfoanelor care aruncau vorbele la mii de kilometri. „Muriți, voi, toți cei de astăzi, pentru a face loc copiilor care vin în urma noastră ! Ei vor fi fericiți, ei vor fi beneficiarii acestui sânge care curge în valuri. Pentru ei lucrează călăii, despicing capetele pe buturugă în Germania, plutoanele de execuție în Spania, spinzurătorile și untul de ricină în Italia ! Totul va fi bine mine, să uităm ziua de astăzi ! Generații de sacrificiu peste generații de sacrificiu, trăiască hecatomba, trăiască lagărele, trăiască sîrma ghimpată, acesta este semnul mîntuirii !” „Nu mînînci ? Uite că ți-am pregătit niște cartofi la iuțea !” îl întrebuse Neluțu Marcovici. „Ce ai, nu ți-s boii acasă ?” „Nu vreau să mă întorc cu o tinichea de coadă. Nu pentru că mi se poate întîmpla ceva, dar pentru că am intrat în revoluție curat. Numai că într-o revoluție se aruncă și proști, și deștepți, și rău intenționați, și idealști, și escroci. Ea, revoluția, este un singur fluviu, care duce totul în calea sa, și n-alege. Numai timpul cerne această pleavă umană, în care chiar clarvăzătorii își pierd cîteodată direcția adevărată. De la cinsprezece ani, de cînd lipeam afișe pe zidurile Timișoarei, noaptea, sau duceam de mîncare greviștilor la fabrica de textile, mi-am spus că singurul lucru în care nu trebuie să greșesc este ideea pe care nu trebuie s-o mint. Generalul ăsta poate să fie un om capabil, s-ar putea ca-n sufletul lui să creadă la fel de fierbinte în comunism ca și mine. Dar credința într-o idee nu te scutește de responsabilitate. Știi unde greșeau bărboșii ăia de la Paris ? Că ai fost cu mine și i-ai auzit. Ei nu înțelegeau că uneori ideile în care crezi te pot depăși, că timpul și împrejurările te pot face demodat. Iată-i aicea, în plin război, vine Durruti, care e un om viteaz, de bună seamă, a și dovedit-o de cîteva ori, cu bandele

lui dezordonate, care lasă frontul și fac grevă pentru ziua de luptă de opt ore. Unde s-a mai pomenit așa ceva? Poți să-i acuzi pe Durruti și pe ai săi de lipsă de bunăcredință? Ei sunt nebuni, în cel mai rău caz, ori niște actori care o fac pe luptătorii, dar o revoluție are nevoie, înainte de toate, de soldați buni. Nici măcar de fanatici, ca acest general Kalter..." „Frumoasă prelucrare, n-am ce zice. Ascultă la mine, *amigo*. O să faci o carieră politică strălucită." „O să fac pe dracu! N-o să fac nici un fel de carieră. Și într-o revoluție oamenii cinstiți devin incomozi câteodată. Contează numai scopul final, restul sunt lemnele care ard ca să iasă o flacără frumoasă. Și acum, dă-mi să mănînc din cartofii tăi, că mi s-a făcut o foame de lup!"

*„Mon mari est parti pour l’Espagne —
Il m’a laissé sans un sou,
Mais avec mon petit trou
J’en gagne, j’en gagne, j’en gagne...”*

cînta Mariette Duval, o femeie mică, negricioasă, cu un chip supt, cu o față îndurerată, care voia să trădeze o trăire intensă a cîntecului, deși textul era ironic și lumea de la mesele din jur se amuza. Vasile Dănacul se afla, împreună cu Neluțu Marcovici, la o masă a restaurantului *La Cygogne noire*, împreună cu O’Grady (care făcuse invitația), cu generalul Blagodarev și cu încă doi anarhiști, și ei cu nume rusești, unul chemîndu-se Innokenti Vasiliievici Pavlov și celălalt Modest Serafimovici Ustinov, și ei în vîrstă, cu părul coliliu, tuns scurt, probabil tot foști militari, deși nu se recomandaseră ca atare, vorbind o franceză bună, făcînd cu siguranță parte din fosta nobilime rusă. În locul cîntăreței, apăruse orchestra de balalaici a prințului Boris Egorov, care cînta în acest local din 1923. Restaurantul era profilat pe mîncăruri rusești și aduna în fiecare zi floarea exilului. Listele, scrise în franceză și în rusă, circulau din mîină în mîină și atunci Vasile Dănacul îl auzi pe O’Grady vorbind rusește cu cei din jur. Bébert, care nu lipsea de la nici o întrunire a Caidului, îi șoptise la ureche lui Dănacul: „Știe opt limbi. Vorbește germana, franceza, spaniola, italiana, rusa, en-

gleza, greaca și latina.“ „Ia te uită“, se mirase Vasile Dănacul. „V-am spus că este un geniu. Săptămîna trecută a mai cîștigat un milion pe care l-a și pierdut, jumătate, la baccara.“ „Aștia mint de îngheață apele. Ori eu sunt nebun și nu-mi dau seama în ce oraș mă aflu.“ Generalul Blagodarev ceruse la vodkă chelnerului care-l servea niște ouă crude cu ceapă, după care voia niște pește afumat. Ceilalți doi, Innokenti Vasilievici Pavlov și Modest Serafimovici Ustinov, doreau o *soleanka* cu carne, după care unul dintre ei voise pui cu mere și celălalt, pui cu ciuperci. Aveau obrazul roșu, păreau bine hrăniți, acest gen de reuniuni le prilejuia să-și aducă aminte de vremurile de demult, pe care nu le putuseră uita. „A, ce vremuri, dragii mei, și ce proști eram, dacă mă gîndesc bine“, oftase Modest Serafimovici Ustinov. „Niște idealisti, citeam pe Kropotkin și pe Bakunin. Ne abonasem la ziarul *La Révolte*, și umblam cu Zenon sub braț și cu Platon. Ne certam seri întregi dacă e bine să opunem comunitatea fără guvernămînt *polisului* autorului *Republicii*. Îl mai țineți minte pe Zugaiev, cu paradoxurile lui anarhiste : autoritatea făurește, nu ordinea, ci dezordinea ; legea creează injustiția ; guvernarea generează sclavia ; proprietatea este egal cu hoția, anarhia e mama ordinii ! Ne plăcea Steiner, care preconiza războiul tuturor împotriva tuturor. Dar discuțiile despre ravacholiști ? Ce de lucruri se spuneau, ce oratorie strălucită ! Demostene și Cicero ar fi rămas cu gura căscată să-i audă pe vorbitorii noștri.“ Generalul Blagodarev mesteca încet peștele lui, privind la orchestra lui Boris Egorov, care, cu balalaicile lui, îi aducea aminte de vechile loçuri părăsite de mult. „Eh, alte timpuri ! Unde mai sunt acele petreceri intelectuale, care se terminau toate cu niște mese nemaipomenite. Totul s-a dus, un zăbranic negru a coborît peste toate, n-au rămas decît amintirile. Țarul e mort, acum Sfînta Rusie e la pămînt, pe mîna lucrătorilor ! *Intelighenția* Rusiei zace cu țărîna în gură. Cei care am mai ajuns pe aici abia ne tîrim viața într-o disperare fără margini. Și cînd te gîndești că Aleksandru al II-lea, «Galileanul nostru», cum îl numise Herzen, putea să salveze aristocrația rusă ! Dar n-a mers pînă la capăt. Muraviov i-a ucis revoluția. Caleașca împăratului, care fusese urmată

de poporul în delir, i-a adus pe proletari și pe țărani în fața țarilor. Cei care-l ajutau n-au înțeles nimic din cele ce li se întâmplă. Închisorile au fost iar îndopate cu revoluționari, Siberia gema de exilați, Rusia a încăput pe mîna lui Șubalov și a lui Trepov și totul s-a stins într-o discuție infinită. Nici măcar *vara delirului*, din 1874, n-a adus nimic nou. Cernișevski, care era saint-simonist, a încercat să smulgă țarului o Constituție și să-l determine să facă împărțirea pămîntului. Știți ce-a urmat. Bakunin murise la Berna în 1876, Turgheniev edita revista *Kolokol* și nihilistul Bazarov devenise modelul tineretului. Atunci mi se pare mie că anarhismul a atins culmile lui cele mai înaintate... „E adevărat, zisese și Innokenti Vasilievici Pavlov, amestecîndu-se în vorbă. Atunci Vera Zasulici a tras în Trepov, șeful poliției și sfinții noștri, muncitorul Hodel și doctorul Nobiling au lovit pe împăratul Wilhelm I, al Germaniei. Ah, ce vremuri, să vinezi monarhi ca pe iepuri ! Vă aduceți aminte de spaniolul Oliva, acela care a atentat la viața lui Alfons al XII-lea ? De bucătarul Passarante, care se năpustise cu un pumnal asupra regelui Italiei ? Dar de procesul celor 50, de procesul celor 193, de procesul Dolgușin ; dar de atentatul din 1881 asupra lui Aleksandru al II-lea, după ce fusese aruncat în aer Palatul de Iarnă ? Cînd, în sfîrșit, călăul fusese răpus, credeam că lumea e a noastră, și iată-ne bătrîni, săraci, ascultîndu-l pe prințul Egorov, care se prostituează cu orchestra lui de balalaici aici ! De fapt, dacă stau și mă gîndesc, ce aveam noi, de pildă, cu ministrul de interne, Tolstoi, sau cu marele duce Vladimir ? Dar pe prințul de Battenberg de ce l-om fi răpit din Bulgaria ? În loc să ne solidarizăm, să rămînem o castă de militari nobili, care ar fi dus Sfînta Rusie spre un alt destin ! Ce rătăcirii, ce prostii poți să faci cînd ești tînăr. Și la asta numai imbecilii de scriitori, pe care-i citeam, ne-au împins. Ni se părea că Rusia este un mare imperiu adormit, zăcînd într-o mocirlă. Ei, bine, ne-am trezit, în sfîrșit ! Ațiția decembriști spînzurați : Bestrujev, Kahovski, Pestel, Rileev, Muraviov, Apostol, pentru ce ? Pentru ca să vină alții mai realiști ca noi, care să profite de morții noștri, de energia tinerească risipită în ocne, în exiluri...” Tăcuseră toți ascultînd tristul cîntec *Oci*

ciornii, care de zece ani și mai bine înnebunise Parisul și care le evoca cortegiile de sănii de la moșii, escapadele cu femei frumoase, duelurile și tot ce se lega de tineretea lor. Terminaseră aproape să mănince, O'Grady comandase pentru toți șampanie, după obiceiul rusesc pe care-l cunoștea bine și, mai destins, generalul Blagodarev îi observase pe cei trei necunoscuți care îi fuseseră prezentați, dar căroră nu le reținuse numele. „Și domnii ce fac? Cu ce se ocupă?” „Dumnealui, zisese O'Grady, arătându-l pe Bébert, este un colaborator apropiat.” „Și dinșii?” „Dinșii sunt doi voluntari în *Brigăzile Internaționale*, care merg în Spania pentru ca să se bată de partea republicanilor, alături de anarhiștii dumneavoastră.” „A, interesant, interesant”, intervenise și Modest Serafimovici Ustinov, privindu-i ca pe niște fluturi fixați cu ațele în tăblia unei uși. „Foarte interesant. Deci mărețele noastre idei n-au murit încă, domnule general.” Un zîmbet de simpatie se ivise pe fețele celor trei. „Și dumneata, domnule O'Grady, de unde-i cunoști?” „Sunt români, vin din țară, îi ajut cum pot, deși nu am idei atât de clare ca dumneavoastră, îi iubesc pe anarhiști și visez la distrugerea Franței. Mi se pare că v-am mai expus ideile mele de cîteva ori.” „Dar nu suntem deloc anarhiști”, intervenise Vasile Dănac, care nu mai putea să suporte limbajul ăsta emfatic. „Suntem, pur și simplu, comuniști, adică adversari ai acestor domni.” Și-i arătase pe generalul Blagodarev, pe Innokenti Vasilievici Pavlov și pe Modest Serafimovici Ustinov.

Oameni de lume, cei trei nu protestaseră și generalul Blagodarev intervenise cu blîndețe : „Sunteți tineri, domnii mei, noi vă înțelegem. Aveam, la vîrsta dumneavoastră, același limbaj. Nici nu știți ce puțin preț pun tinerii pe viața lor, la vîrsta pe care o aveți. Ei sunt dornici de moarte, dar nu vor să moară într-un chip banal. Vor să se vorbească despre moartea lor.” „Noi nu vrem să murim deloc, domnule general, ripostase Vasile Dănac. Vrem să luptăm, e cu totul altceva.” „În sfîrșit, cred că nu suntem pe poziții diferite, din moment ce cercurile anarhiste vă furnizează soldați cu care vă aflați pe aceeași baricadă.” „Să sperăm că ne batem pentru aceleași

idei, deși, ascultându-vă pe dumneavoastră, cred că ne despart foarte multe lucruri.“ „Nu te înfură“, îi șoptise Neluțu Marcovici, care înțelegea abia jumătate din cele ce spunea prietenul lui. „Lasă-i dracu', ce rost are. Mîncarea e foarte bună, rușii ăștia cîntă de m-apucă plîsul...“ O'Grady căutase să împace lucrurile : „Domnul Dănac, pe care l-am cunoscut de-abia acum, la Paris, este un intransigent, dar o să-i treacă.“ „Pardon, intervenise Innokenti Vasilievici Pavlov, anarhiștii nu se luptă pentru a distruge lumea veche și s-o înlocuiască cu o alta la fel de arbitrară. Noi eram împotriva și a bisericii, și a nobilimii din care făceam parte, dar și a proștilor. Dumneavoastră credeți că se poate zidi o lume nouă fără filosofi ? În Rusia eradicarea se făcea sumar, brigăzile bolșevice îi luau palmele și ți le pipăiau. N-aveai bătăături, la zid ! Asta crezi dumneata că este o treabă serioasă ?“ „Vă reamintesc, domnule, se îndirjise Dănac, că conducătorul revoluției a fost un intelectual, și încă ce intelectual ! Vladimir Ilici Lenin !“ „Mulțumesc de așa intelectual ! Un birocrat care a stat închis în bibliotecile elvețiene și a imaginat o lume lipsită de orice sens ! Nu din hîrtoage poți să construiești o lume nouă. A fost un tip asfixiat de irealitate, un iluzionist. Atît. Iată lumea lui ! Un colos cu picioare de lut, pe care nemții îl vor sfărîma peste cîțiva ani, ca pe un mușuroi de furnici !“ „Nu se știe deloc. Sunteți prea pesimist. Dar lumea din care dumneavoastră veniți, și ale cărei mostre sunteți, credeți că era mai puternică ? Un imperiu condus de un hoț de cai, mistic, de un zurliu bun de băgat la balamuc, de o împărăteasă nenorocită. Asta regretați dumneavoastră ? O aristocrație putredă care nu-și mai știa nici limba și trăia mai mult la Paris decît în Rusia. Niște guvernatori corupți, care făceau averi pe spinarea poporului, ținînd milioane de oameni în întuneric, bătuți cu cnutul, trimiși în ocne și-n Siberia să taie pădurile. Asta e viața pe care o regretați dumneavoastră ?“ „Dar nu înțelegi, domnule, că noi tocmai asta doream : răsturnarea țarismului ? Renunțasem la titlurile noastre nobiliare, visam la falanstere, lucram ca lucrătorii dumneavoastră în ateliere“, intervenise Innokenti Vasilievici Pavlov. „Dacă te interesează, știu să croiesc o cismă pe calapod, dau la rindea, am condus și o locomotivă

în timpul luptelor cu roșii, când, trezit la realitate, am trecut de partea albilor, deși anarhiștii noștri erau cu toții aproape de partea lui Mahno. Până s-au trezit și ei.“ „Eh, singele apă nu se face!“ mîriise Dănacul, pe care Neluțu Marcovici, dîndu-și seama că cearta lor nu-i face plăcere lui O'Grady, îl lovise cu piciorul pe sub masă. „Domnilor, zisese acesta din urmă, ne aflăm pe un pămînt ospitalier. Să fim îngăduitori unii cu alții, să lăsăm pe fiecare să-și apere ideile pe care le are și să mai bem un pahar de șampanie în sănătatea noastră, a tuturor!“ „Ce caut eu între ăștia? se întrebasese Vasile Dănacul. Vezi cum te duce viața, cum te pune în niște situații la care nici nu te-ai gîndit?! În sfîrșit, nu pentru ca să aud coruri căzăcești și balalaici am venit eu aici, dar probabil că nu se poate altfel. Trebuie să aștept pe cei care mă vor conduce pînă în Spania și să nu-l jignesc pe prietenul meu.“ A doua zi participase cu Neluțu Marcovici la o manifestație a *Fron-tului Popular*, în piața Bastiliei. O mare de oameni se revărsase din străzile apropiate. Lucrătorii veniți cu bicicletele, direct din uzină, în salopetele lor de lucru, cu șepci pe cap, femei simple, cu basmale — neaducînd deloc cu elegantele Parisului pe care le văzuse seara, pe Champs Elysées, ducînd în lesă pisici —, intelectuali și soldați, în rînduri strînse, purtînd pancarte umezite de ploaie, pentru că era o zi ploioasă, dar asta nu-i împiedica pe cei peste o jumătate de milion de manifestanți să se înghesuie în fața tribunei, de la care vorbiseră Thorez, Blum, Daladier, Cachin, Langevin, Aragon, Malraux și Bloch. Uriașele difuzoare, agățate de copaci, aruncau un val de cuvinte asupra acelei mulțimi care asculta în tăcere discursurile. Se vorbea despre cei care luptau în Spania. Pe deasupra capetelor, cîțiva tineri agita o uriașă eșarfă albă prinsă între două prăjini, pe care scria: *Trezește-te, Spania!* și *Viva U.H.P.* Reprezentanții lui *Union Hermanos Proletarios* fuseseră ridicați pe brațe și aclamați. *Moarte fascismului!* Trîntorii să fie puși cu botul pe labe! strigau mulțimile, pe urmă se cîntaseră *Internaționala* și *Carmagnola*. Încă, printr-un culoar viu, în această mare de lume, se strecuraseră minerii cu lămpile lor, viticultorii din Sudul Franței, cu ciorchini de struguri făcuți din hîrtie,

pescarii din Bretania, cu năvoade albastre și, în mijlocul pieței, se arsese ră efigiile lui Hitler și ale lui Mussolini. Daladier se îmbrățișase la tribună cu comuniștii, Léon Blum saluta mulțimea cu pumnul lui mic și cineva ridica-se în vârful unei prăjini o șapcă de muncitor și din difuzoare se auzise un strigăt rostit la microfon : Iată coroana Franței ! Deasupra mulțimii se agitaseră portretele lui Lenin, Stalin și Gorki. „Asta este o forță“, îi spusese Vasile Dănacul lui Neluțu Marcovici, această mulțime pe care, dacă o înarmezi și o miști, poți să dărimi lumea cu ea. Dacă cineva va salva Franța în viitor, ei vor fi aceia ! Oamenii pe care-i vedem acum, aici, adunați în această piață !“ Dar văzuse și fața cealaltă a Franței, lumea băncilor, a presei, a bogătaşilor, care trecea seara în echipaje luxoase spre Bois de Boulogne sau spre pădurea Vincennes ; femeile coborînd din limuzine, încărcate de bijuterii, în fața scărilor teatrelor, la Operă, în acea toamnă cînd începuseră lupte în regiunea Oviedo și mulțimea lua cu asalt cazărmile barceloneze, hotelul *Columb* și lăcașurile altieriştilor. O ciudată indiferență despărțea mulțimea febrilă a muncitorilor de dimineață, pe care-i vedea alergînd spre gurile metroului la ora cinci, de luxura și depravarea celor cîteva mii, sfidînd cu bogăția lor tot ceea ce era generos și muncitor în această țară peste care trecuse o revoluție, terminată tragic la zidul comunarșilor. Același post de radio putea să anunțe seara execuții la Ceuta sau în alte locuri și, în același timp, că la expoziția de trandafiri din Cours de la Reine premiul cel mare fusese dat trandafirului *Madame Meilland* ! Iată, toate se conjugau, cucerirea Talaverei cu discursurile lui José Bergamin, catolic de stînga, ocuparea Cadizului de către fasciști, cu reclamele de pe zidurile Parisului : joc de reclame pe cer, colorate : *solduri, cadavre și eternitate*, pe care le declamase odată un poet francez în Batalionul „Comuna din Paris“. Dineurile de 7 000 de franci de la *Maxim's*, asalturile celor din Madrid, care nu lăsaseră să li se ocupe uzinele, cu deviza batalionului italian *Pene negre* : „Nu strălucim, dar pîrjolim !“ Încăpeau laolaltă, chiar acel amestec fascinant, al lumii din Barcelona, care îi întîmpinase, pe el și pe Neluțu Marcovici, amestec de idealism și carierism, cu cinismul salutului fascist cu

care se întîmpinau cei care se aflau de partea cealaltă a baricadei : „Salut și dinamită !” și sacrificiul celor sosiți pe pămîntul Spaniei pentru a salva o idee, chiar cu prețul vieții lor...

Bateria *Tudor Vladimirescu*, refăcută, cu efective noi, înaintase în trei luni pînă sub fortăreața Alcazar, care avea două turnuri distruse. Pe străvechile poduri se scurgeau regimentele republicane înjumătățite, îmbrăcate ca briganzii, cu pălării mexicane și panglici colorate la puști. *Anarhiștii din Toledo*, în espadrile, jorțâiți, cu uniformele ciuruite, strigîndu-și lozincile lor incendiare, treceau fluviul Tajo cu un aer eroic. Orașul fusese invadat de către americani de la *Fox Movietone*, de către fotografi spanioli din Madrid, pe ulicioare hoinăreau corespondenți de presă, scriitori și pictori. Reporterii de la *l'Humanité* și *Daily Worker* luau anarhiștilor interviuri. În jurul orașului explodau mine și se auzeau noaptea urletele marocanilor, răsbatînd spre Toledo. În frunte erau *rifanii* și cei din *Legiunea streină*, care fuseseră fixați în cîmpia prăfoasă de bombardamentele sporite ale artileriei republicane. Aprovizionarea cu obuze se făcea binișor, deocamdată, și multă vreme toată lumea crezuse că grupul de elevi închiși în Alcazar cu colonelul Moscardó nu va rezista. Un aer petrecăreț se instaurase în oraș, războiul lua tot mai mult un aspect operetistic. Pe zidurile sediului Academiei Militare, sfidînd focurile rare de pușcă, sosite din jur, elevii lui Moscardó făceau plajă, întinși la soare. Venise o primăvară cu soare, torențială, cum se întîmplă în Spania în acest deșert și comandanții trupelor republicane foloseau difuzoare în care îi anunțau pe cei dinăuntru Alcazarului să se predea, că și așa li se tăiase apa și că în curînd nu vor mai avea ce să mai mănînce. Luptele luaseră o întorsătură favorabilă guvernamentalilor, ziarele anunțau că Uzina Metalurgică din Madrid a companiei *Sociedad Comercial de Meros* a fost naționalizată și fabrică tancuri. Se naționalizaseră și magazinele universale, brutăriile, bodegile și barurile ; numai Uzinele de electricitate, gaze, apă și telefon mai aparțineau particularilor.

La Alcazar, tratativele cu cadeții rebeli erau duse de fostul lor profesor, maiorul Orojo, partizan al republicanilor. Cineva dăduse ideea că cetățuia trebuia stropită cu benzină și pe urmă să i se dea foc, lucru care se dovedise pînă la urmă de rău augur, pentru că cisternele cu lichidul inflamabil luaseră foc și arseseră cîțiva soldați guvernamentali. De la Madrid, sosise părintele Camaras, care trebuia să dea ultima binecuvîntare cadeților înainte de moarte. Era însoțit de militari, de pictorul Quintanilla, de reporteri, de fotografi, „un adevărat circ“, cum înjura mărunt Vasile Dănacul, privind acest spectacol. Se stabilise un armistițiu, focul încetase ; popa, gras, cu cărare în păr, purta o haină tivită cu șnur de mătase, cu guleras scrobit, ștergîndu-și obrazul asudat cu o batistă mare albă, de dantelă, pe care o ținea în mînă. Un crucifix în dreapta și cu stînga salutînd ca la *Rotfront*, fusese întîmpinat de jandarmii din *Guardia civila*, în tricouri negre. Se schimbaseră tutun și țigări între soldați, preotului i se dăduse o scrisoare a colonelului Moscardó către soția lui și Estrellita Castro cîntase sub zidurile cetății pentru rebeli, invitîndu-i să se predea, dar aceștia nu aveau de gînd să facă așa ceva și, după terminarea armistițiului, tunurile începuseră să bată din nou. Cei care pătrunseseră în Alcazar povesteau că adăposturile celor asediați erau făcute din lespezile de mormînt, acoperite cu litere ebraice, ale unui vechi cimitir evreiesc. Se dădu ideea de a se săpa un tunel pe sub zidurile asediate și să se pătrundă înăuntru. Timp de mai multe zile secretul putuse să fie ținut. Dar, în curînd, cineva trădă acest lucru și operația fu zădărnicită. În Alcazar existau ostateci, militarii se comportau ca niște hidalgoși. Căpitanul Mercery, molipsit și el de această nebunie colectivă, sfidase gloanțele cadeților, urcînd în scurtă de piele, cu pantalon de călărie și cisme, însoțit de rasul abisinian, dealul din fața porții Alcazarului, ignorînd focurile puștilor de vînătoare și pătlăgelele roșii cu care aruncau rebelii în cel care voia să-i înfrunte neînmarmat. La megafon se cînta *Cavalcada Walkiriilor* și dansuri *flamenco*. Mirosea a cadavru. Brigada mexicană, *Teroarea lui Pancho Villa*, cu pălăriile de pai împodobite cu ghirlande de trandafiri artificiali, pleca nepăsătoare la atac. Cadeții pri-

veau melancolici spre Toledo, cu grădinile lui arse, cu ferestrele astupate cu saci și bucăți rupte din statui. Orașul cu clădirile lui sumbre, reci, avea zidurile ciuruite de gloanțe. Benzi de mitralieră atirau pretutindeni, la ferestre, ca niște legături de ceapă. Erau înfometați, simțeau că n-or să mai iasă vii de-acolo, priveau Castilia plină de grâne care ardeau și cimitirele îndepărtate. mausoleele albe, ogoarele gălbui și riul Tajo secătuit, parcă nemișcat, abia curgînd printre malurile cafenii. Se trăgea rar, de-o parte și de alta, olanele de pe case sbureau ca porumbeii prin aer, cîte un rebel, înnebunit de foame, sete și plictiseală, ochea cîte-un sfînt de pe cornișele catedralei din vale, chiorîndu-l sau lăsîndu-l fără un braț de piatră, care cădea sfărîmîndu-se în bucăți. De dincolo de ziduri, se auzeau urlete de plăcere și alți don quijoți republicani apăreau în fața crenelurilor, îmbrăcați în patrafire din aur verzui și vestimente de mătase roz-pal, lucind nedeslușit în amurg. Era vreun milițian cu șapcă, cu brațele tatuate de fost marinar, care se lăsa împușcat gratuit, numai pentru a le arăta celor din Alcazar că nu-i pasă de moarte. Din cetate se arunca cu bombe cu acid sulfuric și cu benzină învelită în vată, îmbibată în clorat de potasiu și zahăr. Alcazarul era de fapt apărat de gărzi civile comandate de ofițerii școlii de război, elevii școlii militare fiind numai vreo douăzeci și servind propagandei fasciste, făcute prin radio. Republicanii aduseseră aruncătoare de flăcări în cele din urmă, dar nici ele nu reușiseră să spargă zidurile de piatră. Liceul *Jefatura*, transformat în cazarmă, arsese de cîteva ori, dar de fiecare dată incendiul fusese stins și oei dinăuntru rezistaseră. Aviația fascistă aprovizionă Alcazarul din aer. Se aruncau pîini, șunci și cutii cu sardele, sub ochii neputincioși ai republicanilor, care spuneau că o sută de avioane rusești, care nu mai veneau, ar fi fost cu mult mai bune decît cincizeci de mii de milițieni neinstruiți. Cele mai contradictorii șvonuri erau lansate în taverna *El Gato*, care avea pe firmă o pisică desenată în cărbune și unde se adunau reporterii în căutarea știrilor senzaționale. Se auzise că la Barcelona un vapor mexican debarcase 20 000 de puști pentru republicani și că biroul lui Moscardó din Alcazar avea pereții spărți, fără acoperiș. Colonelul, în uniformă.

de gală, stătea în fotoliu, cu un ofițer alături, sfidînd bombardamentele repetate, care aveau loc mai ales dimineața. Artileria republicană nu mai avea bombe după două săptămîni de asediu și cele care mai existau explodau una din patru. Aviația fascistă făcea raiduri din cînd în cînd deasupra orașului, mitraliind străzile și pe urmă se îndepărta. Dacă n-ai fi făcut caz de mirosul morților, care se descompuneau, uitați pe ulițele Toledo-ului, în soare, cîteodată războiul ar fi părut o joacă. Copiii alergau la prînz prin lanurile de secară și margarete din jurul orașului, în cîte o duminică se făcea procesiunea sfintei cuminecături, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic, bătrînii evocau campania lui Napoleon, care intrase în fiecare oraș pe un cal alb, străbătînd Spania într-un marș fără nici o glorie ; soldații republicani își numărau gloanțele și, curînd, femeile și copiii fuseseră puși să strîngă cartușele goale cu coșurile de salată sau cu sacii. Se foloseau, la asedierea Alcazarului, aruncătoare de bombe primitive, trase cu funia. O fanfară cînta într-o piață, se auzeau mitralierele *Legiunii străine*. Despre cei din Tercio se spunea că, împreună cu marocanii din armata *Yague*, înaintau de la Valavera spre Toledo. Puerta Visagra fusese învelită în saci de nisip ca să nu fie lovită și noaptea se auzea sgomotul execuțiilor din piața Zocodover. Întîi, un preot care agita un clopoțel, mergînd înaintea osîndiților, pe urmă seria de împușcături, ca și cum cineva ar fi tras un tighel la o mașină de cusut. Veneau soldați de pretutindeni, rămășițe ale regimentelor și batalioanelor decimate, obsedați de trădarea guvernului de la Madrid. Femeile îi insultau pe soldați prin ferestrele deschise și-i scuipau acuzîndu-i de lașitate, dar ei erau numai nehrăniți, infometați, neavînd cu ce să se bată. În gara orașului Aranjuez, rămășițele *Batalionului Tărănesc* din Estramadura invadase parcul de castani, plin de trandafiri roșii, pe care îi mîncaseră ca pe niște trufandale, sub platanii imperiali în care bătea un fierbinte vînt ; niște trupuri scheletice, desculțe, sdrențaroase din fostele batalioane : *Invincibilii*, *Vulturii Roșii*, *Vulturii Libertății*, epavele visului revoluționar, niște soldați înveliți în păături vîrgate, în draperii smulse de cine știe unde, cu săbii doar

și puști de vinătoare, care se aruncaseră în bazinele fin-
tinilor cîntătoare, pe care cineva le pusese în funcțiune
ca să le astîmpere setea. Începuse să funcționeze o bru-
tărie și femeile din oraș aprinseseră sub cazanele mari,
pline cu apă, focuri uriașe, pregătind o supă pentru în-
fometații care dormeau nepăsători sub busturile de ghips
ale nimfelor, scăldate de o lumină trandafirie, strecurată
pe sub frunzișul pomilor. Perspectivele regale ale grădinii
arătau ca un azil al unor nenorociți ce se despăduchiau,
pentru că, în dimineța în care debarcaseră din tren,
aviația republicană le parașutase cîțiva saci de săpun și
arme. Dinspre grădinile devastate, sosea o mireasmă
ușoară și amară de merișor și tunurile din toată Spania
se părea că răsună ca niște gonguri pînă aici, anunțînd
începutul unei înfrîngerii. Și în această situație confuză,
creștea un sentiment de frică. Se spunea că maurii stră-
punseseră cercul de foc care înconjura Toledo-ul. „Aicea
ne lăsăm oasele” zicea Neluțu Marcovici. „O să murim cu
ăștia de gît. *Legiunea streină* are soldați buni. Îi știu
eu !” „Îi știi, pe naiba, Neluțule ! Nu au ei soldați mai
buni decît noi. Aici s-a lucrat cu sentimente și asta este
o greșeală de neiertat. I-am avut în mină, să știi de la
mine, dar așteptarea în război este fatală. Cei de la
Madrid trebuiau de mult să facă un efort, să strîngă toată
aviația și să dea o lovitură mortală Alcazarului. Dacă nu
cucerim această cazarmă nenorocită, moralul trupelor
noastre va scădea considerabil. Este ceea ce nu-mi place
în confuzia cu popi, cu cruci, cu scrisori duse nevestelor și
cu tot romantismul de care mi-e silă. Privește ce muniții
ne-au trimis. Cineva ne sabotează, tunurile se dereglează,
obuzele nu explodează, ăsta nu-i război !” „De ce nu e
război ! ?” întrebuse cineva, un bărbat îmbrăcat într-o
salopetă albastră, cu boneta republicană pe frunte, de sub
care izbucnea un păr încrêțit. „Dar dumneata cine mai
ești ?” „Mă numesc Gheorghe Ladislau și sunt noul co-
misar politic. Nu-mi plac defetiștii.” „A, marfă nouă !,
exclamase Neluțu Marcovici. Lume odihnită.” „Da’ tu
cine mai ești ?” „Căporalul Nelu Marcovici.” „Și așa ai
învățat să vorbești ?” „Ca pe front, undă n-aveam bonă
care să ne sufle cum să ne adresăm noilor veniți.” „O să
ai tot timpul să înveți cum să te adresezi noilor veniți.”

Lasă-mă singur cu comandantul tău." Neluțu Marcovică salutase și se îndepărtase. „Sper că nu vorbeai serios adineauri?” „Ba vorbeam foarte serios. De ce n-aș fi vorbit serios? Tot ce-am spus este adevărat.” Celălalt îl măsura cu un aer nu prea curios. „Probabil că mă știe, a mai auzit de mine. Dacă l-a trimis generalul Kalter, sunt aranjat.” „Ce te nemulțumește?” „Destule: aprovizionarea, munițiile, corespondența, calitatea celor care au înlocuit pe cei morți.” „N-avem de unde să scoatem alții. Cunoști dumneata o altă sursă?” „Nu. Nu cunosc, ce-i drept. Dar am impresia că începe epoca prostiei militante, asta n-am spus-o eu, a spus-o unul mai deștept ca mine.” „E foarte interesant. Adică noi suntem toți niște idioți, politici?” „Nu am spus asta, am spus cu totul altceva. Aici toți facem politică, fiecare în felul său.” „E adevărat că toți facem politică, dar mai și greșim. Dumneata greșești acum când vorbești deschis în fața unui caporal.” „Nu e un caporal, e un prieten de-al meu cu care am venit din România.” În momentul acela se petrecu un lucru neașteptat. Dintr-odată fintinile, care se auzeau în tot orașul șiroind, nu se mai auziră. O tăcere nemaipomenită, ca-ntr-un oraș în care nu mai trăia nimeni, îi asurzise parcă pe amândoi. „Cineva a tăiat conducta de apă, îți dai seama? Trebuie să fie *rifanii*. Numai ei n-au scrupule! Noi aducem popa să-i împărtășească și ei n-lasă să murim de sete, chit că-i omoară și pe-ai lor. Au nevoie de eroi, pentru asta fac totul. Iată Spania, stoarsă, țipînd de sete. Asta e tot ce mai am să-ți spun dumitale, pe care nu te cunosc”, zisese Dănacul. „Nu te speria, o să se aducă apă, n-avea nici o grijă.” „*Merci!* Cum au adus și muniția. Promisiuni, dar cu promisiuni nu se fac războaiele, și așa aud că se întâmplă peste tot. Regimente decimate, neînarmate, neaprovizionate. Și veniți dumneavoastră să ne țineți discursuri! Nu vezi, nu ai nici armă la dumneata?!” „Ba, am.” Și scosese repede un revolver pe care-l ținea în port-hart, un revolver mic, de femeie. „Știi ce e asta?” „Da. Un revolver”. „Știi că pot să te împuşc cu el chiar fără nici o judecată?” „De ce n-o faci? Ce mai aștepți? Pentru dumneata sunt un defetist, un om plictisit de război.” „Nu vrei să bem ceva? Poate ești obosit. Nu te mai controlezi.” Virise revolverul în port-

hartul în care-l ținea ascuns. „Nu, mulțumesc. Sunt destul de odihnit. Am aerul că mi-am pierdut mințile ?” „Nu. Nu cred. Dar dacă nu-ți face plăcere să vorbești cu mine, să bem un păhărel, n-ai decît !” „Te-a trimis generalul Kalter ?” „Nu. De unde ai mai scos-o și pe asta ? Pur și simplu, am vrut să cunosc oamenii cu care am să lucrez.” „Și, mă rog, ce ai să lucrezi cu noi ?” „O să ținem niște lecții politice. Am impresia că nivelul vostru este foarte scăzut.” Vasile Dănacul îl privise de jos în sus, „ca și cum i-ar fi luat măsura de cosciug”, cum ar fi zis Neluțu Marcovici. „Dumneata crezi că din cauza lipsei de nivel politic nu luăm noi Alcazarul ? Nu-l luăm pentru că din patru obuze numai unul explodează. Nu-l luăm pentru că acolo unde ar trebui dumneata să fii la ora asta, adică la fabrica de obuze, se află sabotori pe care nimeni nu-i lămurește că toate obuzele ar trebui să explodeze.” Îi întorsese spatele și-l părăsise, ducându-se după Neluțu Marcovici, care lustruia de zor tunul lor, ungîndu-l și bolborosind de unul singur ceva pe care Vasile Dănacul nu-l înțelegea. „Ce dracu mormăi acolo, Neluțule ?” „Nu mormăi deloc. Descînt rabla asta, care o să ne lase cînd o să avem ghiulele și care trage bine cînd n-avem. Ce-a vrut ăla de la tine ?” „Nu știu. Cred că era trimis de generalul Kalter.” După douăzeci și patru de ore, generalul Kalter îl chemase la el. Nu părea deloc supărat, avea o figură zîmbitoare, îi strinsese mîna cu putere, într-un fel aprobator, lăsînd să se înțeleagă : „Ei, ce-a fost a fost, acum să ne vedem de treabă !” Vasile Dănacul salutase și așteptase în picioare ordinele comandantului. „Iată de ce te-am chemat. Cred că ai dreptate cînd îi critici pe cei de la Madrid, dar să știi că au destule pe cap. Ei răspund de toate fronturile și fronturile sunt foarte încîlcite la ora asta. Situația nu e clară deloc. Nimeni nu are o imagine exactă a situației reale. Franchiștii au atacat și în nord, acolo unde ne credeam mai tari. Minerii asturieni și metalurgiștii din Bilbao se țin bine, dar nu știm cît o să mai dureze treaba asta. Ar fi bine să mergi la Barcelona. Acolo situația e ceva mai bună. Am să-ți dau o scrisoare pentru generalul Mendoza. Vreau să-mi trimită, cu mijloacele de care dis-

pune, deși va fi destul de greu, niște tunuri ca lumea și mitraliere. Ei sunt mai bine aprovizionați pentru că au marea în față. La nevoie, să recurgă și la contrabandiști. Trebuie să-i explici că avem nevoie neapărat de o victorie, aici. Trebuie să luăm Alcazarul cu orice preț.” „Am înțeles. Când trebuie să plec?” „Peste două ore.” „Cu ce mă duc?” „Cu un avion de poștă. Astea sunt mici și se strecoară.” „Cu ce aduc tunurile?” „Cu trenul. Nu pleci de-acolo pînă nu le vezi imbarcate, bine camuflate și cu însoțitori care cunosc căile-ferate. Să-ți iei un om de încredere. Drumul la întoarcere va fi foarte dificil. Răspunzi de aceste tunuri cu capul. Vezi să nu-ți dea o marfă proastă, de-aia te trimit, am auzit că ești politehnist.” Vasile Dănacul salutase scurt, strînsese mîna generalului și-i spusese: „Sper că la întoarcere Alcazarul va fi al nostru”.

Avionul care-i dusesese pe Vasile Dănacul și pe Neluțu Marcovici de la Toledo la Barcelona făcuse șase ore, după numeroase peripecii pînă a ajunge deasupra mării și să aterizeze în locul dorit. Antiaeriana trăgea din toate părțile spre disperarea pilotului, care nu înțelegea de ce cursa aceasta nu fusese făcută: noaptea pentru că ar fi fost mai sigură. „Poate că avionul nu are aparate de orientare.” „Da, de unde! Mă descurc și fără aparate de orientare. Mi-ajunge busola. Dar probabil că generalul s-a grăbit. În jurul lor explodau proiectile, niște norișori albi care lăsau, în dreapta și-n stînga, deasupra și dedesubt, o ploaie de schije. Avionul era vechi, scîrțîia din toate încheieturile, pilotul smucea de manșă, schimbînd mereu direcția; era și o zi foarte călduroasă; se iveau goluri de aer, Neluțu Marcovici zăcea pe burtă cu capul rezemat de un balot cu corespondență. „Încă puțin și-mi dau duhul.” „Ține-te, Neluțule, că acum ajungem.” „Să n-ajungem morți, asta e totul.” În sfîrșit, venise noaptea și călătoria decursese în liniște. Îi aștepta un Dodge hodorogit, care-i duse repede pînă la cartierul generalului Mendoza, instalat în cazarma Karl Marx și păzit de soldații Coloanei 19 iulie. „Voi sunteți?” întrebaseră generalul Mendoza privindu-i pe Dănacul și pe Neluțu Mar-

covici, care numai mutră de soldat n-avea. Mi-a telefonat generalul Kalter. Nu arătați prea odihniți. Probabil că a fost un drum destul de dificil.“ „Da, a fost destul de dificil.“ „Situția nu-i prea roză, trebuie să v-o spun. Uite, am ultimele știri. Malaga e pierdută, și Malaga să știți că e Toledo. Nu știu dacă tunurile cerute vor mai găsi pe cineva acolo. Azi-noapte a început evacuarea civililor, avioanele italiene îi urmăresc, coloanele lor au ajuns la Almeria și un grup de fasciști asaltează Jarama. Frontul se află la cinci kilometri numai de Madrid, noi stăm mai bine : pînă la Barcelona mai au 150 de kilometri, să sperăm că-i oprim.“ Deschisese un aparat de radio și ascultasera împreună un apel al postului de radio republican „*Tovarăși, rezistați pe toate pozițiile ! Fasciștii nu vor mai avea muniție pe frontul Madridului astă-seară ! Azi dimineată coloana Urribari le-a aruncat în aer 32 de vagoane. Tovarăși, rezistați ! Alte știri : Atacul spre Pozuelo și Aravaca a fost respins ! Atacul spre Las Rozas a fost de asemenea respins ! Atacul de la Moncloa a fost respins ! Înaintăm spre poarta de fier, șoseaua Corconei e liberă ! Villa Verde a fost recucerită. Trupele republicane înaintează spre Quemada și gara Lito. Pe frontul din Levant se bate aviația internațională. Alte știri urmează după o oră...*“ Generalul Mendoza încercuia cu un creion roșu punctele anunțate și făcea semnul plus sau minus, după situația reală. Ridicase privirile lui deschise spre cei doi. „Nici nu v-am întrebat din ce țară veniți ?“ „Suntem români“, zisese simplu Vasile Dănac. „A, români ! Îmi pare foarte bine. Acuma, singura problemă pe care trebuie să o mai rezolvăm este să-i convingem pe tovarășii noștri să ne scoată de undeva niște tunuri, mitraliere n-au ! De unde le-or mai scoate, pentru că toată lumea cere așa ceva ! Muncitorii lucrează în trei schimburi, și-au adus și copiii și nevestele în fabrică. Acolo dorm, acolo mănîncă ! În timp ce contesele noastre, aristocrația barceloneză, dansează în localuri cu țărani dezertori de pe fronturi. Înfrățirea între clasele sociale ! Mulțumesc de asemenea înfrățire ! Dacă vreți să le vedeți, duceți-vă la cafeneaua *Granja*, care are separeuri. Sunt niște femei care merită să te culci cu ele. Spania noastră e un cimitir plin de pietre la ora asta ! Asta e tot ce a mai rămas din

Spania : pietrele ei ! Dacă mai vreți cîteva știri, pot să vă spun că ne-au sosit niște *Douglas*-uri și cîteva trenuri blindate. Printre mitraliorii care apără Barcelona, se găsesc și cițiva din China și din Maroc." Vasile Dănacul își dăduse seama că întrevederea trebuia să ia sfîrșit, generalul Mendoza era probabil foarte ocupat, dar mai erau cîteva detalii. „Cîte zile credeți că o să dureze pînă găsim tunurile ?" „Știu și eu ? Probabil că mai devreme de zece zile nu vom reuși, trebuie să aveți răbdare. Unde locuiți ? Nici nu v-am întreat. Probabil că veniți direct de la aeroport." „Găsim noi", mîriise Dănacul. „Altfel trebuie să vă spun că toate hotelurile sunt rechiziționate. Uniforma dumneavoastră vă scutește de orice formalitate. Trebuie să vă dau numai un *laissez-passer* pentru patrulele noastre, care sunt destul de bînuitoare cu streinii." Salutareră și ieșiseră din biroul generalului Mendoza. Lui Neluțu i se făcuse, bineînțeles, foame. „Aș mîncă o friptură de iepure, te rog să mă crezi, cu ceapă prăjită în sos de vin. Și, de ce nu ți-aș spune, mi-e dor de o femeie ! În război e bine să uiți de capitolul ăsta. Cînd te bați, nu-ți mai arde să te gîndești la femei. Ții minte cînd am fost, în ultima zi, la plecarea de-aici în cartierul chinezesc ? Cele două mulate n-au fost rele deloc. Nu găsești ?" Lui Vasile Dănacul nu-i ardea de femei. Îi era și lui foame. Friptura de iepure, în sos de vin, cu ceapă prăjită, îl făcuse să-i lase gura apă. La ieșirea din cazarmă fură controlați, arătară permisul, sentinela salută, întinzîndu-le cîteva țigări de foi și întrebîndu-i : „Spanioli ?" „Nu, români." „De unde veniți ?" „De la Toledo." „A, Toledo ! Alcazarul ! Toată Spania e cu ochii pe voi. Și cu ce ocazie pe-aici ?" „Căutăm tunuri." „Asta e o marfă pe care o caută toată lumea." Neluțu Marcovici, care îi ascultase, îl întrebă în spaniola sa, pe sărite : „*Compañero*, cafeneaua *Granja*, ai auzit de ea ? Cam pe unde vine ?" Soldatul rîsese cu gura pînă la urechi : „A, cafeneaua *Granja* ? Acolo se poate petrece foarte bine, dar trebuie să aveți bani." „Ce spune ăsta ?" întrebă Neluțu Marcovici pe Vasile Dănacul. „Ce să spună ? Că ne trebuie parale." „Dar de arătat pe unde să ajungem acolo tot nu ne-a arătat." Soldatul explică că treceau de grădina botanică și la capătul Ramblasului, pe o străduță mică, Salamanca, aveau să găsească ceea ce căutau. Îi

strînseseră mina și-l salutaseră. Era o dimineață plăcută cu cerul senin, se vedea marea în spatele cazarmilor și silozurilor. La Căpitănia portului, grupe de soldați făceau instrucție în curtea largă, se auzeau comenzi scurte și risete tinerești, nimic nu aducea cu atmosfera sumbră a Toledo-ului. „Parcă nici nu e război, zisese Neluțu Marcovici, și am nevoie de o marchiză, de o contesă, ce s-o găsi. Dar mai întii de toate, friptura de iepure, pe care de azi-noapte, de cînd zăceam pe burtă în avion, o visez.“ În piața *Colón* văzuseră un preot cu o pușcă lungă, demodată. Era un catalan voinic, asudat, legat cu o frînghie în jurul șoldurilor, care purta pe frunte o bandă pe care era scris : „Trăiască domnul nostru Iisus Christos !“ „Ăsta de partea cui dracu e, domnule ?, întrebasese Neluțu Marcovici. Dacă luptă pentru Christos, ce caută aici ?“ „Probabil că sunt și republicani creștini. Trebuie să te înveți să nu te mai mire nimic, Neluțule.“ În aer sbureau avioane cu boturi roșii, patrulînd deasupra mării. „*Pell-canii !*, exclamase sândălarul, cu mitraliori la bord. De nu erau ăstia, de mult se termina războiul.“ Intraseră pe Ramblas. Vasile Dănacul cumpărase ziarul *l'Humanité* și se uitase la reclamele din vitrine : „Femei, anul acesta se poartă pălării Pamelas !“ „Țara arde și baba se piaptănă !“ exclamase Neluțu. Pe lingă ei treceau milițieni pe motociclete și gărzile civile, solemne, bătfînd pasul, purtînd bicorn napoleonean, vipuști galbene și uniforme verzui. Erau urmați de țărani în bluze cenușii și negre ca ale milițienilor, cărînd mitraliere *tip 1913*, rămase de mult în dotarea trupelor guvernamentale. Dintr-o prăvălie de discuri se auzea la radio un comunicat : „Badajosul a fost cucerit, Merida de asemenea, cele două orașe sunt în mîinile noastre...“ „Ăsta-i postul franchiștilor“, zisese Dănacul. Printre picioarele lor treceau pisici jigărite, îndreptîndu-se spre grătarele cu carne friptă, gonite de băieții care întorceau grătarul înjurîndu-le și huiduindu-le. „Intrăm aici, că nu mai pot ! Iepurele ăla îmi fată în burtă !“ zisese Neluțu Marcovici. „Întîi să-i spui cui ne-o băga în seamă, că tu ești mai îmbrăcat, să ne pună niște anason la gheață, că mi s-a făcut sete, de la hurducăielile alea !“ Se așezaseră la o masă. Dănacul che-

mase o fată (se împrăstiaseră bărbații, care, probabil, erau pe front), îi făcuse comanda, iepure n-aveau, dar putea să le dea altceva : o friptură de berbec cu boabe de năut sau șuncă prăjită. „*Bueno !*“ primise Dănașu. „Și niște crevete, tipase Nelușu Marcovici, am văzut eu în vitrină. Și un vin alb, rece.“ Aerul era leșios, cerul alb și mirosea a mandarine putrezite. „Mai bine mergeam în piața de vin ! Acolo îți dă o cană cu *tinto* și-ți tai cu cuțitul șunca, care spînzură deasupra tejghelei. Te-am dus eu acolo sau nu ?“ întrebuse Nelușu Marcovici. „Nu m-ai dus.“ „Păcat ! E singurul loc unde poți să bei vinul cu *bota*, cu burduful de piele“. De pe Ramblas se auzeau papagalii, sute de papagali, cîrîind și scîrpinîndu-se. Atunci băgară de seamă că toate ferestrele clădirilor erau lipite cu benzi de hîrtie. „Asta înseamnă că au început și aici bombardamentele, frățioare ! Credeam că venim la mătușa Calistrat în vacanță. Ei bine, nu !“ Pe deasupra trecea la mare înălțime un avion care arunca manifeste, hîrțiile păreau niște timbre mici, coborînd leneș, purtate de vîntul ușor. Fuseseră lansate mai de mult și acum avionul lua înălțime. Antiaeriana trăgea după el, dar nu-l atinse. „Fasciștii, zisese Nelușu. Iar ne dau sfaturi cum să facem să ne predăm mai repede.“ Fata le adusesese două păhărele de anason. Nu erau reci, dar nu puteai să ai pretenții pe o astfel de vreme să-ți mai dea și gheață. Pe două farfurioare, le întinsese cîteva bucățele de carne friptă și le urase : „*Buen provecho !*“ Nelușu Mărcovici înfulecase cu nădejde, dar mai era nevoie de întăriri, asta o știa bine și Vasile Dănașu. „Ei, unde e Parisul, unde sunt *les poules*, unde e *le sommellier*, să ne dea un *Jack rose*, un *Chateau Margaux*, un *Vieux Marc*.“ „Ia te uită la el ! Nelușule, tu ai învățat franțuzește... Cînd s-a întîmplat chestiunea asta ?“ Nelușu rupea o lipie lucioasă și mesteca visător, făcînd gesturi prin aer : „Stai să potolesc puțin, stai să beau un pahar de vin rece, stai să-i mai cer ceva fetei care ne servește și să mergem la *Granja*, că am nevoie de o marchiză, ca să am ce povesti cînd m-oi întoarce acasă, cum arată marchizele în pielea goală, că pînă acum marfa asta n-am servit.“ Lîngă ei se așezaseră, la o altă masă, cîțiva piloți, îmbrăcați în combinezoane de bord, așezîndu-și căștile de piele, alături,

cu grijă. Îi adusese un camion acoperit cu o prelată îngălbenită de praf, cu o capotă roșie, vopsită cu minium, necamuflată. „Aștia au venit cu diligența“, cîriise Neluțu Marcovici. „Unul dintre aviatori îi răspunsese pe neașteptate, în românește : „Da de unde, am aruncat în aer calea ferată Sevilla-Cordova ! Am bombardat-o de a luat-o dracu ! Români ?“ „Păi, nu se vede ? Și ceilalți ?“ „Ceilalți sunt amestecați. Franțuzi, spanioli și mexicani. Avem și ruși, avem de toate. Facem parte din aceeași escadrilă. Dar voi de unde veniți ? Sau locuiți în Barcelona ?“ „Ne-am bătut la Toledo“. „Și cum merge pe-acolo ?“ „*Merci*, prost ! N-avem muniție, n-avem tunuri. Dar se îndreaptă ea, vinzarea ! N-avea nici o grijă. Voi ce beți ? Spune băieților ăstora că dau eu un rînd. Sunt în bani.“ Făcură cunoștință și traseră mesele alături. Pe la cinci după-masă, beți turtă, se treziseră cu două femei în cele două paturi, într-o odaie a vechiului hotel *Oriente*, unde făcuseră mai întîi un scandal monștru, pentru că portarul spunea că nu mai are nici o odaie liberă pentru ei. Dacă nu-l oprea la timp Vasile Dănacul, Neluțu Marcovici ar fi sărit la bătaie. Femeile pe care le aduseseră cu ei îi priveau cu admirație ; în sfîrșit, văzînd că nu mai are nimic de făcut, cel de la *Recepție* le aruncase cîte o cheie, legată de un fel de pară de lemn, să n-o uite la ei în buzunar cînd părăseau hotelul. „Ei, vezi că știi să te porți, băiețică !“ spusese Neluțu Marcovici, sărutîndu-l pe neașteptate pe obraz și vîrîndu-i în buzunarul de la piept al hainei un pumn de hîrtii. Femeile fumau, întinse pe paturile late care ocupau o jumătate din cameră, de-a lungul a doi pereți, și ascultau sforăitul ușor al lui Neluțu Marcovici. Vasile Dănacul le trimisese mai devreme la duș, privindu-le trupurile subțiri și micuțe, ca de fete de liceu. Nu erau prostituate, făceau parte din *Corpul auxiliar* al aeroportului și, de cîte ori vreun soldat le plăcea sau le făcea vreun semn, îl urmau fără multe ezitări. Pe una o chema Maja și pe cealaltă Soledad. Fuseseră învățătoare la izbucnirea războiului și se înscriseră voluntare în *Corpul auxiliar*. Munceau de dimineață pînă seara, uneori și patruzeci și opt de ore în șir, spălau, cîrpeau, erau dactilografe și telegrafiste, se ocupau de toate. Nu păreau înspăimîntate, nu păreau fericite, nu păreau nefericite, luau lucrurile

aşa cum erau. Dănacul se dusesese pînă jos, acum locuia la etajul doi, le adusese sandvişuri şi bere rece. Fetele spuneau că sunt învoite pînă a doua zi la prînz. În seara aceea cine ştie cu cine aveau să doarmă, dar asta nu avea nici o importanţă. La Barcelona era frumos, e drept că mai veneau bombardierele, pînă acum oraşul fusese atacat de peste o sută de ori, dar bombele mai mult nu explodau decît explodau, probabil că-şi aveau fasciştii sabotorii lor. Mai era şi cîte o zi nefastă cînd loveau cîte o şcoală de copii, care nu avuseseră timp să ajungă pînă în pivniţă, la adăpost, oamenii fiind derutaţi de sirenele care sunau anapoda şi nu mai ştiai cînd vin sau cînd pleacă. Neluţu Marcovici făcuse ochi. Avea un cap patrat, cum zicea el cînd se îmbăta, nu ştia unde se afla deocamdată, îl recunoscuse numai pe Dănacul. „Cine sunt doamnele?“ „Cine să fie? Prietenele noastre. Maja şi Soledad.“ „Frumoase nume.“ „Ai şi uitat?“ „Vag mi-aduc ceva aminte. Cred că prietena mea a fost foarte drăguţă cu mine. Am să-i port o bună amintire, dar nu ştiu încă unde mă aflu.“ „La *Oriente*, la etajul doi. Ai uitat ce scandal ai făcut ieri după-masă cînd am sosit aici, înşuraţi gata?“ „Ce dracu vorbiţi voi acolo?“ întrebuse, pe spanioleşte, pe Dănacul, Soledad sau Maja, pentru că nu mai ştiau nici unul din ei care era Maja şi care era Soledad. „Povestiri din copilărie, făcuse Dănacul. Prietenul meu s-a-mbătat şi nu ştie pe ce lume e.“ Femeia începuse să rîdă. Se îneca. Tocmai mîncă un sandviş. Cealaltă dăduse din umeri. „Ia te uită la ei! Dar eraţi beţi bine.“ Neluţu Marcovici fugise sub duş după ce le sărutase mîna la amîndouă, scu-zîndu-se că nu putuse să fie îmbrăcat în momentul cînd se sculase din pat. „Ce spune prietenul tău“ întrebuse Maja sau Soledad.. „Ce să spună?... Se scuza că a făcut-o lată.“ „Nu-i nimic. La noi e un proverb. Bărbaţilor le dai tutun, de femei nu te legi. Şi voi v-aţi purtat foarte bine ieri, altfel să ştiţi că nu ne aflăm aici.“ Neluţu reapăruse, avea părul umed, se ştergea cu un prosop lung, cu care îşi învelise şoldurile. Părul lui roşcat de pe piept i se lipise de pielea lustruită cu săpun. Dansa din buric cu

mîinile deasupra capului, făcînd-o pe Sulamita și îngîinindu-se cu o voce spartă de bețiv. „Vă place ?” le întreba. Dar ele nu înțelegeau, pe urmă dăduseră din cap : „Si, si”. „Și la cafeneaua *Granja*, tot n-am ajuns ! Ce dracu m-a apucat de am băut atît ?” Văzuse berea în sticlele aburite de pe masă. Pusese gîtul uneia pe colțul mesei și isbise capacul cu pumnul. Mai destupă o alta, în același mod, și le turnă la toți în pahare. „Asta o să mă limpezească”, citi eticheta : „*Cervesa, Bilbao*”. Eh, bună și asta !” Pe urmă o luă pe după umeri pe una din fete, căutînd s-o recunoască : „Dar tu care ești, Maja ori Soledad ?” Fata risese și-i aruncase fumul de *cigarillo* în nas. „*Borracho* !” făcuse ea cu un glas dulce și-l poftise pe pat : „Nu stai cu mine ?” Era îmbrăcată numai într-un furou scurt, care-i desvelea picioarele lungi și slabe. „Eu sunt Soledad. Ai uitat, azi-noapte îmi spuneai *Angelo mio* ! Ești italian ?” „*Nada ! romeno*.” Cealaltă fată îi vîra în gură lui Vasile Dănacul bucățile de șuncă, strivite într-o chiflă. „Mănîncă ! O să-ți faci bine. Aseară v-ați întrecut cu gluma.” „Întreabă-le dacă mai fac vreo *corrida* pe timpurile astea ? Data trecută mi-a plăcut. Au fost omorîți cinci tauri. Dar ce tauri !” Fetele pricepuseră. Soledad îi spuse, adresîndu-se lui Dănacul : „Acuma au mai rămas numai vacile, cine mai are grijă de tauri ? Lumea se bate pe front, ca voi. Cîte zile mai stați ?” „Cine știe ! Avem niște afaceri pe-aici. Cînd o să le terminăm, plecăm. Apropo, Neluțule, cred că în loc să umbli după marchize sau să ne ducem la *corrida*, ar fi mai bine să mergem la uzinele alea unde ne-a spus generalul, să ne așezăm pe capul lor, să facem ceva, pentru că, dacă așteptăm la coadă, cine știe cînd ne vine rîndul. Și ai noștri care așteaptă acolo, la Toledo.” Lui Neluțu în ziua aceea nu prea-i ardea să se gîndească la cei de sub zidurile Alcazarului, așa că găsi un pretext. „Știi ce ? Dacă ne ducem astăzi în halul în care arătăm, or să ne ia drept niște bețivani. Mai stăm ce mai stăm cu fetele astea, le plimbăm pînă spre seară și ne culcăm devreme. Mîine dimineață, freș, ne prezentăm la directorul Uzinelor metalurgice și spunem că ne-a trimis generalul Mendoza și că nu ne mișcăm de-acolo pînă nu ne dau tunurile.” „Asta

s-o crezi tu ! Toată lumea le spune același lucru. Dar de dus, trebuie să ne ducem." Fuseseră aminați pe a doua zi. Seara urcaseră pe muntele Tibidado și priviseră orașul de sus. Barcelona plutea într-o ceață mov și fetele le spusese istoria celor două mii de ani ai acestei așezări care se numise Barcino, și pe care ar fi întemeiat-o Hercule. Pe Neluțu chestiunile astea îl lăsau rece, el se visa într-o mică tavernă, în căutarea conteselor. „Acolo e palatul marchizilor Moya, și biserica Belén, clădirea aceea mare, cu pereții albi, e spitalul *Santa Cruz*. Uite și palatul de la Virreina, unde e muzeul, alaltăieri l-au lovit cu două bombe. Mai jos, unde se văd scuarurile, se află palatul *Guell* și teatrul *Liceo*. O, de nu l-ar lovi, este cea mai frumoasă clădire din Barcelona ! Ați fost acolo, l-ați văzut ? Ați mai trecut prin Barcelona ?" „Am mai trecut, dar numai de teatru nu ne-a ars nouă." „Lojile sunt proprietate privată și se moștenesc, iar smokingul este obligatoriu la spectacole." „Chiar pe vremurile astea ?" întrebă Dănacul. „Chiar pe vremurile astea." Nu mai comentaseră în nici un fel ciudățenia. „Simbătă, în ziua aceea era miercuri, când avem iar învoire, vă ducem la palatul *Lonja*, în Barcelona veche. Sau la *Casa Batlló* din Paseo de Gracia, ori la *Casa Mila*. Să nu-mi spuneți că nu ați văzut încă parcul *Guell* sau *Sagrada familia*." „Asta trebuie să fie biserica aia neterminată. Am trecut de câteva ori pe lângă ea, dar eram în marș, nu ne-am oprit prea mult ca să ne uităm." „Știți ce, copilelor, zisese Neluțu Marcovici. Mie mi s-a făcut foame. Vouă, nu ? Ia să ne duceți undeva, unde se poate găsi ceva ca lumea și poate cîntă vreo cîntăreață de-astea care n-au plecat pe front." „Știu un local țigănesc, în Barceloneta, zisese Soledad. Acolo o să vedeți cum se dansează *flamenco*, și o să aveți și *bailadoras*, care o să vă placă. Sunt fete frumoase. Dar să nu vă legați de ele, că riscați să luați vreun cuțit în pîntece. *Los gitanos* nu glumesc." După un sfert de ceas se aflau jos, în oraș. Neluțu găsise, cît te-ai șterge la ochi, o mașină militară în care îi urcă și pe ceilalți, după ce-i oferise șoferului țigările de foi din care mai păstrase două pentru sufletul său. Cîrciuma se afla pe o uliță care cobora undeva spre o grădină părăginită, într-un intrînd de forma unei elipse făcînd o mică piață, care dădea în

strada mărunțișurilor, o stradă plină de magazine mici, care expuneau afară saci cu semințe, măslina, hamsii, scorțișoară, vanilie, nuci, migdale, stafide și un miros amestecat, exotic le umplea nările. Strada era plină de oameni care țirguiau. Coboriseră câteva trepte într-o pivniță decorată cu perdele de cort, cu frigărui, vase de alamă, bucăți de lemn de metru, așezate în piramide, din care un fel de pirat, cu un ochi astupat de un plasture de piele, arunca din când în când câte o bucată în focul aprins într-un cămin afumat, aflat în dreapta tejghelei cu băuturi. Mesele erau așezate în cerc, în jurul unui ring de dans, făcut din parchet bine lustruit, orchestra cînta într-o lojă alăturată, înfundat, stins, un fel de uvertură care voia probabil să acopere spațiul dintre două numere. Maja îi spunea lui Vasile Dănacului că ar fi fost bine să fi venit seara acolo, pentru că numai ora 24 era potrivită ca să asculte cu toți un *fandanguillo*, un *canto clar*, simplu, care te poate face să plîngi sau să rîzi. Dealtfel, toate cîntecele aveau orele lor. La ora unu, aici se cînta *Cartagenera*, un cîntec ușor, lung, de aperitiv. La ora două, un *canto* complicat, *La plaera*, iar la trei dimineța, o *seguriya gitana*, adevăratul *canto*, sinonim cu al cincilea parfum al unui poem. Dacă mai rezistau pînă atunci, mai tîrziu puteau să audă un cîntec din Cadiz, *bulleria*, ritmic, care era un fel de tango, sau vechi și nobile *mala-gueñas*, ori, pur și simplu, cîntece pungăsești pe care, peste câteva minute de la așezarea lor la masă, putură să le audă :

*Desde el callejón d'Eguia
Ala carsela, onde yo estaba
Oïa los quejidos
Que mi perrico me daba.
¡ Perriquito, Perriquito,
Quién t'ha hecho tanto mal ?
Los hijitos de la marquesa
Me tiraron a matar...*

Era un cîntec jalnic, cîntat de un mustăcios cu ochi parșivi, cu o pălărie neagră, cu boruri late, care în loc de bantă avea în jurul canotierei un șir de mărgele albe.

Se acompania la gitară stînd pe un colț de scaun și scuturînd din cap, din cînd în cînd, cu disperare.

*De pe ulicioara Eguia
Din închisoarea unde eram
Auzeam tînguirile
Papagalului meu.
Papagalule, papagalule,
Cine ți-a făcut atîta rău ?
Copiii marchizei
Au tras în mine să mă omoare.*

Un chelner le adusese cremă de *centollo*, o specie de crap, *flan de Merluza* și o supă de ouă, cu zarzavat. Neluțu Marcovici bineînțeles că ceruse friptura lui de iepure, dar se pare că muriseră toți iepurii din Barcelona în acel an, ori vînătorii erau pe front. Soledad îi recomandă să ceară icre cu smîntînă și o supă de broască țestoasă, după care să ia un somon afumat de Asturia. Fetele cerură pentru ele un pește de mare, *lubina*, fript în pergament cu sos de crab. Nu le era foame, nici nu voiau să pară că sunt puse pe cheltuială. Pe la unsprezece seara o alarmă neașteptată îi scosese din pivnița aceea din care Neluțu Marcovici n-ar mai fi ieșit, dar Vasile Dănacul nu-l iertă. „Haide, domnule, acasă, că mai cade vreo bombă pe noi, și rămîn ai noștri fără tunuri !” „Nu mergeți cu noi, fetele ?” le întrebasese Neluțu, dar ele nu mai voiră să meargă. A doua zi trebuiau să fie la cinci dimineața pe aeroport, ca niște soldați ce erau. Vasile Dănacul le privi : nu erau frumoase, erau două fete oarecari, dar avea să le țină minte pentru că nu făcuseră fițe, erau grațioase, lipsite de prejudecăți, poate că războiul simplifica relațiile dintre oameni, era partea lui avantajoasă. „Cînd aveți liber și vreți să ne vedeți, urcați sau lăsați-ne la portar, la hotel *Oriente*, un bilet.” Le conduseseră pînă acasă, undeva, pe o stradă din mahalaua de vest a orașului. Urmase o noapte agitată, sirenele sunau din două în două ceasuri, probabil că de pe mare soseau vapoare cu armament și spionii fasciștilor din oraș semnalaseră aviației franceze acest lucru. Bombele cădeau în jurul hotelului, le auzeau vîjîind pe deasupra acoperișului și undeva zidu-

rile pîrîiau și se prăbușeau. Se auzeau strigăte și mașinile Crucii Roșii, cu sirenele lor ascuțite, pe urmă se instaura iar tăcerea, readormeau și iar erau treziți de loviturile repetate ale antiaerienei, care trăgea de undeva, de aproape. Dimineața, pe la unsprezece, se aflau la Uzinele metalurgice. Fuseseră legitimați, se dăduse telefon, în sfîrșit, ajunseseră într-un birou pe pereții căruia se afla o hartă uriașă a Spaniei, pe care erau înfipite stegulețe roșii și verzi, cu situația frontului și un portret al președintelui Azaña. Directorul, un om scund, negricios, febril, care nu-și spusese numele, le cercetase documentele și îi poftise pe două fotolii : „Mi-a vorbit generalul Mendoza despre dumneavoastră. Vă înțeleg. Tunurile acestea vă trebuie. Oamenii de-acolo sunt dezarmați, dar ce putem să facem ? Ni se aduc piese de schimb și noi reparăm ce mai putem repara. Suntem numai niște depanatori. Nu fabricăm noi înșine tunuri. Deocamdată. Poate mai tîrziu. Dacă ați vedea ce e în uzină, v-ați speria. Mi se aduc cu trenurile piese dispartate, le asamblăm, dar Dumnezeu știe cum se descurcă specialiștii noștri ! Din trei tunuri, facem unul. Am cerut matrițe, mașini, ni s-a dat ceva, organizăm o secție, dar va mai trece vremea pînă ca ea să funcționeze. Mai devreme de cincisprezece zile n-o să putem să vă procurăm ceva. De ce nu vorbiți la Statul Major, să vă trimită niște tunuri noi ? Vapoarele descarcă zi și noapte tunuri rusești, dar ele sunt destinate apărării Capitalei. În sfîrșit, acum ce vă mai cert eu pe dumneavoastră ? Mai veniți peste două săptămîni. Sper să vă pot da tunuri pentru două baterii.“ „E tîrziu“, zisese Dănacul. „Pînă atunci vor despresura Alcazarul. E vorba de ambiția noastră, a *internaționalilor*, de a pune mîna pe cuibul ăla de rebeli.“ „Vă înțeleg, dar să știți că nu pot face nimic, sunt condiții obiective.“ „Vorbiți cu cei de la Madrid. Trebuie să înțeleagă și ei că la ora asta Alcazarul e la fel de important ca și Madridul ! Poate ne cedează ceva dintr-un transport. Opt tunuri, nu e un cap de țară.“ Directorul pusese mîna pe un telefon, învîrtise cu furie de o manivelă timp de o jumătate de oră, rostise cîteva numere cifrate și niște nume de oameni. Probabil că legătura nu era atît de bună. Urla în aparat. Cei de la capătul celălalt al firului se pare că nu auzeau

bine ce li se spune. Fusese amintit și numele generalului Kalter, și al generalului Mendoza. Ceilalți păreau neînduplecați, protestau, dar directorul nu se lăsa, insista, urla la ei, se mișca turbat în jurul furcii telefonului, întinzînd și scurtînd firul, gesticula ca și cînd ar fi fost văzut de ceilalți. În sfîrșit, obținu să aștepte cîteva minute, care fură vreo cincisprezece, pînă să vină cineva să-i spună că pe răspunderea lui, a directorului, putea să oprească tunuri pentru o baterie de la transportul următor al vasului *Ordjonikidze*, care sosea în portul Barcelona peste cinci zile. Asudat, fericit, febril, directorul trîntise telefonul în furcă și-i îmbrățișase pe amîndoi : „O fac pentru generalul Mendoza și pentru dumneavoastră, care sunteți niște streini veniți aici să vă bateți pentru Spania!“ „Și cu restul? Ce facem?“ nu-l slăbi deloc Vasile Dănacul. „Ah, cu restul, cu restul ? ! N-ar putea să nu mai existe acest rest ?“ „Nu se poate ! Fără tunuri pentru două baterii, nu ne putem întoarce. Ne împușcă !“ „Bine, cedă el în sfîrșit, pînă atunci o să cîrpin patru tunuri, cum om putea, sper că aveți mecanici buni, pentru că toate tunurile astea, după un număr de focuri, nu mai funcționează cum trebuie, ascultați la mine.“ Își strînseră încă o dată mîinile și Vasile Dănacul spuse „Atunci, peste cinci zile. La ce oră să fim aici ?“ „Păi, cel mai bine pe seară. Ne ferim de bombardamente. Uzina e apărută cu o anti-aeriană a dracului de tot, dar și așa ne-au mai lovit de cîteva ori. Să sperăm că totul se va petrece cu bine și că vom reuși să vă livrăm piesele promise.“ Își adusese aminte de ceva. Se bătuse cu palma peste frunte. „A, era să uit. Noi vi le punem la dispoziție, foarte bine, dar v-ați interesat la căile-ferate ? Cu ce le duceți ? E nevoie ca tunurile sosite cu vaporul să fie descărcate și transportate la gară. Pe ale noastre le ducem singuri acolo, dar aveți nevoie de un tren care să atașeze la el cele șapte vagoane, cu care le veți duce două pentru tunuri și cinci pentru muniție. Și încă muniția e pe sponci, luăm de la alții ca să vă dăm. Dar, mă rog, e obrazul nostru în joc. Vreau să vă mai atrag atenția că cei de la căile-ferate se feresc ca dracul de tîmîie de asemenea transporturi. Ele sunt spionate și semnalate aviației fasciste. Să știți că o să pătimiți destul.“ „Mă rog, o să ne descurcăm noi“.

zisese Vasile Dănacul, dîndu-și seama că greutățile de-abia acum încep. Ajuns în afara incintei fabricii, îi spusese prietenului său : „Neluțule, totul a mers cum a mers pînă acum, dar cînd mă gîndesc la birocrăția spaniolă, mă ia groaza“. „Asta de unde ai mai scos-o ?“ „Am citit rapoarte, am citit articole de ziar. Știu ce mă așteaptă. Dar acum n-o să ne culcăm din cauza asta.“ „Lasă-l pe Măndel. Nu se poate să nu fie și un ovrei pe la căile-ferate. Ce s-ar face căile-ferate spaniole fără un ovrei ?“ Șeful stației Barcelona nu era evreu, în schimb, părea greu de găsit. Avea dificultăți în harababura de transporturi de război, bombardarea liniilor ferate făcea ca orele și itinerariile să nu poată fi respectate. Îl așteptaseră cîteva ceasuri pe peronul afumat al vechii stații, aglomerat de soldați cu ranițe, puști, gamele, mitraliere desfăcute în piese, bucătării de campanie, muncitori care trebuiau să repare rambleurile cu tîrnăcoape și lopeți, în sfîrșit și cu mulțimea de gură-cască, care, război-război, dar tot se descurca, vînzînd te miri ce celor aflați în trecere prin această stație. Abia la a patra incursiune, după ce își pierduseră aproape toată ziua, îl găsiseră într-o odăiță încărcată de lucruri, de unde se făcea dirijarea ațelor. Striga deodată în două telefoane, pe care le ținea la amîndouă urechile și-și nota, lăsînd cînd pe unul, cînd pe altul pe masă, cu un creion, numele punctelor lovite : poduri, încrucișări de linii ferate, halte, stații, numărul vagoanelor atinse, al echipelor de acari, conducători de vagoane, șefi de tren, drezine, macazuri, felinare trebuitoare pentru semnalizare, în sfîrșit, toată suita de măsuri ce trebuiau luate de urgență. Epuizat, cu șapca dată pe ceafă, cu un creion colorat în mină, bont, gros și lung, lovînd nervos în carnetul în care își notase datele telefonate, se uitase la ei ca la niște oameni morți, exclamînd exasperat : „Știu de ce ați venit ! Vă trebuie un tren ! Vă spun repede că n-am timp de pierdut : N-am ! Dumneavoastră, militarii, credeți că toată Spania este la ora asta o mare de garnituri ! N-am vagoane, n-am locomotive, n-am nimic ! Duceți-vă !“ Neluțu Marcovici, care se așteptase la o astfel de primire, scosese din buzunar o sticlă plată de *whisky*, pe care o ținea într-un buzunar secret al salopetei. „Spune-i urîtului ăstuia că e mai bine să bea un păhărel cu noi

și pe urmă să zică nu !” Bătea cu unghia în sticla plină cu un lichid roșcovan. „*Whisky* scoțian, veritabil”, zisese și se și repezise, spre uimirea șefului de stație, spre un dulap din spatele său, din care scosese trei păhărele. „Săvîrșește !, îi comunicase lui Vasile Dănacul. Uită-te la el, e dotat !” Umpluse paharele, îi virise unul în mînă, făcîndu-i semn lui Dănacul să-l ia și el pe-al doilea și, în minutul următor, dăduse paharul peste cap, scuturînd iabraș din cap. Șeful de stație nu bea. Păhărelul lui fusese pus pe masă. „Spune-i că sunt șocat de la ultimul bombardament și că am omorît doi ca el pînă acum. N-am timp de pierdut.” Vasile Dănacul îi explicase răbdător că trenul nu le trebuia în ziua aceea, ci peste cinci zile, că aveau nevoie de șapte vagoane și că pentru asta se vorbise și cu generalul Kalter, și cu generalul Mendoza. „Spania e plină de generali. Să știți că mă lasă rece chestiunea asta. Avem la generali, mai mulți decît soldați ! N-am tren nici pentru azi, nici pentru peste cinci zile !” Căutase cu amîndouă mîinile în sertarul biroului său și frîntise în fața lui Dănacul un teanc de hîrtii. „Poftim graficele numai pe săptămîna asta ! Toată lumea se grăbește, toată lumea transportă ceva și eu n-am trenuri. Asta e realitatea.” „Tovarășe, *compañero*, cum să-ți mai zic, trebuie să fim cu tunurile cel mai tîrziu într-o săptămîină sub zidurile Alcazarului ! Fă ceva pentru Spania, dacă nu vrei s-o faci pentru generalii ei !” Șeful stației era încăpățînat ca un catîr, se scutura tot ca și cînd ar fi avut rău de mare. Era nedormit, nervos, probabil că scene de astea se repetau în fiecare zi. Și atunci se petrecu un lucru neașteptat. Neluțu Marcovici ocoli biroul într-o clipă și-l îmbrățișă pe omul acela, sărutîndu-l pe amîndoi obrazii și urlînd : „Am ghicit ! Ești un om bun. O faci pe nebunul numai ! Știam sigur că dacă venim la dumneata ești singurul care poate să rezolve chestiunea asta cu trenul ! Tradu-i cuvînt cu cuvînt, îi spuse lui Vasile Dănacul. Nu-l slăbesc din brațe pînă nu zice *da*.” Și atunci minunea se întîmplă. Șeful de stație, excedat, căzu în scaunul de pe care îl ridicase cu forța Neluțu Marcovici și spusese : „Veniți peste trei zile, pentru Dumnezeu, și voi vedea ce pot face. Sunteți nebuni !” „Nu,

nu așa ! Fă-ți cruce“, zise Neluțu Marcovici. Dănacul îi traduse repede ceea ce spusese prietenul lui. Cruce în armata republicană nu se mai purta, dar dacă nebunul ăsta — care zisese că mai omorîse doi ca el — îl obliga s-o facă, o făcu. „Așa, fii atent, ai jurat ! Nu te uita la mine că sunt ce sunt, dar eu cred în jurăminte. Peste trei zile suntem aici. Să nu te ascunzi, că te găsesc și în gaură de șarpe. Din gară n-o să lipsești tu, că te-mpușcă. Aici dormi, aici măninci și Neluțu Marcovici, ține minte cum mă cheamă, te găsește. *Salud !*“ Plecaseră, lăsându-l pe șeful stației Barcelona uluit de toate cele ce i se întîmplaseră. „Și acum cred că merit și eu un anason și poate ajungem și la *Granja*, la cafeneaua aia spre care am plecat de câteva zile și n-am mai ajuns.“ Orașul avea un aer tragic. Bombardamentele din noaptea care trecuse, repetate și precise, nu ținiseră numai portul. În piața *Colón* arseseră câteva clădiri. Ferestrele erau negre de fum și geamurile plesniseră. Pe un acoperiș, cîțiva pompieri dărimau căpriorii calcinați. „Acuma ar fi bine să le întîlnim pe fetele alea.“ „Lasă că se-ntorc ele.“ La Ministerul de Război și la Statul Major al Cataloniei, în clădirea Muzeului Maritim, lucrau alte echipe ca să stingă un incendiu de la etaj. Niște femei aduceau pe brațe uriașe modele de corăbii, vechi, cu pînze, făcute din lemn subțire, afumate de vechime. Bărbații coborau lăzile cu cartușe, cu havane și coniac. „Nu trăiesc rău băieții ăștia, ce spui ?“ „Văd că au treabă. I-au atins azi-noapte cu bombe.“ Luaseră foc și portretele lui Bakunin, Lenin și Jaurès, care înconjurau piața *Colón*. Rămăseseră numai ramele metalice, de care mai atîrnau niște fișii de pînză afumată. În fața statuii lui Columb se desfăceau colete de ziare. O trupă obosită, formată din patruzeci de inși sau mai mulți, își așeza armele în piramidă. Pe trotuar, stăteau zece sau doisprezece arestați, legați cu mîinile la spate, privind la niște coșuri cu struguri. „Pe ăștia îi mierlește la noapte, zisese Neluțu Marcovici. Probabil că sunt cei care semnalizează cu lanternele în timpul bombardamentelor.“ „Dar tu de unde le știi pe toate ?“ „Stau de vorbă cu oamenii în timp ce tu dormi, asta-i totul.“ Trecea o mașină împodobită cu voaluri de mătase. Era un autocamion spațios, cu

obloanele lăsate. Cîntărețele de cabaret dansau și cîntau pe această estradă improvizată. Mașina mergea lent, apăruseră și toreadorii care făceau din spatele fetelor bezele voluntarilor, morți de oboseală. Aceștia lăsaseră puștile în piramide și le răspundeau, fluturînd bonetele. De după silozuri apăruseră și hamalii din port, care le spuneau glume grosolane. Soldații începură să-i fluiera, amenințîndu-i că o să le dea cîte o uniformă și o pușcă și o să-i trimită direct pe front, să le treacă cheful să-și mai bată joc de drăguțele de fete care-și făceau meseria. Se auziră curînd niște tobe bătînd sacadat și un grup de elevi, cu steaguri catalane în dungi, trecuseră în marș, bătînd pasul. Aruncau manifeste și strigau celor de pe Ramblas : „Veniți cu noi, frontul e la 150 de kilometri !” Trecu un Chevrolet decapotabil cu aripile turtite, plin de lozinci și, de pe canapelele lui de piele, izbucniră strigătele unor femei, și ele îmbrăcate în bluzoane de aviatori, ridicînd cu brațele o uriașă pancartă pe care scria : „Înscrieți-vă în aviație !” „Hai să mergem, Neluțule ! Aștia nu mai termină cu sărbătorile !” Cineva le dădu un exemplar din ziarul *Claridad*, organul Uniunii Generale a Municipitorilor. Hîrtia era încă umedă de cerneală. Vasile Dănacul privi titlurile tipărite cu litere mari. Niște lozinci care se aflau deasupra fotografiei generalului rebel Queipo de Llano îi cereau capul, și-l numeau asasin. *Lupte la Sevilla*, citise rapid, înainte de a împături ziarul. *În Barcelona a sosit un transport de tutun din Canare. Zaragoza asediată*, anunța un alt titlu, „Generalul Cabanillas cu 7 000 de soldați, artilerie și tancuri, vrea să reușească ceea ce n-a reușit Napoleon”. Ajunseseră în față, la *Oriente*. Vru să coboare în bar, dar era plin. Pe trotuarul de vizavi treceau în pas alergător trei sute de berete negre. Anarhiști, cu evantaie de hîrtie în mînă, își făceau vînt, rîzînd la lumea care-i privea ca pe niște nebuni. „Unde mergem ? Ți-e foame, ai chef de ceva ?” „N-am chef de nimic. Aș dormi. Întrevederea cu omul ăla cu trenurile m-a epuizat. Dacă ar fi toți ca directorul fabricii metalurgice, am fi cîștigat de mult războiul.” „Crezi că o să ne tragă clapa și o să ne lase fără tren ?” „Nu s-a născut omul ăla care să-l tragă-n piept pe Neluțu Marcovici.” De undeva, printr-o fereastră, se auzea buletinul de știri de la radio. „As-

tăzi aerodromul militar Getafe a fost bombardat de trei ori. Cu toate acestea, la Madrid a avut loc *corrida* tradițională dată în scopuri de binefacere. Au participat 25 000 de spectatori. Primul taur a fost închinat partidului comunist și doamnei Dolores Ibarruri. La Cordoba e asediat generalul Aranda de către minerii asturieni. Pilotii guvernamentali bombardează Huesca și Huelva. Generalul Mola a trimis trupe pe linia Merida-Toledo, care duce spre Madrid.“ „Asta nu e bine, înseamnă că *rifanii* au spart încercuirea și o să auzim că Alcazarul va fi despresurat.“ „Crezi?“ „Ascultă la mine. Nu-i de-a bună.“ „Și ce-i de făcut?“ „Ce putem să facem? Să ne uităm după fetele astea pentru care nu există război. Uite-le cum trec pe tocurile lor înalte, cu părul frizat, fardate de parcă s-ar duce la bal.“ Se așezaseră pe o bancă și priveau grupul de cochete, care, câte două sau câte trei, își făceau plimbarea de seară pe sub copacii Ramblasului. Negustorii de floricele băteau din grătarele lor să le-atragă atenția, dar ele așteptau să fie invitate la bere, undeva, pe o terasă. Un grup de soldați cu revolvere și grenade la brâu striga după ele. Fetele nu întorceau capul și-și vedeau de drum, tocălind cu pantofii pe asfalt. Aveau forme frumoase, rochiile strînse pe șolduri le făceau mai lungi, nici măcar niște împușcături răslețe de la o fereastră a unui imobil, care secerară frunzișul Ramblasului, nu le speriară. Soldații, dintr-un reflex militar, se culcaseră la pământ strigînd și celorlalți: *a tierra, a baja* — la pământ, jos!, dar fetele își vedeau mai departe de plimbarea lor, ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat. „Mi-ar place una de-astea, zisese Neluțu Marcovici. Te-ai uitat la ele? Nici n-au tresărit!“ „Știi ce, Neluțule, hai să dăm stingerea mai devreme, că mai trage vreunul de la vreo fereastră și, în loc să ajungem cu tunurile acolo unde trebuie, o să zăcem pe trotuar cu o lumînare pe piept.“

Maja și Soledad nu veniseră peste două zile, cum promisese, nu veniseră nici peste alte două zile. Era ultima lor seară la *Oriente*. A doua zi, în zori, trenul cu cele opt tunuri și muniția trebuia să-i ducă pe o rută ocolită, două

zile și două nopți de mers, dacă nu se va întâmpla ceva neprevăzut, pînă în apropiere de Toledo, unde situația era incertă după ultimele comunicate. Vasile Dănacul își strînsese puținele bagaje în ranița de pînză și-l privea pe Neluțu Marcovici, care, în picioare, în fața ferestrei deschise spre Ramblas, fuma, privind trecătorii. „Un șmecher a ciordit negustoresei cu papagali niște bani din tejghea. E blat cu unul care o ține de vorbă. M-am prins de la început. Chestiile astea le făceam și eu cînd m-am înhăitat cu niște manglitori, după ce am plecat din Bacău și am venit la București.” „Și de ce nu-i strigi ca s-o faci atentă?” „E prea tîrziu. Băieții au făcut roiul și pe urmă mai există și o solidaritate de breaslă, ce crezi tu? Asta se mai descurcă, mai vinde o păsărică, acolo, ceva, o scoate la capăt, dar băieții ăia poate nici nu au după ce bea apă.” Cineva bătea în ușă. „Cine e?” întrebă Dănacul. „Eu, Soledad.” „A, fetele! Au venit fetele”, se bucurase Neluțu Marcovici. „Poftește-le înăuntru.” Intrase Soledad cu o altă fată. Nu mai frumoasă, nu mai urîtă decît Maja. Neluțu Marcovici aprinsese lumina. Afară era încă soare. Pe zidurile hotelului *Ritz* urca încă o iederă roșcată de lumină, dar camera era întunecoasă și becurile acelea înviorară tapetul de hîrtie cu trandafiri rozalii și cu pete vechi în locul unde, deasupra patului, călătorii adăpostiți în hotelul *Oriente* se rezemau seara ca să citească mai bine ziarul sau să fumeze o țigară. „Dar Maja unde e?” întrebă Dănacul. Fetele se priviseră cu o mirare tristă. „Maja a murit!, spusese simplu Soledad, în bombardamentul de acum cîteva nopți. Cînd ne-ai dus cu taxiul acasă. N-a vrut să stea la mine să doarmă. S-a dus la maică-sa și-acolo a lovit-o o bombă. Au murit — și ea, și maică-sa.” Se așezaseră fără să fie pofțite pe marginea unor scaune. Zîmbeau trist, cu niște figuri care voiau să însemne: „Nu-i nimic, suntem tot două, o să vă distrați bine cu noi.” Cîteva minute nu spuseră nimic. Se priveau ca niște streini. Neluțu Marcovici parcă nu mai avea chef de nimic. Îi pierise toată veselia de pe chip. „Și voi plecați?” Priveau spre cele două ranițe așezate în mijlocul odăii. „Da, mîine dimineață.” „Atunci n-o să ne mai vedem niciodată. Sau cine știe?” „Știți ce, fetelor?

Ia să nu ne mai gîndim la toate astea ! Hai să coborîm, să bem ceva. E jos un bar. Sper că s-a golit pînă acum și că pe americanii ăia, care parcă sunt lipiți ca muștele pe o hîrtie cu clei, i-o fi cărat cineva afară."

Se aflau într-un marfar, camuflat cu frunze de copac, care se strecura undeva în cîmpie, abia tîrînd vagoanele ciupă el. Nu erau șapte, erau vreo douăzeci. Ultimele cinci, încărcate cu muniție, ultimele pentru ca, în cazul unui atac aerian, să fie decuplate ca să nu sară tot trenul în aer. „Rămînem măcar cu tunurile, dacă n-o să ajungem cu bombele. Găsim noi niște pocnitori cu care să bombardăm Alcazarul“, glumise Neluțu Marcovici mai de vreme. Ca toate trenurile, în aceste zile, garnitura lor era păzită cu mitraliere antiaeriene de către grupuri de soldați, așezați pe acoperișul vagoanelor din față și din spate. Doi ofițeri aflați în cele două capete ale trenului făceau observație aeriană, cu binocurile. Neluțu Marcovici ședea între cele două obloane deschise ale primului vagon, rezemat de chiulasa unui tun acoperit cu prelată. Mîncă semințe și le scuipa afară pe rambleul opărit de soare. Dănacul, și el cu picioarele afară, se întinsese cu mîinile sub cap pe o grămadă de paie. Fluiera ușor și asta îl scotea din sărite pe Neluțu Marcovici. „Cum naiba nu te plictisești ? Uite, vezi, de asta nu-mi plac mie intelectualii ca tine. Dacă am un prost în față, știu ce e în capul lui. Dar de unde dracu să aflu eu ce gîndești tu acum ? Cîteodată îmi spui că faci calcule matematice și că asta te distrează. Pe dracu, cum o să te distreze ? Uite, eu, cînd mînc semințe, cum fac acum, mă gîndesc la femei. Astea-s cele mai plăcute gînduri. Aveam un prieten frizer, care ținea un jurnal în care-și nota toate damele cu care se culca. Domnule, dar la milimetru. Ce culoare de ochi aveau, dacă erau grase sau slabe, dacă erau eleve sau funcționare, dacă erau măritate sau nu, o adevărată contabilitate. Și să știi de la mine că frizerii și cismarii au succes la femei.“ „Ei, cum așa ?“ „Uite, foarte bine. Femeia e moartă după pantofi și după poșete. Și decît să dea banii pe pantofi și pe poșete, cît sunt ele de cochete și de vâcsuite, se culcă și cu un cismar, pentru o

pereche de pantofi sau pentru o poșetă. Mi-a spus-o un șuster. Să fiu al dracului dacă te mint ! Cu frizerii e la fel. Țștia sunt și mai curați, nu umblă cu pap, cu piele, umblă cu parșumuri, domnule. Vine dama, se așază în scaun, se uită în oglindă. Figaro de colo, cu papagalul ! Cucoană ești gigea, am să te tund eu băiețește ca pe Dita Parlo, să-ți fac bretonul cu foarfeca, să moară gagiii, să se dea cap în cap pe bulevard după dumneata. Și uite așa, mai cu foarfeca, mai cu pămătuful, mai cu pompa de odicolon, le-o strecoară. *Parole d'honneur*, dacă nu-i așa. Ce zici de asta ?" „Ce să zic, Neluțule, ești fericit dacă ai la ce te gîndi. De fapt, eu mă întrebam de ce ne-a trimis generalul Kalter tocmai pe noi după tunurile astea ? Crezi că n-avea el oamenii săi ?" Neluțu se scărpinase în cap, după bunul său obicei, și spusese : „Ba cred că știu de ce. Vrea să scape de noi ! Asta e. Crede că o să mierlim într-un bombardament, își dă seama bine ce înseamnă să aduci niște tunuri de la Barcelona la Toledo, cu nemții și broscarii deasupra." Lui Vasile Dănacul nu-i trecuse una ca asta prin cap ; dar se vede că nu cunoștea oamenii, cum îi cunoștea Neluțu Marcovici. „Pînă acuma, să batem în lemn, văd că băieții ăia de la *Junkersuri* și de pe *Caproni* se plimbă pe alte alei. Probabil că sunt la Madrid ! Îi distrează pe ăia de-acolo." „Nu spune vorbă mare, că acuș îi vezi deasupra noastră, dacă ne-o fi cîntat cineva. Că toată lumea spionează pe toată lumea și nu știi ce are în gușă fiecare. Sunt vremuri foarte turburi." Trenul încetinisese. „Mergem pe geantă, zisese Neluțu Marcovici. Ni s-au desumflat cauciucurile. Cred că e ceva pe linie." Treceau peste un pod în reparație, care fusese bombardat cu cîteva ore înainte. Un grup de pontonieri lucrau cu rîngile de fier și cu tîrnăcoapele, cu niște clești uriași de fier, bătînd buloane în traversele de lemn ale terasamentului și umplînd cu balast găurile făcute în rambleu. Neluțu Marcovici îi salută cu mîna, dar ei nu-l priveau. Lucrau îndîrjiți, desbrăcați pînă la briu, erau niște țărani, probabil, — slabi, jigăriți, cu ochii duși în fundul capului. Li se vedea șira spinării ca unor pești pe care îi descărnezi pe o farfurie. „Cum seamănă, săracii, unii cu alții, se mirase fostul sîndălar. Ai jura că sunt de-ai noștri !

Cînd lucram, în gară la Bacău, că am lucrat și acolo, am vîndut limonadă pe tren, tot așa erau unii, ca ăștia, de li se lipea pielea de os ! Cum îți ziceam, în gară la Bacău erau tot așa niște amăriți, slabi să-i bagi în ac, sgîrciți al dracului, oameni de la țară cu copii mulți. Veneau și lucrau la terasamente, pe te miri ce. Stringeau bani să-și ridice case. Cîte-o odaie de chirpici în fiecare an. Că făceau — anul și plodul. Poate nu-i cunoști. Că avea bătrînu' meu o vorbă : «Bă, Neluțule, tu să știi de la mine, că săracul e om bun. El își iubește nevasta, pentru că, ia gîndește-te : bani n-are ; dacă n-are bani, cînd bagă mîna în buzunar peste ce dă ?... Și atunci face copii, ca să-i treacă de urît. De-aia nu se mai ajunge...»“ Trenul trecuse podul și accelerase. Cele două locomotive gîfiau pentru că începuse urcușul. Undeva se vedeau niște dealuri sterpe, cu niște sate părăsite de lut sub ele. De cînd plecaseră, de dimineată, întîlniseră cîteva halte care aveau ușile bătute în scînduri și geamurile, de asemenea. Asta însemna că de gările acelea nu mai avea nimeni nevoie, pentru că la cîțiva kilometri de ele nu se mai afla nimeni. Pe dealuri se vedeau numai ruinele roșcate ale unor palate, în care se spunea că mai locuiau vechii granzi de Spania, bătrîni și părăsiți, înconjurați de servitorii lor, uitați de lume, bîndu-și vinurile vechi de un secol, îngropate în nisip. Peste această Spanie disperată, arzînd sub soarele amiezii, nu trecea nici o pasăre. Dănacul avea senzația aceea de gol, de vacuum, pe care i-o lăsase Toledo-ul în clipa cînd șuvoaiele de apă din fîntîni fuseseră resorbite parcă de o mîină nevăzută, pentru că cineva tăiașe conducta de aprovizionare și o tăcere îngrozitoare se instaurase deasupra orașului. Era imposibil ca toată lumea să-și fi dat seama că cei din *Legiunea streină* ajunseseră la apeduct și că tăiaseră conducta, dar ceva instinctiv, o spaimă nevăzută le oprise la toți răsufierea. Asediați și asediatori înțeleseseră că într-o secundă se întîmplase un lucru îngrozitor, că puteau să moară cu toții în cîteva ore, de sete, în soarele indiferent, care-i ura parcă pe toți oamenii și voia să-i devore în arșița lui. O asemenea clipă atîrna deasupra lor în secunda în care simți imensul gol al Spaniei apăsînd asupra tuturor. „Nu-mi place, zisese Neluțu Marcovici. E prea multă liniște. Și

cel mai prost lucru în război este tocmai liniștea. Pri-cepi ?” „Sunt calmi, fumează.” Neluțu Marcovici nu părea prea fericit de treaba asta. „I-am văzut, stau de vorbă grupuri-grupuri. Privesc la noi, nu știu de unde să ne ia. Cred că nu înțeleg de ce n-au venit niște spanioli după tunurile astea. Nu mi-a plăcut cum ți-au controlat actele ofițerii ăia, doar știu de ce suntem veniți aici.” „Nu te neliniști, să avem răbdare.” „Întreabă-i, mai bine, încotro mergem ? Am făcut rost de o hartă a Spaniei încă de la Albacete (o scosese dintr-un buzunar al salopetei și i-o arătase). Vreau să aflu pe ce lume trăiesc. Ce-i drept, nu e o hartă a căilor-ferate, dar măcar să știm pe unde ne duc.” „Probabil că va trebui să ajungem întâi la Madrid, dar pe drumuri mai ocolite, prin nord.” Peisajul se su-gruma. Cîmpia prăfoasă, pustie, cu grîne puține, deja culese, rămăsese în urmă. Începuse o regiune calcaroasă de defileuri. Cele două locomotive gîfiau greu la urcuș, un urcuș blind, deocamdată. Mirosea a pini uscați în soare, lîngă rambleu stîncă era acoperită de o iarbă gal-benă, tiritoare. Trenul mergea încet, puteai să vezi șo-pîrilele svicnind în soare. Mecanicul dădea semnale, pro-babil că linia nu era sigură. „20 de kilometri la oră, facem o săptămînă, ascultă la mine. Noroc că ne-am luat conserve și pîine. Apă mai găsim noi.” De pe vagon, prin deschiză-tura celor două uși se iviră două picioare goale, în espa-drile. Un milițian în uniformă cenușie de pînză coborî ca la circ pe mîini, aruncîndu-se prin deschizătură între ei. „*Buenos días, compañero.*” „*Buenos días*” îi răspunsese Dănacul. „Voi sunteți românii ?” „Noi.” „Aveți niște țî-gări ?” Neluțu Marcovici îi întinsese un *cigarillo* din in-epuizabila lui porție, pe care o sporea mereu. Dănacul i-o aprinsese. „Cum merge războiul ?” întrebasese. „*Muy bien.*” Convorbirea se desfășura greu. Soldatul era un om tăpălă-gos, cu o mutră de țăran. Se rezemase de chesonul unui tun și se întindea, trăgînd cu delicii din țigara de foi. „A trebuit să vină războiul ca să putem și noi, argații, să fumăm o țigară ca asta.” „Ai fost argat ?” „Da, lucrător pe pămîn-tul ducelui de Cabra.” „Și cum ai ajuns aici ?” Soldatul rîsese, ducînd palma la gură. „Parcă eu știu ? Ca la răz-boi ! Întîi a plecat Pepe.” „Și cine era Pepe ?” „Pepe era.

cel mai bătrîn argat. De el ascultam cu toții. Ne-a scris după trei săptămîni să lăsăm totul și să venim la Madrid, să ne înrolăm, că ne trimite el pe cineva. Cum o să lăsăm noi pe duce ? am spus eu. Război, război, dar el cu cine o să mai lucreze moșia ? „Ei, asta-i bună, zisese Dănu. Cum cu cine să mai lucreze moșia ? Că voi doar împotriva moșierilor ați pornit la război !” „Da, dar nu știam atunci cînd am pornit pe front pentru cine o să ne batem. Abia acolo am aflat.” „Cum așa ?” „De cînd ne-am născut, n-am știut decît că trebuie să muncim pentru domnul duce de Cabra. El avea un administrator al moșiei, care ne cununa, ne boteza. Era nașul nostru, al tuturor, nu-i ieșeam din cuvînt. Și mai era preotul. De el și de administrator ascultam. Și pe urmă, dacă lucrurile nu mergeau bine, venea jandarmul. Dar jandarmul trecea din cînd în cînd, foarte rar pe la moșie. Dacă trebuia să fie bătut cineva, nu era nevoie de jandarm. Avea cine să ne bată...” Ne-luțu Marcovici începuse să se descurce bine ascultîndu-i pe alții. Nu-l mai întreba prea multe lucruri pe Dănu. „Și pe tine cum te cheamă ?” „José. Toți spaniolii se numesc ori José, ori Pepe.” „Cîți ani ai, José ?” „Cincizeci și doi.” „Și ce ți-a trebuit ție războiul la vîrsta asta ?” „Nu mi-a trebuit nici un război. M-am dus pentru că trebuia.” „Și de ce trebuia ?” „Păi dacă toată lumea se duce la război, ar fi fost rușinos ca eu să stau acasă. Mă rîdeau femeile.” „Ei, nu că asta e bună !” „Dar de ce rîdeți ? La voi nu e așa ?” „Ba da, dar trebuie să ai un scop pentru care să te bați.” „Păi n-avem un scop ? Acuma avem un scop. Ne batem ca să luăm moșiile celor care sunt bogați. Asta am învățat-o acolo.” „N-ai avut niciodată dorința de a lua celor bogați ceea ce au mai mult ?” Soldatul îl privea desnădăjduit. Nu se gîndise la o asemenea treabă. „Adică de ce să iau celor bogați ceea ce aveau mai mult ? Preotul ne spunea că așa e orînduită lumea și că e orînduită bine.” „Crezi că e orînduită bine ?” „Nu știu. Pînă acuma n-am văzut decît satul meu și încă vreo două. Cu războiul m-au dus la Madrid și la Barcelona. Am mers foarte mult cu trenul și-mi place. La război e mai bine decît în sat la noi. Acolo făceam același lucru : mergeam la cîmp și, într-un an, cînd a murit ciobanul moșiei, a trebuit ca împreună cu cîțiva argați să mergem cu tur-

mele seniorului. Un an de zile am umblat cu ele. Atunci mi-am dat seama cât de mare e Spania.“ „Păi spuneai că n-ai văzut decît două sau trei sate?“ Soldatul îl privea cu o mirare înciudată „Crezi că te mint ? Nu ! Chiar așa era. Un an de zile n-am văzut nici un alt sat. Am mers cu turmele de la Sierra de sus pînă undeva lîngă mare. A fost un drum lung, a durat un an, dus și întors. Trebuia să avem grijă de vite. Dormeam sub cerul liber sau în niște stine. În munte am făcut bordeie. Era foarte frig, ningeau mult ; de cîteva ori, cît pe-acî să ne mănînce lupii ! Am văzut și cerbi. Ce frumoși sunt cerbii ! La voi sunt cerbi ?“ „Sunt.“ „Și-i vînează tot seniorii voștri ? Pentru că noi, țărani, n-aveam voie să vînam cerbi. Asta se pedepsea foarte rău. Ducele de Cabra era necruțător în privința asta. Te mai ierta dacă furai brînză și vin. Nu-i plăcea, dar trecea cu vederea. Să fi prins un cerb, asta nu era îngăduit.“ Terminase țigara și Neluțu îi mai întinse una. „Vrei ?“ Vrea. Dănacul i-o aprinse. „Și de ce îți place mai mult la război ?“ „Pentru că ai cu cine să stai de vorbă. Pe urmă, nu mai te îngrijești de mîncare. Cineva ți-aduce, cînd vine vremea mesei, totul. Asta este foarte bine. Trebuie să faci ceva, în schimb, primești mîncare. Scopul vieții e să fii tihnit și *hombre de gran paz, hombre de mucha vida*. Asta este foarte bine, nu ?“ „E foarte bine, José, dacă tu te simți foarte bine, toată lumea este fericită, nu ?“ „Si, muy bien“. Fuma visător privind peisajul alunecător din fața ușii vagonului. Treceau peste o cascadă, care spărsese liniștea aceea montană cu uriașe hohote lichide. „Nu-i frumos ?“ întrebasese soldatul. „Ai habar unde mergem ?“ „Nu știu. N-are nici o importanță. Niciodată n-am întrebat unde merg și de ce mă duc ?“ Neluțu Marcovici începuse să nu mai înțeleagă limba spaniolă, pe care și așa o înțelegea numai pe jumătate. „Ce dracu vorbești tu cu asta ?“ „E foarte interesant.“ Neluțu Marcovici nu era convins. Își aprinsese și el un *cigarillo*. Puțin îi păsa de filosofia lui José. Se gîndea cu plăcere la Soledad, la cele două nopți petrecute cu ea și visa încă la cafeneaua *Granja*, unde încă nu ajunsese, și la marchizele pe care tot avea el să le găsească undeva. Vasile Dănacul îi aruncase soldatului o grămadă de paie. „Nu vrei să stai mai bine ? Drumul e lung.“ „Așa se pare. Dar care drum nu-i lung ?

Numai cînd vine seara, știm dacă el a fost lung sau scurt.“ „Cum așa ? Cîneva mi-a spus că în Spania sunt zilele cele mai lungi. În nici o țară soarele n-apune atît de tirziu. Aici este capătul lumii. Cînd cade soarele în mare — ai văzut marea vreodată, *rumano* ?“ „Am văzut-o.“ „E frumoasă, nu-i așa ? Ca o femeie în pielea goală.“ „Ce spui ?“ „Chiar așa. Ce-i mai frumos decît să vezi o femeie în pielea goală ?“ Rîsese, ducîndu-și iar palma la gură și mai trăgînd un fum din țigara de foi. „Spuneai că în Spania sunt zilele cele mai lungi.“ „Și nu-i așa ?“ „Știu eu ce să spun ? S-ar părea că da. Voi trăiți mult.“ „Da, foarte mult. Bunicul meu a trăit o sută șaispe ani. Sper să trăiesc și eu tot atît. Ducele de Cabra, cînd se supăra, spunea că trăim mult pentru că suntem proști, pentru că nu ne gîndim la nimic. Umblăm numai în urma turmelor și nu ne gîndim la nimic. Dacă ești pe cîmp și semenii, nu te gîndești la nimic. Dacă ari cu calul, nu te gîndești la nimic. Dacă seceri, nu te gîndești la nimic.“ „Și așa este ?“ „Știu eu ce să zic ? Poate că are dreptate. Nu m-am întrebat niciodată de ce merg cu turmele și de ce mă întorc ! Aș fi putut să nu mă mai întorc cu ele la moșia ducelui. Cine mă mai găsea pe mine în deșertul Spaniei ?“ „Și de ce n-ai făcut-o ?“ „Nu știu. De ce aș fi făcut-o ? Erau oile lui, catirii lui, taurii lui, vacile lui. Preotul ne învățase că noi aveam smerenia, asta ni se cuvenea nouă. Cerul ! Acolo vom domni noi, cei săraci.“ „Crezi, José ?“ „De ce nu ? Dumneata ai privit cerul vreodată cînd e senin ? Cum e zece luni pe an în Spania. Eu am văzut și îngeri. Cerul e plin de îngeri. Cînd ședeam în soare cu capul pe mîini și nu mai era nimic în jurul meu decît deșert, sau stîncă, sus, în Sierra, atunci veneau îngerii. Erau regimente întregi.“ „Și cum arătau, José ?“ rîsese încet, ca să nu-l jignească, Dănacul. „Cum să fie ? Aveau zale argintii. În pădure stăteau în niște plop. I-am văzut eu. Pe malul râurilor, la fel. Le plac plop. Cînd bate vîntul, au niște zale ușoare, zalele lor se mișcă, sunt ca niște fluturi. Și cînd obolesc, se întorc în biserici.“ „Păi spuneai că locuiesc în cer.“ „A, locuiesc și-n cer, dar stau și-n biserici. Cîneva spunea că, în alte țări, ei ies din ziduri și se arată credincioșilor. Dar la noi sunt vîrîți sub tenciuială. Acolo se ascund.“ Ce puteai să-i spui acestui

țărănoi, care vedea în război o descătușare și pentru care primejdia, moartea nu însemnau absolut nimic? Asta, da, reușiseră, pentru asta, iată, încă merita să te bați și mai tare pentru a reuși să scoți din cap gărgăunii pe care popimea îi virise în capetele acestor țărani. În momentul acela se auziră mitralierele antiaeriene. „Începe balul“, zisese Neluțu. „Sper că n-o să ne deranjeze în niște clipe atât de fericite.“ Trenul încetinise mersul, probabil că mecanicul căuta un loc mai adăpostit sau un tunel, să camufleze trenul. Deasupra, sgomotul egal al motoarelor unor bombardiere se făcu auzit. „Nu e vinătoarea, Neluțule.“ „Dar cine paștele mă-sii?“ „Ăștia sunt cei cu bombe. Or să facă trenul chiselită.“ Privise la José. „Ție nu ți-e frică, José?“ „Mie să-mi fie frică? De ce? Sfârșitul meu e scris. Poate să fie aici sau poate să fie în altă parte. Nu trebuie să întrebăm când și unde o să murim. Bunicul meu spunea că omul începe să moară de când se naște. Fiecare zi, adăugată altei zile, înseamnă că îmbătrânește moartea. Nu omul îmbătrânește, moartea îmbătrânește, Dumnezeu îi ia la el pe cei pe care-i iubește mai mult. Când moare un om tânăr, înseamnă că Dumnezeu l-a iubit. Sunt cei mai scumpi morți. La noi în sat îi lăsam pe morți pe cîmp. Știți ce frumos miroso morții tineri? Îi lăsam acolo să se coacă în soare ca niște struguri. Abia când plouă, după prima ploaie, care-l spăla pe mort de păcate, atunci îl îngropam.“ „Și dacă nu ploua?“ Soldatul părea încurcat de întrebarea aceea. „Dacă nu ploua, femeile îl udau cu o căldare cu apă sau spuneau că noaptea a fost rouă și că mortul a fost spălat de rouă. Nu-l țineau mai mult de trei zile în soare, pentru că nu mai mirosea frumos după trei zile. Se făcea ca un pepene borșit. Morții trebuie îngropați cât mai sunt frumoși, ca să-i țină lumea minte.“ Undeva, în această strîmtă vale, căzuseră primele bombe. Ecoul exploziilor îi asurzea. „Bombardează linia, ce ți-am spus? Dacă deșteptii ăia de sus, de pe vagoane, n-ar fi tras cu mitralierele poate nu ne vedeau și scăpam.“ „Au ei mijloace să ne vadă. Liniile ferate sunt supravegheate și probabil că au și informatori la Barcelona. Nu trebuie să ne facem iluzii.“ Locomotivele frînaseră și acum așteptau

încordați. Nu mai trăgeau nici mitraliorii. Se auzise comanda ofițerilor de la un capăt la altul al trenului : „Toată lumea, coboară ! Adăpostiți-vă !” Coboriseră. Locul era pustiu. O vegetație săracă sub copacii foarte deși, cu crengile sfirtecate de exploziile care avuseseră loc undeva mai departe. Un miros de pin încins de soare, de frunziș sfîșiat ; șopîrle, un rîușor care cădea peste pietre, cărînd la vale bolovanii ce scoteau ecouri îndepărtate. Undeva, mai jos, la vreo două sute de metri, un mic lac verde, ca un ochi de apă. Se vedea un fum drept, urcînd sub cerul pașnic. Lumina era sticloasă, aerul se evaporă, numai aici, unde era umezeală, dar acolo, deasupra lacului, înconjurat numai de stînci, totul părea nemilos de limpede. „Acum vine și vînătoarea, zisese Neluțu. Îi știu eu pe ăștia : au niște motoare ca niște moriști. Italienii ! Uite-i, drăguții de ei ! O să mitralieze trenul. Nu se mai auzea nici pufăitul locomotivelor. Vîjîitul escadrilei aviației de vînătoare franchiste se desluși foarte jos, deasupra pădurii. Pe ei n-avea cum să-i vadă în viteza aia. „Asta a fost recunoașterea, după aia vin barosanii și lasă cadourile. Să așteptăm,” zisese Dănacul. „Pe José l-ai mai văzut ?” „Nu. Probabil că culege ciuperci din pădure. Pe el cheștiile astea îl lasă rece, ascultă la mine. Fericiți oameni.” José apăruse, într-adevăr, cu boneta plină cu ciuperci. „E și zmeură, dar mai bune-s ciupercile, zisese el. Vi le prăjesc eu.” „Ce, ești nebun ? Vrei să faci focul în pădure acum ?” și-i smulsese boneta, aruncînd-o. Soldatul nu înțelegea prea bine despre ce e vorba. „N-auzi ce-i pe sus ?” Și făcuse un semn cu degetele spre cer. Veneau bombardierele. Bombele cădeau ca un covor sonor, la cincizeci de metri una de alta, cel puțin așa apreciau ei, care se obișnuiseră cu acest lucru. „Bombe brizante.” „După ce știi ?” întrebă Neluțu Marcovici. „N-auzi cum rup copacii ? Vor să ne vadă mai bine. Numai de n-ar avea bombe incendiare, că atunci dracii ne iau.” Mitralierele începuseră iar să tragă. Se auzeau seriile de gloanțe răpăind ca o mașină de cusut. „În ce naiba or trage, că nu se vede nimic în sus ?” „Poate or vrea să-i sperie.” „Numai de n-ar nimeri vagoanele cu muniție !” Se auzi sirena locomotivei șuierînd de trei ori. Ofițerii strigau de pe vagoane. „Îmbarcarea, repede ! Trebuie să ieșim de-aici.” „Asta înseamnă că n-au

stins focul la cazan, pentru că altfel miine plecam de-aici.“ Într-adevăr, locomotivele pufăiau. Cei treizeci de soldați, care însoțeau trenul, se aruncară prin ușile deschise ale vagoanelor. Glumeau între ei, păreau nepăsători la primejdia în care se aflau. „Haide, José, i-ați boneta cu ciupercile, poate o să le facem în tren.“ Soldatul râdea cu gura pînă la urechi. „V-ați speriat dintr-atîta ? Războiul încă nu s-a terminat.“ Trenul pornise ușor, ca și cînd ar fi vrut să nu atragă atenția celor de sus. Urca. „Asta înseamnă că o să ajungem sus pe creastă, unde probabil că sunt tunele. Dacă ar fi deștept, mecanicul ar opri într-un tunel. „Aia nu pot să stea în aer o sută de ani. Li se termină benzina.“ Treceau peste un viaduct. „Aici suntem ca-n palmă !“ constatase Neluțu Marcovici. Dar avioanele dispăruseră. Se făcuse iar liniște, trenul intrase în viteza lui de croazieră prudentă, patruzeci sau cincizeci de kilometri la oră. José căuta ceva în vagonul în care numai locul acela de lîngă uși era liber. „Ce cauți, José ?“ „O bucată de tablă.“ „Pentru ce-ți trebuie ?“ „Am niște spirt la mine și vreau să prăjesc ciupercile. Sunt foarte bune, ascultați la mine.“ „Lasă-le dracului de ciuperci. De asta ne arde nouă acum ? O să le mîncăm cînd o să coborîm. Vrei să halești ceva ? Ia o cutie de conserve.“ Dănacul scotoci în ranița lui și-i aruncă o conservă la care José privi cu incîntare. „Am mai mîncat din astea, e foarte bună. Carne de porc. Dar mai bună decît toate, să știți de la mine, e carnea de cal. Am mîncat de toate : carne de oaie, carne de catîr, carne de vacă. Dar cea mai bună e carnea de cal. Vouă nu vă place carnea de cal ?“ „Ce zice ?“ întrebă Neluțu Marcovici. „Zice că ar trebui să mîncăm carne de cal.“ „De unde dracu' să-i dăm noi carne de cal ?“ José scosese o baionetă lungă cu care găurise capacul conservei și sorbise prin deschizătură sucul de carne. „Cel mai mult îmi place sucul de carne. Are un gust de sînge. Cînd tăiam păsări, totdeauna sorbeam sîngele din gîtlejul păsărilor tăiate. Asta te întărește : sîngele crud. *Sangre fuerte*. De la bunicul meu am învățat. Să bei cît mai există ceva viu în ceva care moare. Asta face viața mai lungă.“ Rîdea cu palma la gură, pe urmă despică cu atenție capacul și începu să infulece din bucățile de carne crudă. Neluțu Marcovici se scotoci în raniță și-i

aruncă niște bucăți de pesmet, pe care soldatul le prinse cu îndeminare, ca pe niște muște. Avea o foame sălbatică în priviri, o lăcomie care îi dădea trăsăturilor o sălbăticie ce nu și-o putea stăpîni. „Și sus, pe acoperiș, ce făceai, José ?” „Păzeam trenul, ce să fac ? Facem cu schimbul.” „Și noaptea ?” „Și noaptea. Cînd nu sunt pe acoperiș, sunt în vagon. La noi e și mai înghesuială. Ceilalți soldați spun că dormim pe ceva care ne poate trimite pe lumea cealaltă într-o clipită. Lăzile pe care stăm sunt pline cu bombe. Știați ?” „Știam.” „Și voi ce aveți aici ? Parcă tunuri.” „Chiar așa, tunuri.” „Ia te uită ! Și unde le duceți ?” „Cine știe ! Unde o să ajungem.” Dănacul îl privise. N-avea o mutră șireată ca să se teamă de el. Se afla din întâmplare în acel război. Puțin îi păsa ce transportau și încotro se îndrepta garnitura lor. „N-aveți și puțin vin ? Mi s-a făcut sete. *Una boca de tinto.*” „A, nu.” Așa ceva nu le trecuse prin cap. Dar niște apă puteau să-i dea. Neluțu Marcovici îi aruncă bidonul lui învelit în pătură, care ținea apa rece. „Dacă mai stă mult cu noi, ne cere să-l și cununăm !” zisese. „Bani ai dat, urs ai luat ! Fie numele Domnului binecuvîntat.” Ajunseseră la o haltă aflată deasupra unui rîu spumegos. Ofițerii se certau cu șeful de stație, care spunea ceva într-un dialect pe care Dănacul nu-l pricepea. Soldații coborîseră din tren și căutau o pompă de apă ca să-și umple bidoanele. Se întrebau dacă fusese cineva rănit. Nu era nimeni rănit, numai că podul se afla în reparație și trebuiau să mai aștepte pînă să treacă dincolo. „Știi ce, Neluțule, dacă ajungem la Crăciun, e bine.” „Poate mută mai în față Toledo-ul”, găsise sîndălarul soluția. „Ce să-i facem ? Asta e situația.”

După patru zile și după încă alte trei atacuri ale aviației, care se soldaseră cu șase morți și cinci răniți, ajunseseră la Bilbao, care și el era asediat, dar guvernamentalii controlau încă liniile ferate în sectorul acela. Situația era confuză. La Madrid se rezista bine. Cîteva șosele erau stăpînite ferm de către brigăzile muncitorești. „Și Toledo ?” întrebase Dănacul. „Toledo a căzut. Alcazarul este despresurat.” „Noi încotro ne ducem cu marfa asta,

pentru care ne-am riscat viața ?” îl întrebase pe comandantul militar al stației, un colonel pîrpiriu, nervos și el de nedormit ce era, cum erau toți soldații în Spania la ora aceea. „Să-ntreb. Dumneavoastră din ce unitate faceți parte ?” „Divizionul de artilerie român, bateria Tudor Vladimirescu, aflat sub comanda generalului Kalter. Venim de la Barcelona.” „Asta știm. Trebuia să fiți aicea de acum două zile.” „N-a fost vina noastră.” „N-a spus nimeni că a fost vina voastră, dar ne-ați încurcat circulația. Așteptați să vedem dacă putem lua legătura cu generalul Kalter, să vedem încotro putem să vă îndrumăm. Divizionul vostru trebuie să fie în altă parte acum.” „Și ce să facem în vremea asta ?” „Nimic, ce să faceți ? Să vă plimbați. Altceva n-avem ce să vă recomandăm.” Orașul era negrugri. Plouase tot timpul, un fum unsuros cădea peste acoperișuri. Pe trotuare, sub umbrele, se plimbau fără scop vînzători de ziare, foști miniștri în guvernele regionale, soldați, profesori cu berete negre, femei îmbrăcate de asemenea în negru. Totul era negru, de la clădiri pînă la îmbrăcămintea acestor oameni. „Iată-ne într-un cimitir, exclamase Neluțu Marcovici. O plăcere. „Fuseseră trimiși să doarmă în clădirea gării. Pînă a doua zi se dăduseră cinci alarme, lumea părea disciplinată, orașul ăsta nu semăna deloc cu Barcelona. „Bilbao va fi ultimul oraș pe care-l vor lua fasciștii, ascultă la mine, spusese Vasile Dănacul. Aici se simte disciplina.” Numai că, lui Neluțu Marcovici, zidurile întunecate și lumea posomorită nu-i spuneau nimic. Mergeau spre cartierele din afară, de lîngă riul Nervion, dar acolo tot fabrici erau, reflectîndu-se în apa, și ea neagră ; același fum, aceeași mizerie care nu putea fi ascunsă. Piramide de cărbuni, locomotive în mișcare, sirene — părea prea mult. Se mutaseră la hotel *Inglaterra* după o zi, și el dărăpănat și murdar, plin de refugiați din Irun și San-Sebastian, îngrămădindu-se pe scările, și ele nespălate de cine știe cînd, care arătau ca naiba. O lume mohorită aștepta în hol, cu saci de bagaje, arme, civili și soldați, amestecați, într-o nesfîrșită ciorovăială pentru locuri în hotelurile ocupate deja. Se nășteau scurte conflicte violente, abia potolite de garda prezidențială a guvernului basc, niște zdrahoni cu berete roșii și cocarde aurii, care n-ascultau pe nimenea, inter-

venind cu patul armei, lovind pe cei care nu înțelegeau să asculte de ordinele lor. Cineva voise să-i scoată din hotel, Neluțu Marcovici făcuse scandal, le arătase actele, ajunsese pînă la Juan Astgarrabia, secretarul comuniștilor din Țara Bascilor, pe care îl găsiseră într-un birou din clădirea mohorîtă, cu etajele acoperite de saci grei și grosolani, cu nisip și pămînt. Înăuntru era aproape întuneric, ardeau toate becurile. Ferestrele uriașe erau și ele astupate pe trei sferturi și lipite pe dinăuntru cu hîrtie de ziar. „Luați loc“, le spusese bărbatul acela tînăr cu o privire șovăitoare, cu gesturi moi, probabil un om care nu vorbea mult. Cine sunteți, de unde veniți ?” Îi spusese, arătîndu-i actele. Pe birou avea un crucifix de fildeș, deasupra pe perete, în pioane, putură să vadă un steag roșu cu secera și ciocanul. Într-un colț ardea o candelă a Madonei sub niște trandafiri de marmură, luminată de un becuț, deasupra, o lozincă pe care scria : *Moarte fasciștilor !* Neluțu Marcovici nu înțelegea mare lucru, dar își propusese de la o vreme să nu-și mai pună atîtea întrebări. „Și în ce problemă veniți ?” Îi spusese din ce unitate făceau parte și că trebuiau să aștepte, pentru că nu dădeau de divizionul lor. „Am stat la gară, ne-au scos după o zi, au spus că e prea periculos. Ne-au repartizat într-o cameră la hotel *Inglaterra*. De acolo nu știu cine vrea să ne mute.” „Asta nu e bine. O să vorbesc eu cu ei la telefon.” Le mai cercetase o dată actele, după ce-și pusese pe nas ochelarii, căutînd atent consemnele secrete. Pe urmă vorbise într-o limbă care aducea cu spaniola, dar și cu armeana, ceva gutural, răstit, ridicase ochii spre ei și le spusese calm : „S-a făcut. Vreți să rămîneți în oraș ? Dacă stați cîteva zile, e păcat să nu vă duceți la Galete. E un port în apropiere. Acolo o să găsiți pescari, care or să vă cazeze în vilele bogătaşilor. Am trimis pe toți oaspeții noștri acolo. E mai comod pentru toată lumea. Aici ne lipsesc pîinea, zahărul, chibriturile, nici cărbunii pentru uzină nu mai vin regulat. Am ajuns să ne folosim de brichete pe care le fabricăm noi.” „Nu, mulțumesc. E mai bine să stăm aici. Colonelul Selvo știe unde suntem, poate să ne caute cu telefonul, nu putem să întîrziem prea mult.” „Bine, cum vreți. Sunteți liberi. Să știți că nu vă mai deranjează nimeni la hotel. Dacă mai aveți neplăceri,

să-mi spuneți." Începuseră să se plictisească de acest drum nesfârșit, dar n-aveau ce face. Uneori răbdarea e mai bună decât orice altceva. O după-masă întreagă umblaseră fără nici un scop în orașul urît, fortificat, *adevărată linie Maginot a bascilor*, pe care nemții îl bombardaseră cu *Heinkel*-urile lor 123 și cu proiectilele brizante de artilerie, cu bombe incendiare cu termit, care emanau un fum puturos, dar nu reușiseră pînă acum decât să ocupe Las Arenas, trecînd riul Nervion și atingînd o periferie a Bilbao-ului, din care fuseseră aruncați înapoi. „Simt că mi se face urît”, zisese Neluțu Marcovici. Umblau pe niște străzi din care fusesse scos caldarîmul, pentru bariade, probabil. Oamenii îi priveau ca pe niște intruși, nu înțelegeau de unde vin și ce caută acolo. „O să ne-aducem aminte de Barcelona ca de rai.” „Ei, nu peste tot se poate trăi bine. Important este să ne mișcăm dracului de-aici, că mi-ajunge.” După două zile se urniseră, în sfîrșit. Trebuiau să ajungă la Teruel, tot pe drumuri ocolite, pentru că linia ferată era bombardată și se lucra la repararea ei. Încă alte trei zile, tirîndu-se pe căi mărginașe, dezafectate, cu terasamentul slab, într-un mers de melc, cu teroarea că din aer, oricînd, pot să apară avioane inamice, care, din fericire, se aflau în altă parte. Veștile păreau mai bune. Sosiseră, în sfîrșit, și avioanele rusești; italienii și nemții aveau de furcă cu ele. Radioul transmittea de dimineață pînă seară un cîntec la modă :

*Madrid, que bien resistes
Mamita mia, los bombardeos
De las bombas se rien
Mamita mia, los madrileños.*

Terminaseră proviziile. Neluțu Marcovici, cu toată imaginația, nu reușise să facă rost decât de cîteva pîini și de niște cîrnați uscați, din carne de cal. „Cred că o să ne uităm la ei, n-o să-i mîncăm.” „Nu-i nimic, în schimb avem un vin cu care o să reușim să dormim bine. Un vin minunat, l-am gustat”, spusese Neluțu Marcovici. „Tu ai auzit de orașul ăsta, de Teruel?” „Da, e undeva pe lîngă Valencia, la vreo sută și ceva de kilometri. Încă e ocupat de fasciști, mi s-a spus. Divizionul nostru se află acolo împreună cu cavaleria republicană. Au nevoie de noi. Le

lipsește artileria.“ „Atunci suntem bineveniți.“ „Dacă ajungem.“ „Facem noi totul ca să ajungem.“ Și într-adevăr ajunseseră într-o noapte, pe la sfîrșitul verii. Nu în gara orașului, pentru că acolo se aflau fasciștii, ci undeva în afară, într-o haltă prăpădită, bombardată, arsă, unde sosirea lor produsese un adevărat delir. Se prezentaseră imediat la comandament. Acesta se afla undeva într-o pădure de pini, unde ajunseseră după un drum obositor cu o mașină. Generalul Kalter îi aștepta. Era aproape trei de dimineață; nu se culcase. Locuia într-o baracă improvizată, cu acoperișul dărîmat într-o parte, cum aveau să-și dea mai târziu seama, la lumina zilei. Comandantul părea tot nedormit, cu aceiași ochi roșii de nesomn, nervos, dar stăpînindu-se. „Iată-vă! Bine ați venit! Cum a fost?“ „Nu ne mai întrebați.“ „A durat cam mult, dar important e că nu vi s-a întîmplat nimic și că ați adus tunurile și muniția. Probabil că știți, Toledo a căzut, a trebuit să ne repliem încoace. Nici aici situația nu-i mai roză, dar cu tunurile astea o să facem o treabă bună. Cum e la Barcelona?“ Prea multe întrebări deodată. Vasile Dănacul încercase să răspundă pe rînd la fiecare. Generalul Kalter îl măsura cu privirile lui bănuitoare. Se bărbieriseră în tren, ținuta era bună. Arătau obosiți, dar unor oameni care îți aduc opt tunuri și muniție tocmai de la Barcelona trebuie să le mulțumesci într-un fel, oricît ți-ar fi de nesuferiți. „O să fac un raport către cei de la Madrid, o să vă propun pentru decorare. V-ați achitat foarte bine.“ „Vă mulțumim, și salutase. Am vrea numai să vă atragem atenția asupra cîtorva lucruri. Probabil că mîine tunurile vor fi distribuite. Cei de la Barcelona ne-au spus că patru din ele sunt noi, iar celelalte patru, niște rable care au mai fost reparate pînă acum. Va trebui să găsiți niște mecanici și, mai ales, să aveți grijă de piese de schimb.“ „Bine, o să ne îngrijim. Deocamdată, le folosim așa, cît și cum putem. Orașul e ocupat de fasciști. Ne trebuie o victorie. Cîneva, acolo, la Madrid trădează, dar n-avem posibilitatea să știm cine este. Ordine contradictorii, mereu o confuzie care nu face deloc bine. Dar asta e o chestie care nu vă privește pe dumneavoastră. Pe deasupra, ne mai dau și sfaturi. Să avem grijă de catedrală. De asta ne arde nouă

acum ! Să avem grijă de catedrala lor ! Parcă la război te mai uiți la o catedrală." Salutaseră și plecaseră. Erau morți de oboseală. La Teruel, noaptea era frig, fuseseră duși cu o rablă care se defecta din douăzeci în douăzeci de kilometri, undeva, pe malul unui râu obosit, într-un crîng de măslini. Se prezentaseră la comandantul lor, același om care-i întâmpinase la sosirea lor de la Albacete : Nicolae Cristea, care-i felicitase scurt. „Bine ați venit. Cum a fost ?" „Amestecat." „O să-mi povestiți voi mai încolo. Deocamdată duceți-vă și dormiți. Oamenii mei or să se ocupe de descărcarea tunurilor și de depozitarea muniției. Cîteva zile n-o să am nevoie de voi. Cred că vă e de ajuns, ce să vă mai frec și eu ! Cum era la Barcelona și la Bilbao ? Parcă pe acolo ați venit ?" Vasile Dănacul îi povestise în cîteva cuvinte. În nord, oamenii i se părușeră mai serioși. „Este adevărat, dar să știi că apele încep să se aleagă. Acolo unde domină elementul muncitoresc, treburile merg mai bine. Coasta de Est va cădea mai ușor. De aia nici nu se ocupă franchiștii de ea."

Teruelul căzuse de cinci ori în mîinile republicanilor și fusese pierdut abia în luna februarie a anului următor. Dănacul și cu Neluțu Marcovici participaseră la toate aceste lupte. Își regăsiseră prietenii, oamenii care luptau de un an de zile și care trecuseră pe la Villa Verde, pe la Quemada. Nu mai erau niște civili oarecare, antrenați la iuțeală și trimiși să acopere golurile unui front, și așa destul de subțiat. O disciplină fermă se instaurase în divizionul lor, deși muriseră destui. Mazepa Vlad fusese ars de viu într-o casă, împreună cu doctorul sîrb, Oscar Gorian. Erau acolo și veterani din bătălia de la Irun, una din primele lupte, cei care se bătuseră cu falangiștii, cu cei din *Tercio*, cu mercenarii streini, cu *regulares* și *requetas*, trupele monarhiste. Unii dintre ei apăraseră Cetatea Universitară, *Casa de Campo*. Se întîlneau simbăta într-un vechi castel părăsit, aflat într-o pădure de portocali, de lîngă Teruel, unde era cazat corpul aviatorilor, cei care aruncaseră în aer gara orașului și statul major. Lîngă castel se găsea un aeroport prăpădit, de pe care se ridicau avioanele lor, mereu cîrpite, reparate,

care abia puteau să se înalțe și să se țină în aer. Neluțu Marcovici le spunea „circularii” : „Mă, voi sunteți niște circulari, niște trapeziști dacă vă țineți în aer cu lăzile astea de gunoi !” Aviatorii, o adunătură de nemți, francezi, spanioli, americani și chinezi, beau *whisky* și între două sboruri se distrau în micul bilci din spatele aeroportului. Acolo erau loterii, jocuri de noroc, magazine cu dulciuri și chiar niște fete de mîna a doua, dar fete, mă rog. Mitraliorii spărgeau *purceii* făcuți din mațe de vită, în care trăgeau cu niște bombe de piele. Făceau pariuri între ei pe sticle de *whisky* și se îmbătau cuc cînd nu erau în schimb. Îi căra un fel de droagă, un triciclu cu cauciucurile desumflate, cîte doi și cîte trei, în cîte o ladă mai mare, aruncîndu-i în paturile lor de campanie, care se aflau în holul vechiului castel cu geamuri sparte, prin care intrau crengile portocalilor, lepădînd fructe cu miez roșu, cînd erau prea coapte. În fața căminului de piatră, în care nu mai arsease nici un foc de multă vreme, așezau popice improvizate și le dărimau cu mingi portocalii, în urlete nesfîrșite. Își uitau prietenele prin camerele de sus, ele fugeau pe ferestre și prin balcoane cînd se făceau inspecții. Era o viață foarte plăcută într-un fel, dar războiul era război. Românii își aminteau de orașele prin care trecuseră, frontiera pe la Louchon, pe la Haute Garonne, pe urmă discuția se întorcea iar spre vechile bătălii de pe riul Manzanares. Mai întrebau de românele lor, de infirmiera Galia Burcă și de doctorița Flina Stoian ; cine știe pe unde mai erau ele acum ? Alții evocau pe maurii care atacau cu scapularul la gît, pe care era încrustat chipul lui Christos, urlînd și tăind necruțător beregățile republicanilor cu cuțitele lor, *navajas*. Se îmbătau de entuziasm și a doua zi o luau de la cap. Lupta pentru Teruel făcea ca orașul să treacă dintr-o mîna într-alta. Puteai să fi ocupat centrul orașului dimineața și seara să dormi pe cîmp, pentru că apăreau legionarii, specialiști în lupta casă cu casă, și ei se retrăgeau pentru ca să revină a doua zi sau noaptea. Soarta războiului era schimbătoare, o oboseală ciudată îi stăpînea pe toți. Vasile Dănacul își făcuse prieteni printre aviatori, cu unii umblase printr-un fel de oraș al copiilor în acel bilci, unde uriași Mickey Mouse din car-

ton, Felix pisoiul și Donald rățoiul se amestecau cu cor-turile de tras la țintă. Și pe urmă auzea că prietenul cu care băuse cu o seară înainte fusese prins și aruncat de la un etaj, dintr-o clădire sau că murise în fața cate-dralei. Un provizorat care începea să le dea de fapt o stare de abulie periculoasă, pentru că nu mai simțeau pri-mejdia. Totul se desfășura sub semnul incertitudinii, nu știau unde or să doarmă, unde or să mănince. Aprovizionarea avea mari probleme, aviația republicană arunca pa-chete peste pachete, dar câteodată ele cădeau în mîinile italienilor, care strigau : *Grazie, grazie !* ieșind din adă-posturile lor de pămînt și dansind. O confuzie domnea și la batalionul *Thälmann*, care se bătuse bine, dar își decalibrase mitralierele atît se trăsese cu ele. Ceva fa-natic, o furie oarbă plutea în aer. Se lansau lozinci fără nici un fel de acoperire „Nici un tanc fără glonte, nici un glonte fără tanc !” — asta era foarte frumos de scris într-o carte, dar, pe front, un glonte nu făcea doi bani în fața unui tanc. Pe deasupra liniilor încurcate ale tran-șeelor treceau avionetele particulare ale domnișorilor de la Madrid, tineri aristocrați care credeau că sunt eroi dacă riscă să cadă cu aparatele lor ușoare, lipsite de rapi-ditate, pe care fasciștii le vîneau cu puștile. Cîțiva piloți din aceștia improvizați muriseră degeaba, dar asta nu mai conta. Se aruncase totul în luptă. Brigăzile lui Magnin folosiseră toate mijloacele. În jurul Teruelului fuseseră aruncate spre oraș turme de tauri cu paie arzînd între coarne, gonite din urmă de soldați și, ceea ce nu reușiseră tunurile și mitralierele, reușiseră animalele infuriate, oarbe. Niște case asediate luaseră foc. Gloanțele nu reu-șeau să împuște toate vitele fioroase, era ca într-o noapte de San José, se trăgea din toate părțile, incendiile se în-tindeau ca un pojar. Se trăgea la mînăstirile și bisericile din Brihuega, aflate într-o vale plină de ceață, se trăgea pe Valea Tajunei, pe drumurile spre Horca, trăgeau anar-hiștii lui Mera și carabinieri lui Campesino, îmbrăcați în draperii furate din biserici și care umblau cu orgi în căruță, ducîndu-le de colo-colo, fără să știe la ce le vor folosi. Puteai să auzi în unele cartiere, în același timp, un *Kyrie* sau un cîntec de scripcă, dacă nu, un marș al fran-chiștilor, *Red-wedding*-ul sau *Cîntecul partizanilor de pe*

Amur, izbucnind din toate părțile ca să acopere răcnetul celor din *Tercio*. O fotografie mărită, adusă de piloții americani, reprezentând explozia care distrusese gara și *Statul Major* din Teruel, circula din mină-n mină. Soseau mereu prin radio comunicări care, aparent, n-aveau nici o legătură una cu alta. La Guadalajara, patruzeci de mii de italieni, sprijiniți de unități motorizate, străpunseseră frontul republican la Viciosa și porniseră spre văile Tajuinei ca să cucerească Guadalajara și Alcada el Henares, ca să se unească cu armata de sud a lui Franco, oprită la Arganda, și să taie căile de comunicație cu Madridul. Proportia în aceste lupte era de unul contra opt. Luptau republicani spanioli, polonezi, germani, francezi, belgieni, garibaldieni, italieni contra italieni de-a lungul șoselei de la Zaragoza la Brihuega. Livezile de măslini erau rase de bombe. Palatul Ibarra fusese cucerit de o brigadă de garibaldieni, din care mai mult de jumătate aveau peste patruzeci și cinci de ani. Fasciștii atacau cu *Heinkel*-uri cu patru mitraliere la bord, în timp ce mitralierele *Lewis*, ale republicanilor, nedublate, aruncau opt sute de gloanțe pe minut. „De ce se bat pentru pîrlitul ăsta de Teruel ?” se întreba, din trei în trei zile, Neluțu Marcovici. „Cum, de ce se bat ? Teruelul este placa turnantă a acestei părți a frontului, nu înțelegi ? E un nod de caleferată. Aici se face aprovizionarea cu piese de schimb pentru tunuri și avioane, aici se aduc carburatoare, aici există echipe de depanare care schimbă carburatoarele, o întreagă uzină, un complex.” „Și unde dracu’ stau ăștia, că nu i-am văzut niciodată, cei cu carburatoarele ?” „Lucrează într-un cimitir, ai să rîzi.” „Nu mă înnebuni ! Cum vine asta : un cimitir ?” „Cum îți spun. În cavouri se lucrează, dacă te interesează. Ca să nu-i bombardeze nimeni.” „Ei, nu, că sunt nebuni ! Este limpede că sunt nebuni !” „Ăsta e războiul, Neluțule, nu avem ce face. Trebuie folosite toate mijloacele. Alaltăieri ai auzit pe nemți cum strigau : haleală, haleală ! Și ăia trăgeau de sus, cu mitralierele și strigau și ei, la rîndul lor : na-vă. haleală, să aveți pe lumea ailaltă ! I-au înjumătățit. În alt batalion au răcit tancurile, pișîndu-se toți pe țevi, că nu mai aveau apă. Începe să fie drăguț, nu ți se pare ?” Neluțu Marcovici nu mai era atît de vesel ca la început. Văzuse

destule. Pe urmă, mai auzise și unele lucruri de la prietenii lui din bateria *Tudor Vladimirescu*. Bea cafea cu anason într-o seară, cu unul Marin Chilom, care îl întrebase dacă el este Neluțu Marcovici. „Nu se vede? se mirase Neluțu. E vreunul mai frumos ca mine?” „Tovarășe Marcovici, cunoști pe cineva cu numele de Gheorghe Ladislau? Pe comisarul politic al divizionului?” „Parcă am avut onoarea. Dar ce-i cu el?” „Spunea într-o seară comandantului că v-ați dus și v-ați plimbat la Barcelona, în timp ce oamenii mureau sub zidurile Alcazarului.” „Cum vine asta, ne-am distrat?” „Eu îți spun ce-am auzit.” „Dar de ce credea el că ne-am distrat?” „Cică v-au trebuit două săptămîni pentru ca să aduceți patru tunuri bune și patru cu care nu s-a tras nici 48 de ore și au și intrat în reparație.” „Și de ce nu s-a dus el să le ia, că e specialist!? L-a făcut mă-sa într-o gaură de tun! Bine că mi-ai spus. Dacă îl văd, am să-i trimit complimente.” „Nu, nu, te rog — să n-audă că știi de la mine. Mă bagi într-o chestie foarte neplăcută.” „Bineînțeles că n-o să suflu un cuvînt despre dumneata. Dar știi că un om prevenit...” Îi spusese și lui Dănacul. „Ai auzit? Noul nostru comisar politic face gît. Cică știe el ce-am făcut noi la Barcelona. Că ne-am dus și ne-am plimbat și am venit cu patru rable de tunuri.” „Nu te mai speria de vorbele unuia și ale altuia. Am făcut raport scris cum am sosit despre situația tunurilor. Să n-aibă nimeni pretenție de la noi; am adus ce ni s-a dat.” „Bine, domnule, dar să știi că mie nu-mi zice nimic gura lui. Vreau să zic, nimic bun.” Priveau amîndoi casele albe, cu olane roșcate, distruse pe jumătate. Deasupra stăruia un cer albastru, pur. Luptele încetaseră pentru 24 de ore. Beau cafele pe terasa unei mici cafenele. Treceau mașini cu rănîți. Nu le mai făcea nici un fel de impresie. De la radio se auzeau mereu comunicate care nu-i mai interesau, parcă. Franco promitea să înapoieze moscheia din Cordoba, Islamului, pentru a-i cîștiga pe mauri, la postul fascist de radio un actor cunoscut citea un reportaj despre luptele de la Madrid și romantismul *Legiunii*. Gîlgiia, avea o voce sonoră, plină de trufie războinică, vorbind despre parcul de vest al Madridului, unde se luptaseră și fuseseră respinși, dar asta nu însemna nimic.

„Ei erau dresați cu sînge“, recita actorul. Pe urmă, cineva răsucise brusc butonul radioului și auzise postul de radio republican : „Patru escadrile a cîte nouă avioane, comandate de Sembrano, apără Madridul. 500 000 de oameni din Capitală le-au aclamat cînd au apărut pe cerul pur al Madridului.“ Dinspre catedrală bătea o boare de vînt. Se trăgeau focuri răzlețe, livezile de măslini sunau uscat, ca și cînd cineva ar fi rupt niște garduri. Un nor auriu călătorea pe deasupra clădirilor pudrînd olanele cu un praf albicios. La radio se anunța că, la Paris, Vranghel aderase la mișcarea de întoarcere în patrie. Cineva făcea exerciții la un pian, sus, undeva, deasupra lor, într-o cameră goală ; cînd nu se mai auzea nimic, o tăcere împăcată de țară se așeza ca o pecete peste oraș. „Nu mi-ai spus nimic despre omul acela. Ce crezi ? O să ne lucreze ?“ „Lasă să ne lucreze. Ce să facă și el ? Totul e să cîștigăm războiul.“ La radio se cînta în continuu imnul republican. Un aparat italian de tip *Savoia* dădea tîrcoale gării. „Să vezi că ne lasă oușoare de Paște.“ Antiaeriana trăgea cu o mitralieră cam în dorul lelii. Serii rare, scurte, întîmplătoare. Broscarul își vedea de treaba lui, făcea ochuri mari, pe urmă se îndepărtase într-un sbor lent. Neluțu îi vorbea, dar el nu-l mai asculta. „Știi că la Barcelona mi-am luat un ceas pe cînte de la Casa de Amanet. Cinci mii de pesos, un chilipir. Aur curat, cu diamante. Probabil că e ciordit de la un mahăr. Ce nu era acolo ! Pendule, aparate de fotografiat, patrafire de popi, să fiu al dracului dacă nu erau patrafire de popi ! Toate puse ca gajuri. Ce vremuri trăim ! Îți place ?“ I-l întinsese, dar nu-l privise. Era obosit, epuizat. Se luptaseră trei zile și trei nopți aproape fără încetare. Dormiseră pe apucate, mereu se sunau alarme, aveau ochii împăienjeniți, nici cafelele nu le mai făceau bine. De ce naiba ținea minte toate astea după atîția ani ? Pianul la care se bătea cu un deget, soarele, praful, avionul care se învîrtise deasupra Teruelului. Existau clipe de confuzie, cînd totul se amesteca. Imagini ale soldaților horcăind cu mațele în brațe, sfîrtecați de schije, rugîndu-se de ei să-i ia pe afeturile trase de cai, să-i ducă undeva, la un post de prim-ajutor, și ei le spuneau că în urma

lor veneau ambulanțele, să aibă răbdare. În câteva minute, ele trebuiau să sosească. Dar nimeni nu mai avea răbdare. Dădeau să iasă din șanțuri, cu intestinele în mâini, plini de sînge, cu fețele palide, dar cel mai îngrozitor lucru era să-i privești în ochi. Aveau o ură neînduplecată față de cei vii, de oamenii care erau încă întregi, trecînd întunecați și înfricoșați pe lîngă ei, nedorind să-i privească, să nu le vadă privirile pline de reproș și ura neînduplecată a celor care bănuiau că nu mai e nimic de făcut, că vor sfîrși în șanț, acolo, ca niște cîini, chiar dacă vor veni ambulanțele, pentru că doctorii nu mai aveau ce să mai repare, organismul lor fusese sfărîmat, erau niște mașinării distruse, care nu se mai puteau cîrpi. Și după ce vedeai toate astea, puteai să stai foarte bine la micuța *Cafeteria* de pe un bulevard pașnic, pentru câteva ore, pe care treceau oameni nepăsători, ca și cum nimic nu se întîmplase, puteai să bei o oranjadă sau o bere rece, să ascuți în același timp și seriile de mitralieră, și un pian la care se cînta cu un deget nedibaci, făcîndu-se game nesfîrșite și să ascuți alături pe doi bărbați în vîrstă, îmbrăcați în negru ca niște ciocli, rezemați în bastoane, avînd în față numai două pahare cu apă, ațit, și care nici nu se uitau la ei ; pe soldații picați de undeva, din pădurile de migdali din afara orașului și ocupînd pentru câteva ore pîrlitul lor de tîrg, uitînd că pot fi vînați de teribilii marocani, care aruncau pe neașteptate cu cuțitele din spate, tîrîndu-se din casă în casă, ca niște pisici. Orașul era plin de cadavre. Se spunea că le strîngeau dimineața sau seara, în camioane, ca pe niște butuci și își amintea de țaranul acela prostovan, de José, care probabil că murise și el pe undeva în acest război, nu înainte, poate, de a spune cuiva să-l lase despuiat, nu mai mult de trei zile, pînă cînd Dumnezeu sau o femeie, cu o găleată de apă, se vor îndura purificîndu-i hoitul, aceste gînduri coexistînd, cu acești doi domni imperturbabili, rezemați în bastoane și sorbind din paharele lor cu apă, nu altceva decît apă, nici măcar rachiou de anason virît în cafea, cum făcea de la o vreme Neluțu Marcovici, ca să nu se spună despre el că este bețiv ; doi profesori sau doi magistrați sau ce erau, în haine negre, cu gulere de celuloid la gît, cum se purtau în urmă cu

cincisprezece sau douăzeci de ani, vorbind neturburați despre o problemă a lor mai veche : „Principalul dușman al omului este pădurea, zicea unul dintre ei. Pădurea e mai tare decît republica, e mai tare decît revoluția, mai tare decît războiul. Dacă omul încetează lupta, în mai puțin de șaizeci de ani pădurea acoperă totul. În șaizeci de ani toată Spania și toată Europa, toată lumea poate să fie acoperită cu păduri.“ Lui Vasile Dănacul îi venea să sară de pe scaun și să strige la ei : „Cum puteți, domnilor, să vorbiți despre păduri, cînd războiul este atît de aproape de voi ? Cînd morții vă invadează puturosul vostru de tîrg ? Cum puteți voi să fiți liniștiți, cînd dinamita răstoarnă clădirile, cînd aviația bombardează poate chiar liniștea asta a voastră atît de veche, atît de inutilă ?“ Dar ce se mai mira ? Văzuse atîtea lucruri, auzise altele și mai și. Parcă la el la masă, Neluțu Marcovici nu scosese ceasul acela de aur cu briliante ca să i-l arate ? Unde era adevărul ? Ce li se întîmpla lor, tuturor ? Cine-i invitase pe toți, laolaltă, la acest bal teribil ? Nemți împotriva nemților, italieni împotriva italienilor, despărțiți numai de niște lozinci, de niște nevăzute linii ale unor nevăzute fronturi. Milioane de oameni angrenați în sinistru mașinărie infernală, care-i amesteca pe toți ca într-un malaxor. Mii de cadavre furnizate de fiecare zi. Milioane de oameni care fabricau moartea, fiecare în alt loc, fiecare avînd misiunea lui ; unii strigînd în fața microfoanelor, din birourile lor capitonate, întreținînd ura ; alții, ascunzîndu-se și împușcînd pe după ziduri soldați inamici. Puteai să-ți imaginezi această crimă multiplicată în milioane de fapte, să vezi deodată, în același timp, funcționînd ghilotinele, plutoanele de execuție, spînzurătorile, tunurile, mitralierele, avioanele aruncînd bombele lor ucigașe deasupra orașelor, fără ca nimeni să se întrebe de ce se întîmplă toate aceste lucruri, fără ca nimeni să reușească să oprească nebunia încă înainte de a începe ? Valuri de sînge, curgînd, picătură cu picătură, în toate colțurile lumii, în celule secrete, în tranșee în care oamenii zăceau îngropați de vii, obișnuiți cu crima. Pentru ei nu sîngele tuturor conta, ci picătura lor de sînge. Atîta timp cît picătura lor de sînge nu curgea, totul era în regulă, puteai să privești războiul ca pe un

spectacol. Dănacul se întrebase dacă îi fusese frică vreodată. Ce era frica ? Așteptarea răului ! Dar cînd te înveți să aștepti răul, frica nu mai vine. Ea te otrăvește. Frica ar fi trebuit să mîntuiască omenirea, să fi fost antidotul războiului, și uite că nu era. Omul se putea obișnui cu orice. Era prea puternic, clădit prea bine. Putea să rabde de foame, de sete, putea să fie nedrept, putea să uite de prietenul care cade alături, putea să vadă brațe și picioare amputate, putea să audă că o fată cu care se culcase cu două seri înainte nu mai era. Rămăsese o ciosvîrtă din ea, dar asta atîta vreme cît nu știai sau nu auzai rămînea un fapt banal, un fapt exterior, care i se întîmplase altuia. Sigur, puțină tristețe te copleșea cîteodată, cînd te gîndeai la asta, dacă te mai gîndeai. Erau atîția morți primprejur ! În fiecare zi, alt tain de morți, nu aveai timpul, nu aveai dreptul să te gîndești la acești morți. Ne privim din mica colivie de sticlă cîteva minute, cîteva ceasuri, uneori cîte o viață, ne îndepărtăm unii de alții, ne amintim unii de alții sau mergem unul lîngă altul fără să avem nimic comun. Fata aceea, Maja, parcă așa o chema, nu era nici frumoasă, nu era nici deșteaptă, nu era o femeie de care să te îndrăgostești, dar într-un război asemenea ființe fac bine. O mîngîiere îți aduce aminte de o existență normală. Uiți că ești vînat și vînat în același timp. Setea distructivă din tine dispăre. Ce frumos arăta un trup de femeie, noaptea, sub lumina cenușie care se strecura prin obloanele unui hotel numit *Oriente* și, de undeva, de pe o stradă nebună, numită Ramblas, se auzau scărpinîndu-se papagalii de Peru, uriașii papagali de culoarea focului, cu ciocurile lor vorace, căutîndu-și în somn purecii...

Teruelul căzuse în februarie. Al șaselea atac fusese ultimul. Se aflau în Madrid ; era frig, un ger uscat, cum e la Madrid totdeauna în ianuarie, ziarele continuau să apară la șase dimineața, trenurile nu mai mergeau. Aproape toate șoselele erau ale fasciștilor. Republicanii păstrau numai linia spre Valencia. La 21 de kilometri de capitală, lîngă Morata de Tajuna, fasciștii aveau poziții întărite. Pe străzi, de la fereastra hotelului se vedeau

grămezi de moloz, afișe vechi, schije, ca un mărunțiș de fier, pierdut pe trotuare, veselă spartă și dimineța se aprindeau focuri în dreptul vechilor prăvălii cu obloanele trase, în fața cărora se încălzeau femei și soldați. Se știa că guvernul se va muta la Valencia, anarhiștii țineau nesfârșitele lor mitinguri, strigînd că revoluția trebuie să fie adîncită. De la tribună, Caballero era acuzat de demagogie. Teatrele erau încă deschise, spectacolele nu mai începeau la zece seara, ci mult mai devreme. Se juca *O noapte la Alhambra*, cei care rămăseseră în Capitală se inghesuiau seara în fața intrării, prefăcîndu-se că nu le pasă de război. Pentru voluntari cînta Lolita Granados, soldații o aclamau, purtînd-o pe brațe și aruncînd-o ca pe un sac în sus și prinzînd-o din nou; ea îi săruta pe obraji, le făcea semne cu mîna deasupra capului ca boxeurii și pleca mai departe cu o uriașă limuzină, pe care erau scrise lozinci cu vopsea albă. Bombardamentele nu încetaseră, dar lumea se obișnuise cu ele. „Ai băgat de seamă, zisese Neluțu Marcovici, cînd aud sgomotul avioanelor, pisicile noastre părăsesc hotelul. Nu le place războiul.“ Rîdea; el își păstrase încă un fel de optimism, pe care trebuia să-l înțelegi bine. Pripășise vreo cincisase mîțe flămînde și vagaboande, pe care le hrănea cu ce găsea prin bucătăriile hotelului *Highlord*, în care locuiau. Jos erau rușii. Mai puțini ca altădată, sobri, reticenți, îmbătîndu-se rar și cîntînd în cor, după care dispăreau o săptămînă, întorcîndu-se mai puțini. Vasile Dănacul n-avea chef de nimic. Nu ieșise de cinci zile din hotel, abia mîncase cîte ceva. Neluțu Marcovici degeaba încerca să-l scoată din muțenia lui. Îi aducea ziare, umbla după hrană, pentru că la hotel se dădea totul pe sponci, la cele două mese, de prînz și de seară, și fostului sîndălar îi plăcea să mănînce bine. Aducea — de unde, nu se știa — arahide, carne de berbec, pe care o împărțea cu bucătarii ca să i-o gătească bine, ulei, oțet, condimente, ba se apucase chiar să le și explice cum se fac anumite mîncăruri, ca și cîndăștia n-ar fi știut ce au de făcut. Vasile Dănacul citea ziarele, asculta radioul și ieșea pînă în balconul apartamentului pe care-l ocupau. Cînd nu erau bombardamente, orașul părea pașnic. Avea

ceva obosit, trist, mai ales seara, cînd luminile nu se mai aprindeau și reclamele nu mai clipeau. Neluțu îi adusese un patefon american și vreo douăsprezece plăci, cam hîriite, luate din Tîrgul de Pureci (nu există oraș să nu aibă tîrg de pureci și nu exista tîrg de pureci pe care să nu-l cunoască Neluțu Marcovici), dar Dănacul nu avea chef să asculte cîntecele vechi, americane, și pe saxofoniștii aceia obosiți care cîntau muzică de jazz, dar Neluțu nu se lăsa; descărca ranița lui plină cu de toate, de la morcovi pînă la rom de Jamaica, vermouth italian sau cîte o *bota* cu vin negru, pe care nu-l bea nimeni, pentru că nici lui nu-i mai ardea să bea. Cu țigările stăteau bine, Neluțu avea prieteni americani care îi dădeau duzini întregi de *cigarillos*, sticle de *whisky* sau bucăți mari de șuncă, învelite în staniol. „Or să se strice, spunea Vasile Dănacul. Tu ai suferit de foame, Neluțule, la viața ta. Numai cei care știu ce e foamea strîng atîta. Cînd o să mîncăm noi toate astea?” „Uiți că facem și comerț cu ele? Dau ceva, primesc altceva în schimb. Hrana e monedă de schimb pe astfel de vremuri. Nu plecăm din Madrid pînă la victorie, ce crezi tu?” Dănacul rîdea cu figura lui amară. „Să te-audă Dumnezeu, dar nu va fi nici o victorie. Ce mai e în oraș?” Neluțu Marcovici îi aducea ultimele știri. Sediul comandamentului republican se afla acum în subsolul Ministerului de Finanțe. Generalul Miaja era cam bolnav. „E bătrîn, zicea Neluțu Marcovici. Cam caciolit, dar cel puțin are idei.” Modesto, Lister și colonelul Rojo luptau bine, rușii erau la Jijona. La Guadalajara se mai băteau garibal-diștii, brigada a XIII-a, cu generalul Lukas. „Prietenii noștri, italienii, au dat dosul de cîteva ori.” După care, Neluțu Marcovici îl privea atent. Dănacul slăbise, avea o față pămîntie, numai ochii mai aveau ceva viu în ei. Nu se văita, dar el înțelesese. „Mai ai de gînd să pui la suflet Consiliul de onoare al ălora, care n-au tras un foc de pușcă?” „Te-am rugat să nu mai vorbești de treaba asta. Vreau s-o uit.” „N-ai s-o uiți, nu poți să uiți. E prea murdară, ca s-o uiți...” Abia mai tîrziu avea să înțeleagă Dănacul, în toată grozăvia ei, legea necruțătoare a războiului.

Se petrecuse la ultimul atac asupra Teruelului, cînd orașul trebuia evacuat în grabă și Vasile Dănacul fusese chemat de generalul Kalter, în baraca de lingă oraș, unde îl primise cînd se întorsese de la Barcelona. Vasile Dănacul salutase scurt și așteptase ordinele. Fără să-i strîngă mîna, generalul Kalter îl privise atent prin ochelarii lui cu multe dioptrii („Atunci ți-a luat măsura de cosciug“, comentase Neluțu Marcovici) și-l întrebase „Cîte tunuri mai funcționează?“ „Șase. Din care trei sunt în atelierelor de depanare. Mecanicii mai au și alte tunuri de reparat.“ „Bine. Noi va trebui să evacuăm Statul Major. Îți încredințez aceste tunuri, cu care va trebui să te prezinți la Madrid, probabil, pentru că într-acolo se scurtează frontul.“ „Cu ce am să le duc?“ „O să avem noi grijă să trimitem un tren. Dacă l-am fi avut, le încărcam de pe-acum.“ Vasile Dănacul îl privise cu atenție. Omul ăsta glumea? S-ar mai fi găsit niște autotamioane, dacă ar fi vrut cu orice preț să le ia cu el, dar ghicise despre ce era vorba: voia să lase pe cineva care să-i acopere retragerea, ca să poată raporta mai departe că el s-a bătut pînă la ultima posibilitate. Cu trei tunuri, însă, nu puteai să faci mare lucru, mai ales că ceilalți aveau să bage de seamă că începuse retragerea și că republicanii părăseau definitiv orașul din motive strategice. „Nu credeți, totuși, că ar fi mai bine să evacuați și tunurile? Mai sunt vreo două sute de pușcași, pe care probabil că *rifanii* îi vor da peste cap.“ „Nu. Am zis. Tunurile rămîn aici. Trageți cu ele pînă se fac praf. Trebuie să-i întîrziem cît putem.“ „Bine, am înțeles.“ Salutase și plecase. „Ei, cum a fost?“ întrebase Neluțu Marcovici. „Cum să fie? Nu ghicești? Trebuie să păstrăm poziția și să ducem și tunurile la Madrid.“ „Cu ce? Pe aripioare?“ „Asta nu mai știu.“ Apăruse Gheorghe Ladislau, comisarul politic cu care Vasile Dănacul împărțea comanda. Nu părea deloc îngrijorat, avea o față impenetrabilă, invariabil optimistă. Părea gata să țină un discurs de o jumătate de oră despre orice subiect. „Ai fost la comandant?“ „Am fost.“ „Și care sunt dispozițiile?“ (Se prefăcea că nu știe care sunt dispozițiile, deși trecuse mai înainte pe la generalul Kalter.) „Cred că cunoști dispozițiile. Se rezistă pînă la ultimul om și, cînd nu se mai rezistă, se pleacă cu tu-

nurile. Dacă avem cu ce le transporta.“ „Am luat măsuri. Gara este foarte bine apărată. Un tren va sosi din punctul cel mai apropiat în cel mult două ore. Totul e pregătit.“ Dănacul îl privea cu aerul că nu înțelege în ce limbă vorbește. „Dumneata te-ai mai bătut pînă acum?“ „Ce-n-trebare e asta? Crezi că eu m-am distrat în Spania?“ „Te-am întrebat, pentru că, dacă ai fi participat la vreo luptă pînă acum, ai ști că în război un tren programat nu înseamnă că și sosește la vreme. Adversarul află și el cînd celălalt slăbește și, mai ales, te simte cînd o iei la fugă.“ „Și ce-ți spune dumitale că o s-o luăm la fugă?“ „Proporția numerică. Sunt matematician. Știu ce înseamnă să te bați zece contra o sută. Oamenii noștri sunt prost alimentați, n-au muniție, sunt demoralizați. Ne trebuia o victorie în sectorul ăsta, și n-am avut-o pînă acum. Cu știrile și marșurile de la radio nu putem să le ținem moralul.“ Gheorghe Ladislau strîmbase din nas. „Iar defetismul dumitale!“ „Nu-i nici un defetism, tovarășe! E vorba de sacrificarea unor oameni care n-au nici o vină! Oamenii se bat cu mult curaj, dar curajul n-ajunge într-o luptă inegală. Mai trebuie și altceva.“ Celălalt îi întorsese spatele. Era sistemul lui de a termina o convorbire care nu-i mai convenea. O mai făcuse în cîteva rînduri în ultimele două luni și de cîteva ori simțise nevoia să-l injure, dar se stăpînise cu greutate. „Ce fel de om de partid o fi ăsta, nu înțeleg! Unde o fi învățat el să nu se lase contrazis? Nu primește nimic. Ce spune e sfînt! Dar aici nu-i la mă-sa acasă! Aici e vorba de viețile unor oameni care au venit de bună voie ca să apere o idee. Și nu în felul ăsta se apără o idee, omorînd cît mai mulți oameni fără să-ți pese!“ Cum presupusese, soldații din *Tercio*, veterani ai luptelor, simțiseră slăbiciunea celor din fața lor. După evacuarea grupului de comandă, urmaseră totuși două zile de liniște. „Ăștia pregătesc ceva, spunea Neluțu Marcovici. Îi cunosc. Cînd se fac că plouă, urmează ceva urît.“ Cei două sute de pușcași cu care rămăseseră păreau liniștiți, deși știau ce-i așteaptă. Săpaseră tranșee, linii de evacuare, poziții de retragere, poate că și prezența celor trei tunuri care mai funcționau le dădea o oarecare siguranță, numai că, în dimineața celei de-a treia zile, începuseră bom-

bardamentele aviației. Parcă niciodată nu se lansaseră atâtea bombe pe metrul pătrat. *Junkers*-urile veneau în valuri de câte douăzeci-treizeci și pisau gara și împrejurimile. Dibuiseră și fosta școală de ucenici, în care se aflau răniții. Deocamdată trăgeau în jurul ei, bănuind că acolo își ascund alimentele și se află antiaeriana. Cît privește prima linie de rezistență, ea fusese de mult reparaată cu ajutorul observației aeriene și, cu telemetrele, se stabiliseră distanțele pentru artileria fascistă, care începuse să tragă și ea cu precizie în după-amiaza aceleiași zile. „Se întâmplă ce mi-am închipuit ! Sunt în avantaj, au și aviația cu ei, degeaba am telefonat la Madrid să trimită vînătoarea încoace, nu se vede nimic. Dacă mai întîrzie, vor găsi numai cadavrele noastre.“

După alte două zile, situația era neschimbată. Pierduseră încă două tunuri, care fuseseră lovite în plin la un bombardament. Cele intrate în reparație urmau să fie gata abia peste o zi, dacă nu cumva observatorii aerieni aveau să dibuie atelierul lor, virît în subsolul fostei școli de ucenici. Muniția se împuținase și cei de la Madrid trimiteau numai încurajări. Vînătoarea era angajată în apărarea capitalei, trebuiau să reziste. „Atîta știi rezistați, rezistați ! Dar cum ? nu-și pune nimeni întrebarea. N-o să mai putem rezista multă vreme.“ Generalul Kalter fusese inflexibil. „Luptați pînă la ultimul om și nu vă întoarceți fără tunuri, în orice stare ar fi ele !“ După încă 24 de ore îl căutase pe Ladislau Gheorghe, care își făcea treaba în fostul birou al generalului, scriind rapoarte peste rapoarte. „Ce-i cu dumneata ?“ „Trebuie să evacuăm pozițiile.“ „N-ai citit ordinele generalului Kalter ?“ „Le-am citit, dar el acum se află departe de noi. Înseamnă să ne sacrificăm toți oamenii.“ „Asta a și ordonat generalul Kalter, să luptăm pînă la ultimul om.“ Vasile Dănac nu se mai putuse stăpîni : „Tovarășe, sau cum să-ți mai spun, dumneata ești comisar politic, sau ce naiba ești ? E vorba de aproape o sută de oameni, cîți au rămas, și fără arme, că ceilalți o sută stau ciopîrțiți prin curtea spitalului de campanie. Vrei să-i omorîm

și pe ăștia care au mai rămas ? Îți iei dumneata o asemenea răspundere ? Dă telefon să vină trenul ăla de care vorbeai și hai să încercăm să ieșim din încercuire.” Gheorghe Ladislau avea o figură împietrită. Părea surd. „Nu pot să fac altceva decât să execut ordinele. Nu ne mișcăm de aici.” După alte 24 de ore, în tranșee mai rămăseseră treizeci și doi de pușcași și câțiva artileriști. „Peste un ceas vor ataca. Îi vor face pulbere și pe ăștia”, zisese Vasile Dănacul lui Neluțu Marcovici. Tunurile scoase din atelierul de depanare funcționaseră bine câteva ore, dar se terminase muniția. Era sfârșitul. Se dusesse din nou la baracă și deschisese violent ușa. „To-varășe Ladislau, am ordonat evacuarea tranșeelor și pornirea în marș spre gară.” „Cine a dat ordin ?” „Eu am dat ordin. Comandantul pușcașilor a murit acum două ceasuri. Sunt cel mai mare în grad aici. Îți ordon și dumitale să-ți strângi lucrurile și să ne urmezi !” „N-am s-o fac.” „Poate vrei să cazi prizonier la fasciști. Asta e cu totul altceva.” Scosese revolverul. „Te rog să mă urmezi.” Neluțu Marcovici privea speriat la cei doi. Dănacul era murdar, nebărbierit, cum erau toți dealtfel. Plecarea asta îl scotea din sărite, dar alături, pe târgi improvizate, urlau răniții. Cei câțiva sanitari, zdrobiți de oboseală, împreună cu doi doctori, nu mai puteau să facă față. Acum totul se rezolvase. Ladislau Gheorghe striga cât se poate de tare. „Ai să răspunzi cu capul. Să ții minte că eu sunt comisar politic și că m-ai amenințat cu pistolul. O să ajungem noi la Madrid ! O să dai socoteală !” „Puțin îmi pasă de ce are să mi se întâmple la Madrid ! Deocamdată mă interesează nenorociții ăștia.” Se însera. *Rifanii* aveau să bage de seamă abia a doua zi că nu mai au pe nimeni în față și că ieșiseră din încercuire. Era ultima șansă. Cu un efectiv atât de restrâns, n-ar mai fi rezistat nici șase ore. Aproape de miezul nopții, se aflau în gară. Vasile Dănacul dăduse ordin să nu se fumeze și să nu se vorbească. Gheorghe Ladislav telegrafia cuiva, probabil generalului Kalter. Vorbise la telefon cu dispeceratul trenurilor. Aveau nevoie măcar de două vagoane și o locomotivă. Comunicaseră numărul răniților. Erau peste o sută. Cei de la dispecerat le atrăseseră atenția că era nevoie de mai multe vagoane, dacă mai existau și

soldați și armament și că formarea unei asemenea garnituri cerea câteva ore. Vasile Dănacul îi smulsese telefonul comisarului politic și strigase streinului de la capătul celălalt al firului : „Trimiteți o garnitură cât de mică, câte vagoane aveți ! Dacă nu plecăm în trei ceasuri de-aici, înțelegeți, în trei ceasuri, acești oameni vor muri degeaba !” Îi mai trebuise o jumătate de oră ca să-l convingă, pentru că marea plăcere a acelor inși era să-ți dea senzația cât de importanți sunt ei și câte sacrificii fac pentru a te ajuta. Transportarea răniților pînă la gară fusese un adevărat chin. Abia găsiseră niște căruțe trase de niște cai jigăriți, luați de la țaranii din jurul Teruelului. În sfîrșit, către dimineață, trenul apăruse și imbarcarea în cele trei vagoane sosite mai durase un ceas și jumătate. Vasile Dănacul privea neliniștit cerul care vestea zorile. Se înghesuiau unii peste alții. Stăteau în tîrgi suprapuse, ca sardelele, laolaltă cu sanitarii și cu doctorii care le dădeau ultimele îngrijiri. „Și tunurile ?” strigase repezindu-se la el Gheorghe Ladislau în momentul în care părea că totul este pus la punct. Vasile Dănacul făcuse un gest de lehamite. „Unde dracu au fost crescuți ăștia, la ce școală ?” Și pe urmă, îi spusese : „După cum vezi, n-avem nici un vagon pentru tunuri. Și așa ele nu mai fac două parale.” Gheorghe Ladislau părea că nu înțelege absolut nimic. „Dar nu se poate ! Cum o să plecăm fără tunuri ? Vei fi împușcat, ține minte ce spun. Eu nu mă mișc de-aici ! Nu merg cu voi.” „N-ai decît ! se răstise la el Vasile Dănacul. Dacă pentru dumneata sunt mai importante «tunurile» decît oamenii, poți să rămii aici.” Gheorghe Ladislau se repezise spre el strigîndu-i : „N-ai să pleci, înțelegi ? N-ai să pleci. Nu te las.” „Puțin îmi pasă că n-ai să mă lași. Am să plec și fără să-mi dai dumneata voie !” Și făcuse semn șefului de tren care nu mai înțelegea nimic. Privea cînd la unul, cînd la celălalt. Erau gata-gata să se sfișie. Cerul se lumina încet-încet, silueta gării putea să devină oricînd o țintă pentru aviația franchistă. „Plecăm ! ordonase Dănacul. Dacă te mai îndoiești mult, te-mpușc, eu comand aici.” După alte câteva minute, trenul pornise ușor și Dănacul privise spre peron. Gheorghe Ladislau părea decis să rămînă acolo, dar, cînd garnitura începuse să prindă viteză, îl văzură.

alergînd și aruncîndu-se în ultimul vagon. „Lașul, mirîuse Neluțu Marcovici. Dacă ar fi rămas aici, parcă tot l-aș fi scuzat pentru toată tîmpenia lui.“ „Pentru oameni ca el nu contează decît morții pe care poate să-i treacă în raport. Cu cît există mai mulți morți, cu atît ei cred că s-au bătut mai bine...”

Pînă la Madrid făcuseră cîteva zile. Aceleași ocoluri, mereu bombardamente, ba și trîșaseră într-un fel, vopsind o cruce roșie pe vagoanele micului lor tren, ca să scape de aviația franchistă, care, în cîteva ocazii, nu ținuse seama de avertismentul de pe aceste vagoane. La gara de mărfuri, unde soseau astfel de convoaie, îi așteptau ambulanțele și echipele sanitare. Din nefericire, pe drum mai muriseră cincisprezece soldați, dar nu mai avea importanță. Comandantul militar al gării îl condusesese pe Vasile Dănacul într-un birou, spunîndu-i că trebuie să ia legătura cu generalul Kalter, care știa de acest transport. Nu-l găsisese la telefon. Un ofițer îi comunicase să se prezinte imediat la Ministerul de Război. „După chipul tău, se pare că te bucuri de o primire ca-n filme!” zisese Neluțu Marcovici. „Dar cum credea că o să mă primească, cu flori? A avut grijă Gheorghe Ladislau să mă aranjeze încă de mult.“ „Merg cu tine!” zisese Neluțu Marcovici. „N-ai decît, dar n-o să te primească înăuntru.“ În spatele gării de mărfuri îi aștepta o mașină deschisă, militară. Pe urmă totul se învălmășise într-o suită de lucruri absurde, pe care, acum, cînd căuta să le readucă în memorie, nu le mai înțelegea. Se așteptase la tot ce putea să fie mai rău, chiar la judecarea lui de către o Curte Marțială, dar avea măcar satisfacția de a fi scăpat cu viață pe răniți și pe cei cîțiva soldați cu care ajunsese la Madrid. Îl întîmpinase într-un uriaș birou, cu ferestrele care dădeau spre un bulevard larg, chiar generalul Kalter, care nu-și ridicase privirile, cercetînd foarte curios un dosar pe care nu mai sfîrșea să-l parcurgă. Vasile Dănacul salutase scurt și așteptase răbdător pînă cînd celălalt avea să termine mica lui comedie. Privise uriașele hărți ale fronturilor, stegulețele roșii și verzi, care marcau pozițiile trupelor, fotoliile de piele pe care stăteau întinse

alte hărți și, deodată, avusese senzația că îi vine să o rupă la fugă. Ce rost avea să fie ținut în picioare să fie umilit în felul acesta ? Era un ofițer al armatei republicane, un om care se bătuse și-și făcuse datoria ; și celălalt, din orgoliu, vroia să-i pună în circă niște vini imaginare, dar probabil că mai existau și alții care aveau să judece lucrurile altfel. „Te rog să ieși loc la măsura de acolo și să faci o declarație în scris, așa cum s-au petrecut lucrurile.“ Nu ridicase privirile la el, își cerceta mai departe dosarele lui. „Ai cu ce să scrii ?“ „Da, am.“ Își scosese boneta, luase hîrtie de pe un birou alăturat și aștepta în mină cu vechiul lui stilou de student. Nu se grăbea, îi era foame, dar știa că de-aici nu va putea să plece decît după ce se vor lămuri oarecum lucrurile. În biroul generalului începuseră să intre ofițeri și curieri cu rapoarte. Suna telefonul din trei în trei minute, generalul Kalter se ridica și se apropia de harta din spatele său și pe urmă spunea niște nume de localități, reluîndu-și răsfoirea dosarelor. Cînd terminase, îi întinsese hîrțiile. Erau vreo șase pagini, scrise mărunt, în germană, pe care generalul le citise cu răbdare, ca și cînd ar fi vrut să înțeleagă tot ce trebuia să înțeleagă. Făcuse un raport precis cu date, cifre, efective, indicînd situația reală a aceluia sector, pe care și generalul Kalter îl cunoștea foarte bine. „Vrei o cafea ?, întrebase într-o vreme. Ești foarte obosit, probabil.“ „Da, sunt foarte obosit. O cafea mi-ar trebui. Vă mulțumesc.“ Un soldat le adusese peste un sfert de ceas două căni mari, așezînd una pe masa generalului și una în fața lui. Era o cafea foarte tare, pe care o bău cu înghițituri rare, pentru că era fierbinte. Vîntul de-afară sgîlțîia cercevelele, în biroul generalului era de-a dreptul frig. Dănacul nu-și scosese mantaua, dar probabil că și oboseala contribuise la starea lui. După altă jumătate de oră, în sfîrșit, cu ochii lui roșii de nesomn, generalul îl privise. „Din ceea ce scrie aici se pare că au existat rațiuni ca dumneata să părăsești pozițiile acelea, dar rămîne insubordonarea. Întîi, n-ai ascultat de ordine, evacuarea pozițiilor trebuind să fie hotărîtă de noi. În al doilea rînd, poți să fii învinuit pentru părăsirea armamentului în mîinile inamicului. Credeam că ne-am înțeles cînd am plecat eu. Tunurile acelea ne trebuiau și aici.“ „Permiteți-mi...“ „Știu ce vrei să

spui.“ „Lăsați-mă să vorbesc.“ „Poftim.“ „Acel armament nu mai exista. Era vorba numai de un tun care mai funcționa, deși nu mai aveam muniție și nici n-aveam cu ce să-l transportăm.“ „Trebuia să aștepți acolo.“ „Ce să aștept, domnule general? Mai aveam mai puțin de cincizeci de oameni. Cei din bateria mea nu înțelegeau de ce nu părăsim pozițiile dacă nu mai avem muniție. Trebuia să aleg între a le salva viețile și a salva armamentul.“ Generalul Kalter se ridicase în picioare. „S-ar putea ca dumneata să ai dreptate, dar aici este vorba de un principiu, de disciplină. Trebuia să ascuți de ordine, și nu de rațiune. Asta o știu toți militarii. Dumitale ți s-a dat un grad, dar ai rămas tot un civil. Și asta nu e bine. Dacă toți s-ar lua după rațiune, o armată ar fi un fel de adunătură în care fiecare ar face ce vrea. Tocmai cu asta am avut de luptat pînă acum, și, cînd credeam că am reușit să instituim disciplina, iată, un ofițer face ceea ce ai făcut dumneata. Deocamdată am luat declarația și urmează să vedem ce se va întîmpla cu dumneata la Consiliul de Război. Te-aș ruga să aștepți la Hotel *Highlord*, unde ești repartizat, convocarea noastră. Este un fapt care nu intră în competența mea, dar te rog să mă crezi că am să subliniez comportarea dumitale foarte bună dinainte de această insubordonare. Ești liber.“ Vasile Dănacul salutase fără nici un alt comentariu, părăsind încăperea. Neluțu Marcovici îl aștepta jos, în curtea Ministerului de Război. Era frig, pavajul, pe care se așezau din cînd în cînd stoluri de porumbei, aluneca. „Te-ai aranjat la *Dacia*, nu-i așa?“ Mașina care îi adusesese îi aștepta la poartă. „La hotel *Highlord*“, spusese Vasile Dănacul. Șoferul ambreiasse și îi dusesese undeva pe un bulevard din centrul Madridului. „Domiciliu forțat?“ întrebuse Neluțu Marcovici. „Nu tocmai, răspunsese Vasile Dănacul, dar trebuie să avem răbdare. Lucrurile or să se lămurească.“ De atunci trecuseră cîteva zile și nu primise nici un fel de semn că cineva are nevoie de ei. „Trai pe vătrai“, mîrfia Neluțu Marcovici. Îl chema în fiecare dimineață pe Dănacul să se plimbe cu el, dar acesta nu voia să se miște deloc. Într-a șasea zi, un curier îi adusesese o convocare, prin care era chemat la Marele Stat-Major al Arma-

tei, aflat undeva în spatele Prado-ului. Dănacul urcase niște uriașe scări de recepție, întrebasese unde poate fi găsit biroul colonelului Mangada, fusese îndreptat pe niște coridoare de marmură împodobite cu gobelinuri și ajunsese într-un vestibul ale cărui ferestre erau acoperite pînă la jumătate cu saci de nisip. Pe niște bănci de marmură așteptau alți ofițeri, care nu păreau deloc impacientați. Delegați de pe front cu brasarde speciale, curieri, învărtindu-se de colo-colo, civili agitați, o lume amestecată. Din cînd în cînd, cineva era strigat și intra dincolo de o ușă grea de stejar, ieșind după o jumătate de oră sau numai după cîteva minute. Între ei, Vasile Dănacul văzu cîteva cehoslovaci, cîteva garibaldiști care veniseră în grupuri aici și doi bulgari care evocau atacul italienilor de la Guadalajara, povestind niște peripeții care nu-l interesau. Undeva se bătea la niște mașini de scris, doi civili îmbrăcați în haine militare, cu aerul unor profesori universitari, se plimbau cu mîinile la spate prin fața celor care așteptau. „În spatele lui Franco se află miliardarul Juan Marc, spuneau unul dintre ei, ascultă-mă pe mine. Dacă stăm și ne gîndim bine, el îi are de partea sa pe samurarii japonezi, Gestapo-ul, pe Troțki, pe arienii și chiar pe filosoful Miguel de Unamuno.” Vorbeau o franceză prețioasă, învățată probabil la liceele nobililor din Madrid, aveau un aer important, gesticulau în stilul mussolinian, care făcuse vogă în Europa din 1924 încoace. „Ziariști, gîndise Vasile Dănacul, numai ăștia vor să pară informați la fiecare oră din zi și din noapte. Și nu numai că vor să pară informați, dar îi informează și pe alții cu această logoree pe care o au.” „Pe cînd Giral, spunea celălalt, republicanul nostru, e urmat de țărănime, de cîteva profesori, de niște studenți de stînga, de radicalii chinezi, laburiștii britanici și anarhiști. Se pare că frontul s-a stabilizat, dar vom rezista ? Trebuie să recunoaștem, pînă acum, o oarecare superioritate din partea franchiștilor. Și dacă este să fim cinstiți, fără Pasionaria, Madridul cădea de mult. Ea a scos muncitorii din uzine și ei luptă mai bine chiar decît soldații.” „Cine-i Pasionaria asta ? Am auzit de ea, dar n-am văzut-o niciodată.” „Ne-vasta unui miner. Ar trebui s-o fi auzit. O dată a spus un lucru foarte frumos, am auzit-o eu cu urechile mele.

E o mare oratoare : «Noi, comuniștii, tragem în trecutul nostru, în Spania Bourbonilor și a lui Primo de Rivera !»“
Le venise rîndul. Un soldat îi poftise în cabinetul colonelului Mangada. Mai așteptase două ceasuri, pe urmă li se spusese celor care erau la rînd să revină după-masă la ora cinci, pentru că colonelul fusese chemat la președintele Republicii, Manuel Azaña, și Vasile Dănacul o luase pe jos, prin orașul pe care nu-l cunoștea încă. Străzile păreau pașnice, mulțimea ocolea cioburile vitrinelor sparte, în fața cafenelelor se vindeau înghețate, pe care puștii le numeau *explozive*, înghețate cu ciocolată sau ananas. În fața băcăniilor erau cozi la zahăr, cineva se văita că nu mai găsește stilouri și articole fotografice ; în limuzina autoplan, în care-l văzuse și la Barcelona, trecea cîntărețul Marcellino, fălos, salutînd în dreapta și-n stînga mulțimea care-l aclama. Era gras, mic, brunet, cu părul lins, cu o dantură de o sănătate insultătoare. Alături, mărșăluiau țărani încă înarmați cu flinte cu cremene, cu cuțite lungi, *navajas*, la brîu. Se simțea strein în această mulțime preocupată, care nu mai avea veselia primitoare a celor de pe Ramblas. Se așezase la o micuță cafenea, lingă un geam aburit, privind la cei care intrau și ieșeau, oameni care aduceau a comercianți și a industriași, îmbrăcați bine, cu un aer preocupat, vorbind despre plecări în Abisinia, Paraguay sau Manciuria. Aveau un aer sătul și umblau însoțiți de secretare tinere, foarte frumoase, care beau vermouth cu paiul și priveau absent la inghesuiala de la mese. Erau reprezentanți ai unor firme de armament, probabil, imputerniciți ai marilor agenții telegrafice sau producători de filme. Între ei puteau fi văzuți și piloții ingineri din *Brigada internațională*, foști gangsteri americani de-ai lui Capone, aventurieri din Indochina, teroriști italieni, canadieni care lucrau în aviația republicană, pîndind cînd ieșeau pe Gran Via primele prostituate. Ceruse o cafea cu anason, molipsit de plăcerile lui Neluțu Marcovici, pe care regreta că nu-l luase cu el, pentru că l-ar fi ținut de vorbă și timpul ar fi trecut mai ușor. În cafenea se discuta cu voce tare despre José Diaz și despre provocatorii care aruncau în Madrid, în fiecare noapte, manifeste. Lumea nu părea

deloc agitată cînd sunase alarma și ar fi trebuit să coboare undeva în adăposturile din jur, dar nimeni nu se ridicase de la masă. Cineva spunea în gura mare că alt ministru decît Largo Caballero ar fi împușcat pînă acum o mie de fasciști din Madrid și ar mai fi rărit deputații trădători, care nu mai terminau cu ședințele Cortesurilor și nu hotărau nimic. De la o altă masă, un muncitor îmbrăcat în salopetă, rătăcit nu se știe cum în această cafea de lux, strigase celui alt : „Nici o grijă, *señor*, noi, cei din cartierul Carabanchel, o să avem grijă de asta !” Se auziseră huiduieli și fluierături, lumea era încă împărțită în două tabere, în partea dinspre fundul cafelei cîțiva tineri îmbrăcați în pantaloni de șeviot și-n haină, care sfidaseră probabil frigul de-afară ca să arate că nu le pasă, cu batiste colorate în buzunarul de sus, strigau celor de la masa unde se propusese împușcarea celor o mie de fasciști : „Mai bine i-ați împușca pe proștii din armată, care au instaurat haosul ! Unde este aviația noastră, unde sunt tancurile, unde este disciplina ?” Spiritele se încinseseră, pentru cîteva minute, erau gata de bătaie. Apăruse o patrulă cu brasarde roșii și toți tăcuseră. Dăna cu mai ceruse o cafea cu anason și mîncase niște alune prăjite. Nu-i era foame. N-avea nici un chef de nimic. La cinci se afla din nou în fața ușii masive de stejar cu încă alți douăzeci de inși care primiseră numere și pe care probabil avea să-i apuce miezul-noptii așteptînd. După încă o oră, fusese introdus în cabinetul colonelului Mangada. Era un bărbat cărunt, vîoi, cu un suris binevoitor, unul din vechii ofițeri ai armatei republicane. Se ridicase în picioare, cînd îl văzuse. „Deci dumneata ești ? Ia loc.” Îi arătase un fotoliu în fața biroului. „Am citit declarația pe care ai dat-o. E un caz destul de complicat. Eu am fost însărcinat cu instrucțiunea cazului respectiv. Cred că ceea ce ai scris dumneata în această declarație este foarte limpede, eu nu vreau să te interoghez, asta o va face altcineva, sper, nu un judecător militar, pentru că mie nu mi se pare un caz pentru tribunalul militar. Poți să-mi spui, pentru mine numai, era o situație în care nu se mai putea face nimic ? Ar mai fi existat vreo șansă pentru cei pe care îi comandai dumneata să mențină

pozițiile părăsite?" „Nici una. Aveam vreo cincizeci de pușcași, nici atîția măcar, și cîțiva artileriști. Proporția era de douăzeci la unul, nici nu știu de ce n-au atacat. Muniția lipsea, cum am scris în declarație, cred că lucrurile sunt foarte limpezi." Colonelul Mangada își notase într-un carnet cele ce auzise și pe urmă spusese cu un suris binevoitor. „În ceea ce mă privește, asta e totul. Nu mai am nici o pretenție. Acum să așteptăm ce vor hotări alții." Îi strînsese mîna, și se despărțiseră după un salut scurt. După aceea, la hotel *Highlord*, privind o înserare de iarnă deasupra Madridului, de la etajul opt, nu se simțea nici trist, nici vesel.

„Cum s-ar zice, suntem în faliment, glumise Neluțu Marcovici. Putem să ne apucăm de afaceri. Pentru noi războiul s-a terminat. Să știi că mi-am luat măsuri. Am trecut pe la *Carcel Modelo*, închisoarea din Madrid, unde se află numai lume bună. Fasciști, sabotori, foști miniștri, să tot trăiești acolo." „Ei, deocamdată, ne aflăm la *Highlord*, avem ce mînca, să avem răbdare." „Apropo, ai văzut fetele de jos, din restaurant? Au adus și orchestră, să ne mai distreze, să mai uităm de necazuri." Lui Dănacul numai de asta nu-i ardea, dar se prefăcea că înțelege. „Sunt două franțuzoaice. Pe una o cheamă Solange și pe cealaltă Mireille. Le tragem la sorti." „Și n-au nici un iubit?" „Cît am băgat eu de seamă, nu. Rușii beau în camerele lor și nu coboară decît cînd sunt mai mulți. Nemții, după ce sting șase sticle de bere, adorm. Franțuji n-am prea văzut pe-aici, așa că rămîne tot Peninsula Balcanică cu afacerile sentimentale. Nu vrei să ți le prezint? Dacă te interesează, am și două costume de haine. M-am gîndit la toate. În oraș nu-i chip să umbli civil, că te întreabă toți de acte, dar măcar cînd e vreo serată să arătăm și noi ca doi domni, că mi s-a urît cu milităria, ți-o spun drept." Vasile Dănacul mormăise ceva, dar după vreo două ceasuri hotărîse că era mai bine să trateze lucrurile așa cum se prezentau. Se îmbrăcase într-un costum de lînă; hainele nu i se potriveau, fi erau prea largi, așa că scotoci printre puținele lui lucruri și găsi un pulover și coborî cu Neluțu Marcovici. Acesta făcuse

un gest cu mina „Să știi că sunt avantajat. Fanțuzoaicele sunt fete subțiri și or să mă prefere pe mine.“ „Și mai zici să le tragem la sorți?“ „Se înțelege că le tragem la sorți, dar eu te previn la ce ne putem aștepta.“ Restaurantul era gol, perdele uriașe acopereau ferestrele care dădeau spre Gran Via. Era rece, dar nu atât de rece ca în alte locuri. „Ăștia mai au voie să consume niște păcură dimineața și seara, spusese Neluțu Marcovici, care le știa pe toate. Când se mai adună lume, se face și mai plăcut. Vino, am masa mea rezervată.“ În mijlocul uriașului salon curgea un havuz. Ultim lux al acestui oraș asediat, care mai ținea să arate că, orice s-ar întâmpla, totul funcționează bine aici. „Ce spui? N-au așezat nici măcar saci cu nisip la ferestre. Vor să arate că puțin le pasă de război.“ „Și noaptea, Neluțule?“ „Noaptea, trag obloanele. Noaptea și când sună alarma aeriană. Și-au făcut o socoteală simplă. Cade o bombă? — sunt șaispe niveluri până aici. Nu ne-ajunge. Dacă pică pe trotuar, obloanele de fier mai țin și ele ceva. Simplu! De ce să faci ceva când nu trebuie să-l faci? Unde mai pui că pe acoperiș există o antiaeriană care a făcut ravagii în rîndul franchiștilor. Așa că, ce bea domnul?“ „Ce-o fi.“ „Lasă-mă pe mine.“ Și făcu semn unui *maitre*, îmbrăcat în *smoking*, care servea. Acela se apropiase, salutase scurt, le întinsese o *cartă* legată în piele și așteptase comanda. „*Dos anís del toro* ceruse mai întâi, pe urmă, niște țipari, puțin pilaf cu scoici, midii, bere și cam atât.“ Începuse să se descurce. Vorbea cu unele greșeli spaniola, ca și Dănacul, care prindea foarte repede orice limbă streină și lăsa impresia că se afla de mult în Spania. *Maitre* se retrăsese. Dănacul privise mesele ovale care înconjurau uriașul salon, în mijlocul căruia se dansa pe vremuri, probabil. Intraseră cîțiva ruși, tăcuți, cu fețe vesele, dar neafabili, neuitîndu-se la nimeni. Ceruseră *vodkă* și ceva de mincare. Neluțu Marcovici întreba pe o fată care le așeza farfuriile pe masă. „*¿Y chica? chiquita?*“ Ea nu înțelegea ce vrea să spună. Neluțu Marcovici recursese, cum făcea totdeauna cînd nu se mai descurca, la alfabetul surdo-muților, simulînd o bătaie în pian și imitînd pe cineva care cîntă la o vioară, făcîndu-se

În sfârșit înțeles. „*A, señoritas ! Muy tarde.*” „Neluțule, văd că te descurci, dragă ! Ai făcut progrese în toate limbile pământului.” „Da' cum crezi ? Un buzunar deschis din care poate să se înfrupte orișicine, iată secretul existenței.” Sosise *rachiul taurului*, pe care Neluțu Marcovici îl degustă cu mari delicii. „Ce spui ?” „De unde l-ai mai scos și pe ăsta ?” „M-am informat. Un om trebuie să fie informat totdeauna.” Cele două franțuzoaice apăruseră abia peste vreun ceas. Ei beau încă bere, privind cu alți ochi salonul hotelului *Highlord*, în care se mai strinseseră câteva perechi, niște aviatori americani și câțiva civili agresivi, care se simțeau ca la ei acasă. Din orchestra de altădată nu rămăsese nimeni, cele două fete erau venite cu corpul voluntarilor francezi și lucrau la un spital din Madrid în timpul zilei, iar seara cântau aici de plăcere, fără să fie plătite. „Aia micuță este Mireille. Dacă vrei, ți-o cedez. E mai frumoasă decît Solange. Mă știi. Totdeauna am fost generos și în materie de femei nu sunt prea pretențios.” „N-o să-mi pierd dreptul meu de a o cîștiga la sorți”, spusese Dănacul, pe care berea băută îl mai înveselise puțin. „Bine, cum vrei.” Scosese un *peso* și-l aruncase în sus, ascunzîndu-l sub palmă. „Cap sau pajură ?” întrebasese. „Pajură, zisese Dănacul.” „Poți să alegi.” „O aleg pe Solange, pe violonistă.” „Bine, s-a făcut. Sorții și-au spus cuvîntul.” „Sper că nu te-ai prefăcut și că-ți plăcea, de fapt, cealaltă.” „Nu, *parole d'honneur.*” Scoicile fuseseră bune, midiile la fel, pilaful pregătît ca pe timpuri, fetele cîntau *Concertul pentru deschiderea canalului Versailles*, de Lalande, acompaniate de doi trompeți improvizați, doi soldați americani, care urmăreau partitura, trăgînd cu ochiul la pianistă și la violonistă, care o știau pe dinafară. Obloanele de fier fuseseră lăsate peste ferestre și înăuntru se aprinseseră toate luminările. Afară se anunța o noapte rece, plină de vînt, care le făcea să pîlpii și pe tavanele nespoite de multă vreme se vedeau acum mirifice pînze de păianjen, argintii, un fel de țesătură de mătase. Candelabrele electrice pâliseră, undeva, sus, și în jurul meselor rămăsese numai pîlpîitoarea, dulcea, galbena lumină de luminări care nu scoteau fum, niște luminări înfipte în sfeșnice de argint, trompeții salutau apele nevăzute ale

canalului Versailles și totul părea sărbătoresc, iar Dănacul uitase întrevăderea cu generalul Kalter, uitase de îndîrjirea neputincioasă a comisarului său politic și de ceea ce se afla înaintea. *Maitre* adusese două înghețate în formă de cactus, din fistic verde, o adevărată operă de artă, la care toți mesenii priveau cu curiozitate. „Din partea casei, spusese. Vă rugăm să gustați.” Și Neluțu Marcovici, mare amator de dulciuri, începuse s-o cioplească cu mișcări lacome, cu lingurița. *Concertul pentru deschiderea canalului de la Versailles* se terminase. Trompetii, cu obraji imbujați, îmbrăcați în salopete simple, salutau pe cei de la mese, care îi aplaudau discret. Fetele în rochii lungi și albe căutau alte partituri. „Neluțule, am impresia că franțuzoaicele nu te cunosc, nu dau nici un semn, nimic. Parcă nu v-ai văzut în viața voastră.” „Ce vrei, domnule, crezi că suntem în grădina publică și cîntă fanfara gardienilor publici ? Sunt fete de comitet, discrete, ia te rog, să nu mă faci de rîs ! Și nu mai bea bere, că nu se mai poartă ; după înghețată, îți trebuie altceva.” „Dacă vrei să știi, nu mai beau nimic. Este foarte frumos și fără să beau. Nu-ți place hotelul ăsta ?” „Păi, să vezi că nu-mi place deloc. La altele au paturi vîrîte în perete. Apeși pe buton și sare canapeaua.” „Și ție-ți plac asemenea hoteluri americanizate ?” „De ce nu ?” Una din fete, cea blondă, ridicase ochii deasupra viorii privindu-l pe Neluțu. „*Mucha suerte*”, făcuse, ridicînd paharul Neluțu Marcovici. Dănacul îl privea admirativ. „Sunt bune și femeile la ceva, ascultă la mine. Te obligă să înveți repede o limbă streină.” „Ai băgat de seamă ? Să-ți spun ce cred eu. Nu sunt Robert Taylor. Mă cheamă numai Neluțu Marcovici. Dacă n-aveam papagal, muream de foame. Știi de ce mă iubesc femeile ? Pentru că le distrez. Le spun toate tîmpeniile. Ele nu vor decît să rîdă. Atît. Dacă ai învățat lecția, ești un om făcut.” Și, deodată, Neluțu Marcovici își adusese aminte de ceva. „Spune-mi, am vrut de multe ori să te tot întreb. Odată începuseși să-mi povestești și te-ai oprit. Ce te-a făcut să vii în Spania ?” Solange, fata cea blondă, cînta o piesă de Kreisler, dovedind multă virtuozitate. Cel mai atent o ascultau rușii, care o aplaudau furtunos după fiecare cîntec. „E un secret ?” întrebasese iar Neluțu Marcovici. „Nu e nici un secret, Neluțule. Eram student la *Politech-*

nică...” „Da... Mai mi-ai spus. L-au bătut pe profesorul de matematică, sau așa ceva.” „Nu numai pe el. M-au călcat și pe mine în picioare și pe prietenul meu cel mai bun, unul pe care-l chema Ionel Chiroiu, un băiat foarte bun.” „Și tu de ce nu i-ai bătut?” „Erau mai mulți și acolo, pînă mă voi întoarce eu, n-am să pot să-i bat. Am venit aici unde pot să omor cîțiva dintre ei, și am și făcut-o. E o revanșă, recunoaște. Poate că o să reușim să-i învățăm minte, aici sau în altă parte. Trebuie învățați minte. Pentru asta am venit. Și ar mai fi ceva. Nu ți-am spus cum îl chema pe profesorul pe care l-au bătut.” „Nu. Nu mi-ai spus.” „Teicher. Era un evreu, ca tine. Nu l-au bătut pentru că era un profesor prost, nu l-au bătut pentru că dădea note proaste la studenții leneși, l-au bătut, pur și simplu, pentru că era evreu. Și asta nu se poate suporta.” Neluțu Marcovici tăcuse multă vreme, privind la cele două fete care cîntau neobosite, cu mici întreruperi, cît să schimbe partiturile. „Știi ce, spusese el în cele din urmă, începe să mi se facă rușine.” „De ce?” „Pentru că eu am venit aici numai de dragul aventurii.” „De ce crezi că numai de dragul aventurii? Ai venit pentru că, probabil, nu mai puteai să rabzi să ți se spună de cîte ori aveai chef sau nu : jidane ! Să știi că ăsta este un motiv foarte serios. Și nu mai face pe nebunul că ai văzut filme cu Tom Mix și că ai venit aicea să te joci de-a războiul. Spune drept, cînd ți-a fost frică?” „Tot timpul, să fiu al dracului, dacă nu mi-e frică tot timpul. Dar n-o arăt. Și știi de ce mi-e frică? Nu că am să fiu omorît, că asta nu înseamnă nimic. Mi-e frică numai să nu mă schilodească. Atunci cînd m-a îngropat obuzul ăla, crezusem că s-a terminat cu mine. N-aveam nici o pretenție «N-ai vrut, Neluțule, să stai cu sîndălarii tăi, n-ai vrut să-ți vezi de meseriile pe care le știi, ai venit la război. Na război ! așa-ți trebuie !» Și stînd în groapa aia și așteptînd să mor, pentru că eram convins că voi muri, nu-mi părea rău decît că n-am să mai văd Parisul. Să vii tu, Neluțu Marcovici, fiul lui Marcovici al bătrîn, tocmai din fundul Moldovei, de la Bacău, pînă la Paris și să ajungi să te bage lumea în seamă, să cunoști ditamai prinți ruși, barosani, oameni cu idei, că am înțeles măcar pe jumătate ce vorbeau ei acolo, la templul masonic, dar învață Neluțu

tot, și-o ia de la cap, și-atunci să-l vezi ! Numai că, uite, cum scosesem capul de la cutie, mi-au luat piuitul. Ei, și cînd mi-am dat seama că totul se terminase cu bine și că o să rămîn fudul de o ureche, dacă nu de amîndouă, ce mi-am zis : «Tot mai bine Neluțu surd, decît Neluțu mort.» Și pe urmă, parcă a fost mai ușor. Mi-e frică și acum. Știi de ce dorm atît de puțin ? Probabil tot de frică. Nu vreau să fiu omorît în somn. Vreau să știu cînd o să mor. Să vorbesc cu mine însumi, să-mi spun niște lucruri pe care le știu numai eu. Și, pe urmă, gata, pot să pun mîinile pe piept și : «Adio, Neluțule !». Numai că în război nu te lasă nimeni să faci treaba asta. Auzi purcica, bagi capul la cutie și nu știi unde cade. Vine o schijă, ți-a tăiat beregata — și gata ! Am văzut atîtea filme de război... Cred că ăia exagerează. Dacă stau bine și mă gîndesc, războiul e mai crud pe pînză decît în realitate ! Au ei prim-planurile alea, au vopseaua aia, care vrea să însemne că curge singele, se schimonosesc actorii, nu prea seamănă cu ce se întîmplă aici. Am văzut destui murind. Nu morții sunt înspăimîntători, ci muribunzii. Cel mai îngrozitor muribunđ pe care l-am văzut a fost cel de pe Ramblas, de la Barcelona. Cel cu gîtul tăiat. Parcă era o găină scăpată de sub cuțit. Și nu singele care-i curgea pe haine era îngrozitor, ci privirea. Așa ceva nu se poate uita. Asta dacă ar vedea, dacă ar putea un actor să joace, privirea muribunzilor care înțeleg abia într-o ultimă secundă că mor fără să știe de ce.” „Frica miroase urît”, zisese Vasile Dănacul. „Asta am citit-o într-o carte. Țăla era un civil. Soldații nu mor așa.” „Ce dracu ne-a apucat pe noi să vorbim astă-seară despre moarte ? Parcă am înnebunit...” Neluțu Marcovici îi comandă lui *maître* să le aducă o sticlă de *Fundador*. „Sau vrei *izarra* ?” îl întrebaser pe Dănacul. „Asta ce mai e ?” „Un *liqueur*. Sau o *strega*, o băutură italiană.” „Prea muierescu pentru mine. Nu vreau așa ceva.” „Atunci un *Rioja alta*. Un vin.” „Asta da”, și pe urmă, lovindu-și fruntea cu palma : „Dar de unde dracu ai învățat tu toate astea ?” „Simplu ! Colecționez liste de băuturi și de feluri de mîncare. Am un teanc și de la Paris. Dacă apuc să mă întorc, ele îmi vor reaminti de locurile pe unde am trecut. Îmi vor aduce aminte de fetele alea, de *bețivane*, cărora O'Grady le spunea „*poivrottes*”, de romul *Saint*

Jammes, de *tournedos*-urile cu *sauce béarnaise*, de toate finețurile Parisului. Mă vezi pe mine în Bacăul acela, stînd cu prietenii după cîțiva ani, cu sîndălarii mei, cu croitorii mei și povestindu-le : «Pe cînd eram la Paris, și beam un *rom de Martinica*, cu prietenul meu, Dănacul, pe terasă la *Coupole*, sau cînd luam cu el niște stridii à la *portugaise*, sau *frittures*, voi știți, nenorociților, ce sunt alea *frittures*, niște pește fript, tolomacilor !» Ei, spune, nu merită pentru alita să vii pînă aici, ca să poți să le vorbești de o omletă de cartofi — *patatos* —, să le spui că ai băut *Feitos* sau că ai mîncat caracatiță, în octombrie, cu vin alb de Riviera, la Puerta del Carmen, pe Drumul Francez ?” „Asta unde dracu mai este ?” „Mă privește. Eu n-am stat în hotel. Eu nu dorm, viața e scurtă. De acum pot să îmbătrînesc. Am ce povesti. E-he, cîte cafe-nele, cîte circiumi, *Dôme*, *Select*, *Lipp*, *Vikingii*, *Deux Magots*, *Closeries des lilas*, vinul Chateau Neuf du Pape, sau *Cherry sec*. Ah, ce viață am dus la Paris !” „Cînd dracu ai dus-o ? Ai început să mi te lauzi și mie, cu care ai venit pînă aici ?” „Ce contează ! Pot să povestesc o viață. Mi-ajunge. Pentru toate rudele mele puchinoase din Bacău, pentru toți meșterii ăia care cos cu acul în cine știe ce sat pierdut, pentru toți meșterii mei sîndălari, care m-au învățat să împung cu sula, eu sunt Unchiul din America, pot să le dau un creion de doi bani sau o țigară *Caporal*, pe care o fumează cei din *Legiunea streină*, pot să le aduc niște pînzică de pe Grivița și o cămașă de patruzeci de lei, cumpărată din cine știe ce dugheană din Buzești, căreia să-i cos o etichetă, dacă vrei să știi, am un sac de etichete de pînză cu care am să fac fericite neamuri întregi, am să cos aceste etichete pe cămășile luate de unde vrei și ei or să creadă că sunt luate din Paris. Mi-am cumpărat timbre de peste tot. Am plicuri cu firma hotelurilor, chiar dacă voi sta undeva, în cine știe ce oraș din fundul României, ei vor crede că le scriu de la Paris sau din Spania. Vor vedea pachetele învelite în hîrtie cerată de la *Gallérie Lafayette* sau de la *Samaritaine*. Vor fi fericiți, vor îmbrăca cămășile făcute la Buhuși și vor crede că vin de la Paris. Spune, nu merită pentru asta să faci chiar un război ?” De masa lor se apropiase silueta subțire a fetei cu vioara.

„Bonsoir, Neluțule. *Comment allez vous ?*“ „Bonsoir, Solange.“ Neluțu se ridicase în picioare și-i sărutase mîna : „*Mon ami, Dănacul, ingénieur et professeur à l'Ecole Polytechnique.*“ Dănacul îi sărutase și el mîna. „*Enchantée, messieurs.*“ Neluțu o invitase să se așeze. „*Et votre amie, Mireille ?*“ „Ah, Mireille, sera tout de suite avec nous. Elle est un peu enrhumé, elle est partie pour quelques secondes, pour enfiler un pullover.“ Neluțu făcuse un semn lui *maître*, care sosise ca totdeauna fără să se grăbească, cu un aer condescendent, aducînd sub braț lista și ascultînd cu atenție concentrată comanda dată de Neluțu. „*Un amontillado ?*“ o întrebasese pe fată. „*Es muy flamenco.*“ „O, ai învățat spaniola, Solange. Dar să știi că ceva mai bun nu au. Ascultă-mă pe mine. Un *amontillado* e exact ce-ți trebuie.“ „*Mais, mon chou, l'amontillado est surtout pour les guerriers comme vous, pas pour les femmes. Nous, les français, nous préférons la champagne.*“ „Perfect, atunci șampanie. Numai să vedem ce se potrivește la chestiunea asta ?“ „Știu ce se potrivește. Mîncînd de cîteva luni aici“. Se întoarse peste umăr și-l întrebă pe *maître* dacă au un fel de mîncare pe care-l numise în spaniolă. Aveau. Neluțu, care era poficios, ceru și el. După aceea, un *lechón* cu legume, care era un fel de fiertură făcută din picioarele din față ale porcului. „Trebuie să ai un stomac foarte bun pentru asta, comentase. Aici m-am obișnuit cu toate.“ „De unde veniți ? A, dar ce mai întreb eu ? Dacă ești prieten cu Neluțu, probabil că ești român.“ „Chiar așa.“ „Și nu v-ați săturat de războiul ăsta ?“ „Încă nu ! Dar dumneata ? Ce poate aduce pe o fată în Spania pe o asemenea vreme ?“ „Pînă în '36 veneam în vacanțe, în Spania, cu părinții. Iubesc Spania pentru că o cunosc foarte bine.“ „Dar nu mai e Spania dumitale.“ „De ce să nu mai fie Spania mea ? Este exact așa cum am cunoscut-o. Dacă n-ar fi bombe și casele incendiate, ar fi tot Spania mea. Dar asta nu o modifică. Vreau să-i arăt în felul meu cît o iubesc.“ De masa lor se apropiase și cea de-a doua fată, Mireille. Tot mică, tot subțire, cu ceva șovăitor în atitudine, cu niște ochi vii, cercetători, privindu-l pe Dănacul cu o curiozitate neascunsă. Bărbații se ridicaseră în picioare și-i făcuseră loc la masă. Neluțu o așezase

lingă el. „Să știi că am dat cu banul, Mireille ! Pe tine te-am cîștigat. Solange îi aparține prietenului meu.“ Fata părea că nu se amuză. „Ce obiceiuri sunt astea, să trageți femeile la sorți ?“ „Ca să nu ne batem pînă la urmă.“ „Suntem atît de frumoase ?“ „Ce spui ?“ îl întrebasese pe Dănacul. „Sunteți foarte frumoase amîndouă.“ Neluțu Marcovici o întrebasese și pe Mireille ce vrea să mănînce, făcînd din nou un semn șefului de sală, care venise neturburat, cu același mers egal, aducînd *carta* sub braț, zîmbind și întinzînd mapa de piele, pe care era scris *Hotel Highlord*, fetei. „Spune-mi ce ați cîntat la început cînd ați fost acompaniate de trompetiștii aceia teribili ?“ întrebasese Dănacul. „Nu erau deloc teribili. Cîntau foarte prost. Să nu credeți că-i detest, doar aveam nevoie de ei. Era un concert de Lalande, numit *Concertul pentru deschiderea canalului de la Versailles...*“ „Frumos titlu ! Sunteți studenți la Conservator, cumva ?“ „Nu. Cîntăm numai cînd avem ocazia. Suntem prietene. Mireille, după cum ai băgat de seamă, cîntă la pian și eu la vioară. Cum ne-ați găsit ?“ Avea un fel ironic de a vorbi, lucru care nu-l impresiona pe Dănacul. Oricum, i-ar fi plăcut ca această camaraderie rapidă să nu fie condescendentă, nu erau niște prostănaci, și asta poate aveau să bage de seamă mai încolo. Deocamdată, Solange voia să nu-i lase cu impresia că sunt distanțe. În tot acest timp cît trăise în Spania, măcar oamenii se obișnuiseră cu relații mai simple, puteau să discute deschis, ceva se pierduse, acea ipocrizie pe care o detesta Dănacul și care, iată, dispăruse probabil din cauza primejdiilor de fiecare zi, a sentimentului de solidaritate, pe care-l naște iminența unei primejdii care îi amenință pe toți. „Nu-mi dau seama dacă ați cîntat bine sau rău, dar e atît de straniu să vezi două fete tinere, într-un hotel bombardat, în fața unui salon aproape gol, interpretînd un concert. Apropo, tare aș vrea să știu, cum a făcut cunoștință cu voi ipochimenul ?“ și-l arătase pe Neluțu Marcovici. „Foarte simplu, se amestecase acesta în vorbă. Am spus că sunt un miliardar în trecere prin Madrid și că mi-ar face plăcere să cunosc două artiste desăvîrșite, pe care asistența de aici, formată din soldați, nu poate să le aprecieze cum trebuie. Ascultă, am eu mutră de miliardar ? se adresase lui Dănacul. Fetele astea m-au

mirosit că sunt un om cumsecade, asta e. Nu-i așa, Mireille, nu-i așa, Solange ?" Un chelner le adusese o sticlă de șampanie. „Să mă ia naiba dacă înțeleg cum puteți voi să beți toată ziua, bună ziua, șampanie. Dar omul, cît trăiește, învață." Solange nu-l asculta. Minca cu poftă, neașteptînd-o pe Mireille. Avea un fel franc de a privi toate lucrurile, de a nu se mira de nimic. „Spune-mi, Solange, pot să-ți spun pe nume, nu-i așa ?" „De ce nu ?" „Ai părinți ? De obicei fetele ca voi nu sunt lăsate de capul lor." „Să nu ne credeți niște prostituate. Suntem studențe la limba engleză, am făcut un curs scurt de spaniolă, înainte de a pleca, am învățat puțină medicină și iată-ne aici. În timpul zilei îngrijim de răniți, seara cîntăm ofițerilor în trecere prin Madrid. Avem și două rinduri de logodnici." „Ei, cum așa ?" „Foarte bine. Cite unul în Franța și cite unul aici. Voi sunteți tranșa a treia. Va trebui să ne gîndim foarte mult înainte de a alege." „Ce spui, Neluțule ?" îl întrebasese. „Să știi că nu glumesc. Mi-au spus de la început să n-am nici o pretenție. La ele acasă, Mireille este logodită cu un fel de campion de ciclism, parcă așa am înțeles, care spune că a cîștigat de două ori Turul Franței, dacă nu s-o lăuda, iar aici, pînă a nu apare miliardarul Neluțu Marcovici, locul nostru a fost ținut de doi piloți de linie. Naționalitate necunoscută." „Așa-i ?" întrebasese Dănacul. „Exact ceea ce auzi." „Și logodnicul lui Solange din Franța ce făcea ? Probabil că e logodită cu Marcel Cerdan." „Nici chiar așa ! Logodnicul meu este chirurg, chirurgie estetică, dacă ați auzit. Lucrează pentru gangsterii de peste Ocean, căroră, contra zece mii de franci, le schimbă chipul." Dănacul nu știa dacă glumește sau vorbește serios. Solange avea totdeauna un zîmbet cu două înțelesuri pe buze. „Și logodnicii de pe tărîmul sfînt al Spaniei, aviatorii ? Ei ce sunt ?" „Logodnicul lui Mireille, spusese Solange, este falsificator de bani. Un italian care pretinde că e actor de cinema, dar îi cunosc eu pe ăștia ! Noroc că n-am bijuterii, că le-aș ascunde bine sau le-aș depune la o bancă." „Și al dumitale ?" „După cum se vede, am parte numai de tipi serioși. Pilotul meu spune că este profesor universitar la Pisa. Oare o exista o Universitate la Pisa ? Că au un turn înclinat în oraș, asta o știu, dar o Universitate ?..." „Fetelor, ascultați la mine, inter-

venise Neluțu Marcovici, dacă sunt italieni, sunt mincinoși. Probabil că au venit aici să facă avere.” „Cum să facă avere?” se uimise Mireille. „Foarte bine. Armata republicană a închiriat și niște piloți. N-are destui piloți și plătește oameni de meserie. Asta mi se pare foarte onorabil, nu-i așa?” „De ce nu?” Dănacul le privea cu atenție. Nu aveau aerul unor nebune, dar un fel de a glumi care pe el îl intriga. „Și unde sunt logodnicii dumneavoastră de-al doilea? Cum de v-au lăsat singure, într-un hotel plin de bărbați?” „A, să nu-ți inchipui nimic rău despre ei. Rușii au un fel ciudat de a face curte. Într-o seară au strâns toate florile de pe Gran Via și mi-au înfundat pianul cu ele, zisese Mireille. Beau vodcă și ne privesc câte patru ceasuri în șir. N-am văzut niciodată niște oameni mai triști. Când se ridică de la masă, sunt țepeni, ai zice că se duc sus în camera lor ca să-și tragă un glonț în cap! Când îi întâlnim pe coridoare, abia ne salută, ca și când s-ar scuza că i-am văzut că ne privesc.” În clipa aceea, pe ușa batantă a salonului restaurantului își făcu loc Gheorghe Ladislau. Primul îl zărise Neluțu Marcovici. „Ia te uită cine a intrat, parcă l-aș cunoaște de undeva. Nu-ntoarce capul.” „Cine e?” „Prietenul tău, Gheorghe Ladislau, care vrea să te trimită în fața plutonului de execuție!” Solange nu înțelegea ce spun cei doi, așa că-l întrebă pe Dănacul: „Ce tot vorbești acolo?” „A, nimic important. Nu vrei mai bine să mai bem ceva? Am avut o zi foarte încărcată astăzi.” „Probabil că așteaptă să le invităm sus, gândise Dănacul, dar n-am nici un chef de ele. Să se descurce Neluțu cu amindouă.” Prezența lui Gheorghe Ladislau în acel salon îl enerva. Ar fi vrut să se ridice, dar știa că se va comenta că de aia a ținut să fugă de la Teruel și să lase tunurile, pentru ca să vină aici, să petreacă cu damele! Probabil că împrejurarea asta avea să fie speculată foarte bine împotriva lui, dar tocmai de aceea avea obligația s-o și facă, să-i arate lui Gheorghe Ladislau că nu-i pasă de așa-zisa lui inflexibilitate. „Mergem sus? Putem să cerem să ne trimită în apartament câteva sticle de șampanie. Mi s-a făcut și mie sete. Ai dreptate, Solange. Vremea e numai bună pentru o șampanie.” Cele două fete se priviră una pe alta. „Ce te-a apucat?” întrebasese Mireille. „Probabil că voi fi

vedeți pe individul din spatele meu. Nu pot să-l sufăr. Solange, sărută-mă, așa cum ți-ai săruta un logodnic. Îmi faci un serviciu, pricepi ?” „Sigur că da.” Și-l sărutase cu o tandrețe gratuită și grațioasă. „Merge foarte bine. Omul nostru parcă a fost lovit cu o măciucă în cap !” spusese Neluțu Marcovici, care-l avea în vizor. Dănacul făcuse un semn lui *maître*. Acesta se apropiase, îi spusese despre ce e vorba și toți patru se ridicaseră rîzînd și glumind în gura mare, ca și cînd nu l-ar fi văzut pe cel așezat la o masă, lîngă ușa de la intrare.

„Aici locuiți voi amîndoi ? întrebuse Mireille. Dar e un adevărat apartament.” „Și ce te miră ? spusese Neluțu Marcovici. E vremea cînd toate lucrurile foarte bune și foarte rele se pot întîmpla. Un apartament pentru doi eroi. Cu ce să vă onoreze casa ?” Apucase un prosop uitat de dimineață pe spatele unui scaun și și-l aruncase pe brațul stîng. „Țigări ! Și dacă se poate *Chesterfield*”, spusese Solange. „Sunteți cam costisitoare, constatase și Dănacul. Logodnicii voștri vă țin prea bine. Trebuie să știi situația reală. Suntem doi militari scoși la pensie. Nu se știe dacă săptămîna viitoare o să ne mai găsiți aici și dacă o să mai primim solda.” „Dar ce ați făcut ?” „A, n-are nici o importanță. Prostii !” Neluțu Marcovici, după ce căutase în dulapul unui birou frumos (apartamentul avea un salon de primire, două dormitoare, două băi, o debara pentru haine, dar splendida mobilă de hotel de lux era prăfuită, personalul de serviciu se împuținase, o femeie urca abia o dată pe săptămîină ca să măture, liftieri nu mai existau, toată lumea se descurca cum putea), găsise în sfîrșit un pachet de *Chesterfield* pe care i-l aruncase lui Solange. Fata îl prinsese cu o mină, cu dexteritate, îi tăiasse sigiliul de țiplă cu unghia, dăduse un bobîrnac pe fundul cutiei de carton și-i întinse prietenei sale o țigară care părea un cartuș, subțire, frumos mirositor. „Ia, Mireille !” Se scotocise apoi în micuța poșetă pe care o avea și scosese o brichetă cu care aprinsese țigările, invitîndu-i și pe ceilalți doi. „Nu fumați ?” „Am *maro-canele mele*, zisese Neluțu Marcovici. Colecționez între altele și capace de cutii de țigări, ca să mă laud că am

fost în *Legiunea streină*.“ Cineva bătea la ușă. Un chelner venise cu șampanie. „Un hotel de lux rămîne hotel de lux, constatase Neluțu Marcovici. La noi, la Bacău, la hotel *Bristol*, ca să bei o cană cu apă, trebuia să te duci la puț în curte.“ „*Qu'est-ce que ?*“ întrebasese Solange. Nu știți că nu este politicos să vorbiți numai între voi? *De la tenue, messieurs*.“ Neluțu Marcovici așezase frapierele lângă fereastră, stinsese luminile de sub plafon și aprinsese numai veiozele. Trăsese perdelele de camuflaj de cum intrase. În acest apartament cu mobilă veche de o sută de ani, în care locuiseră poate milionarii altui secol, se făcu o lumină plăcută. „Nu vă e frig în rochiile astea de seară?“ Și, pînă să-i răspundă cele două fete, virise în priză un reșou electric. Odăile erau înalte și se încălziseră greu, dar pînă atunci Neluțu Marcovici scosese de undeva, din uriașele dulapuri din perete, două pături pe care le așezase pe spatele fetelor. „Așa e mai bine?“ „*Merci*. E foarte bine.“ Dănacul turna în pahare, Mireille privise eticheta sticlei : *Chateau Laffont* ! „Nu mă pricep la șampanie, dar trebuie să fie bună, cum sunt bune toate lucrurile la hotelul *Highlord*.“ Atunci se auziseră sirenele. Sunau prelung, dar nu mai aveau nimic neliniștitor. Nimeni nu tresărise. „Ce facem ?“ întrebasese Neluțu Marcovici ? Coborîm ?“ „Mi-e indiferent, spusese Solange.“ E mai bine aici. Nu-mi plac pivnițele. Seamănă cu niște morminte.“ Pe urmă, deasupra orașului se lăsase o liniște uriașă. Nu bătea nici vîntul în noaptea aceea, mașinile opriseră sub copaci, totul părea încremenit. Se auzeau din cînd în cînd pașii furișați ai vreunui trecător grăbit și urma iar liniștea nesfîrșită, amenințătoare. Neluțu Marcovici stinsese veiozele și trăsese perdelele. La etajul opt nu existau obloane. Pe cerul Madridului se încrucișau fișile argintii ale reflectoarelor, scrutînd întunericul dens de deasupra. Tot orașul părea prins într-o uriașă colivie de argint și ei se aflau pe fundul acestei colivii, privind spectacolul feeric. Pe urmă, bătură primele tunuri ale antiaerienei de pe Muntele Îngerilor. „Aștia sunt nemții ! Trag în frații lor de sus. Frumoase jocuri se fac la Madrid !“ De undeva înainta sgomotul sacadat al bombelor. „Au lovit Ministerul de Război, probabil !“ Isbucniseră primele incendii spre podul Segovia. „Mai

au pînă aici.“ „Dar tu de unde știi unde bombardează ?“ întrebese Solange. „Să fii sănătoasă, de cînd am făcut recunoașterea orașului. Neluțu Marcovici nu lasă lucrurile la împlinire. Învățați de la mine primul lucru cînd ajungi într-un loc strein, faci o recunoaștere. Dar nu așa, de mîntuială, faci o recunoaștere sistematică. Întîi un tur pe centura orașului, pe urmă tai orașul în două diagonale, pe care le străbați cu răbdare. Dacă există un fluviu principal, vezi pe unde intră în oraș și pe unde iese, îți însemni în memorie gările, principalele clădiri ale administrației și așa mai departe.“ „Asta ai învățat-o la instruirea noastră înainte de a veni în Spania și acum te lauzi“, îl întrerupsese Dănacul. Jos, pe Gran Via, alergau sunînd din sirene mașinile pompierilor. În aer se ridicase vîntoarea. Vasile Dănacul cunoștea sunetul subțire al avioanelor republicane. „Acum bombardează bulevardul Recoletos, au lovit podul Prințesei“, spunea ca un reporter Neluțu Marcovici, care părea excitat de spectacol. O trîmbă de flăcări și fum se ridicase deasupra cinematografului *Monumental*. Pălălaia lumina firma care altădată anunța pe becurile ei de neon ce film se joacă. Pe urmă se făcuse iar tăcere. Pe străzi alergau probabil salvările, se auzeau motoarele ambreind, claxoane. Neluțu Marcovici deschisese radioul. Un *speaker* anunța imposibil : „A fost atins spitalul San Carlo, două etaje sunt distruse, douăzeci și trei de morți. Aviația franchistă a lovit gara Atocha și Ministerul Lucrărilor Publice. Au fost doborîte douăsprezece avioane.“ Alarma de încetare sunase cu cîteva minute înainte. Neluțu Marcovici trăsese la loc perdelele de camuflaj și reaprinsese veiozele. „Bine că n-au lovit uzina electrică. Dacă vreți să știți, sunt aprovizionat cu lumînări pentru două săptămîni.“ „O să vină și asta !“ spusese Solange, aruncîndu-și pătura de pe umeri. Mireille, ar trebui să mergem la spital. Ai auzit, douăzeci și trei de morți, dar cine știe cîți răniți ! E nevoie de noi acolo.“ „Și vreți să mergeți îmbrăcate așa ? Ce idee stupidă ! zisese Neluțu Marcovici. Unde locuiți ?“ „Sus, la mansarde, unde stau oamenii de serviciu. O să urcăm cu liftul să ne schimbăm. Noapte bună, băieți ! Ne mai vedem. Pe mîine-seară, dacă vom mai trăi.“ Îi săruta-

seră în fugă pe obraz și dispăruseră, ca și când n-ar fi existat. Neluțu Marcovici se așezase turcește pe covorul din mijlocul odăii și privise paharele cu șampanie, golite pe jumătate. „Infecți, tipii ăștia cu aviația lor ! De câte ori am chef să beau un pahar de șampanie, hop și ei ! Asta nu se mai poate suporta ! Ar trebui să terminăm cu ei cât mai curînd !” Și rîsesse trist, privind spre Dănacul, care strîngea sticlele și frapierele și le scotea în micul vestibul. Nu mai aveau, nici el, nici Neluțu Marcovici, chef de băut.

Neluțu Marcovici simțise nevoia să-și aprindă o havană. Îi întinsese una și lui Dănacul. „Fumează. O să-ți facă bine.” „Nu-mi fac bine, au un gust puturos. Și pe urmă, de ce crezi că am nevoie să fumez tocmai acum ? Să privim cu răceală lucrurile. Ai impresia că eu am greșit, sau ei au greșit ?” „Știi ce ? Eu am mai auzit de idioții ăștia de militari. Să fiu în locul tău, aș șterge-o !” „Neluțule, necunoaștem de cîtva timp. Să știi că mi-ar fi rușine să fac așa ceva și rușinea asta ar fi mai rea decît moartea. Ia-o cum vrei, nu fac pe nebunul. Nu trebuie să ne temem de răspundere. Dacă aș fugi, ar însemna să-i dau dreptate lui Gheorghe Ladislau. Dacă aș fugi, ar însemna nu numai că eu sunt vinovat, că toți cei care au venit aici de bunăvoie și nesiliți de nimeni sunt vinovați.”

...Asta era umilința războiului. Murdăria lui, mirosul lui, foamea lui, disperarea lui, abandonul lui, bănuiala de trădare care se răspîndise mai rău ca o molimă, suspiciunea îngrozitoare cu care se priveau unii pe alții. Nu se întrebau de ce înfrîngerea era aproape, nu se întrebau ce făcuseră pentru ca să ajute această înfrîngere, nu se întrebau de ce răbdaseră indisciplina, birocrăția, afacerile generalilor cu echipament militar, cu armament, furturile de la trupă, nepăsarea în fața viitorului, asta nu intra în socotelile lor ! Ei trebuiau să joace mica lor comedie, a Consiliilor de Onoare, care se adună la ore fixe, grave și neînduplecate. Îi și vedea, cinci sau șase ofițeri superiori, cu ochelari, bărbieriți impecabil, mirosind a parfum, gîlgîind de sănătate, proaspeți, docti, știind paragrafe din

Codul militar pe dinafară. Probabil că veneau în ținută de gală, în uniforme acelea în care defilaseră în fața regelui și mai apoi în fața președintelui Azaña, aristocrația Spaniei care vorbea de democrație numai ca să scape de anarhie, care ar fi fost dezintegrarea ei. Ofițeri roși de rutină, fără nimic omenesc în ceea ce făceau, niște mașini militare de calculat, niște oameni care și-ar fi pus mînecuțele negre de satin ca să iscălească sentințele de condamnare la moarte numai ca să nu-și lustruiască mînecele hainelor, gata să aplice stampilele care ar fi legiferat totul. Sau, poate, dat fiind că el făcea parte din *Brigăzile internaționale*, ar fi trebuit să vină ceilalți, bărbații care făcuseră Academii militare de șase luni, înghițind teorii peste teorii, învățînd forțat tactica și tehnica militară. Totul se petrecea repede în acest secol grăbit. Și atunci, în față, ar fi trebuit să aibă niște oratori viguroși, care anticipau viitorul, oameni gata să sacrifice pe oricine, numai pentru că credeau fanatic în ideea lor, fără să țină seama că dincolo de fierul armelor, de materia neînsuflețită care distrugea orbește, existau oameni, adică un mecanism fragil, imponderabil, o orologerie de nervi, subtilă și precisă, dezarmată uneori de ceea ce numim sentimente, adică un lucru de care nu era nevoie în această luptă fără cruțare. Puteau să fie și tinerii aceia nebuni, care credeau că desființaseră la Barcelona prostituția, dînd foc saltelelor bordelului *Azuana* și aruncîndu-le pe fereastră pentru a-și instala birourile, păstrînd, din tot ce se găsea acolo — lenjerie fină de damă, grupuri sanitare, patefoane care fuseseră sfărîmate de trotuare, cio-rapi de mătase, farduri — numai fetele. De ele aveau nevoie, ele trebuiau reeducate, și anume în paturile lor...

Și în locul sinistrului complet de judecată, doi valeți plini de morgă, în fracuri, cam lustruite, verzui, cu lampasurile roase, avînd ceva din alt veac, într-adevăr, cum totul i se păruse lui Dănaș din alt veac. O lume care putea să fi trăit cu cinci sute de ani în urmă, care supra-

viețuise într-o imobilitate neturburată. Urcaseră pe un peron de piatră sub copertina de sticlă ce aducea cu o uriașă umbrelă, cu nervuri metalice coclite, a *Direcției Politice a Armatei*, o veche clădire din centrul Madridului. „Domnii ?” întrebaseră unul, imperturbabil. „Mergem la Consiliul de Onoare.” Lacheul privise la celălalt. „Da, la Consiliul de Onoare !” „Pe aici, vă rog.” Lungi coridoare, tăcere, alți lachei, militari cu dosare, totul părea sumbru. Omul din fața lor era obișnuit cu topografia clădirii imense. Pe dreapta și pe stînga uși masive, încrustate în metal, totul după gustul spaniol, emfatic. Puțina lumină pătrundea dincolo de sacii cu nisip puși la ferestre, lăsînd abia o lamă cenușie de dimineată. Pînă și Neluțu Marcovici nu mai spunea nimic. „Și dacă te va întreba ce cauți aici ?” „Vreau să dau de comandantul Nicolae Cristea, trei zile am umblat după el, dar tot nu l-am găsit. Au vrut să mă înhațe de vreo două ori, credeau că sunt spion.” „Și ?” „Și o să mă prezint ca martor al apărării...” Ajunseseră. Lacheul care îi însoțise deschisese ușa din fața lui, lăsîndu-i să treacă. „Poftiți.” Se aștepta să fie o sală mare, cu bănci, dar intraseră într-un fel de refectoriu care aducea cu o chilie, cu o masă în semicerc, care se deschidea spre o altă ușă. În fața ei, o singură bancă de lemn masiv, lustruită. Lumina intra printr-un fel de vitraliu dreptunghiular, înalt de aproape un metru și jumătate. Dănacul avusese o senzație neplăcută, locul i se părea că aduce cu o morgă. Dar, de fapt, la origină, această încăpere folosisese de fumoară unor funcționari ai unui minister care nu mai funcționa. Așteptaseră cam un sfert de ceas și apăruse juriul, între care Dănacul îl recunoscuse numaidecît pe Nicolae Cristea: un militar, cu siguranță spaniol, după figură, un neamț pirpiriu, blond cu gene albe, cu o mîină într-o eșarfă neagră, prinsă pe după gît, doi ofițeri din *Brigăzile internaționale*, pe care nu putuse să-i identifice încă și colonelul Mangada, care-i zîmbise abia perceptibil în semn de încurajare. Pe o altă ușă laterală intrase Gheorghe Ladislau, ocupînd extremitatea cealaltă a băncii din fața mesei de judecată. Pe urmă, la un pupitru, se așezaseră o dactilografă și un grefier, amîndoi în

bluzoanele *Corpului Internațional*. Colonelul Mangada citise un lung raport în calitate de instructor al cazului, pe care ceilalți îl ascultaseră cu multă atenție. Neamțului cineva îi traducea la ureche conținutul, el clipea bătînd des din genele albe. Pe urmă fu citită declarația invinuitului și aceea a comisarului politic Gheorghe Ladislau. Președintele Comisiei era Nicolae Cristea, care-l rugase pe Dănacul să spună dacă mai are ceva de adăugat la declarația sa. „Nu. Nu mai am nimic de adăugat.” Pe urmă, aceeași întrebare i se puse și lui Gheorghe Ladislau, care declară, de asemenea, că nu mai are nimic de adăugat. Colonelul Mangada făcu un scurt expozeu al situației de fapt : „Ne aflăm în fața unei probleme pe care mărturisesc că va fi greu să o judecăm. Din informațiile mele, invinuitul, care, după declarația făcută de comisarul politic, s-a făcut vinovat de părăsirea poziției în fața inamicului, abandonarea armamentului încredințat și nerespectarea ordinelor comandantului său, a avut totuși, pînă la ivirea acestui incident, o comportare corectă, am spune chiar vitejească, dacă am ține seama de propunerea de a fi decorat, făcută chiar de comandantul său. Vreau să supun domniilor-voastre o întrebare care mă frămîntă de cînd am început instruirea acestui caz. Ca militar, știu că comportarea soldatului pe front poate să fie contradictorie și asta în funcție de uzura pe care o resimte, de împrejurările obiective în care luptă sau, pur și simplu, de lucruri pe care nu le putem explica la un moment dat. Ceea ce vă propun este să vă gîndiți dacă un om căruia nu-i putem reproșa nimic pînă la acea ultimă luptă de la Teruel, rănit la Toledo, după cite știu, în luptele pentru cucerirea Alcazarului și care nu și-a îngăduit nici măcar o spitalizare, socotind că nu merită să-și piardă vremea pentru o rană superficială, este vinovat sau nu ? Același om care primește o misiune periculoasă, și anume aceea de a aduce dintr-un sector într-altul al frontului niște tunuri, cu primejdia vieții, un om care a participat la toate bătăliile fără să se cruțe, are voie acest om să aleagă, chiar împotriva ordinului comandantului său, între alternativa de a pierde ultimii oameni pe care îi mai comandă sau a

abandona cele cîteva tunuri, dezafectate, care ar fi fost, desigur, foarte trebuitoare aici, la Madrid, niște trofee pentru inamic, dar care, după părerea lui, a învinutului, valorau mai puțin decît viața a cincizeci de inși ? O să-mi răspundeți că justiția militară este oarbă, că ea acționează ca un bisturiu care vrea să distrugă indisciplina, care vrea să consolideze, de fapt, moralul unei armate, care și așa se află în dificultate, dar, vă întreb încă o dată pe dumneavoastră, care sunteți adunați aici pentru a hotărî dacă el e vinovat sau nu, poate fi pedepsit — și încă cu o decizie care l-ar putea duce în fața unei Curți Marțiale, care nu ar mai judeca pe omul politic, ci pe ofițerul care a încălcat disciplina ? Vă întreb, deci, poate fi el socotit vinovat pentru decizia care ni se pare, înainte de toate, a fi umanitară, sau nu ? Poate fi învinuit un om de lașitate în situația lui ? Cine este acest ofițer ? Un om care a venit în Spania adus de un ideal politic. El nu este nici măcar militar de profesie, este un om care își riscă viața încă pentru a da ajutor unui guvern legal, pe care niște rebeli au încercat să-l răstoarne, provocînd un război civil. Vă întreb din nou, deci, putem să condamnăm pe acest om numai pentru că a dat dovadă de slăbiciune umană într-o împrejurare în care, de obicei, comandanții își sacrifică viața subalternilor, ba chiar viața proprie ? El poate fi suspectat că a vrut să-și salveze viața proprie în spatele deciziei de a salva viața a cincizeci de soldați, care, în loc să fie morți, acum pot să apere în continuare Madridul ? Iată la ce v-am propus să vă gîndiți în timpul cît vom judeca acest caz." Se așezase și așteptase ca Nicolae Cristea să dea cuvîntul altcuiva. Acesta îl invită pe Gheorghe Ladislau să-și spună punctul de vedere. „Am ascultat cu mare atenție tot ce a afirmat tovarășul colonel Mangada. În împrejurări obișnuite, sigur că această pledoarie, pentru că pledoarie a fost, ar fi fost obișnuită, dar noi suntem în război și războiul are alte cerințe. Sunt un vechi militant în mișcarea muncitorească, am fost conducător de greve, cunosc ce se întîmplă cu o colectivitate cînd în mijlocul ei își fac apariția indivizi de teapa acestui om, căruia trebuie să-i recunosc unele merite pe care nu i le

poate lua nimeni, cum a fost, de pildă, acceptarea misiunii de a aduce tunurile de la Barcelona. Dar, la drept vorbind, vă pot spune că acceptarea fără nici un fel de ezitare a acestei misiuni a confirmat unele bănuieli pe care le aveam în legătură cu persoana sa. Sigur că a aduce un tren încărcat cu muniție sub focul inamic prin liniile unui front atît de nestatornic nu este o plimbare de sănătate, dar probabil că Vasile Dănacul a socotit că e mult mai comod să lase Alcazarul pentru un oraș atît de vesel ca Barcelona. Asta însă n-ar însemna mare lucru, dar, în cîteva împrejurări, personal eu l-am auzit proferînd niște vorbe care, de fapt, trădau o mentalitate mai veche a tovarășului Dănacul. Dumneavoastră ați spus că el a venit aici nesilit de nimeni. Este perfect adevărat. Probabil că tovarășii care l-au trimis l-au verificat foarte bine înainte de asta. Probabil că pînă la un moment dat tovarășul Dănacul a crezut în cauza noastră. Dar mai putem noi să spunem că conștiința sa politică nu a fost alterată ? Este el același luptător pur, disciplinat, cum va fi venit probabil în Spania ? Un om care se văicărește, care acuză guvernul spaniol că nu e în stare să mențină disciplina, că în armată fiecare face ce vrea și că soldații nu au muniții..." „Ceea ce este perfect adevărat, îl întrerupsese colonelul Mangada." „Vă rog să nu mă întrerupeți ! Deci un ofițer care incită la indisciplină, la anarhie, chiar pe soldații pe care îi conduce, este el un simplu nevinovat ? Hotărîrea lui de a părăsi pozițiile ocupate și armamentul este întîmplătoare ? Isvorăște ea, această hotărîre, numai din considerente umanitare ? Despre cazul acestui ofițer se va vorbi în rîndurile internaționaliștilor. Vă întreb, nu este cazul să dăm un exemplu drastic pentru a-i opri și pe ceilalți să-l imite ?" Se așezase brusc pe colțul de bancă pe care-l ocupase pînă atunci și, crîncen, roșu la față, așteptase continuarea dezbaterilor. „Să dăm cuvîntul și cuiva care a fost de față la toate întîmplările, spusese Nicolae Cristea. L-am convocat pe caporalul Neluțu Marcovici din bateria Tudor Vladimirescu. Sigur că se poate aminti că el este prieten cu învinuitul, dar sper că în armata noastră tocmai prietenia guvernează și ea trebuie

înțeleasă în sensul cel mai înalt. Aș fi putut să aduc aici pe unul din acei soldați care au scăpat de sub focul inamic, cum au scăpat și acești oameni, dealtfel, și chiar dumneata, tovarășe Ladislau, dar noi nu suntem un tribunal. Noi suntem un organism politic, care vrea să judece la rece ceea ce s-a întâmplat. Așadar, tovarășe Marcovici, după părerea dumitale, locotenentul bateriei a făcut bine că a hotărît abandonarea tunurilor și salvarea oamenilor ?” Neluțu Marcovici, care nu-și pierdea prea ușor firea în viață, nu avea rutina acestor desbateri. Prezența atîtor oameni care judecau o situație pe care n-o trăiseră i se părea ea însăși o nedreptate făcută dinainte prietenului său. Așa că o luase pe scurtătură, exclamînd cu indignare : „Care tunuri, tovarăși ? Tot vorbim aici de tunuri, cînd e vorba de un singur tun ! Pentru că pe celelalte le făcuse chiselită aviația inamică ! Să spună tovarășul Gheorghe Ladislau dacă mai erau bune de ceva, că dînsul e mecanic de meserie, deși de la o vreme, în loc să facă o treabă ca lumea, scrie rapoarte. *Merci*, mergem la război ca să scriem rapoarte ! Și vă întreb pe dumneavoastră care n-ați fost de față — și tovarășul Ladislau poate să mă contrazică dacă nu e așa : nu știa generalul Kalter, care părăsise Teruelul înainte cu cîteva zile, care e situația reală ? Nu ieșise tovarășul Dănacul la raportul său și-i spusese că omoară oamenii degeaba și că ar fi fost bine să se salveze ce se mai putea salva ? Eram în inferioritate numerică și dumneavoastră știți cu toții treaba asta. La ce ne-au folosit cei încă o sută cincizeci de morți și răniți, pe care i-am avut după plecarea generalului Kalter ? Puteam să menținem poziția, nenorocita aia de poziție, mai mult decît am făcut-o, cu un efectiv redus față de cel pe care-l avusesem pînă atunci ? Adică soldații erau chiori, vorbesc de cei din *Legiunea streină*, și nu-și dădeau seama că frontul nostru se subțiasse și că puteau să treacă prin liniile noastre ca prin brînză ? Dar nu asta judecăm noi aici, aici este vorba de un orgoliu nemăsurat al unor oameni care vor să devină eroi pe spinarea unor morți. În război, vorbind negustorește, morții sunt moneda de schimb, marfa cerută, dar ne este nouă indiferent cîți

morți pierdem într-o bătălie ? Puteam să lăsăm aproape o sută de răniți în mina *rifanilor* să-i batjocorească, numai pentru ca generalul Kalter să poată să raporteze că a mai rezistat o zi sau numai câteva ceasuri ? Nu e asta un preț prea mare ? Și, dacă vrei să știi, nici măcar tunul acela de care se face atita caz, și pe care l-am abandonat pe poziția noastră, nu mai putea fi folosit. Eu i-am luat închizătorul. Și dacă vrei, vi-l și arăt !” Abia atunci băgase de seamă Dănacul că Neluțu Marcovici venise cu ranița lui la acest Juriu de Onoare și cu un gest de scamator îl scosese cit te-ai șterge la ochi și-l pusese pe masă. Urmase o tăcere nedumerită de câteva minute, pe urmă Nicolae Cristea întrebase pe cei de față dacă mai au ceva de spus. Nu mai avea nimeni de spus nimic, nici măcar Vasile Dănacul. „Atunci să ne retragem și să deliberăm. Vă rugăm să așteptați câteva minute.”

După un sfert de ceas, juriul se întorsese în sală. Colonelul Mangada nu mai avea figura surizătoare de la început. O cută adincă îi străbătea fruntea. Nici Nicolae Cristea nu mai părea sigur pe el ca la început. Acesta citi câteva rînduri, pe care probabil că le redactase juriul după desbateri : „Noi, Consiliul de Onoare al *Trupelor Internaționale* de pe frontul Madridului, format din tovarășii... (Dănacul nu le mai reținuse numele)... întruniți astăzi în ziua de... a anului..., ținînd seama de declarațiile aflate la dosar și de declarațiile verbale făcute în fața noastră de către cei interesați, în cazul locotenentului Vasile Dănacul, am ajuns la următoarele concluzii Ținînd seama de considerentele umanitare care l-au determinat pe numitul să procedeze cum a procedat în cazul menționat în raportul instrucției, făcut de către colonelul Mangada, juriul apreciază că Vasile Dănacul nu poate fi învinuit de trădare și nici de părăsirea armamentului în fața inamicului. Luîndu-se în considerare și comportarea sa de mai înainte, juriul crede că nu este cazul să fie înaintat unei Curți Marțiale. Pentru meritele sale în luptă, Direcția Politică a armatei socotește că i se poate

mulțumi, lucru care nu împiedică juriul să creadă că, în împrejurările în care se află armata, totuși disciplina a fost călcată și că purtarea locotenentului Vasile Dănac nu poate constitui un exemplu. Așa încît, juriul recomandă direcției politice ca pe viitor numitului să nu i se mai încredințeze o altă comandă, fiind pus la dispoziția *Serviciului de repatriere*.”

Urmase o tăcere stingheritoare, pe care Neluțu Marcovici o curmase de la locul lui, ridicindu-se în picioare : „Aș ruga onoratul juriu să mă treacă și pe mine pe lista de expatriere, în cazul acesta. Mă solidarizez cu Vasile Dănac, indiferent de consecințele acestei hotărîri.”

„Rași, tunși și frezați, nu ? Ți-a plăcut ? Lucrătură, doi pe față, doi pe dos. Probabil că generalul Kalter n-a înțeles să facă nici o concesie. De data asta au cîștigat ei.” „Care ei, Neluțule ? Noi suntem altcineva și ei sunt altcineva ? Facem parte din același partid.” „Să nu crezi că în partidul lui Dumnezeu, sus, în ceruri, e altfel. Au și ei, sfinții, contradicții. Crezi că acolo se ridică mina la vot, la comandă ? Se mai trag și sfinții de bărbile lor parfumate cu tămîie, își mai scot un ochi, își mai rup o mină ! Știi ce ? Am un chef al dracului să beau șampanie astă-seară. Cît crezi tu că o să mai țină pînă ne trimite cu tinicheaua de coadă, acasă, ramburs, ca pe niște colete postale ?” „Cine știe, Neluțule. Pentru noi războiul a luat sfîrșit. Dacă scăpăm pînă la graniță, cu atît ne-am ales. Eu cu o schijă care mi-a julit pielea și tu cu o ureche surdă. E puțin, nu-i așa ? Am scăpat ieftin. Vrei să ne facem bagajele ?” „Că multe bagaje mai avem ! Încapă totul într-o traistă. Nu mi-am închipuit niciodată că o să trecem pe sub Arcul de Triumf la plecare, dar nici să părăsim Spania cu un picior undeva, nu ! Știi ce mi-a spus Gheorghe Ladislau la plecare ? Nu l-ai auzit ? «Să nu vă închipuiți că cu asta s-a terminat. De data asta ați scăpat numai de Curtea Marțială. O să ne mai întîlnim noi, dacă o să fim cu toții în același partid.» Parcă era partidul lui personal. Parcă pe noi

ne-a luat cu arcanul de pe drum și ne-a vîrît în partidul lui ! Ah, nu vreau să-mi murdăresc mîinile, mă-nțelegi ? Partidul nostru nu are nevoie de asemenea ticăloși și nu știu cînd și cum o să scape de ei.” Dănacul stătea cu mîinile sub cap, era o seară ca toate serile de război la Madrid. Aprinseseră lumina, perdelele erau trase. Afară, o liniște de dinaintea bombardamentelor. Nu se auziseră sirenele, dar puteau să le audă în următoarea secundă. Acum nimic nu mai avea nici o importanță, nici sirenele, nici primejdia. Cel mai greu lucru era să suporte această rușine. Un război nu este o excursie. Te duci și te întorci, puțin îți pasă ce s-a întîmplat ! Probabil că cei din țară vor afla cum s-au petrecut lucrurile și poate vor înțelege, dar de la distanță ele se pot deforma sau să fie prezentate altfel, și atunci trebuie să explici sau să taci pînă cînd adevărul va fi restabilit. „Neluțule, ce-ar fi să coborîm ? Nu mai pot să mai suport pereții ăștia. Nu știu cît am să mai rabd. Aș pleca astă-seară, dar știi și tu că nu se poate pleca decît cînd vor dori ei.” „Probabil că se vor grăbi. În cazuri din astea, totdeauna se grăbesc.” „Ai dreptate.” Jos, în restaurantul hotelului *Highlord*, era lume puțină. Cîțiva ruși, doi cubanezi, nelipsiții bulgari, tehnicieni la aeroportul Carabanchel, americanii sgomotoși, tolăniți cu picioarele pe masă, după prostul lor obicei, sorbind din *whisky*-ul nelipsit sau fluierînd cu degetele în gură ca niște *cowboy* care își cheamă caii. Se așezaseră la masa lor. Masa „lor”, ce ironie ! *Maître* se apropiase neturburat, cu aceeași *cartă* de mîncăruri, învelită într-o mapă de piele, cu litere aurite, cu același surîs binevoitor, în *smoking*-ul lui proaspăt, totdeauna bine călcat, întrebînd : „Ce doresc domnii ?...”

„Și logodnicii voștri ce fac ?” întrebuse Dănacul. Erau singuri într-una din camerele aceluia apartament pe care probabil că a doua zi aveau să-l părăsească. Ardea numai o veioză și jos, pe mocheta din fața patului, stăteau răsturnate trei sticle de șampanie, golite. Gheața se topea ușor, sfîrîind din cauza căldurii radiatorului vîrît în priză. Paharele aveau o sclipire albastră, băutura făcea

bule ușoare, gazoase. „Logodnicul lui Mireille a căzut alaltăieri. Au înștiințat-o aseară.“ „De aia n-a venit?“ „Nu-i nimica, prietenul tău se va descurca.“ „Și logodnicul tău?“ „Al meu încă se luptă sub cerul Spaniei libere.“ „De ce îți bați joc de toate lucrurile?“ „De ce ți se pare că-mi bat joc de toate lucrurile? Pur și simplu vreau să nu fac melodramă dintr-o chestiune atât de obișnuită aici. În fiecare zi cad avioane și mor piloți. Noi, de asemenea, putem să murim în orice secundă.“ „Și atunci?“ Îi privea trupul tânăr, avea o față palidă, buzele palide, ochii verzui păreau singurul lucru viu în acea față de o transparență cum nu mai văzuse. Părul lung, care-i cădea pe umăr, avea culoarea berii. Totul trăda o sportivă care înotase sau făcuse canotaj. Uneori făcea gesturi băiețești : își aduna genunchii sub bărbie, ținându-și picioarele cu mâinile. N-avea pudoare, umbla dezbrăcată prin cameră ca să-și aducă țigările și să fumeze. Se uita singură câteva clipe, întinsă cu mâinile sub cap, țintind plafonul și gîndindu-se la ceva, poate la lungul ei șir de logodnici, la cei din Franța sau la cei de aici. O întrebare mai devreme : „Ai cunoscut mulți bărbați?“ „Ce importanță are asta? Am o educație nemțească, sunt alsaciană. Pînă mă mărit, pot să fac tot ce vreau și cu cine vreau. Am douăzeci și cinci de ani, mai aștept ; sau cineva, așa unul ca tine o să mă facă să-mi pierd mințile, și atunci, adio libertate, adio logodnici ! Voi deveni o bună soție, care va găti, va spăla, va face copii și-și va aminti de Spania, de Madrid, de bombardamente, de tine, știi că mi-ai plăcut foarte mult, mi se întîmplă rar să-mi placă bărbații cu care mă culc.“ „Și atunci de ce o faci?“ „Voi puneți prea mult preț pe asta. Vă închipuiți că vă culcați cu sufletul femeii, nu cu trupul ei. E cu totul altceva. Nu vrei o țigară?“ „Nu. Nu vreau. Nu obișnuiesc să fumez, și, cînd o fac, o fac gratuit.“ „Ești amărit, o simt. S-a-ntîmplat ceva neplăcut?“ „Cred că da. Trebuie să plec.“ „Pleci pe alt front?“ „Nu. Asta e ultimul front.“ „Atunci?“ „Atunci, pur și simplu, trebuie să plec.“ Femeia nu pricepea, dar nu insistase. „Țara aia a voastră e departe?“ „Da. Cred că sunt vreo două mii de kilometri

pînă acolo.“ „Și cum ai ajuns pînă aici ?“ „Simplu. Cum ai ajuns și tu.“ „Ai vrut să vii aici, nu-i așa ?“ „Da. Sigur că da. Spania era pentru mine un pămînt al făgăduinței.“ „Și acum nu mai este ?“ O privise ca și cînd nu înțelesese întrebarea. Pe urmă îi răspunsese, repetînd fără să știe cuvîntul unui filosof : „Spania ? Mă doare Spania...”

SFÎRȘITUL VOLUMULUI III

Sumar

VIII. O tînă ră fată din Kostiol, 5

IX. Arhive secrete, 212

X. Me duele España, 367

Lector : AURELIA BATALI
Tehnoredactor : AUREL BUCUR

*Apărut 1978. Bun de tipar 5.06.1978. Tiraaj 116.000
ex. broșate. Coli tipar 32,50.*

Comanda nr. 80 146
Combinatul Poligrafic „Casa Scintei”
Plaja Scintei nr. 1, București
Republica Socialistă România

Lei 16,50